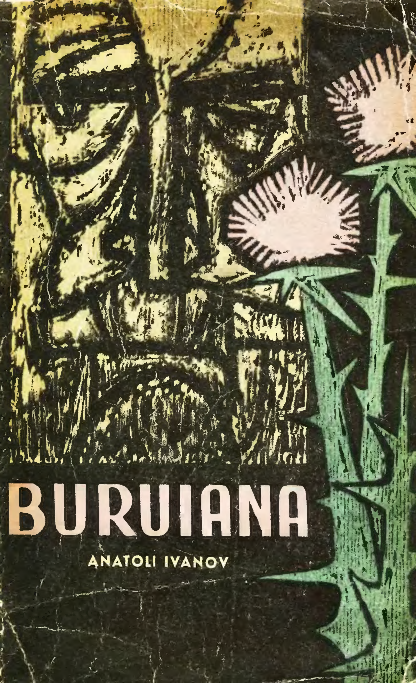

BURUIANA
ANATOLI IVANOV

ANATOLI IVANOV

B U R U I A N A

Traducere de
Al. Ştefănescu-Medeleni şi *A. Ivanovski*

Coperta de
Vlad Crivăţ

Анатолий Иванов
ПОВИТЕЛЬ
роман
Советский Писатель
Москва 1960

ANATOLI IVANOV

BURUIANA

ROMAN

EDITURA
PENTRU
LITERATURA
UNIVERSALĂ
București, 1962

AUTORUL DESPRE EL ÎNSUŞI

M-am născut la 5 mai 1928 în satul Şemonaiha, regiunea Kazahstanului de est. Am absolvit şcoala medie în satul meu natal, iar după aceea am intrat la Facultatea de ziaristică (secţia rusă) a Universităţii de stat kazahe „S. M. Kirov" din Alma-Ata.

În anul 1950 am absolvit universitatea şi am fost repartizat la ziarul *Priirtişskaia Pravda* din regiunea Semipalatinsk, R.S.S. Kazahă.

Prin natura muncii mele la ziar călătoream mult prin Kazahstan şi scriam mai ales reportaje.

Am intrat apoi în rîndurile Armatei Sovietice, unde am lucrat ca ziarist la o publicaţie militară. În armată fiind, am fost primit în rîndurile P.C.U.S. Tot în armată mi-am încercat pentru prima dată forţele în domeniul literaturii, scriind povestiri.

M-am întors din armată în 1953. Serviciul militar l-am făcut în Extremul Orient şi, străbătînd Siberia, m-am oprit pentru cîteva zile în oraşul Novosibirsk şi am vizitat cîteva raioane din regiune. Frumuseţea şi originalitatea acestui ţinut minunat, perspectivele excepţionale care se deschid în faţa lui, oamenii admirabili care trăiesc acolo m-au impresionat atît de mult, încît m-am hotărît să mă stabilesc pentru totdeauna în Siberia.

Am lucrat cîţiva ani ca redactor la un ziar raional din regiunea Novosibirsk, continuînd totodată să-mi încerc forţele în domeniul literaturii. Am scris povestirea *Ploaia* şi am trimis-o revistei *Krestianka* [1] din Moscova. După scurt timp povestirea a fost publicată. Aşa mi-am început cariera literară.

După aceea am mai scris cîteva povestiri — *Varvara Krutoiarova, Noua fericire, Makarîci, Contabilul* şi altele. Aceste po-

[1] Ţăranca (în lb. rusă).

vestiri, mai toate inspirate din viața rurală, au fost publicate la Moscova și la Novosibirsk.

În anul 1956 am scris povestirea *Cîntecele Alkăi* care a apărut pentru prima oară în revista *Sibirskie ogni* din Novosibirsk. Această povestire a fost scenarizată și transmisă de cîteva ori de studiourile de televiziune și radiodifuziune din Moscova în emisiunile lor pentru întreaga Uniune Sovietică și pentru străinătate. În felul acesta povestirea a devenit foarte cunoscută.

Povestirea, care ar putea fi numită mai curînd o mică nuvelă, a fost tipărită și în revista *Svetova literatura* din Praga (nr. 5 din 1961).

În anul 1956 a apărut la Novosibirsk prima culegere din povestirile mele, intitulată și ea *Cîntecele Alkăi*. În același an am început să scriu romanul *Buruiana*.

În anul 1957 m-am mutat la Novosibirsk, unde am lucrat ca redactor la editura de beletristică.

Romanul *Buruiana* a fost publicat în 1958 în revista *Sibirskie ogni*.

După scurt timp am fost numit de către Comitetul regional din Novosibirsk al P.C.U.S. în munca de redactor-șef adjunct al revistei *Sibirskie ogni* unde lucrez și azi.

Romanul *Buruiana* a fost editat tot în 1958 și în volum separat de editura din Novosibirsk.

În anul 1960 romanul a apărut în editura „Sovetski Pisatel" din Moscova și la Tomsk.

Romanul a fost tradus în limbile bulgară, cehă, slovacă și franceză. E interesant de menționat că la Bratislava romanul a apărut sub titlul *Fericirea schimbată pe aur*, la Praga *Iarba dracului* etc.

Am terminat recent un nou roman intitulat *Umbrele dispar la amiază*.

ANATOLI IVANOV

1 Luminile Siberiei (în lb. rusă).

P A R T E A   Î N T Î I

Capitolul I

1 Pierdut în desişul de sălcii şi plopi negri scunzi, rîuleţul cotea brusc la stînga, aproape în unghi drept, chiar în mijlocul sătucului. Poate de aceea purta satul numele de Lokti[1].

O sfoară de pădure alcătuită din pini bătrîni îl împrejmuia din trei părţi, iar spre miazănoapte, cercul era închis de întinderea apelor lacului Alakul[2].

Dincolo de pădurea care împingea sătucul spre malul lacului, albiceau la soare, ici şi colo, culmile pleşuve, teşite ale dealurilor. Din sătuc ieşea un singur drum care străbătea perdeaua verde, şerpuind apoi printre dealuri, cu luciri plumburii de colb.

Primăvara, costişele line erau arate şi, dacă urcai pe cel mai înalt dintre dealuri, ogoarele păreau nişte petice negre, noi, puse peste vechea glie, spălată şi răspălată de ploile din toamna trecută, albită de soare, netezită pînă la luciu de vînturi.

Dincolo de dealuri, se întindeau pe kilomteri şi kilometri păduri şi mlaştini de netrecut. Pe-alocuri, în inima pădurilor, întîlneai cătune de cîte cincizeci-şaptezeci de gospodării. Vara, localnicii abia mai puteau să răsufle din pricina emanaţiilor urît mirositoare ale smîrcurilor. Cînd

[1] Coatele (în lb. rusă).
[2] Lacul Domnului (în diferite limbi turcice).

bătea vîntul de la amiază, miasmele ajungeau și la Lokti. Atunci omenii închideau bine ferestrele, spunînd :

— A început Mlaștina Putredă să duhnească. Cînd te gîndești că și acolo trăiesc oameni... O, doamne...

Sătucul Lokti, și el micșor, era alcătuit doar din cîteva ulițe fără nume. Casele de la marginea lui erau însă atît de împrăștiate pe malul rîulețului, încît străbăteai vreo patru kilometri de la un capăt la celălalt. Către case duceau cărărui bătătorite, pierdute printre buruieni înalte. Spre mijlocul verii, buruienile erau cosite, altfel, după ce cădea roua de dimineață, sau după o ploaie, nu era chip să te strecori fără să te uzi pînă la brîu.

Ulița mare a satului, largă, înecată în praf, era străjuită de plopi. Ea dădea cu un capăt drept în lac, iar cu celălalt, în zidul verde al pădurii de pini.

Pe meleagurile acelea împădurite, mlăștinoase nu găseai piatră s-o cauți cu lumînarea. În schimb, malul lin al lacului, acolo unde în Alakul se varsă un rîuleț, era plin de prundiș, iar pe dreapta și pe stînga rîulețului, la o jumătate kilometru de vărsarea lui, se afla un vălmășag de stînci întunecate, golașe. Studentul Feodor Semionov, deportat politic, care trăia în Lokti, numea, cine știe de ce, prundișul de pe mal și stîncile acelea „o curiozitate a naturii". Adeseori studentul își arcuia sprîncenele dese, negre ca pana corbului, uitîndu-se lung, cu mirare, la steiurile de granit ce scînteiau în soare. Localnicilor li se părea ciudat acest lucru și-l priveau pe deportat ca pe un om sucit. „Stînci ca toate stîncile, ce mare scofală !" Erau obișnuiți cu ele, așa cum se obișnuiseră cu lacul, cu pădurea, cu bălțile, cu traiul lor de toate zilele, cîtuși de puțin ușor și dulce.

Pe mal, se aflau întotdeauna cîteva lotci trase una lîngă alta, ca razele unui arc de cerc. Ele păreau niște pești negri uriași care ieșiseră din fundul apei și stăteau

cu capul între pietre, de unde priveau curioşi ceea ce se petrecea în sat.

Copiii se bălăceau toată ziua în apă pe lîngă lotci. La poalele stîncilor nu se scălda nimeni, fiindcă acolo apa era foarte adîncă; undele grele, verzui, plescăiau ameninţător, se spărgeau de granit, chiar pe vreme fără vînt.

Nu prea demult, tot podişul de lîngă sat era încă acoperit de păduri seculare. An de an, copacii erau însă doborîţi, arşi — oamenii cucereau mereu un metru cu metru pămîntul bun de arat şi, în cele din urmă, vîntul năvalnic se dezlănţuise în voie, şuierînd peste colinele netezite cu pămînt gras.

Sfoara de pădure din vatra satului rămăsese însă neatinsă, ca o perdea care despărţea satul de ogoare, de zare, de lumea largă.

Pînă la cea mai apropiată aşezare mai de seamă erau vreo cincizeci de verste. Se spunea că undeva, departe, dincolo de lac, se afla un oraş mare. Dar unde anume, asta n-o ştiau decît starostele Gordei Zerkalov, vreo doi-trei argaţi ai bogătanului Alexei Lopatin, care aduceau marfă de acolo pentru prăvălia lui, şi el însuşi, Lopatin. La oraş nu se putea ajunge cu uşurinţă decît iarna, cînd se statornicea pîrtia pe gheaţa lacului.

Apele tulburi şi puţini adînci ale rîuleţului, în care înotau porcuşori somnoroşi, se scurgeau alene prin sătuc. Somnoroasă, alene, se scurgea şi viaţa la Lokti.

De cînd izbucnise războiul, sătucul arăta aşa fel, de parcă l-ar fi pustiit o molimă. Studentul deportat dispăruse fără veste. Se spunea că fugise. Bărbaţii fuseseră trimişi pe front. Cei rămaşi căutau să nu se arate pe uliţă, parcă le-ar fi fost frică să nu tulbure liniştea ce domnea în sat.

Totuşi, în primul an de război, această linişte era din cînd în cînd tulburată. Acest lucru se întîmpla de obicei în zilele cînd sosea poşta. O femeie sau alta se întorcea de la casa starostelui, alergînd orbeşte. Strîngea în

pumn groaznica înştiinţare, care i se înmînase cu cîteva clipe mai înainte, tînguindu-se deznădăjduită :

— A-a-a-a ! O-o-o-o !

Atunci, toată lumea ştia că ea rămăsese fără bărbat, copiii fără tată, familia fără sprijin.

Încet-încet, ţipătul se auzea tot mai înăbuşit, tot mai stins, strivit de tăcerea apăsătoare care se aşternuse peste sat.

Ziua era nespus de dogoritoare.

Pe uliţa satului trecea încet, scîrţîind, o căruţă hodorogită în care se afla un ţigan bătrîn, bărbos, cu un cercel mare în urechea stîngă. Întorcînd capul cînd la dreapta, cînd la stînga, ţiganul striga alene, tărăgănat :

— Cai de jugănit, cine are ? Cai de jugănit, cine are ?

Uneori, dintr-o căsuţă ieşea cîte cineva făcîndu-i semn cu mîna. Ţiganul jugănar îşi oprea mîrţoaga costelivă, lăţoasă ca şi stăpînul ei, o lăsa în uliţă, îşi lua traista de piele roasă cu instrumente primitive şi se ducea în grajd, după gospodar. Căluţul îşi rotea capul, chinuit de căldură, aşteptînd cu răbdare să se întoarcă stăpînul.

După ce străbătu toată uliţa mare, de la un capăt la altul, ţiganul coti într-o ulicioară şi trase, ca de obicei, la Borodini. Izba lor scundă, prizărită cu două ferestruici, cu geamuri împîclite se afla tocmai la marginea sătucului, grădina de zarzavat din dosul ei dînd drept în pădure. Parc-ar fi fost o băbuţă cherchelită care, după ce se tăvălise prin noroi, şedea acum pe pămînt, gheboşată, privind lumea cu ochii ei spălăciţi, fără să-i priceapă rostul.

Stăpînul casei, Piotr Borodin, un bătrîn uscăţiv, gălbejit, cu bărbuţa rărită de ani, zărindu-l pe ţigan de la fereastră, ieşi repede afară, în ogradă, aruncă priviri speriate în jur şi-l pofti să intre în casă, unde îi făcu

semn să se aşeze cît mai departe de geam. Se foia pe lîngă musafir, pripit, slugarnic, ocolindu-i privirile.

Ţiganul se descheie la cămaşă, scoase din sîn o punguţă de piele, grea, tot atît de roasă ca şi traista, şi zăbovi îndelung, dezlegîndu-i băierile. Borodin îşi lingea nervos buzele uscate. Ochii lui spălăciţi ba scăpărau, ba se întunecau. Degetele mîinilor, chircite ca nişte cîrlige, îi tremurau. Ţiganul zîmbi batjocoritor, cu dispreţ, şi-i aruncă o hîrtiuţă motolită, cam roasă la margini.

— Na...

— N-am. Acum, nu mă mai îndeletnicesc cu aşa ceva. Ştii ce păţeşti azi pentru asta ? Te bagă la puşcărie. Cît ai clipi, te înşfacă...

Şi se uită iar cu fereală spre fereastră.

Jugănarul scoase din punguţă încă o hîrtiuţă colorată:

— Eşti în stare să faci şi moarte de om dacă-ţi vine la socoteală. Este ?

— O, doamne ! Ce vorbeşti ! Te aude cel de sus ! se tîngui Borodin pălind. Sîntem oameni... cu frica lui dumnezeu. Şi dumneata... ă-ă...

Bătrînul îngăimă ceva îndelung, fără şir, ca pentru a se dezvinovăţi. Ţiganul şedea pe laviţă, lîngă prag, şi clătina din cap, boţind îngîndurat banii între degetele groase, murdare. În cele din urmă, îi aruncă bătrînului încă o hîrtie. Borodin vîrî banii în buzunarul pantalonilor de pînză şi porni cu paşi mărunţi spre uşă. După cîteva clipe, se întoarse cu o sticlă aburită, plină cu un lichid albăstriu, acoperită cu pleavă.

Ţiganul bău în tăcere tot samogonul [1], pahar după pahar, apoi îşi şterse cu mîneca buzele umede, cărnoase.

— Ei, eu am făcut moarte de om, spuse el, întinzîndu-i sticla goală. Drept răspuns, Borodin se închină repede. S-a întîmplat... S-a întîmplat. Hai, hai, nu te mai bî-

[1] Rachiu de casă.

ții așa. Le făceam seama unora care... știi, dacă te prindeau în pădure, noaptea... Că, de : într-o săptămînă, două, scot și eu ceva, cu vrăcia mea. Ei, și se mai găsește unul care vrea să pună mîna pe banul altuia. Atunci... ori tu, pe el, ori el, pe tine...

„Mare lucru scoți tu, cu vrăcia ta, gîndi Borodin. Nu din ea te procopsești tu cu aur."

— Care va să zică, porți arme asupra matale ? întrebă el cu fereală. În aceeași clipă, însă, îi păru rău că întrebase. Țiganul îl fulgeră cu privirea ochilor negri, străpungători ca un cuțit ; totuși nu răspunse nimic, doar se pocni cu laba lui uriașă, păroasă peste buzunarul șalvarilor.

— Ei, ei, de bună seamă ! Se poate altfel ? Prin păduri umblă tot felul de potlogari... încuviință Borodin, repede, dînd din cap.

Țiganul ieși din izbă, clătinîndu-se pe picioare, se urcă în căruță, care scîrții sub greutatea lui, și porni, îngînînd un cîntec necunoscut. Ștrengarii din sat îl petrecură pînă departe, chiuind de mama focului.

Căruța pierise de mult la cotitură, dar bătrînul Borodin stătea încă la fereastră, gîndindu-se la jugănar, cum străbătea el pădurea, clătinîndu-se pe capră, trecînd pe lîngă smîrcuri, prin locuri pustii pe care oamenii le ocoleau. Borodin privea în gol, nemișcat. Doar degetele lui bătucite tremurau ușor, iar sprîncenele alburii, stufoase, i se ridicau și se lăsau în jos. Nici nu băgă de seamă că nevastă-sa intrase în odaie. Ștergîndu-și cu colțul basmalei ochii ce-i lăcrimau, ea se așeză pe un scăunel, tușind îndelung, cu încordare. Roșeața de ofticoasă din obrajii ei deveni și mai vie.

— Ei, cît a dat ? întrebă ea, frecîndu-și cu mîna pieptul teșit.

— Cît a dat, cît n-a dat, tot în buzunarul nostru a intrat, răspunse bătrînul, îndepărtîndu-se în sfîrșit de lîngă fereastră.

— Ar trebui să intru la spital, spuse femeia cu glas stins. Uite, tuşesc, scuip sînge.

— E uşor să spui : la spital, răspunse bătrînul rînjind şi scărpinîndu-se cu toate degetele la ceafă. Dar bani de unde ? Bea izmă de baltă.

— O să pier din pricina samogonului tău, şi atunci ţie-ţi rămîn toate, se tîngui femeia cu amărăciune. În baie, e putregai, duhoare... Doar sînt cu cincisprezece ani mai tînără ca tine, da cine m-ar crede ?

Borodin păşi de colo, colo prin odaie, oftînd surd şi strîngînd în palmă bumăştile jilave :

— Ei, Arina Markelovna, dumnezeu e tare răbdător şi ne porunceşte să fim şi noi la fel. Uite, dac-o fi să fie... peste o lună, cred c-o să vină iar baragladina. Ei, atunci s-ar putea să intri şi la spi...

Bătrînul amuţi deodată şi se trase îndărăt, sub privirea străpungătoare a nevestei.

— Ptiu ! Iar te apuci de blestemăţii ! strigă Arina cu deznădejde ; ridicîndu-se de pe scăunel, făcu un pas înainte şi se opri cu ochii holbaţi în gol.

— Ei, şi ? Doar şi noi trebuie să trăim. Lui ce-i trebuie ? Tot o să-i bea. Pe cînd noi... E-eh ! şuieră pripit Borodin. Vorbele lui păreau să vlăguiască, să sleiască puterile femeii. Ea se lăsă greu înapoi pe scăunel, chinuindu-se îndelung, zguduită din nou de tuse.

— Din pricina blestematei celeia de velniţă a ta, am să pier cu zile. Tot mi-e frică : dacă află careva ? Şi acu tu, pe deasupra... Doamne, măcar de-aş muri de moarte bună. Parcă-mi jupoaie cineva pielea de pe mine cînd mă gîndesc : cum o fi oare cugetul tău ?

— Ei hai, lasă asta. Dă-i încolo de bani. Am zis şi eu aşa, că ce-i trebuie lui !?

Arşiţa lui cuptor pătrundea parcă prin toate crăpăturile cocioabei Borodinilor. Raze drepte de lumină cădeau pieziş din ferestruici pe podeaua de scînduri noduroase, nevopsite, întinzîndu-se pe ele ca nişte pete

gălbui, uleioase. Bătrînul Borodin le ocolea cu fereală, stăpînit de cine ştie ce gînduri, parcă-i era frică să nu alunece.

Arina rămase îndelung ca amorţită pe scăunel.

— Ei, ce stai aşa? o întrebă bărbatul, oprindu-se lîngă ea. Hai, du-te.

Arina tresări, se ridică şi o luă spre uşă.

— O să ne prăpădim! Ei, o moarte are omul! Dar măcar la Grişka să te gîndeşti. Are toată viaţa înaintea lui, spuse femeia, întorcîndu-se în prag.

— Hai, piei din ochii mei, lua-te-ar naiba! răcni Piotr. Doar ţi-am spus: să-i bea sănătos, sta-i-ar în gît de bahniţă ţigănească! Şi adăugă îndată, mai încet, mai liniştit: Crezi tu că eu nu mă gîndesc la Grişka? N-o să aibă el parte prea mult să petreacă şi să se veselească! Încă puţin, şi-l ia la oaste. Aşa că chibzuieşte şi tu...

Rostul acestor din urmă cuvinte Arina nu-l înţelese.

Setea de a „ajunge om", de a se îmbogăţi, de a deveni un gospodar înstărit stăruia în sufletul lui Piotr, ca un cui într-o bîrnă. Cineva bătuse cuiul adînc, pînă la floare, şi acesta ruginise acolo — nu mai aveai cum să-l scoţi cu nici un cleşte. Îi rupeai floarea, dar cuiul rămînea înfipt, nu mai putea fi tras de acolo. Doar dacă despicai bîrna...

Setea lui stăruia, dar banii nu trăgeau la el, deşi agonisea din răsputeri, trudind din greu şi el, şi nevasta, şi feciorul. Plin de năduf, trecea uneori pe la prăvălia din sat a lui Alexei Lopatin, care vindea votculiţă pe ascuns, şi se îmbăta turtă.

Iată însă că într-o zi, cînd Borodin îi ceru negustorului obişnuitul clondir de votcă, acesta îi răspunse doar printr-un zîmbet posomorît.

— Ce, n-ai? întrebă Piotr, neîncrezător.

— Am, dar acu e altă poveste. S-a oprit vînzarea cu toată străşnicia.

„Păi, drac burtos, nici pînă acum nu ţi-a dat voie nimeni să vinzi", gîndi Borodin. Şi întrebă :

— Da de ce s-a oprit ?

— E război, răspunse negustorul, scurt, ca şi cum Borodin nu ştia.

Cîteva zile în şir, Piotr umblă tăcut, punînd la cale ceva. Pe urmă, începu să facă samogon la baie.

Dar nici cu samogonul nu puteai agonisi mare lucru. Văzînd că treaba asta nu făgăduia cine ştie ce pricopseală, Piotr se gîndea să fărîme cazanul, mai ales că nevasta nu-l slăbea o clipă cu văicărelile ei : „Dacă află careva, s-a isprăvit cu noi. Măcar de băiat să-ţi fie milă..." Dar iată că într-o bună zi, intră în casa lor ţiganul jugănar cu punguţa lui de piele. Piotr văzu o dată, cu coada ochiului, că punguţa nu era doldora numai de bani : asemenea unei flăcări tăioase, orbitoare, printre degetele murdare ale ţiganului sclipi şi ceva de aur — un ceas, ori un inel. Atunci, lui Piotr îi trecu prin cap : „Nu, deocamdată nu trebuie să fărîm cazanul. Dacă n-o să mai am samogon, ţiganul nu mai dă pe la mine." Şi acum, stînd la fereastră, se gîndea că ţiganul va veni din nou...

Lîngă zidul izbei de peste drum, nişte cioburi sclipeau ca aurul topit în bătaia soarelui, luîndu-i ochii, făcîndu-l să lăcrimeze. Piotr nu-şi întorcea însă privirile, holbîndu-se la ele în gol, fără să clipească şi parcă fără să se gîndească la nimic...

2 Într-adevăr, peste o lună, ţiganul sosi din nou.

Piotr dădu fuga în magazioară, unde ascunsese dinainte clondirul de samogon pentru jugănar, precum şi

o sticluţă cu un lichid negricios. Cu mîinile tremurătoare, dădu grăbit paiele la o parte. Găsi clondirul la locul lui, dar sticluţa dispăruse.

Rămase cîteva clipe uluit, învăpăiat, stînd jos pe paie şi căutînd să-şi amintească unde era sticluţa. Apoi, parcă sugrumat pe neaşteptate, strigă :

— Arina ! Şi, încă o dată, mai tare : Arina !

Nevasta lui, care lucra în grădina de zarzavat, intră în magazie. Zărind-o, bătrînul se ridică tăcut în picioare şi se apropie încet de ea, fără să se îndrepte de spate, ca şi cînd s-ar fi furişat. Ochii lui holbaţi aruncau sclipiri tăioase în încăperea slab luminată. Fără a spune o vorbă, îi înfipse în gît degetele chircite. Abia după aceea, şuieră :

— Tu ?... Putoare !

— Nu... nu face aşa ceva... Sticluţa... am zvîrlit-o în lac... nu intra în păcat... şopti Arina, înăbuşindu-se.

Părea că bătrînul îi stoarce cu greu cuvintele din gîtlej.

— Aha ! Căţea bătrînă ! Dar dacă nu mai vine ţiganul? Ia spune !

— Pie... pierim cu toţii !

— Unde-i ? Dacă într-adevăr ai aruncat-o în lac, te sugrum pe loc !

— Am aruncat-o...

— U-u-o-o ! urlă surd Borodin şi, fără a se mai stăpîni, turbat de furie, o strînse de gît cu toată puterea. Vlăguită, vînătă la faţă, femeia se lăsă în genunchi.

— E colo, pe poliţa din mijloc, şopti ea, aproape în nesimţire.

Abia atunci îşi descleştă bătrînul degetele din gîtul ei. Femeia căzu jos moale, fără zgomot, trăgînd aprig, cu gura căscată, aerul jilav, care mirosea a balegă.

Borodin trecu peste ea, apropiindu-se de dulăpiorul prins în cuie de perete, într-un colţ al magaziei. Acolo, pe poliţe, se înghesuiau în neorînduială cuie îndoite, pi-

uliţe vechi, bucăţele de fier ruginite, alături de borcane cu dohot, cu unsoare de roţi. Borodin dibui grăbit cu mîinile pe poliţa din mijloc. Dădu de sticluţă, o strînse în pumn, rîse uşurat şi se duse după clondir. Deodată simţi însă o moleşală, o ameţeală. Se lăsă pe paie, alături de nevasta lui, şi rămase nemişcat cîteva clipe.

I se părea că venise în magazie de mult, de mai multe ceasuri, că ţiganul, pierzîndu-şi răbdarea, plecase. Sări în picioare, înşfăcă sticluţa, smulse morcovul veşted care ţinea loc de dop şi turnă cîteva picături din conţinutul ei în samogon.

Alergînd grăbit spre casă, îl chinuia stăruitor unul şi acelaşi gînd : „A plecat, a plecat..."

Ţiganul şedea însă acolo unde îl lăsase, pe scăunel, lîngă sobă. Îşi întoarse spre Piotr barba neagră ca smoala şi întrebă :

— Unde mi-ai zăbovit atîta ?

Ochii lui Piotr erau împăienjeniţi de o negură. Îi vuia capul. Abia auzi vocea vraciului.

— Ă-ă... bîigui el, clipind zăpăcit, şi tăcu o clipă. Ă-ă... i s-a făcut rău neveste-mi, a dat boala în ea, zace în magazie. Iată... şi-i întinse clondirul.

Fără a mai spune o vorbă, ţiganul dădu de duşcă tot samogonul, chiar din clondir, îşi roti capul încolo şi încoace, apoi ieşi din izbă. Piotr îşi ştergea fruntea de nădușeala rece. Se aşeză pe laviţă şi se rezemă de perete. Îşi simţea spinarea udă şi tot trupul furnicat de fiori.

Ţipetele copiilor, din ce în ce mai slabe pe măsură ce se îndepărtau, nu-i ajungeau numaidecît la conştiinţă. Aşadar, ţiganul plecase din Lokti ! Piotr trase cu gura uscată o înghiţitură de aer, se repezi la uşă şi apucă toporul de lîngă prag.

Arina intră în odaie, clătinîndu-se.

— Sîntem pierduţi... O, doamne... gemu ea.

Se aşeză pe scăunelul de lîngă sobă şi-şi lăsă capul vlăguit în piept.

— Nu boci, ţi-am mai spus o dată, o boscorodi bărbatul. Şi adăugă, pe un ton oarecum plîngăreţ, jalnic : Doar pentru vo-oi...

Apoi o luă la goană prin grădinile de zarzavat spre pădurea de pini, cufundîndu-se în ea. Nici nu simţea că crengile îl plesneau peste obraz, că picioarele i se încurcau în iarbă.

Cînd dădu cu ochii de drum, ţiganul tocmai trecea printre dîmburi. Calul mergea agale, la pas. Jugănarul şedea în căruţă, nefiresc de drept. Spatele lui lat se clătina uşor, ba într-o parte, ba în alta.

În locul acela, drumul făcea o cotitură largă. Piotr privea în urma vraciului şi-şi făcea mereu, repede, semnul crucii. Apoi se aplecă şi, scurtîndu-şi drumul, alergă de-a dreptul spre pîlcurile negre de copaci din dosul dîmburilor.

Departe, peste întinderi, era încă lumină în plin, dar acolo, în pădure, se îndesau umbrele amurgului. Răsuflînd greu, bătrînul se rezemă de un pin gros. I se muiaseră genunchii, îl ustura în gît. Auzind scîrţîitul roţilor ce se apropiau, i se tăiară picioarele şi se prăbuşi vlăguit pe pămîntul presărat cu cetină veche, ruginie, cu cucuruzi uscaţi de pin. Printre tufele de la marginea drumului văzu căruţa trecînd ceva mai departe pe drumeag. Ţiganul şedea tot atît de drept, ca pus în proţap, legănîndu-se încet încolo şi încoace.

Cînd scîrţîitul roţilor începu să se stingă, pierind în depărtare, Borodin se ridică anevoie, fără să lase toporul din mînă, şi se repezi în urma căruţei. Îndată ce o zări însă din nou înaintea lui, după o cotitură, sări într-o parte, se ascunse în dosul tufelor, aşteptînd cu răbdare ca jugănarul să se îndepărteze şi şoptind : „Doamne ! Să nu iasă careva în drum !"

Soarele apunea. Din străfundul pădurii venea o adiere de aer jilav, de smîrc.

Alergînd din nou spre o cotitură, Borodin nu mai văzu căruţa. Scîrţîitul ei se auzea undeva departe, pe după copaci. Înăbuşindu-se, se repezi înainte şi, deodată, se împiedică de ceva mare şi moale. Era ţiganul care zăcea de-a curmezişul drumului.

Piotr sări în goană peste el şi căzu pe drumeagul plin de hîrtoape, pustiu. Jugănarul se mişcă, sprijinindu-se greu într-un cot. Cîteva clipe, rămaseră aşa, uitîndu-se unul la altul, fără să se ridice. De altfel, ţiganul nici n-ar mai fi putut să facă aşa ceva. El pricepuse totul. Capul îi căzu moale în jos.

Piotr, întins pe pămînt, dibuia grăbit în jurul lui, căutîndu-şi toporul ce-i scăpase din mîini. Apoi, se ridică pe vine şi rămase aşa, nemişcat. Vraciul încercă din nou să se ridice în mîini.

Nepăsătoare, învăluită în întunericul des, rece, pădurea tăcea, aşteptînd parcă să vadă ce se va întîmpla. Luna plină, rotundă, palidă, se strecura cu fereală printre crengile pinilor, aproape îmbinate deasupra drumeagului.

În cele din urmă, Borodin, fără să-şi îndrepte trupul încovoiat, se dădu mai aproape de ţigan. Tăişul toporului scînteia slab. Ţiganul pesemne că-şi dădu seama ce rost avea acolo toporul, căci gemu slab, înfiorător, fără să deschidă gura.

— Iartă-mă, în numele lui Hristos... În ce păcat mare mă bag, ce povară grea îmi iau pe suflet... C-aşa e viaţa... Înţelege-mă, înţelege-mă... îngăima Borodin în şoaptă, apropiindu-se.

Ascultîndu-l, ţiganul gemu din nou. Degetele lui neascultătoare, ţepene, se căzneau să descheie cămaşa veche, neagră. Nasturii nu ieşeau din cheotori. Atunci, el îşi smuci gulerul şi scoase din sîn punga de piele grea, făcu un ultim efort, i-o zvîrli lui Borodin şi, cu faţa la pămînt, horcăi :

— Ia-o... Dar să nu...mă... Poate că-mi viu în fire... N-o să afle nimeni...

Bătrînul prinse punga din zbor și, simțindu-i greutatea, rîse înăbușit. În clipa următoare, o vîrî în sîn, se ridică în picioare și se apropie hotărît de țigan.

— N-o să afle lumea, zici ? întrebă el, aplecîndu-se ușor spre vraciul de cai întins la picioarele lui. Tonul lui era domol, dar atît de tăios, parcă ar fi și ajuns stăpîn nu numai pe punga de piele atît de mult jinduită, ci și pe Lokti, și pe tot pămîntul. Ai dreptate : n-o să afle !

Și, ridicînd încet toporul, îl izbi pe jugănar în cap.

Borodin simți izbitura de parcă-și lovise chiar capul lui. Părea că tăișul toporului, fierbinte și totodată rece ca gheața, îi pătrunsese adînc în craniu și se oprise acolo. Îi vuiau urechile, iar înaintea ochilor, în întuneric, îi pluteau rotocoale portocalii-verzui, ca și cu o jumătate de ceas mai înainte, cînd alerga după căruță.

...Borodin nu-și dădu seama cît timp rămase în drum. Era întuneric beznă. Pe cerul acoperit pesemne de nori nu se mai vedeau nici luna, nici stelele. Părea că pe multe verste de jur împrejur nu exista, în afară de el, nici un suflet de om viu.

Își vîrî mîna în sîn, scoase punga de piele, o ținu cîteva clipe, căznindu-se s-o vadă prin întuneric, nu se știe de ce, și o puse la loc.

Apoi se aplecă, îl apucă pe țigan de umeri și-l tîrî de pe drum în tufăriș.

3 Mai mulți flăcăi din Lokti care doborau copaci pentru construcția noii biserici (cea veche arsese în primăvară, printr-o întîmplare nefericită) prînzeau pe iarba grasă, strivită de picioare. După ce isprăviră mîncarea, își aprinseră țigările în tăcere. Nici unul n-avea chef de vorbă.

Grişka Borodin, ciolănos, cu umerii ascuţiţi, cu părul roşcat, lung, ciufulit, se ridică în picioare şi făcu cîţiva paşi, vînturîndu-şi mîinile.

Braţele lui ciudate, lungi şi subţiri, se terminau cu palme bătucite, late ca lopeţile, neasemuit, înfiorător de puternice. Grişka înnoda cu uşurinţă un cui, stîrnind admiraţia şi pizma bărbaţilor din Lokti.

De data aceasta luă în mîna dreaptă un ciomag, cu stînga cuprinse trunchiul unui copac şi le strigă flăcăilor :

— Ia veniţi încoa doi dintre voi, mari şi tari. Dacă-mi smulgeţi ciomagul din mînă, vă dau o rublă. De nu, îmi daţi voi cîte una.

Nimeni nu se grăbi să-i primească provocarea. În cele din urmă, doi inşi se ridicară în picioare, îşi scuipară în palme, dar, cu toate sforţările, nu izbutiră să-i smulgă ciomagul. Mîna lui Grigori îl strîngea ca o menghină.

— Să mai vină unul ! strigă el triumfător, sclipindu-şi ochii apropiaţi unul de altul, rotunzi, ca ai tatălui său.

Nici trei inşi nu izbutiră să-i smulgă ciomagul. Doar se aleseră cu palmele zgîriate de noduri. Grigori rînji batjocoritor, zvîrli ciomagul şi-şi şterse sudoarea de pe fruntea îngustă.

— Iac-aşa ! rosti el. Dacă am pus mîna pe ceva, nu-i mai dau drumul. Nu mai poate nimeni să mi-l ia, să-l smulgă.

— Tu ai toată puterea în mîini, ca racul în cleşti, spuse Andrei Veselov, un flăcău cu obrazul ciupit de vărsat, cu părul des şi aspru, ca o coamă de cal. Dar dacă-ţi trag numai o sfîrlă în frunte te-ai şi dat de-a berbeleacul.

— Ia încearcă numai ! se răsti Grigori mînios.

Ochii lui mici priveau cu răutate din adîncul găvanelor, de sub fruntea teşită. Nările i se umflau, iar falca de jos îi ieşise nefiresc înainte.

— Ei, s-ar putea să încercăm, rosti Veselov alene.

— Încearcă numai ! zise din nou Grigori, pe acelaşi ton, dar, văzînd că Veselov dă să se ridice, făcu cîţiva paşi îndărăt, arătîndu-şi laşitatea pe faţă. Stai liniştit... drac bălţat !

— Nu pricep, Andrei, ce-ţi vine să te pui cu unul ca ăsta, interveni Tihon Rakitin, un flăcău vînjos, tare ca piatra, cel mai voinic din Lokti. O să-l faci pe Grişka să fugă la pîrîu... să se spele.

— Las' că te prind eu o dată la strîmtoare, mormăi Grigori, ferind într-o parte. Şi, scoţîndu-şi din buzunar laba grea, uriaşă, i-o arătă lui Veselov. Să te văd atunci ce-o să ţopăi, ce-o să mai chiţăi.

Andrei se culcă pe iarbă, cu spatele la Grigori.

— Dar de ce vă aveţi voi ca pisica şi cîinele ? îl întrebă Rakitin pe Andrei.

Veselov tăcea. În locul lui răspunse Fedot Artiuhin, un lungan iute ca sfîrleaza :

— Păi, se ştie de ce... Din pricina Duniaşkăi.

Grigori se lungi şi el pe iarbă. Îşi încleşta şi-şi descleşta pumnii uriaşi, cufundat în gînduri.

Andrei se întoarse cu faţa în sus, cu mîinile sub cap, privind în adîncul cerului de deasupra pădurii. Sus, în tării, se destrămau nouraşii albi, ca de vată, iar în jurul lor, se rotea în zbor un erete de stepă nimerit prin cine ştie ce întîmplare pe acele meleaguri împădurite.

— Fedka Semionov zicea, grăi visător Veselov, că în curînd oamenii au să zboare în văzduh ca păsările. O fi adevărat, au ba, cum credeţi ?

— Minte, fără doar şi poate, răspunse Artiuhin. Şi lămuri : Pasărea de ce zboară ? Fiindcă e uşoară. Dar omul ? Oho ! Mai ales, unii... Artiuhin aruncă spre Grişka o privire piezişă. Au atîta borhot într-înşii. Păsările au aripi. Şi apoi, oasele li-s mai uşoare ca aerul, fiindcă-s goale pe dinăuntru.

Artiuhin se scobi în dinţi, parcă ar fi mîncat carne, îşi luă de pe un buştean obielele întinse la uscat şi, începînd să se încalţe, întrebă :

— Şi apoi, ce fel de aripi o să aibă omul ?

— Am auzit tot de la el că s-au şi născocit nişte maşini cu care poţi să zbori, spuse Rakitin.

Artiuhin clipi repede şi, privindu-l ţintă pe Rakitin cu ochii lui rotunzi, se îndoi :

— Ce face-e ?

— Nişte maşini. Se cheamă *iroplane*.

— Şi din ce le-au făcut ?

— Asta nu ştiu. Fedka nu mi-a spus.

— Ei vezi ? Minte, şi basta ! încheie Artiuhin, triumfător.

— Nu degeaba a fost surghiunit aici, zise Grigori. Şi iacătă că a fugit acu, ticălosu.

— Dar ce-ai tu cu el ? întrebă Rakitin.

— Nimic. Dar nu-l aveam la inimă, răspunse Grigori în doi peri.

Nouraşii se topiseră în slăvi. Cerul se boltea albastru, lin, îmbietor. Eretele, fără a da de loc din aripi, plutea la o mare înălţime, rotindu-se larg. Andrei nu-şi mai lua ochii de la el. Stătea fără să se mişte, fără să clipească, ca vrăjit.

— Ei, hai la treabă, zise Rakitin, începînd să se încalţe şi el. Pînă-n seară, mai doborîm vreo cinci copaci.

Fără să-şi ia ochii de la pasăre, Andrei spuse :

— Şi eu aş zbura bucuros cu maşina ceea despre care vorbea Fedka Semionov.

— Cu ce ? întrebă Artiuhin, clipind din nou. Şi ai pica din cer, numaidecît. Ca popa ! Ha-ha, ce bine i-ar părea lui Grişka ! Şi la ce bun să zbori ?

— Ca să văd de sus cum trăiesc oamenii pe pămînt, răspunse Veselov. Semionov zicea că se află pe lume o ţară unde nu sînt bogătaşi-lipitori, ca Lopatin ori

Gordei de la noi, ci toată lumea trăiește acolo în case înalte, luminoase. Ții minte, Tihon ?

— Țin minte. Acolo toți oamenii ies împreună la arat, la semănat, și casele și le clădesc tot împreună. Dar sînt niște basme. Nu se află nicăieri asemenea țară.

— Ei, cum să nu fie, o dată ce a spus Fedka că este, obiectă Andrei. Doar e un om cu carte, știți și voi.

Rakitin nu răspunse nimic. În locul lui, Grigori vorbi iar :

— A îndrugat la minciuni și a spălat putina. Nu degeaba l-au surghiunit aici.

— Are dreptate Tihon : nu este, se amestecă în vorbă Artiuhin, pășind de colo, colo pe iarbă. Iar de-ar fi, de mult ar fi pus mîna bogătașii pe ea. Tu zbori unde vrei cu ăla... cum îi zice ? Iar Lopatin al nostru vine în fugă pe jos, mai iute ca tine, și ia cu japca totul. Tu ai sosit în zbor, și el te-a lăsat mofluz, cu buza umflată.

Andrei se ridică de jos, tăcut, și-și luă toporul.

— Ei, ce mai stai tolănit, ca un porc ? îi strigă Rakitin lui Grigori. Scoală !

Grigori se ridică fără să scoată o vorbă, dar nu li se alătură flăcăilor, care se și apucaseră să doboare un pin bătrîn de toată frumusețea, ci se îndepărtă de ei.

— Ia uite. putoarea ! auzi un glas în spatele lui, dar nu se întoarse, nu răspunse nimic.

*

Grișka Borodin stătu vreun ceas și jumătate pe malul unei mici bulboane a rîulețului din pădure, cu apă lină, parcă adormită pe veci. Se privea în oglinda apei, gîndindu-se la ceva, cu dinții încleștați aprig, ceea ce făcea să-i iasă mult înainte falca de jos.

O luă spre casă încă înainte de a amurgi. După ce ieși din pădure la drum, își scoase cizmele scîlciate, prea mari pentru picioarele lui, pășind cu tălpile goale prin praful moale, răcoros.

Deodată, dădu cu ochii de un lemn lung aducînd a coadă de topor, ce ieșea dintr-o tufă de lîngă drum. Se apropie : într-adevăr era un topor.

„L-o fi pierdut vreun gură-cască, gîndi Grigori, aplecîndu-se. Ia te uită, dar este toporul nostru ! Va să zică, tata a fost acest gură-cască."

Ridică toporul de jos și deodată rămase uluit, privindu-i tăișul, străbătut de fiori. Toporul era plin de sînge uscat, negricios. Pe alocuri, sîngele se închegase, și de un cheag se lipise un smoc de lînă sau de păr negru.

„Pesemne c-a tăiat o vită !" își zise mirat Grișka, întorcînd toporul în mîini, și parcă se simți mai liniștit. Gîndea : „Poate că a dat peste o vacă rătăcită de cireadă, și... Doar aseară m-am culcat tîrziu, și el încă nu venise..."

Se uită în jurul lui. Tufa de lîngă drum era ușor călcată, cu unele crenguțe rupte, care se și ofiliseră. Prin urmare, fuseseră frînte dimineața sau noaptea trecută.

Cu inima cît un purice, Grișka trecu peste tufă, luînd-o cu băgare de seamă prin pădure. Acolo, printre copaci, iarba era de asemenea călcată — părea că ceva mare și greu fusese tîrît peste ea.

Se opri nehotărît. Îi era frică să meargă mai departe. Totuși, după o clipă de șovăială, mai făcu cîțiva pași.

Deodată, încremeni, apoi sări cît colo. Ar fi vrut să fugă de-a dreptul prin pădure, în sat, cît mai departe de acest loc, dar nu putea : i se muiară picioarele și se prăbuși la pămînt. Chiar alături de el, zăcea leșul țiganului, acoperit cu crengi uscate și cu iarbă veștedă, smulsă din pămînt cu rădăcini cu tot. Capul mortului era plin de sînge, cămașa sfîșiată la piept, barba neagră zbîrlită și degetele chircite. Într-o mînă avea țărînă, amestecată cu iarbă, parcă ar fi vrut să se acopere singur, înainte de a-și da duhul, dar moartea îl împiedicase s-o facă.

Venindu-și în fire, Grișka se tîrî înapoi. O dată ajuns în drum, se opri, săgetat pe neașteptate de un gînd : „Dar dacă trece cineva prin apropiere și-l... găsește ?"

Îi era groază să se întoarcă și să ascundă leșul. Poate că nu s-ar fi hotărît s-o facă, dar deodată auzi o căruță ce se apropia, hurducăind cu roțile peste rădăcini. I se părea că venea atît de repede, încît peste o clipă avea să fie acolo. Se ascunse în tufe. Inima îi zvîcnea năvalnic. Se silea să nu răsufle, ca să-i mai potolească bătăile.

După ce căruța trecu, Grigori se ridică cu băgare de seamă și, aplecîndu-se de spate, se apropie încet de locul unde zăcea leșul. Căuta să nu strivească nici măcar un vreasc, să nu atingă o creangă. Cînd dădu din nou cu ochii de mort nu se mai simți stăpînit de frică. Se puse pe treabă: aruncă la o parte vreascurile ce acopereau leșul, îl ridică, îl săltă cu o sforțare pe umeri și, clătinîndu-se sub povara lui, se afundă în pădure, cît mai departe de drum.

Într-un loc pustiu, neumblat, Grigori aruncă mortul jos și se așeză să se odihnească. Mai înainte de a-și trage bine răsuflarea, sări grăbit în picioare și se apucă să scobească pămîntul cu toporul, scoțînd cu palmele lui uriașe, ca niște lopeți, bulgării umezi, reci, cu iz de mlaștină, amestecați cu iarbă și cu fire mărunte, gălbui ieșite din rădăcinile copacilor.

După ce săpă groapa, Grigori împinse mortul în ea, îl acoperi cu pămînt și așternu deasupra un strat de frunziș vechi, putred...

4 Soarele alunecă peste acoperișurile sparte ale izbelor sărăcăcioase, peste geamuri, pe oglinda solzoasă a lacului și apuse dincolo de pădure. Dintre copacii acestea se tîra, se furișa pe ulițe înserarea jilavă, încețoșînd, ascunzînd contururile obiectelor.

După cină, Grișka ieși în ogradă și rămase cîteva clipe cu privirile spre lac, cu mîinile în buzunarele pantalonilor de pînză boțită. Coatele îi ieșeau la spate, ca două unghiuri ascuțite.

Îl zări pe taică-său ieşind din pădure. Ca să-şi scurteze calea, o luase de pe drumeag spre grădina de zarzavat. Acolo, trecu peste pîrleaz şi, cu cazmaua în mînă, se îndreptă spre casă, printre răzoare.

Lîngă casă, bătrînul zvîrli cazmaua pe uşa deschisă a magazioarei de scînduri, se aşeză pe un butuc plesnit, pe care despicau lemnele, şi rămase cu capul plecat, fără să-l bage în seamă pe fiu-său. Era vădit că bătrînul cutreierase prin pădure, că se strecurase prin desişul de tufe agăţătoare. Mîinile lui uscăţive, noduroase erau pline de zgîrieturi, iar cămaşa, ruptă în două locuri. În barba încîlcită i se încurcase un ac de cetină uscată. „S-a tîrît pe jos", gîndi Grişka şi întrebă :

— Da unde ai fost cu cazmaua ?

— Unde a înţărcat dracul copiii, răspunse taică-său cu ciudă.

Grigori tăcu o clipă, cercetîndu-l din cap pînă în picioare cu o privire batjocoritoare. Simţind aţintită asupra lui acea privire neobişnuită, cercetătoare, iscoditoare, cuprins de nelinişte, bătrînul se întoarse spre fecioru-său :

— Ce-i cu tine ?

— Cu mine ? întrebă Grişka, fără a-şi mai ascunde zîmbetul. Nu cumva ţi-ai căutat toporul prin pădure ?

Bătrînul sări în picioare. Voi să spună ceva, dar nu făcu decît să mişte din buze. În cele din urmă, îngăimă :

— Aşa...

— Aşa, tată... Uite toporul, colo, în ungher. Ia-l.

Fără a spune o vorbă, bătrînul se întoarse, ascultător, şi se îndreptă spre ungherul în care se afla o grămadă de vreascuri, aduse pentru iarnă. Păşea mărunt, tîrîndu-şi picioarele cu un aer obosit. Ridică toporul de lîngă grămada de crengi şi, fără să-şi dea seama, îşi muie degetul cu scuipat şi-i cercetă tăişul, ca să vadă dacă e bine ascuţit.

— Ce, nu s-a tocit ? întrebă Grişka, batjocoritor.

Deodată bătrînul îşi scînteie ochii injectaţi şi se repezi la fiu-său cu toporul în mîini. Acesta pierzîndu-şi cumpătul, sări cît colo şi, fără a mai sta pe gînduri, fugi în magazioară, cel dintîi adăpost pe care-l întîlni în cale. Taică-său dădu buzna după el, trînti uşa, o apăsă cu spatele şi hîrîi sugrumat :

— Să ştii, fecior de tîrfă, că te omor şi pe tine, dacă...

În primele clipe, deşi nu înţelegea ce voia taică-său de la el, Grigori se repezi dintr-un ungher în altul ; apoi se întoarse şi, văzîndu-l prin întunericul din magazie cu toporul în mînă, se lipi cu spatele de perete. Abia atunci sub fruntea mică, îngustă un gînd îngrozitor îi sfredeli creierul : „Mă omoară ! Mă omoară ! Ce-i pasă că-s fiu-său ?..."

În aceeaşi clipă, se auzi afară :

— Gri-şen-ka-a !

Arina îl văzuse de la fereastră pe bătrîn repezindu-se după băiat, cu toporul în mînă. Ieşind valvîrtej din izbă, înnebunită de spaimă, cu părul vîlvoi, lovi din fugă cu trupul ei moale, vlăguit, uşa magazioarei, de care Piotr sta rezemat cu spatele, şi se lăsă jos, sleită de puteri, începînd să ţipe subţirel, piţigăiat :

— Săriţi, oameni buni ! Îl omoară pe băiat ! Aju...

Bătrînul deschise larg uşa. Arina se prăbuşi înăuntru, pe balega de pe jos. Bătrînul trînti uşa la loc, se rezemă din nou cu spatele de ea şi strigă :

— Nu urla, năroado ! Şi urmă mai încet : Ce v-a apucat ? Vreţi să mă vedeţi pus în fiare ?

— Vino-ţi în fire, afurisitule ! Ucigaşule !

— Taci din gură ! Fără să-şi mai dea seama ce face, bătrînul o izbi cu piciorul în obraz.

Ea scoase un ţipăt, îşi acoperi faţa cu mîinile şi începu să se tînguie subţirel.

Grişka înţelese că cea mai primejdioasă clipă trecuse, că taică-său îşi recăpătase judecata. Totuşi se temea să

se mişte din loc. Stînd la perete, se holba cînd la taică-său, cînd la maică-sa.

Bătrînul răsufla des, adînc, lungindu-şi gîtul. Apoi zvîrli aprig toporul într-un ungher al magaziei. Grigori îşi înghiţi scuipatul şi zise împăciuitor :

— De ce ai făcut asta, tată ?

Arina începu din nou să se tînguie.

— E-eh, aşa-i viaţa, rosti deodată Piotr posac şi se lăsă jos încet, lunecînd cu spatele pe uşă.

— Iată, Grişenka, unde am ajuns... şopti Arina. Doamne, ia gîndeşte-te : i-a luat omului viaţa, pentru bani... Ştii, i-a dat mai întîi să bea otravă, apoi l-a omorît undeva...

Bătrînul o privea cu un aer ciudat, cu luare-aminte, fără a o întrerupe, parcă nici n-ar fi fost vorba de el. Arina se ridică de jos, clătinîndu-se pe picioare. Se tîrî spre ungher, cu o mînă acoperindu-şi obrazul strivit, luă toporul de jos şi păşi spre uşă.

— Dă-te la o parte, diavole !

Bătrînul se dădu supus la o parte, nepăsător dintr-o dată faţă de orice. Chiar şi atunci cînd Arina se întoarse în uşă spunînd : „Să ne judece dumnezeu, dar eu n-am să rabd, o să spun totul la oameni", el doar zîmbi, dînd din cap.

După ce plecă Arina, tatăl şi fiul mai stătură cîteva clipe faţă în faţă, tăcuţi. În cele din urmă, bătrînul întrebă :

— De ce l-ai... îngropat ?

— Dacă te spune mama la oameni, ce te faci ? întrebă Grişka în loc de răspuns.

— Mama ? Dar tu ?

Grişka nu-i răspunse. Îşi vîrî mîinile în buzunare şi ieşi din magazie.

Noaptea, Arina, care zăcea în patul de lemn scîrțîitor, tușea cu încordare și scuipa sînge, bolborosind în delir. Bătrînul se sculă de pe laviță și aprinse lampa.

— Ce, tată, nu te ia somnul? Sau ai năluciri? întrebă Grigori batjocoritor, ridicînd capul de pe cojocul de oaie întins pe dușumea.

— Ești un nărod : de ce rînjești?

— Cu cîte parale te-ai pricopsit?

— Cîte sînt, toate-s ale mele...

— Ale matale? Grigori se ridică în capul oaselor și repetă : Așadar, ale matale-s?

Bătrînul se întoarse brusc spre el. Grigori se făcu însă că nu-i observă acea mișcare neliniștită, căscă alene, se culcă la loc, cu mîinile sub cap, și întrebă :

— Tată, dar dacă, într-adevăr, află cineva? Ai să zaci pînă la moarte în lanțuri.

Bătrînul tăcu o clipă, apoi sări în sus și începu să pășească prin odaie de colo, colo țipînd :

— Na! Ține!... Și nu-mi mai scoate sufletul!... Smulgîndu-și din sîn punga de piele, i-o zvîrli lui Grigori, așa cum i-o zvîrlise lui țiganul. Alergînd mereu din colț în colț urmă : Hai, du-te de mă pîrăște. Pe mine, pe taică-tău! Crezi că mă sperii? O să zac în lanțuri la ocnă! O să zac pentru voi! Ești un lup, Grișka! Am încălzit un șarpe la sîn...

Grigori întinse mîna, ca să ridice punga de jos, dar bătrînul se repezi ca un uliu și, îmbrîncindu-l cît colo, înșfăcă punga cu ambele mîini.

— Nu pune laba, pui de năpîrcă!

Grigori se izbi cu ceafa de perete, dar nu zise nimic.

— Du-te! Pîrăște-mă! spuse din nou taică-său. Dar ține minte : mai înainte pun mîna pe tine și-ți sparg căpățîna...

Arina se zvîrcolea în pat. Bătrînul dădu din cap înspre ea, urmînd cu glas plîngăreț :

— Şi zgripţuroaica asta de mă-ta... Vrea să mă dea de gol, ştiu... Da ce? Pentru mine am făcut-o? Am să vă sugrum pe amîndoi o dată...

— Să ştii, tată, că ţi-ai pierdut minţile acolo... pe drum, răspunse Grigori, frecîndu-şi capul lovit. Cine vrea să te dea de gol? Dacă ar fi aşa, ce rost ar fi avut să-l îngrop pe ţigan?

Bătrînul îl asculta cu mirare, clipind des din ochii care-i lăcrimau. Grişka se culcă la loc pe cojoc şi se întoarse cu faţa la perete.

— Stinge lampa: la ce să vadă lumea lumină?

Arina se zvîrcoli pînă la ziuă, chinuită de fierbinţeli, înăbuşindu-se în aerul greu din odaie, bolborosind într-una.

Nici bătrînul, nici fiu-său nu se apropiară de ea să-i mai aline chinul.

5 Duminică.

Vara era pe sfîrşite. Din zori roua căzută din belşug aburea pe buruienile înnegrite din grădinile de zarzavat, pe prundiş, pe troscotul de la marginea drumurilor. Soarele răsărea dincolo de lac, le zbicea îndelung cu căldura lui scăzută — aburul subţirel, abia zărit, se ridica, plutea deasupra pămîntului. Ţărîna şi văzduhul se încălzeau încet. Totuşi, la amiază, copiii, în frunte cu firavul Vanka Butîlkin, cu gîtul lui lung, şi cu dolofanul Goşka Tuşkov zburdau desculţi.

Grigori Borodin, îmbrăcat cu cămaşă albastră, nouă, trecea agale pe uliţă, cu mîinile vîrîte ca de obicei în buzunar, răspîndind un iz uşor de samogon. Ţinea la subţioară un pacheţel.

În mijlocul sătucului se ridica binaua albă a bisericii ce se clădea din bîrne. Popa Afanasi, cu poalele ante-

riului prinse în brîu, păşea de-a lungul pereţilor, pipăind bîrnele gălbui şi mirosindu-şi degetele.

Grigori nu-l avea de loc la inimă pe popă şi tocmai voia să se abată într-o huditā, cînd părintele Afanasi îl zări şi-i făcu semn cu degetul să se apropie.

— Blagosloveşte, părinte, rosti Grigori cu smerenie, plecîndu-şi capul.

Popa făcu semnul crucii deasupra lui şi iar îşi mirosi degetele :

— Ia să-mi spui mie, duhovnicul tău, de ce nu mai ieşi la muncă ? Vreau să-mi clădesc o casă nouă, am nevoie de lemnărie, şi nu mai iese aproape nimeni să doboare copaci. Pe Veselov mîine-poimîine îl ia la oaste...

— La oaste ? repetă Grigori cu vioiciune.

— Şi pe Rakitin, şi pe Artiuhin...

— Aşa ?

— Ştii că am nevoie de lemn. Te plătesc şi vă dezleg de toate păcatele grele şi uşoare, pe tine, pe taică-tău şi pe maică-ta.

Auzind vorba „păcate grele", fără să vrea, Grişka se trase înapoi, pălind. Părintele Afanasi se aplecă numaidecît la urechea lui, şoptind :

— A, va să zică, ai un păcat greu pe suflet ?

— Ce vorbeşti, părinte ? Nici unul.

Popa îl privi aspru şi se dădu cu un pas îndărăt.

— Ei, de acu ţine minte : părintele tău duhovnicesc e slobod să te dezlege de orice păcat. Aşadar, mergi mîine la pădure ?

— Merg, părinte, se învoi Grigori.

„Da, cum nu ! O să mă spetesc pentru tine, ghiuj bătrîn ! Pe dracu ! Aşteaptă mult şi bine... gîndea el. Pe Andriuha, va să zică, îl ia la oaste. Da-da ! Ia te uită !"

Îşi văzu de drum, fără să mai privească îndărăt.

Cîteva clipe după aceea, se abătu pe o potecuţă abia zărită, ajungînd la o căsuţă văruită de la marginea sa-

tului. Acolo locuia Duniaşka, împreună cu bunica ei, care orbise de mult şi era atît de bătrînă, încît părea că, la prima suflare de vînt. va cădea jos şi nu se va mai ridica.

Duniaşka împlinise şaisprezece ani. Era o fetişcană nu tocmai înaltă, cu părul negru, domoală la vorbă şi cu un zîmbet copilăresc, totdeauna plin de sfială, de naivitate.

Duniaşka nu-şi mai amintea de părinţii ei. Muriseră de holeră, cînd ea n-avea nici trei ani. De atunci, Duniaşka fusese luată de bunica ei, care trebăluia prin gospodărioară şi spăla podele, rufe, sau plivea grădinile de zarzavat la starostele Zerkalov, la negustorul Lopatin şi, uneori, la popa Afanasi.

Cînd se auzi zgomotul uşii din tindă, deschisă de Grigori. Duniaşka strîngea de la masă. Se întoarse brusc. cu o licărire de bucurie sfioasă în ochi. cu faţa luminată de un zîmbet. Îndată ce dădu însă cu ochii de Grigori, zîmbetul i se stinse pe buze şi aruncă bunicii ei, care şedea pe pat, o privire nedumerită, înciudată, parcă ar fi vrut să întrebe : „Ce caută Grişka Borodin în casa noastră ?"

— Ziua bună, rosti acesta, trecînd pragul. Bucuroase de oaspeţi ?

— Bună să-ţi fie inima, poftim intră, fonfăi bătrîna cu gura ştirbă, parcă silindu-se să recunoască musafirul cu ochii ei fără vedere. Apoi se întoarse către nepoată : Cine-i, Duniuşka. că nu-l cunosc după vorbă ?

Fata nu-i răspunse.

— Pare-mi-se, halal musafir în casă pe nepusă masă, spuse Grigori în locul ei. zîmbind posomorît.

Intră în odaie, se aşeză pe un scăunel nevopsit şi o întrebă pe bătrînă :

— Mai trăieşti ? Credeam că ai murit...

— A, nu cumva-i Grişka Borodin ? Mi-e vremea să mor, dar nu vine de loc moartea să mă ia. S-o fi rătăcit pe undeva...

Uşa din tindă se trînti iar.

Se ivi o cerşetoare, o fetişcană de vreo cincisprezece ani, murdară, zdrenţăroasă. Se lipi cu sfială de tocul uşii şi îngăimă cu glăscior subţirel, gata să se stingă în orice clipă :

— Miluiţi-mă cu o coajă de pîine de sfînta sărbătoare...

Grigori se căută în buzunar, scoase o rublă boţită şi i-o aruncă cerşetoarei.

— Na... Şi cară-te !

Hîrtia căzu jos, la picioarele fetei. Ea n-o ridică. Doar îl privea pe Grigori cu ochii albaştri larg deschişi, speriaţi.

— Ei, ce te uiţi ? Ia, o dată ce ţi-am dat.

— Nu... Numai o coajă de pîine, mi-ajunge. Bani nu-mi trebuie. O să mă-ntrebe careva : de unde ai căpătat atîta ? Şi o să spună : ai furat...

Grigori se ridică, luă hîrtia de jos şi i-o întinse fetei. Ea se trase îndărăt, dînd din mîini :

— Nu, nu... Numai o cojiţă de pîine, altminteri mă lipsesc.

— Ptiu ! scuipă Grişka şi, vîrîndu-şi bumaşca în buzunar, se aşeză la loc.

Duniaşka şedea lîngă cuptor privindu-i tăcută, cu mirare, şi pe musafirul nepoftit, şi pe cerşetoare. Apoi scoase din dulap un codru de pîine :

— Na, ţine...

Fata apucă pîinea cu mîna ei slăbuţă, de mult nespălată, o vîrî îndată în sîn, sub zdrenţe, şi dădu să plece, dar bătrîna, ridicîndu-se anevoie de pe pat, spuse :

— Ia stai, puicuţo...

Păşind de-a lungul peretelui, bătrîna ajunse pînă la cerşetoare, care o privea şi mai speriată, şi începu să-i pipăie cu mîinile, străvezii parcă, galbene ca ceara, umerii osoşi, capul legat cu o otreapă.

— De unde eşti, fetiţo ? o întrebă bătrîna.

— N-am casă, răspunse fata. Umblu aşa, prin sate.

— Și cum te cheamă?

— Aniska.

— Tată, mamă n-ai?

— N-am... Am venit din altă parte, de la Smolensk, lămuri Aniska mai prinzînd inimă.

— Ți-e foame, fetițo?

— Nu... Nu prea. Am mîncat ieri... Am avut sălaș afară din sat, dincolo de lac. Cu tata. El s-a îmbătat și s-a înecat în lac. Mama a murit în drum, pe cînd veneam încoace...

Grigori se așezase pe scăunel și se uita ba la bătrînă, ba la cerșetoare, ba la Duniașka. Își pusese pe genunchi pachetul pe care-l adusese, dar nu-l desfăcea, parcă așteptînd să fie rugat s-o facă.

— Orfănica mea, sărmana de tine, o căină bătrîna pe fată, mîngîind-o pe cap. Fără casă, fără căpătîi...

— Vara mai merge, dar iarna e rău. Uneori, mă rog de oameni să mă lase să dorm o noapte în casă. Dar nu prea mă primesc, le e frică să nu le fur ceva. Sîmbătă e mai bine, urmă Aniska, e ziua de scăldat. După ce s-au spălat cu toții, intru și dorm în vreo baie. E cald. Chiar și în a doua noapte nu e rău, poți dormi. După aia, se face frig. Se mai poate dormi și pe la stîne, cu vitele. Mă culc lîngă o oaie — e caldă, ca soba. Numai că cei mai mulți închid stîna peste noapte.

Din cînd în cînd, vocea fetei se întrerupea, și atunci ea clipea des și încrețea fruntea, parcă silindu-se să-și mai aducă aminte ceva vrednic de povestit acestei bătrîne oarbe și atît de prietenoase.

— Toate astea-s minciuni, spuse deodată Grigori.

Aniska tresări și tăcu, cu gîtul lung, slab, întins spre el. Bătrîna se întoarse și ea către Grigori:

— Ți-ai găsit cu cine să te pui, urîciosule! Greu păcat îți faci!

Grigori zîmbi și se răsuci pe scăunel:

— Nu-i nimic... Chiar adineauri zicea părinele Afanasi că mă dezleagă de toate păcatele...

Bătrîna morfoli cu gura ei ştirbă, apoi îi spuse Duniaşkăi :

— Ia, adu fetei ceva de mîncare. Şi ar fi bine să se spele. Pesemne că e murdară.

— Numaidecît. N-avem apă, bunicuţo. Aduc într-un suflet de la lac.

Duniaşka sări sprintenă spre uşă. Pe cînd trecea în fugă pe lîngă Grigori, acesta o apucă de mînă :

— Ştii, la tine am venit... Am ceva de vorbit. Şi tu fugi...

— Lasă-mă !

— Bine, te las, spuse Grigori, ascultător şi, ridicîndu-se, păşi după ea în tindă.

Duniaşka luă găleţile de jos, cobiliţa din perete şi dădu să iasă. Grigori propti cu piciorul uşa, pe care fata voia s-o deschidă.

— Ei, ce faci ? întrebă ea, trăgîndu-se înapoi. Vrei să-ţi dau una cu cobiliţa ?

— De ce vorbeşti aşa, Duniaşka... Vreau să înţelegi cu binişorul...

— Şi eu ţi-am spus de mult, tot cu binele : nu mai umbla după mine, şi bună pace.

Grigori stătu o clipă tăcut, cu capul în jos.

— Mi-ai spus ! Da ce, eu sînt orb ? Văd că nu pe mine mă aşteptai, ci pe Andrei. Şi urmă repede, în şoaptă, parcă temîndu-se să nu fie întrerupt din nou : Ei, ce vrei să fac, ce să fac, de vreme ce... nu pot să mă stăpînesc ? Iată, am venit... şi am să mai viu... Nu pot să răspund de nimic. Şi-l omor, dacă...

Duniaşka scoase un ţipăt slab şi-şi acoperi gura cu palma :

— Ce îndrugi ? Ce tot îndrugi ? Vino-ţi în fire !

— Iar pe tine, o vorbă de la tine mi-e de ajuns : o

să te port pe palme, urmă el, apropiindu-se de Duniaşka. Te gătesc ca pe o păpuşică. Uite ce ţi-am adus...

Şi el desfăcu pripit pachetul. Razele soarelui se strecurau prin acoperişul spart, înflorind bucata de satin trandafiriu de bună calitate pe care Grigori i-o întindea Duniaşkăi.

— De o rochie, ia... Că de la Andrei n-o să ai parte de aşa ceva.

Duniaşka privea satinul fără să se urnească. Apoi ridică ochii spre Grigori şi zîmbi :

— Văd că te-ai îmbogăţit. Pe cerşetoare voiai s-o miluieşti cu o rublă întreagă ; pe mine, cu satin de rochie...

— Da ce credeai tu ? Nu te uita că sînt aşa... acum. O să trăim noi şi altfel, Duniaşka, ascultă-mă ce-ţi spun. N-o s-o ducem mai prost decît băcanul Lopatin, ori Gordei Zerkalov. Spune-mi doar o vorbă...

— Ţi-o spun, răspunse ea. Pleacă de-aici ! Numaidecît !

— Duniaşka !

Grigori voi să mai spună ceva, dar nu mai apucă. Uşa de afară se deschise şi în pragul ei se ivi Veselov. Văzîndu-i pe Duniaşka şi pe Grigori împreună, Andrei îi privi uluit o clipă.

— Aşa-a...

Duniaşka dădu să iasă, dar Veselov se aşeză în dreptul uşii :

— Ba nu, stai... Să vedem pe ce lume trăim...

— Ei, ce să mai vezi ? Uite, îmi dă omul satin de rochie...

Duniaşka îl împinse pe Andrei deoparte, ieşi repede în ogradă, îşi săltă cobiliţa pe umăr şi se îndreptă spre lac. Andrei o privi din urmă şi se întoarse către Grigori. Acesta căuta să împacheteze la loc satinul care foşnea.

— Ce te zgîieşti la mine ? mormăi el.

— Uite ce e... Nu ţi-a spus ea să uiţi în ce loc stă cu casa ?

— Nu-mi aduc aminte. Dar că m-a poftit în ospeţie, asta da, o ţin minte.

— Te-a poftit? repetă Andrei cu încordare. În ospeţie, zici?

— Da, aşa a fost.

— Minţi! Toate-s minciuni, rac cu cleşti! răcni deodată Veselov, apropiindu-se de Grişka.

Borodin se trase îndărăt. Nu izbutea de loc să împacheteze satinul. Îl scăpă jos. Se opri, cu mîinile lui uriaşe întinse ameninţător.

— Ho, mă... încearcă numai să mă atingi! Te strîng o dată în pumn, de plesneşti pe loc!

Andrei ştia prea bine că dacă Grigori ar izbuti să-l înşface zdravăn, n-ar scăpa teafăr din încleşterea lui. Mai ştia însă şi că frica lui Grigori era cel puţin deopotrivă cu puterea mîinilor lui.

— Vai de capul tău! strigă Andrei şi se repezi pe neaşteptate la el. Grigori sări îndărăt, ajungînd pe scară. Tot dîndu-se înapoi, se împiedică, căzu, dar se ridică numaidecît. Veselov îi zvîrli din tindă pachetul drept în obraz. Ia-l, ţine! Şi dacă te mai prind o dată pe aici, să nu spui că eu sînt de vină!

Grigori se întoarse, luîndu-şi repede tălpăşiţa.

Iar noaptea, cînd întunericul negru, mut, se aşternuse peste lac, peste sat, peste pădure, Duniaşka şi Andrei şedeau lîngă mica izbă de chirpici, pe un morman de vreascuri culese pentru foc. Duniaşka, legată la cap cu băsmăluţa ei ponosită, suspina încetişor, cu obrazul lipit de pieptul lat, cald, al iubitului. Andrei o îmbrăţişa cu o mînă, iar cu cealaltă o mîngîia pe umărul care-i tresărea de atîta plîns.

— Nu mai plînge, o îmbărbăta el cu jumătate de glas, privind în bezna dinspre lac. Doar nu toată lumea piere în război. O să mă întorc...

— Mi-e frică, poate că n-o să te mai văd, rosti Duniaşka.

— Ba o să mă vezi... dacă mă aştepţi.

— O, doamne ! Ce vorbeşti ! strigă Duniaşka cu amărăciune, cu o dojană dureroasă.

— Zic şi eu aşa... Bagă de seamă, fereşte-te. Că n-o să te slăbească Grişka Borodin, îl ştiu eu.

— Dar la ce naiba-mi trebuie... aşa... ? Duniaşka nu putu afla o vorbă potrivită.

— Ei, ei, te cred. Dar nici el n-o să mai umble mult timp tehui. O să-l ia şi pe el. E doar olecuţă mai tînăr ca mine.

Tăcură îndelung. Duniaşka suspina tot mai rar.

Andrei îşi lipi buzele de părul ei, adulmecîndu-i mireasma caldă ce semăna în noaptea aceea, cine ştie de ce, cu mirosul fînului uscat. Andrei se întrebă în gînd : cu ce s-o fi spălat pe cap ? Apoi izbucni în rîs.

— De ce rîzi ?

— Aşa. Lopatinii s-au apucat să cosească fînul. Nu cumva munceşti la ei ?

— Ba da, de două zile.

— Aha !

— Ciudat mai eşti.

Cocoşii cîntară somnoroşi, pentru a doua oară, dar Duniaşka şi Andrei şedeau încă îmbrăţişaţi, tăcuţi. În cele din urmă, Andrei rupse tăcerea :

— Bine măcar că am să cutreier pămîntul, să văd cum trăiesc oamenii în alte părţi. Fedka Semionov povestea...

— Nu, Andriuşenka, nimeni nu trăieşte aşa pe lume ! îl întrerupse Duniaşka ; ea îl auzise pe Andrei povestind despre o ţară a minunilor, necunoscută. Numai să te întorci viu şi teafăr, că o scoatem noi la capăt cu viaţa, fie în izba mea, fie într-a ta. Slavă domnului, mîini, picioare avem... o să avem amîndoi, se îndreptă ea, amintindu-şi unde se ducea Andrei.

— În izbă... Ehei, de-ai şti tu ce mîndreţe de casă ţi-aş ridica eu, numai să am lemnărie! Leit ca în ţara ceea...

Duniaşka nu răspunse nimic, doar se lipi şi mai strîns de el.

Se crăpa de ziuă; în zare se ivi o geană de lumină sinilie.

— Ei, şi acu, rămîi cu bine, rosti Andrei, ridicîndu-se. Să dorm măcar un ceas, înainte de plecare.

— Am să te aştept, răspunse Duniaşka scurt, simplu.

— De mi s-o întîmpla ceva, ei, atunci, da... Numai nu cu Grişka...

— Cu nimeni altul, afară de tine... şopti ea.

...Andrei plecă, iar Duniaşka rămase nemişcată pe mormanul de vreascuri, aproape pînă în zori.

Nimeni din Lokti nu mai ştia de urma ţiganului bărbos. O lună mai tîrziu, se ivi în sat un alt jugănar, un moşneguţ vioi, cu un picior de lemn.

Starostele Gordei Zerkalov avea de jugănit un vier şi un armăsar tînăr. Auzind strigătele jugănarului, ieşi afară şi-l cercetă cu privirea pe moşneguţul beteag de un picior.

— Dar unde-i celălalt... ei, bărbosul cu cercel în ureche? întrebă starostele, duhnind de te trăsnea a samogon. N-ai auzit de el?

Adulmecînd mirosul îmbietor de samogon, moşneguţul se foia în jurul căruţei, bocănind cu piciorul lui de lemn:

— Despre cine vorbeşti? Nu cumva despre jugănarul ăl vechi? Dumnezeu să-l ştie! Ei, neam de ţigan, hoinar. O fi plecat din Siberia, s-o fi dus în Rusia. Ia-l de unde nu-i. Încotro mergem?

— Vino încoace. Gordei îi arătă uşa grajdului.

După o jumătate de ceas, jugănarul își isprăvi treaba și-și strînse sculele într-o traistă de piele, la fel cu aceea a țiganului, pe care o aruncă în căruță. Deși își primise banii pentru osteneală, mai zăbovi puțin lîngă staroste. Ofta :

— O-of ! Fără chef, fără beție, nu aduce bunul bucurie, vorba ceea ! Așa-i ? Dar acu, dacă vezi un clondir în prăvălie, are într-însul ori ulei, ori vreun leac de cufureală...

— Ia te uită ! rînji Zerkalov. Ce, ai poftă de o dușcă?

— Nu că mi-ar fi poftă, dar... ca să mă feresc de boleșnițe. Nu vezi cu ce fel de treburi umblăm noi ?

— Bine, du-te de întreabă la oameni... răspunse Gordei, dînd din mînă spre uliță. Voise chiar să spună lămurit : „La Borodin", dar își dădu seama la vreme : doar el, starostele, avea datoria să vegheze cu strășnicie să nu fiarbă careva din sat samogon. Se uită aspru la jugănar : Nu, nu, la noi, aci, n-o să găsești samogon, să-l cauți cu lumînarea. Eu, în privința asta, nu știu de glumă...

Zărindu-l pe Demian Suhov, un țăran înstărit, care se apropia de ei, starostele intră grăbit în casă.

— Să treci și pe la mine, unchiașule, îi spuse Suhov jugănarului. Apoi, făcînd un semn ca și cînd ar fi tras o dușcă, adăugă : Iar în privința asta, minte starostele, Se poate face rost. Îți spun eu unde...

După ce jugănarul își isprăvi treburile și la Suhov, acesta făcu același semn ca mai înainte și-i spuse :

— Du-te la Piotr Borodin. Uite, colo, izba lui, în capătul uliței, lîngă a lui Butîlkin.

— Care Butîlkin ? Nu cumva ăl la care am doftoricit azi-dimineață niște cai ? Are și un băiețel, Vaniușka îi zice...

— El e. Un singur Butîlkin avem în sat.

— Ei, atunci, știu, știu. Jugănarul dădu din cap. Zgîmboiul se tot învîrtea pe lîngă mine, se milogea, îmi cerea

bani. Ptiu, că tare pisălog mai e! Ei, deocamdată, cu bine, gospodarule dragă!

— Mergi sănătos, mergi sănătos, răspunse Suhov, închizînd poarta în urma lui.

Cîteva clipe după aceea, moşneguţul beteag îşi opri calul în faţa casei Borodinilor, intră înăuntru şi întrebă dacă n-ar putea să tragă o duşcă.

Piotr îi aduse un clondir şi îl iscodi cu băgare de seamă despre jugănarul cel vechi. Bătrînul îi răspunse cam în acelaşi fel ca şi lui Zerkalov.

— Ei, aşa-i viaţa, rosti Borodin într-o doară şi adăugă: Întreb, ştii, fiindcă trecea pe la mine...

— Ei, naiba să-l ia, răspunse jugănarul, care se şi cherchelise. De acu înainte, iacă, o să trec eu.

Şi astfel, cei din Lokti au uitat de ţiganul cel bătrîn. S-a dus şi dus a fost...

Capitolul II

1 Vreme de vreo lună şi jumătate, Piotr Borodin nu arătă prin nimic că ar avea parale. Nu punea nimic la cale de teamă să nu dea cumva de bănuit. La începutul iernii însă, cînd primii fulgi începură să se cearnă peste pămîntul îngheţat bocnă, veni pe neaşteptate la Lopatin, care nu voise cîndva să-i vîndă votcă, şi-i spuse:

— Uite ce e, Lexei Ilici... Vinde-mi cîteva deseatine de pămînt.

De bună seamă, pămîntul putea să-l cumpere şi primăvara — doar iarna n-avea să iasă nici la arat, nici la semănat — dar ar fi însemnat să aştepte cîteva luni nespus de lungi. Iar lui i se topea inima de bucurie nu-

mai la gîndul că va fi stăpîn peste o sfoară de pămînt aleasă de el și care, deocamdată, era a băcanului. Cum putea să mai rabde tocmai pînă la primăvară ?

Lopatin îl privi cu ochii lui rotunzi, întinzîndu-și înainte bărbia lată, lucioasă.

— Să-ți vînd pămînt ? întrebă negustorul. Doar mai sînt tarlale fără stăpîni. Fă o cerere la staroste și ară-le sănătos !

— Da ce naiba o să crească acolo, în prundiș ? Toate pămînturile bune le-ați luat voi, tu și cu Gordei. Vinde-mi din ăla de peste pîrîu...

— Pămîntul ăla nu-i de punga ta, răspunse Lopatin și întoarse capul. Acolo, la margine, e și ceva pădure bună de cherestea. Nu, n-ai cu ce să-l cumperi.

— De asta n-avea tu grijă, i-o întoarse pe neașteptate Borodin, sfidător, dar cînd văzu că sprîncenele gazdei se ridicară, vădindu-i luarea-aminte, își dădu seama : „Nu trebuia să vorbească așa... Acu o să ceară cine știe cît..."

— A, așa ? rosti negustorul. Ei, atunci, așază-te la masă, să stăm de vorbă...

Chiar a doua zi, vestea acelei învoieli uimitoare străbătu satul, cu iuțeala fulgerului. Urmară întrebări, clevetiri.

— De unde o fi făcut rost de parale ?

— Ce, și-a vîndut zdrențele ?

Avdei Kalughin, un omuleț pirpiriu, supt de sărăcie, chicotea într-una, veninos :

— Auzi, gîndacul de balegă ! Scurmă cu rîtu-n rahat, pesemne că n-a-nfulecat doar păsat...

— Samogonul, samogonul ! îi ținu hangul Maria Bezrukova, nevasta unui ostaș mobilizat. Altul ar fi înfundat de mult pușcăria, da el, iacătă-l, peste noapte prieten la cataramă cu Zerkalov.

Țăranii înstăriți, Ignat Isaev, Kuzma Razinkin, Demian Suhov și alții sporovăiau cu pizmă între ei :

— Ei, ce ziceți de Petrușka Borodin ? A sărit departe !

— Ehei, să știi că-i ceva necurat la mijloc...

— Ei, curat, necurat ! Banul n-are miros...

Borodin nu lua seama la trăncănelile lor. Le răspundea tuturor, zîmbind cu tîlc :

— Ce să-i faci ? Mama ei de viață ! Și la o adică, de ce nu ?

Alexei Lopatin, căindu-se că vînduse pămîntul prea ieftin, îi spuse lui Borodin :

— Nu face pe prostul : mai dă pe deasupra cîte o roșioară [1] de deseatină, că altminterea...

Borodin nu se sperie. Sfredelindu-l pe băcan cu ochii lui mici, întrebă :

— Că altminterea ce ?

— Hm... Tare îndrăzneț mi te-ai făcut... Rîvnești la avuții, hai ? Oamenii ar putea să se întrebe din ce te-ai pricopsit așa, pe nepusă masă, cam ce fel de trebșoare învîrtește în baie muierea ta...

— Mai bine ai vedea tu ce trebșoare învîrtește muierea ta, cînd nu ești acasă... Înțelesu-m-ai ? i-o reteză Borodin.

Lopatin, întotdeauna roșu ca samovarul de aramă, se făcu deodată stacojiu, dar nu mai scoase o vorbă. Îndrăzneala lui Borodin îl sperie : n-ar vorbi așa ceva hodorogul dacă nu s-ar simți tare.

Într-adevăr, după cîteva zile, Zerkalov intră la el în prăvălie, bău în odăița din dos o jumătate de votcă „Smirnov", apoi, privindu-și ca într-o doară inelul de aur de la mîna stîngă, zise :

— Alexei Ilici, de Borodin te legi degeaba, ți-o spun. Ce ai cu el ?

— I-am dat sforicica de pămînt prea ieftin, asta-i !

— Ei, tocmai ție să-ți pară rău ? Într-un loc te-ai păcălit, și-n două te-ai învîrtit... Și el pocni cu unghia în clondir. Tot mai scoți și de aici... cîte ceva. Zerkalov se ridică. Ei, deocamdată, rămîi cu bine. Mulțumesc pentru

[1] Bancnotă de zece ruble.

cinste. Iar în privința lui Borodin... Mare-i pămîntul, e loc pentru toată lumea.

Bineînțeles, Zerkalov nu-l apărase fără rost pe Borodin. Totul are un temei pe lumea asta. Și acea împrejurare așijderea.

Starostele satului Lokti se abătea cam de mult pe la Borodin, unde se cinstea cu samogon. Iar de curînd Zerkalov zăbovise la Piotr pînă spre miezul nopții. În cele din urmă, împleticindu-se pe picioare, o luase spre ușă, căutînd îndelung clanța. La lumina slabă a lămpii de bucătărie, își văzu deodată în deget un inel de aur cu scînteieri gălbui. Zerkalov se lăsă pe lavița de lîngă ușă și cercetă în toate chipurile inelul, căznindu-se să priceapă cine și cînd avusese grijă să-i împodobească degetul cu el.

— Ce-i... asta ? întrebă el, ridicînd degetul în sus.

— Drept mulțumire... și în semn de cinstire, Gordei Kuzmici, răspunse Borodin, foindu-se pe lîngă Zerkalov. Oameni sîntem, ca să zic așa ! Facem și noi oleacă de negustorie... cu otrava asta. Și n-am avut nici un necaz din partea matale, nici un fel de buclucuri. E de la maică-mea, i-a ținut loc de verighetă, la cununie. Singura avuție din casă... Am flămînzit cu toți, dar l-am păstrat cu sfințenie. Unui om de treabă nu-mi pare rău să-l dau. Ia-l, Gordei Kuzmici, că altminterea mă supăr rău de tot...

Starostele zăbovi nițeluș, rîse, se sculă, îl amenință cu degetul și plecă spre casă.

După ce ușa se trînti în urma lui, Borodin păși de mai multe ori prin odaie încolo și încoace, călcînd ferm, de parcă nici n-ar fi băut cot la cot cu Zerkalov. Se opri lîngă cuptorul pe care se tolănea Grișka și-i spuse :

— Ei, văzut-ai ? Pentru tine l-am dat. Și dacă ar fi numai atîta ! E doar o nadă...

— De ce pentru mine ?

— De ce ? O să vezi tu curînd de ce...

Și Grișka văzu.

A doua zi, Zerkalov veni din nou la Borodin. De îndată ce starostele se ivi în ușă, Piotr se repezi cu pași mărunți în întîmpinarea lui, zîmbind cu toată fața, slugarnic.

— A, poftim, poftim, bucuroși de oaspeți...

Zerkalov își încruntă însă deodată sprîncenele stufoase:

— Nu, nu... Ascultă, Borodin, lasă vorba asta. Nu-ți sînt oaspete, ci persoană oficială. Să nu uiți asta...

Bătrînul simți că-l străbat fiori reci prin spinare. O clipă, îi stătu inima în loc. „Va să zică, s-a supărat din pricina darului. Te pomenești că acu o să se apuce să mă descoasă : de unde ai aur? Apără-mă și ferește-mă, doamne, de năpastă..." Și, căznindu-se să rîdă cu buzele neascultătoare, bolborosi :

— Dar, Gordei Kuzmici... E o vorbă : iubește-ți aproapele, cinstește-l pe mai-marele tău. Ehei ! Noi ne cunoaștem lungul nasului... Doar din tot sufletul... pentru bunătatea matale... cel din urmă lucrușor de preț...

Zerkalov se lăsă însă greu pe scaun, fără să ia în seamă pălăvrăgeala bătrînului, își scoase căciula, își netezi părul cu cărare la mijloc, se descheie la cojocel și spuse:

— Ascultă, Borodin, ia încetează odată cu rugăciunile. Așa ceva aud în fiecare zi, de la popa Afanasi. Mai bine, adu ceva de băut...

O clipă, Piotr rămase cu gura căscată de uimire. Apoi strigă :

— Arina ! Ia adu-ne ceva ! Grișka ! Scoate niște bureți de la saramură ! D-ăi mai buni, de pe fund. Și, către Zerkalov : Îndată, îndată, Gordei Kuzmici..

Cînd Grișka dechise ușa, aducînd bureții, Zerkalov punea pe masă paharul golit. Fără să deschidă gura, îi făcu lui Grigori semn cu degetul : hai, umblă mai sprinten...

— Mișcă-te odată, diavole ! se răsti Piotr la feciorul lui. Ești bun de trimis numai după moarte !

Zerkalov luă un burete din strachina adusă de Grigori şi-l vîrî în gură. Mesteca de nădejde cu fălcile lui uriaşe, fără să se uite la cineva din odaie. După ce isprăvi, îşi şterse buzele umede, satisfăcut, şi spuse :

— Ai un fecior de treabă. Doar că n-o să mai umble mult în voie. A şi venit ordin...

Piotr nu-şi dădea bine seama dacă vorbele starostelui erau întîmplătoare, ori ba. Gîndi însă că n-o să aibă prilej mai prielnic şi se hotărî :

— Bea, Gordei Kuzmici. bea. Iar în privinţa lui Grişuha, aşa e ! Îi vine sorocul. Adevărat, cei cu un an mai mari ca el au plecat de mult : şi Veselov, şi Artiuhin, şi Rakitin. Or fi şi morţi... Cam ce se aude ?

— Ei, te-am minţit, deocamdată, nu... n-a venit hîrtia Starostele căscă.

— Uite ce e, Gordei Kuzmici, e singurul fiu la părinţi. Sprijinul lor. Poate-i faci rost de o scutire, ce zici ?

— Ce fel de scutire ? rosti Zerkalov, încruntat. Doar sîntem în război. S-a isprăvit cu scutirile.

— Ce mă fac fără el, dacă... Crăp de foame...

— Cine, tu ? zîmbi Zerkalov.

Piotr se trase mai aproape de el.

— De mult aveam de gînd, Gordei Kuzmici, să stau de vorbă cu matale. Doar prin mîinile matale trec toate hîrtiile. Şi apoi, secretarul de plasă e chiar fratele matale.

— Ei şi ? Zerkalov îşi plecă urechea. Şi dacă mi-e frate ?

— Aşa că, Gordei Kuzmici, fă-mi un bine... Ei, ce să mai lungim vorba...

Piotr îşi descheie cămaşa, rupînd din grabă nasturii, smulse ceva de la gît şi i-l întinse lui Zerkalov.

— Ia-l ! strigă el, răsuflînd greu.

În palma lui tremurătoare sclipea un medalion de aur masiv. Zerkalov privea năuc, cu ochii mari, plăcuţa de metal strălucitor din mîna lui Borodin.

— O fi costînd și o mie de ruble ! Cine știe ! rosti Borodin cu o sforțare.

— A-ă-ă-ă... făcu Zerkalov. Ia să-l văd...

Dar îndată ce starostele întinse mîna, palma lui Borodin se închise, ca o scoică, dispărînd de pe masă, parcă nici nu fusese acolo.

— Bea, Gordei Kuzmici...

Zerkalov bău ascultător, fără să mai guste ceva, și-și șterse gura cu mîneca cojocelului tăbăcit.

— Da... E aur... Pentru matale e ușor de tot să scazi vîrsta lui Grișka acolo, în hîrtii. Și să faci tot ce trebuie prin fratele matale...

Zerkalov se lăsă pe speteaza scaunului, își roti privirea ochilor subțiați prin odaie, îl cercetă îndelung, din cap pînă în picioare, fără un scop anume, pe Grigori, care ședea în ușă, se întoarse și rosti cu glas răgușit :

— Toarnă...

Paharul lui era însă plin.

— Ori născocește altceva. Scrie în hîrtii : a murit. Sau: și-a frînt piciorul. Trăim aici într-un loc oropsit, uitat de lume, un bîrlog de urs. Cine o să vină să vadă dacă-i adevărat ? Toată viața m-aș ruga lui dumnezeu pentru sănătatea matale... șoptea Borodin grăbit să spună tot ce avea de spus.

— Dar anul nașterii lui e scris în catastif, la biserică, obiectă Zerkalov.

— Ei, catastifele au ars, împreună cu lăcașul domnului. Iar dacă din întîmplare a mai rămas ceva, am eu grijă... cu popa Afanasi... Nu e treaba matale...

Borodin era leoarcă de sudoare. Ședeau amîndoi față-n față, roșii, ca după baie.

— Și adineauri ziceai : cel din urmă lucrușor de preț din casa mea, chicoti Zerkalov, răgușit, încercînd să ridice în sus mîna cu inelul de aur. Își dădu seama însă de îndată că o asemenea vorbă nu era la locul ei. Lasă pumnul pe genunchi și încercă să zîmbească : Măi, Borodin mare

pezevenghi ești... Cine ar fi bănuit că... ai marafeturi... d-astea...

— Dar de ce să bănuiască, Gordei Kuzmici ? E de ajuns că știm noi doi : eu și cu matale. Doar trebuie s-o scoatem la capăt cu viața, nu ? Și olecuță mai abitir, nu ? Ei, atunci, Gordei Kuzmici, cum rămîne ? șopti Borodin, aplecat spre staroste peste toată masa, plină de samogon ce mirosea de te trăsnea, muindu-și în el mînecile largi, boțite ale cămășii și bărbuța rară.

Zerkalov ședea tăcut, legănîndu-se ușor, iar bătrînul se răsucea pe scaun, ros de neliniște, scuturat de un tremur.

— Ascultă, Borodin, mă-nțelegi ? Eu... ca să zic așa... ca om al stăpînirii, pot să te... începu în cele din urmă Zerkalov, ridicînd capul.

Dar bătrînul nu-l lăsă să-și termine vorba : cu degetele tremurătoare, îi vîrî în palma lată medalionul plat, greu.

— Doamne, iartă-mă ! Gordei Kuzmici ! Ia-l și... Dumnezeu să ne aivă-n pază ! Eu, de bună seamă, n-am atîta pricepere. Doar voiam... Ei, și matale trebuie să trăiești...

Și tăcu îndată cînd simți că degetele lui Zerkalov tresăriră și strînseră aprig ploconul...

După ce Zerkalov plecă, Piotr, fără să spună o vorbă, aruncă pe laviță cojocul, perna, și se culcă cu fața la perete.

Arina strîngea zgomotos farfuriile de pe masă. Oftă și spuse :

— Of, doamne... O să fie vai și amar de noi toți. Are să te vîndă starostele...

Piotr se răsuci îndată pe laviță și-și lăsă picioarele în jos :

— Hai, nu mai tot cobi ! Ptiu !!

— Nu zbiera la mine, ucigașule ! O să vezi tu, te-or întreba ce și cum, de unde le ai.

— Ar fi întrebat mai demult, dacă... Nu e el prost, ca să întrebe. Cu ce s-ar alege ?

Grigori își lăsă capul în jos de pe cuptor, se uită fără rost la taică-său, la maică-sa și se culcă la loc.

— Ne-am pricopsit cu o coajă de ou. Phii, ce de bănet ai stricat iar pe el !... rosti, trăgîndu-și zeghea veche peste cap.

— Te-ai găsit să mă-nveți tu pe mine ! se răsti taică-său. Te lăfăiești pe cuptor, cu capul sub zeghe ! Nu cumva ai vrea să te trezești acolo unde a ajuns Andriușka Veselov ? Așa, poate, o să stai cu dosul pe cămașă, ca pîn-acu !

— O să te ducă de nas, ascultă-mă pe mine, mormăi Grișka.

— Nici pomeneală. Ce, n-are obraz ? I-am mai strecurat în buzunar niște cercei. Îi găsește acasă, și o să-i stea gîndul numai la asta. Vorba ceea : dar din dar se face rai. Și acu, hai și-om dormi...

Borodin chibzuise că Zerkalov nu numai că-l va scăpa pe Grigori de încorporare, ci-i va sluji și lui drept scut împotriva gurii slobode a lumii, a iscodirilor și pizmei care, fără doar și poate, aveau să înceapă de îndată să-și scoată capul. Și nu greși socoteala.

Ajuns acasă, Zerkalov cercetă îndelung și medalionul, și cerceii pe care-i găsise în buzunar. I se părea că-i mai văzuse undeva, dar nu-și putea aduce aminte unde anume.

Noaptea, răsucindu-se neliniștit în pat, starostele se ridică deodată : „Stai ! Nu cumva sînt ai țiganului ?... Vai, Borodin, Borodin..."

Sări din pat, scoase din cufăr cerceii, pe care-i și pusese la păstrare, și, aplecîndu-se, încovoindu-și spinarea, îi cercetă cu luare-aminte, aruncîndu-i din palmă în palmă, parcă ar fi fost jăratic. „Nu, parcă nu-s ai țiganului, gîndi el, trăgîndu-și răsuflarea. Jugănarul avea totdeauna în ureche un singur cercel mare, rotund,

poate doar suflat cu aur, pe cînd ăştia sînt mici, grei, cu pietricele. Totuşi ? Nu cumva a pierit amărîtul de ţigan ? Dacă mă apuc şi-i spun lui frate-mio, am putea să vedem numaidecît în ce ape se scaldă Borodin, să aflăm totul cu de-amănuntul..." Dar, o clipă după aceea, îşi luă seama : „Ei, chiar dacă sînt lucrurile ţiganului, ce rost are să fac tărăboi ? S-ar putea să mai storc ceva de la Borodin. Aha, hodorog bătrîn, te strîng eu în chingi ! Iar în privinţa lui Grişka... N-ar fi rău să pun o vorbă bună pentru el !" Şi starostele adormi liniştit.

2

Iarna nu se mai sfîrşea. Lui Grişka i se părea că era una din iernile cele mai lungi pe care le pomenise. Aproape în fiecare zi viscolea, spulberînd, învolvolburînd zăpada din faţa izbei Borodinilor, aciuiată tocmai la marginea pădurii. Mica izbă se pitula în plin cîmp, zgribulită, parc-ar fi stat dezbrăcată în frig. Înfăţişarea ei îi stîrnea lui Grişka un simţămînt nedeslușit de tulburare.

— Nu-i nimic, băiete. Pînă la iarna viitoare ne clădim altă căscioară, undeva mai adăpostită de vînt, spuse o dată bătrînul Borodin, ghicindu-i parcă gîndurile tăinuite. Aici... e tare urît, urlă vîntul în hogeac, şi parcă ai sta despuiat înaintea tuturor. Se zgîieşte fitecine în geamul tău...

Grigori nu răspunse nimic. De cînd taică-său îl ameninţase cu toporul însîngerat, pe care-l găsise în pădure, mai mult tăcea. Încruntîndu-şi fruntea îngustă, se gîndea tot timpul la ceva. Uneori, urmărea îndelung toate mişcările lui taică-său, dar, de îndată ce acesta se întorcea spre el, se făcea că se uită în altă parte. Nu aducea niciodată vorba despre cele petrecute. Doar într-o zi, spuse :

— Tată, dă-mi şi mie o bumaşcă roşie...

— Hm ! se miră Piotr. Fiul lui nu-i ceruse de mult bani. Nu mai spune ! Şi ce faci cu ea ?

— Ce te priveşte ? Poate c-o beau.

— Ia te uită, mucosul !

Grişka îngustă ochii şi spuse liniştit, strecurîndu-şi vorbele printre dinţi :

— Hai, hai, nu mai lătra... Dă-mi bumaşca, se aude ? Ce, parcă-s banii tăi ?

Bătrînul încremeni, cu gura căscată. Apoi vîrî mîna în buzunar, ascultător.

— Na... Văd că n-ar cam fi trebuit să-i dau lui Zerkalov... pentru tine...

— Eh, tată, eşti un nărod, rînji Grişka.

Piotr oftă, clătină din cap şi spuse cu glas uşor răguşit :

— Îţi mulţumesc, băiete... Atîta numai că nu te sfătuiesc să mă iei aşa... Deodată în ochii lui gălbui fulgeră mînia. Ai înţeles, mama ta de cîine ?! Nu te sfătuiesc. Altminterea...

Grişka se dădu îndărăt, fără să vrea. „Ptiu, cu ucigaşul nu te joci. Te otrăveşte, fără mustrare de cuget. Şi atunci, s-a isprăvit cu toate..."

— Ce vorbeşti, tată ?! rosti el cu glas înăbuşit şi-i întinse bumaşca. Ia-o înapoi. Am vrut doar aşa.. să te-ncerc... Poftim !

Taică-său luă bumaşca şi-i şopti lui Grişka la ureche, gîdilîndu-l cu barba :

— Bine, băiete... Fie. Fă totdeauna aşa şi o să fie bine. Tu şi cu mine — mînă-n mînă — nimeni altcineva pe lume. Că mie, pentru tine, nu-mi pare rău de nimic.

Totuşi, din ziua aceea, Grişka nu i-a mai cerut niciodată bani.

Nici Arina nu-i mai cerea bărbatului ei s-o ducă la spital şi nici nu se mai plîngea măcar, deşi oftica o mistuia tot mai crunt. Spăla, gătea, tuşea des şi îndelung, cu spatele la bătrîn şi la fiu-său. Cînd avea răgaz, se ruga

lui dumnezeu. Şoptea rugăciunea repede, cu buzele albe, şi-şi făcea des semnul crucii.

În schimb, noaptea, Grigori o auzi de mai multe ori strigînd în somn ceva despre ţigan, despre taică-său şi despre el.

Piotr o auzea şi el, şi de fiecare dată se scula şi o zgîlţia de umăr :

— Ce tot îndrugi, ce tot îndrugi?! Vino-ţi în fire, luate-ar naiba ! Ptiu !... Dacă te aude careva...

Într-o noapte, cînd o trezi din somn, Arina îi strigă în faţă :

— Nu mai pot să rabd... mă duc şi... spun totul, ca să-mi uşurez sufletul !

Piotr îi acoperi gura cu palma şi se uită zăpăcit spre Grişka. Acesta se prefăcea că doarme. În liniştea odăii, sfîrîia uşor fitilul lămpii, care acum nu mai era stinsă toată noaptea.

Astfel se scurse iarna.

Primăvara, Piotr Borodin îşi înfipse colţii în pămînt, ca un dulău hămesit de foame într-un ciolan şterpelit.

Unele din tarlalele cumpărate aveau ceva pădure pe ele. După ce araseră şi semănaseră, tustrei Borodinii se apucară să doboare copacii. Îşi petreceau zilele şi nopţile pe cîmp. Săpau gropi în jurul pinilor, îi doborau, îi cărau în sat şi-i aşezau în stive. Pe cei mai mici îi tîrau, îi duceau în spate, ca să nu mai plătească pentru căruţe.

— Ei, acu avem lemn, slavă domnului ! spunea Piotr. Mai cumpărăm ceva şi, cu ajutorul lui dumnezeu, ne facem o căsuţă nouă.

— Eu nu mai pot să car, mă doare totul pe dinăuntru, îi spuse o dată nevastă-sa. Mai bine ai tocmi pe cineva, ca să care toate trunchiurile cu căruţa.

— De tocmit, orice prostovan poate s-o facă. Lui nu-i pare rău de bani...

— Da de ce să-ţi pară rău... de aşa bani ?

Piotr nu-şi dădu în vileag supărarea, nu ţipă la nevastă-sa. Doar zise încet, ca s-o potolească :

— O să ţină socoteală dumnezeu, pe lumea cealaltă, maică. Banul nu-şi iubeşte stăpînul, tot cată să umble din mînă în mînă. Mai rabdă puţin, să vezi ce trai o să fie pe noi. Ia apucă de capătul ăla, mai subţire.

Şi, văzînd că femeia nu cutează să se apropie de buştean, îşi rînji la ea dinţii negri, tociţi :

— Ţi-am spus o dată, apucă ! Hai !

Pe drum, Arina făcu un pas greşit şi căzu. Buşteanul o lovi greu în spate. Cînd Piotr veni la ea şi o întoarse cu faţa în sus, femeia nici nu murmură măcar. Zăcea, cu gura căscată, trăgînd aer în piept, şi-l privea cu ochii holbaţi, înspăimîntători. Braţul drept, frînt, îi atîrna moale în jos, ca un gîrbaci.

Închise încet ochii şi leşină.

Îşi veni în fire abia noaptea ; gemu, ceru apă şi nu-i vorbi bărbatului, ci fiului ei :

— Grişenka, puiule... ar trebui să mă duceţi la spital... Altfel, mor...

— Auzi, tată ? întrebă Grigori, şovăielnic.

— Pe ea o ducem la spital, iar noi înfundăm puşcăria amîndoi ! Ce, n-ai auzit cîte îndrugă cînd aiurează ?

Dimineaţa, Piotr, pregătindu-se să plece la cîmp, îi strigă lui Grişka :

— Da tu ce stai ca un boier ? Ce, e zi de sărbătoare ? Ia toporul, frînghiile, uite colea...

— Dar mama...

— Ce-i cu mă-ta ?! Să stăm s-o păzim ? Pune-i alături pe un scaun ceva pîine, cartofi, apă. O să ne întoarcem la prînz, ce să facem ?! Treaba nu aşteaptă... Şi adăugă în şoaptă : Şi-a trăit traiul, şi-a mîncat mălaiul, băiete... Acu, n-are nevoie de spital. N-o mai duce mult. Hai, dă-i drumul !...

La ora prînzului, se aşeză liniştit sub un copac, pe un braţ de crenguţe de pin aşternute pe pămîntul jilav, şi dezlegă pe genunchi bocceluţa cu de-ale gurii.

Grişka se lăsa zăpăcit de pe un picior pe altul, aruncînd priviri spre sat. Totuşi, încet-încet, liniştea tatălui său — care punea tacticos, pe îndelete, pe o cîrpă veche, roasă de spălat, pîinea, castraveţii muraţi, zbîrciţi, slănina gălbejită, rîncedă — acea linişte îngrozitoare se lăsă şi asupra lui. „Înţelept a chibzuit tata..." gîndi el.

Seara, cînd se întoarseră acasă, o găsiră pe maică-sa moartă.

3 Undeva, în lume, războiul era în toi, dar acolo, în Lokti, viaţa curgea pe valul ei somonoros, domol, dintotdeauna. Doar din cînd în cînd se auzeau bocetele unei femei care ajunsese văduvă de război. Uneori, Alakulul vuia furtunos, iar vîntul şuiera jalnic în hogeac. Nimeni nu lua seama însă la aşa ceva.

Starostele Zerkalov şi băcanul Lopatin primeau ziare în care erau descrise faptele de arme ale trupelor ruseşti pe fronturi, moralul înalt al soldaţilor ruşi, care luptau „pentru credinţă, ţar şi patrie". Zerkalov şi Lopatin dădeau bucuroşi ziarele celor doritori să le citească. Aceştia erau însă cam puţini — doar cîţiva săteni ştiau carte.

Totuşi, încet-încet, prin cine ştie ce căi, localnicii din Lokti aflau tot mai multe ştiri de pe front. Ba se strecura din casă în casă, îngheţînd sufletele nevestelor celor mobilizaţi, zvonul că nemţii zdrobiseră cu desăvîrşire armata rusă, că ocupaseră aproape jumătate din Rusia, că trimiteau toţi prizonierii în Germania să muncească în mine. Ba se spunea că războiul ar fi fost pe sfîrşite, fiindcă soldaţii ruşi şi nemţi nu mai voiau să se bată între ei, că ar fi lepădat armele, că în fiecare seară

se duceau unii la alţii să bea ceai, că plecau de capul lor acasă.

— Doamne, de-ar fi aşa ! oftau femeile din Lokti şi-şi făceau semnul crucii peste sînii teşiţi. Bărbaţii noştri ce naiba or mai fi aşteptînd ? Să vină şi ei acasă...

— Ho, să vină ! striga dojenitor vreun ţăran înstărit. Asta se cheamă dezertare. Şi acum, ăi care fac aşa ceva sînt prinşi prin sate...

Părea că asemenea vorbe erau cu temei, deoarece într-o noapte, tîrziu de tot, starostele Zerkalov, fratele lui. secretarul de plasă, un ţăran tot atît de zdravăn şi de colţuros ca Gordei, şi doi militari dădură buzna în casa Mariei Bezrukova. Speriată cumplit, femeia stătea înaintea lor pe jumătate goală, neputînd să rostească o vorbă.

— Ia, aruncă-ţi-l pe umeri, neruşinato ! îi porunci Gordei, smulgînd cojocelul din cui.

Fratele lui Gordei şi cei doi militari cercetară cotloanele căsuţei, se uitară sub pat, coborîră chiar în beci.

— Ce înseamnă asta, pentru dumnezeu ?! întrebă în cele din urmă Maria, strecurînd cu greu vorbele.

— Îţi scrie bărbatul ? o întrebă, în loc de răspuns, fratele lui Gordei Zerkalov, sfredelind-o cu ochii subţiaţi.

— Scrie... dar cam rar.

— La noi în sat, domnilor, nu există dezertori, spuse starostele militarilor. Dacă se vor ivi, am eu grijă. Ei, o cercetare pe neaşteptate... da, nu strică. Eu veghez aici cu rîvnă, cu străşnicie. Totuşi se poate scăpa ceva din vedere. De aceea, vă mulţumesc frumos pentru ajutor...

Gordei vorbea vădit tulburat, ploconindu-se slugarnic înaintea oamenilor cu epoleţi, uitîndu-se mereu la fratele lui, parcă i-ar fi căutat sprijinul.

Ascultînd vorbele lui Gordei, unul dintre militari, costeliv şi gălbejit ca o scrumbie uscată, cu obrazul veşted, tresărea nervos. În sfîrşit, spuse cu ciudă :

— Ia lasă-ne să ne vedem de treabă, rogu-te ! Mulţumită „rîvnei" dumitale, deportatul Semionov a dispărut...

— E vina mea, nu l-am supravegheat îndeajuns. Dar era domol, supus, ascultător. Cine ar fi crezut !... Am raportat în aceeaşi zi că s-a făcut nevăzut. Şi despre dezertori raportez îndată, dacă se ivesc... fiţi pe pace !

Militarul îşi duse palma la obraz, parcă l-ar fi durut măselele, şi se îndepărtă.

Dimineaţa, tot satul vuia. Se aflase că „musafirii" călcaseră în noaptea aceea şi alte case.

Încet-încet, tulburarea stîrnită de acea descindere nocturnă se potoli. Liniştea puse din nou stăpînire pe Lokti.

*

După ce-şi înmormîntase nevasta, Piotr călca drept, tinereşte, ca un om care lepădase de pe umeri o povară apăsătoare.

— Asta-i, băiete ! Acu să ne trăim şi noi traiul, îi spuse el lui Grişka, cînd se întorceau de la cimitir.

Şi trecu la acţiune.

Plecă la oraş şi se întoarse după cîteva zile încălţat cu cizme noi, prăfuite, de iuft gros, şi îmbrăcat cu un costum de postav bun.

Haina şi ea plină de praf, atîrna pe el ca pe un par. Doi armăsari focoşi îi trăgeau căruţa nouă, cumpărată cine ştie de unde. Un al treilea cal mergea în urma ei, rotindu-şi capul, încercînd să rupă hăţul cu care era legat de căruţă.

Pe cînd trecea prin sat, era petrecut de priviri pizmaşe pline de mirare. Femei şi bătrîni bodogăneau :

— Ia uite ! A cumpărat pămînt, şi acu... Să se fi îmbogăţit, într-adevăr, de pe urma samogonului ?

— De, ghiceşte...

— Las'că ştie el, Gordei Zerkalov ! se amestecă în vorbă Maria Bezrukova şi, fără sfială, înjură bărbăteşte.

— Da de ce sudui ? o struni Demian Suhov, ronţăind seminţe şi scuipînd cojile la picioarele femeii. Poate c-o să fii nevoită să te ploconeşti înaintea lui Borodin, cînd te-o apăsa vreo nevoie...

— Aşa, aşa!.. Ia te uită, acu are şi apărători ! Toţi sînteţi nişte pramatii... se răsti la el femeia şi înjură iar. Corb la corb nu scoate ochii. Iar în ce priveşte ploconeala, întreabă-mă pe mine la cine nu m-am ploconit... Cînd te împinge nevoia îi pupi şi picioarele. Burta cere crăpelniţă, aia e !

Cu toate vorbele acestea, în afară de Lopatin nimeni nu îndrăzni să se apropie de Piotr, care-şi deshăma caii lîngă izbă.

— Unde ai găsit zmeii ăştia ? întrebă Lopatin.

— Unde i-am găsit, nu mai sînt...

— Mda... Nu-s răi de loc. Au foc în vine. Şi unde ai de gînd să-i ţii ? Izba ta nici de grajd nu-i bună.

— Nu-i nimic, a ta e bună. O cumpăr... pentru cai. Iar pentru mine... îmi durez o casă ca lumea.

— I-auzi ! exclamă Lopatin. Şi ziceai : cu chiu, cu vai am strîns pentru pămînt, şi-s înglodat în datorii pînă-n gît, de-o să tot plătesc cîte zile oi avea. Ptiu, că isteţ mai eşti !

— Ce isteţ ? Răposata de Arina, ea da, a fost isteaţă... tare isteaţă. A pus ban pe ban într-o puşculiţă şi a ţinut-o ascunsă, pînă la moarte.

— Hai, spune minciuni mai deştepte, îl povăţui Lopatin.

— N-am deşteptăciunea popii Afanasi... Nu mă crezi, ei, drum bun, i-o reteză Borodin, dar îndată se îmbună : Lexei Ilici, ce te tot dai la mine ? Doar ştii pe ce vremuri trăim ! Trebuie să ne sprijinim unul pe altul şi cînd colo... Mai bine ai trece pe la mine, să mai chibzuim...

— Dar despre ce vrei să chibzuim ? Pămînt de vînzare nu mai am.

— Ei, totuşi... Poate-om găsi noi despre ce.

Lopatin zăbovi la Borodin pînă seara tîrziu. Cînd se ridică să plece spre casă, Grigori, care se tot învîrtea pe lîngă cai, îl auzi spunîndu-i lui taică-său :

— Tu, Piotr, ești un om cu scaun la cap, e adevărat. Dar și veninos foc, vorbea Lopatin încet, povățuitor. Ei, să zicem că un dulău este prețuit pentru răutatea lui, dar omul, omul trebuie să fie cumsecade totdeauna. E mai bine așa, mai cu folos. Altminterea, îți capeți dușmani. Și la ce bun ? Dacă ești om de treabă, cînd își aduce aminte cineva de o obidă pe care i-ai pricinuit-o oftează, dar n-o spune la nimeni.

— Îți mulțumesc, Lexei Iilici, pentru sfat. Drept ai grăit : cel ce zîmbește are numai foloase de la oameni. Da, ca mine și ca tine, bolborosea el, slugarnic. Grișka se strîmbă : „Acu linge-i și cizmele, ca lui Zerkalov..."

— Îți mai dau ceva pămînt dacă ți-o trebui, urmă Lopatin. Și ceva cherestea pentru izbă. Dar, uite, în privința prăvăliei... nu te-aș sfătui... Ascultă-mă pe mine, că nu-ți vreau răul. Înțelege-mă odată : la ce bun să avem două prăvălii aici, în Lokti, cînd și eu duc lipsă de mușterii ? Ei, să zicem că deschizi prăvălia, te bagi în cheltuieli... Și ce-ai făcut ? Halal procopseală, și pentru tine și pentru mine ! Curată pagubă. Înțelegi ? Atunci ? Și p-ormă, nici n-ai cu ce să faci negustorie. Marfă — ioc !

— Da. Să știi că ai dreptate, încuviință Borodin.

Cînd rămase între patru ochi cu Grigori, dădu din cap în direcția în care plecase Lopatin.

— Ei, băiete, ai văzut ? Să nu deschizi prăvălie ! Mare pișicher ! Dar nu face nimic : îi găsim noi ac de cojoc ! Un bob zăbavă...

— Ai gînduri mari, tată...

— Ce să fac, băiete. Răzbim noi într-o zi deasupra tuturor...

*

...Piotr Borodin începu să se ridice iute, să prindă vlagă ca buruiana după ploaie. Încredinţat că Zerkalov şi Lopatin erau acum oamenii lui, nu-i mai păsa de iscodelile celorlalţi, purtîndu-se în aşa fel, de parcă ar fi avut parale de cînd lumea. Pînă în toamnă, îşi dură pe malul lacului o casă din lemn de pin, largă, cu un cat, cu temelia de piatră. Locuia sus, împreună cu fiul lui, hotărît să deschidă, mai tîrziu, jos prăvălia.

Alături de casă, bătrînii dulgheri tocmiţi de Borodin terminau hambarul. Curînd, tot ei, împreună cu cîteva neveste tinere ale unor mobilizaţi, începură să care saci doldora de grîu : cea dintîi recoltă de pe pămîntul cumpărat de la Lopatin. În acele zile pline de trudă grea, Piotr parcă nu mai avea vreme nici pentru mîncare, nici pentru somn ; alerga nebuneşte între arie — unde se treiera cu cai — şi hambar. Veghea cu străşnicie ca nici un pumn de boabe să nu se risipească, să nu intre în buzunarele oamenilor tocmiţi la muncă.

— Ei, văzut-ai, băiete ? Iacătă că acu avem bucatele noastre ! Ne ajung pentru gură şi ne mai rămîne şi ceva de vînzare, îi spunea bătrînul lui Grigori, îngropîndu-şi braţele pînă la coate în grîul din hambar. Glasul lui tremura de lăcomie, de bucurie.

— Tare descurcăreţ s-a dovedit Borodin : a ştiut să scape de nevoi, să biruie greutăţile vieţii, aşa spuneau acum despre el oamenii din Lokti.

Iar Piotr, ţinînd minte, pesemne, povaţa lui Lopatin, începuse pe neaşteptate să se arate prietenos şi îndatoritor cu toată lumea. Cînd venea cineva să-i ceară un împrumut, el îşi scotea îndată portofelul. Şi cînd omul îl copleşea cu mulţumiri, se împotrivea :

— Hai, gata, gata ! Ce, nu eşti de-ai noştri ? Mi-i dai înapoi cînd ai. Sau munceşte două-trei zile la mine. Uite, trebuie să-mi car fînul...

Iar unora le răspundea cam astfel :

— Dacă mi-i dai înapoi, mă supăr. Uite, ai o scrofiță. Cînd dă frigul, o s-o tai — ei, mai bine, adu-mi atunci vreo jumătățică de pud de slană. Așa o să fim chit. Că bani de unde să faci rost ?

Borodin dădea cu împrumut și grîu celor care-i cereau. Cele mai deseori, veneau la el după ajutor nevestele mobilizaților. Într-o zi se trezi cu Anna Tumanova, o femeiușcă mărunțică, cu umerii rotunzi, cu ochii blajini, șterși. Se opri în ușă, călcînd pe loc.

— Aveți niște cîini... erau să mă sfîșie, nu alta, începu ea cu sfială, vîrîndu-și mîinile roșii de ger în buzunarele hăinuței sărăcăcioase.

— Ce vrei ? o întrebă Grigori, uitîndu-se la ea încruntat.

— Am venit la taică-tău. Gîndeam că poate mi-ar da... puțintică făină.

— Cum nu, cum nu, îți dau, de vreme ce ai nevoie ! zise bătrînul, ieșind din odaia de alături. Intră, Anna...

— Vă murdăresc dușumeaua.

— Aici, ai dreptate — la noi n-are cine să spele pe jos. Iacă, am luat în casă o bătrînică fără căpătîi — una Daria — gătește, ne face mîncare. Dar nu poate să spele pe jos.

— Nu ți-am spus s-o dai afară și să luăm alta, mai tînără ? dădu glas Grișka.

— Ei, ușor de zis : dă-o afară... Da omul nu e cîine. Mi-e milă de ea. Încotro se duce ?...

— Pot să viu eu din cînd în cînd să vă spăl rufele, și dușumeaua. Nu mi-e greu, se oferi Anna. Numai nițică făină... Măcar un puduleț. Moare mama... mama soacră...

Borodin dădea din cap, gîndindu-se la ceva.

— Îți dăm, cum nu ! încuviință el, din nou. Îți scrie bărbată-tu, ai ?

Anna dădu din cap :

— Scrie. Cică l-ar fi întîlnit nu demult pe Semionov Fedka, surghiunitu care a fugit de la noi.

Grigori înălţă capul şi zîmbi, cu buzele strînse.

— N-o să mai fugă. L-au prins şi l-au luat la oaste. S-a isprăvit cu el.

— Şi altceva ce mai scrie ? întrebă Piotr.

— Multe şi felurite. Nici nu le mai ţin minte pe toate. Cică Andrei Veselov ar fi fost rănit.

— Rănit ? strigă Grişka cu vioiciune.

— Da. La picior, scrie al meu. L-au dus undeva. Iar Pavel al meu, deocamdată, n-are nimic, e teafăr.

— Şi cînd ţi-a scris el toate astea ?

— Uite, azi mi-a venit scrisoarea.

Grişka nu mai întrebă nimic. Se întoarse cu spatele, îşi vîrî adînc mîinile în buzunarele pantalonilor de postav albastru şi se uită jos, în curte, unde Avdei Kalughin şi Maria Bezrukova, împreună cu alte trei neveste de soldaţi, care ceruseră şi ele bani cu împrumut, făceau stog fînul adus de pe cîmp.

Astfel, Anna Tumanova începu să vină zilnic la Borodini. Mai întîi, doar le spăla rufele şi duşumelele. Apoi, bătrînul Borodin o rugă să mulgă vacile şi să cureţe staulul. În fiecare zi, în zori, venea grăbită la Borodini şi muncea pînă seara, pentru acelaşi pud de făină de secară, pentru o biată mîncare şi pentru vorbele prietenoase, de mîngîiere, de compătimire ale stăpînului casei.

După ce se făcu pîrtie peste lacul îngheţat, mai mulţi bătrîni tocmiţi de Borodin încărcară cu grîu un convoi întreg de care, ca să-l ducă la oraş.

— Mă duc eu cu ei. Tu rămîi aici şi ai grijă de gospodărie, îi spuse bătrînul lui Grigori. Ar trebui să te duci tu, să te obişnuieşti cu daravelile astea, dar mi-e teamă că dacă te las singur n-o să scoţi un preţ bun. Mai întîi, o să mă duc eu, să văd pe ce lume trăim.

După ce plecă taică-său, Grişka se zăpăci : rămăseseră pe capul lui griji, nu glumă — trebuia să vadă de

calul rămas (ceilalţi cai plecaseră cu carele la oraş), de vaci, de oi...

Într-o seară, uită să dea vitelor hrana peste noapte. Dimineaţa, vuia ograda de zbieretele lor. Grigori sări jos din pat, strigînd :

— Ce naiba ! Unde-i Anna ? Trage aghioase pînă la amiază...

În aceeaşi clipă, Anna, legîndu-şi din mers basmaua, intră valvîrtej în curtea Borodinilor, apucă furca şi începu să care fîn în staul. Zbieretul vitelor flămînde se potoli numaidecît. Grigori coborî scara şi spuse încruntat:

— Ai fi în stare să dormi pînă la amiază...

— Dar, Grigori Petrovici... Bătrîna zace acasă. Pînă o îngrijesc, pînă-i dau de-ale gurii, apă... O, doamne, de-ar muri mai repede...

Pentru întiia oară în viaţă, Grişka auzi că i se spune cu atîta respect pe numele patronimic. Fără a mai asculta vorbele Annei Tumanova, îşi spunea în gînd : „Grigori Petrovici... aha, Grigori Petrovici"... cu un simţămînt de plăcere, necunoscut pînă atunci.

Drept mulţumire, îi spuse Annei cu blîndeţe :

— Bine, bine, Anna... Dar să vii dimineaţa mai devreme. Şi acu, după ce faci curat la vite, vino-n casă. Să-ţi dau olecuţă de făină, de slănină...

Faptul că acum el, Grişka, putea să dea singur cuiva făină şi slănină îi făcea plăcere.

După cîteva zile, trecu pe la Borodini bătrînul Alabughin, cu Stepan, feciorul lui, un flăcăiandru pirpiriu. Sprijinindu-se cu o mînă în băţ, bătrînul îşi făcu îndelung cu cealaltă semnul crucii.

— Bună vremea. Nu s-a întors taică-tău ?

— Încă nu, zise Grişka, fără să-i răspundă la bineţe. Ce vreţi ?

— Iacă ce-i... Vroiam să-l rog pe taică-tău : nu cumva l-ar lua argat pe Steopka al meu ? Da de vreme ce stăpînul nu-i acasă, hai, să mergem, Stepaşka.

— Dar eu ce-s ? strigă Grişka. Îşi dădu seama însă numaidecît că nu ştia încă să stea de vorbă despre asemenea lucruri. Şi, ca să-şi ascundă zăpăceala, adăugă : Dar ce argat poate să fie el ?! Deocamdată-i slăbuţ, te pomeneşti că nu poate să ţină nici furca în mîini.

— Nu te uita că-i mărunţel, să nu crezi că... Curînd împlineşte şaptesprezece ani. Noi, Alabughinii, sîntem deprinşi de mici cu munca. Ei, om mai veni cînd se-ntoarce taică-tău...

Grigori voia să-i dovedească neapărat moşneguţului că şi el era stăpîn în casă. Făcu cîţiva paşi în jurul lui Stepan şi spuse :

— Fie, îl iau.

— Ce zici ? întrebă moşneguţul, care nu auzise bine.

— Zic : îţi iau feciorul rîndaş la cai.

— Ei, dacă-i aşa, să fie într-un ceas bun ! rosti bucuros bătrînul Alabughin, dînd din cap. În privinţa plăţii, o să stau de vorbă cu taică-tău cînd vine. E mai înţelept.

Grişka se aprinse în obraz şi voi să hotărască tot el plata. Apoi îşi luă seama : „Ei, naiba ştie cît să-i plătim. Şi, pe urmă, ce-o să zică tata de un asemenea argat ? Bine, să aştept pînă vine el.“

— Ei, Stepaşka, rămîi aici şi slujeşte bine, îi spuse bătrînul Alabughin fiului său şi, închinîndu-se din nou, plecă.

Piotr se întoarse după două săptămîni, cu două pluguri noi şi o vînturătoare. O căruţă era pe jumătate plină cu saci în care se afla manufactură. Celelalte se întorseseră goale.

— Noroc, băiete ! rosti Piotr vioi, sărind tinereşte din căruţă. Întîmpină negustorii. Cum merg treburile ?

— Binişor. Uite, am tocmit un rîndaş la cai.

— Rîndaş ? Bine, bine. Nici eu, drăguţule, nu mi-am pierdut vremea degeaba. Ei, vezi să se descarce totul cu grijă. Eu intru la căldură, că-s rebegit de frig.

Seara, samovarul pîntecos clocotea de zor pe masă. Piotr îi spunea lui Grigori :

— În privința prăvăliei, băiete, nu prea am avea de ce să ne luăm după Lopatin. Dar să știi, că el, diavolul, a spus adevărul despre marfă : la oraș nu se prea găsește manufactură. Vînd marfa pe sub mînă, ticăloșii, jupoaie lumea. Cît n-am umblat, la cine nu m-am ploconit, ca să fac rost de marfă mai multă, da degeaba ! M-am întors aproape cu mîna goală. Pare-mi-se c-o să trebuiască să lăsăm prăvălia pentru altădată. Dar grîul, băiete, l-am vîndut bine. Dacă ai grîu, acu poți să te umpli de bănet. M-am gîndit că la anul să mai cumpărăm puțintel pămînt. Ai văzut : am adus pluguri și o vînturătoare. Ei, deocamdată, e bine, ajunge, mai mult nu putem să ne ridicăm. Om vedea noi cum și ce, mai încolo. Ce zici ?

— Hm, mormăi Grișka, suflînd în farfurioara cu ceai.

— Ce „hm" ? Nici un „hm" ! O să arătăm noi ce putem ! Că ai luat om la cai, bine ai făcut. Nu-i încă bărbat în toată legea, dar nu-i nimic. O să-i plătim mai puțin. Numai să avem și la anu belșug de bucate, ca acu... Și bătrînul începu să pășească de colo, colo prin odaie, dînd cu însuflețire din mîini. Aici, în Lokti, știi tu cîte treburi se pot face ? Lacul — uite-l colea, la fereastră. Lopatin parcă nici nu-l vede. Dar Lopatin e un nătărău. Din lacul ăsta poți să scoți bănet, nu glumă, aproape cu mîinile goale. În el e atîta belșug de pește, că nu poți să-l prinzi tot. Să ai vreo șase lotci, vreo douăzeci de năvoade și o afumătorie cît de mică... Orașul, deși e departe, cunoaștem drumul pînă la el. Acolo, am văzut, peștele afumat se vinde cu bani buni. Și prețul crește. De un singur lucru mi-e necaz : că-s bătrîn și nu mai am mult de trăit. De-aș mai avea parte de vreo douăzeci de anișori...

Borodin păşi îndelung de colo, colo, povestindu-şi planurile de viitor.

În vremea aceea anul 1916 era pe sfîrşite.

4 Viaţa bătrînului se apropia de sfîrşit, pe cînd a lui Grişka abia începea. Grigori îşi dădu seama de acest lucru în seara aceea, cînd taică-său păşea de colo, colo, vorbind despre lotci, năvoade şi peşte. Fără să vrea, Grigori închise o clipă ochii, văzînd în închipuire o poiană din pădure unde, aşezaţi lîngă un pin doborît, Andrei Veselov, Fedot Artiuhin şi alţi ţărani îmbucau de ale gurii. În jur, se înălţau copaci uriaşi, şi printre ramurile lor, se vedea cerul albăstriu, nemărginit, iar sub bolta cerului se întindea pămîntul, neted ca şi lacul netulburat de vînt. Şi el, Grigori, avea menirea să calce pe acest pămînt, să calce de nădejde, cu paşi de stăpîn.

Chiar îşi simţi pîntecul străbătut de un fior plăcut, ca atunci cînd afli pe neaşteptate o mare bucurie. Rîse încetişor.

— De ce rîzi, Grişka ? îl întrebă taică-său cu mirare, oprindu-se din mers.

— Aşa... Să ştii, tată, că ai dreptate...

Şi, deodată, parcă arătă mai vîrstnic.

A doua zi, se duse dis-de-dimineaţă să cerceteze toată gospodăria. Privea printre gene casa, hambarul, cei doi dulăi negri, fioroşi, care zburdau prin curte. În grajdul clădit de curînd, în care mireasma pinului era mai puternică decît izul de sudoare a cailor, se răsti la Stiopka Alabughin :

— Hei, nespălatule ! Vezi de îngrijeşte caii mai bine !

Rostise asemenea vorbe fiindcă avea poftă să vorbească poruncitor, ca un stăpîn.

La prînzişor, Grigori îi spuse tatălui său :

— Ce-o fi cu Anna ? Ziua-n amiaza mare, şi ea n-a venit încă... Se îndoapă cu pîinea noastră de pomană, ca o boieroaică...

Piotr îşi îndreptă iute privirea spre fiu-său, dar nu răspunse nimic.

Ridicîndu-se de la masă, Grigori zise :

— Am fost adineauri în hambar. A rămas cam puţin ovăz. Trebuie să-l păstrăm... Doar, în primăvară, ieşim la arat...

— Aşa-i, băiete, aşa-i ! răspunse tatăl lui, bucuros.

— Ce-ai zis ? întrebă Grigori.

— Zic : ştii să chiverniseşti gospodăria. Aşa că... dă poruncă. Obişnuieşte-te, băiete. Doar ale tale-s toate...

— Dar cu baba asta de la bucătărie ce facem ? O ţinem degeaba în casă, urmă Grigori. Anna ar putea să ne facă toate treburile. E tînără, în putere. Ar scoate-o singură la capăt.

— Şi asta s-ar putea. Atîta numai că pe Anna ar trebui s-o plăteşti. Ia gîndeşte-te şi tu, băiete... Bătrînul tăcu o clipă, apoi adăugă : Ce, mult îi trebuie babei ? Nu mănîncă cine ştie cît. Totuşi... face şi ea olecuţă de treabă, ne face bucatele la vreme. Nici nu ne fură. La ce bun ? Doar e singură pe lume ! Las-o în pace.

— Ei, fie, încuviinţă vrînd-nevrînd Grigori, dîndu-şi seama că taică-său avea dreptate. Dar în privinţa prăvăliei, să ştii că greşeşti dacă nu te hotărăşti s-o deschizi.

— Cum adică ? întrebă bătrînul.

— Crezi că războiul o să ţină cît îi lumea ?! S-o isprăvi el într-o zi. Şi atunci o să ai marfă berechet, cîtă vrei.

— Ei şi ?

— Ce, „ei şi" ? O să ai marfă, dar prăvălia, ia-o de unde nu-i ! Trebuie s-o punem pe picioare, de pe acum, cîtă vreme avem cu ce.

— Atunci o s-o deschidem aici, jos.

Grigori se strîmbă, mirat parcă de atîta lipsă de pricepere din partea tatălui său.

— Dar cine-ţi vine aici, la marginea satului? S-o deschizi undeva în mijlocul lui! Deocamdată, am putea să băgăm grîne în ea. Hambarul e cam mic.

— Să ştii că ai dreptate. Ia te uită, împieliţatul! Bine ai chibzuit. S-ar fi cuvenit să-mi treacă şi mie prin cap una ca asta cînd am făcut casa, neghiob bătrîn ce sînt. Acu, o să cheltuim alţi bani ca să clădim prăvălia. Aşa-i? Bătrînul se tîngui pînă seara.

Din ziua aceea, Piotr se prefăcu că-l recunoaşte pe Grişka stăpîn deplin în casă. Acum se înţelegeau amîndoi foarte bine. Într-o pornire de sinceritate, Piotr chiar îi spuse:

— Iaca, Grişenka, cum merge totul la noi, ce frumos — ca între tată şi fiu! Altădată erai ca un pui de lup, să nu te atingă nimeni nici cu degetul. Ce nărăvaş...

— Ei, ce ţi-a venit să-ţi mai aduci aminte? se strîmbă Grigori.

— Da ce crezi tu? Atunci, la mînie, te-aş fi tăiat. Ia gîndeşte-te. Om sînt şi eu, cu toate că eşti fiul meu. Iar omul e o fiară. De ce să-l mînii, să te iei la colţ cu el, să-i sari de gît? Întotdeauna trebuie luat... cu binişorul, înţelegi... Da-a!

Altă dată, Piotr spuse, ocolind privirea fiului său:

— Dar ce-i cu ăla... Cu şchiopul cela bătrîn, cu noul jugănar? De cînd am făcut casa nu se mai arată. Ce, nu-i mai place samogonul?!...

Grigori se simţi şi el stînjenit de vorbele tatălui său, se zgribuli ca de frig, speriat, şi răspunse cu glas surd:

— Lasă asta, tată... Ţi-a mers o dată, ei...

— Eşti o nătăfleaţă, i-o întoarse bătrînul, fără ciudă. Hodorogul ăsta n-are o leţcaie. Ei, ştii de ce am adus vorba de el?... Cînd ai băut o dată cu omul ţi-e şi cumătru, şi frate, şi poate să-ţi fie de folos, la o nevoie. Piotr tăcu îndelung, apoi adăugă: Dacă-l vezi, întreabă-l de ce nu mai trece pe la noi...

Grigori nu răspunse nimic.

5 Ce plăcută, ce fericită era acum viața lui Grigori Borodin! Umbla prin sat, fără grabă, legănîndu-se, cu mîinile vîrîte în buzunarele scurtei. Privea însă totul cu luare-aminte: dacă venea cineva în întîmpinarea lui căuta neapărat s-o cotească într-o hudiță, de parcă n-ar fi avut pe unde trece. Grigori își dădea seama că nu era iubit de oameni. Își încrunta fruntea îngustă și se gîndea posomorît, cu ciudă: „Și tu-mi zici, tată, să mă port cu oamenii frumos, că atunci trăiești fără frică... Da de unde! Un pic dacă nu bagi de seamă, te strivesc numaidecît."

Grigori nu avusese niciodată prieteni. În ultima vreme se împrietenise însă cu Terioha, fiul lui Zerkalov, un flăcău palid, cu nasul ascuțit și cu părul negru, lung, cu umerii veșnic plini de mătreață. După ce beau amîndoi samogon, Terioha se repezea la el și-l pupa, strigînd:

— Grișka, lua-te-ar naiba! Sîntem prieteni la cataramă, orice-ai face! Noi, adică, eu și cu tine... Ascultă, Grișka, urmă el în șoaptă. Ce zici de Mavruha, fata popii Afanasi?! E plină, ca un pepene: de-o strîngi mai zdravăn, plesnește...

— Da, știu; de o sută de ori mi-ai pomenit de ea, îi răspundea Grigori cu ciudă, dîndu-i jos mîinile de pe umerii lui.

Terioha nu se supăra, doar își scutura hălăciuga, îngăimînd, bolborosind:

— Ei, cum vrei, cum vrei... Numai că... Mavruha... se teme de mine, cînd îs singur. În doi, am putea s-o chemăm... la plimbare... și... Ce poate să ne facă popa?... În mîna tatei sînt toate... Nu sîntem tari doar la plasă, unde-i unchiul, ci și în oraș...

Terioha își vîntura îndelung sub nasul lui Grigori pumnul încleștat, apoi și-l apropia de nas, îl cerceta pe toate părțile și spunea:

— Da de Duniaha ce zici ?... Pentru ea face să-ţi dai şi viaţa...

— Hai, leagă căţeaua ! i-o reteza Grigori.

Terioha îşi strîngea buzele înguste şi clătina din cap :

— Păcat, mare păcat... Ia spune, pentru cine o păzeşti? Pentru Andriuşka... Muierile zic că Veselov e undeva la spital şi vine curînd. O să-ţi spună bogdaproste că i-ai păstrat-o.

— Ia mai du-te de te culcă... trancă-fleancă ce eşti ! încheia Grigori, ridicîndu-se de la masă.

După un asemenea schimb de vorbe cu Terioha, Grigori se posomora, umbla prin odăi, prin ogradă, mînios foc, se răstea la Anna care deretica prin casă, la Stiopka-grăjdarul.

Duniaşka era veşnic vie în gîndul lui, deşi din ziua cînd Andrei îl dăduse afară din tindă n-o mai văzuse decît întîmplător, pe uliţă, de două-trei ori. Duniaşka îşi vedea grăbită de drum, cu capul în jos, fără să-i răspundă măcar la bineţe.

„Stai tu, stai, gîndea Grigori, petrecînd-o cu privirea. Curînd... o să arătăm noi şi mai abitir de ce sîntem în stare. Te înmoi tu atunci, vii singură. Pe Andriuha poate că nici n-o să-l mai vezi..."

Într-o zi, cuteză chiar să-i strige :

— Duniaşka, poţi să vii... oricînd vrei... o să fii îndată stăpînă în casă. N-o să-ţi pară rău.

Dar, cu toate silinţele Borodinilor de a „arăta ce sînt în stare", în ciuda aşteptării lui Grigori, Duniaşka nu venea. Totuşi pînă nu află că Andrei urma să se întoarcă acasă curînd, Grişka tot mai trăgea nădejde.

Într-una din zilele acelea, Grigori auzi că Duniaşkăi îi murise bunica. Era acasă, singur : tatăl lui plecase din nou la oraş să vîndă grîu.

Grigori o trimise pe Anna la Duniaşka să-i ajute s-o pregătească pentru înmormîntare pe răposata. Apoi coborî şi-i spuse grăjdarului :

— Du-te... ia măsura şi fă-i coşciugul... Că... urmă el zîmbind, de unde să aibă ele parale ?

Stiopka se întoarse însă repede şi spuse :

— A zis : n-am nevoie de nimic de la ei, nici măcar de coşciug. Şi... cum să spun...

— Hai, zi ! îi porunci Grigori, încleştînd dinţii.

— Şi pe Anna... a dat-o afară. Iar Anna i-a spus : am venit de bunăvoie să te ajut, nu din porunca stăpînului.

Grigori se întoarse cu spatele, legănîndu-se pe picioare, fără să-şi scoată mîinile din buzunare.

— Asta-i, încheie Stiopka, lăsîndu-se de pe un picior pe altul, neştiind dacă are voie să plece.

— Cară-te, strecură Grigori printre dinţi, încet, fără să se întoarcă.

Totuşi, la vreo săptămînă după înmormîntare, nu se mai putu stăpîni şi se duse la Duniaşka. Era o dimineaţă trandafirie, geroasă. Zăpada scîrţîia sub tălpile cizmelor. Sfrînciocii ţopăiau prin tufele din grădiniţe, ciugulind muguri îngheţaţi.

„De n-ar zăbovi tata la oraş. Din clipă în clipă poate să vină moina“, gîndi Grigori.

Soarele, deşi cam palid şi mare, ca iarna, se şi înălţase în slăvi, revărsîndu-şi peste pămînt lumina firavă, rece, străvezie. Iar pămîntul, mut sub pătura de zăpadă bătătorită, se odihnea. Curînd, zăpada avea să se topească, să înverzească lăstare noi, să freamăte copacii, să înflorească ierburile îmbelşugate, să adie mireasmă de miere şi de soare arzător.

...Cînd bătu în uşa subţire a tindei, Duniaşka îl întrebă, fără să deschidă :

— De ce ai venit ?

— Deschide, de ce ţi-e frică ? o rugă Grigori încetişor.

Duniaşka zăbovi cîteva clipe, chibzuind parcă ce avea de făcut.

— Aşteaptă, ies numaidecît. După cîteva clipe ieşi, legîndu-şi broboada din mers. Ce vrei ?

Se oprise pe treapta de jos a scăriţei, rezemată cu spatele de uşă, şi-l privea fără teamă, printre gene. Undeva, în adîncul ochilor ei, se ascundea un zîmbet batjocoritor, ori o scînteiere de dispreţ abia simţită. Totuşi lui Grigori nu-i scăpă, şi el îşi lăsă capul în piept.

— Aşadar... nu vrei să-mi dai drumul în casă? întrebă el.

— E bine şi aici. Sînt mai liniştită aşa, de faţă cu lumea.

Grigori îşi trase capul în gulerul ridicat al scurtei, privi în jur, întorcîndu-se cu tot trupul, şi întrebă :

— De ce i-ai spus atunci lui Stiopka să plece? Doar voiam să te ajut. Să facă coşciugul. Avem scînduri berechet.

— Coşciugul? repetă Duniaşka. Coşciugul?

Şi Grigori simţi ceva înspăimîntător în vocea ei, în felul cum rostise acel cuvînt, de două ori. Îl privea ca şi mai înainte, deschis, drept în ochi, cu aceeaşi scăpărare.

Grigori îşi trase capul în gulerul ridicat al scurtei, sfios, fără să ridice ochii la Duniaşka :

— Ştii că totdeauna îţi vreau binele. Şi acum, uite... te chem, îţi spun, vino la mine. O să trăim aşa fel, de-o să ne pizmuiască lumea.

— Cum aşa? O să mă găteşti ca pe o păpuşică, nu? întrebă Duniaşka, batjocoritoare.

— Păi... o să te şi gătesc...

— Şi ai să mă porţi în braţe?

— Am să te port, încuviinţă Grigori încet, cu glas tremurător. Dar tu rîzi de mine... ei, crezi că nu te înţeleg? Da... am să te port... Deodată Grigori se apropie, o apucă de mînă şi urmă în şoaptă : Înţelege-mă odată : ai toată viaţa înaintea ta! Şi eu, la fel. Ai rămas singură pe lume. Ce-ai să te faci? Andrei nu e aici. Poate că a şi murit pe undeva. Şi, chiar dacă vine, ce

trai te aşteaptă ? Ce-oi fi găsit la el ? O să vă doboare pe amîndoi sărăcia...

Duniaşka îl dădu la o parte cu amîndouă mîinile, împingîndu-l înapoi tăcută, cu buzele palide, încleştate.

— Hai, îmbrînceşte-mă, loveşte-mă ! Dă în mine ! Dacă vrei, mă las în genunchi înaintea ta, îngăimă Grigori pripit, agăţîndu-se de hăinuţa ei ponosită, înghiţindu-şi zgomotos scuipatul. Tăcu şi-şi ridică pentru întîia oară ochii umezi, privind-o. Buza deasupra căreia începeau să-i răsară tuleie rare, roşcate, zvîcnea. Ştiu că nu-s arătos... Cu atît mai mult o să-ţi port de grijă... Uite...

Privi repede în jur să vadă dacă nu cumva trece cineva pe uliţă şi căzu în genunchi, fără să-şi ia de la Duniaşka ochii rugători, ca ai unui cîine credincios. Ea sări îndărăt, ca arsă, dădu să fugă, dar se opri, rezemîndu-se cu spatele de gardul din prăjini subţiri de mesteacăn şi răsuflînd greu. Grigori mai stătu cîteva clipe în genunchi, apoi se ridică şi se uită din nou. rătăcit, împrejur.

— Nu te apropia ! strigă deodată Duniaşka, deşi Grigori stătea pe loc. Şi mai spuse o dată, aproape în şoaptă: Nu te apropia...

— Nu mă apropii... răspunse Grigori cu glas jalnic, vîrîndu-şi capul şi mai adînc în guler.

Stătură cîteva clipe astfel, tăcuţi. Apoi Duniaşka îi porunci :

— Dă-te la o parte din uşă...

Ascultător, Grigori se îndepărtă cu doi-trei paşi. Atunci Duniaşka păşi cu băgare de seamă de-a lungul gardului, spre uşă, fără să-şi ia ochii de la el, fiindu-i frică să nu se repeadă pe neaşteptate asupra ei. Apoi, dintr-o săritură, ajunse lîngă uşă şi acolo, simţindu-se în siguranţă, se opri în prag, gata să sară în orice clipă în tindă şi să închidă uşa. Grigori stătea însă nemişcat pe loc.

— Cu iubitul şi sărăcia e mai uşoară, rosti Duniaşka, pipăind clanţa uşii cu mîinile înroşite de frig. De bogăţia ta n-am nevoie. Tăcu o clipă, apoi adăugă : Şi aşa vorbeşte lumea despre voi cum de v-aţi căpătuit tamnesam, pe nepusă masă ?

Şi intră grăbită în tindă, trîntind uşa, fiindcă el ridicase încet capul...

Grigori mai stătu puţin, privind buimac locul în care fusese Duniaşka cu o clipă mai înainte. Apoi se întoarse şi se îndepărtă, dîndu-şi seama că nu mai avea ce căuta acolo. Păşind pe uliţă, nu se gîndea la nimic, îşi simţea capul gol, ca un butoi dogit, găurit.

Ajuns acasă, văzu lîngă fereastră o cerşetoare cu traista murdară, scoarţă de ger, aruncată peste umăr.

— Ce-i cu tine ? o întrebă Grigori.

— Faceţi-vă milă şi pomană, pentru numele lui Hristos, rosti cerşetoarea.

Grigori o recunoscu.

— A-a... Tu eşti, Aniska ? Iar ai venit pe la noi ?

— Iar... Ajutaţi-mă...

Dar Aniska nu mai apucă să-şi isprăvească vorba. Deodată Grigori fu cuprins de o mînie turbată, nestăvilită, împotriva acelei fete în zdrenţe, împotriva lui însuşi, împotriva lumii întregi.

— Las' că-ţi dau eu acuşi de pomană ! Te miluiesc eu numaidecît ! Şo pe ea ! Şo !

Se repezi la scară şi dădu drumul cîinilor ţinuţi în lanţ. Şi deodată se linişti. Se aşeză vlăguit pe o treaptă, privind după cîinii care se repeziseră la Aniska. Apărîndu-se de ei, aceasta căzuse în drum. Bucăţile de pîine îngheţată din traistă i se împrăştiaseră cît colo, rostogolindu-se ca nişte pietre.

Cineva coborî în goană treptele scării, pe lîngă el. Era Anna. Mai mult dezbrăcată, cu poala fustei prinsă în

brîu, alergă spre cerşetoare gonind dulăii, plesnindu-i cu cîrpa udă de spălat pe jos.

După masă, Grigori şedea în bucătărie şi se uita la Anna. Aceasta, pe jumătate întoarsă spre el, spăla rufe într-o albie de lemn înnegrită, ştergîndu-şi din cînd în cînd cu şorţul obrazul asudat, roşu. Pînă atunci, Grigori nici n-o luase în seamă. Acum, însă, privirea îi fusese izbită de umerii ei plinuţi, rotunzi, strînşi în bluza de stambă, de braţele goale pînă mai sus de coate, de sînii ei mari şi moi. Se ridică, se apropie de ea şi începu s-o pipăie, tăcut, aşa cum face un bun gospodar cu un cal, înainte de a-l cumpăra.

— Ce faci, Grigori Petrovici ? întrebă Tumanova, îndreptîndu-se de spate. Apa şi clăbucii îi picurau de pe mîini.

— Hai dincolo în odaie... îi porunci Grigori, dînd din cap. Şi, nelăsînd-o să-şi vină în fire, adăugă, ridicînd uşor glasul : Hai, mişcă-te odată...

Anna îşi scutură mîinile deasupra albiei.

— O, doamne... Stai, măcar să mă spăl pe mîini. Sînt plină de săpun...

...După aceea, Grigori, fără să ştie de ce, gîndi îndelung că mîinile Annei miroseau tot a săpun cu toate că şi le spălase.

— Va să zică, de astea-mi eşti... Nu ştiam, rosti el în cele din urmă, ca să-şi alunge acest gînd obsedant.

— Dar ce era să fac ? răspunse Anna. Dacă nu ţi-aş fi făcut pe plac, m-ai fi dat afară. Doar trebuie să trăiesc. Poate c-o să-mi mulţumeşti cîndva...

— Ieşi afară ! strigă deodată Grigori, cu ciudă.

Anna ieşi supusă şi se apucă din nou să spele.

Stînd pe pat, Grigori se uita la ea prin uşa deschisă. O privea şi-şi spunea în gînd : „Înaintea ăsteia nu-i nevoie să cazi în genunchi... Of, Duniaşka, Duniaşka..."

CAPITOLUL III

1 După cele petrecute cu Duniaşka, vreme de cîteva săptămîni Grigori îşi înecă supărarea în samogon. Cînd se îmbăta, îl trimitea pe Stiopka Alabughin după Anna.

— Ptiu ! scuipa bătrînul, faţă de care Grigori nu mai avea nici un pic de ruşine. Ce scîrboşenie ! Dar dacă vine omul ei de la război ? Vă omoară pe amîndoi...

— Taci din gură, tată, mîrîia Grigori la el. Şi întorcînd capul, adăuga : Mai cu seamă în privinţa omorului...

— Ce-ai zis ? Vai de tine ! Va să zică, ăsta mi-eşti ! ţipa Borodin, sărind cocoşeşte în jurul fiului său. Totuşi se astîmpăra repede.

Într-o zi, Terenti Zerkalov, scuturîndu-şi capul de pe care mătreaţa-i curgea necontenit pe umeri, îi spuse lui Grigori :

— Păcat de tine, Grişka... Ar trebui să facem cu Duniaşka aşa cum am făcut cu Mavruha popiii...

Grigori şi Terenti o atrăseseră pe Mavra, fata popii, în pădurea de pini, îi astupaseră gura şi o batjocoriseră. După aceea, o ameninţaseră c-au să-i pună un sac în cap şi au s-o arunce în baltă, dacă va sufla o vorbă.

— Ce ştii tu ?! Ce ştii tu ?! Grigori îl privea pe Terioha cu ochi tulburi, rînjind. Ca şi Mavruha ! De-ar fi toate chiar aşa de uşoare...

— Chiar aşa, răspunse Zerkalov, lingîndu-se pe buzele subţiri, şi scutură iar din cap. Acu... cînd fluier seara la fereastra Mavruhăi, îmi vine, ca o viţea. Şi Duniaşka

la fel ar face. Iar cînd o veni Andriuha Veselov, nici n-o să se mai uite la ea... după aia...

Grigori îl înşfăcă pe Zerkalov de reverele hainei cu labele lui uriaşe şi, trăgîndu-l spre el, îi strigă drept în obrazul schimonosit de spaimă :

— O să vină. Oricum o să vină... Fiindcă... eu nu pot trăi fără ea ! Înţelesu-m-ai ?

Zerkalov se căzni să scape din mîinile lui, scrîşnind mînios :

— Ei ! E o haină nouă ! Ce mă împroşti cu bale ? Dă-mi drumul, diavole !

...Iar după cîteva zile, Grigori, care se ducea grăbit spre prăvălia lui Lopatin să cumpere sare, la cel mult o sută de paşi de casa lui, înlemni deodată, parc-ar fi căzut într-o apă rece ca gheaţa : din partea opusă, venea Andrei Veselov, cu manta soldăţească, fără centiron, şchiopătînd uşor.

— Tu eşti ?! exclamă Grigori, cu graiul pierdut.

— A, tu erai ? întrebă, la rîndul lui, şi Veselov. Cum te-ai schimbat !

Grigori nu-şi dădu seama de batjocura din vorbele lui Andrei, ori nu voia să-şi dea seama. Spuse oarecum cu bucurie, tulburat, de parcă între ei nu s-ar fi petrecut nimic :

— Nu ştiam că te-ai întors. Cînd ai sosit ?

— Noaptea trecută. Eu am isprăvit cu războiul.

— Aha, îngăimă Borodin şi-şi văzu repede de drum.

Seara, Grigori o îmbrînci pe Anna din odaie în bucătărie, îi aruncă în obraz rochia ei sărăcăcioasă, boţită, şi zbieră, de se cutremură toată casa :

— Cară-te, tîrfă ! Pleacă odată, să nu te mai văd pe aici... Dacă îmi mai calci pragul, te omor, te snopesc în bătaie...

Alerga de colo, colo prin bucătărie, numai în cămaşă şi izmene, vînturînd gîrbaciul.

— Stai o clipă, să mă îmbrac. Doar n-o să plec așa, îl rugă Anna, încet, fără să pară mirată ori speriată, dezarmîndu-l pe Grigori prin supunerea ei calmă.

El se lăsă greu pe un scaun și, aruncînd gîrbaciul cît colo, o rugă:

— Dumirește-mă odată: ce făptură ăi fi și tu?

Anna nu pricepea, pare-se, ce voia el. Apucă cu mîna clanța și împinse ușa cu umărul...

În aceeași seară, Andrei șchiopăta prin mica izbă a Duniașkăi.

— Ei, am cutreierat toată Rusia, spunea el. Mă întrebam : unde să dau de țara aia despre care ne povestea Fedka Semionov... Ei, dar să lăsăm asta... Tu cum ai dus-o pe aici ? Hai, isprăvește odată ! Ce rost are să mai plîngi acu ?

Cu o jumătate de ceas mai înainte, văzîndu-l pe Andrei că intră în izbă, Duniașka, amuțită, se ridicase de pe laviță încremenind. Doar ochii îi fuseseră podidiți într-o clipă de lacrimile bucuriei, ușurîndu-i inima. După aceea rămăseseră mereu înrourați.

— Nu plîng, Andriușa... Îmi vin lacrimile așa... de bucurie. Hai, povestește, povestește.

— Ei ! Parcă pot să le povestesc pe toate ?

— Măcar cîte puțin din fiecare. Lucrurile mai însemnate.

Andrei se opri o clipă locului, o privi pe Duniașka cu duioșie, apoi zîmbi :

— Cine să le știe care-s mai însemnate, ori mai neînsemnate... După ce ne-au luat, vreo trei luni ne-au tot muștruluit. Pe urmă, pe mine și pe Tihon Rakitin ne-au vărsat la unitate și — pe front cu noi. Vreo douăzeci de zile și nopți, ne-am scuturat în vagoane „pentru viței". În ziua a douăzeci și una, ne-au vestit : mîine dimi-

neaţă sosim în gara de debarcare. Dar mulţi n-au mai ajuns acolo.

Duniaşka îl privea tăcută, speriată.

— Noaptea a sărit trenul de pe şine. Aproape jumătate din vagoane s-au făcut ţăndări, povesti el. Tăcu o clipă, apoi urmă : Mi-am venit în fire, dar nu puteam să-mi dau seama unde sînt. Vagonul se legăna ca şi mai înainte în huruitul roţilor. Cînd am încercat să mă ridic... ei, pe scurt : aveam capul spart şi o mînă ruptă. Pot spune că am scăpat ieftin. Capul mi s-a vindecat repede, dar mîna, cine ştie din ce pricină, făcea mereu puroi. Mă duceau de la un spital la altul, dintr-un oraş în altul, ba chiar aveau de gînd să-mi taie mîna. Duniaşka păli, iar Veselov se grăbi să urmeze : Iar eu gîndeam : ba nu, mai bine mor, dar nu-i las să-mi taie mîna. Totuşi mi-ar fi tăiat-o, dar, spre norocul meu, am fost mutat din nou la un alt spital. Acolo, o fi fost mai bună îngrijirea, ori, poate, doctorii au umblat mai puţin la rană — ei, mîna a început să mi se vindece repede. După o lună, mi-au dat drumul din spital, iar după două, mă şi aflam în tranşee, cot la cot cu Rakitin.

— Cu Tihon ! strigă Duniaşka, fără să vrea.

— Cu el. Andrei dădu din cap. M-am mirat din nou. „Mare minunăţie, zic, cît de mult m-am chinuit prin felurite oraşe cu mîna, dar uite că iar sîntem împreună." Iar el, către mine : „Aici sînt multe minunăţii. Iată, de-o pildă, Fedka Semionov, deportatul cela care a stat la noi, se află pe aici pe undeva." De altfel, Tihon era tot timpul plin de ciudă. Mă-ntreb : de ce o fi aşa ? I-am povestit păţaniile mele. M-a ascultat, apoi mi-a retezat-o scurt : „Degeaba te-au vindecat. Tot ai să-ţi găseşti sfîrşitul aici." Şi zîmbind : „Pămîntul cela... din basme nu l-ai găsit, aşa-i?"

Veselov se lăsă obosit pe un scăunel, alături de Duniaşka.

— Iar pe urmă, am mai trecut prin multe şi felurite. Mă tot gîndeam : să dau de Fedka Semionov, să-l întreb pe unde se află ţara ceea. Dar n-am izbutit. Ne-am văzut, e drept, dar pentru scurtă vreme. Ne-am întîlnit într-o noapte. Stam în tranşeea umedă, cînd deodată văd că se apropie un ostaş. Cînd m-a zărit, a dat numaidecît s-o ia îndărăt. Eu : „Semionov ! Fedka ! Ce, nu mă mai cunoşti ?" Atunci el a venit fuga spre mine, m-a apucat de umeri, m-a zgîlţîit : „Mai încet, Andrei ! Nu striga, Taci !" „Da ce-i cu tine ? îl întreb. Te ascunzi aici de Gordei al nostru, nu ? N-ai de ce, că Gordei e departe." El, în loc de răspuns, m-a împins spre perete, la întuneric, şi s-a pitit alături. Am stat cîteva clipe aşa, tăcuţi. Mă întrebam în gînd : ce fel de om o fi Fedka ăsta ? Să ştii că trebuie să fie din ăia care se iveau uneori noaptea la noi în unitate şi stăteau de vorbă cu ostaşii despre nu ş'ce revoluţie. Şi, ca să vezi ! Abia m-am gîndit şi-l aud deodată pe Semionov că mă întreabă : „Ei, ce se mai aude pe la voi ? Ce părere au soldaţii despre război, despre revoluţie ?" Eu, ce să zic ? Îi răspund : „Nu pricep ce revoluţie e asta, unde a izbucnit." El, mie : „N-a izbucnit încă, Andriuşa, dar o să izbucnească. Ţarul îşi trăieşte ultimele zile. Toată ţara fierbe. Iar în armată, vezi şi tu cam ce se petrece..." „Dar ce anume ? Lămureşte-mă, ca să mă dumiresc mai bine," îl rog eu. „O să te lămuresc. De acum înainte, o să trec mai des pe la voi. Dar şi tu, Andriuşa, fii cu luare-aminte la orice lucru, la fiece vorbă. Şi acum, iartă-mă, plec : se crapă de ziuă şi o să mă dea lipsă la apel în companie... Să nu-ţi vîrî capul sub gloanţe, c-o să mai ai nevoie de el. Dar, vezi, să nu sufli la nimeni o vorbă, să nu spui că m-ai văzut..." Ei, şi ne-am ridicat. Da tocmai în clipa cînd era să-l întreb totuşi unde-i ţara ceea, despre care ne-a vorbit în Lokti, a şi detunat undeva pe aproape. O dată, de două ori. Am căzut amîndoi pe fundul tranşeii.

La început, obuzele plesneau la vreo douăzeci de stînjeni de noi. Apoi, din ce în ce mai aproape. Simţeam cum mă izbeau în spate bulgării de pămînt. Şi deodată, totul s-a potolit : nici un zgomot, nici un glas de om. Atîta numai — acum simţeam că parcă pusese careva o pîlnie mare deasupra mea, că bulgării de pămînt mă loveau într-un singur loc : ceva mai sus de genunchi...

Andrei tăcu. Apoi rosti cu glasul schimbat :

— Ei, asta a fost. Altceva, nu mai ţin minte. A, da : l-am mai auzit pe Semionov, ca de sub pămînt : „Tot nu te-ai putut feri, Andrei ! Brancardier ! Brancardier !" Pe urmă, noapte neagră, fără zori, fără lună şi fără stele...

Tăcută, Duniaşka îşi lipi capul fierbinte de pieptul lui Andrei. El îi mîngîia umărul mic, ascuţit, ce-i tresărea sub bluziţa subţire, ponosită.

— Ei, slavă domnului că te-ai întors ! suspină ea. O, doamne, ce fericită sînt !

Andrei căzu pe gînduri, cu ochii pe fereastră.

— Ei, şi aşa s-a isprăvit cu cătănia mea, rosti el încet. După ce am ieşit din spital, în drum spre casă, am zăbovit aproape două săptămîni la Piter. De-ai şti ce oraş e... Poate că-i cel mai mare din lume. Trenuri, ca să plec, nu-s şi iar nu-s. Într-o zi, am ieşit pe stradă : venea o mulţime de oameni de la uzine, cu steaguri roşii. Tot oraşul era plin de soldaţi. Cînd au văzut steagurile, au şi alergat spre ele : „Ura ! Jos războiul !" Apoi au început un cîntec. Iar poliţaii nu le făceau nimic ; stăteau şi parcă nu vedeau. Pe urmă, au început să vorbească mulţi inşi, dintre muncitori şi soldaţi. Stau, îi ascult : vorbeau împotriva ţarului.

— Împotriva ţarului ?! Vai, se poate ? întrebă Duniaşka, speriată. Şi ce o să fie acum ?

— Nu ştiu, Duniaşa. Dar ceva o să se întîmple, zău. Tăcu. Apoi spuse ce auzise în armată de la agitatori : Se pare că ţarul va fi răsturnat. Adică, dat jos de pe tron.

— Ce vorbeşti, Andrei ?! strigă Duniaşka. Dar atunci...

Doamne, dacă aude careva ! Şi se repezi să încuie uşa.

— Ei şi ? Poate că ar fi chiar bine să se ridice toată lumea, răspunse Andrei, fie pentru a-i răspunde Duniaşkăi, fie chibzuind ceva în sine. Se aşeză pe marginea patului. Păcat că nu e aici Semionov : el ne-ar lămuri totul. Poate că a şi pierit pe undeva...

După ce încuie uşa, Duniaşka se întoarse la Andrei. Acesta se sculă de pe pat şi îşi puse mantaua.

— Ei, Duniaşa, am plecat. E tîrziu. Ia spune : cum ai dus-o ? Grişka Borodin cum s-a purtat ?

— Ce să spun ? Am scos-o la capăt. Grişka a îngenuncheat înaintea mea, dar eu... zi şi noapte, cu gîndul doar la tine...

Îşi ridică ochii plini de lacrimi, apoi îi lăsă din nou în pămînt.

Andrei o strînse cu căldură în braţe.

— Te cred, te cred... Văd că te-ai gîndit la mine. Cînd s-o încălzi vremea, facem nunta. E bine ?

— Bine, şopti Duniaşka. Cîtă vreme te-am aşteptat, acum... nu mai e mult.

— Pînă atunci, poate, mi se vindecă bine piciorul.

— Dar... chiar şi fără picior... Andriuşa !

— Atunci, poate... să mergem chiar acum la mine. Pentru totdeauna...

Trupul fierbinte al Duniaşkăi tresări în braţele lui. Dar, îndată ce Andrei făcu o mişcare, ea se smulse cu greu din îmbrăţişarea lui şi-şi acoperi cu palmele obrazul aprins ca para focului :

— Nu, nu, Andriuşka... Să facem totul cum se cuvine. Ca oamenii.

Luna februarie a anului 1917 a fost geroasă şi bîntuită de viscole. În fiecare noapte, ninsoarea acoperea satul, aproape pînă la hornuri. Dimineaţa Grigori privea încîntat, de la înălţimea catului casei sale, cum îşi dezgropau

oamenii izbele de sub zăpadă. „Daţi zor, gîndea, cu o bucurie răutăcioasă, pe care n-o înţelegea bine nici el, pînă mîine dimineaţă iar vă înghite zăpada cocioabele."

— Ei, slavă domnului că măcar fînul pentru vitişoare am izbutit să-l aducem înainte de a veni vremea rea, spunea mai în fiecare dimineaţă bătrînul Borodin, sculîndu-se din pat şi uitîndu-se pe fereastră, ca de obicei. Toate drumurile au pierit, n-ai cum să mai umbli nici cu calul, nici pe jos.

Spre sfîrşitul lunii, pe neaşteptate, se lăsă moina. Pătura de zăpadă se subţie deodată, se muie, începu să se topească. În aerul albăstrui, străveziu, se simţea o mireasmă de cetină, iute, tulburătoare. Spre amiază, începea să picure din streşini, iar ceva mai tîrziu, răsunau clinchetele de sticlă ale ţurţurilor ce cădeau.

Totuşi, noaptea, îngheţul intra din nou în drepturile lui. Zăpada era ferecată sub o carapace de gheaţă tare pe care se putea merge oriunde voiai pe jos, sau chiar călare, ţăcănind pe podişca sticloasă.

În sfîrşit, după o lungă întrerupere, în Lotki sosi poşta. Dimineaţa, trecînd pe uliţă, Grigori zări factorul mustăcios, bine îndesat, dîndu-i lui Gordei un tenculeţ de scrisori, hîrtii şi mai multe ziare, după care-i strigă vizitiului : „Întoarce !" şi se înfofoli în cojocul uriaş de călătorie.

Factorul se abătea uneori pe la Borodin, bea un pahar, două de samogon şi stătea puţin la taifas înainte de a-şi vedea de drum. De aceea, de îndată ce starostele intră în casă cu corespondenţa, Grigori se apropie de factor fără sfială şi-i spuse :

— Azi ţi-ai isprăvit repede treaba. Al naibii mai eşti !

— Hai, ia-o din loc, îl repezi mustăciosul, încruntînd aspru din sprîncene, şi se urcă în sanie.

— Ce te-a apucat ? Azi n-ai poftă de taifas ? Nu te mai mănîncă limba ?

Fără să-i răspundă, factorul îl înghionti pe vizitiu în umăr : mînă ! Omul trase de hăţuri.

— Poate că tot treci pe la noi, urmă Grigori. A făcut tata nişte samogon, foc de tare.

— Foc de tare, noroc n-are, îi răspunse factorul ghiduş, cu tîlc.

— Cum vine asta ? Ce, ai rămas lefter ? se miră Grigori şi-şi încreţi fruntea îngustă, teşită, întocmai ca taică-său.

— Bei cîte bei şi pui mîna pe retevei, răspunse factorul, repede, în doi peri.

— Ia te uită ce limbă ascuţită are, al naibii ! strigă Grigori. Va să zică, au pus mîna pe retevei.

— Da, da... Iar voi tot mai dormiţi aici. Ei, nu face nimic, o să vă trezească alţii... Mînă !

Vizitiul învîrti cnutul lung, iar factorul se întoarse spre Grigori. Nasturii vestonului îi sclipeau sub cojocul descheiat :

— Acu o să vă trezească, fi pe pace...

Factorul plecă. Grigori îl petrecu cu privirea, îşi vîrî mîinile în buzunare, mai stătu cîteva clipe pe loc, apoi îşi văzu de drum. Deodată însă o uşă de la casa Zerkalovilor fu trîntită cu putere. Grigori se întoarse şi-l zări pe Terenti sărind în fugă de pe scară, alergînd în ogradă şi aducînd de acolo un cal de şa. O clipă mai tîrziu, ieşi însuşi starostele din casă, sări în şa şi se îndepărtă în goană pe uliţă.

„Încotro o goni aşa, ca turbat ? se întrebă Grigori. A, uite, o ia peste lac, spre drum. Înseamnă că se duce la oraş. Lua-l-ar naiba, fuge ca un nebun, o să ucidă calul."

Aflînd că sosise poşta, femeile veneau spre casa starostelui, să vadă dacă au scrisori de la bărbaţi, de pe front. Curînd se adunară în jurul scării înalte şi bătură în uşa încuiată. Terenti zăbovi multă vreme înăuntru, fără să deschidă. „Ce-i cu el ? N-aude ?" gîndi Grigori.

Acest lucru îi păru ciudat, aşa că hotărî să mai stea ca să vadă ce se va întîmpla.

În cele din urmă, Terenti deschise uşa şi zbieră furios :

— Ce tot bateţi ? Poftim ! Şi le aruncă scrisorile cît colo în zăpadă.

Deodată, Grigori fu cuprins de o presimţire rea. Se nelinişti, fără să-şi dea seama de ce anume. „Doar nu s-o fi repezit Gordei degeaba ca scos din minţi, gata să-şi ucidă calul, dacă..."

Aşteptă pînă plecară femeile, apoi strigă :

— Terioha !

Terenti, care dădea să intre în casă, se opri, posomorît.

— Încotro a plecat taică-tău ? întrebă Grigori, apropiindu-se de el.

— Are o treabă, răspunse Zerkalov scurt, întorcîndu-i spatele.

— A-a... aşa va să zică...

Terenti trînti uşa.

. . .

În martie, sosi pe neaşteptate şi Tihon Rakitin. Duniaşka veni în goană la Andrei, ca să-l vestească despre acest lucru, dar abia izbuti să rostească cu răsuflarea tăiată :

— Tihon !

— Ce este ? Ce s-a întîmplat ? întrebă Andrei, speriat, apropiindu-se de ea şi apucînd-o de umeri. Duniaşka îşi dădu capul pe spate. În ochii ei scînteia rîsul.

— Am venit repede să-ţi aduc o bucurie... Chiar acum a sosit Tihon...

— De ce n-ai spus aşa mai repede ? strigă Andrei şi, luîndu-şi mantaua, se repezi pe uşă afară.

Cei doi prieteni se ciocniră în tinda întunecoasă a izbei lui Tihon. Rakitin strigă zîmbind :

— Ce, ai băut gaz ? Unde dai buzna aşa, ca la foc ? !

— Tihon !

În loc de orice răspuns, Rakitin îl înşfăcă pe Andrei şi-l strînse pe întuneric în braţe, de se auzi cum îi pîrîiră oasele.

— Mai domol, diavole... A mai rămas un pic de vlagă în tine, îi strigă Veselov, cu răsuflarea tăiată, gîfîind.

— De, m-am grăbit să te văd. Ei, hai în casă...

După ce-şi dezbrăcară mantalele, cei doi prieteni se îmbrăţişară din nou, apoi se priviră cu luare-aminte. Andrei era palid, slăbit. Nici Rakitin nu arăta mai bine. O cicatrice vineţie, adîncă, îi brăzda un obraz.

— Zi aşa-a, frumosule, exclamă Andrei. Unde ai păţit-o ? întrebă el, arătînd din ochi cicatricea.

— În Galiţia. M-au lecuit olecuţă şi, din nou, în iad cu mine. Chiar a doua zi era să rămîn fără căpăţînă. Ei, Andrei, pofteşte la masă. Am colea un clondiraş de samogon. Şi încă ceva... adăugă Rakitin, aruncînd pe masă cîteva cepe, un codru de pîine uscată şi o bucăţică de slănină subţiată de vechime. Ia spune : cum o duci ? Ce se aude pe aici despre revoluţie ?

Veselov, care se apucase să cureţe o ceapă, întoarse încet capul spre Rakitin :

— Despre ce ?

— Păi, la Piter... l-au răsturnat pe ţar de pe tron. Ce te uiţi aşa la mine ? Cum, n-ai auzit ?

Andrei aruncă ceapa şi se ridică, apoi se aşeză la loc. Rakitin urmă :

— Zăceam la spital. Cînd am aflat vestea asta, am plecat într-un suflet spre casă. Îmi ziceam : poate s-or împărţi pămînturile bogătanilor.

— Aşa... rosti Veselov. Rakitin nu înţelese dacă prietenul lui îşi exprima astfel bucuria pentru izbucnirea revoluţiei, ori încuviinţa părerea lui în legătură cu împărţirea pămîntului.

Cîteva clipe tăcură ; Rakitin tocmai voia să-l întrebe pe Andrei ce aveau să facă, cum să procedeze, dar Veselov i-o luă înainte :

— Şi acum, Tihon, ce ne rămîne de făcut, ai ?

Din ziua aceea, satul începu să zumzăie ca un stup răscolit de albine. Oamenii alergau din casă în casă, împărtăşindu-şi veştile neobişnuite :

— Auzit-aţi ce îndrugă Rakitin ? Cică l-ar fi răsturnat pe ţar, a izbucnit revoluţia.

— Ce fel de revoluţie ? Şi cum rămîne maica Rusia aşa, fără ţar ?

— Pentru noi, cu ţar, ori fără ţar, tot un drac. De biruri nu ne scuteşte nimeni.

Stepan Alabughin, argatul Borodinilor, flăcău tăcut şi sfios, îi întreba ba pe unul, ba pe altul :

— Dar revoluţia aia despre ce vorbeşte ea ? Şi cum vine asta : „l-au răsturnat pe ţar ?" Cine ?

I se răspundea :

— Rakitin şi Veselov zic că norodul, truditorii.

— Bine, dar cine a lăsat norodul să ajungă pînă la ţar ? Că trebuie să aibă pază în jur, stăruia Stepan.

— Haideţi la Veselov, să ne lămurească el ! strigau ţăranii.

Uitîndu-se la Ignat Isaev şi la Demian Suhov, care se aflau şi ei de faţă, Kuzma Razinkin spunea cu fereală :

— Duceţi-vă, duceţi-vă... Las' că vine el Gordei Zerkalov... Ce-o să-i mai strîngă în chingi pe Andriuşka şi pe Tihon ! Chiar şi vouă o să vă găsească ac de cojoc.

— Ia nu ne mai speria şi tu acu. Poate că revoluţia aia s-a făcut cu folos pentru noi, dacă, într-adevăr, l-au răsturnat pe ţar, i-o reteză Avdei Kalughin.

— Folos ! Hm ! L-au răsturnat, ai ? striga bătrînul Borodin, sărind ba la unul, ba la altul. Nu vă e teamă de cel-de-sus, ţopîrlanilor ?! Azi o să vă rămînă crăpelniţa în gît, să ştiţi !

— Ce să mai rămînă, că nici n-am ce crăpa, i-o întoarse Maria Bezrukova.

„A, va să zică, iată pentru ce s-a repezit Zerkalov la oraş !“ gîndea Grigori. Dar nu se amesteca în vorbă, tăcea.

După ce zăpada se topi şi pămîntul începu să se zvînte, cei doi Borodini, tatăl şi fiul, se apucară să pregătească plugurile, vrînd să recîştige vremea pierdută.

În zilele acelea, sărăcimea satului, mai mult ca niciodată, dădea tîrcoale demobilizaţilor, adunîndu-se ba la Veselov, ba la Rakitin. Atîta timp cît zăpada acoperea încă pămîntul, ţăranii, ronţăind seminţe, fumînd mahorcă, vorbeau despre revoluţie, întorcînd lucrurile şi pe o parte, şi pe alta. Acum însă, cînd venise vremea să iasă la cîmp, îl întrebară fără ocol pe Veselov — pe care, cine ştie de ce, îl credeau mai răsărit la minte — ce era de făcut.

Andrei schimba priviri cu Tihon şi se lăsa de pe un picior pe altul, stingherit :

— Oameni buni, ce tot mă întrebaţi pe mine ? Bucuros aş fi să vă spun, dar nici eu...

— Ei, tu tot ai ceva mai multă carte decît noi, ştii măcar să te iscăleşti. Pe cînd noi, tămîie, nu sîntem luminaţi la cap nici cît negru sub unghie.

— Cum spuneai tu odată ? Dacă-i revoluţie, înseamnă că ţarul cel sîngeros a fost răsturnat, că norodul şi-a întors spăngile împotriva bogătaşilor ? Dar noi, ce, nu sîntem norod ? Să le întoarcem şi noi.

— Asta cam aşa e, dar... Totuşi să mai aşteptăm puţin, poate că s-or mai limpezi lucrurile....

Nu se limpezea însă nimic. Acum nici nu mai veneau ziare la Lokti. Nimeni nu mai ştia ce se petrece dincolo de zidul pădurii de pini.

Iar oamenii cereau tot mai stăruitor un răspuns. Şi Veselov, fără să-şi dea seama încă dacă vorbea înţelept ori nu, le spuse :

— Ei, dacă-i aşa... O dată ce-i revoluţie, ar trebui să împărţim între noi pămîntul chiaburilor.

Şi sărăcimea porni brusc spre cîmp. Ţăranii înstăriţi, care se ţineau tot timpul pe lîngă Lopatin, nu aşteptaseră să se întoarcă Zerkalov — care se afla încă la oraş — ca să vadă ce veşti va aduce, şi se apucaseră pe îndelete să-şi are tarlalele. Văzînd acest lucru, ţăranii se opriră descumpăniţi, adunîndu-se din nou în jurul lui Andrei. Acesta stătu cîteva clipe pe gînduri, apoi strigă :

— Haideţi pe tarlalele lui Zerkalov !

Ţăranii măsurară toată ziua pămîntul şi înfipseră ţăruşii. Seara, se ivi în mijlocul lor, pe neaşteptate, chiar Gordei. Trecu prin mulţimea care îi făcu loc şi, cu un aer preocupat, calm, începu să smulgă ţăruşii.

— Hei, ce faci ? sări Andrei la el. Doar este revoluţie...

Gordei se îndreptă de spate şi-l întrebă, netulburat :

— Ei şi ? Ce, a desfiinţat cineva legile ? E revoluţie şi la oraş, dar nimeni nu le-a luat patronilor fabricile.

— Minţi !

— Du-te de vezi. Ia te uită ! A dat pleaşca peste voi ! Hai, căraţi-vă de aici ! Mîine ies şi eu la arat.

Dacă Zerkalov ar fi început să ţipe, să înjure, n-ar fi crezut nimeni ce spune, dar tonul lui liniştit, siguranţa de sine îi insuflau un fel de forţă, făcîndu-i să creadă că nu minţea. Scuipînd înciudaţi pe tarlalele lui Zerkalov, oamenii începură să se împrăştie.

— Iacătă ce mai revoluţie, mama ei ! Nu, pe cît se pare, de bogătani n-ai cum să scapi, nici prin revoluţie. Însoară-te, Andriuha, cel puţin să ne îmbătăm de necaz la nunta ta...

După ce Zerkalov rămase singur, ţăranii înstăriţi, care priviseră totul de departe, se apropiară numaidecît :

— Ei, ce se aude la oraş ? E adevărat ce se vorbeşte despre tătucul ţar ? Dar tu rămîi în slujbă, ori te-au scos şi pe tine ?

— De scos nu m-au scos, da, mai ştii... răspunse Gordei în doi peri şi plecă spre sat.

Aflînd că Zerkalov se întorsese, Piotr Borodin se grăbi să vină la el a doua zi, spre seară. Starostele şedea la masă, arătînd cam mahmur după o noapte de nesomn, cu obrazul năpădit de barba căruntă, deasă.

— E adevărat, Gordei Kuzmici ? îl întrebă Borodin. după ce-i dădu seara bună.

— Adică, ce să fie adevărat ?

— Ptiu ! N-ai auzit ce trăncăneşte golănimea ?

— Ei şi ? rosti Zerkalov, tot în doi peri.

— Matale primeşti hîrtii. Ai fost la oraş. Poate că cei de acolo te-au lămurit ce şi cum. Ce trebuie să facem noi de acu înainte ? Ai ? Pămîntul, iacătă, mîine-poimîine o să fie tocmai bun de semănat. Dar, ca să tocmeşti oameni la muncă, îi cauţi cu lumînarea. Eu bolesc mereu, iar fecioru-meu...

— Mai caută... îl sfătui Zerkalov, cu gîndurile aiurea.

— Mai caută... îl îngînă Borodin, oţărît. Ce, crezi că n-am căutat ? Da răspund cu toţii într-un glas : „Om vedea dacă trebuie să ne tocmim la muncă. Doar e revoluţie. Acu mai bine să petrecem. După aia vino să stăm de vorbă..."

Zerkalov ridică sprîncenele, întrebător.

— Andriuşka Veselov se însoară, se grăbi Borodin să-l lămurească. Şi-a şi găsit vremea de însurătoare, diavolul ! Toată golănimea are de gînd să petreacă la el. Pînă şi Stiopka Alabughin, prăpăditul nostru de grăjdar, ţine cu el. Halal nuntă, cu ce aduce fiecare...

Zerkalov se ridică tăcut şi intră în odaia de alături, dînd să înţeleagă că nu mai aveau ce vorbi.

Aflase şi Grigori că Duniaşka se mărită cu Andrei.

Stătu aproape toată ziua aceea la fereastră, cu mîinile în buzunare, privind luciul neted, ca şlefuit, al lacului. Norii scămoşaţi de pe cer se oglindeau în apa ce părea străvezie, fără fund. Cînd şi cînd, lotca unui pescar

trecea domol, nu departe de mal, fără a lăsa urme. Lui Grigori i se părea că lotcile nu pluteau pe apă, ci prin văzduh, între două straturi de nori.

Pe fereastra deschisă, se auzeau dinspre casa lui Veselov larmă, strigăte, cîntări de oameni cherchеliţi. Grigori asculta. Încleştîndu-şi aprig pumnii uriaşi, parcă ar fi vrut să-şi strivească palmele.

...La nuntă se adunaseră mulţi oameni care petreceau zgomotos. Toată sărăcimea era în păr. Nuntaşii nu mai aveau loc în mica izbă de lemn a lui Veselov, aşa că trebuiseră să scoată mesele afară, în curte, sub mestecenii bătrîni, strîmbi. Toţi aduseseră cîte ceva : care o duzină de ouă, care o sticlă de samogon, un codru de pîine sau o găină fiartă. Chiar dacă nu se încovoiau sub povara bucatelor, mesele arătau destul de îmbelşugate. Tihon adusese şi o cutie de conserve de peşte, cu o banderolă străină — raritate nemaivăzută pe acele meleaguri.

Duniaşka, roşie ca focul, primea darurile cu ochii înrouraţi, murmurînd ceva nelămurit.

— O, doamne ! Cum o să le mulţumim, Andriuşenka ? întrebă ea, strîngîndu-se la pieptul lui.

Palid şi nu mai puţin tulburat, Andrei îi răspundea :

— Ştiu şi eu ? Poate o veni ziua să le mulţumim şi noi cu ceva... Şi tăcea, neştiind ce să mai spună. Tare aş vrea să-i văd pe toţi oamenii aceştia fericiţi...

Duniaşka îşi dădea seama că Andrei suferă la gîndul că nu ştie cum să-i ajute pe toţi să fie fericiţi şi-i spunea :

— Nu-i nimic, Andriuşenka... O să găsim noi cum s-o facem.

— Semionov o să se întoarcă, ai să vezi ! spuse deodată Andrei cu încredinţare. Sau, dacă nu el, unul din cei care ne vorbeau noaptea, pe front.

După ce toţi nuntaşii se aşezară la mese, Duniaşka, într-o rochie de stambă nouă, făcută anume pentru acel

prilej cu aproape o jumătate de an în urmă, ridică cea dintîi paharul cu bere cam tulbure :

— Vă mulţumesc, oameni buni... Vă mulţumesc... Şi, neputînd să mai rostească ceva, izbucni în plîns, fără să se sfiască de lume, apoi rîse printre lacrimi, pe care le întinse cu palma pe obraz.

Veselia domni pînă noaptea tîrziu în mica ogradă a lui Andrei. Ţăranii, uitînd de sărăcie, de încercarea lor neizbutită de a ara mănoasele pămînturi ale lui Zerkalov, cîntau neobosiţi şi jucau cu foc, pînă ce iarba sărea din pămînt şi se ridicau nori de praf. Veneau mereu la Duniaşka şi la Andrei şi-i îmbrăţişau, spunînd :

— Să ne trăiţi, dragii noştri ! Cine ştie ? Poate că voi o să aveţi parte de o viaţă ca lumea. Nu ca voi, vai de steaua noastră !

După nuntă, a doua zi, ţăranii începură din nou să se frămînte : ce să facă ?

— Acolo, la Piter, l-au dat jos pe ţar... dar la noi, aici, bogătanii huzuresc fără grijă, ca totdeauna. Iaca, Lopatin se plimbă pe uliţă, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Zerkalov s-a întors de la oraş. Ce să facem cu ei, Andrei, ai ? Ce, oare revoluţia n-a ajuns pînă la noi ? Doar acasă copilaşii ţipă după crăpelniţă...

Da, toţi aveau guri de hrănit. După ce chibzuiră în fel şi chip, ţăranii hotărîră să se tocmească la muncă la bogătani, ca şi pînă atunci, pe vremea semănatului, iar mai încolo aveau să vadă ce era de făcut.

Rakitin, Veselov şi alţi cîţiva ţărani se tocmiră să muncească la Borodini. Grigori, care acum nu mai avea ochi să-l vadă pe Andrei, îi spuse tatălui său :

— Ia pe cine vrei, dar pe Andriuşka dă-l la toţi dracii !

— Ce tot vorbeşti, ce tot vorbeşti ? ! se împotrivi bătrînul, vînturînd din mîini. Păi, acu, orice argat e mană cerească. Uşor e să-l alungi, dar de unde aduci altul ?

— Atunci, apucă-te singur de semănat, eu am să durez prăvălia.

Bătrînul clipi cu pleoapele uscate, se gîndi şi dădu din mînă : „Fie, dureaz-o".

Borodinii o scoaseră bine la capăt cu semănăturile.

— Gata, băieţi, acu, pînă la coasa fînului, duceţi-vă sănătoşi, le spuse mieros argaţilor Piotr. Că, pînă atunci, nu mai am altceva de lucru pentru voi. Ei, v-am plătit cinstit, mergeţi sănătoşi.

— O să tot hălăduim pînă la coasa fînului cu banii dumitale, binefăcătorule, rosti Andrei posomorît, primindu-şi bumăştile soioase.

— Ba chiar o să mai şi rămînă niscai carboave să le pună nevasta la ciorap, adăugă Rakitin. Ptiu, cu cît bănet ne-ai miluit, nici nu ştim ce să facem cu el, spuse el şi scuipă, trăgînd şi o înjurătură.

— Păi, băieţi... Doar Lopatin dă mai puţin. V-am plătit după învoială... spuse şovăielnic Piotr. Ei, să-mi veniţi la coasă. Vă tocmesc cu aceeaşi plată, ca la Lopatin — pe urmă, o să vă mai dau cîte o rublişoară pe săptămînă, în ascuns, ca să nu afle el. Veniţi. O să fie de lucru şi pentru nevestele voastre.

Grigori nu luase parte la plăţi, deşi taică-său îi ceruse stăruitor să facă el acest lucru.

— Ei, şi acu, să ne apucăm cu rîvnă de treabă la prăvălioară, îi spuse Piotr fiului său a doua zi, suflînd în cana cu ceai. Cum staţi acolo ? Se vopseşte galantarul ?

— Cred că oamenii s-au apucat, răspunse Grigori în doi peri.

Bătrînul izbucni mînios :

— Ce vorbă-i asta ? Eşti stăpîn, ori ba ? Ce-ai făcut toată primăvara ?

— Da de ce zbieri ?

— Cu cine vorbeşti aşa ? O clipă, bătrînul îşi pierdu graiul de mînie. Cu taică-tău ? Şi urmă cu glas tărăgănat, tînguitor : Iar umbli ca un viţel somnoros... şi-mi părea că te faci om...

— Ia, mai lasă-mă-n pace ! Doar ţi-am spus : se vopseşte. Ce vrei de la mine ? întrebă Grigori, încruntînd sprîncenele.

— Ai spus şi n-ai răspuns... Multă vreme o să te mai usuci aşa ? Ştiu eu cine ţi-a sucit capul ! strigă bătrînul. Ei, las-o să se fălească în zdrenţele ei ! I-a adus Andriuha ieri bănet, nu glumă : cît puricele în pumn. A desfăcut degetele, a sărit puricele, şi dus a fost.

Grigori şedea la masă, tăcut, privindu-şi cu luare-aminte mîinile cu degete cîrligate, ca şi ale tatălui său.

— Iar dacă o vreai... atunci, nu trebuia să stai cu gura căscată... Bine zicea Terioha Zerkalov. Ce s-ar fi făcut ea acum ? Cu Anna, de, ai ştiut...

Gîtul şi obrazul lui Grigori se roşeau încet, se făceau stacojii. El nu spunea însă nimic, doar încleşta pumnul şi-şi muşca buza. Deodată, izbi năprasnic în masă şi sări în picioare. Vasele de pe masă zăngăniră. Un pahar cu ceai se răsturnă pe muşama, se rostogoli şi căzu jos.

Piotr, speriat de-a binelea, sări şi el în sus, scăpînd din mînă ceaşca de porţelan.

— Pentru tine, tată, să omori un om, ori să... începu Grigori răspicat, dar tăcu îndată, negăsind o vorbă nimerită.

— Ptiu ! scuipă bătrînul cu ciudă şi ieşi din bucătăria unde beau ceai amîndoi.

Baba Daria, tăcută ca de obicei, adună cioburile de pe jos.

Cînd Piotr se întoarse în bucătărie, Grigori şedea încă la masă, deşi bătrîna strînsese toate vasele.

— Ei, te-ai mai răcorit ? întrebă bătrînul. De te-ar fi stropit cineva cu apă, ai fi sfîrîit.

— Lasă vorbele astea, tată, îl rugă Grigori. Îmi trece şi aşa.

— Trebuie să te însori, asta-i ! răspunse bătrînul. Atunci, o să-ţi treacă mai repede. Hai, răcneşte, răcneşte

la taică-tău ! adăugă el, văzînd că Grigori se întoarce spre el.

Grigori zîmbi.

— Şi cu cine să mă însor, tată ? Ce sfat îmi dai ?

— Ia uite la el, mai şi rînjeşte ! După mine, ar trebui să te însori repede, fie şi cu cerşetoarea ceea pe care ai asmuţit cîinii — mi-a spus Anna — numai să fii şi tu om. Avem o gospodărie... e a ta, pot să zic...

— Mulţumescu-ţi de sfat.

— Pentru puţin. Dacă n-ai căutat să-ţi găseşti o muiere mai abitir, ei, atunci...

În ziua aceea, Piotr aduse încă o dată vorba cu Grigori despre însurătoare.

Întorcîndu-se de la prăvălie la masă, îşi frecă mîinile mulţumit :

— M-am răstit pe nedrept la tine, azi-dimineaţă... E totul vopsit, aproape că s-a şi uscat. Ei, m-am cam zăpăcit şi eu pe aici... cu semănăturile. De, credeam că într-adevăr ai tras chiulul, că n-ai zorit moşnegii şi muierile. Dar totul e gata acolo...

Grigori aşteptă, pînă ce taică-său tăcu, apoi rînji :

— Mi-am dat silinţă...

— Bine ai făcut. Iar în privinţa însurătorii, Grigori, chibzuieşte bine. Alege-ţi o muiere... Nu-i bine să stai aşa, holtei. Într-o zi o să deschidem prăvălia şi trebuie să stea cineva la tejghea. Acu, nu face să tocmim vînzători, toţi îs nişte hoţi. Pe cînd aşa, ar fi un om de al casei...

Grigori nu răspunse nimic.

2

Într-o zi, cu vreo doi ani mai înainte, Grigori fusese la coasa fînului. Tocmai se pregătea să ia cu furca un braţ de iarbă, de un verde aprins, ca să-l arunce pe tîrşitoare, dar se oprise, surprins de o privelişte neobişnuită : picături mici de apă, în toate culo-

rile, tremurau mai pe fiece firişor de iarbă, scînteind în bătaia razelor soarelui.

Grigori se căznea să-şi dea seama de ce nu se uscase încă roua pe iarbă. Deodată, în acea linişte desăvîrşită în care nu se simţea nici o adiere, se iscă pe neaşteptate un vîrtej, rotindu-se turbat pe deasupra căpiţei. Fără să vrea, Grigori sări cît colo, privind uimit cum se topea grămada de iarbă, sub ochii lui. Vîrtejul supse în iureş firişoarele de iarbă, ca într-o pîlnie, le înălţă undeva spre cer, apoi ridică stratul subţire de iarbă rămasă, îl răsturnă în aer şi-l zvîrli mînios înapoi, pe pămînt, după care pieri în aceeaşi goană turbată în care venise. Stratul de fîn răspîndit rămase în soare, jalnic, negru, în mijlocul verdeţii proaspete. Atunci văzu Grigori că sub căpiţa de iarbă cosită mai de mult se afla un ochi de mlaştină, că toată iarba de dedesubt putrezise. O răscoli cu furca şi o zvîrli cît colo.

... Bătrînul Borodin n-avu totuşi parte să deschidă prăvălia mult visată.

În toiul unei nopţi, clădirea nouă, mirosind a cherestea proaspătă şi a vopsea, luă foc, luminînd jumătate din sat. Arse îndelung, cu înverşunare, zvîrlind scîntei peste lumea adunată împrejur. Borodin, cu cămaşa descheiată, cu părul zburlit, buimac, alerga de colo, colo printre oameni, strigînd :

— Doamne ! Oameni buni ! Ajutor, în numele lui Hristos ! De ce staţi ? Arde totul ! Am să ajung la sapă de lemn...

Oamenii priveau nemişcaţi, tăcuţi, nepăsători, ca şi noaptea ce învăluia satul. Doar vîlvătăile jucau pe feţele lor încruntate, împietrite.

Grigori, care abia se sculase din pat, îşi făcu loc prin mulţime, privi cîteva clipe cum ţîşneau şuvoaiele flăcărilor de sub acoperiş şi dinăuntru, prin obloanele grele cu drugi de fier puşi pieziş. Nu se vînzolea, nu ţipa ca

taică-său. Doar îi zvîcnea obrazul, iar degetele miinii stîngi, pe care n-o băgase în buzunar, i se încleştau şi se descleştau.

În mijlocul liniştei adînci, acoperişul se nărui deodată zgomotos, zvîrlind spre cer snopi de scîntei mari.

— Uite ! Uite !... gemu Piotr şi, sleit de puteri, se aşeză jos pe pămînt.

— Nu-i nimic, rosti Veselov, ca pentru a aduce o mîngîiere bătrînului. Peste puţin, arde totul, pînă în temelii...

Fără să spună o vorbă, Grigori făcu stînga împrejur şi se îndepărtă.

În preajma zorilor, cînd Piotr se întoarse acasă, înnegrit de fum, cu cămaşa arsă, abia tîrîndu-şi picioarele, Grigori îi spuse :

— Lopatin... ţi-a jucat festa.

— Ce zici ? întrebă bătrînul, tresărind cu tot trupul lui puţintel, firav.

— Ce, ai uitat ? Grigori zîmbi. Stăruia în fel şi chip : că-s muşterii puţini ; că n-are cine să cumpere ; că marfa trebuie adusă de departe... Îţi lăsa ieftin pămîntul... Dar matale n-ai ascultat...

— Aha, da, da... Bătrînul dădea din cap, străduindu-se să priceapă vorbele lui Grigori.

Îndată ce se lumină de ziuă, se sculă, hotărît, şi se duse la Lopatin. Se întoarse însă repede, îşi zvîrli băţul într-un ungher şi se prăbuşi pe laviţă :

— Mi-au spus : stăpînu a plecat acu trei zile, cu treburi, în satul vecin... Isteţ, nevoie mare, nu ? Oamenii-s nişte lupi fioroşi ! Ei, aşteaptă puţin. Las' că-ţi arătăm noi... Şi Borodin îşi scutură pumnul uscăţiv.

— E cu putinţă să fie şi Andriuha de vină, spuse deodată Grigori. Află că el e şi mai fioros ca un lup...

Bătrînul nu mai era în stare să spună o vorbă. Şedea vlăguit, amărît.

Dar, vorba ceea, o nenorocire nu vine niciodată singură. Într-o zi. Gordei Zerkalov trecu pe la ei. Intră și trase zăvorul de la ușă.

— Ca să nu ne stingherească cineva, spuse el. Trebuie să stăm temeinic de vorbă.

— Da ! încuviință Borodin. sărindu-i în întîmpinare. Intră, Gordei Kuzmici, șezi. Ai văzut ce mi-a făcut Lopatin ? Cine ar fi crezut...

— Ce anume ? Zerkalov ridică spre el ochii în care se citea o vrăjmășie rău ascunsă.

— Cum ce ? Prăvălioara...

— Ei, și ?

— El, Lopatin... îi stam ca paiul în ochi. Așa că i-a pus foc...

— Ce dovezi ai ? întrebă Zerkalov rece

— Ce dovezi să mai am ? Venea mereu. îmi tot dădea tîrcoale ca un vulpoi : la ce bun, zicea. s-o deschizi...

Zerkalov nu-l mai asculta ; se strîmbă și-l întrerupse :

— Ei, ți-ai și găsit despre ce să vorbești. Acu, avem alte griji... A căzut năpasta pe capul nostru. Și pe al tău, și pe al meu...

— Doamne ! Ce s-a mai întîmplat ? întrebă bătrînul, cu glas pierit.

Zerkalov tăcu o clipă. apoi urmă :

— Uite ce e, Piotr... cum îți mai zice... E vorba de Grigori. Am făcut, știi bine. tot ce trebuia, atîta vreme cît a fost cu putință. M-am purtat prietenește cu tine.

— A, asta e ! îngăimă Piotr, și mîinile începură să-i tremure.

— Da... Acu au aflat ăi mari. Așa că... pricepi și tu. Pentru asemenea isprăvi, pot să mă... și mai ales. pe Grișka...

Zerkalov tăcu și se întoarse cu spatele la Borodin. lăsîndu-l să-și dea seama de însemnătatea vorbelor lui.

— Ia spune... nu glumești ? întrebă Borodin, sfios, cu o slabă licărire de nădejde. Se aude că nu mai ești la

putere, aşa că... Cică şi mai-marii de la oraş sînt acu alţi oameni...

Zerkalov îşi muşcă buzele de ciudă : părea că de astă dată n-avea să mai stoarcă nimic de la Borodin. Pentru orice împrejurare, îi aruncă însă o privire mînioasă. ameninţîndu-l :

— Ei, atunci... rămîi cu bine. Aşteaptă pîn-or veni după Grişka să ţi-l ridice. Ai să afli pe urmă dacă la oraş îs tot şefii vechi, ori alţii, noi. De mine să n-ai grijă, ies eu basma curată...

Şi făcu un pas spre uşă. Borodin se repezi dupa el şi-l apucă de braţ :

— Mai rămîi o clipă. Gordei Kuzmici... Doar am vorbit aşa din prostie. Trebuie să stăm împreună, unul lîngă altul. Că şi Terenti al tău, şi el, la fel... s-a născut. ştii doar, în acelaşi an cu Grişka...

Zerkalov îi dădu mîna jos :

— Nu trăncăni aiurea, dacă nu ştii ! Terenti are amînare legală. Cum am izbutit s-o capăt pentru el, asta nu-i treaba ta. Dar e legală ! Ai înţeles ?

— Am înţeles, Gordei Kuzmici, am înţeles.. Iartă-mă. fi bun. Dar cum rămîne cu Grişka ? Nu s-ar putea face nimic ? strigă Borodin, speriat, apucîndu-l din nou de mînecă şi silindu-l să se aşeze.

Zerkalov nu se împotrivi prea mult. Se aşeză. scoase din buzunar o batistă mare şi-şi şterse fruntea cu ea.

— De putut s-ar putea, fără îndoială, spuse el după cîteva clipe de gîndire. Ar trebui să se astupe gura cuiva. acolo...

Dădu din cap spre fereastră. Piotr se aşeză pe laviţă, cu capul în jos.

— Dacă ar fi fost mai înainte... Dar acum, de unde ? Am păţit-o cu focul ăla. Am ajuns muritor de foame.

— Vinde-ţi caii, îl sfătui Zerkalov.

Borodin sări în picioare şi-şi vîntură mîinile :

— Ce vorbeşti, ce vorbeşti ! Şi cu ce rămîn ? Mi se prăpădeşte gospodăria... Deodată, începu să alerge de colo, colo prin odaie, ca un smintit : Ei, fie ! Las' să vină, să-l ridice, să-l osîndească, să-l ia la oaste, că tot n-am nici un folos de pe urma lui. L-am crescut, l-am cocolit, ca să mi se suie-n cap. Copiii altora sînt copii ca lumea, pe cînd al meu a crescut ca un copac strîmb, numai noduri Tot ce am avut a zburat în vînt, din pricina lui...

— De haram a venit, de haram s-a dus... îl întrerupse Zerkalov.

Uluit de asemeneea vorbe, bătrînul se opri în mijlocul odăii, ca împietrit. Braţele îi căzură în jos, grele ca de plumb.

— Nu-i aşa ? urmă Zerkalov. Ce, ai găsit vreo comoară ? Ehei, comorile au fost de mult dezgropate. Crezi că puţine jalbe împotriva ta le-am aruncat în foc ? Toţi se întrebau din ce te-i fi pricopsit...

— Aha... Acu vorbeşti ca Lopatin... rosti Borodin cu o sforţare, galben ca ceara.

— Eu am fost totdeauna cumsecade cu tine, răspunse Gordei. Dar văd că n-ai chibzuit încă. Ei, mai gîndeşte-te. O să mai stăm de vorbă.

— Ce să mai stăm de vorbă, spuse Borodin mohorît. Afară de vite şi de casă, n-am nimic. Iar caii, cu-i să-i vînd ?

— Las' pe mine, îi vînd eu. Te scap de grijă. Ca să iasă totul bine, cred că doi ajung. Doar nu poţi să rămîi fără nici un cal.

— Ia-i ! Bătrînul dădu din mînă cu nepăsare, vlăguit.

Aflînd de pierderea celor doi cai, Grigori spuse cu glas scăzut :

— Aşa-a ! Ne jupoaie de vii ! Ne jumulesc fulg cu fulg, ca pe nişte găini tăiate...

Şi în glasul lui, care suna ca o coardă întinsă, vibră o ameninţare plină de mînie împotriva cuiva.

— Halal fulgi ! gemu taică-său. În felul ăsta, rămîi într-o clipă cu dosul gol. Doar nu ne rămîne mai nimic. Dare-ar moartea în el, pentru caii ăia...

— Ei, ce rost mai are acu să bocești ? Nu-i de nici un folos.

— Ehei, băiete, nu ne mai slăbește, porcul burtos, pînă nu ne-o vedea cu traista-n băț. Auzi vorbă : „jalbe“, „din ce te-ai procopsit“... Așa că nu ne mai lasă-n pace. încheie bătrînul oftînd.

Dar nici asta n-a fost totul.

După o săptămînă, ori vreo zece zile, seara tîrziu, pe cînd cei doi Borodini se culcau, popa Afanasi sosi la ei valvîrtej. Cu nasul ascuțit, cu straiele în neorînduială, cu ochii rotunzi, aprinși de mînie, părea o pasăre de pradă — o bufniță, ori un uliu. Cînd începu să alerge prin odaie, poalele anteriului său greu fîlfîiau și ele, ca niște aripi de pasăre.

— Ce-i, părinte ? întrebă Piotr cu îngrijorare.

Popa nu era în stare să rostească o vorbă, ba nici măcar să-și deschidă buzele cărnoase care îi tremurau. Alergă la Grigori, ridică mîinile deasupra capului său, ca pentru a prăvăli peste el ceva nevăzut, dar greu.

— Ia... ia... îngăimă popa de mai multe ori, tremurînd ca varga. Iadul să te înghită, nelegiuitule, să te ardă-n veci focul gheenei, diavole, năpîrcă, s-satano ! Și popa se prăbuși pe laviță, cu răsuflarea tăiată.

— Babo, adu apă... iute ! răcni Piotr înspre bucătărie, unde se auzea tîrșîitul pașilor bătrînei.

Dar popa Afanasi începu să alerge din nou prin odaie

— Apă ?! Mai bine ți-ai întreba odorul ce-a făcut cu Mavrușka mea ! Întreabă-l pe nelegiuit ! Ei, de ce taci ? Întreabă-l, întreabă-l...

— O, doamne, doamne ! bolborosi Borodin, năuc, rotindu-și de colo, colo capul, cu gît subțire, și închinîndu-se agitat. Dar ce-ai pățit, părinte ?

— Să nu huleşti numele lui dumnezeu, să nu huleşti ! zbieră popa, roşu de mînie. Mi-au făcut de ruşine părul alb... Da, el, odorul tău... pe Mavruşka... A rămas grea... A ascuns cît a ascuns, atîta vreme cît nu se vedea ; dar astă-seară, după cină, a mărturisit totul, pe şleau, că el. Grişka al tău, şi pramatia lui Gordei... O, cum am să mai trăiesc oare ? Ce să mai fac cu ea ? Şi se întoarse spre Grigori : Ei, acum, ia-ţi-o !

Borodin îl îmbrînci cît colo pe popă de lîngă pat, sări în picioare şi alergă la bucătărie, de unde se întoarse cu vătraiul de fier.

— Vai de capul tău, dezmăţatule ! strigă bătrînul cu glasul întretăiat, repezindu-se asupra fiului său. Vai de tine, desfrăbălatule ! Ce mi-ai făcut, ce mi-ai făcut ! Am răbdat cît am răbdat, dar dumnezeu vede că răbdarea mi-a ajuns la capăt... Trebuia să te sfîşii pe loc, cînd te-ai ivit pe lume ! Să te calc pe un picior şi să te trag de celălalt, să te rup în două !

Pînă atunci, Grigori nu-l văzuse niciodată pe taică-său în asemenea stare. Şi, pentru a doua oară în viaţă, se sperie, deşi acum tatăl lui n-avea toporul în mîini, ci doar un vătrai.

Se zăpăci pînă într-atîta, încît nici nu-i mai trecu prin minte să fugă în bucătărie. Cîteva clipe alergară amîndoi prin odaie unul după altul, aplecaţi de spate, pîndindu-şi mişcările, ca doi duşmani de moarte, uitînd de popă, care se pitise într-un ungher. În timp ce se urmăreau astfel, Grigori îşi mai veni în fire, recăpătîndu-şi cumpătul. Cînd taică-său se năpusti asupra lui, feri în lături şi, pe neaşteptate, se repezi el însuşi la bătrîn, îl apucă zdravăn de mînă şi i-o strînse din răsputeri. Săgetat de durere, Piotr scoase un ţipăt scurt. Vătraiul îi scăpă din mînă. Grigori îl ridică pe taică-său şi-l trînti în pat, strigînd cu răsuflarea tăiată :

— Cîine bătrîn ! Puteai să mă omori ! Ce, te joci cu focul ?

— Uite, uite... ai văzut, părinte ? îngăimă Piotr, cu glas dogit. Îi zice lui taică-său cîine... Ce spui de asta ?

— Şi tu, popă, se întoarse Grigori către preot, ce mai faci purici pe aici ? Mai bine ţi-ai fi păzit fata ca lumea. Atunci n-ar fi fost potcovită...

Uimit de felul în care-i vorbea tînărul Borodin, părintele Afanasi doar căsca gura şi o închidea la loc, neputînd să rostească o vorbă.

— Ei, ce te uiţi la mine ? Dă-i apă, băbuţo. Nu vezi că-i năuc ? îi strigă Grigori bătrînei şi zvîrli vătraiul în bucătărie.

— Tu... tu... popa înghiţi în sec, spasmodic, şi scutură cu înverşunare din cap. Stăi că-ţi arăt eu ţie ! Vai de tine, mîrşave ! Ştii că e de ajuns să spun o vorbă... despre extrasul tău de naştere.

— Pe care i l-ai vîndut tatei ? întrebă Grigori zîmbind.

— Cine l-a vîndut ? Ce tot îndrugi ?

— Ei, nu mi-e frică de ameninţările tale. Grigori dădu din mînă şi se aşeză pe patul lui. Nici matale, tată, să nu-ţi fie frică. Pe Zerkalov l-ai mituit cu doi cai. Degeaba ai făcut-o, ascultă-mă ce-ţi spun ! Le place să bage oamenii în sperieţi. Dar sînt cu musca pe căciulă. Numai să încerce să facă ceva, se dau singuri de gol. Şi apoi nu-şi dau seama pe ce vremuri trăim ? Cu cine ne sperie ? Cu cei care sînt speriaţi şi ei ?

Grigori se dezbrăcă şi se culcă, fără să mai spună o vorbă.

Piotr Borodin îl duse pe popă jos. Acolo stătură îndelung de vorbă. În cele din urmă, Grigori auzi uşa de la intrare trîntindu-se după popă, care plecase.

Taică-său se urcă sus şi umblă îndelung prin odaie, mormăind şi scărpinîndu-se. Apoi întrebă :

— Dormi, Grigori ?

Era atît de liniştit, de parcă în seara aceea nu s-ar fi petrecut nimic între ei.

— Nu. Ce vrei ?

— Spui, va să zică, că ne sperie degeaba ?

— Sigur că da.

— Cam aşa e, dar mie tot mi-e... frică. Încă nu se ştie cum or ieşi lucrurile. E mai bine să trăim în pace cu toată lumea. Dă-i naibii de cai. Şi popii i-am făgăduit ceva. E lacom al dracului, şi cîrcotaş, şi apucător.

— Rău ai făcut, răspunse Grigori. tot fără să se întoarcă spre el.

— Să făgăduieşti nu-i totuna cu să dai. Poate s-aştepte şi trei ani. Dar uite că n-am căzut la învoială cu Lopatin. Ia încearcă acum să faci o treabă cu el... Nu i-am plătit nimic pe deasupra pentru pămînt şi s-a mîniat pe mine. Oricum, el l-a arat, l-a desţelenit... Iar eu m-am mai ridicat împotrivă-i cu prăvălia mea... Dormi ?

— Aţipesc. Dormi şi matale.

Piotr se culcă în patul său, la fel de scîrţîitor ca şi glasul. Tăcu cîteva clipe, apoi întrebă :

— Ce-ai zice s-o iei pe Mavruşka ?

— Copilul trebuie să fie al lui Terenti...

— Ei şi ? Las' că-i spun eu babei noastre : să vezi că-l leapădă numaidecît. Ai avea o gospodină în casă. Pe care alta s-o iei ? Taică-său e popă, de. Nu-i cel din urmă om din sat.

— Ia mai slăbeşte-mă. tată. Hai să dormim. mormăi Grigori oţărît.

Bătrînul oftă şi se întoarse greoi pe o rînă.

— Curată pacoste. Acu, iaca, trebuie s-o luăm de la capăt. Am scăpătat iar. În grîne ne e toată nădejdea. Grigori nu zise nimic. Taică-său aşteptă puţin, apoi oftă : Totuşi eşti un dezmăţat. Dracul te-a pus, Grigori Ce naiba ! Nu găseai altele ? Uite. de pildă, Anna. Ea măcar...

Bătrînul se zvîrcoli îndelung în pat, oftînd, şoptind ceva, gîndindu-se la prăvălia care-i arsese — fără s-o fi deschis măcar — la caii pe care-i dăduse fără rost, la altă cale de îmbogăţire. Oricum ar fi fost ! Fie chiar... ca atunci...

Îşi dădea seama însă că de unul singur, oricum, nu va mai putea s-o scoată la capăt. Dacă Grişka ar vrea...

Asemenea gînduri îl făceau pe Piotr să se încovoaie tot mai mult. Şontîcăia prin sat cu băţul în mînă, sprijinîndu-se greu în el.

3

Cu fiece zi ce trecea, vara era tot mai călduroasă, mai dogoritoare. Venise vremea cositului.

— Aşa-a... Va să zică, ne trăim mai departe amărîta noastră de viaţă. Iar trebuie să chibzuim în care jug să ne băgăm capul : al lui Zerkalov, al lui Lopatin, ori în acesta nou, al lui Borodin, spuneau ţăranii cu ciudă cînd se adunau seara la Andrei.

— Mai bine la Lopatin. Un jug nou totdeauna roade mai rău grumazul.

— Va să zică, îs minciuni vorbele celea despre revoluţie, hai ? Cîte săptămîni au trecut, şi nu se vede, nu se aude nimic.

Într-adevăr, părea că satul Lokti s-ar fi aflat pe un alt tărîm — nici un zvon, nici o veste nu se strecurau, nu răzbeau pînă acolo.

Bogătanii din sat îl rugaseră de mai multe ori pe Gordei „să-l strîngă în chingi" pe Andriuha, să-i poruncească să nu mai adune golanii la el.

— Eh, de asta-mi arde mie acu ? le răspundea Zerkalov cu ciudă.

— Păi, într-o zi o să-i vezi că se apucă să ne sfîşie ca lupii...

— Las' că habar n-au ei pe ce lume trăiesc. Pînă la iarnă, cu voia celui-de-sus, nu s-o mai ivi nimeni pe

aici. Iar apoi, dac-o da dumnezeu, cine știe ? Poate c-au să fie puse toate la loc, cum au fost.

Într-o zi, Andrei dregea gardul grădinii de zarzavat. În timp ce bătea o prăjină, auzi vocea Duniașkăi care îi strigă de pe scară :

— Andrei, te caută cineva.

— Viu îndată, răspunse el. Crezînd că era Tihon ori unul din țărani, bătu pe îndelete prăjina și se îndreptă fără grabă spre casă, trecînd cu băgare de seamă peste răzoare. După ce făcu cîțiva pași, ridicînd capul, zări un om care-l aștepta în ușă și, fără să vrea, se opri locului, apoi porni repede călcînd pe unde se nimerea, peste brazdele cu morcovi și castraveți, frîngînd tulpinile de floarea soarelui cu frunze late, gata să înflorească.

— Tu ești, Fedka ?!

În ușă stătea Feodor Semionov, rîzînd domol.

— Fedka, strigă Andrei din nou și, apucîndu-l în brațe, îl ridică în sus, neavînd parcă de gînd să-l mai lase vreodată înapoi pe pămînt. Lua-te-ar naiba să te ia ! Strașnic musafir ! Tu ești ? Spune !

— Lasă-mă... Hai, lasă-mă, pentru dumnezeu ! îl rugă Semionov, apăsîndu-l cu pumnii în piept. Încheieturile mîinilor îi erau brăzdate de niște semne.

— Ce ai la mîini ? Cum de-ai ajuns aici ?!...

— Urmele lanțurilor. N-au pierit încă... Dar la voi...

— Cum, vii de la ocnă ?!... Fără să vrea, Veselov se trase îndărăt.

— Nu-ți fie frică, n-am evadat, glumi Semionov.

— Dar cum ai ajuns... la ocnă ?

— Ei... Parcă-i greu să ajungi acolo ? Voi cum o duceți pe aici ?

— Așa și așa. Am auzit cîte ceva despre revoluție... Asta-i tot. Dar cum o arăta cu adevărat ?... La naiba, ce tot vorbesc eu ! Duniașa, ia adu ceva la masă, ce ai...

Duniașa, care stătea deoparte și-i privea, dădu să intre repede în izbă, dar Andrei o opri :

— Stai ! Mai întîi, aleargă la Tihon să adune oamenii. Aici, mă descurc eu şi singur... Şi, către Semionov : De cînd te aştept. Oamenii mă strîng cu uşa, mă tot întreabă ce-i cu revoluţia ? Ce se aude ? Cum o să fie viaţa de acum încolo ? Parc-aş şti mai multe ca ei...

Andrei alerga de la masa aşezată în umbra mestecenilor la casă şi înapoi, aducînd pahare, străchini, linguri. Semionov se lăsă pe o lăvicioară, la umbră.

— Va să zică, aici, la Lokti, aproape că nu s-a auzit despre revoluţie, aşa-i ? întrebă el şi rămase o clipă tăcut. Ei, noi, la soviet, bănuiam lucrul acesta.

— La care soviet ?

— La sovietul deputaţilor, muncitorilor şi ţăranilor. Aici vin ziarele ?

— Aş ! Nici înainte nu prea veneau...

Semionov se ridică, zvîrlind nuieluşa pe care o învîrtea între degete :

— Înţelegi, Andrei ? Foştii funcţionari ţarişti, chiaburimea — pe scurt, duşmanii noştri — ascund poporului prin toate mijloacele ştirile despre evenimentele revoluţionare din ţară, îl ţin în neştiinţă. Şi asta mai ales în sate atît de izolate, ca al vostru. Uite, şi pe mine m-au eliberat abia acum două săptămîni muncitorii de la o mină, cînd, în sfîrşit, au ajuns pînă acolo ştirile despre instaurarea Puterii sovietice.

— Ei, şi cum ai ajuns pe la noi ?

— Ei, cum să nu vin să văd locurile pe care am trăit atîta vreme ?! rîse Semionov. E ca şi cînd m-aş fi născut pe meleagurile acestea. M-am urcat în luntre şi — dă-i drumul, peste lac.

— Şi ai avut vînt prielnic ? Doar ai mers o zi şi o noapte !

Rakitin intră în curte, urmat de cîţiva oameni. Curînd, curtea vuia de larma glasurilor. Aproape toţi oamenii îl ţineau minte pe Semionov şi-i dădeau bineţe, unii bucuroşi, veseli, alţii, posomorîţi, cu fereală. Apoi treceau

deoparte și se așezau pe un scăunel scos din casă, pe treptele scării, pe prispă, iar mulți dintre ei, de-a dreptul pe pămînt.

— Ei, s-a adunat toată lumea? întrebă Semionov. Atunci, hai să stăm de vorbă.

— Mai întîi îmbucă ceva, că vii de la drum, îl îmbie Andrei. În vremea asta, au să mai vină oameni.

— Nu prea mi-e foame, Andrei. Iar cei care întîrzie au să afle ei cum stau lucrurile. O să-i lămurești tu, mai pe urmă. Semionov luă un scaun de lîngă masă, îl puse în mijlocul oamenilor și se așeză. Ei, cu ce să începem?

— Ia-o chiar de la capăt...

— Am venit aici, în urma hotărîrii comitetului județean al partidului bolșevicilor, spuse Semionov. Comitetul și-a trimis delegați prin toate satele din Siberia, ca să-i lămurească pe țărani în privința situației create acum, să le ajute să alcătuiască organe ale Puterii sovietice. Iată, v-am adus ziare bolșevice și manifeste. Le veți citi pe urmă.

Semionov îi întinse lui Veselov un teanc de hîrtii.

— Da cine-s bolciovicii ceștia? întrebă unul de pe scară.

— Bolșevicii sînt cei care luptă pentru oamenii de rînd, pentru dumneavoastră, pentru ca muncitorii și țăranii să aibă parte de o viață mai bună. Bolșevicii sînt uniți într-un partid, în frunte cu Lenin. Acest partid i-a ridicat în februarie pe muncitorii din Petersburg la răsturnarea țarismului, la dezlănțuirea revoluției.

Timp de cîteva ceasuri, Semionov le explică țăranilor cu multă răbdare, pe înțelesul tuturor, ce rol avea Guvernul Provizoriu, ce erau sovietele de deputați ai muncitorilor și țăranilor, cum se născuse această dualitate de putere, ce politică făceau unii și alții. Explicațiile lui erau mereu întrerupte de strigăte pline de tulburare. Iar cînd Semionov spuse că în numeroase județe și sate sovietele confiscau pămînturile chiabu-

rești și le treceau în folosința gratuită a țăranilor. toată lumea sări în picioare, aprinsă, gălăgioasă :

— La naiba ! Va să zică, am avut dreptate în privința lui Zerkalov ?

— Ia zi, Andrei, cum vine asta ?

— Zerkalov ne-a dat cu legea peste bot : cică n-ar fi desființat-o nimeni...

— Las' că primăvara viitoare nu mai scapă el.

— Ia spune, Feodor, acum ce-i de făcut ?

Semionov abia izbuti să-i liniștească pe țăranii ce se frămîntau. După ce se așezară toți la locurile lor, continuă :

— Părerea mea e că trebuie să alcătuiți în Lokti puterea dumneavoastră, sovietul deputaților de țărani. Atunci, vă veți rîndui singuri treburile.

— Și legile... adică, tot noi o să le facem ?

— Și legile, zîmbi Semionov.

Țăranii izbucniră din nou în strigăte gălăgioase, vînturînd din mîini.

— Ei, dacă-i așa, haideți să-l facem sovietul cela...

— Andriuha, dă-l jos pe staroste.

— Cea dintîi lege, în privința pămînturilor lui Zerkalov !

— O să ți le dea el, așteaptă mult și bine ! Aici miroase a încăierare. Nu vedeți cum se țin bogătanii toți la un loc, ca o haită de lupi ?!

— O să ne ținem și noi laolaltă ! Doar sîntem mai mulți !

— Feodor, dar ce facem dacă bogătanii nu dau pămîntul de bunăvoie ?

Andrei fu nevoit să intervină pentru a face liniște. Se ridică și făcu semn cu mîna. Toată lumea tăcu numaidecît. Semionov observă cu satisfacție acest lucru.

— Ce-i de făcut ? răspunse el. Uitați-vă, tovarăși : întotdeauna trebuie să procedați după împrejurări. Bineînțeles, Zerkalov n-o să vă dea pămînturile cu una, cu

două. Dar ce mai poate face Zerkalov, dacă toată puterea va fi de partea voastră, dacă cei mai mulți locuitori din Lokti vor fi de partea Puterii sovietice ? Va mîrîi, asta da, însă nu va îndrăzni să muște. Dacă s-ar simți mai tare ca voi, atunci vi s-ar înfige în gît, ca să vă sugrume pe loc... Semionov își roti privirea asupra tuturor și continuă : V-am arătat cum stau acum lucrurile în țară. Revoluția nu s-a terminat, ea merge înainte. Ca să fiu mai limpede : dacă biruie Guvernul Provizoriu, înseamnă că toate vor fi ca mai înainte, iar Zerkalov și Lopatin vor rămîne stăpîni peste Lokti. Dacă vor învinge Sovietele, atunci pămînturile vor fi ale dumneavoastră, iar Zerkalovii nu vor mai avea ce face. Așa că gîndiți-vă bine pe cine sprijiniți, pe cine urmați...

— Păi, ce să ne mai gîndim ?

— Doar am spus : avem nevoie de un soviet al nostru.

Semionov dădu din cap, și încheie :

— ... pe cine urmați. Dacă toată lumea va sprijini Puterea sovietică, ca dumneavoastră, atunci se va isprăvi cu Guvernul Provizoriu. Acest guvern nu va mai avea pe cine să conducă. Iar o dată cu el, se va isprăvi și cu Zerkalovii.

— Eh, cine știe cînd va fi asta ! Poate c-ar trebui să le luăm chiar azi pămînturile ? Ce să-i mai răbdăm, Feodor, ce zici ?

Semionov se apropie de țăranul acela nerăbdător și-i puse mîna pe umăr :

— Dar dacă sare Zerkalov și-ți înfige colții în gît ? Ați da toți bir cu fugiții, așa-i ?

— Noi ? Păi, eu... adică, noi... bolborosi țăranul scund, rotindu-și ochii și trăgîndu-se îndărăt.

— Tovarăși, nu e încă timpul să vă răfuiți cu chiaburii, mai ales aici în sat. Ei sînt încă puternici și au să vă strivească. Deocamdată, trebuie să vă organizați, să prindeți puteri. Sovietul trebuie să vegheze ca chiaburimea să nu jupoaie țăranii ca mai înainte și să le plă-

tească celor tocmiţi la muncă tot ce li se cuvine. Iar mai încolo, veţi vedea singuri ce aveţi de făcut...

Semionov se sfătui pînă spre seară cu ţăranii, răspunzîndu-le la cele mai felurite întrebări, unele puse cu temeinicie, altele copilăreşti. Toată ograda era plină cu coji de seminţe şi mucuri de ţigări. Pe înserate, ţăranii se împrăştiară, după ce hotărîră să se convoace a doua zi adunarea generală a sătenilor, urmînd să se ia în discuţie alcătuirea sovietului. Duniaşka se apucă să mături curtea. iar Semionov îi spuse lui Andrei :

— Ei, Andriuşa, acum dă-mi ceva de mîncare că-s hămesit. Mor de foame.

Imediat după cină. Semionov rugă să i se arate un cotlon unde ar putea să pună capul jos.

— N-am dormit aproape de trei zile şi trei nopţi, spuse el. Abia atunci văzu Andrei că dădea geană-n geană de somn.

— Ce cotlon ! Hai în casă, te culci în patul nostru.

— Ba nu, ar fi mai înţelept să dorm în altă parte. Dracu ştie ce gînduri are chiaburimea voastră. Nici tu, nici Duniaşka n-ar trebui să dormiţi acum acasă

După ce satul se cufundă în întuneric, Andrei luă un cojoc, o pătură, două perne şi-l duse pe Semionov în grădina de zarzavat. Acolo, tocmai la capătul ei, într-un colţişor rămas nesăpat, năpădit de cînepă sălbatică, Andrei aşternu pe jos cojocul şi puse pernele. Pe Duniaşka o trimise la Rakitini, să doarmă acolo.

Semionov îşi dădu jos cizmele, haina, scoase naganul din buzunar, îl controlă şi-l vîrî sub pernă. Surprinzînd privirea lui Andrei, îi spuse :

— Paza bună trece primejdia rea, Andriuşa. În ultima săptămînă, au pierit prin sate şapte flăcăi de-ai noştri. Şi toţi în timpul nopţii. Deocamdată, ziua, ucigaşii n-au curaj.

— Deocamdată ? Va să zică, în curînd au s-o facă şi ziua ?

— Dar tu cum ai crezut ? Abia acum se dezlănţuie lupta, Andriuşka. Cînd ne-om apuca să apăsăm chiaburimea, o să-şi arate şi ea colţii. Ai voştri au ceva arme ?

— Pe ici, pe colo, unii din cei care au fost pe front.

— Încet-încet trebuie să vă faceţi rost de arme. In privinţa aceasta o să te ajut eu.

Se culcară, învelindu-se cu pătura adusă. Noaptea plutea deasupra satului, neagră, tăcută. Din cînd în cînd, se simţea o adiere slabă de tot. Atunci, frunzele aspre ale cînepei foşneau somnoros, cu sfială, cufundîndu-se şi mai adînc în somn.

Semionov închise ochii, trăgînd cu plăcere în piept mirosul iute, uşor amărui al cînepii, care-i învăluia ameţitor cugetul, lăsînd trupul să cadă parcă într-un gol. Deodată, simţi însă şi un alt miros. Dîndu-şi seama că era mireasma răcoroasă a izmei ce răzbea prin zidul des de cînepă, îi spuse acest lucru lui Andrei.

— Păi, pîrîul e alături. După gard.

— A, făcu Semionov, doborît de-a binelea de somn. Dar, gîndind că lui Andrei o să-i pară rău dacă el va adormi aşa de repede, şopti cu o sforţare : Ei, ce ai făcut, după ce ai păţit-o ? De la spital ai plecat direct acasă, ori te-au trimis iar pe front ?

— Pe front n-am mai fost. Am tot umblat prin spitale. Zîmbi, adăugînd : Prin multe oraşe am trecut. Mă tot gîndeam : n-oi găsi cumva ţara ceea despre care ne povesteai cîndva...

— Care ţară ?

— Ce, ai uitat ? Acolo unde nu-s bogătani, lipitori. Unde toată lumea stă în case înalte, luminoase. Ce să fac, n-am uitat de loc povestirea ceea...

Semionov se ridică în capul oaselor. Nu mai avea chef de somn.

— Şi n-ai găsit-o ? întrebă el, cu jumătate de glas.

— Nu. Pe front tocmai voiam să te întreb : unde-i ţara ceea ? N-am mai avut cînd... Andrei se ridică puţin

și el. Știam că-i un basm... Și totuși, îi dădeam crezare, aș fi vrut să-l știu...

— Ba nu-i de loc un basm, răspunse Semionov, după ce stătu o clipă pe gînduri. E de pe acum o realitate. Uite, pentru o țară ca asta luptăm, ne vărsăm sîngele, ne pierdem viața. Frecîndu-și încheieturile mîinilor, Semionov adăugă : Și tot pentru ea am fost noi la ocnă, Andriușa.

Veselov îl privea tăcut. Luna, care abia răsărise, i se oglindea în ochi ca două steluțe.

Apoi, Andrei se culcă pe spate, cu mîinile sub cap, privind cerul în tăcere. Tăcea și Semionov.

După cîteva clipe, Andrei rosti :

— Așa...

Semionov îi înțelese starea sufletească, pricepu ce voia să spună prin exclamația aceea și adăugă :

— Și vom mai lupta timp îndelungat. Crîncen, dar vom învinge !

După ce mai tăcu cîteva clipe, Andrei oftă adînc, din rărunchi și, lepădîndu-se parcă o dată cu acest oftat de șovăielile, de îndoielile lui, întrebă :

— Va să zică, nu te afli întîmplător pe la noi ?

— Nu. Partidul ne-a trimis pe noi, foștii deportați și ocnași, aici, în Siberia, pentru activitatea revoluționară, întrucît cunoaștem mai bine stările de lucruri de prin partea locului. Acum am să trec mai des pe la voi. Și el își înfoie perna, pregătindu-se să se culce. Mîine ținem adunarea, iar spre seară, plec mai departe. Cînd mă întorc, trec din nou pe aici.

— Fedea, se rugă Andrei, deși Semionov se culcase. Știu că ți-e somn. Totuși... ia povestește-mi ceva mai amănunțit despre partidul cela. Ce zici ?

Glasul lui Andrei trăda tulburarea care-l stăpînea. Simțind aceasta, fără să-și dea seama de ce, Semionov se tulbură și el. Aruncă pătura la o parte, căută în

întuneric mîna lui Veselov şi i-o strînse. Mîna lui Andrei era fierbinte, uşor asudată.

— Ascultă, Andriuşa... Ascultă, prietene, rosti el cu glas întretăiat.

Nopţile de vară sînt scurte. Acea noapte a fost însă scurtă de tot — parcă nu trecuse decît o clipă de cînd Semionov începuse să-i vorbească lui Andrei despre partidul bolşevicilor şi pînă în preajma zorilor albăstrui. Andrei nu se îndura să-l întrerupă, asculta, asculta, fără să zică ceva, fără să pună întrebări, aproape fără să răsufle...

A doua zi se ţinu adunarea locuitorilor din Lokti. Îşi spuseră părerea, mai cu seamă cei ce fuseseră în ajun de faţă la consfătuirea din curtea lui Andrei.

În cele din urmă, alcătuiră sovietul sătesc, în care fură aleşi Veselov, Rakitin şi alţi cîţiva.

Zerkalov, Lopatin şi Piotr Borodin nu veniseră la adunare. Cînd unul din ţăranii înstăriţi sosi grăbit la Gordei şi-i spuse ce hotărîri fuseseră luate, acesta scuipă pe podeaua vopsită, uleioasă :

— Ei, acum toţi se ţin numai de întruniri. N-ai cum să le astupi gura...

— Păi, au şi înfiinţat...

— Ce ? se oţărî Gordei.

— Ei, cum îi zice... sovietul.

— Să-l ia toţi dracii de soviet. Să i te supui tu, dacă-ai pofti. Ei, ce te holbezi la mine ? Hai, cară-te !

După adunare, aproape toată lumea se strînse din nou în curtea lui Veselov. Semionov, care nu se odihnise ca lumea, dădea din nou răspunsuri la întrebările ţăranilor, explica, îndemna, sfătuia...

În toate zilele acelea, fugind de căldură, Grigori stătea culcat în încăperile de jos, răcoroase. Nu ieşise din casa de mai multe zile, aşa că nu ştia ce se petrece în sat. E adevărat că în ajun, seara, cînd se dusese la lac să se răcorească, Stepan Alabughin, care scălda calul, i-a spus

că în sat sosise cineva. Nu luase seama însă la vorbele argatului. Gîndea năuc: „O mai fi adus dracul pe vreunul de pe front. Poate pe Pavel Tumanov."

Acum, după ce arşiţa mai slăbise, Grigori ieşi să dea o raită prin sat. Din cînd în cînd, întîlnea pe unul sau pe altul din săteni. Aceştia se uitau lung după el. Grigori îşi vedea de drum posomorît, simţindu-le privirile care-l urmăreau.

Trecînd pe lîngă casa lui Veselov, Grigori îl zări pe Feodor Semionov în bătătură, în mijlocul sătenilor. Fostul student deportat, cu ochii scînteietori sub sprîncenele stufoase, le vorbea ţăranilor despre Guvernul Provizoriu, despre război, despre Soviete. „Ia te uită ce poamă ne-a sosit. Şi eu care credeam că s-a întors careva de pe front... Ptiu, cum îi mai joacă ochii în cap"... gîndi Grigori. În clipa aceea, Duniaşka se ivi din tindă aducînd ceai, la unii, în pahare, la alţii, în căni de lut. Cînd o zări, zîmbitoare, voinică, mlădioasă, Grigori simţi deodată un junghi ascuţit în inimă. Nici aşa durerea rănilor din trecut nu i se potolise — acum, însă, parcă i se adăugase încă una, nouă, proaspătă. Nu-i mai păsa nici de Semionov, nici de cuvîntările lui...

În aceeaşi zi, i se ivi totuşi prilejul de a-l întîlni. Pînă seara, rămase pe malul lacului, iar după ce se înnoptă, o tainică putere îl atrase din nou spre casa Veselovilor. Într-o hudiţă pustie, se întîlni piept în piept cu fostul deportat. Se opriră amîndoi, fără să vrea. Grigori observă că Semionov îşi vîră fără grabă mîna dreaptă în buzunar. Luna îi lumina din plin faţa. Grigori nu vedea însă ochii lui Semionov, umbriţi de sprîncenele stufoase. Cu toate acestea, îi simţea privirea aţintită asupra lui, pîndindu-i fiece mişcare.

— Ce... ce-i cu dumneata? rosti Grigori în cele din urmă, străbătut de fiori de gheaţă.

— Treci... pe partea cealaltă, răspunse Semionov. Vocea îi răsuna cam surd, parc-ar fi fost răcit.

Grigori mai stătu o clipă pe loc, apoi făcu cale întoarsă. Nu știa dacă Semionov vine după el, nu-i auzea pașii în urmă. Îi era însă frică să se uite înapoi, fără să știe nici el de ce.

Borodinii nu izbutiră să găsească argați la coasă. Cînd Piotr încercă să aducă vorba despre acest lucru, țăranii spuseră că vor să fie plătiți cu ziua și cerură un asemenea preț, încît bătrînul, fără să vrea, simți cum i se moaie genunchii și nu mai fu în stare să spună decît:

— Ptiu... Mai purtați sfînta cruce, ori ați lepădat-o?

— Ei, dacă nu-ți dă mîna, cosește singur, îl sfătui Rakitin, pufăind molcom din chiștocul lui gros. Uite, Demian Suhov a ieșit la cîmp cu femeile lui.

— Zi, așa! strigă Piotr, ros de ciudă. Ce, n-aveți nevoie de crăpelniță?

— Nu-i nimic. Nu dai matale atîta, o să ne dea Lopatin, răspunse Rakitin, domol, în numele tuturor.

Și Grigori, care auzise schimbul de vorbe dintre taică-său și țărani, pricepu: capul răutăților era Veselov. Acesta îl privea pe bătrîn tăcut, din spatele celorlalți, fără să se amestece în vorbă. Ba poate că nu Veselov, ci Fedka, deportatul acela care fusese de curînd în Lokti.

Într-adevăr, Lopatin dădu atîta cît i se ceru. Aflînd acest lucru, Stepan, argatul Borodinilor, își ceru plata, plecînd și el la fîneața lui Lopatin, așa că Borodinii fură nevoiți să cosească singuri.

Fîneața lor era lîngă a lui Lopatin. La acesta treaba mergea strună. Grigori și taică-său nu făcuseră nici a treia parte din tarla, în timp ce cîmpul lui Lopatin era plin de basmalele înflorate ale femeilor, care ajutau soților lor să adune iarba cosită.

Grigori o zărise de mult pe Duniașka printre femei. Într-o zi, pe înserat, cînd el și taică-său se pregăteau să plece acasă, îl auzi pe Andrei spunîndu-i:

— Tu, Duniașa, du-te înainte și pregătește ceva de mîncare. Vin și eu numaidecît — alerg într-un suflet la pîrîu, să mă spăl.

Grigori se urcă în căruță. Plecară. Lîngă țarcul de vite, îi dădu tatălui său hățurile și sări jos.

— Du-te, tată. Eu... o iau pe jos, să mai răsuflu nițeluș... pe răcoare, spuse el.

Bătrînul apucă hățurile în tăcere și-și văzu de drum, iar Grigori o luă pe cărare. de-a lungul țarcului, retezînd cu biciul, pe care uitase să-l dea bătrînului, romanițele albe. După vreo patruzeci de pași. se așeză jos, în dosul unor tufe.

În drum spre casă, Duniașka trebuia să treacă pe poteca aceea.

Seara era caldă, tihnită. Depărtările se mistuiau în amurgul cenușiu, tot mai des. Întunericul se așternea jos pe pămînt, dar sus, deasupra capului lui Grigori. stăruia încă o lumină albăstrie, liniștitoare.

Nu trecu mult, și Grigori auzi glasuri și rîsete de femei. Deodată, se gîndi îngrijorat că Andrei pesemne se și scăldase, iar acum, venea împreună cu nevasta lui. Pentru orice împrejurare, se ridică și se ascunse în tufiș.

Duniașka, ajunsă la țarc, își luă rămas bun de la femei și se îndreptă spre casă. Grigori îi ieși înainte, rostind încet :

— Seara bună...

— Vai, cine e ? întrebă Duniașka tresărind și se opri.

— Oameni buni... Văzînd că Duniașka se dă îndărăt, gata s-o ia la fugă după femei, se grăbi să adauge : N-avea frică... eu vreau cu binișorul... Se apropie de ea și, pocnindu-se cu codirișca biciului peste cizmă, o întrebă : Ei, ce mai faci ?

— Bine.

— Aș, aiurea ! Nu prea ești veselă, am văzut eu : beți ceai în căni de lut.

Duniaşka stătea înaintea lui dreaptă, zveltă, mirosind a soare, a fîn uscat, plin de miresme şi a încă ceva, ametţitor, care îl făcea să-i cadă din nou la picioare, să plîngă, s-o roage, s-o implore să meargă chiar atunci acasă la el, ori să-i pună piciorul pe gît şi să stea aşa pînă-l va vedea mort, sugrumat.

— Ei, ce vrei ? îl întrebă Duniaşka nedumerită, aruncînd din nou o privire neliniştită îndărăt.

— Eu ? Nimic, răspunse Grigori.

— Atunci, dă-mi pace !

Ea făcu un pas la o parte, ca să treacă pe lîngă el. Grigori o apucă însă de braţ, aproape de umăr, şi-i spuse în şoaptă :

— Înţelege-mă, Duniaşka... Eu... ştiu că nu poţi, acum... Dar, dacă se întîmplă ceva... peste un an, sau oricînd, vino... te iau... Te iau oricînd... Îi spunea aceste vorbe în şoaptă, aproape de ureche. Ea se dădea înapoi, încercînd să-şi tragă braţul din strînsoarea lui. Deodată, pierzîndu-şi capul, Grigori o îmbrăţişă — o îmbrăţişă pentru întîia oară în viaţă — şi, simţind-o fierbinte, vînjoasă, zbătîndu-se în braţele lui, rîse încetişor şi o ridică de la pămînt, ţinînd-o aşa cîteva clipe.

— Lasă-mă, diavole ! strigă Duniaşka cu glas răguşit, împingîndu-l cu mîinile în piept, dîndu-şi pe spate capul de pe care îi căzuse basmaua de stambă subţire. Lasă-mă odată ! Ajutor ! Andrei !

Undeva, în apropiere, se auzi un tropot surd de picioare. Cineva venea în fugă pe cărare, spre ei. În clipa aceea, Grigori însă nu mai putea să se gîndească la nimic. O lăsă jos pe Duniaşka, îi întoarse capul spre el cu mîna dreaptă şi o sărută pe buzele moi, calde.

— Stai, ticălosule ! se auzi glasul lui Andrei, aproape de tot. Grigori întoarse capul în direcţia strigătului şi-l zări pe Veselov alergînd spre el, de-a lungul ţarcului. Apoi, gardul trosni sub lovitura cizmei lui, şi Andrei smulse un par. Dar nici aceasta, poate, nu l-ar fi făcut

pe Grigori să-i dea drumul Duniaşkăi, dacă ea, in cele din urmă, n-ar fi izbutit să scape din mîinile lui.

— Vai de tine... lighioană! strigă Andrei şi. repezindu-se la el, îl izbi din răsputeri cu parul în cap.

L-ar fi omorît, dacă parul smuls din gard n-ar fi fost putred. Ros de cari. se făcu fărîme. Abia atunci îşi veni în fire Borodin.

— Andriuha! Te omor! zbieră el, înăbuşindu-se, şi. cu capul plecat ca un taur, se năpusti greoi asupra lui Veselov. Biciul şuieră prin aer, înfăşurîndu-se în jurul braţului lui Andrei. Acesta i-l smulse cu atîta putere, încît Grigori gemu — pesemne că-i scrîntise mîna.

— Vai de capul tău, secătură! hîrîia greu Andrei. înaintînd asupra lui Borodin şi plesnindu-l cu biciul. Acesta, ferindu-şi capul cu mîinile, se dădea îndărăt. Apoi se întoarse şi, aplecîndu-se spre pămînt, o rupse la fugă.

Fugea fără să se uite înapoi, în salturi, cum fuge iepurele prin zăpada adîncă.

4 A doua zi, Grigori umbla beat prin sat, cu un bici nou în mînă, scuipînd şi ameninţînd că se va răzbuna pe Veselov. Izbea cu biciul în stînga şi-n dreapta, în femei şi fete, dacă acestea nu se dădeau la o parte din drumul lui.

Pe neaşteptate Grigori se pomeni lîngă casa preotului. Popa Afanasi, care se ducea la biserică, se opri şi-l întrebă:

— Nu cumva vii la noi?

— Dracu să te ia, i-o reteză Grigori.

Popa nu se supără. Îl apucă de braţ şi-i spuse in şoaptă:

— Tare pricepută e baba voastră... Să treci pe la Mavruşka. Se face bine...

— De ce mă duci în ispită, drac păros ? strigă Grigori, amenințător.

— Păi, eu și cu taică-tău ne-am înțeles...

— Cum ?

— S-o iei pe Mavrușka. Și ea vrea să te ia.

— Aha ! Asta era ! Dar pe tata nu vrea să-l ia ? întrebă Grigori cu neobrăzare. În loc să răspundă, popa vîntură din mîini. Păi, nu ? urmă Grigori. O dată ce v-ați înțeles, dă-i-o. Tata o s-o ia. E văduv.

Nemaiputînd să rabde atîta bătaie de joc. popa își flutură mîneca largă a anteriului și-l plesni pe Grigori peste obraz cu palma lui moale :

— Ademenitor ticălos ! Neam de satană ! Te sugrum, nelegiuitule !

Grigori îl privi o clipă cum sărea greoi în jurul lui. apoi, fără grabă, întinse mîna, îl înșfăcă de anteriu și-l zvîrli cît colo. Popa căzu. Fără a spune o vorbă, Grigori începu să-l plesnească cu biciul, căutînd să-l nimerească în cap. Popa se ferea cu mîinile, țipînd ca din gură de șarpe.

Lumea se adună repede în jurul lor.

— Ia te uită ! Îl bate pe popa ! Pe popa ! !

— Așa-i, îl mardește zdravăn, adeveri cu totul liniștit Avdei Kalughin care sosise la fața locului înaintea celorlalți.

Stătea și privea, fără să se amestece. În cele din urmă, Ignat Isaev se repezi la Grigori și începu să-l croiască cu un băț smuls dintr-un gard de nuiele. Grigori se întoarse, dar nu spuse nimic. Se trase de mustățile lui roșcovane, spînatice, și-și văzu de drum, clătinîndu-se.

Cînd Piotr află ce-i făcuse Grigori popii, se apucă cu mîinile de capul lui mic, gemu și se lăsă neputincios pe laviță :

— Ptiu, ptiu ! De front te-am ferit, dar iaca, zor-nevoie să înfunzi pușcăria. Acu o să te pună-n lanțuri, pentru prăpăditul ăsta de popă !

— Nu cobi, tată... Acu, mi-e totuna. Aş vrea doar să apuc să sucesc gîtul unuia.

— Lui Andriuşka, nu ? Vezi să nu ţi-o ia alţii înainte. să te lase fără căpăţînă...

— Cum adică ?! Grigori îşi întoarse speriat spre taică-său capul ciufulit, cu faţa pămîntie, buhăită. Ce vrei să spui ?

— De ce dai cu biciul în fete ? Ai mîniat pe toată lumea, toţi se uită la tine ca la un cîine turbat. Într-o zi, au să te răpună şi nici n-o să ştii cine ţi-a făcut-o.

Nu degeaba spusese bătrînul vorbele acestea. După cîteva zile, Grigori fu prins într-o hudiţă pustie, vîrît cu capul într-un sac şi bătut măr, pînă căzu în nesimţire.

Îl trezi frigul ce se înteţea. Deschise ochii anevoie şi văzu aplecat asupra lui obrazul lui Terenti Zerkalov. lucind în lumina lunii.

— Te-au bătut ? întrebă Zerkalov.

Grigori nu răspunse.

— Aşa, întări Terenti. Cine ţi-a tras-o ? Nu-ţi aduci aminte ? Văzînd că nu capătă răspuns, urmă : Merg, şi deodată te văd zăcînd aici. Îmi zic : l-au bătut pe Grişka. Poate că l-au şi omorît !

După ce starostele le luase cei doi cai, Grigori nu se mai întîlnea cu Terenti. Acum, privind obrazul lucios aplecat asupra lui, se gîndea : „Poate că ai dat şi tu, mama ta de cîine !..."

Îşi aminti însă îndată ceea ce-i spusese taică-său şi-şi zise în gînd : „Nu, n-a fost el, ce rost ar avea ?..." Încercă să-şi ridice capul, dar, săgetat prin tot trupul de o durere arzătoare, scoase un ţipăt.

— Iată cum... m-au lucrat... Lasă, lasă... gemu el cu greu, trăgînd şuierător aer în piept.

— Da, te-au bătut zdravăn, încuviinţă Zerkalov. Ei, dă-mi mîna...

Fără să ia în seamă gemetele lui Grigori. Terenti îl ridică pe umeri şi porni cu el.

— Uite, ia-ţi comoara de fecioraş, îi spuse el lui Piotr care, atras de zgomot, ieşi repede în uliţă. Dacă pînă mîine dimineaţă nu dă ortul popii, atunci o să scape. Acu, cinsteşte-mă cu un clondiraş.

Grigori zăcu pînă spre sfîrşitul lui octombrie. În cele din urmă, începu să se scoale din pat. Adeseori, înfăşurat în pătură, se aşeza la fereastră şi privea îndelung oglinda pustie a lacului. Taică-său tăcea şi el, călcînd cu băgare de seamă prin odăi, ca să nu scîrţîie vreo scîndură Bătrîna bucătăreasă, pe care şi pînă atunci n-o auzea nimeni, nici nu mai mişca în bucătăria ei, umblînd fără zgomot cu vasele. Casa parcă era pustie.

Ziua mai pătrundeau în ea zgomote de afară, dar noaptea domnea peste tot o tăcere adîncă. Lui Grigorii se părea că nu mai e nici o fiinţă vie în toată lumea. Doar uneori o auzea pe bătrînă în bucătărie, spunîndu-şi în şoaptă rugăciunile şi oftînd înăbuşit.

— Dar ce, e vreun mort în casă ? îl întrebă Grigori pe taică-său.

— Cam aşa ceva, răspunse acesta, posomorît. Se pare că a venit pieirea lumii...

Grigori nu înţelese ce vrea să spună, dar nu-l mai întrebă. Noaptea, asculta suspinele babei şi se gîndea că taică-său, fiind bătrîn, va muri în curînd, şi el va rămîne singur pe lume. Avea o viaţă întreagă înainte. Dar în ce chip va trăi ? Din ce ?.

Şi, deodată, îşi dădu seama cu groază că nu va avea din ce să trăiască. Doar taică-său... taică-său ucisese ca „să ajungă om", să-şi înjghebe o gospodărie înstărită şi să huzurească. Nici pe maică-sa... n-o cruţase. Ea era pe moarte, iar el şi taică-său nici nu se sinchiseau. Căutau să însămînţeze cît mai repede pămîntul cumpărat. Şi iată că acum... iar rămăseseră săraci. Prăvălia arsese. Doi cai — şi ce cai ! — îi luase Zerkalov. Şi dacă ar fi numai atîta ! Cît aur i-a dat taică-său ! De nu era asta, acum ar putea să se ridice din nou. Apoi, Duniaşka... Ar mai

sta o vreme cu Andrei, în sărăcie și, pînă la urmă... ar ști el cum s-o ademenească.

Își amintea de cele petrecute la marginea țarcului de vite. Ura față de Veselov îl sugruma. „Așteaptă, așteaptă, mă scol eu din pat! șuiera el printre dinții încleștați. Ne răfuim noi. Ți-arăt eu, vine și vremea mea, vine ea..."

Apoi, gîndul lui zbura din nou la gospodărie, la ziua de mîine. Da, se ducea totul de rîpă. Bine zisese taică-său c-au să rămînă cu dosul gol. Cum e oare cu putință să nu se mai îndrepte nimic? Iacă, grînele-s frumoase. La drept vorbind, ar fi trebuit de mult să înceapă secerișul. Le-a rămas un cal, semănătoarea. Au pluguri, boroane, o casă frumoasă, acareturi, au cosit atîta fîn, că ajunge și pentru cal, și pentru vacă. Ei, drăcie! Mai au ceva. Dacă se apucă de treabă, pot scoate toată paguba. Păcat că a plecat argatul...

Bătrîna ofta mereu în bucătărie: spunea în șoaptă rugăciuni și nu-l lăsa să se gîndească! Grigori se strîmba parcă l-ar fi durut măselele și se zvîrcolea în pat. „De ce-o mai ține tata pe zgripțuroaica asta? Doar i-am spus să ia una mai tînără, care face treaba mai bine..."

Slab, galben, Grigori umbla prin odăi, prin ogradă, cu mîinile lui uriașe vîrîte în buzunare, cercetînd toate cotloanele, ca pentru a vedea ce anume le mai rămînea din toată gospodăria.

— Ce mai face popa? îl întrebă el o dată pe taică-său, ca din întîmplare, oprindu-se în mijlocul curții.

— Aha, făcu taică-său tărăgănat, scuturînd din cap, și în glasul lui răsunară, cine știe de ce, note batjocoritoare. A, va să zică, ți-ai adus aminte?

— Ei, atunci am fost beat, tată, rosti Grigori spăsit. M-a dat în judecată?

— Tot ce se poate. Așteaptă și-ai să vezi, băiete.

— Da matale de ce te bucuri? mormăi Grigori. Au să mă osîndească... și o să rămîi singur în gospodărie!

— Ei, care gospodărie ? Bătrînul aruncă o privire împrejurul lui. A fost şi s-a dus. Tu boleşti, iar eu n-am puteri să secer totul de unul singur, se scutură grîul. Iar ca să tocmeşti acu oameni la muncă — ehei ! — mai uşor e să prinzi un peştişor de aur în lac. Azi-mîine, te pomeneşti că se porneşte zăpada. S-a isprăvit cu noi...

— Nu-i nimic. O să ne punem iar pe picioare, tată. Mă apuc eu mîine să secer. Numai că... n-ai vrea să te duci la popă ? Să-i spui : Grişka vrea să se-nsoare. Poate că i-o trece...

— Şi mai departe ? întrebă bătrînul, subţiindu-şi ochii.

— Ei, mai departe, om vedea. Spuneai chiar matale : să făgăduieşti nu-i totuna cu să dai.

— Ptiu ! scuipă bătrînul mînios şi strivi scuipatul sub talpă. Nu te mai codi, însoară-te cu adevărat, şi cu asta basta. Poate că atunci m-oi duce la el. Grigori tăcea. Ei, ce mai vrei, băiete ? Bătrînul se apropie de Grigori şi-l apucă de haină. Popa are ceva bănişori, o să-l scuturăm zdravăn. Vremurile, ce-i drept, îs cam tulburi. Dar poate c-or să vină toate înapoi, la locul lor. Ce, eu îţi sînt duşman ? Însoară-te, băiete.

— Bine. Doar ţi-am spus : mai încolo, om vedea, îi răspunse Grigori în doi peri. O luă spre casă, dar se întoarse şi spuse : La o adică, tată, e prea devreme să ne dăm bătuţi. Ne ridicăm noi iar, mai gustăm noi din viaţă. De afumătoarea de peşte ai uitat ? Eu o ţin minte. Aşteaptă. Toate la vremea lor. Matale du-te la popă... Şi, dacă o vezi pe Anna, să-i spui să mai vină pe aici... Nu d-aia... ci aşa... uite ce de treabă e prin casă !

În aceeaşi zi, Piotr se duse la popa Afanasi.

— Ei, ce se aude ? îl întrebă Grigori, cînd se întoarse acasă. L-ai înduplecat ?

Drept răspuns, bătrînul îşi zvîrli băţul într-un colţ şi începu să înjure de mama focului.

— Ce e ? Nu l-ai înduplecat ? Ori... a şi trimis jalba ? întrebă Grigori, speriat de-a binelea.

— Ce jalbă ! A tot zăbovit... da nu-i vorba de asta. La oraş, bătrînul dădu din mînă spre fereastra, dincolo de care plescăiau undele lacului, cică se petrec nişte lucruri, de s-au răsturnat toate cu fundul în sus !

Silindu-se să priceapă despre ce era vorba, Grigori se lăsă pe scaun şi-şi sprijini mîinile în genunchi, cătînd la picioarele lui şi clătinînd din cap.

— Ei, bine. Poate că... rosti el, în cele din urmă, fără vlagă. Că nouă ni-i totuna. Ce mai avem de pierdut ?

— Ce mai avem de pierdut ? îl îngînă bătrînul. Acu se şi vede ce anume. Să ştii, băiete, că şi noi am zăbovit cu gospodăria, ca popa cu jalba lui. Dar să ştii că popa n-a minţit. Uite, Lopatin îşi încarcă avutul şi-l duce la pădure, căruţă după căruţă. Simte, ticălosul, de unde bate vîntul. Ia uite ce năpastă ! O-of ! Bătrînul dădu din mînă şi şontîcăi posomorît spre bucătărie.

Seara, Terenti trecu pe la Borodini. Îşi scutură ca de obicei hălăciuga şi, fără să dea bineţe, spuse :

— Ei, te-ai făcut bine ? Îmi ziceam şi eu : ajunge. Cred că-mi eşti dator un clondir de samogon...

— Şezi. Grigori îi arătă din ochi masa şi împinse cu piciorul un scun spre ea.

Bătrînul aduse o sticlă cu samogon, tare ca focul, o puse înaintea lui Zerkalov şi întrebă :

— Ei, ce mai zice taică-tău ?

— Multe şi mărunte. După ce bea, suduie de mama focului, dar cînd e treaz mai mult tace.

— Ei, nu te codi. Bea.

Zerkalov îşi umplu singur paharul. Voi să-i toarne şi lui Grigori, dar acesta şi-l acoperi pe al său cu palma.

— Ce-i cu tine ? întrebă Terenti, nu prea mirat.

— Mă simt încă slab... după boală, răspunse Grigori.

— Aha ! Ei, atunci fă-te bine mai repede. Prinde puteri...

Terenti se chercheli îndată, dintr-un pahar. Scuturînd din cap, mai dihai ca de obicei, îl întrebă pe Grigori :

— Auzit-ai de Mavruşka ? Şi-a venit în fire... Tocmai acu făcea să-i fluieri la fereastră, dar... nu mai ai la cine. Au plecat.

— Cum au plecat ? Piotr se ridică de pe scaun. Cînd, încotro ? Doar azi, chiar adineauri, am dat pe la ei !

— Încotro ? Asta nu ştiu. Cînd ? Asta pot să ţi-o spun. Chiar adineauri şi-au pus cuferele în căruţă şi şi-au luat zborul. Popa, frate, nu-i prost de loc : nu stă mult pe gînduri. Şi-a făcut dinainte geamantanaşele.

— Nu cumva minţi ? întrebă Piotr, sugrumat de tulburare.

Zerkalov îl sfătui rînjind :

— Dacă nu crezi, dă fuguţa pînă la casa lor şi-ai să vezi. Am rămas fără popă.

— Va să zică... Ptiu ! Ce s-o petrece pe lume ?! Îmi spunea că la oraş... cum să zic, ar fi început... Şi eu : să cred, să nu cred ? Va să zică, s-a isprăvit cu noi ? Ai ?

— Ei, lasă... Ce, chiar aşa, deodată ? O să mai vedem noi... Terenti tăcu, se uită mai întîi la Grigori, care şedea nemişcat, apoi la taică-său şi spuse : Uite ce e, tăicuţule... Ieşi o clipă, să stau de vorbă cu Grişuha... am o treabă cu el.

— Păi... începu bătrînul, dar Zerkalov se ridică şi-l apucă de umeri. Fără să se mai împotrivească, bătrînul se ridică, ieşind din cameră.

Zerkalov se întoarse la masă, turnă iar din sticlă în paharul său şi în al lui Grigori, apoi spuse în şoaptă :

— Uite ce vreau să-ţi spun. Ştii cine te-a snopit acolo, în hudiţă ?

— Ei ? Grigori ridică capul.

— Andriuha Veselov.

Grigori se întoarse brusc spre Zerkalov, şi acesta tăcu numaidecît.

— Hai, vorbeşte ! şuieră Grigori, înăbuşindu-se.

— Ce să vorbesc ? Am venit în fugă, atras de gălăgie. Ce văd ? Andriuşka şi gaşca lui te stîlceau. Atunci, eu...

Terenti vîrî mîna în sîn : tăişul unui cuţit sclipi rece în ea. Grigori îşi pironi asupra lui privirea ochilor subţiaţi, şi nările lui înguste începură să tremure.

— Asta-i ! rosti Zerkalov, jucîndu-se cu cuţitul. Şi au rupt-o la fugă ca şoarecii. Asta-i, frate. Altfel, terci te făceau...

Zerkalov învîrti cîteva clipe cuţitul în mîini, dădu să-l bage la loc, dar Grigori îl apucă de mînă :

— Ia dă-l încoace !

— Na... încuviinţă numaidecît Zerkalov şi se plecă la urechea lui. Ai dreptate. Dar, pe urmă, să mi-l dai înapoi.

Cîteva clipe după aceea ieşiră în uliţa pustie.

Pe cer nu era lună, nici stele. Nici oamenii nu aprinseseră lămpile în case, cine ştie de ce. Părea că satul ascuns pe malul întins al lacului se ferea să-şi trădeze existenţa, aşteptîndu-se la întîmplări neobişnuite. Pe alocuri, deasupra acoperişurilor, năluceau petele negre ale plopilor. Din cînd în cînd, ciorile sure, îngrăşate în timpul verii, lărmuiau printre crengi, dar se astîmpărau repede. Liniştea adîncă se înstăpînea iar peste sat.

Grigori, cu capul uşor aplecat, păşea larg, cu hotărîre, pe uliţă spre casa lui Andrei Veselov. Terenti îl urma cu paşi mărunţi, alergînd ba în dreapta, ba în stînga lui.

— Să nu-ţi pierzi timpul, Grişuha. Cînd iese, păleşte-l ! Şi fuga, în pădure ! îi şoptea el cînd la o ureche, cînd la cealaltă. Pe urmă o să se ţină seamă de asta... e o ispravă, nu glumă ! Crede-mă, o să se ţină seamă, de vreme ce-ţi spun eu !

— Ia mai dă-mi pace, şuieră Grigori printre dinţi, aproape fără să-l asculte.

Zerkalov nu se astîmpăra însă.

— Mai cu seamă, ai grijă : fără zgomot... şi cît mai repede — vezi ! Ştii doar că Rakitin stă în faţa casei lui. Ai înţeles ?

— Înţeles. Hai, dă-te-ncolo...

. — Ba n-ai înțeles nimic ! strigă Zerkalov cu ciudă.
Cînd Grigori ajunse în fața casei lui Veselov, Terenti se făcu nevăzut.

Grigori stătu în loc cîteva clipe, ca să-și tragă răsuflarea, apoi, aplecîndu-se, scoase cuțitul din tureatca cizmei și izbi din răsputeri cu piciorul în ușă.

— Ieși afară ! Am venit să-ți întorc o mică datorie...

După ușă nu se auzi însă nici o mișcare. Grigori zăbovi o clipă în fața ei, apoi o împinse. În aceeași clipă îl înșfăcă careva de guler și-l dădu grămadă. Fără să-și dea seamă ce se petrecuse, Grigori sări numaidecît în picioare, strîngînd prăselele cuțitului.

— Ascultă aici... Ia-o îndărăt, ai înțeles ? auzi el glasul lui Tihon în stînga sa și, tresărind, se întoarse brusc pe călcîie. Rakitin stătea lîngă gărduleț, în întunericul de sub pomi.

— Aha, tu erai ? Ce te amesteci ? strigă Grigori, repezindu-se la Rakitin. În aceeași clipă însă ușa scîrții, și la auzul acestui zgomot, Grigori se întoarse fără să vrea. În ușă stătea Duniașka, înfășurată în broboadă.

Ea coborî scara joasă și se apropie de Grigori, ținîndu-și cu o mînă broboada, care-i luneca de pe umeri. Grigori simți căldura trupului ei tînăr și fraged de femeie, încălzit de somn, și ameți de îndată. Picioarele îi tremurau mărunt, refuzînd să se urnească din loc.

— Ia dă-mi cuțitul, îi ceru Duniașka, liniștită, și întinse mîna.

Grigori, ascultător, îi întinse cuțitul, uitîndu-se în jur, parcă întrebîndu-se nedumerit cum de-a ajuns acolo. Duniașka ascunse cuțitul sub broboadă și rosti cu glas scăzut, poruncitor :

— Pleacă de aici, numaidecît...

Grigori ridică ochii spre Rakitin, întrebîndu-l parcă : „Să plec ? Să nu plec ?“, apoi se întoarse și porni spre casă încovoiat, fără să rostească o vorbă.

Îndată ce se depărtă cu cîțiva pași de casa lui Veselov, Terenti răsări de undeva din întuneric și-l zgîlții de umăr :

— Ha-ha... blegule ! Trebuia să-l răpui măcar pe Rakitin. Și numaidecît să te năpustești în casă. L-ai fi prins pe Andriuha numai cu izmenele pe el. Și tu... te-ai prostit de tot înaintea unei muieri...

Grigori se opri și spuse răgușit :

— Nu-i nimic... nu-i nimic. Ne răfuim noi într-o zi. Îi dau eu lui... Și-și văzu de drum, cu capul în piept.

CAPITOLUL IV

1 În ciuda greutăților, Borodinii izbutiră să secere și să așeze snopii în căpițe înainte de a da cea dintîi ninsoare. Seara, în pat, Grigori își simțea picioarele tremurînd de o încordare neobișnuită.

Îndată ce cărară grînele, se și dezlănțui ninsoarea. Apoi, ca de obicei, pînă la Anul nou începu să bată crivățul, înzăpezind drumurile, pădurile, cătunele.

Ascultînd urletul vîntului, Grigori se gîndea mereu, fără să știe nici el de ce, cum îl șfichiuise Andrei cu gîrbaciul, cum fugise aplecîndu-se la pămînt. Și, pentru a nu știu cîta oară, mintea lui era frămîntată de unul și același gînd. „Ei bine, așteaptă tu, așteaptă..."

Cu mult tîlc stăruia acest „așteaptă" în mintea lui Grigori ! În el răsuna nu numai ura față de Andrei. Nu-u ! Era prea puțin să te repezi așa, nici una, nici alta, la Veselov și să-l ucizi, să-l înjunghii, după sfatul și povața lui Terenti. Bine că atunci nu ieșise afară Andrei, ci Duniașka. Trebuie să-l facă una cu pămîntul, să-l în-

groape de viu, să i-o ia pe Duniaşka, s-o ducă acasă la el, sub ochii lui. Şi s-o facă în aşa fel, încît viaţa sau moartea lui Andrei să depindă de voinţa lui, a lui Grigori...

Şi aşa ceva era cu putinţă. Avea nevoie doar de timp. Să-şi ridice din nou gospodăria, să ajungă de zece ori, de o sută de ori mai bogat decît Lopatin şi Zerkalov, luaţi la un loc. Căci numai dacă ai avuţii eşti tare peste alţii, eşti puternic... Aşteaptă, aşteaptă...

Setea aceasta de a se îmbogăţi, de a se înălţa deasupra tuturor se trezise în mintea lui Grigori mai demult. La început, însă, licărea în el ca ceva îndepărtat, vag, nedeslușit. După ziua aceea de pomină, cînd îngenunchease înaintea Duniaşkăi, setea de îmbogăţire pusese stăpînire pe el. Şi lucru ciudat: gîndul acesta îl îmboldea cu atît mai poruncitor, cu cît soseau mai multe veşti despre înfricoşătoarele evenimente revoluţionare de la oraş.

Lui Grigori i se părea că aceste veşti soseau de peste lac, parcă aduse de păsări pe aripile lor. Şi, de fiecare dată, se ţinea o nouă întrunire în Lokti, un nou miting; Andriuha se suia pe masă şi începea să vorbească. Strînşi în jurul lui, ţăranii îl priveau vrăjiţi, îi prindeau din zbor fiece cuvînt, îl petreceau buluc pînă acasă, parcă l-ar fi purtat pe braţe. „Şi noaptea îl păzesc, secăturile", gîndea Grigori, aducîndu-şi aminte încercarea lui nereuşită de a se răzbuna pe Veselov.

Grigori îl zărise de mai multe ori în sat pe Feodor Semionov. Fără să ştie de ce, se temea de el. De fiecare dată, îl ocolea grăbit, gîndind cu ciudă: „Ce naiba păzeşte Zerkalov? Să-i tragă una la mir, să isprăvească cu el."

După aceea, acasă, se gîndea, răsucindu-se greoi în pat: „Da, încearcă de-i fă seama... Te sfîşie ghiorlanii. Altădată erau ca o apă stătută, ca oile; acum însă şi-au înjghebat puterea lor, l-au ales pe Andrei în locul sta-

rostelui. Te pomenești că poartă fiecare cîte o pușcă retezată în mînecă..."

Și cu fiece zi ce trecea, Grigori înțelegea tot mai limpede : cîtă vreme, cîte prilejuri fuseseră pierdute aiurea, cu totul fără rost ! Erau clipe în care i se strecura în suflet îndoiala : nu cumva acum era prea tîrziu ? Și atunci, îl străbătea un fior rece din cap pînă-n picioare — gheara lipicioasă a spaimei, necunoscută pînă atunci, îi încleșta inima ; parcă ședea pe marginea unei gropi adînci, întunecoase, a unui mormînt, din care adia o răcoare umedă, și se uita în jos. Adeseori se trezea în toiul nopții, privea în întuneric cu ochii holbați și nu-și putea da seama dacă se văzuse într-adevăr în vis pe marginea mormîntului, ori se gîndise la aceasta atunci, după ce se trezise din somn.

Totuși, în sufletul lui licărea încă o rază de speranță, firavă de tot, dar stăruitoare. Chiar dacă revoluția aceea izbucnise într-adevăr undeva, ea n-avea să atingă sătucul lor uitat de lume, dintr-un fund de țară, ci-l va ocoli. Țăranii aveau să se sature de întruniri, aveau să se joace de-a puterea, de-a Sovietele, cum se joacă niște pisoi cu un ghem de ață, apoi toate vor rămîne așa cum au fost. Doar n-o să le dea Sovietul crăpelniță. Că ea trebuie cîștigată cu sudoarea frunții. Cine o să le dea de lucru ?

Și nădejdea asta, firavă de tot, pieri însă curînd. Într-o dimineață, cînd se uită pe geam, Grigori văzu un steag roșu fîlfîind deasupra casei lui Lopatin.

Stătu îndelung la fereastră, privind printre gene, fără a spune o vorbă. La început doar îi bătea inima : „Prea tîrziu, prea tîrziu..." Apoi i se păru că se bălăcea într-o apă săpunită, caldă, și că deodată, printr-o mișcare nesocotită, atinge un șuvoi de la fund, rece ca gheața. Apa rece, înțepătoare, îl amorțea, îi tulbura mintea.

Vîntul tălăzuia pulberea de zăpadă înghețată de lîngă poarta lui Lopatin, o spulbera de pe casă.

Şi un nou val de mînie deznădăjduită împotriva lui Veselov, împotriva lui Semionov, împotriva lumii întregi îl copleşi pe Grigori.

Îşi aruncă cojocelul pe umeri şi dădu fuga la Terenti. Nu mai avea la cine să se ducă. Bătu îndelung la uşă, zgîlţîind-o cu mîinile roşii de ger. Deodată auzi o voce în spatele lui :

— Ce faci gălăgie ? Era Terenti. Ieşise pe uşa din dos. Hai încoace, spuse el scurt, fără să aştepte răspunsul lui Borodin. Grigori sări jos de pe scară.

Casa Zerkalovilor era pustie. Prin odăi zăceau aruncaţi în neorînduială, saci de făină goi, haine vechi, scaune, cufere deşertate de lucruri. „Ia te uită ! gîndi Grigori. Şi Zerkalovii şi-au cărat calabalîcul."

— Ce-i cu voi ? Credeam că numai Lopatin şi popa... Grigori îşi dădu braţele larg în lături, arătînd odăile goale.

— N-ar strica să faceţi şi voi la fel, răspunse Zerkalov. Uite cum s-au apucat să-l jefuiască pe Lopatin ! Veselov împarte la mujici tot ce Alexei Ilici n-a izbutit să care.

Grigori zîmbi :

— Pe noi încă mai demult... Voia să spună „ne-au jefuit", dar se opri, văzînd cum fremătau nările subţiri ale lui Terenti. Acum ce să mai... Azi, cînd m-am uitat pe geam, am văzut steagul roşu... .

— Mai înainte, nu îndrăzneau ticăloşii, dar acu l-au scos afară. Terenti dădu din cap. Cică a izbucnit revoluţia undeva...

De astă dată, Grigori nu mai înţelese. Roti capul nedumerit şi întrebă :

— Dar cîte revoluţii or fi ? După cîte s-a auzit, mai izbucnise una.

— De unde să ştiu eu ? zbieră deodată Terenti şi scutură din cap cu atîta înverşunare, de parcă ar fi vrut să scape o dată pentru totdeauna de toată mătreaţa din

păr. Totuşi adăugă : Cică aia a fost revoluţia burjuilor, iar acum... cum îi zice ? E o vorbă care parcă gîlgîie... e a proletarilor.

— Şi cum rămîne, ai ? Ce-o să fie mai încolo ?

— Ei, de vreme ce ai venit, hai să bem, propuse Terenti, în loc de răspuns. Tata a plecat, pricepi ? Sînt singur...

Grigori privi cu nepăsare paharul cu samogon pe care i-l întinse Terenti, apoi îşi roti din nou ochii prin odăile pustii.

— A plecat ? zise el din nou şi. bînd pe nerăsuflate samogonul, hîrîi : Ticăloşii !

În timp ce Terenti se silea să priceapă pe cine-i făcuse Grigori ticăloşi — pe cei ce puseseră steagul roşu, ori pe ei, pe Zerkalovi — Grigori ieşi pe uşă.

... Umblă pînă seara pe uliţe, trăgînd cu urechea la vorbele oamenilor. Pe lîngă el, ţăranii cărau lucruri ridicate de la Lopatin : vase, haine, grîne. După ce stătu o clipă pe loc, se îndreptă spre casa negustorului. În întîmpinarea lui veneau în fugă Vanka Butîlkin şi Goşka Tuşkov, doi prieteni nedespărţiţi. Goşka căra o boccea cu haine, strîngînd-o cu amîndouă mîinile pe pîntec, iar Vanka — o tavă rotundă, o găleată şi două furci pentru oale.

— Dar la ce naiba aţi luat furcile pentru oale, dracilor ? nu se putu stăpîni el să nu strige, plin de mirare.

— Ei ! Or să ne fie de trebuinţă, mormăi Vanka. Sau le vindem.

— Du-te, du-te mai iute. Goşka dădu din cap peste umăr. Au să ia totul pîn-ajungi acolo. Hai, Vanka. dă fuga, că noi nu apucăm să mai venim o dată...

Toate uşile casei lui Lopatin erau larg deschise. Dinăuntru ieşea abur. În prag se iveau necontenit oameni cu boccele, cu saci plini cu cine ştie ce fel de lucruri. Multă lume se înghesuia şi în curte. Acolo se împărţea

ceai, zahăr, stambă și alte mărfuri luate din prăvălie. Unii, de frică, nu voiau să ia nimic.

Spre mirarea lui Grigori, tocmai Fedot Artiuhin era acela care-i îndemna :

— Luați, căci azi e Puterea sovietică. Acu, peste tot se împarte avutul burjuilor la norod.

Țăranii bătrîni, ceva mai înstăriți, îl priveau încruntați pe Fedot care turuia mereu. Totuși, deocamdată erau cu băgare de seamă, se țineau laolaltă.

— Te pomenești că după Lopatin au să se apuce să ne scuture și pe noi ! spuse Ignat Isaev; uitîndu-se neliniștit la Demian Suhov și la ceilalți bătrîni.

— Asta nu trebuie să se întîmple, răspunse Suhov. Lopatin a ținut întotdeauna lumea în jug, pe cînd eu, de pildă, am agonisit totul cu sudoarea frunții. N-am avut niciodată argați.

— Băgați de seamă, oameni buni... Poate că părintele Afanasi ne-a dat o pildă bună de urmat ; ce ziceți ?

— Dar unde să plecăm din satul nostru ? Unde ? întrebă Kuzma Razinkin. Eu, de pildă, n-am încotro să plec. Ei, cine știe ? Poate c-o trece și asta...

— Băgați de seamă, stărui Ignat Isaev.

Grigori îl strigă pe Fedot. Acesta ridică privirile și-i zîmbi, ca unei vechi cunoștințe :

— A, Borodin... Și ieși din mulțime. Noroc, Grișka...

Fără a-i răspunde la binețe, Grigori întrebă posomorît :

— De unde vii ?

— De-a dreptul de pe cealaltă lume, Grigori. Știi, pe front, mi-au găurit nemții un plămîn. După aceea, doctorii aproape că m-au băgat în mormînt. În sfîrșit, am sosit alaltăieri la nevestică...

Grigori se întoarse și-și văzu de drum, ca și cum ar fi venit numai pentru a sta puțin de vorbă cu Fedot.

Terenti Zerkalov, îmbrăcat într-un cojoc nou, cu revere de miel brumăriu de toată frumusețea, încins cu o curea lată, cu căciula dată pe ceafă, pășea de colo, colo

printre oamenii care lărmuiau într-una în ograda casei lui Lopatin. Într-un tîrziu, se apropie de Andrei şi-l întrebă, rînjind veninos :

— Aşa-a... Jefuiţi, ai ?

— Confiscăm avutul chiaburesc, răspunse Veselov.

— Hm, hm... făcu Terenti şi se îndepărtă fluierînd.

Petrecîndu-l cu privirea, Tihon îl întrebă pe Andrei :

— Ce caută ăsta pe aici ? Taică-său s-a făcut nevăzut, iar feciorașul umblă prin sat, iscodeşte. Nu-mi place asta, şi n-o face el fără rost. N-ar trebui băgat la răcoare ? Doar e şi el... un element.

— Despre taică-său, da, ai dreptate. Dar fiul... Aşteaptă pînă vine Semionov, şi-o să ne sfătuim, răspunse Veselov.

— Poate că nici cu Lopatin n-am făcut ceea ce trebuia ?! se îndoi o clipă Rakitin. Nu era mai bine, deocamdată, să se sigileze avutul şi să fie pus sub pază ?

— Ba nu, aici totul s-a făcut după lege, spuse Veselov. A fost o hotărîre a sovietului ? A fost. Doar că am întîrziat, i-am lăsat pe ticăloşi să dosească tot ce au avut mai de seamă.

Trecu o zi, încă una, trecu o săptămînă. Tulburarea stîrnită de vestea Revoluţiei din Octombrie se mai potoli. Deocamdată, nimeni nu sosea de la oraş. Nici despre Semionov nu se auzea nimic.

Acum, Veselov, Rakitin şi ceilalţi membri ai sovietului zăboveau pînă tîrziu în casa lui Lopatin, chibzuind în privinţa celor ce aveau de făcut mai departe.

Adeseori, Artiuhin se abătea pe acolo şi, fără să-şi scoată mantaua, se încălzea lîngă sobă. Pe urmă, intra în vorbă :

— Ce să mai chibzuim ? S-a înscăunat Puterea sovietică ? S-a înscăunat. Acu să vezi viaţă !

— Da, acu trebuie să se orînduiască viaţa în alt chip, încuviinţă într-o zi Avdei Kalughin.

— Cum adică, în alt chip? întrebă Fedot, ridicînd capul sfidător. Primăvara, o să arăm şi o să semănăm pămînturile lui Lopatin şi ale lui Zerkalov. Aşa o să avem şi noi parte de viaţă!

— Mai bine taci din gură! i-o reteză Stepan Alabughin, dînd din mînă. Uite, noi, de pildă, cu ce-o să arăm şi să semănăm? N-avem cu ce. Nici măcar sămînţă n-avem. Aşadar, o să fiu nevoit să-mi spetesc şi mai departe şalele pentru Borodin? Stepan lovi de cîteva ori cu palmele roşii de frig în godinul încins, se uită la Kalughin şi încheie: Da, are dreptate Avdei: viaţa trebuie să se orînduiască acu în alt chip. Dar cum?

— O să-ţi dăm sămînţă, Stepan. O să găsim şi un plug pentru tine, răspunse Andrei. În privinţa calului, da, trebuie să ne mai gîndim. Cai n-avem; chiaburii i-au ascuns pe-ai lor. Dar nu te pierde cu firea, ne descurcăm noi. Iată ce socot eu, tovarăşi... Pentru toţi care n-au cai tarlalele să fie la un loc. O să-i silim pe cei înstăriţi să dea fiecare cîte un cal pe timpul semănăturilor. Aşa că o să araţi şi voi... Andrei tăcu, îngîndurat. Deci, aşa... Om găsi noi o cale. Acu, puterea e a noastră, Stepan. N-o să lăsăm pe nimeni fără pămînt.

Pînă la sfîrşitul iernii, Grigori se arătă arareori pe uliţă. În schimb, taică-său ieşea în fiecare zi să afle ce veşti mai erau. Se întorcea acasă, îşi lepăda cojocul, scoarţă de ger, trîntea bâţul în colţ, apoi, ştergîndu-şi ochii înlăcrimaţi, spunea mereu acelaşi lucru:

— Ce le pasă ticăloşilor? Înfulecă grînele lui Lopatin...

Mai apoi, bătrînul începu să aducă veşti mai amănunţite: ieri s-a făcut nevăzut Terenti Zerkalov; azi s-a ţinut o întrunire a sătenilor, la care fostul deportat Fedka Semionov s-a suit pe masă şi a vorbit...

— Ce fel de întrunire? În ce privinţă? întrebă Grigori.

— Naiba să-i ştie ! răspunse taică-său cu ciudă. După ce străbătu de mai multe ori odaia, din colţ în colţ, adăugă : A vorbit şi Andriuşka Veselov. Sînteţi cu toţii datori, zice, să sprijiniţi Puterea sovietică.

După vreo trei săptămîni. aduse de undeva un ziar şi-l aruncă lui Grigori :

— Ia ceteşte. Cică scrie aici despre întrunirea aia.

Gazeta se chema *Revoluţionaia Mîsl* [1]. Grigori o cercetă îndelung, pînă ce taică-său îi arătă cu degetul :

— Ceteşte aci... Grigori citi titlul subliniat subţire : *Glasuri de prin sate*. Şi, mai jos, cu litere groase : *Ţăranii sprijină Puterea sovietică.*

Urmau textele moţiunilor votate în adunările din satele şi cătunele judeţului. Toate începeau cu cuvintele : „Noi, cetăţenii din satul Buraevka..." „Noi, locuitorii din cătunul Novo-Mihailovka..." În cele din urmă, Grigori citi : „Noi, ţăranii din satul Lokti, luînd în discuţie problema Puterii sovietice, sîntem de părere că Sovietele sînt adevăratul nostru organ de stat, care apără interesele poporului muncitor. Exprimăm Puterii sovietice încrederea noastră deplină şi o vom sprijini din toate puterile noastre. Preşedintele comitetului sătesc, Veselov."

— De unde ai luat-o ? întrebă Grigori, aruncînd gazeta cît colo.

— De unde ? O împarte Veselov la oameni.

Noaptea vîntul şuiera, ca şi mai înainte, spulberînd zăpada pe oglinda lacului îngheţat, pe uliţele negre, mute ale satului, fluturînd zgomotos steagul roşu de pe acoperişul casei lui Lopatin...

2

Primăvara anului 1918 veni la Lokti, împreună cu zvonurile despre foametea cumplită ce se abătuse peste Rusia.

1 *Gîndirea revoluţionară* (în l. rusă)

— Dumnezeu vede totul şi nu iartă, vorbeau ţăranii înstăriţi, făcînd prevestiri sinistre. Ehei, foametea e floare la ureche : ce-o să fie cînd or începe să bîntuie molimele. O să vadă prăpădiţii ce înseamnă să ridici mîna împotriva ţarului...

— Cică au să se ridice grînele de la toţi ţăranii, pentru hrana bolşevicilor.

— Andrei Veselov a şi primit o hîrtie în care se porunceşte să nu se lase nici un bob de grîu prin hambare.

— Ce tot vorbeşti anapoda ? Da la semănat cu ce ieşim ? Şi cu ce ne hrănim pînă la toamnă ?

— Ei, acu, n-ai neapărat nevoie de crăpelniţă, te ţii şi cu rugăciunile. Şi, o dată ce aşa stau lucrurile, la ce bun să mai semănăm ?

Într-adevăr, Andrei cutreiera satul, posomorît, îngrijorat. Curînd după aceea, anunţă convocarea unei adunări generale.

— Iată ce este, tovarăşi, începu el cu glas scăzut, cînd lumea se adună.

— Ia te uită ! Ţi-ai găsit tovarăşi !

— Să ştii că tovarăşii tăi umblă prin pădure şi se cheamă lupi ! răsună glasul lui Piotr Borodin.

Galben de mînie, Andrei îşi vîrî mîinile în buzunare, ca să se poată stăpîni să nu-l izbească drept în obraz, şi privi vrăbiile care se zbenguiau în crengile plopului scund din dreptul ferestrei. Mulţimea tăcea, nemişcată, aşteptîndu-l să vorbească.

După ce se mai linişti, Veselov îi răspunse lui Borodin, fără să-şi scoată mîinile din buzunare :

— Tovarăşii mei, iată-i, stau în jurul meu. Tovarăşii mei luptă pentru Puterea sovietică la Moscova şi la Petrograd. Mulţi dintre tovarăşii mei au murit pentru această putere, dar au cucerit-o. Iar pe cei rămaşi în viaţă, burjuii vor să-i ucidă prin înfometare. În păduri, Borodin, mişună tovarăşii tăi, ca Zerkalov, ori ca Lopatin. Ei au dosit grînele acolo, prin păduri, le-au ars, le-au

aruncat în puţuri. Iată de ce flămînzesc muncitorii la Moscova şi la Petrograd...

Andrei vorbea încet, domol. Oamenii stăteau însă nemişcaţi. De aceea, în tăcerea adîncă, fiece cuvînt rostit de el se auzea răspicat.

Borodin îşi roti capul de colo, colo, ca o bufniţă la lumina vie a zilei, şi începu să-şi croiască drum, ieşind din mulţime.

— În treacăt fie zis, acum multe atîrnă de noi, ţăranii, urmă Veselov. De noi atîrnă soarta Puterii sovietice. Cu foametea nu-i de glumit. Dacă nu-i venim în ajutor...

Kuzma Razinkin ieşi repede în faţă şi, întrerupîndu-l pe Andrei, strigă smiorcăindu-se :

— Dar nici n-avem măcar cu ce să facem semănăturile ! N-avem !

— N-ai tocmai tu ? Păi, ţi-e plin hambarul cu grîu !

— Ce avem în hambar e al nostru, nu vă priveşte pe voi !

— Să i se ridice, ca şi lui Lopatin !

— Eu nu sînt Lopatin ! Mi-am strîns grînele cu sudoarea frunţii ! Atinge-te de mine, încearcă numai ! răspunse Kuzma, potolit deodată, ascunzîndu-se în spatele altora.

— Las' că te atingem noi ! Auzi ce obraz subţire are : să nu-l atingi !

Veselov abia izbuti să facă linişte. Scoase un ziar din buzunar :

— Iată, ascultaţi ce ne scriu nouă, siberienilor, muncitorii din Petrograd : „Tovarăşi siberieni !... În voi..."

— Stai. Chiar aşa scrie : „Tovarăşi siberieni ?!" exclamă deodată Fedot Artiuhin, care avea o încredere deosebită în slovele de tipar. Ia, arată-ne !

Fedot luă ziarul, silabisind îndelung, cu glas tare, cuvîntul „to-va-răşi". Bucuros, mîndru, i-l dădu înapoi lui Veselov :

— Chiar aşa e, ai naibii ! Tocmai aşa scriu. Ia citeşte, Andrei.

— „Tovarăşi siberieni ! citi din nou Veselov. În voi stă toată nădejdea Petrogradului roşu. Sudul e izolat de trădătorii lui Kaledin [1], iar în guberniile de nord, grînele nu ajung nici să acopere nevoile lor, aşa că noi, cei din Petrograd, sîntem siliţi să ducem aici o luptă îndoită : cu burghezia şi cu foametea..."

— Ei, aţi văzut ! ? Fedot se întoarse spre mulţime. Cu burjuii, adică cu de-alde Lopatin şi alţii de teapa lui, şi cu foametea.

— „Lupta devine cumplită, continuă Veselov, şi sprijinul vostru tovărăşesc ne este necesar. Foametea este o armă groaznică în mîinile burgheziei şi depinde de voi, tovarăşi siberieni, să nu lăsaţi burghezia să se folosească de această armă şi să triumfe asupra revoluţiei. Tovarăşi siberieni, vă rugăm, ca fraţi de sînge ce vă sîntem, aprovizionaţi cu grîne Petrogradul roşu, creierul şi inima marii revoluţii ruse, şi atunci cauza libertăţii poporului rus va fi asigurată..."

— E limpede, ce să mai lungim vorba. Frumos scrie, dar nu e pentru noi ! strigă Ignat Isaev, pierzîndu-şi răbdarea.

— Cum nu e pentru noi ? ! se aprinse Fedot, dînd din mîini.

— Totu-i limpede, Andrei. I-om ajuta cu cît om putea, rosti Avdei Kalughin răspicat.

— Ia spune : cîte puduri să dea fiecare gospodărie ?

— Să se ia de la cei care trebuie să dea. Eu n-am grîne, stărui Isaev.

Andrei aşteptă puţin ca să se liniştească spiritele, apoi lămuri :

— Trebuie să strîngem două sute cincizeci de puduri.

[1] *Kaledin A. M.* (1861—1918) — general ţarist, unul dintre conducătorii militari ai contrarevoluţiei căzăceşti de pe Don în 1917.

Am socotit cît să dea fiecare. De la cei ce n-au decît de sămînță nu luăm nimic.

Ultimele cuvinte îi fură acoperite de larma ce se stîrni. Făceau gălăgie mai cu seamă cei înstăriți și, dintre aceștia, Ignat Isaev, mai tare ca toți :

— I-ați văzut ? Au și socotit.

— Zi, ai socotit tu cîte grîne am eu !

— Astea-s Sovietele : jefuiesc poporul...

Demian Suhov, care pînă atunci tăcuse, se întoarse spre Isaev și spuse spre mirarea tuturor :

— Doar ai auzit și tu, Ignat Dementici : la Petrograd flămînzesc oamenii...

— După mine, pot să crape toți, pretutindeni. Te-ai găsit tu milostiv !

Veselov strigă :

— Tă-ce-re ! Liniște, vă rog !

Larma începu să se potolească. Fără a mai aștepta să se facă liniște deplină, Andrei strigă cu asprime :

— În privința grînelor, să știți că nu glumim...

Piotr Borodin nu mai stătu pînă la terminarea adunării. Ajuns acasă, zvîrli bățul în colț atît de zgomotos, încît Grigori, deși obișnuit cu asemenea ieșiri din partea lui, de astă dată înălță capul cu mirare :

— De ce faci gălăgie ?

— De ce, de ce... O să ni se ia grînele, iată de ce ! O, doamne, ce năpastă pe noi !

— Cine ia grînele ? De ce ?

— De ce ? Ieși în sat. O să-ți spună lumea...

Grigori se îmbrăcă și plecă.

Seara, Piotr puse ceașca cu ceai deoparte și întrebă :

— Ce-i de făcut, Grișenka ? N-ar trebui oare să îngropăm grîul ?

— Cum să-l îngropi ? Doar pămîntul e încă înghețat.

— Atunci ?...

Fără a răspunde, Grigori se ridică şi se duse să se culce. Dimineaţa scoase calul din grajd şi începu să-l înhame la căruţă.

— Încotro ? îl întrebă taică-său, ivindu-se în uşă.

— Îi duc lui Andriuşka grîul.

Bătrînul icni de mirare, aşezîndu-se pe prag. Grigori îl privi cu coada ochiului şi i se făcu milă de el :

— Ce, vrei să aştepţi pînă vin ei să ni-l ia ? Am aflat ieri : n-avem mult de dat — numai douăzeci de puduri. Să i-l dăm, ce să-i faci... Uite, Demian Suhov l-a dus şi el. Să le stea în gît. Iar tot ce ne rămîne ascundem, îndată ce se dezgheaţă pămîntul.

Într-adevăr, după cîteva săptămîni, într-o noapte, Grigori săpă o groapă în curte, puse în ea sacii cu grîu şi o astupă cu pămînt, grămădind deasupra un morman de balegă.

Nu degeaba luaseră Borodinii aceste măsuri de precauţiune. În cursul verii, Veselov anunţă de mai multe ori o strîngere suplimentară a surplusului obligatoriu de produse agricole. Borodin se eschiva însă, spunînd că n-are grîne, că a predat tot ce-a avut.

— Aţi dosit grîul, îi spunea Rakitin, care nu-i dăduse crezare.

— Poftim de-l caută, îl înfrunta bătrînul şi inima i se făcea cît un purice : „Dar dacă-l găseşte..."

Veniră să caute, dar fără folos.

— Bine ar fi, băiete, să aduci vreo două care de fîn şi să le descarci peste groapa cu grîu, îi spuse Piotr fiului său, într-o zi, în preajma toamnei. Am putea să stăm şi noi ceva mai liniştiţi. Ignat Dementici a ascuns grîul tot sub balegă. Şi l-au găsit ieri. Vezi să nu-i atragă şi la noi...

Tocmai fînul „îi atrase" însă spre groapa pe care o făcuseră Borodinii.

Într-o dimineaţă mohorîtă de octombrie, o grămadă de oameni năvăli în curtea acestora. Grigori, cu pieptarul

descheiat, ieşi pe scară şi se aşeză pe parmaclîc, căscînd. Scoase din buzunar un pumn de seminţe prăjite şi începu să ronţăie, fără să bage pe nimeni în seamă. Printre alţii, se afla în mulţime şi Fedot Artiuhin. Acesta îşi dădu pe ceafă şapca militară. ieşi înainte şi strigă nu prea tare :

— Hei !

— Ai ? întrebă Grigori, scurt.

— Dacă eşti om, vorbeşte ca lumea, se răţoi Fedot.

— Ce vreţi ? întrebă Grigori, dînd roată cu privirea spre toţi. Dacă-i vorba de grîu, apoi aţi venit degeaba. N-avem grîu de prisos.

— Dar ce v-a găsit să aduceţi fînul aşa devreme ? întrebă Rakitin.

— Care fîn ? Fără să vrea, Grigori sări jos de pe parmaclîc. Dîndu-şi seama însă că se trădează prin această mişcare, se grăbi să se aşeze la loc.

— Iată care... Artiuhin arătă cu mîna peste umăr spre claia de fîn. Anii trecuţi, îl aduceai totdeauna cînd cădea cea dintîi zăpadă, ori chiar iarna.

— Aşa-i. O să cercetăm, Grigori, să vedem ce şi cum, rosti Veselov. Ia aduceţi vreo cinci furci.

Grigori nu ştia ce să facă. Cînd văzu însă furcile din mîinile ţăranilor, sări sprinten de pe scară şi se repezi la Veselov :

— Nu vă las ! îi strigă el drept în obraz. Dacă îmi desfaceţi stogul, cine-l face la loc ?

— Dă-te la o parte, îl sfătui Veselov, liniştit. Dacă n-ai nimic dedesubt, ţi-l facem la loc.

Grigori rămase pe loc cîteva clipe, privind la ţăranii care lucrau repede cu furcile, apoi se întoarse şi intră încet în casă. Taică-său zăcea în odaie, cu o cîrpă udă la cap, bocindu-se jalnic. Grigori privi din fereastra de sus cum ţăranii, dînd fînul la o parte, săpară, scoaseră sacii cu grîu, îi încarcară în căruţe şi plecară cu ei.

O săptămînă întreagă, Grigori nu scoase o vorbă. După ce-şi mai veni în fire, taică-său îl rugă cu glas slab :

— Grişka, strînge măcar fînul la loc. Azi-mîine, începe să ningă şi se prăpădeşte fînul...

Drept orice răspuns, Grigori dădu cu ciudă din mînă.

Atunci, bătrînul îşi aduse aminte de Anna Tumanova. Pentru cîteva funturi de făină încinsă femeia ridică cu chiu, cu vai stogul de fîn. O chemaseră tocmai la timp. Chiar în noaptea următoare, fără vînt, fără ploaie, zăpada începu să se aştearnă pe pămîntul uscat.

După cîteva zile, Anna trecu din nou pragul casei Borodinilor. Bătrînul plecase undeva. Grigori era singur.

— Ce vrei ? întrebă el.

— N-avem ce mînca, răspunse ea încet, întorcînd capul. Făina pe care mi-a dat-o taică-tău s-a isprăvit de mult. Nu mai aveţi ceva de lucru pentru mine ?

Grigori privi îndelung cum se topea zăpada de pe pîslarii vechi ai Annei, pungăliţi fără pricepere.

— N-avem de lucru. du-te, răspunse el în cele din urmă.

Femeia nu se mişca din loc. Zăpada topită i se aduna la picioare.

— Ei, ce mai stai ? Pleacă. Ori mai ai ceva de spus ?

— Nu, ce să mai spun ? Iaca, plec, răspunse Anna roşind. Am văzut că taică-tu a plecat undeva...

— Cară-te de-aici, la mama dracului ! strigă Grigori cu glas surd. Şi, văzînd-o că mai zăboveşte, adăugă, ca să scape de ea : Desearǎ îţi aduc chiar eu ceva făină.

Îi făgădui, dar îşi uită făgăduiala. După vreo trei zile, nu ştiu cum, îşi aduse aminte de ea. Spre propria sa surprindere, îndată ce se întunecă, se duse la Anna, luînd cu el o pîine. Plecă de la ea tocmai dimineaţa.

De atunci, Grigori începu să vină adeseori pe la Anna. Ea nu-i punea niciodată vreo întrebare, era veşnic su-

pusă, ba chiar îi plăcea. Îi plăcea, poate, pentru că numai ea, numai ea singură din lumea întreagă, îi recunoştea în tăcere puterea, autoritatea. Sau poate, fiindcă el, Grigori Borodin, numai pe ea era în stare s-o cumpere.

*

În fiecare dimineaţă, după ce se scula, Piotr se apropia de fereastră, aruncînd o privire asupra lacului. Undele lui negre, triste, se rostogoleau încolo şi încoace, ca totdeauna. Răsuflînd greu, bătrînul se întorcea de la geam, o sfredelea cu privirea pe bătrîna bucătăreasă, care aducea la masă, pe Grigori, care se tolănea în pat, dar nu spunea nimic. Îşi sorbea în tăcere ceaiul, suflînd mînios în farfurioară. Într-o zi, îi căzu în ea, de pe tavan un gîndac. Piotr preţuia aceste insecte, crezînd că ele aduc bogăţia în casă. „Ai gîndăcei pe tavan, ai şi-n pungă bani", îi spusese lui Grigori cînd se mutaseră în casa nouă, scuturînd dintr-o cîrpă o sumedenie de gîndaci. Aceştia cădeau adeseori, ba în ciorbă, ba în ceai, iar Piotr spunea de ficare dată : „Ţărănoi prost, n-ai nici un rost", şi-l sufla uşurel spre marginea farfuriei ori a farfurioarei, mîncînd mai departe, netulburat. De astă dată, însă, văzînd gîndacul din farfurioară, se mînie pe neaşteptate, dădu cu farfurioara de podea şi începu să alerge de colo, colo, strivind cioburile împrăştiate pe jos.

După prînzişor, Piotr se aşeza de obicei iar la fereastră privind lacul, apoi se ducea la hambar, unde-şi număra sacii cu manufactură, de parcă n-ar fi ştiut pînă atunci cîţi erau. După aceea îşi petrecea restul zilei tot la fereastră.

— De ce stai proţăpit la geam de atîta vreme ? îl întrebă o dată Grigori, pierzîndu-şi răbdarea. Parcă te-ai pus să păzeşti lacul. N-ai grijă, nu ţi-l fură nimeni.

— O-of ! Piotr dădu din mînă, cu o expresie deznădăjduită, şi se duse, ca de obicei, spre hambar.

Grigori se îmbrăcă și se luă după el. Stînd lîngă saci, fără să se întoarcă, taică-său îi lovi cu bățul și spuse tînguitor :

— E sîngele nostru în ei... Dîndu-și imediat seama că spusese o vorbă nelalocul ei, zbieră fără să-l lase pe Grigori să se gîndească : Da, să știi că păzesc lacul. Aștept să-l văd înghețat. Vara, n-ai cum să ajungi la oraș. Iar acolo, ascultă ce-ți spun eu, e rost de procopseală, of ! Nasturele și rubla ! Bătrînul se așeză pe un sac și izbucni în plîns : Of, cu cine ăi semăna tu, așa prost și nerod ? Cu mă-ta, fără doar și poate. Bleaga aia se temea și cînd scîrțîia o căruță. Lui Gordei și lui Lopatin, uite, nu le-a fost frică — să știi că fac de zor negustorie la oraș, cară la bănet cu lopata. Unde crezi că și-au dus marfa din prăvălie ? Da, da... Iar noi... O-of !

— Ptiu, că rău te-ai fleșcăit, se strîmbă Grigori. Hai, taci odată ! După ce îngheață lacul, fac un drum la oraș, cu nasturii matale, să văd ce-i pe acolo. Dar nu mai scînci.

— Da parcă ai mei sînt, Grișenka ? Ai tăi sînt, ai tăi...

Din ziua aceea, Piotr începu să se scoale dimineața și mai devreme. Așezat la fereastră, aproape că blestema :

— Iartă-mă, doamne... Dar ce fel de iarnă e asta ? Ptiu ! A dat atîta ninsoare, da face zăpada viermi de caldă ce e. Acu ar trebui să crape pietrele de ger !

În sfîrșit, lacul începu să prindă o pojghiță de gheață. „Încă puțin, doar o săptămînă, și...", gîndea Piotr, nerăbdător.

Tocmai atunci însă începură să se răspîndească fel și chip de zvonuri despre Kolceak [1] și bandele lui.

[1] *Kolceak A. V.* (1870—1920) — amiral țarist unul din principalii conducători ai mișcării contrarevoluționare din Rusia în anii 1918—1919, agent al Antantei.

3 Lumea trăncănea cîte-n lună și-n stele. Unii spuneau că Siberia s-ar fi despărțit de Rusia, formînd un stat separat, că vechea orînduire țaristă va fi reînscăunată peste tot. Alții ziceau că Kolceak venea ca un bici al lui dumnezeu, pîrjolind totul în calea lui, omorînd și vinovați și nevinovați.

— O, doamne, dar pentru ce să omoare așa, fără alegere ?

— Minciuni gogonate ! Ce să aibă cu noi ? Unora firește c-au să le facă seama, e limpede. Uite, de pildă, lui Andriuha Veselov și prietenilor lui...

— Pe ăștia bine ar face să-i stîrpească ! Au lăsat lumea fără pîine.

— Ehei, ți-ai ascuns grîul așa de bine, că acu nici tu nu-l mai găsești, darmite Andriuha...

— Am trăit sub Soviete. Acu, o să vedem cum o fi sub Kolceak...

Totuși, deocamdată, nu se știa nimic precis. Noaptea, ulițele erau cufundate în liniște, într-o liniște rău prevestitoare.

Ascultînd asemenea vorbe, Grigori nu-și putea da seama de starea lucrurilor. „Dacă ăla.. cum îi zice ? i-ar face seama lui Andriuha, n-ar fi rău, gîndea el. Dar dacă-i ia pe toți fără alegere, așa cum trăncănesc oamenii..." Ce i-a făcut, de pildă, el, Grigori, acestui Kolceak ?

— Grișenka... Poate că ar fi vremea... îi spuse o dată taică-său, fără curaj.

— Ce vreme ?

— Iacă, a înghețat lacul...

— Ia mai dă-te-ncolo ! Grigori dădu din mînă, parcar fi gonit o muscă sîcîitoare. Nu se știe ce o să fie, și matale... îi tot dai zor cu nasturii ăia. Auzi ce zice lumea : c-o să ucidă și vinovați, și nevinovați...

Piotr se lăsă pe laviță, zvîrcolindu-se mînios, neputincios :

— Leit maică-ta, așa ești. V-am ținut toată viața în cîrcă, dracu să vă ia.. lovite-ar și pe tine un buștean, ca și pe ea... Cu bani totdeauna ai să ai dreptate, s-o știi de la mine !

— Ei, ți-ai dat drumul la cățea ! îl repezi Grigori cu ciudă. Hai, nu te mai bîțîi ca un smintit.

Neavînd puteri să mai rostească măcar o vorbă, Piotr își privea fiul în așa fel, încît părea că văpaia privirii lui îl va mistui din clipă în clipă.

Într-o seară tîrziu, Duniașka își trase în picioarele goale pîslarii vechi, scîlciați, își puse pe umeri bundița de oaie și dădu fuga la lac să ia apă. Pe cînd se întorcea cu gălețile pline, zări pe drum umbrele unor oameni, auzi un cal sforăind și glasul cuiva. I se păru că era al lui Gordei Zerkalov. O cuprinse o presimțire rea. „Și Andrei e tocmai în casa lui Lopatin !" îi trecu îndată prin gînd.

Umbrele negre, deslușite, se apropiau încet. Neștiind ce să facă, Duniașka o luă spre casa cea mai apropiată. Auzi îndată :

— Stai ! Un om călare venea repede.

Duniașka lepădă cobilița de pe umeri și o luă la fugă. Ajunse repede după colțul casei învecinate și se lipi cu spatele de zid, cu mîinile pe inima care îi bătea năvalnic.

Călărețul se apropie de locul în care rămăseseră gălețile, trîntite jos, și se opri nedumerit, așteptîndu-i pe ceilalți. După cîteva clipe, Duniașka auzi glasuri :

— Era o muiere cu apă. S-a speriat și a lepădat gălețile.

— O fi fost Anna Tumanova. Asta-i căsuța ei, răspunse unul dintre călăreți. De data aceasta Duniașka deslușí bine glasul lui Zerkalov.

— Ei, naiba s-o ia. Haideți, mai departe. Unde zici că e casa lui Veselov ? întrebă o voce necunoscută.

— Uite, colea... Și Rakitin stă tot acolo, alături. Numai să nu-i speriem prea devreme. De astă dată, vorbise fiul lui Zerkalov, Terenti. Duniașka îi asculta, mai mult moartă decît vie.

Alături, la o jumătate de metru de ea, o fereastră se lumină și Anna, ciufulită, numai în cămașă, își lipi fruntea de geam. Auzise pesemne gălăgia din uliță și voia să vadă cine trecea pe lîngă casa ei. Se dădu repede îndărăt — în fereastră se ivi umbra unui bărbat. Lumina din odaie se stinse numaidecît.

Călăreții își văzură de drum, cu băgare de seamă, căutînd să nu facă zgomot. Duniașka se uită în urma lor, de după colț, apoi o rupse la fugă spre casa lui Lopatin prin hudița cea mai apropiată, îngropată în zăpadă, fără o pîrtie bătătorită.

Fugea cu sufletul la gură. Pîslarii erau prea mari pentru picioarele ei. I se părea că nu fuge, ci calcă pe loc, înăbușindu-se. Oamenii călări ajunseră la casa lor și, văzînd că acolo nu era nimeni, se îndreptară spre casa lui Lopatin.

Fără să-și mai dea seama ce face, Duniașka își lepădă bundița de pe umeri. După vreo cincizeci de pași, se sprijini cu o mînă de un gard și-și dădu pîslarii jos. Zăpada înghețată îi arse picioarele goale. Totuși numai în primele clipe simți o durere ascuțită, tăioasă. Pe urmă, durerea trecu. Fugea, fără să-și mai simtă picioarele, fără să simtă pămîntul de sub ele...

Urcă în fugă scara casei lui Lopatin și începu să bată cu pumnii în ușă. O izbea cu umărul, clătinîndu-se și țipînd :

— Iute, iute... Andrei !

Ușa se deschise larg. Duniașka se prăbuși în brațele cuiva. Spuse în șoaptă.

— Vine Gordei Zerkalov... și alții... călări.

Tihon trînti ușa. În aceeași clipă, într-adevăr, niște călăreți intrară în curte. Trosni o împușcătură.

Glonţul străbătu uşa şi izbi peretele tindei de bîrne, fără să atingă pe careva. Rakitin se uită la Veselov.

— Iute, pe uşa din dos! strigă Andrei. Poate că scăpăm pînă nu ne încercuiesc. Ajută-mi s-o ridic pe nevastă-mea.

Duniaşka, cu picioarele degerate, zăcea jos, cu ochii închişi. Ajutat de Rakitin, Andrei o săltă pe umeri. Străbătură iute toate odăile şi se repeziră afară, pe uşa din dos. Văpaia unui foc se înălţa sus de tot. De unde se aflau nu puteau să-şi dea seama dacă ardea numai căsuţa lui Veselov, sau dacă banda lui Zerkalov dăduse foc şi izbei lui Rakitin.

După cîteva clipe, Veselov şi Rakitin bătură la uşa lui Fedot Artiuhin.

— O, doamne! Am zărit flăcările, Mă gîndeam... începu Fedot în şoaptă, dar Veselov îl întrerupse :

— Uite, primiţi-o pe Dunia la voi. Alt loc n-avem...

— De ce nu? Bine, fie... Adică, m-am gîndit...

— Sînt nişte bandiţi în sat. Hai cu noi... altfel dai de belea! spuse Rakitin, grăbit.

Deodată, nevasta lui Fedot începu să ţipe :

— Asta îi mai trebuie! Ajunge! S-a săturat de război, uite, scuipă sînge. Şi, ascunzîndu-şi soţul la spate, un spate lat ca de bărbat, îl privi cu răutate pe Rakitin, drept în ochi.

— Păi, ţi-am spus, e Zerkalov... repetă Rakitin, strîmbîndu-se.

— Ei şi? Noi nu i-am făcut nici un rău... Iar dacă Fedot s-a ţinut din prostie de coada voastră, înseamnă că-l mînca pielea şi voia să fie scărpinat. Ei, să-l bată cu gîrbaciul, şi cu asta basta...

Fedot întindea gîtul, rotea capul, deschidea gura şi o închidea în spatele nevestei, dar nu cuteza să spună o vorbă.

Andrei se uită zăpăcit la femeie, îl privi pe Tihon şi se aplecă spre Duniaşka, ca s-o ridice de jos şi să plece

cu ea. Nevasta lui Fedot nu se urni din loc, dar spuse aproape fără să mişte din buze :

— Pe Duniaşka las-o aici. Se prăpădeşte femeia cu voi, afurisiţilor...

— O s-o îngrijim, o s-o îngrijim, rosti în cele din urmă Fedot, izbutind anevoie să-şi stoarcă vorbele, dînd mereu din cap. Totuşi, ca să zic aşa... ar trebui să plec... cu voi...

— Stai aici ! răcni nevastă-sa, întorcîndu-se spre el.

Veselov zăbovi cîteva clipe, nehotărît. Rakitin îi atinse uşor umărul.

— Are picioarele degerate, le spuse, în sfîrşit, Andrei soţilor Artiuhin, apoi se repezi după Rakitin pe uşă afară, luînd-o la fugă spre pădurea de pini.

4 Detaşamentul de represiune, în frunte cu Gordei Zerkalov, fostul staroste al satului, cotrobăi timp de mai multe zile prin tot satul, căutînd prin case, dar nu dădu de urmele lui Veselov şi Rakitin.

Fedot Artiuhin, care o primise fără împotrivire pe Duniaşka, abia acum îşi dădu seama ce urmări putea să aibă acest lucru. De cîteva ori pe zi, o întreba pe nevastă-sa :

— N-ar fi mai bine s-o ascundem în beci ? Ce zici ? Dacă dau de ea aici, ne omoară pe toţi...

— Dar dacă o găsesc în beci, atunci ? O să ne întrebe : de ce o ţineţi ascunsă ? Pe cînd aşa, poate că scăpăm de belea.

— Ei, ei... mormăia Fedot, liniştindu-se, dar nu pentru multă vreme. Dar, poate că şi eu... cum să zic ? începea el mereu, neîndrăznind să-şi privească nevasta în ochi.

— Ei !

—... rău am făcut că n-am plecat cu Andrei. Doar am înscăunat...

— Ce?

— Păi... puterea aia...

— Nărodule! Ce naiba ai înscăunat tu? Ai trăncănit vrute și nevrute.

— Ei, cuvîntul e ca vîntul...

— Să vezi cum ți-l bagă la loc, pe din dos... Lasă, o să treci și prin asta. În schimb, de acum înainte n-o să mai deschizi gura.

A doua zi, dis-de-dimineață, doi kolceakiști zdraveni intrară la ei.

— A cui e casa?

— A mea. Sînt Artiuhin Fedot, abia izbuti Fedot să le răspundă.

După ce o cercetă din ochi pe Duniașka, care zăcea în pat chinuită de fierbințeli, un kolceakist coborî în beci. „Ei, ce ți-am spus?" scăpără din ochi femeia. Fedot doar dădu din cap.

— Ce-i cu femeia asta? întrebă celălalt kolceakist, arătînd-o pe Duniașka cu gîrbaciul. Lui Fedot i se opri inima în loc.

— A, e sora mea, zace, răspunse nevasta lui Fedot. A băut samogon, proasta de ea, a căzut în zăpadă, și... uită-te și dumneata. Și-a prăpădit picioarele, i-au degerat. Și-i dezveli picioarele Duniașkăi.

— Bine, spuse kolceakistul, vînturîndu-și gîrbaciul. Văzînd mantaua soldățească zdrențuită, atîrnată lîngă ușă, își întoarse obrazul, de mult neras, spre Fedot: Ei, blegule... ai fost pe front? De ce stai acasă?

— Mi-au dat drumul din spital, bîigui Fedot.

— Ai fost rănit, ai?

Fedot dădu mărunțel din cap, fără să spună o vorbă.

— Pesemne că te-a lovit în limbă, zîmbi celălalt kolceakist. Uite-l, nu-i în stare să vorbească. Hai să mergem, o să se descurce Zerkalov. El cunoaște toată lumea de-aici.

După ce plecară, Fedot se închină.

— Doamne ! Dacă venea chiar Gordei ? El o cunoaşte pe Duniaşka.

— Ia nu mai cobi ! îl repezi nevasta, şi Fedot nu mai scoase o vorbă.

Vînturîndu-şi naganul, Terenti alerga împreună cu kolceakiştii pe uliţi şi ridica de la săteni făină, slănină şi alte bucate. Cu toate că nimeni nu i se împotrivea, tînărul Zerkalov zbiera, ameninţînd cu naganul :

— Ce te holbezi la mine ? E pentru armata po-po-rului, nătărăule ! Trebuie să pricepi şi tu...

— Pricep, cum nu... Şi sub Soviete ni s-a luat, dar în alt chip, cu binişorul, ni se lămurea ce şi cum...

— Sub Soviete ! Îţi arăt eu ţie Soviete, secătură !

În zilele acelea, se ivi şi Lopatin în sat. Nimeni nu ştia unde fusese, ce făcuse şi dresese pînă atunci. Acum se plimba pe uliţe, fără grabă, intrînd în fiece casă.

— Ia uite, drăguţul meu de samovar, rostea el blajin, trecînd într-un carneţel numele celor la care îşi găsea cutare sau cutare lucru. Vîrîndu-şi carnetul în buzunar, adăuga : O să-mi daţi înapoi samovarul... Andriuha Veselov s-a pripit să facă daruri din avutul altuia...

— Dar noi ce vină avem ? întrebau oamenii, speriaţi. Ni s-a dat, am primit. Andrei zicea că acu toate sînt ale norodului. Şi pentru ce ne-ai scris numele ?

— Ca să nu-i uit pe cei care mi-au păstrat avutul. O să vă mulţumesc, o să vă mulţumesc ! spunea Lopatin cu glas domol, tărăgănat, în care suna o ameninţare. Repede s-a înscăunat Puterea sovietică, dar tot atît de repede s-a isprăvit cu ea...

A doua zi, kolceakiştii adunară cu forţa lîngă casa lui Zerkalov pe locuitorii din Lokti şi-i grămădiră aproape de scară.

Terenti şedea pe parmaclîcul scării, jucîndu-se cu gîrbaciul, iar Gordei, oblojit la cap („Se pare că n-a stat degeaba cît a lipsit, a trecut şi prin iad", îşi ziceau locuitorii din Lokti), Lopatin şi alţi cîţiva stăteau alături.

— Avdei Kalughin! strigă kolceakistul neras, unul dintre cei ce fuseseră la Artiuhin.

Avdei, cu cojocelul rupt, cu căciula năpîrlită, ieşi în faţă. Gordei se aplecă spre Lopatin. Acesta se uită în carnet şi spuse:

— O plapumă de atlaz, nouă. Două găleţi de tablă zincată...

— Douăzeci de gîrbace pentru plapumă. Iar pentru găleţi, cîte zece, răspunse Zerkalov, parc-ar fi fixat preţul obiectelor.

Avdei fu pus jos în zăpadă şi i se smulse cojocelul.

— Maria Bezrukova!

— Două ceaune de cîte o vadră şi jumătate. O rochie de finet. O basma...

— Cincisprezece, una peste alta!

Cel dintîi fu bătut în mijlocul unei tăceri adînci. Oamenii se uitau la Avdei, care se zvîrcolea sub loviturile gîrbaciului, la Zerkalov şi la Lopatin, fără să-şi dea încă seama de rostul celor ce se petreceau. Cînd se apucară să bată încă unul, şi încă unul, mulţimea începu să se agite, să se vînzolească, gata să se împrăştie care încotro. Cineva strigă:

— Da ce, sîntem ocnaşi fugari?

— Tare iute eşti la judecată, Gordei!

— Ce fel de lege e asta?

— De ce vă bateţi joc de oameni?

— Tăce-e-re!

Acest strigăt izbucni deasupra mulţimii, acoperindu-le pe toate celelalte. Gordei îşi vîntură ameninţător naganul pe deasupra capului şi răcni din nou:

— Tăcere, vă spun! Îşi trase răsuflarea şi urmă răguşit: Dar voi ce-aţi crezut? V-a părut bine că autorităţile... au lipsit vremelnic din sat? V-aţi pus pe jaf!

— Păi, o dată ce erau Soviete...

Detună o împuşcătură. Vrăbiile ţîşniră din plopi, zburînd speriate deasupra turlei bisericii. Oamenii amuţiră,

îmbulzindu-se şi mai mult. Terenti, care şedea tot pe parmaclîc, îşi înălţă capul spre cer, privi vrăbiile, apoi oamenii, rînji, întoarse faţa şi scuipă în zăpadă.

Gordei îşi vîrî naganul în toc şi răcni :

— Să iasă în faţă ăl care a vorbit ! Se aude ? ! Îi băgăm noi acu vorba înapoi, în gît !

Nu ieşi nimeni din mulţime.

Atunci Terenti rînji din nou, poruncind fără să se întoarcă :

— Fedot Artiuhin, ieşi înainte...

— Da ce ai cu mine ? Am spus doar că n-au luat oamenii lucrurile de capul lor...

— Ieşi înainte, secătură ! răcni Terenti, întorcîndu-şi brusc faţa spre mulţime, după care îşi răsuci şi trupul. Dădu cu ochii de Artiuhin în mulţime şi-l pironi cu privirea. Iar Fedot, fără voie, ieşi din mulţime şi încremeni pe loc, speriat de moarte.

— Poate că oamenii nu s-ar fi apucat să jefuiască, urmă tînărul Zerkalov, rostind cuvintele tărăgănat. Cine i-a îndemnat s-o facă ? Cine a ţinut mitinguri în ograda lui Lopatin ? Ei, se aude ?

Acel „ei" şuieră ca o lovitură de bici deasupra lui Fedot, care făcu numaidecît încă un pas spre scară.

— Păi, eu... Fedot privi neputincios împrejur, apoi îşi scoase grăbit căciula şi o strînse la piept cu ambele mîini. Eu, de bună seamă, am vorbit... Adică, ă-ă... o dată ce se dă, trebuie să iei. Ce să fac ? Iaca, s-a spus : „Vino", şi m-am dus. Şi atunci, au strigat : „Hai la... Lopatin..." Ce era să fac ? explica el, cam fără şir, clătinînd din cap. Deodată, văzînd că Terenti îşi scoate naganul, ţipă deznădăjduit : A-a-ă-ă !!

Avea pesemne de gînd să se repeadă înapoi, în mulţime, dar se lăsă moale în zăpadă, parcă i s-ar fi tăiat picioarele. Oamenii, dîndu-şi seama că Terenti se pregătea să tragă, săriră care încotro. Numai nevasta lui Fedot

scoase un țipăt, se repezi la acesta și, apărîndu-l cu trupul ei, strigă :

— Hai, trage, trage ! Dar, mai întîi, ucide-mă pe mine. Că tot o să crăp de foame fără bărbat...

Gordei spuse fiului său ceva, și acesta lăsă pistolul în jos. Atunci, Artiuhina începu să dea în Fedot :

— Vai de capul tău nerod și zăpăcit ! Ți-am spus unde o să ajungi cu pălăvrăgeala ta, trîntorule ! Se întoarse spre scară, lăsînd să i se vadă peticul de pe fusta de pînză groasă, scoarță de ger : Doamne ! Trageți-i vreo optzeci de bețe... O să-i fie de folos, poate c-o să-i vie mintea la cap...

— I-ar trebui un glonț în gură, mormăi Terenti.

— Lasă-l, îi spuse Zerkalov fiului său, cu jumătate de glas. O să ai mai multă nevoie de el, pentru altcineva. Păstrează-l ! Și-i strigă lui Fedot : Ia fă-te-ncoace !

Fedot se săltă în genunchi, stătu o clipă așa și, după ce se încredință că nimeni n-avea de gînd să tragă în el, se ridică și se apropie de cerdac.

— Zi, d-ăștia mi-ești ?

— Gordei Kuzmici, eu...

— Te cunosc din copilărie, că altfel... Uite, poți să-ți ispășești vina : înscrie-te voluntar în armata poporului. O să fii aghiotantul meu...

Artiuhin se uită la nevasta lui, cu ochi pierduți, dar ea nu auzise ce spusese Zerkalov.

— Am un plămîn... cum să zic... găurit.

Terenti flutură iar grăitor naganul prin fața lui Fedot care, din nou, dădu grăbit din cap. Terenti se strîmbă și-i scuipă la picioare.

Cît vorbise cu Artiuhin, Gordei se dăduse jos de pe scară. Acum se urcă înapoi și se adresă mulțimii, aruncîndu-și cuvintele, grele ca niște bolovani :

— N-ar strica să vă tragem la toți o mamă de bătaie, dar în sfîrșit... Doar sîntem din același sat. Pentru că ați sprijinit pe față și pe ascuns Puterea sovietică, vă

impun în chip de adaos... ca să zic aşa... cu cîte un pud de grîu, de fiecare gospodărie. Grîul să se aducă la magazia lui Lopatin. Se va folosi pentru nevoile armatei poporului. Apoi îşi încheie cuvîntarea : Şi acum, căraţi-vă la mama dracului ! Grîul să fie predat pînă mîine dimineaţa. Cei ce nu se supun vor fi împuşcaţi, conform legii marţiale.

Mulţimea se grăbi să se împrăştie. În cîteva clipe bătătura din faţa casei lui Zerkalov rămase pustie. Doar Fedot nu plecase încă. Călca pe loc în zăpadă.

— Gordei Kuzmici, eu ce fac ? întrebă el cu băgare de seamă, prinzînd puţin curaj. Doar am un plămîn...

— Îţi arăt eu plămîn ! Duceţi-vă împreună, răspunse Zerkalov, arătînd spre kolceakistul care stătea alături de el. O să-ţi dea uniformă. Pe urmă, fără zăbavă, fă-te-ncoace. O să tai lemne şi... o să ai grjia casei. Pe scurt : ca un aghiotant. Dădu să intre în casă, dar se întoarse. Iar nevasta să ţi-o trimiţi la Lopatin. Să facă curăţenie acolo. Ridică vocea : Ei, ce stai cu gura căscată ? Du-te !

Fedot înghiţi în sec şi dădu mărunţel din cap.

Piotr Borodin se întoarse repede acasă şi dădu fuga la fiu-său, abia sosit şi el din sat.

— Ei, văzut-ai ? Văzut-ai, băiete, cine are acum dreptate ? De ce taci ?

— Ia dă-mi pace ! Ce te înfigi aşa în mine ! ? Grigori dădu jos de pe umeri mîinile lui taică-său şi se aşeză la masă. Adu crăpelniţa, babo, ce naiba mai aştepţi ?

Piotr îşi dădu seama că în sufletul lui Grigori se petrecuse o întorsătură şi-şi făcu pe nevăzute semnul crucii. Acum era încredinţat că Grigori va aduce vorba curînd asupra plecării în oraş.

Cîteva zile, Grigori umblă încruntat prin camere, chibzuind ceva. Într-o seară, la cină, spuse în sfîrşit :

— Bine, tată. Plec mîine-poimîine, noaptea, pe întuneric. Numai de nu m-aş pomeni cu sacii goliţi pe drum.

Drept răspuns, Piotr doar sughiţă de cîteva ori.

Îndată ce se întunecă, se ridică fără o vorbă, ieşi afară, înhămă calul la căruţă şi se întoarse în odaie :

— Grişenka, ştii... Am înhămat... Hai, să punem marfa în căruţă.

— Păi, ţi-am spus : mîine-poimîine...

— Dar de ce ? Inima mea simte : azi trebuie s-o faci. Cu dumnezeu înainte, şi la drum !

Piotr nu-l mai ruga, îl implora. Grigori îşi dădea seama că, dacă nu va pleca, taică-său va cădea jos, va muri îndată, nemaiavînd puteri să îndure atîta.

— Ei, fie, încuviinţă el şi se ridică.

După ce încărcaseră sacii în căruţă, deodată auziră pe drumul îngheţat, tare ca piatra, tropot de copite. Grigori se repezi la gard şi îşi lipi obrazul de o spărtură. Banda lui Zerkalov fugea din sat.

— Ei, ce este ? şopti taică-său, apropiindu-se de gard.

— Nimic. Ţi-am mai spus o dată că plec poimîine. Da, poimîine am să plec, spuse încă o dată Grigori cu ciudă şi, fără să se uite la taică-său, intră în casă.

A doua zi de dimineaţă, Andrei Veselov intră în sat cu un mic detaşament de partizani.

5

Partizanii nu erau mulţi — **în total,** vreo treizeci de oameni, cu toţii necunoscuţi ţăranilor din Lokti, în afară de Feodor Semionov.

Partizanii scoaseră o masă acoperită cu pînză roşie chiar pe uliţă, în faţa bisericii. Mulţimea se strînse numaidecît. Toţi se uitau la oamenii bine înarmaţi, la Andrei, la Tihon, la Semionov. Acesta din urmă purta o scurtă de piele şi avea o mînă pansată. Stătea tăcut, privind cu luare-aminte la ţărani.

— Ce, iar un miting?

— Acu, cine o să mai mănînce bătaie? se auziră glasuri din mulţime.

Andrei se întoarse spre Semionov. Acesta dădu din cap, în semn de încuviinţare. Veselov îşi potrivi mantaua veche cu care venise de pe front, ridică mîinile, cerînd să se facă linişte, apoi întrebă:

— Va să zică, aţi aflat acum ce gust au gîrbacele lui Kolceak?

Mulţimea îi răspunse printr-un murmur surd, apoi cineva strigă oţărît:

— De ce rîzi de noi? Ce, ne-am pus singuri dosul la bătaie?

— Nu rîd, tovarăşi. Puterea lui Kolceak vă aduce silnicia, cnutul, jaful. Asta-i puterea lui Zerkalov. Aţi văzut că tot el este mai-mare la ei. Vor să sugrume revoluţia, să aducă din nou vechea orînduire. Şi o vor aduce, dacă nu ne vom ridica, toţi ca unul, în apărarea revoluţiei. Dacă ne ridicăm, atunci iată cu ce se aleg ei — Veselov făcu un gest batjocoritor cu mîna — fiindcă noi, ţăranii, sîntem mai mulţi...

Neobişnuit să vorbească atîta în faţa mulţimii, Andrei îşi trase răsuflarea, apoi urmă:

— Iată, ne-am adunat un mic detaşament; Feodor Semionov ne-a adus cîţiva oameni de la oraş. Sîntem însă puţini. De aceea, deschidem înscrierea în detaşament a celor din rîndurile sărăcimii. De bunăvoie. Iar care are poftă de gîrbacele lui Kolceak poate să nu se în...

— Măiculiţă-doamne! Ce faci atîta agitaţie cu noi! strigă deodată un ţăran vîrstnic din mulţime, ieşind în faţă. Scrie-mă, ce naiba!

Mulţimea se vînzoli, strîngîndu-se şi mai mult în jurul mesei:

— Scrie-mă şi pe mine!

— Şi pe mine, şi pe frate-meu!

— Zaharka, te scriem, nu ?

— Cum să nu ! răspunse din mulţime un glas tînăr. răsunător.

Veselov abia avea timp să noteze numele voluntarilor. La urmă, cei înrolaţi fură aliniaţi pe loc, lîngă masă.

— Ei, acum sînteţi partizani... începu Andrei.

— Dar în privinţa armelor, cum stăm ? îl întrerupse cineva.

— Găsim noi vreo duzină de nagane, vreo cinci săbii şi trei-patru puşti de vînătoare. Mai mult n-avem. Acum, duceţi-vă cu toţii acasă. Cine are puşti de vînătoare să le ia ; cine nu, să aducă măcar cuţite. La ora prînzului, veniţi toţi aici, o să ne împărţim pe plutoane...

— Dacă ne împrăştiem, şi Gordei năvăleşte iar ?

— Am pus posturi de pază afară din sat. Dacă se întîmplă ceva, la cea dintîi împuşcătură, alergaţi cu toţii încoace.

A doua zi de dimineaţă, se lăsă moina. Toţi cei înrolaţi în detaşament se adunară din nou lîngă biserică. Numărul armelor abia sporise cu două-trei berdane.

— Ei, rosti Andrei, cercetînd voluntarii adunaţi, cei ce n-au arme să-şi facă rost de la duşman. Acesta-i cel dintîi ordin de luptă.

Timp de cîteva zile, Veselov, ajutat de foştii combatanţi, făcu instrucţie cu partizanii săi, învăţîndu-i mînuirea armei, tragerea cu naganul şi cu puşca. Urma ca foarte mulţi dintre ei să-şi facă rost de arme în luptă. Feodor Semionov îşi luă rămas bun de la Andrei, îmbrăţişîndu-l, şi plecă în alte sate să ridice oamenii la luptă împotriva bandelor lui Kolceak.

Partizanii se adunau în fiecare seară în faţa casei lui Lopatin, deasupra căreia fîlfîia din nou steagul roşu, bătucind zăpada umedă de martie şi tot scuipînd coji de seminţe. Părea că bandele lui Kolceak nu mai existau, că se scurgea zi după zi viaţa paşnică, cea dintotdeauna.

Într-o zi, Duniaşa, care între timp se făcuse bine, se duse la nevasta lui Artiuhin să-i mulţumească pentru îngrijire, dar se întoarse glonţ acasă, speriată, albă ca varul :

— Astă-noapte... Fedot...

— Ce e ? Spune mai lămurit ? ! întrebă Andrei, zgîlţîind-o de umeri.

— Fedot e acasă. Au sosit el şi Terenti Zerkalov.

— Ce vorbeşti ?

— Pe Terenti l-au trimis ai lui să facă legătură cu unii din bogătani. Azi-noapte, Gordei va năvăli dintr-o parte, Lopatin, şi el cu un pîlc, din alta, iar Terenti, dacă o să poată strînge oameni, din a treia. Cică Gordei Zerkalov ar fi zis : îi luăm pe toţi ca din oală...

Glasul Duniaşei era întretăiat de tulburare, ori, poate, de fugă.

— Aşa. Altceva n-a mai spus Fedot ? întrebă Andrei.

— Nu. Era grăbit, a trecut în fugă numai pentru o clipă pe la nevastă-sa. Dacă întîrzii, zice, mă împuşcă Terenti. A fugit din casă înaintea mea.

— Încotro a fugit ?

— Nu ştiu, nu mi-a spus.

Detaşamentul lui Veselov se pregăti de luptă. În mai multe locuri fură puse posturi de pîndă. Noaptea trecu totuşi în linişte. În preajma zorilor, oamenii, nedormiţi, istoviţi, abia se mai ţineau pe picioare. Lupta se dezlănţui însă tocmai atunci.

Înarmaţi numai cu berdane şi cu puşti de vînătoare, împresuraţi din trei părţi, oamenii lui Andrei ar fi fost nimiciţi fără îndoială, dacă n-ar fi intervenit pîndarii. Aceştia nu le-au pricinuit albgardiştilor cine ştie ce pierderi, în schimb, i-au dezorientat prin focurile lor trase necontenit. Albgardiştii se repezeau în toate părţile, căutînd să-şi dea seama din ce parte se trăgea asupra lor. Între timp, partizanii, pîlcuri-pîlcuri, dispăreau în pădure.

Din ziua aceea, locuitorii din Lokti nu mai pricepură ce se petrecea pe lume. Un vîrtej de nebunie bîntuia în satul lor. În orice clipă, din zi ori din noapte, erau de aşteptat schimburi de focuri — în pădure, în dosul caselor, ori chiar pe uliţe. Cine trăgea, asupra cui ? Atacau oare partizanii lui Andrei, ascunşi undeva prin Mlaştina Putredă ? Ori oamenii lui Kolceak, lăsaţi drept garnizoană în Lokti, trăgeau spre cerul negru al nopţii, la beţie, pentru a-şi face curaj ? Era greu să-ţi dai seama.

Cînd Zerkalov vesti în Lokti mobilizarea pentru armata lui Kolceak, nimeni nu veni la locul de adunare. Fiii unor ţărani înstăriţi, printre care al lui Ignat Isaev şi al lui Kuzma Razinkin, se înrolaseră de mult voluntari la stăruinţele părinţilor şi cutreierau satul, conduşi de Terenti. Sărăcimea fugise în păduri, la Andrei. Gordei, fioros ca un dulău, alerga prin case, vîntura naganul pe sub nasul bărbaţilor şi al femeilor, strigînd : unde ţi-e feciorul, ori bărbatul ? Turbat de mînie, la un moment dat împuşcă un număr de bătrîni şi femei.

— Ce faci, Gordei Kuzmici ? izbucni Fedot. Doar toată viaţa ţi-ai trăit-o alături de ei...

Fără a spune o vorbă, Zerkalov îl izbi cu mînerul naganului în cap. Fedot se prăbuşi în noroi, leşinat. Seara, după ce-şi veni în fire, se tîrî spre casă.

— Plec la Andrei, îi spuse nevestei sale, răsuflînd greu.

Ea izbucni în plîns :

— O, doamne ! Dar mîine mă şi împuşcă Gordei...

Dimineaţa, Fedot, oblojit la cap, se duse să facă curăţenie prin odăile lui Gordei.

După împuşcarea ţăranilor, moartea îi pîndea din toate părţile pe oamenii lui Zerkalov. Nu era dimineaţă să nu fie găsiţi pe uliţi, lîngă garduri, albgardişti morţi, cu capetele despicate de topor, ori otrăviţi cu samogon în care fusese pusă şoricioaică sau măselariţă. Pînă şi

Terenti, care făcea pe curajosul, acum își punea pușca la căpătîi și naganul sub pernă cînd se culca.

Într-o zi, îi spuse nemulțumit tatălui său :

— Rău ai făcut că i-ai împușcat pe hodorogii ăia. Nu trebuia să întărîți lumea. Acu, nu mai putem să dormim liniștiți. Era de ajuns să-i sperii, și atît.

— Nu trebuia să-i împușc, ci să-i înec în balega lor. Las' că pun eu mîna pe tîlharul ăla bătrîn de Borodin. Se pricepe să facă seama țiganilor, dar feciorașul lui te pomenești că a fugit tot la Veselov.

— Cine, Grișka ? Terenti zîmbi, înfoindu-și perna. Nu-u... Nu numai în Lokti, dar nici pe pămînt nu pot să trăiască amîndoi.

— Dacă-i așa, de ce nu s-a prezentat la mobilizare ? ! răcni Zerkalov, de parcă nu l-ar fi avut în față pe fiu-său, așezat pe pat, ci pe Grigori Borodin. Terenti strînse din umeri și se strîmbă.

— Poate crede că e scutit și de mobilizarea asta, pentru că i-a plătit lui Zerkalov...

— Las' că le arăt eu mîine plată, scrîșni bătrînul.

Terenti tăcu o clipă, își bălăbăni picioarele goale, căscă și-și dădu cu părerea, încruntat :

— Poate că, deocamdată, ar trebui să-l lăsăm în pace pe Grișka ? !

— De ce ?

— Ei, ce ostaș poate să iasă din el ? ! Ar fi mai folositor sitor în altă parte.

— Unde ? întrebă din nou Zerkalov, fără să înțeleagă.

— Grișka cunoaște pădurea, ca nimeni altul. Pe vremuri, își cîștiga pîinea cu toporul în mînă. Ei, cînd se făcea biserica și casa popii. Ca să nu crape de foame, culegea pomușoare prin Mlaștina Putredă, cutreiera toate potecuțele.

— Ei și ? întrebă Gordei, neînțelegînd.

— Și atunci zic : n-ar fi bine să aștepți puțin ?

O să încerc să stau de vorbă cu el. Pe Artiuhin n-ai cum să-l trimiţi în pădure. Ştie toată lumea că e mobilizat... De trimis îl trimiţi, dar poţi să ştii dacă mai vine îndărăt ?

Înainte de a se culca, Gordei îşi vîrî şi el naganul sub pernă, apoi spuse cu ciudă :

— Nici unul nu-i mai breaz ca altul, nici Fedot, nici Grişka...

— Totuşi, o să încerc. Îţi spun : pe pămînt nu-i loc de ajuns pentru amîndoi, pentru el şi Andriuha. Într-o zi, am încercat ceva şi mi s-a părut că Grişka era gata să facă ce i-am spus. Numai că l-au împiedicat. Acum o să încerc în alt fel. Grişka e un fricos, dar poate să descopere bîrlogul lui Andriuşka. Dacă nu vrea, mobilizează-l ori împuşcă-l pe loc, puţin îmi pasă...

Pe uliţe galopau toată ziua necunoscuţi înarmaţi pînă-n dinţi, pe cai înspumaţi ; căruţe încărcate, fie cu saci de grîu, fie cu lăzi de lemn grele treceau în goană prin sat.

— Strîng prin împrejurimi provizii pentru armata albă. Ia uite-i cum gonesc, ca nebunii. Curînd o să bîntuie foametea şi prin satele noastre, circula un zvon sinistru din casă în casă.

Curînd, oamenii lui Kolceak începură să aducă în Lokti grupuri întregi de prizonieri în zdrenţe, însîngeraţi, pe care-i închideau în prăvălia goală a lui Lopatin. Casa fostului negustor fusese împrejmuită cu două şiruri de sîrmă ghimpată, cu posturi de pază şi prefăcută în loc de tortură. Oamenii erau împuşcaţi acolo, la peretele hambarului din bîrne de pin. Călăii legau de cadavre pietre mari, drugi de fier, roţi de plug, le cărau la malul lacului şi le aruncau de pe stîncă în apă.

Cînd izbutea să se abată în fugă pe acasă, Fedot se aşeza la masă, îşi strîngea capul în palme şi-i spunea nevestei :

— Tu pomeneşti mereu de dumnezeu! Dar unde-i el, de nu-i pasă de noi? Ce, nu vede? Lacul o să se reverse curînd de atîţia oameni cîţi au aruncat în el!

Nevasta lui se închina măruntel, des, mişcîndu-şi buzele palide, mute...

6

În seara cînd Duniaşka îşi lăsase găleţile în drum şi se pitise după zidul casei, Grigori, păşind de colo, colo prin odaia întunecoasă a Annei, îşi punea pentru a suta, pentru a mia oară una şi aceeaşi întrebare: „Era oare cu putinţă ca toate să se fi sfîrşit?" Se putea ca doar Anna să se supună puterii lui? Taică-său îi spusese cîndva: „Acu, băiete, să vezi trai pe noi!" Cum numai de Anna avea el parte în viaţă?

Deznădejdea şi mînia îl sugrumau din nou. Şi, cînd Duniaşka se desprinse de zid şi o luă la fugă pe hudiţă, Grigori înţelese încotro fugea şi cine erau călăreţii care intraseră în sat.

Primul lui gînd fusese să-i ajungă din urmă, să le spună că nu se duceau unde trebuia, că Andrei Veselov va fi înştiinţat şi va fugi. Grigori făcu cu hotărîre cîţiva paşi, şoptind din nou: „Aşteaptă, aşteaptă..."

Deodată, frica, o frică de moarte, josnică, animalică îi încleştă picioarele.

Cînd fulgerul străpunge bezna nopţii, o clipă se poate desluşi orice tufă, orice dîmbuleţ de pe cîmp. Ceva asemănător i se întîmplă şi lui Grigori. Ştia că în Lokti se dezlănţuise o luptă pe viaţă şi pe moarte; ştia că, dacă va ieşi acum în drum şi o va lua la dreapta, n-o să-i mai fie cu putinţă s-o apuce la stînga. Dar, deodată, frica ce se furişa tiptil — asemenea unui izvoraş de sub o stîncă de piatră — prin mînia şi ura ce-l frămîntau

izbucni într-un şuvoi năvalnic, ca un rîu, copleşindu-i toate celelalte simţăminte.

În clipele acelea, Grigori nu se mai gîndea nici la Duniaşka, nici la Andrei. Se simţea acelaşi Grigori care, ca să scape de toporul ce sclipea cumplit în mîinile tatălui său, dăduse buzna în magazioară şi sărea din colţ în colţ, înspăimîntat de moarte.

În clipa aceea, nu îndrăzni să se mai amestece în cele ce se petreceau.

Dar după ce Zerkalov se răfuise cu ţăranii, şi tatăl lui îi spusese : „Ei, ai văzut, băiete, de partea cui e dreptatea ?", acelaşi gînd începu din nou să-l chinuie, răpindu-i liniştea sufletească : „Da, într-adevăr... Deocamdată, doar Anna vede în mine stăpînul. Numai Anna. Ehei, cu mine şi-au găsit să se joace ?! Păcat că nu le-am spus atunci încotro a fugit Duniaşka. Ei bine, vedem noi care pe care. Deocamdată, mă duc la oraş. Fie. Poate că, în cele din urmă, nu numai Anna o să vadă cine-s eu..."

Într-un acces de curaj, pe care nu şi-l bănuise nici el, Grigori hotărî să se ducă la oraş. Sacii fuseseră încărcaţi în căruţă...

Cînd auzi însă tropotul cailor lui Gordei, care fugea din sat, curajul lui de o clipă îi pieri ca prin farmec, i se spulberă ca fumul. A doua zi, văzîndu-i prin geam pe Semionov şi pe Veselov, simţi din nou ameninţarea toporului ridicat deasupra capului său. Stătea tot timpul în casă, ca ursul în bîrlog.

Tatăl lui, speriat de întoarcerea neaşteptată a lui Veselov, devenise şi el mai tăcut.

Cînd Gordei se ivi din nou în Lokti, bătrînul răsuflă uşurat. Pe măsură ce Zerkalov înscăuna iar vechile orînduiri, Piotr umbla prin casă, se ducea din nou la hambar, cu tot mai multă siguranţă de sine. Într-o zi, îşi puse cămaşa nouă, lungă aproape pînă la genunchi, şi-şi unse părul rar cu untdelemn.

— Ce te-ai dichisit așa ? E sărbătoare ? îl întrebă Grigori, posomorît.

— Da... mi se pare că începe să fie, răspunse bătrînul voios și, așezîndu-se lîngă fiul lui, îi atinse umărul : Auzi, băiete...

— Ei, ce vrei ? întrebă Grigori cu ciudă.

— Nimic, ziceam și eu așa... Păcat că nu te-ai dus atunci...

— Ia ascultă, tată, răcni atît de năprasnic Grigori, ridicîndu-se în capul oaselor pe pat, încît bătrînul zbură spre ușă. ca un fulg luat de vînt, și începu să se închine de zor.

— Doamne, iartă-mă... Rămîi acolo unde ești. Bușteanul culcat putrezește mai iute.

Cîteva zile, bătrînul nu mai dădu pe la el. Apoi începu iar să vină — o dată pe zi, apoi de două și de trei ori. Se așeza din nou la fereastră, privind tăcut spre lac.

— Nu te tot uita, că tot nu mă duc, îl amenință Grigori.

— Dă-l naibii de oraș, încuviință bătrînul resemnat.

„Ei, cam prea iute te-ai dat bătut, gîndea Grigori. Nu-ți prea stă una ca asta în fire. Ori vrei să mă împresori din altă parte ?"

Nu greșea.

Într-o zi, Piotr, după ce stătu la fereastră ca de obicei, își drese glasul și începu :

— Așa e, băiete... Așa vremuri trăim...

— Zi-i pe șleau, fără ocol.

— Ce ocol ? Drept înainte, ori pe ocolite tot acolo ajungi. Uite, oamenii... au plecat voluntari la Gordei.

— Ei și ? Du-te și matale... mormăi Grigori.

Sprîncenele spălăcite ale lui Piotr tresăriră abia zărit. Totuși, neavînd chef să se ia în clipa aceea la harță cu fiul lui, zîmbi în silă și chicoti subțirel :

— Curge umplutura din mine ! Ostaș mai sînt eu ?! Bătrînul scoase un oftat pripit, fără vlagă, din pieptul

lui îngust. O-of, aproape că mi s-a topit viaţa, ca un nor pe cer ! Şi, totuşi, tare mi-ar plăcea să mai calc pămîntul încă vreo zece anişori. Ei. cum rămîne, băiete ?

Grigori răspunse printr-un „hm !" nelămurit, iar Piotr oftă din nou şi ieşi.

Încet-încet, bătrînul devenea însă tot mai cutezător, mai stăruitor. Într-o bună zi, îl îndemnă pe Grigori, fără ocol, să intre în „sfînta oştire a lui Kolceak".

— Uite, chiar şi Artiuhin poartă uniformă. Ai să-l vezi, ajunge om.

Grigori răspundea însă cu zgîrcenie la toate îndemnurile tatălui său.

— Nu mă duc. Deocamdată, am poftă să trăiesc.

— Ptiu, drace ! Cu cine-i semăna tu, nelegiuitule ?! scuipă Piotr, zbîrcit tot, ca o plantă uscată de la rădăcină. Merg oamenii cumsecade, cu crucea şi cu rugăciunea în frunte pentru cele sfinte... Doar te-am ferit şi eu de oştire, atunci cînd... Pe cînd, acum... pentru ale noastre, pentru noi...

— O să mai mă gîndesc. Vezi mai bine cînd n-ai intrat în horă, răspunse Grigori, fără să ridice glasul.

— Da, multe ai să vezi tu de aici, din odaie. Stai ascuns în bîrlogul tău, fără lumină, ca o cucuvea. Bagă-te şi sub fusta babei, doamne iartă-mă !

— De sub fustă poţi să ieşi, dar din coşciug nu mai ai cum, răspunse Grigori alene, după cîteva clipe de tăcere.

Bătrînul se repezi la el, scuturîndu-şi capul mic, lunguieţ, ca un ou de găină, şi dădu din mîini :

— O-of, vai de tine ! Şi, ridicînd ochii spre icoane, se boci tînguitor, cu ciudă : Doamne ! Alţii au copii de ispravă, dar pe mine, doamne, mila ta m-a ocolit pînă şi aici ! Apoi se repezi la uşă. o trînti de perete şi ieşi valvîrtej.

Curînd se întoarse, însă, şi zvîrli băţul într-un colţ, lăsîndu-l să cadă cu zgomot.

— Şi-ai să mai stai mult aşa ? De astă dată în glasul lui suna o ură netăinuită.

— Deocamdată, mai stau.

— Unui pietroi ce zace nici apa n-are ce-i face... Ni se părăgineşte gospodăria... Un singur căluţ am avut — şi acela s-a dus.

— Ne-om ridica noi din nou pe picioare, dac-o da dumnezeu.

— Dumnezeu, dumnezeu... Pîn-la dumnezeu te mănîncă sfinţii ! Şi-i dădu înainte, cicălitor : Uite, se bat oamenii pentru cele sfinte... L-am văzut adineauri pe băiatul lui Ignat Suhov. Şoim, nu alta !

— Da dacă se întoarce Andriuha ? întrebă Grigori, aprinzîndu-se.

Bătrînul scuipă din nou şi ieşi pe uşă. Grigori se uita în tavan, amintindu-şi de factorul poştal. „A brodit-o, diavolul mustăcios ! Ne-au trezit din somn şi, pe cît se pare, n-o să ne mai lase să adormim..."

7 Cursul vieţii o cotise brusc. „Ce-o fi acolo, după cotitură ?" se întreba Grigori, neliniştit.

...I se întîmpla uneori să-l prindă vremea rea pe lac. Valurile negre se jucau cu lotca, o aruncau de pe o creastă pe alta, ameninţînd necontenit s-o scufunde.

Grigori ştia însă : pe asemenea vreme, era totuşi mai bine să te ţii cît mai departe de mal. Pînă la urmă se plictiseau şi valurile de jocul lor cu lotca, potolindu-se. Trebuia doar s-o cîrmeşti cu pricepere, să scapi cu dibăcie de loviturile molcome. Acolo însă, lîngă mal, valurile parcă turbate de mînie se năpusteau asupra stîncilor, se spărgeau de granit în limbi lungi zdrenţuite, lăsînd în urmă smocuri de spumă foşnitoare, lingînd grăbite, cu nesaţ, fîşiile netede de nisip. Apa clocotea, pămîntul se cutremura vuind, trunchiurile copacilor din apropiere

răsunau, gata să se frîngă în orice clipă. Să fi încercat să te apropii de mal! Cel dintîi val ar fi făcut lotca țăndări; genuna nesățioasă te-ar fi înghițit, fără să se sinchisească, fără să-i pese că voiai să trăiești. Te răpunea, uitînd îndată de tine. Da, era mai bine să rămîi în mijlocul lacului, cît mai departe de maluri unde valurile se rostogoleau clocotitoare, aducătoare de pieire. Ce-i păsa lui taică-său? Doar spunea chiar el că-și trăise traiul.

Cînd se vestise mobilizarea pentru armata lui Kolceak, Grigori își dăduse seama că de data aceasta nu va mai scăpa, că trebuia să intre în horă. Știa că era primejdios să glumești cu Zerkalov. Totuși, nutrind cine știe ce fel de nădejdi, zăbovise o zi, două. Taică-său îl privea triumfător: ei, acu, ai să te duci și tu!

Grigori tocmai se pregătea să plece la Zerkalov, cînd taică-său dădu buzna în casă, zbierînd:

— Ce mai aștepți, ce tot mai aștepți, putoarea dracului? Doar e mobilizare! Uite, nimeni n-a venit la punct, și Gordei e foc și pară.

— Cum n-a venit nimeni? întrebă Grigori, simțind fără să vrea o ușurare.

— N-a venit, și basta. Cică toți cei buni să poarte arme au fugit la Andriușka. Du-te, băiete, la Gordei, du-te, pentru numele lui dumnezeu, dă o pildă. Mai pe urmă, o să ni se pună la socoteală.

— Dar de ce tocmai eu sînt dator să mă zvîrl în gura lupului cel dintîi?

— Păi, doar... ceilalți n-au venit, fiindcă nu-s... Pe cînd tu...

— Ei, atunci, mai aștept și eu, răspunse Grigori cu încăpățînare.

Bătrînul se lăsă neputincios pe lavița de lîngă el.

— Gordei, știi... habar n-ai, nărodule... i-a împușcat azi pe cei ai căror feciori au fugit în pădure. Umblă

chiar el din casă în casă. O să vină şi pe la noi... pe crucea mea c-o să vină !

— Ei şi ? Doar n-am fugit la Andriuşka. Şi apoi, poate că uită şi nu vine...

Bătrînul şedea, sprijinit cu amîndouă mîinile de laviţă. Se ridică deodată, hotărît, şi făcu cîţiva paşi spre uşă :

— Nu vine ? Bine, o să mă duc chiar eu la el. De ce să pier din pricina ta ? Mă duc şi-i spun : umflă-l la toţi dracii şi trage-i o bătaie pînă i-i beli spinarea. S-a isprăvit cu răbda...

N-apucă să-şi termine vorba. Dintr-o săritură, Grigori fu lîngă el, îl înfăşcă de brăcinar, îl purtă de colo, colo prin odaie şi-l aruncă pe pat :

— Îţi arăt eu ! Îţi arăt eu ţie ! şuieră el de mai multe ori, suflînd greu. Văzînd că bătrînul vrea să se ridice de pe pat, răcni : Nu mişca ! Altfel... şi, fără să vrea, încleştă pumnii.

Bătrînul îl privi cîteva clipe, încercînd să se ridice în mîini. Apoi se prăbuşi greu pe pernă.

— Ei, ai crescut vlăjgan, de... Ce să spun ? Eşti mai tare ca tat-tu, gemu el jalnic. Şi adăugă cu alt ton, care nu prevestea nimic bun : Dacă nu azi, atunci mîine, tot mă duc la Gordei. N-ai cum să mă opreşti...

Grigori se trase liniştit într-un colţ şi rosti, tot atît de liniştit :

— Ei, atunci să nu dai vina pe altul ! Deocamdată, ştii, habar n-are nimeni unde zac ciolanele ţiganului...

Falca bătrînului se lăsă în jos. Grigori îi văzu cioturile dinţilor negri, pe jumătate putreziţi. Aştepta să audă ce va spune. Dar bătrînul tăcea, nemaiputînd să rostească un cuvînt.

Din ziua aceea, îl lăsă pe Grigori în pace.

Deocamdată, Gordei nu se ivea, parcă ar fi uitat într-adevăr de Grigori.

Iar acesta nu ieşea din casă decît uneori, noaptea, să mai răsufle aerul curat al primăverii. Deschidea cu băgare de seamă uşa, ca să nu scîrţîie, şi se aşeza într-un ungher întunecos, între zidul casei şi scară, pe lăvicioara cu picioarele îngropate în pămînt, privind cerul cu steluţele lui de aur risipite peste tot pe boltă şi gîndindu-se la vorbele tatălui său... „Se părăgineşte gospodăria !... Gospodăria ! La ce naiba ne mai trebuie gospodărie acu ? Azi se ridică alţii, ca Andrei..."

Şi ura faţă de Veselov răbufnea din nou, îl podidea iar. Acum nu mai era doar ura faţă de omul care îl şfichiuise cu biciul pentru Duniaşka. Îşi dădea seama de faptul că Andrei nu i-o luase numai pe Duniaşka, şi acest lucru se adăuga la simţămîntul de jignire, de arzătoare gelozie. „Se părăgineşte gospodăria. S-a destrămat, s-a risipit în vînt, ca fînul de pe cîmp. învolburt de vîrtej. Şi vinovaţi de asta sînt de-alde Andriuha, ori Fedka Semionov..."

Într-o zi, cufundat în gînduri, Grigori nu simţi că cineva sărise gardul. Auzind paşi lîngă el, tresări, zvîcni în picioare şi rămase neclintit, cu trupul uşor aplecat, gata să sară asupra umbrei care se ivea tot mai desluşit din întuneric, să-i încleşteze gîtlejul, dacă avea să fie nevoie...

Necunoscutul se opri însă şi-i şopti :

— Pssst ! Nu face gălăgie.

— Terioha ?!

— Am trecut pe aici şi te-am văzut în ogradă.

— Ia te uită — m-ai văzut !

— Da. Noi vedem orice, răspunse Terenti, fără să priceapă batjocura veninoasă din glasul lui Grigori. Ei, îmi zic, ia să trec pe la vechiul meu prieten.

— La prieteni se intră pe poartă, răspunse Grigori cu răceală, aşezîndu-se la loc.

— Ehei, sîntem obişnuiţi şi altfel. Doar gardul popii era şi mai înalt, i-o întoarse Terenti, silindu-se să pară

nepăsător. Se apropie, așezîndu-se alături de Grigori. Ei, să trăiești. Te odihneai ?

— Să zicem că da, răspunse Grigori scurt, arătîndu-i fără ocol că n-avea chef să stea de vorbă. Terenti, în întuneric, își mușcă buzele, ca să-și stăpînească mînia ce începea să clocotească în el. Întrebă cu glas domol :

— Ei, ce mai faci ?

Grigori sări în sus, își vîrî mîinile în buzunare și se proțăpi în fața lui Terenti.

— Ce tot îndrugi ? aproape că strigă el. „Ce mai faci ?..." Hai, spune pe șleau, ce vrei de la mine ?...

— Liniște ! se răsti Terenti, poruncitor, fără să se urnească din loc. Ei, fie și pe șleau, dacă vrei tu așa. Stai jos...

Grigori se așeză, sprijinindu-și coatele pe genunchi, lăsînd capul în jos.

— Hai să vorbim pe șleau, spuse din nou Terenti. Despre mobilizare auzit-ai ?

— Da de unde vrei să aud ? N-am primit nici o hîrtie.

— Ia nu mai face pe prostul ! Află că ești dezertor. Pentru asta, potrivit legii din timp de război, poți să fii pus la zid, fără altă vorbă. Terenti tăcu o clipă, apoi întrebă : Ei, ai înțeles ?

Grigori înălță capul :

— Da tu ?...

— Ce, eu ? întrebă Zerkalov.

— Nici pe tine nu te văd cu epoleți.

— Îi pun eu, dacă o să fie nevoie. Dar nu te uita la alții. Pe mine n-o să mă pună la zid. Gîndește-te la tine. Și acum, ia spune-mi : știi cumva unde se află Veselov ?

— Da ce, sînt sfîntul duh ca să le știu pe toate ? făcu Grigori, încordîndu-și atenția. Cică undeva prin Mlaștina Putredă...

— Că e în mlaştină, o ştim şi noi. Dar tu ai cutreierat-o în lung şi-n lat, îi cunoşti toate cărăruile. D-aia am socotit : deocamdată, să nu-ţi pui încă epoleţii. Altfel, de mult ai fi fost dat dezertor şi-ai fi păţit-o. Ei, ai priceput de ce nu s-a atins nimeni de tine pînă azi ?

Borodin îl privi pe Terenti îndelung, năuc, parcă fără a pricepe ce voia acesta de la el. Apoi, falca începu să i se lase în jos, întocmai ca la taică-său.

— Care... va să zică... trebuie să...

— Da. Zerkalov dădu din cap. D-aia n-am venit ziua la tine, şi nu pe poartă. Pricepi ?

Grigori expiră zgomotos şi, ca şi cînd ar fi fost umflat cu pompa şi numai astfel s-ar fi ţinut pe picioare, căzu fleaşcă pe laviţă. Îndată însă ce o atinse, sări în sus şi-şi înfipse mîinile în Terenti :

— La dracu ! Auzi, ce-au scornit ! V-aţi şi găsit prostul ! Du-te de-i pîndeşte tu ! Dar, dacă biruie Andriuha, eu ce mă fac ? Hai, spune, ce ? Vreau să trăiesc. Vă bag...

Tot zbierînd astfel, Grigori îl zgîlţîia pe Zerkalov, de parcă ar fi vrut să-l dea grămadă, să-l sfîşie în bucăţi. Acesta nu putea cu nici un chip să se smulgă din strînsoarea lui. În cele din urmă, făcînd o mişcare dibace, îl izbi cu capul în bărbie, îmbrîncindu-l spre zid, şi scoase naganul din buzunar. Cocoşul ridicat ţăcăni scurt, urmat de urletul lui Borodin care se lăsă jos lîngă zid :

— Sta-a-ai...

— Taci, scîrnăvie ! hîrîi Terenti, ridicînd naganul. Zbieri, de te aude tot satul. Încă o vorbă şi...

Grigori răsufla greu. Pieptul lui Zerkalov tresălta de asemenea năvalnic. Amîndoi stăteau pe loc, nemişcaţi, fără să-şi ia ochii unul de la altul, gata de luptă : unul să sară de lîngă zid şi să-şi încleşteze ghearele în gîtul celuilalt, iar acesta să-l şi doboare cu un foc.

În cele din urmă, Zerkalov lăsă naganul în jos şi, scoţînd o batistă, îşi şterse fruntea şi grumazul. Apoi se

așeză pe lăvicioară cu naganul pe genunchi, fără să ia însă mîna de pe el.

— E limpede ce-ai de făcut ? întrebă el, poruncitor.

— Scutește-mă de asta, Terenti, începu deodată Grigori, cu glas subțire, jalnic. Scutește-mă, în numele vechii noastre prietenii. Mi-e frică. Dacă se află că am făcut așa ceva... Doamne ! Mă omoară în vreo hudiță.

— Fă în așa fel să nu afle nimeni, îl sfătui Zerkalov, rece.

— Doamne ! Dar tata o să bată toba cel dintîi, prin tot satul !

— Ei, dacă ți-e frică, nu-i spune. Acum, bunăoară, doarme, nu ? Ei, de cînd... stăm aici prietenește de vorbă, puteai să faci două drumuri dus și întors. Terenti dădu din mînă spre Mlaștina Putredă. Doar e la doi pași. Își vîrî naganul în buzunar și se ridică, dînd să plece. Așadar... cum s-ar zice : ne-am înțeles ! Executarea ! Să te ferească dumnezeu să nu te supui !

— Dar s-au revărsat apele. Te îneci în orice rîpă, nu numai în mlaștină ! replică Grigori, făcînd o ultimă încercare deznădăjduită de a-l îndupleca.

— Nu face nimic ! Peste o zi, două, se retrage apa. Iar noaptea mlaștina îngheață. Ceea ce ne trebuie și nouă... Vezi, bagă de seamă ! Nu ne arde de glume !

Terenti plecă pe același drum pe care venise. În jurul lui Grigori stăruia o tăcere adîncă. Mirosea a pămînt umed, reavăn, iar dinspre pădure adia mireasma mugurilor ce se deschideau, atît de cunoscută din copilărie, veșnic tulburătoare. Uneori, stînd acolo, Grigori auzea dinspre ograda lui Lopatin trosnete surde de împușcături. Executau pe cineva. Lipindu-se cu spatele de zid, Grigori își zicea în gînd : „Gata... a trăit, și nu mai e. Omului îi trebuie o nimica toată ca să moară.“ Acum însă nu se auzeau împușcături.

Deodată, dinspre o uliță apropiată, răsună tropotul unui cal care gonea din răsputeri. Detună un foc de ar-

mă, însoţit de zuruitul unui geam spart; liniştea fu sfîşiată de ţipătul de moarte al unui om.

— A-a-a !...

Ţipătul se stinse, subţire de tot, şi ecoul lui mai rătăci cîteva clipe prin pădure. „Ia uite ! Omul a pierit, dar ţipătul lui pluteşte încă deasupra pămîntului", îi trecu lui Grigori prin cap. Aducîndu-şi-l aminte pe Terenti cum stătea în faţa lui, cu naganul în mînă, simţi că-l străbat fiori reci. „Să ştii că ar fi tras în mine, diavolul ! Ce-i pasă ?"

Gîndi cu groază : tot astfel ar fi plutit deasupra satului şi ţipătul lui de moarte. Acu nu s-ar mai fi aflat printre cei vii...

8

Se scurseseră apele zgomotoase ale primăverii, întinerise din nou pămîntul, îmbobociseră florile pe pajişte, fără a se gîndi că nu mai aveau nici un rost, că acum nu le ardea oamenilor de ele.

În casa Borodinilor viaţa se scurgea pe albia ei dintotdeauna. Bătrîna bucătăreasă gătea ca de obicei şi, cînd venea vremea prînzului sau a cinei, punea mîncarea pe masă, ieşind pe uşă tăcută. Bătrînul Borodin se închina la icoane, apoi se aşeza la masă, mut ca mormîntul. După aceea, îşi întorcea faţa pămîntie spre fiu-său, şi Grigori, tăcut, se dădea alene jos din pat.

Grigori nu se prea sinchisea acum dacă taică-său se va duce ori nu la Zerkalov. Alte gînduri îl frămîntau.

Nu uita de loc cele vorbite cu Terenti, întrebîndu-se zi şi noapte cum să scape de el. Şi, cu toate că Terenti, care nu-şi arunca vorbele în vînt, îl ameninţase : „Ferească dumnezeu să nu te supui !", tot amîna răspunsul. Într-o zi, cînd în sufletul lui Grigori începuse să licărească speranţa : „Poate că nu mai vine, poate că mă lasă în pace", îl zări pe Terenti stînd în întuneric pe lă-

vicioara de lîngă casă. Cînd Grigori se apropie de el, Terenti nu se ridică, nu făcu nici o mişcare. Rosti doar scurt, ameninţător :

— Ei ?!

— Ei... te-am aşteptat. Ar trebui să ne înţelegem... Altminteri, de bună seamă... unde să mă ascund de voi?...

— Pe mine să nu mă duci cu vorba, secătură ! Crezi că ne jucăm cu tine ? Ce, îţi închipui că nu eşti încă mobilizat ?

Terenti vorbea tărăgănat, fără să ridice glasul, ba părea chiar fără mînie.

— Uite ce e, Terenti, pe mine să nu mă faci secătură. Poate că eu doresc moartea lui Veselov mai mult ca tine...

— Ei, poate c-o să te cred... rosti Terenti, alene.

Grigori se aşeză pe laviţă, lîngă el. Terenti se trase uşor deoparte.

— O să mă duc, făgădui Grigori cu glas scăzut. Se spune aiurea că n-ar fi drum pînă acolo, că-l înghite mlaştina pe oricine cutează să meargă. Cunosc toate cărările... aproate tot atît de bine ca şi tata. Tăcu o clipă, se uită la Zerkalov şi spuse încă o dată : Da, tot atît de bine ca şi tata. El a crescut lîngă mlaştina asta, pot să spun că aici şi-a petrecut toată viaţa. Poate s-o străbată toată şi noaptea, în lung şi-n lat. Doar o dată a trebuit să stăm noaptea întreagă în mijlocul ei. Şi asta numai fiindcă a plouat cu găleata, s-a umflat totul în jur, s-a umplut de apă...

Zerkalov asculta cu răbdare, aşteptîndu-l pe Grigori să-şi termine singur vorba. Zîmbi şi-i aruncă peste umăr.

— Unde vrei să ajungi ? Taică-tău se poticneşte acum şi în casă...

Grigori oftă şi urmă grăbit :

— Ei, parcă nu ştiu... Nu, de altceva... Şi, plecîndu-se spre Zerkalov, şopti pripit : Las' că aflu eu totul. Şi... şi-o să-i spun lui taică-meu unde sînt partizanii lui An-

driuha. Iar pe el n-o să-l rabde inima, o să vină la voi numaidecît. Umblă, umblă el în băț, o să vă însoțească el. Eu nu pot să vă arăt drumul, că mă dau de gol.

— Ei și ? întrebă Zerkalov, batjocoritor, cu toate că știa prea bine ce anume nu-l lăsa pe Grigori să se dea de gol. De astă dată însă Grigori nu-i spuse pe față că-i era frică, se cam codi, dar apoi urmă spre propria lui mirare :

— Pentru ce ? Poate c-o să fiu și altădată de folos, tot în treburi d-astea. La ce bun să știe toată lumea ?

— Ei... fie...

Grigori își trase zgomotos răsuflarea.

— Atunci, ne-am înțeles ! Mîine mă duc...

— Stai ! Dar cum ai să-i spui lui tat-tău ? Doar rîndul trecut ziceai c-o să trîmbițeze cel dintîi, prin tot satul ! întrebă Zerkalov, bătîndu-și joc acum pe față de Grigori. Acesta își lăsă capul în piept.

— Știu și eu cum ? răspunse el în doi peri. Poate că n-o să trîmbițeze, dacă o să biruiți...

— Dacă ?... Zerkalov se întoarse brusc spre Grigori, cu obrazul schimonosit de mînie, îl apucă de piept și, dînd din cap, i-o trînti drept în față : Vai de tine, cutră! Cu unul ca tine o să biruim la sfîntu așteaptă...

Grigori văzu înaintea lui toată noaptea, și toată ziua următoare, chipul cumplit al fostului său prieten.

Ziua, ca un făcut, se scurgea încet de tot. Soarele scăpătă în sfîrșit dincolo de zare, dar întunericul, cine știe de ce, întîrzia. După ce se întunecă, bătrînul stătu mult de veghe în odăița lui înainte de a se culca. Tușea, umblînd de colo, colo. În sfîrșit, liniștea pogorî peste toată casa. Grigori își luă cu băgare de seamă haina din cui și ieși afară. Dinspre lac sufla o adiere rece. Grigori, fără o pricină anume, se lăsă pe laviță și stătu cîteva clipe, ca înainte de a porni la un drum lung. Apoi se ridică, se uită la cer, se încheie la toți nasturii și ieși pe poartă încet, în vîrful picioarelor.

Se întoarse cam după patru ceasuri, ud de roua dimineţii, murdar, cu haina plină de cetină uscată, de muşchi veşted, din anul trecut. Îşi scoase haina şi o vîrî sub scară, în coteţul cîinilor. Ca să nu-l trezească pe taică-său, nu intră pe uşă, ci pe fereastra pe care o împinse, deschizînd-o fără zgomot. Culcat în pat, se gîndea : „Bine am ajuns... Intru ca un hoţ în casa mea !... Întorcîndu-se pe partea cealaltă, spuse în gînd, ameninţător : Las' că te găsesc eu..."

După vreo trei zile, îi spuse tatălui său, ca din întîmplare :

— Cică Andriuha s-ar ascunde cu ai lui în Mlaştina Putredă... pe acolo, pe unde, o dată, a trebuit să înnoptăm amîndoi.

— De unde ştii ? întrebă taică-său, scuturîndu-şi capul cît o tărtăcuţă.

— De unde ? Mi-a strigat o coţofană din zbor ! răspunse Grigori, răstit. Cic-aşa ar fi...

— Aha, zi aşa... scîrţîi bătrînul şi privi pe fereastră.

— Ce, aşa ?! Vezi, tată, să nu sufli o vorbă la nimeni! îl povăţui Grigori. Viaţa, acum, e ca un joc de cărţi.

— I-auzi ! zîmbi bătrînul. Isteţ mai eşti ! Numai că viaţa, ştii, totdeauna a fost un joc : ori cîştigi, ori pierzi. Altceva nu-i.

— Dacă pierzi şi rămîi mofluz nu-i cine ştie ce pagubă. Cu vremea se face isteţ şi ăl cu buza umflată. Pe cînd acu, dacă ai greşit cartea, rămîi fără cap.

Fără să-i răspundă, bătrînul se sui pe cuptor şi se tolăni acolo, aproape pînă seara. În timpul cinei, arunca în tăcere priviri piezişe spre albgardiştii care forfoteau de colo, colo pe uliţă.

— Mlaştina Putredă, chiar aşa-i, s-a umflat de jur împrejur, zise bătrînul în cele din urmă. Nu-i prost Andriuha, bine a chibzuit : n-ai cum să te strecori pînă la ei.

— E isteaţă vulpea, cînd vînătorii-s nătărăi, răspunse Grigori tărăgănat. Ei, ce te zgîieşti la mine ? Crezi că numai Andriuha ştie pe ce cărări să umble prin Mlaştina Putredă ?

— Ce vrei să spui ? tresări taică-său.

Grigori îşi aruncă lingura de lemn pe masă şi trecu în odaia de alături.

Noaptea, Grigori nu dormi, trăgînd cu urechea la cele mai slabe zgomote din odaia cealaltă. Într-un tîrziu, auzi uşa scîrţîind uşor. Desculţ, lipăi pe podeaua vopsită pînă la patul bătrînului şi-l pipăi grăbit. Patul era cald şi gol. Grigori se întoarse la el, se culcă, se înveli pînă peste cap şi adormi liniştit.

Dimineaţa îl trezîră din somn nişte împuşcături îndepărtate. Fără să se scoale, întoarse capul spre fereastră. În odaia de alături, taică-său se răsucea în pat. Grigori nu-l întrebă însă nimic.

În ziua aceea, bătrînul Borodin se sculă tîrziu, obosit, se tîrî spre uşă, clătinîndu-se, şi trecu anevoie pragul. Se întoarse cam după două ceasuri şi se prăvăli din nou în pat.

— Auzi, Grişuha, i-adevărat : nu numai Andriuha cunoaşte potecile acunse, zise bătrînul, răsuflînd greu, cu glas întretăiat. Nasul lui mic, ascuţit, ridicat deasupra pernei — capul nu i se vedea — tresărea cine ştie din ce pricină.

— Ei ? mormăi Grigori, nepăsător.

— Ei ! Azi au dat năvală peste ei. Cică au omorît jumătate din toată ceata. Slavă domnului, şi-au făcut destul de cap... Dar Andriuşka, ştii, a scăpat împreună cu ceilalţi...

— A scăpat ?!

— De ce zbieri ? se oţărî pe neaşteptate bătrînul. Apoi urmă cu alt ton, domol, plîngăreţ, tînguitor : Da, e isteţ vulpoiul, d-aia a scăpat. Nu fiindcă-s nătîngi vînătorii, ci fiindcă-s bătrîni. Tinerii de azi îs fricoşi. Trebuia să-i

ia noaptea, din somn. Și eu am orbecăit prin pădure pînă s-a luminat de ziuă.

Grigori nu răspunse — se prefăcea că nu înțelesese. Bătrînul își săltă capul de pe pernă, își înfipse în el privirea ochilor săi gălbejiți, rotunzi, ca niște bani de aramă.

— Of, vai și-amar de tine... Și se mai zice că ești creștin, cu crucea la gît...

Asemenea vorbe îi erau acum cunoscute lui Grigori. Se răsuci pe călcîie și plecă tăcut în odaia lui.

La prînz îl zări pe Terenti trecînd pe uliță. Avea capul oblojit cu o cîrpă albă pătată de sînge. Părea că noaptea nu trecuse fără urmări pentru el. În aceeași seară, Terenti ședea din nou pe lăvicioară, lîngă zidul casei lui Borodin.

— I-am tras lui Andriușka o bătaie soră cu moartea, slavă domnului, rosti el, de îndată ce Grigori ieși din casă. Acesta voi să răspundă ceva, dar Zerkalov nici nu-l lăsă să deschidă gura. Veselov, se înțelege, nu-i ageamiu ; acu, o să fie mai cu băgare de seamă. O să-și aleagă locuri de popas tainice, să nu te poți strecura pînă la ele, nici ziua, nici noaptea.

— De bună seamă. Acu, n-are rost... se grăbi Grigori să-și dea cu părerea.

Zerkalov îl întrerupse însă cu asprime :

— Ce n-are rost ? Ia te uită ! Ba, o să ai ceva mai mult de furcă, atîta tot. Apoi adăugă, mai blînd : Dă-ți silința, Grigori, e spre binele tău. Tata a zis că n-o să uite rîvna ta.

Grigori înțelese : Zerkalov ardea de nerăbdare să isprăvească cu Veselov. Iar dacă el, Grigori, scăpa acum o vorbă de împotrivire, Terenti nu-și mai stăpînea mînia, îi făcea seama pe loc, fără a sta pe gînduri.

După aceea, zile în șir Grigori își aminti iar de factorul cel mustăcios. Noaptea, se scula tiptil, își scotea de sub scară haina, scoarță de noroi, se furișa cu băgare

de seamă prin dosul caselor, pînă la pădure, și se afunda în ea, ca într-o bulboană neagră, fără fund.

Într-o dimineață, taică-său tuși cu tîlc și, scărpinîndu-se în barbă, întrebă, subțiindu-și ochii lăcrimați :

— He... he... ce se mai aude, pe unde o fi Andriuha ?

Grigori tresări ca prins cu mîța-n sac.

— Adică, cum ce se aude ?

Fără îndoială, era de prisos să se mai prefacă, să se mire : bătrînul știa totul. Deodată, de parcă abia în clipa aceea ar fi priceput întrebarea, Grigori înjură cu glas tare, fără sfială. În vorbele lui tăioase, pripite, răsunau și ura fioroasă față de partizanii lui Veselov, și mînia pe el însuși, fiindcă nu fusese în stare să le dibuie ascunzătoarea, și spaima dată pe față la gîndul că nu numai Terenti știa de iscodelile lui. E adevărat, știa despre ele taică-său, nu un străin. Totuși Grigori simți că-l străbat fiorii, din cap pînă-n picioare. La drept vorbind, care era deosebirea ? Ori că știa taică-său, ori altcineva — tot un drac ! Taina unui singur om moare o dată cu el, pe cînd cea împărtășită iese ca untdelemnul la suprafață.

Așa gîndea Grigori, pînă ce auzi din nou acel „he-he" prudent, care voia parcă să-l liniștească. Grigori se întoarse cu fața la perete și spuse încet, parcă mărturisindu-și vinovăția :

— Noaptea, pădurea e mare și adîncă... E greu să dibui o fiară, darmite un om... Deodată, se întoarse repede. Scîndurile de sub el scîrțîiră scurt, greu. Bagă de seamă, tată... Habar n-ai de nimic : e limpede ? Încă nu se știe ce vreme va fi după furtună, ai înțeles ? Și răsuflă din rărunchi, ca după o goană lungă.

— Ba se știe : după ploaie și furtună, vine vreme bună, cu soare, răspunse bătrînul, domol.

— Ei, soarele pătrunde și în temniță, printre gratii, da în mormînt, ba. Asta-i, tată.

Bătrînul se scărpină din nou în barbă şi se uită fără un scop anume spre podeaua gălbuie, luminată ici şi colo de razele soarelui.

— M-da... Aşadară, l-ai lămurit pe taică-tău, în toate privinţele... Ptiu ! Şi bătrînul ieşi afară, rostind batjocoritor : Ehei, degeaba ţi-ai ţinut haina sub scară, să-ţi putrezească acolo. Halal gospodar ! Deocamdată, hai, ia-o pe a mea.

Dar Grigori n-avu nevoie să ia de multe ori haina tatălui său. Într-o dimineaţă, auzi răcnete şi înjurături pe uliţă. Sări jos din pat şi se uită pe geam. Oamenii lui Kolceak fugeau pîlcuri-pîlcuri spre pădure. Terenti alerga năuc pe uliţă. Era fără şapcă şi cu cămaşa ieşită din pantaloni. Pesemne că abia sărise din pat. Împuşcături răzleţe răsunau ici şi colo.

Uşa se deschise pe neaşteptate şi taică-său se ivi în prag, dădu buzna înăuntru de-a-ndăratelea, punînd îndată cîrligul ; fără să-şi îndrepte trupul încovoiat, se trase într-un ungher şi se prăbuşi pe laviţă, închinîndu-se mereu.

— Doam... dum... prea sfîn... născăt... Cică ne-au încercuit roşii din toate părţile. Of, doamne !

Grigori simţi că-l străbat pînă în inimă fiori de gheaţă. Înghiţi în sec şi şopti :

— Ei, tată... Acum, bagă de seamă...

Cei pe care îi căutase atîtea nopţi veniseră singuri la Lokti.

...Într-o zi, cînd Grigori ieşi în sfîrşit pe uliţă, simţi în suflet un gol chinuitor.

De aproape o săptămînă bătuse un vînt năprasnic dinspre apus. În noaptea aceea însă vîntul îşi pierduse puterea şi, pînă dimineaţa, se potolise cu desăvîrşire. Încet-încet, apele zbuciumate ale Alakulului se astîmpărau.

PARTEA A DOUA

Capitolul I

1 Banda lui Gordei Zerkalov își mai făcea de cap pe undeva, prin păduri. Încet-încet, oamenii lui Kolceak erau prinși sau împinși tot mai departe, în smîrcuri. În timpul iernii mulți dintre țăranii mobilizați în armata lui Kolceak se întorceau spășiți în satele lor de baștină.

Fedot Artiuhin venise la Lokti printre cei dintîi. Parcă era un cerșetor, cu cojocelul lui rupt, pîrlit noaptea pe lîngă focuri, cu pîslarii ponosiți de tot, cu vîrfurile ridicate în sus, și cu căciula de berbec năpîrlită.

— O fi lepădat pe undeva tot ce a avut mai de preț și s-a gătit așa ca să stîrnească milă, se vorbea pe socoteala lui.

Fedot se duse îndată la Andrei, la sovietul sătesc, înființat de curînd.

— Să trăiești, președinte, spuse el fără vlagă. Iacă-tă-mă. M-am înfățișat... Dacă vrei, cheamă miliția, fă cum crezi. Și văzîndu-l pe Feodor Semionov, care ședea la perete, îi făcu o plecăciune adîncă, mînat de cine știe ce pornire. Apoi se mută de pe un picior pe altul, cu gîndul să plece. Deodată își scutură însă căciula pe care o strîngea în mînă și se lăsă greu pe scaun. Fie, chemați miliția...

— Pentru ce ? întrebă Veselov, cercetîndu-l cu luare-aminte din cap pînă în picioare.

— Păi, eu... de... îngăimă Fedot, arătînd din mînă spre fereastră, în direcţia pădurii.

— Ei, de vreme ce ai venit, vezi-ţi de treburi, răspunse Veselov paşnic.

Atunci Fedot se instală pe scaunul nevopsit, soios şi începu să lămurească pripit :

— Păi, ce-s eu ? Parcă m-am dus de bunăvoie... Rău am făcut că n-am plecat atunci cu tine. În schimb, am cărat lăturile lui Gordei. E-eh, ce să mai vorbesc ! Şi după aia, ce era să fac ? Mă gîndeam şi eu : să trec la voi ? Mă puneaţi numaidecît la zid. Şi apoi, nici Zerkalov n-avea să mă ierte, trimitea oameni de-ai lui să mă răpună. Te găsea — de ! — pe atunci avea mîna lungă. Să rămîn acolo ? Tot pieirea mă pîndea. Ori de glonţ, ori de ger. Pe cînd aici, am şi eu o căscioară, oricît de prizărită, şi o nevastă...

— Dar cine ţi-a spus c-o să te punem la zid ? întrebă Andrei.

— Păi... Aşa se auzea la noi, acolo, răspunse Fedot, cam în doi peri. Se zicea că i-aţi ucis pe Ignat Isaev şi pe Kuzma Razinkin, fiindcă feciorii lor se războiesc de partea albilor. Da mai apoi, am auzit că şi Kuzma, şi Ignat sînt teferi şi sănătoşi... Atunci, mi-a trecut prin minte : „Nu cumva ne sperie ăştia ?" Noaptea, chibzuiam : dar eu ce-s ? Sînt oare duşmanul tău, bunăoară ? Aşa că, după ce am cîntărit totul, am întins-o spre casă.

Andrei rîse.

— Bine ai cîntărit, Fedot.

Artiuhin zîmbi şi el.

— Ei, vă mulţumesc... şi o luă spre uşă. Deodată, însă, se opri şi se uită îndărăt, spre Andrei.

— Mai doreşti ceva ? îl întrebă Veselov.

— Păi, tot despre asta... Nu-mi vine să mă dumiresc. Zerkalov, cînd prinde pe careva... care a luptat pentru Soviete, îi şi ia viaţa, fără vorbă multă. Iar voi... Iacă, am venit, şi tu-mi spui : vezi-ţi de treburi. Nici de Ignat

Isaev și de Kuzma Razinkin nu vă atingeți. Ciudat... Ia lămurește-mă mai cu de-amăruntul

— Doar te-am lămurit o dată, Fedot, răspunse Veselov. Ne dăm noi seama cine ni-i dușman, și cine nu. Trăim asemenea vremuri, în care chiar multe familii s-au rupt în două. Curînd au să se dumirească toți pe ce lume trăim, așa cum ai făcut-o și tu.

— Ce, și Ignat Isaev o să se dumirească? se miră Fedot. Nu-mi vine a crede...

— Ei, dacă-i așa, să nu dea vina pe alții. Dac-om vedea că uneltește împotriva noastră, îl strivim. Acu, sîntem destul de tari.

După ce Artiuhin ieși, închizînd ușa după el, Andrei se uită întrebător la Semionov, care ședea tăcut: nu cumva greșise? Semionov îl înțelese și se sculă:

— E în ordine, Andrei. Ai procedat foarte bine.

Încruntîndu-și sprîncenele stufoase, Semionov păși prin încăpere de colo, colo și, încheindu-și credincioasa-i scurtă de piele, scorojită după atîția ani de slujbă, spuse:

— Ei, eu am plecat. N-am ce să te mai învăț. Văd că te orientezi bine și singur, în toate privințele. Bravo, Andriușa, te ții de nădejde pe picioare.

Andrei se tulbură și întoarse capul, uitîndu-se pe geam. Semionov îi întinse mîna:

— Ei? Mai ai ceva întrebări? Nu? Atunci, la revedere.

— Drum bun, Feodor, și să fie cu noroc.

Semionov se îndreptă spre ușă. În prag se întoarse:

— Mi se pare că mai ai ceva pe suflet. Hai, vorbește deschis.

După o clipă de șovăială, Andrei spuse:

— Mă gîndesc mai demult la un lucru, Fedea... Uite, ai spus că m-am descurcat cum trebuie. M-am bătut cu Kolceak, de bunăvoie și din toată inima. Dar tot n-am fost scris în partid. Se întoarse însă numaidecît spre Se-

mionov şi adăugă cu un aer vinovat : Nu ştiu, o fi prea devreme pentru mine ?

Semionov se apropie de Andrei, îl apucă de umeri, şi-l zgîlţîi uşor, rostind cu glas surd, oarecum cu ciudă :

— Andriuşa, de mult aştept să aud vorbele astea de la tine. Ştiam că le voi auzi. Am să te recomand chiar eu la comitetul raional de partid.

— Ei, îţi mulţumesc. Îţi mulţumesc, prietene, răspunse Veselov, aproape în şoaptă.

— Ba eu îţi mulţumesc, Andriuşa. La întoarcere dau pe la tine şi te iau la comitetul raional. Noroc.

Veselov rămase îndelung la fereastră, cu mîinile la spate, neclintit, parc-ar fi stat în poziţie de drepţi.

Fedot ieşi de la Veselov, călcînd voios, şi-i strigă peste drum lui Tihon Rakitin, care se ivise de după colţ :

— Să-mi trăieşti, Tihon, şi alergă spre el cu paşi mărunţei.

— A, te-ai întors ? îl întrebă Rakitin, întinzîndu-i mîna. Să trăieşti. Ai fost la Veselov ?

— Da. M-am înfăţişat reglementar. Aşa şi aşa : am fost aghiotant şi vistavoi la Zerkalov.

— Şi nu s-a speriat de tine ?

— Nu-u... Fedot zîmbi cu gura pînă la urechi, pierdută în părul des al bărbii. O, doamne ! În sfîrşit o să dorm şi eu în pat, ca lumea. Dar tu ce mai faci ?

— Iaca, m-am războit şi eu... cu d-alde tine.

— Asta aşa-i. I-am spus şi eu lui Andrei : da ce, parcă sîntem duşmani ?

A doua zi, cînd Fedot, în pofida gerului, spărgea lemne în ogradă, numai în haine de vară, Grigori veni la gardul de nuiele, îl privi în tăcere cîteva clipe, apoi spuse :

— Ia uite... se vede că te-ai oțelit în detașamentul lui Zerkalov. De ce nu pui ceva mai gros pe mătăluță ?

Fedot se întoarse și aruncă toporul în zăpadă :

— A, tu ești, Grișka ? Nu, băiete, acolo nu prea te oțelești. Da tu unde ai făcut războiul ? Nu cumva la Andrei în detașament ?

— Oamenii se bat între ei, dar eu de ce să mă bag ? răspunse Grigori posac. Că n-am ce apăra.

— Da eu ?... întrebă Fedot.

Întrebarea era dreaptă, dar Grigori nici n-o auzi parcă. Întors într-o parte, privi de-a lungul uliței și întrebă la rîndu-i, cu băgare de seamă :

— Și cum e cu Zerkalov ?

— A, vrei să știi ? zîmbi Fedot. Nu cumva ai poftă să-ți arăt și drumul pînă la el ?

— Mare nătărău ești ! Grigori scuipă în zăpadă. Cine se mai duce la el acu ? Cică-i sînt numărate zilele.

— Așa-i, încuviință Artiuhin. Fug oamenii de la el pe capete. În curînd, o să rămînă numai ei trei : cei doi Zerkalovi, bătrînul cu fecioru-său, și Lopatin.

— Și Lopatin e cu ei ?

— Da unde vrei să fie ? E un fel de șef de stat-major.

— Așa, rosti Grigori într-o doară și se îndepărtă.

O dată cu cele dintîi zile calde, la Lokti sosi vestea că la Irkuțk fusese împușcat „comandantul suprem" — Kolceak.

Adunați la soviet în fiecare seară, sătenii dezbăteau cu aprindere această știre.

— Ei, Fedot, ai rămas fără „comandant suprem", glumi Rakitin.

De obicei, Artiuhin întîmpina blajin asemenea glume. Acu, se făcu însă stacojiu, roti capul în toate părțile și se proțăpi mînios înaintea lui Tihon :

— De ce-ţi baţi joc de mine? De ce? Că am slujit la... Crezi c-am avut parte acolo de o viaţă dulce? Da tu...

Îi tremurau buzele, ca unui copil gata să izbucnească în plîns.

— Are dreptate, Tihon. Să nu mai vorbim despre asta. Hai, gata, îi luă Veselov apărarea lui Artiuhin.

— Da, da, chiar aşa! se oţărî Fedot. Auzi, mi-a pus în cap un „comandir soprem". Las' c-am aci, în sat, ditai-mai comandiru... stă acasă, tolănit pe cuptor...

Fie că Fedot vorbea serios, fie că glumea, totuşi odaia îmbîcsită de fum se cutremură de rîsete. Fedot se zăpăci o clipă, apoi îşi dădu seama ce şotie făcuse şi izbucni în rîs, împreună cu toţi ceilalţi.

— Bine ar fi s-o păţească şi Zerkalov la fel, îşi dădu el cu părerea, după ce rîsetele se mai potoliră.

— Nu-i nimic, Fedot, o să-l înhaţe şi pe Zerkalov, îl linişti Veselov.

După ce soarele topise zăpada şi zbicise cîmpul, ţăranii din Lokti se apucară să-l scurme cu plugurile lor mîncate de rugină, deştelenind costişele, semănîndu-le la repezeală din ciururi şi din coşuleţe cu seminţe.

Grigori, cu mîinile vîrîte adînc în buzunare, umbla tăcut pe uliţe, privind în jur nepăsător, cu gîndurile aiurea.

— Ară oamenii... spuse într-o zi taică-său, scuturîndu-şi bărbuţa spînatică. Grigori mormăi ceva nedesluşit. Ar trebui să arăm şi noi... măcar o deseatină, dar eu nu mai am putere. O să pierim de foame

— Da la ce naiba să-mi mai rup şelele la plug? strigă Grigori. Faci bucate, şi ţi le ia Veselov.

Totuşi a doua zi ieşi la cîmp şi semănă, mai mult de mîntuială, o tarla arată mai dinainte.

Cam în cea din urmă zi de trudă, zăbovi pînă tîrziu la cîmp. Amurgea cînd intră în crîng să-şi ia calul.

Aproape fără să se uite în jurul lui, îi puse frîul, îl despiedică şi dădu să-i sară în spinare, cînd deodată un om, păşind tiptil, ieşi de după copaci şi-i strigă cu fereală.

— Hei !

Grigori încremeni locului. Calul smuci din cap, îi smulse frîul din mînă şi se dădu deoparte, începînd să pască. Grigori nu făcea nici o mişcare : se holba la Lopatin, care stătea pe sub copaci, de parcă acesta s-ar fi întors de pe lumea cealaltă.

... Încă înainte de începutul semănăturilor, la Lokti se aflase că banda lui Zerkalov fusese stîrpită. Veselov se îngrijise să anunţe acest lucru oficial, în auzul tuturor. Spusese că cei doi Zerkalovi, tatăl şi fiul, fuseseră prinşi, condamnaţi şi împuşcaţi, iar Lopatin pierise în ultima ciocnire. Grigori nu-l credea pe Veselov şi, într-o zi, îl întrebase pe Rakitin :

— O fi adevărat ce se vorbeşte pe seama Zerkalovilor?

— Ia şi citeşte. Uite, scrie şi despre Lopatin.

Grigori luase ziarul boţit, cu colţurile roase, şi citise îndelung comunicatul despre lichidarea bandei lui Zerkalov. I-l dăduse înapoi lui Rakitin, fără să scape o vorbă.

Gîndul că Zerkalov trăieşte, c-o să se ivească noaptea pe lăvicioară, lîngă casa lui, îl apăsase mereu ca o piatră grea. Acum, îi căzuse povara de pe umeri.

În tot timpul acela, Grigori mai era frămîntat şi de alt gînd. Numai doi inşi ştiau că el îi pîndise nopţi de-a rîndul pe partizanii lui Andrei Veselov : Terenti şi taică-său. În cel mai rău caz, poate că mai aveau cunoştinţă de asta Gordei Zerkalov şi Lopatin. Or, acum, toţi aceşti martori nu se mai aflau printre cei vii. Iar taică-său... ei, şi el era cu un picior în groapă...

Iată-l însă acum, la cinci paşi de el, pe Lopatin, în carne şi oase, murdar, păros ca o fiară. Îi pîndea încordat fiece mişcare, cu mîna-n buzunar. Grigori îşi dădea seama că avea acolo ori un nagan, ori un cuţit.

În cele din urmă, Grigori rosti abia auzit :

— Ei, ce vrei de la mine ? Ţi-o fi foame. Stai o clipă. Mi-a mai rămas ceva, şi el arătă din cap spre căruţa în care urcase plugul şi boroana.

Lopatin clătină din cap şi scoase mîna din buzunar.

— Nu-u ! Nu-s flămînd. Deocamdată, au grijă nişte oameni milostivi să mă îndestuleze cu de-ale gurii. Ia fă-te-ncoace ! Hai, apropie-te !

Grigori nu avea altceva de făcut decît să se supună. O clipă după aceea, şedeau amîndoi pe iarbă, rezemaţi cu spatele de trunchiul unui pin uriaş.

— Scria la ziare că te-au ucis şi că pe Zerkalovi i-ar fi împuşcat, spuse Grigori.

— Pe Gordei... da, într-adevăr, l-au ucis, fie-i ţărîna uşoară, răspunse Lopatin cu glas înăbuşit, pieptănîndu-şi barba cu degetele, dar Terenti a fugit, pe cînd îl duceau să-l împuşte. Zicea că era o noapte întunecoasă şi s-a făcut nevăzut în beznă. În privinţa mea, vezi bine că au minţit. În ultima luptă, a tras careva în mine. Am zăcut în nesimţire, pînă seara. Deodată, mă întoarce cineva pe spate şi aud : „S-a isprăvit cu tîlhăroiul de Lopatin, secătura ! O să-l îngropăm mîine.“ Şi-au plecat. Pînă dimineaţa, m-am tîrît departe de acolo. Se pricep dumnealor să taie piroane despre noi, urmă Lopatin. Dar uite că trăim... Ai un ordin de la Terenti...

— Ce ?

Lopatin tresări. Mîna lui, în puterea obişnuinţei, lunecă în jos, spre buzunar.

— Ptiu, drace ! rosti el surd. De ce naiba zbieri ?

— Cine ? Eu ? Eu nu... bolborosi Grigori. Cum, am zbierat ? Eram cu gîndul în altă parte.

— Auzi, Terenti ţi-a dat ordin... în privinţa lui Veselov. Trebuie să-i faci seama, şi fără zgomot, spuse Lopatin, deodată rece, aspru. Cum o faci, cum o dregi, te priveşte. Terenti a spus : să nu-i treacă prin minte lui

Grişa să se împotrivească. Să-şi aducă aminte, zice, în ce loc ne-a dus taică-său. Ei, ai înţeles ?

Grigori ar fi ţipat în gura mare : „Secăturilor ! Mă lăsaţi o dată-n pace, ori ba ?“ Dar, în loc de aceasta, îi ieşi din gură doar atîta :

— Bine... Ce să mai...

— Ei, aşa, da. Treaba mea e să-ţi fac cunoscut ordinul. Pe urmă, trimit un om de nădejde ca să vadă dacă a fost îndeplinit şi cum.

— Bine, răspunse Grigori nepăsător, cu gîndul în altă parte.

Aceasta îl făcu pe Lopatin să se pună în gardă. Se întoarse brusc spre el :

— Cum adică, bine ?

— Păi... o să fac totul întocmai.

— Aşa, da... Ei, eu am plecat. Deocamdată s-auzim de bine.

Lopatin se ridică. Grigori rămase pe loc. Îndată ce Lopatin făcu însă primul pas, Grigori sări în sus, îl apucă de picioare şi-l trase scurt spre el. Lopatin se prăbuşi cu faţa în jos, strivind cu pieptul buruienile uscate. În aceeaşi clipă, degetele încîrligate, înăsprite de munca pămîntului, tari ca fierul ale lui Grigori se înfipseră în gîtul fostului negustor.

— Ticălosule ! mugi Grigori în întuneric, cu glas răguşit. Acu du-i ordinul lui Gordei... pe lumea cealaltă !

În prima clipă, Lopatin izbuti să se răstoarne pe spate, zvîrlindu-l cu uşurinţă pe Grigori de pe el. Căzînd alături, Grigori nu-i scăpă însă gîtlejul din mîini. Strîngîndu-l ca în cleşte, sări din nou călare pe Lopatin. Acesta hîrîia, se silea să desprindă cu ambele mîini degetele înfipte zdravăn în gîtul lui. Dîndu-şi seama că nu poate s-o facă, începu să se caute prin buzunare, scoase cuţitul şi, aproape fără a-şi face vînt, îl izbi pe Grigori în coastă.

Lovitura fusese însă prea slabă. Lopatin era aproape sugrumat. Îl părăsiseră puterile. Cuţitul lunecă doar pe coastele lui Borodin, fără să-l rănească grav.

De astă dată cumplita putere a mîinilor sale îi fusese de folos lui Grigori.

Grigori se întoarse acasă tîrziu, după miezul nopţii. Deshămă calul, intră în odaia lui, îşi scoase hainele pătate uşor de sînge, le aruncă sub pat şi se culcă. Nici nu-şi mai simţea rana din coastă. Nu închise însă ochii decît spre ziuă. După ce adormi, visă că cineva intrase în odaie şi se vîrîse în pat. Se trezi, aruncă pătura la o parte şi se ridică în capul oaselor.

Se luminase de mult; soarele îşi revărsa razele pe fereastră. Taică-său era în odaie. Întorcea cu băţul pe toate feţele haina lui pe care o scosese de sub pat, mînjită de noroi şi de sînge.

— Hei! Ce cauţi aici? strigă Grigori speriat.

— Nimic, băiete. Ai isprăvit cu semănatul?

În prima clipă, Grigori nu fu în stare să răspundă nimic. Glasul tatălui său răsunase neaşteptat de blînd, de îngîndurat, ba chiar duios.

— Ei... am isprăvit, răspunse în cele din urmă Grigori, zăpăcit.

— Dar ce-i asta? întrebă bătrînul cu acelaşi ton, împungînd hainele cu băţul. Mi-am zis: de ce o duhni iar a baltă-n casă? Uite, totu-i murdar, plin de noroi. Cînd mă uit, văd că nu degeaba l-ai ameninţat deunăzi pe taică-tău. Nu cumva ai dezgropat oasele ţiganului? Şi acu, încotro o să le duci? La Veselov?

— Ia tacă-ţi gura! răcni Grigori şi, sărind jos, zvîrli hainele cu piciorul înapoi, sub pat, şi se întoarse spre taică-său. Ce oase am dezgropat? Ce tot îndrugi?

— Ei, poate că nu le-ai dezgropat. Poate că, dimpotrivă, ai îngropat pe cineva, doar nu eşti la începutul

începutului. De unde ai sînge pe haină? Ia uite... Şi aci, pe cămaşă... Vorbeşte! Bătrînul ridică băţul şi aproape că-l împunse pe Grigori în coastă cu el.

Grigori îşi acoperi rana cu cotul. Piotr zîmbi, se aşeză pe scaun şi-şi puse băţul între genunchi, sprijinindu-se în el cu amîndouă mîinile.

— Totuşi, Grişuha, eşti un netrebnic! rosti Borodin cu obidă în glas. Pe cine ai ameninţat tu? Pe taică-tău! Nu m-am speriat. De murit tot o să mor curînd. Dar obida asta n-am s-o ţi-o iert, diavole, nu ţi-o iert pînă la moarte! Deodată, izbucni în plîns cu lacrimi puţine, de bătrîn, ştergîndu-şi-le cu degetul mic, uscăţiv şi zbîrcit. Pentru cine mi-am bătut eu capul? Cine putea să ştie că totul o să se întoarcă... aşa? Şi tu cum ţi-ai arătat mulţumirea faţă de taică-tău?! Ia spune, dacă aş sufla şi eu o vorbă despre tine? Te-ar strivi Andriuha ca pe un păduche! Ai lăsat atunci haina să-ţi putrezească...

Grigori şedea pe pat cu mîinile încleştate în marginea saltelei. Îi venea să se repeadă la taică-său, aşa cum se repezise în ajun la Lopatin, să i se înfigă în gît. Poate că ar fi făcut aşa ceva, dacă bătrînul ar mai fi scos o vorbă.

Dar bătrînul nu mai spuse nimic, doar îşi privea feciorul cu ochii plini de ură.

2

În pădurile din jurul satului Lokti, în lumunişuri pustiite cîndva de pîrjol, acum năpădite de ierburi înalte, dese, printre dîmburi presărate cu tufe, mîngîiate de soare, mişunau vulpile. Adeseori, căutîndu-şi hrana, ele pătrundeau în sat după pradă, furişîndu-se spre coteţele găinilor.

Simţind sălbăticiunea, cîinii se repezeau la ea. Vulpea fugea în pădurea salvatoare, se rostogolea ghem în

vizuină, se ascundea în colţul cel mai îndepărtat, se lipea de pămînt tremurînd, privind speriată prin întuneric cu ochii ei verzui. Uneori, stătea îndelung în ascunziş — o zi, două, trei. Pe urmă, se tîra cu băgare de seamă, pe burtă, pînă la gura vizuinii, adulmeca, se uita în toate părţile şi, dacă nu simţea nici o primejdie, sărea afară mistuindu-se în desişul pădurii.

Cam în felul acesta se purta şi Grigori. După vorbele pe care le schimbase cu taică-său, nu mai ieşise din casă cîteva zile, supraveghind încordat fiece mişcare a acestuia.

Bătrînul îi ghicise gîndurile şi zîmbea dispreţuitor:

— Ei, fii fără frică. N-o să te dau de gol.

Grigori vedea acum viaţa într-o lumină tare ciudată. Părea că toate sînt la fel ca altădată. Primăvara ţăranii, ca totdeauna, cutreierau costişele din preajma satului, arau tarlalele nu tocmai zvîntate ale lui Lopatin şi Zerkalov. Dar, după ce terminau treierişul, nu mai cărau grînele în hambarele stăpînilor, ci la ei acasă. Era ceva neobişnuit în asta. Părea că din clipă în clipă aveau să se ivească proprietarii tarlalelor, să scotocească tot satul, gospodărie cu gospodărie, scoţînd din lădoaiele de scînduri grîul uscat, vînturat cu îngrijire, în ţipetele, urletele şi plînsetele oamenilor.

Grigori ştia însă că, orice ar fi fost, Lopatin n-avea să se mai întoarcă...

Viscolul urlase sălbatic, fioros, toată iarna. Gerul năprasnic făcea pereţii caselor de lemn să trosnească. Crengile copacilor, tari ca vergile de fier, se legănau, scoţînd clinchete de metal în bătaia vîntului.

Ţăranii din Lokti se adunau la soviet, în fiecare seară, stînd de vorbă despre războiul care mai bîntuia încă undeva.

— Iacătă, de un an i-au sucit lui Kolceak gîtul, dar războiul nu se sfîrşeşte de loc, spuneau sătenii.

— Pavel Tumanov al nostru, şi alţii ca el, încă se mai războiesc. Poate că unii nici n-or mai fi în viaţă...

— Andrei, ia lămureşte-ne, ce să fie la mijloc ? Cînd o să se isprăvească toate astea ?

Veselov îşi freca bărbia netedă, rasă cu îngrijire, îşi aprindea ţigara groasă de la lampa de masă şi răspundea :

— Lui Kolceak i-au sucit gîtul, e adevărat. Bine ar fi însă dacă se afla doar un Kolceak pe lume, dar mai sînt mulţi ca el, duşmani ai poporului muncitor ! Nu demult, la începutul iernii, în Crimeea a mai fost strivit un Kolceak de acolo, unul Wrangel.

— I-au făcut seama ? întrebă cineva dintr-un colţ întunecos, unde nu ajungea lumina slabă a lămpii cu gaz.

— Nu. A scăpat, lepra. A fugit peste mare, răspunse Andrei.

— La naiba ! Cum ?

— Ei, şi-apoi felurite ţări au trimis trupe împotriva noastră. V-am mai spus doar că le-am măcinat, că am alungat tot ce a rămas din ele. Acu, numai japonezii se mai ţin în Extremul Orient, dar se vede din toate că în curînd au să-şi ia tălpăşiţa, şi atunci pesemne că războiul o să se sfîrşească.

— De s-ar sfîrşi cît mai curînd ! Să nu ne mai ia grînele... Ehei, ce mai viaţă ar fi atunci ! Ia spune, Andrei, şi anul ăsta ne iei totul ?

— Nu totul, ci prisosul, răspunse Veselov cu asprime. Şi adăugă pe acelaşi ton : De-o trebui, vi-l iau.

— Păi, noi ne dăm seama, ce să mai vorbim...

Într-o zi însă — sosise luna martie — Veselov chemă el însuşi sătenii la soviet, îi cercetă pe toţi cu privirea şi declară solemn, bucuros :

— Iacătă... Acum n-o să vă mai ridic prisosul de grîne ! şi flutură ziarul pe care-l ţinea strîns în pumn. Strîngerea surplusului obligatoriu de produse agricole se înlocuieşte cu impozitul în natură.

— Ori una, ori alta, tot una drac... Ce uşurare-i pentru noi ? răspunseră mai multe glasuri.

— Ciudaţi mai sînteţi, zău ! strigă Veselov. Ia daţi-vă mai aproape de masă, că vă lămuresc numaidecît...

Primăvara, ţăranii arară nu numai pămîntul lui Zerkalov, al lui Lopatin, ci şi vreo jumătate din tarlalele lui Borodin.

Înainte de începerea semănăturilor, se întoarse în Lokti Pavel Tumanov, un bărbat neobişnuit de înalt, fălcos, cu fruntea lată, cu ochii bulbucaţi. Cu toată expresia lui neprietenoasă, acest om tăcut avea o fire blajină şi de înţeles.

Tumanov semănă o tarla alături de Grigori, pe pămîntul acestuia. Borodin arunca spre el priviri piezişe, dar nu îndrăznea să-l gonească.

Grigori ştia că Tumanov luptase la Perekop, împotriva lui Wrangel. Într-o zi îl întrebă cine era acel Wrangel. Pavel răspunse scurt :

— Wrangel e un baron, un fel de amiral Kolceak al vostru.

— A-a ! făcu Grigori şi-şi spuse în gînd : „Al nostru? Nevastă-ta, da, a fost a noastră !"

Altă dată, Tumanov îi spuse :

— Tu, Grigori, ai pămînt mai mănos, fiindcă e taman la poala costişei. Al meu e cam istovit. Cum să ne înţelegem ca să fie tarlalele la fel, ce zici ?

Grigori îl asculta, simţind că n-o să se poată stăpîni să-l pocnească. „Ia te uită ! Da ce, pămîntul e al tău ? gîndea el, întorcîndu-şi privirea ca să nu mai vadă faţa lătăreaţă a lui Tumanov, pe care nu-l putea suferi de mult. Drace ! Păcat că nu te-au îngropat acolo la... cum îi zice ? La Perekopul ăla..."

Totuşi nu-i răspunse, muncindu-şi mai departe pămîntul de la poala costişei.

Era tot mai tăcut, tot mai închis în sine. Umbla prin sat cu mîinile vîrîte temeinic în buzunare, privind încolo, şi încoace printre gene, fără nici o expresie.

Nu intra în vorbă cu nimeni şi nimeni nu-i spunea nimic.

Cînd se întîlnea întîmplător cu Veselov, acesta îl privea lung, dar nu se lega de el. Uitase oare? Nu, nu uitase. Altfel n-ar fi fost atît de arzătoare privirea cu care îl pironea pe Grigori, făcîndu-l să se zgribulească.

Uneori, Duniaşa Veselovă trecea liniştită, fără grabă, prin faţa casei Borodinilor. Grigori o vedea pe geam şi vechea ură faţă de lumea întreagă clocotea din nou în sufletul lui, asemenea valurilor ce goneau vijelios spre malul lacului.

Totodată însă ceva viu, ce aducea cu vechiul lui simţămînt pentru Duniaşka, îi tresălta în inimă, fără să ţîşnească însă în afară, potolindu-se repede, aşezîndu-se la fund, ca nisipul mărunt stîrnit de o piatră aruncată în bulboana unui rîuleţ. Duniaşka pierea din vedere, dar Grigori tot mai stătea la fereastră, privind în gol, fără să se gîndească la nimic. Vîntul gonea de-a lungul uliţei, spulberînd frunzele uscate ale plopilor, învolburîndu-se pe sub garduri, pe sub ferestrele izbelor de bîrne înnegrite de vreme.

Adeseori, Anna Tumanova trecea şi ea grăbită pe lîngă casa Borodinilor. Şi ea păşea dreaptă, mîndră.

„Ia uite, scîrnăvia... Umblă şi ea cu nasul pe sus, gîndea Grigori, strîmbîndu-se de parcă l-ar fi durut măselele. Ar trebui să-i spun bărbatului ce-a făcut în lipsa lui. Ca să nu mai ridice coasa...."

...Asta se întîmplase cu cîteva săptămîni mai înainte, pe vremea secerişului. Seara, înainte de a isprăvi munca, Anna îi spuse bărbatului ei că se duce în pădure, să cosească două-trei braţe de iarbă pentru căluţ, ca să aibă

ce mînca peste noapte. Grigori luă hățul și se duse după ea, ca și cînd ar fi vrut să prindă calul.

Zărindu-l pe Grigori printre copaci, Anna se opri din cosit și se întoarse spre el, liniștită, așteptînd să vadă ce vrea. În această mișcare, în expresia ochilor oarecum înguști, îndreptați asupra lui, era un avertisment. Altădată supusă, ascultătoare, stătea acum pe pămîntul jilav, curățat de iarbă, dreaptă, hotărîtă, cu buzele strînse.

Totuși Grigori încercă să zîmbească, îndreptîndu-se sprea ea.

— Ei, Anna, ce mai faci ?

Ea nu se dădu îndărăt, doar ridică ușor coasa și-i spuse :

— Vezi-ți de drum...

Grigori întrebă zîmbind :

— Ce, ți-e frică de mine ? Altădată erai mai îndrăzneață.

— Altădată, n-aveam ce mînca. Iar tu te bucurai de sărăcia noastră, trîntorule !

Grigori zăbovi cîteva clipe în iarba înaltă, care și începuse să se ofilească. Anna ridică din nou coasa :

— Hai, cară-te, cît mai ești teafăr...

...Și acum, petrecînd-o cu privirea de la fereastră, se gîndea că ar trebui să-i spună lui Pavel ce făcuse Anna în lipsa lui. Își dădea seama însă și el că asemenea gînduri n-aveau nici un rost, că nu va avea curaj, nu va îndrăzni să destăinuie așa ceva.

Curînd după aceea, oamenii din Lokti începură să discute chestiunea organizării comunei. Grigori îl văzuse de mai multe ori prin sat pe fostul deportat Feodor Semionov și-și spunea în gînd : „Să știi că acum e cineva. Ia uite cum se ține Andriuha după el..."

Zănaticul Fedot Artiuhin se foia prin sat mai mult ca toți ceilalți, oprea în drum pe fiece trecător și-i spunea aproape, la ureche :

— Auzit-ai ? Andriuha face comuna. Ai ? Ce zici ? Eu aşa cred : să intru, fără doar şi poate. Şi Feodor Semionov dă acelaşi sfat. Ai ? Doar îs în partid amîndoi, el şi cu Andrei. Îs, cum le zice, bolciovici. Ei n-o să te sfătuiască de rău. Va să zică, o să arăm şi o să semănăm cu toţii la un loc.

— De arat om ara, dar oare n-om ajunge cu toţii cerşetori ? se codeau unii.

Atunci Fedot se oţăra :

— Totuşi, frate, azi e Puterea sovietică... şi comunele astea, ştii... nu se fac aiurea. Trebuie s-o pricepi şi tu.

Stepan Alabughin îşi dădea cu părerea mai temeinic, mai convingător :

— De vreme ce n-am cal, o duc greu de tot. E adevărat, Andrei mă ajută, după putinţă. Cu comuna da, o să am şi eu întotdeauna parte de o bucată de pîine. Da, am să-i urmez pe bolciovici.

Potrivit obiceiului său, Grigori trăgea cu urechea la asemenea vorbe, dar niciodată nu se amesteca în discuţii. Vedea că „bolciovicii“ nu erau urmaţi doar de fostul lui argat, ci aproape de tot satul. Prin urmare, căile lor se despărţeau.

Taică-său, bătrîn sfrijit ca o lămîie stoarsă, zăcea acum mereu în odaie, la pat.

Grigori nu ştia ce anume îl făcuse să cadă la pat — boala, bătrîneţea, ori altceva. Îi părea însă bine că stă acolo nemişcat. Cînd pleca, încuia uşa odăii şi-şi vîra cheia în buzunar.

În fiece dimineaţă, bătrînul, oftînd şi gemînd, se dădea anevoie jos din pat şi se tîra pînă la laviţa de lîngă perete, clătinîndu-se, lăsîndu-se moale pe ea. După ce-şi trăgea răsuflarea, deschidea fereastra cu mîna tremurătoare, galbenă ca ceara. Grigori arunca spre el priviri neliniştite, pline de îngrijorare. Într-o zi, îi spuse ursuz :

— O să răceşti acolo, la fereastră. Dă-te la o parte.

— Măcar să trag olecuţă în piept revcneala pămîntului.

Bătrînul tuşea îndelung, zguduindu-şi tot trupul vlăguit, piripiriu, apoi îşi îndrepta spre fiu-său privirea ochilor lăcrimaţi :

— Nu-ţi fie frică : nu sar afară. Acu, nici pe uşă nu mai pot ieşi. Aşa că degeaba mă încui înăuntru... temnicerule... Grigori dădu capul pe spate, zvîcni din buză şi-şi întoarse privirile. Ia nu-ţi întoarce botul. Ce, te usturǎ ochii cînd auzi un adevăr ?

— Da ce temnicer sînt eu ? întrebă Grigori pe acelaşi ton.

— Eşti... că încui uşa. Dar la limbă poţi să-mi pui lacătă, ai ? Ia gîndeşte-te, băiete, adăugă bătrînul, veninos.

Grigori îşi săltă iar capul şi se apropie iute de el :

— Ce vorbeşti, tată ? şi glasul lui tremură, se întrerupse. Trebuie să iubeşti adevărul, zici ? Dar dacă e un adevăr care mă loveşte ca un cuţit în inimă, ai ? Atunci ?

— Păi, d-aia-ţi spun : hai, născoceşte o lacătă pentru limba mea. Încui uşa de nădejde — nici eu nu pot să ies afară, nici altul nu poate veni la mine. Mai cu seamă, Andriuha...

— Tată ! Grigori păşi spre el, încleştînd pumnii, stacojiu în obraz. Eu n-am ce să născocesc... Ai născocit matale, înaintea mea, cînd ai... ţinut-o încuiată pe mama şi ai băgat-o în mormînt...

Piotr zăbovi cu răspunsul, de parcă n-ar fi fost nicicum în stare să priceapă ce spunea fiul lui. Pe urmă, rosti liniştit, scuturîndu-şi părul rar, încîlcit, din creştetul ţuguiat al capului :

— Du-te de-aici, Grişka... mama ta de cîine ! Ţi-e frică şi de tat-tu. Trăieşti ca un...

Voia să mai spună ceva, dar îl înăbuşi tusea şi dădu din mînă, tîrîndu-se încet, înapoi, spre pat.

Curînd după aceea se simţi şi mai rău. Nu se mai ridica din pat şi nu mai vorbea cu Grigori decît arareori şi puţin. Doar din cînd în cînd, îl întreba :

— Ei, ce-i cu prăpădita aia de comună ? Nu s-a ales praful de ea ?

— Deocamdată, nu...

— A, aşa. Vînzătorii de suflete, mama lor ! Şi tot Andriuha-i capul răutăţilor ?

— Tot el.

Cu alt prilej, bătrînul spuse :

— Uite ce e, Grişuha. Ia spune-mi... Umbli prin sat, ca un cîine de pripas, adulmeci, de atîţia ani... Tăcu o clipă, apoi îl întrebă, fără ocol : N-ai de gînd să intri în comună, ce zici ?

— Şi dacă se iveşte alt Kolceak ?

— Aşa, aşa, hm !

— Ei, atunci, pe unde scoţi cămaşa ?! întrebă Grigori încet, întorcînd privirea.

Bătrînul se topea din picioare, vădit, cu fiece zi tot mai mult, gata să se stingă, ca o lumînare ce se mistuie. Cu puţin înainte de a muri, îşi chemă fiul şi îl întrebă :

— Ce, a nins afară ?

— A nins.

— Eu mor, Grişuha. Ştiu c-o să-ţi pară bine. Grigori nu răspunse. Nu mi-e frică de moarte, mi-am trăit traiul, slavă domnului, urmă bătrînul, după ce-şi dădu seama că n-o să capete de la fiu-său nici un răspuns, nici o vorbă bună. Dar îmi pare rău că rămîi tu, ca să spurci pămîntul ăsta păcătos.

— Şi ce-ţi pasă ? cîrti Grigori.

— Doar îmi eşti fiu, Grigori. D-aia mi-e necaz. Bătrînul vorbea dogit, cu întreruperi, de parcă ar fi avut ceva în gît, căscînd gura mică, fără dinţi, şi trăgînd aer în pieptul lui teşit care i se ridica fără vlagă, pripit. Fiecare trăieşte cum îl taie capul, îşi urmează drumul său... hîrîia bătrînul. Cum se petrec lucrurile pe lumea asta ? Al tare

stă drept, ăl slab se încovoaie în bătaia vîntului. Iar tu, nici una, nici alta, stai popîndău, fără rost, ca un lemn putred în lac.

Grigori se lăsa, lîngă pat, de pe un picior pe altul.

— Ei, isprăvit-ai ?

— Încă nu. Vorba aia, ce-am crescut şi ce-a ieşit — am crescut un fiu şi cînd colo a ieşit un porc. Măcar de-ai intra în comună, tot aş zice că ţi-ai găsit locul. Te-aş blestema, dar aş şti măcar pentru ce.

Piotr răsufla greu, şuierător, în aerul stătut din odaie. Gîtul pirpiriu, roşu i se încorda, părînd şi mai subţirel. Vinele albastre îi ieşiseră în afară prin pielea zbîrcită, roasă parcă.

Făcu o sforţare, înghiţi în sec şi încheie cu glas dogit :

— S-a isprăvit cu toate... Să-mi faci măcar un gărduleţ de fier la mormînt, ca să mă aleg şi eu cu ceva din agoniseala mea...

Începu să răsufle şi mai des, apoi închise ochii.

Grigori nici nu ştiu cînd murise taică-său. Dimineaţa, cînd intră în odaia acestuia, simţi deodată ca şi cum ar fi avut un sloi de gheaţă în piept care prinse să se topească, să se fărîmiţeze. Şuviţe reci i se scurgeau de-a lungul spatelui, pe braţe, ajungînd pînă la inimă.

Taică-său zăcea în pat, cu capul căzut de pe pernă, şi-l privea ţintă cu un ochi sticlos, înspăimîntător, parcă l-ar fi întrebat : „Ei, ţi s-a împlinit visul ? Iată, am murit. Tot ce-am ştiut am luat cu mine." Celălalt ochi îi era închis.

Zguduit de această privelişte, Grigori se repezi afară şi se aşeză pe scara acoperită de zăpadă. Încet-încet îşi simţea sufletul amorţit tot mai uşurat. Zări nişte săteni trebăluind pe malul lacului. Îl văzu şi pe Veselov printre ei şi-şi spuse în gînd : „Aşa, Andriuha... Acum n-o să mai iasă undelemnul la suprafaţă. Caută acul în carul cu fîn..."

Pe neaşteptate, zîmbi, fără a şti nici el de ce. Se ridică, intră în odaie, descheie repede cămaşa la pieptul tatălui său, ferindu-se de privirea ochiului mort, şi dădu de punga de piele, rece, aproape goală. Nu avea răbdare să dezlege sfoara şi trase de pungă. Dar sfoara, tare, nu se rupea. Atunci, smuci de ea din răsputeri. Trupul firav, uscăţiv, al mortului zvîcni şi el, se ridică puţin, ca viu, şi se prăbuşi la loc, pe perne.

Grigori îl înmormîntă pe bătrîn a treia zi. Ii săpă singur groapa — nimeni nu veni să-l ajute, nici măcar să-i spună o vorbă bună. Lovi de cîteva ori cu cazmaua în pămîntul ud, amestecat cu zăpadă, apoi se întoarse cu spatele la vînt, fumînd îngîndurat.

Se întreba poate dacă într-adevăr „untdelemnul" n-avea să mai iasă la suprafaţă. De era să-l creadă pe Lopatin, Terenti Zerkalov mai hoinărea pe undeva prin lume...

3 După ce-l înmormîntă pe taică-său, Grigori nu dormi toată noaptea. Asculta cu încordare . nu cumva se auzea măcar un zgomot, oricît de slab, din bucătărie, unde dormea bătrîna bucătăreasă ? Casa era însă cufundată într-o linişte adîncă.

„Doamne ! Nu cumva murise şi ea ?"...

Dar baba Daria trăia. Dimineaţa, Grigori o auzi păşind dincolo de uşă, tîrîndu-şi picioarele, mutînd ceva din loc, oftînd des şi greu.

Înainte de prînzişor, Grigori ieşi în ogradă, curăţă în staul şi aruncă vacii un braţ de fîn. Apoi stătu îndelung locului, sprijinit în coada furcii, privind cum se cerneau din văzduh fulgii deşi şi mari de nea.

Se întoarse în casă şi intră în bucătărie. Prînzişorul nu era încă pe masă. Muşamaua veche de pe ea, ştearsă

cu îngrijire, lucea mat, răsfrîngînd lumina verzuie de afară.

— Da ce-i cu matale? strigă Grigori spre bătrînă, nemulţumit. Nu te-ai sculat la timp? Doar e vremea prînzişorului...

Nu-şi isprăvi însă bine vorba, dînd cu ochii de bătrînă. Stătea lîngă cufăraşul de lemn, deschis, îmbrăcată, încotoşmănată cu broboada de lînă albicioasă, plină de rupturi. Ţinea în mînă o bocceluţă în care, de bună seamă, îşi strînsese lucruşoarele.

— Ce-i cu matale? strigă Grigori din nou, dîndu-şi seamă oarecum ce gînduri avea bătrîna.

— Plec, rosti aceasta cu glas stins.

Părea că, în clipa aceea, Grigori îi auzea pentru întîia oară glasul.

— Ce vorbeşti anapoda? Unde pleci?

— Hai, dă-te la o parte, spuse bătrîna, tot atît de încetişor, făcînd un pas înainte.

Fără să vrea, Grigori se trase înapoi, lăsînd-o să treacă. Cînd o văzu însă lîngă uşă, o ajunse din urmă şi o apucă de umăr. Bătrîna se clătină, cît pe ce să cadă, dar izbuti să se ţină de clanţă.

— De ce pleci? Cum o să trăim de acu încolo, şi matale, şi eu?

Bătrîna îi dădu jos mîna de pe umăr şi, clătinînd din cap, răspunse:

— Oi scoate-o eu la capăt într-un fel. S-or mai găsi oameni milostivi pe lume. Şi-apoi, nu mai am multe zile de trăit, nu pot să mai stau, o dată ce miroase a mormînt în casă. Nu fiindcă ţi-a murit părintele, dumnezeu să-l primească în împărăţia cerurilor. De mult aş fi plecat, dar... îi era frică de tine. Zicea: dacă pleci, mă sugrumă Grişka. D-aia am stat. Acu, însă, iartă-mi vorba fără ocol...

Bătrîna vorbea încet, anevoie, oprindu-se mereu. Grigori o asculta cu capul în piept. Cînd îl ridică, bătrîna nu mai era în odaie.

Şi astfel, Grigori rămase singur cuc în casa pustie. Singur era în lumea întreagă.

Ziua umbla de colo, colo, fără rost, prin odăile care răsunau, asculta urletele înciudate ale viforniţei în hornuri, şi-i venea şi lui să izbucnească în urlete, să dărîme toată casa, bîrnă cu bîrnă, tot satul. Noaptea se trezea scăldat în sudoare rece şi ţipa, fără voie : taică-său îl privea ţintă din întuneric, cu un ochi tulbure, verzui. Îl privea îndelung, batjocoritor. Încet-încet, capul bătrînului se mistuia în beznă, trăsăturile feţei cunoscute piereau în întuneric, dar luminiţa rotundă a ochiului licărea, licărea înfiorător, ca o stea singuratică pe cerul negru. În cele din urmă, se stingea şi ea, se preschimba într-un punctuleţ luminos şi se făcea nevăzută. Atunci Grigori se scula din pat, umplea căuşul cu apă rece şi bea îndelung, clănţănind cu dinţii pe tinicheaua căuşului.

Într-o zi — se desprimăvărase — o întîlni în uliţă pe orfana Aniska. Arunca în toate părţile priviri agere, păşind sprintenă ca o şopîrlă. La început nici nu-şi dădu seama că era ea. Crescuse. Înfăşurîndu-se în haina ei sărăcăcioasă, numai petice, ca să se apere de vîntul rece, fata arunca priviri speriate în jur. Zărindu-l pe Grigori, coti repede într-o uliţă. Grigori strigă :

— Ia stai... Doar nu te mănînc. Unde te duci ?

Fără să se oprească, Aniska se uită peste umăr şi o luă la fugă. Grigori se opri locului, îngîndurat, şi făcu cale întoarsă.

După vreo două zile, o întîlni din nou la marginea satului. De astă dată, ea nu mai avea încotro s-o ia. Se opri uitîndu-se la Grigori, ca o mică sălbăticiune încolţită.

— Ce te uiţi aşa ? zîmbi Borodin. Doar te-am întrebat unde te duci ?

— Umblu şi eu de colo, colo. Poate capăt o coajă de pîine, răspunse Aniska, fără să-şi ia de la el ochii albaştri, speriaţi, pîndindu-i cu luare-aminte fiece mişcare. Dar Grigori stătea liniştit, fără să-şi scoată mîinile din buzunare.

Zdrenţele ei murdare duhneau greu a putreziciune, a trup de mult nespălat. Grigori se aşeză în dreptul vîntului. Dîndu-şi seama de pricina pentru care se mişcase din loc, Aniska roşi, lăsînd capul în jos.

— Iarna m-am adăpostit acolo, spuse ea arătînd spre pădure. Ei, acu am s-o duc mai uşor dacă a dat soarele...

— Şi eu am rămas singur pe lume. Taică-meu a murit astă-toamnă, ai auzit?

— Am auzit...

Fetei îi era frig, călca mereu pe loc. Capul ei, legat cu o cîrpă în loc de basma, se întorcea neliniştit cînd la dreapta, cînd la stînga. Şuviţe de păr grele, scăpate de sub cîrpa galbenă, fluturau în vînt.

Întreaga ei înfăţişare amintea de ceva boţit, destrămat, tăvălit prin noroi. Fusta peticită, bluza murdară, bărcile fără formă din picioare, cîrpa de pe cap şi, în sfîrşit, părul ciufulit o făceau să pară o babă. Numai ochii mari, de un albastru adînc, între genele lungi, dese, erau limpezi, tineri, părînd că nu-s ai ei.

— Ţi-e foame? o întrebă Grigori, privind cu luare-aminte zdrenţele de pe ea.

Fără a răspunde, fata îşi lăsă capul în piept, dînd să treacă pe lîngă el.

— Ia te uită... eşti mîndră. Unde-i sărăcie, nu-ncape fudulie...

— Nu vreau nimic... murmură Aniska încetişor, întorcîndu-se spre el.

— Uite ce e... Vino la mine să speli pe jos. N-a mai spălat nimeni de luni de zile. Praful e gros de două degete peste tot.

— Nu viu... răspunse Aniska, tot atît de încet, abia auzit... Ai cîini...

— A, asta era ? Va să zică, n-ai uitat ? Nu, de mult nu mai am cîini. Dacă faci treabă o să-ți dau o fustă și o bluză.

Fata se opri în loc, nehotărîtă. Luminițe de neîncredere i se aprinseră în ochii mari, luminîndu-i fețișoara prelungă, ca de copil.

— O fustă... și o bluză ? Nu mă minți ?

Grigori își văzu de drum, mormăind în mers :

— Ei, treaba ta... Gîndește-te...

A doua zi de dimineață, Aniska veni. Trecu sfioasă pragul și se opri în loc, șovăielnică. Grigori nu se sculase încă din pat.

— Ei ?

— Uite, am venit... Ziceai... Ochii Aniskăi îl priveau speriați, lipsiți de apărare, rugători.

— Uite, colo, gălețile, ligheanul, cîrpele. Apă — e lacul plin. Ei, ce te zgîiești la mine ?

Aniska apucă gălețile și se repezi spre lac.

Înainte de a se întoarce cu apa, Grigori se sculă din patul murdar și se îmbrăcă încet. Rufele lui erau și ele murdare, soioase. Se strîmbă și privi pe geam, îngîndurat. Aniska se întoarse cu gălețile pline, le puse jos și-și suflecă mînecile :

— Unde spuneai că-s cîrpele ?

Grigori îi dădu ocol în tăcere, cercetînd-o de sus pînă jos, parcă ar fi avut de gînd s-o cumpere. Fără să vrea, sub privirea lui, fata făcu cîțiva pași îndărăt, apoi se repezi spre ușă, trăgîndu-și mînecile la loc. Grigori zîmbi.

— Uite ce e, Aniska... Și deodată, ridică vocea : Dar de ce te dai îndărăt, ca racul ?

— Mai... Mai bine, plec. N-am nevoie de nici o bluză.

— Toanto ! Unde pleci ? Ia, mai bine, încălzește baia. Uite... Grigori se apropie de sipet, dădu capacul peste cap, scotoci prin el și zvîrli cît colo o bluză și o fustă

rămase de la maică-sa. Hai, ia-le... Na ! Că tot o să putrezească aici ! Iar zdrenţele de pe tine aruncă-le-n foc.

Aniska stătea la uşă, strîngînd cu amîndouă mîinile la piept straiele curate, cu iz de mucegai. Nu ştia ce să facă : să le arunce jos şi să plece, ori să rămînă ? Lui Grigori nu-i scăpă şovăiala ei. Se răsti iar :

— Hai, hai ! Încearcă să le arunci ! Fă foc la baie, am spus. Nu m-am spălat nici eu, aproape de la pocroave. Pe urmă, o să faci curat în odăi ! Dă-i drumu !

După două ceasuri, Grigori se duse să facă baie. Cînd se întoarse, Aniska aproape că spălase duşumelele în odaie. Raze de lumină gălbuie, străvezie, se revărsau înăuntru prin geamurile şterse.

— Ia uite ! rosti el, fără să vrea, privind printre gene.

Aniska se îndreptă de spate şi zîmbi, ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte cu braţul îndoit. În aceeaşi clipă însă Grigori, ruşinat parcă de simţămîntul său sincer, încruntă sprîncenele. Zîmbetul sfios al Aniskăi se stinse pe loc, buzele subţiri i se strînseră aprig.

— Bine, du-te la baie. Pe urmă să speli duşumelele şi în celelalte odăi. Sau stai... Mai întîi, pune samovarul,

Pînă seara, Aniska curăţi toată casa de praf şi de murdărie, scutură preşurile, le întinse pe podelele vopsite. Trebăluia iute, parcă ar fi fost obişnuită cu aşa ceva, parcă toată viaţa n-ar fi făcut decît asta. După ce isprăvi curăţenia, Aniska se urcă sus şi se opri, sfioasă, în uşa odăii lui Grigori.

— Bine. Ai făcut toată treaba. Îţi mulţumesc...

Cîteva clipe, Grigori o privi în tăcere, mirat. Aniska părea cu totul alta în straiele vechi, dar curate. Bluza îi era cam mare, făcea cute pe piept. Sub ea i se ghicea însă trupul zvelt, mlădios.

Îşi legase părul îngrijit, cu aceeaşi cîrpă, care acum era curată : o spălase la baie. Ochii ei, peste care se lăsau mereu genele mătăsoase, nu mai păreau ai altcuiva de prisos, pe faţa oacheşă.

— Aşa... Va să zică, ai făcut totul, spuse din nou Grigori. Bine, dar nu ţi-e foame? Am aşteptat toată ziua să văd dacă-mi ceri de mîncare, sau nu. Aniska înghiţi în sec, fără a răspunde. Ei, hai să bei un ceai! Hai, vino odată! strigă el din nou, cu ciudă. Aniska se apropie de masă, aşezîndu-se pe marginea scaunului. Lui Grigori nu-i scăpă frica, supunerea care se zugrăveau pe faţa ei atunci cînd el ridica glasul. Se strîmbă. Nu se rupe scaunul cu tine, n-avea teamă. Unde te adăposteşti acu? o întrebă el, privind-o cum îşi sorbea în grabă ceaiul, frigîndu-se cu el.

Ea dădu paharul la o parte şi se ridică repede:

— Unde nimeresc. Astă-iarnă, am văzut de un copil în satul vecin. Pe urmă... m-au dat afară. Am trăit în pădure.

— Cum, sub copaci? Hai, mănîncă!

— Nu. E undeva un bordei părăsit, răspunse fata cu jumătate de glas.

— Şi nu ţi-era frig iarna?

— Ba da, dădu ea din cap.

— Aşa... Grigori se ridică de la masă şi făcu cîtiva paşi prin odaie. Mîine, o să speli nişte rufe. Poţi să dormi aici, undeva jos. Am odăi destule.

Aniska sări iar de pe scaun şi răspunse grăbită:

— Nu, nu... Mai bine plec. La mine, în bordei, îmi place. Atîta numai că-i cam umezeală. Nu-i departe de aici.

— Ei, fă cum vrei.

A doua zi, Aniska veni din nou şi se speti spălînd toată ziua cămăşi, cearşafuri şi cîte altele. Întinse frînghii între copacii noduroşi din preajma casei şi puse rufele spălate la uscat în bătaia vîntului. Nu putu să prididească pînă seara mormanul de rufe murdare. Fugi din nou la bordeiul ei, după ce făgădui că va veni iar a doua zi dimineaţa.

De data aceasta, Grigori îi ceru să-i văruiască casa. O săptămînă și mai bine, Aniska rupse de pe pereți bucăți de tencuială umezită, scoase cu lopata grea, tocită, argilă clisoasă din rîpile prin care șerpuia pîrîiașul și o frămîntă cu picioarele. Murui din nou pereții, tavanele, și le vărui cu îngrijire, stropind peste tot cu var dușumelele vopsite.

Seara pleca tot în pădure, la bordeiul ei.

„Ciudat ! își zise o dată Grigori zîmbind. Eu îi dau voie să stea aici, în odăile de jos, și ea..."

Grigori nu știa că Aniska se temea cumplit de odăile acelea din casele chiaburilor. Stăpîna casei la care se tocmise ca dădacă o închidea pentru orice greșeală într-o odaie de jos, întunecoasă, cu obloane grele, zăvorîte zdravăn cu drugi de fier. Într-o zi, bărbatul ei, beat, dăduse buzna acolo, împreună cu un tovarăș de beție. Îi turnaseră pe gît un pahar de samogon urît mirositor și se apucaseră să-i smulgă rochița de pe ea.

Aniska țipa ca din gură de șarpe. Atrasă de zgomot, stăpîna ei coborîse de sus, începuse să zbiere, o prinsese pe Aniska de păr și o tîrîse afară, în zăpadă, urlînd :

— Oameni buni, uitați-vă la desfrînata asta, nerușinata de ea ! S-a îmbătat și apoi și-a dat rochia jos, ca să-mi bage omul în păcat ! Ptiu ! Scuipați-i mutra spurcată, dați în ea !

Totuși nimeni nu sări s-o bată pe Aniska, doar stăpîna ei o lovea din răsputeri sub coaste. După aceea fugi în casă și-i aruncă pe fereastră rochița zdrențuită și bocceluța cu boarfe :

— Cară-te de aici, cățea afurisită ! Dacă-mi mai calci pragul o dată, să știi că te opăresc !

Chiaburoaica nu-i plătise nimic, vreme de o jumătate de an. Aniska nici nu mai pomeni de plată, își ridică bocceluța de jos și o luă la goană spre pădure, zguduită, suspinînd ca un copil.

La drept vorbind, nici nu pricepea prea bine de ce anume o învinuise stăpîna. Își dădea seama însă că fusese

obijduită fără nici o vină. Dar pentru ce ? Pentru că slujise cu sîrguință, pentru că nu dormea nopți întregi ? Altă dată, în satul vecin, la Lokti, omul cela asmuțise cîinii asupra ei. De ce ? Făcuse ea vreun rău cuiva ?

Încet-încet, din pricina obidei pe care i-o stîrnise Grigori și stăpîna la care fusese dădacă, Aniska începu să se ferească de toți oamenii. Pînă în primăvară, nu-și mai părăsi bordeiul de care dăduse în pădure. Iar cînd se ivi pentru întîia oară în sat, soarta, parcă în bătaie de joc, o făcu să se întîlnească chiar cu Grigori...

Într-o zi, istovită de treabă, Aniska se prăbuși pe dușumeaua pe care tocmai o spălase în odăița în care stătuse bătrîna și adormi numaidecît. Se trezi din somn, simțind că cineva umblă prin odaie. Tresări speriată, voi să se scoale, se apucă cu mîinile de prichiciul ferestrei și scoase un țipăt : degetele o dureau cumplit.

— Ei, de ce urli ? o întrebă Grigori cu asprime, oprindu-se lîngă ea.

Afară se luminase de ziuă. Aerul zorilor, tare, răcoros, năvălea în odaie, împreună cu ciripitul păsărilor. Aniska îi arătă mîinile. Sîngele îi picura din degetele subțiri, adînc roase de var.

— Nu-i nimic, trece. Leagăți-le cu o cîrpuliță curată. Uite ce vreau să-ți spun... Rămîi să stai la mine. Ai să-mi ții casa în rînduială, atîta tot. Ei, o să ai grijă și de vacă. Pentru asta o să capeți de mîncare. Ce-ți mai trebuie ? O să stai bine aici, și eu scap de grijă. De ce taci ?

— Mi-e... mi-e frică...

— Am mai auzit asta ! se mînie deodată Grigori. Ți-am spus : o să stai aici, și basta. Sus, în pod, e un pat de fier ; să-l aduci încoace. Ai așternut ? Ei, îți dau eu ceva.

Și astfel, Aniska rămase în casa lui Grigori Borodin. Cu timpul se dovedi o adevărată comoară pentru el.

În primele zile, după ce mulgea vaca şi făcea curăţenie în staul, se încuia numaidecît jos, în cămăruţa ei. Şedea acolo, tăcînd chitic, ca un şoricel. Pe urmă, încet-încet, sfiala ei începu să piară. Cu Grigori, e drept, aproape că nu vorbea. El însă nici n-avea nevoie să stea de vorbă cu ea. Dimineaţa, încă din pat, o auzea trebăluind jos, zăngănind găleţile, trîntind uşile şi, uneori, cîntînd încetişor ceva ; o asculta şi nu mai simţea atît de aprig singurătatea. Acum mai era un suflet de om viu în casă.

4 „Cu vremea, piatra prinde muşchi, iar omul oleacă de minte şi avut." Grigori îşi amintea adeseori de această vorbă pe care i-o tot spunea taică-său. Zîmbea în sine : „Şi un prost e în stare să prindă minte. Pe cînd în privinţa avutului, ei, ai greşit, tată. Şi la ce naiba-ţi trebuie avuţii, de vreme ce nu te mai poţi folosi de ele, ca altădată ?" Şi Grigori parcă îi auzea glasul răguşit : „Fiecare trăieşte cum îl taie capul, îşi urmează drumul său". Ce drum să-şi aleagă acum el, Grigori ? Încotro s-o apuce ? Nu cumva spre comună ?

Zîmbea, dar zîmbetul lui era jalnic, pierit. Cu dinţii încleştaţi, cobora în odăile de jos şi acolo îşi vărsa focul pe Aniska. Ea îl întîmpina cu privirea încordată a ochilor ei mari, ca de căprioară sălbatică.

— Ce te holbezi la mine ? Adu bucatele ! Ce te uiţi aşa ? Totuşi, dimineaţa, un gînd nedesluşit răsărea de undeva din tainiţele sufletului său : „Degeaba m-am răstit la ea. Ţine casa curată, îşi dă silinţa. Şi îngrijeşte vaca aşa cum trebuie. Pare că ar fi bună de gospodină." Gîndul i se ivea, dar pierea numaidecît ca un bulbuc de aer ce se ridică din fundul unei ape nu prea adînci. Cînd se ridica de jos, îl vedeai ca un balonaş de cristal

străveziu. Dar, ajuns la suprafață, plesnea brusc, nu rămînea nimic din el.

Zilele de vară răsăreau, treceau agale, parcă în silă, și se stingeau. În timpul iernii, zilele se scurgeau mai repede, erau mai scurte. Lui Grigori i se părea că ele se perindau grăbite, una după alta, parc-ar fi fost plictisite îngrozitor de gerul și viscolul năprasnic, grăbindu-se să iasă în întîmpinarea primăverii, rătăcite pe undeva.

Vremea trecea, dar în sufletul lui Grigori stăruia necontenit același gol rece, întunecos, înspăimîntător. Golul acesta îl simțise, pentru întîia oară, în ziua cînd ieșise în uliță, după ce oamenii lui Kolceak fuseseră izgoniți din sat, și i se încuibase în suflet, ca o așchie pătrunsă adînc sub piele. Uneori se gîndea cu amărăciune: „Trăiesc, dar la ce bun? N-am pe lume nici un om apropiat! Nici chiar Aniska! Ea ar fi trebuit să se obișnuiască cu mine, dar cînd vin mai aproape, se uită la mine ca o dihoriță prinsă în capcană. Te răstești, își ascunde repede privirea, supusă. Dar ia încearcă să pui mîna pe ea : sare, poate lasă și o bucată de carne în capcană, și fuge..."

Grigori se gîndea la Aniska tot mai des. Fiecare om e o taină. Mai cu seamă ea, Aniska. Da, într-adevăr : ar pleca, dacă... Totuși de ce îi e așa de frică, atunci cînd se răstește la ea?

Și-și răspundea : „Un lemn crud poți să-l faci obadă. Pîrîie, dar se îndoaie. Dar ia încearcă să-l îndoi ceva mai mult — se frînge. La fel, și omul..."

Într-o zi — era toamnă — se duse să aducă niște paie de la cîmp. Se întoarse tîrziu. Umbre negre, părînd de departe niște rîpe lungi, larg căscate, se întindeau de la copacii singuratici, risipiți pe tarlale. Dinspre pădurea care ascundea satul sau, poate, de la acele rîpe părelnice, adia o boare răcoroasă, aducînd o mireasmă de pămînt reavăn, proaspăt arat pentru semănăturile de toamnă.

Pe neaşteptate, o roată din spate ieşi din osie şi se duse de-a dura, cît colo. Cine ştie cînd căzuse pana. Carul, greu, era cît pe ce să se răstoarne.

Grigori înjură cu jumătate de glas şi sări jos. Ridică roata şi o luă înapoi pe urma carului, ca să caute pana. O găsi aproape, la vreo douăzeci de paşi. Se întoarse şi încercă să ridice carul aplecat într-o parte, ca să pună roata la loc. Nu izbuti însă. Înjură din nou, îşi împinse pe ceafă şapca ponosită, scuipă de ciudă şi se dădu într-o parte, întrebîndu-se ce să facă.

În sat hămăiau cîinii, o femeie ţipa piţigăiat, un copil plîngea. Lui Grigori i se părea că toate sunetele acelea pluteau îndelung prin pădurea neagră, jilavă, abia ajungînd la el, umede, fără putere.

În depărtare se auzi huruit de roţi şi, după cîteva clipe, se ivi din pădure o căruţă trasă de doi cai. Grigori se uită să vadă cine vine, dar îşi plecă numaidecît privirea şi întoarse capul. În căruţă stătea în picioare Tihon Rakitin, vînturîndu-şi biciul.

— Noroc ! strigă Tihon. Ce te-ai priponit aşa, de-a curmezişul drumului, nici încoace, nici încolo ?

— N-ai decît să ocoleşti dacă ţi-am tăiat drumul, îl repezi Grigori fără a răspunde la bineţe.

Plin de praf, cu obrazul roşu, ca cioplit la repezeală din cărămidă poroasă, Tihon se dădu jos din căruţă şi ocoli carul aplecat.

— Hai, ia roata. Fii cu băgare de seamă.

Tihon se lăsă pe vine şi se băgă sub car. Pe măsură ce se opintea, faţa lui era tot mai roşie, dînd în stacojiu. Picioarele îndoite îi tremurau mărunt. Îndată ce ridică osia de ajuns, Grigori puse roata.

— Ei, asta-i. Cu mîneca hainei negre, care, de veche ce era, ajunsese cenuşie murdară, Rakitin îşi şterse fruntea de sudoare şi adăugă : Deşi, la urma urmei, nici nu trebuia să te ajut.

Grigori nu răspunse nici de data aceasta — punea pana la loc, tăcut.

— Ei, hai să tragem cîte un fum, îl îmbie Rakitin, aşezîndu-se pe marginea şanţului, surpat de apele primăverii.

Grigori se apropie în silă de Tihon şi-i luă punga de tutun dintre degetele butucănoase, care abia se îndoiau.

— Dar zdravăn eşti, spuse cu preţuire Grigori, arătînd din cap spre carul lui.

— Hei, deocamdată sînt, încuviinţă Tihon. Ţi-ai treierat grînele ?

— Tîrîş-grăpiş, le-am treierat.

— Cît ai strîns de pe o deseatină ?

— La mine, deseatină ? zîmbi Grigori. N-am avut arătură decît pe vreun sfert de deseatină. Am strîns vreo opt sau zece puduri. Aici, nu prea e rost de belşug. Tarlaua mea e în vîlcea. Aşa că a putrezit grîul de prea multe ploi. Acu, cel mai bun rod a ieşit pe locuri ridicate.

Grigori vorbea şi se mira în sinea lui : dacă i-ar fi spus careva doar cu un ceas mai înainte că va şedea astfel alături de Rakitin, fumînd tacticos şi vorbind cu el de-ale gospodăriei, i-ar fi răspuns printr-un zîmbet. Dar uite că acu şedea cu el şi vorbea. Şi nu-l îmbrîncise oare el, Rakitin, nu-l zvîrlise el din uşa lui Veselov ? Şi nu ridicase atunci Grigori cuţitul, gata să i-l împlînte lui Tihon în piept, pînă în prăsele ? Şi i l-ar fi împlîntat, dacă n-ar fi venit Duniaşka, domoală, caldă, mirosind încă a somn, şi nu i-ar fi luat cuţitul din mînă.

Gîndul acesta îl săgetă pe neaşteptate. Dar pentru ce să se bată cu Rakitin ? Iată-i, stăteau alături şi fumau liniştiţi. Poate că nu trebuia să se ferească de el, să se înstrăineze de oameni ? N-ar fi mai bine să se ţină aproape de ei ? Să-şi croiască un drum pînă la ei... sau alături de ei ? Bineînţeles, nu l-ar primi, dacă ar afla

pe unde a umblat mai an, pe cine a căutat prin pădure, la Mlaştina Putredă. Dar cum ar putea să afle ?

— Va să zică, ai strîns vreo opt puduri, auzi Grigori şi tresări. Firul gîndurilor i se rupse. Luminat de cele din urmă raze firave ale soarelui, Tihon şedea nemişcat, ca aţipit.

— Or fi şi zece. N-am cîntărit, răspunse Grigori.

— Iar la noi, în comună, o să iasă, cred, vreo douăzeci de puduri de om. Nu s-a împărţit încă.

Grigori nu răspunse. Zvîrli mucul ţigării şi-l strivi cu călcîiul.

— Voi aveţi pămînt de-a valma. În vîlcică a putrezit, dar pe costişe a rodit. Şi apoi, aveţi cai mulţi. Pe cînd eu ce să fac cu o singură gloabă ?

— A, înţelegi aşadar... Cu artelul poţi să seci şi lacul. Da ia încearcă s-o faci de unul singur... Nu, nu-i nici o scofală să stai aşa. Pe cînd, dacă pun toţi umărul, treaba merge strună.

Soarele privi pentru ultima oară de sub pleoapa sîngerie a norilor ce se aşterneau deasupra pămîntului şi pieri dincolo de zare.

Grigori îl petrecu cu privirea, apoi spuse cu jumătate de glas, strecurînd parcă cuvintele :

— De trăit... poţi să trăieşti, fireşte... oriunde şi... oricum. Trăieşte şi pisica... şi cîinele. Unora li se dă crăpelniţă în blid... altora... li se aruncă în noroi... Tăcu o clipă, apoi adăugă : Şi... unul şade sătul pe cuptorul cald... iar altul îşi scutură puricii în ger. Nu-s toţi oamenii o apă şi-un pămînt : unul are poftă de clătite, iar altul de gogoşi. Fiecare cu ale lui...

— Da, fiecare cu ale lui, ai dreptate. Dar, uite... ia spune-mi, ce eşti tu ? întrebă Tihon, întorcîndu-se spre el. Grigori tăcea, aşteptîndu-l să urmeze. Chiabur ?

— Voi trebuie s-o ştiţi mai bine...

— Taică-tău, e adevărat, parcă se apucase să se suie în spinarea țăranului. Rakitin vorbea în așa fel, de parcă chibzuia fiece vorbă în sine. A murit taman la vreme — norocul lui. Poate chiar și al tău...

— Ei și ?

— Să nu-ți pară rău de el, Grigori...

— Oricum, a fost taică-meu.

— Fie și așa, încuviință Tihon. Dar să nu iei pildă de la el. Acu, de ce ți-ai luat slugă-n casă ?

— Slugă ?

— Dar ce e ? Ce rost are Aniska la tine ?

— Ei, face și ea ce poate... își scoate mîncarea. Din cînd în cînd, spală pe jos. Și, atunci ? Doar n-o pun să muncească la cîmp. Muncesc singur ! Numai eu, de unul singur !

— Spală pe jos, zici ? Ba se spetește pentru tine, zi și noapte.

— N-are decît să plece. N-o țiu cu sila.

— Ori cu adevărat nu pricepi, ori... Tihon oftă și-și dădu larg brațele în lături. Borodin se sculă în picioare. Tihon făcu la fel. Uite, ai strîns opt puduri de grîu, zici tu. Cu atîta trebuie să trăiești un an întreg, pînă la secerișul ălălalt. N-o să-ți ajungă. Atunci ? Hai... alătură-te nouă. De tine o să fie bine, și pentru noi de folos.

— Și cu ce folos vrei să te alegi de pe urma mea ?

— Ei, ce de unelte ai tu în magazie ! Zac acolo fără rost. Doar ai văzut că nu e chip să te ridici de unul singur. Iar nouă, acu, ne-ar prinde tocmai bine pentru gospodărie.

— Ia uite, tare șiret mai ești !

— De ce ? Ți-o spun pe șleau, așa cum mă pricep. Să nu mai pomenim de relele vechi... dacă nu faci altele noi. Gîndește-te, chibzuiește, fă cum te prinde mai bine : rămîi de unul singur, ori vino în comună.

Se îndreptară fiecare spre căruţa lui.

Grigori strînse hăţurile şi se întoarse spre Tihon :

— Mulţumescu-ţi pentru ajutor. Dar în privinţa comunei, degeaba ai adus vorba despre ea. N-am acelaşi drum cu voi. Ei, cu bine ; iacă, se întunecă.

— Rămîi cu bine, Grigori. Treaba ta. Iar în privinţa Aniskăi, n-am vorbit în glumă. E o slugă, o argată. Asta-i !

Întors acasă, Grigori se apucă să descarce paiele pe acoperişul şopronului. Aniska ieşi repede din casă, fluturîndu-şi din goană basmaua neagră, luă o furcă din ogradă şi se sui pe acoperiş. Grigori se uită la ea îndelung, cu luare-aminte.

— Ei, ce stai ? Aruncă, le aşez eu, rosti Aniska mirată.

— Ia, pleacă de-aici ! Le aşez şi singur. Du-te de găteşte cina, răspunse Grigori încet.

Fără să înţeleagă ce-i cu el, Aniska coborî de pe acoperiş, străbătu ograda, se opri o clipă, se uită îndărăt, mai stătu puţin şi pieri pe uşa neagră, deschisă.

Cîteva zile în şir, Grigori umblă prin odăi, mai posomorît ca de obicei. Adeseori, Aniska îi simţea privirea aţintită asupra ei. Seara, cobora devreme la ea şi punea la uşă zăvorul de fier greu. Îşi strînsese pe ascuns lucrurile, cercetase ivărul de la fereastră şi-l unsese. „Dacă-i trece ceva prin cap, îşi zicea ea, fug pe fereastră..."

Zilele treceau însă, şi Grigori se purta la fel faţă de ea. Incetul cu încetul, Aniska se linişti.

Grigori ştia că dacă se atinge de ea, rămîne din nou singur. Nu-l speria gîndul că n-o să mai aibă cine să-i spele rufele şi duşumelele, cine să-i gătească mîncarea, nu ! Ţinea însă prea bine minte zilele cînd, după moartea tatălui său, bătrîna bucătăreasă plecase, iar el umblase ca un oropsit prin odăile reci, pustii ; îşi amintea cum ascultase noaptea în horn urletul înfiorător

al vîntului, care parcă își bătea joc de el. În zilele acelea, își dăduse seama că nu există nimic mai groaznic ca singurătatea.

Nu uita nici vorbele pe care i le spusese Tihon. Într-o zi, după prînzişor, uitîndu-se la Aniska, Grigori o întrebă pe neaşteptate :

— Dar unde mi-ai fost aseară ? Nu cumva ai dat fuga la Andrei... după sfaturi ?

— Cine, eu ? întrebă fata zăpăcită. Cum de-ai aflat ? După ce fel de sfaturi ?

— Uite că am aflat. Nu cumva vrei să intri în comună ?

Deodată, Aniska îşi dădu capul pe spate, şi ochii ei albaştri, vioi, scăpărară îndărătnic :

— Şi ce te priveşte ? Poate că intru. Sînt stăpînă pe mine...

„Aşadar... e stăpînă pe ea", gîndi Borodin cu ciudă.

Pînă atunci, Aniska nu-i vorbise niciodată astfel. Grigori îşi dădea seama că deocamdată, dacă va voi, va mai putea să-i stingă scăpărarea aceea din ochi, care pînă atunci nu se mai aprinsese. Era de ajuns să se răstească mai aspru la ea. O dată, poate de două, de trei ori. Dar după aceea ? Părea că sosise timpul să se poarte altfel, ca s-o oprească pe Aniska pe lîngă el.

— Va să zică, nu-ţi place la mine ? o întrebă el liniştit. Îţi vine greu, nu ? Ea nu răspunse. Ieşi din odaie.

După vreo două săptămîni, ninse. Grigori drese sania şi, după prînz, se duse să aducă fîn. Se întoarse seara, tăcut, îşi scoase cojocul şi urcă scara. Ajuns sus, strigă :

— Aniska ! Ia vino-ncoace !

— Ce vrei ? întrebă Aniska.

El şedea pe pat, desculţ, în cămaşă.

— Ce vreau ? Uite, să-mi spui... Oamenii trăncănesc că tu ai fi argată la mine...

— D-apoi ce-s ? ! Aniska stătea pe jumătate întoarsă spre el, privindu-l cam chiorîş, cu neîncredere. Muncesc într-una, pentru o bluză şi o fustă.

— Aşa... Atunci, de ce nu pleci ? Eu nu te opresc.

Grigori se ridică, lipăind cu picioarele goale încolo şi încoace, prin odaie.

— Păi... Poate c-o să plec, curînd. Că, acu, am unde.

Fata îşi plecă o clipă capul, dar îl ridică numaidecît, auzind cum ţăcăne broasca uşii. Grigori stătea lîngă ea şi o încuia.

— Ascultă, Aniska, începu el, apropiindu-se de ea. De mult mă uit la tine... pricepi...

Fata sări în sus şi se izbi în fugă de uşă, ca o pasăre ce se loveşte de un geam. Se întoarse răsuflînd greu, şi se lipi o clipă cu spatele de ea. Ochii îi fugeau de colo, colo.

— Nu fi proastă, ascultă-mă... Grigori încruntă sprîncenele şi dădu din nou să se apropie de ea.

Aniska îi scăpă, se repezi la masă, apucă cuţitul greu de bucătărie şi strigă cu glas răguşit :

— Nu te apropia !

— Aşa-a... Grigori se opri o clipă şi deodată răcni : Zvîrle cuţitul ! Zvîrle-l, n-auzi ? Te sugrum pe loc, cu mîinile mele !

În sufletul Aniskăi se frînse ceva : se ghemui, scuturată de un tremur mărunt, şi scăpă jos cuţitul. I se părea că nu mai e în odaie, ci la poarta casei, pirpirie, speriată, rebegită de frig, cerînd milă şi pomană, uitîndu-se la Grigori şi aşteptînd cu frica-n sîn : o să-i dea ceva, ori o să asmută cîinii ?

Nici una, nici alta. În locul hămăitului cîinilor, auzi un glas surd, de parcă Grigori ar fi vorbit de undeva, de după perete :

— Toanto... Vreau să te iau cu binele. Am nevoie de stăpînă-n casă. De stăpînă. Ai înţeles ?

Apoi se simţi înşfăcată de umeri şi dusă undeva...

Dimineaţa, Grigori se trezi tîrziu, se ridică în capul oaselor şi dădu pătura la o parte. Trupul pirpiriu, ghemuit, pe jumătate gol al Aniskăi tresări. Ea întoarse capul încet, încet de tot. Grigori îi văzu ochii mari, tulburi. În ei se oglindea o obidă de copil.

Aniska înghiţi în sec, cu o sforţare, şi privi în tavan, fără să clipească. Atunci Grigori îşi dădu seama că ea nu închisese ochii toată noaptea, iar acum nu vedea nimic. Un simţămînt de milă îi zvîcni în inimă. Îi acoperi cu pătura trupul vlăguit, strivit şi, întorcînd capul, îi porunci :

— Ei, ce mai stai... Scoală, du-te şi vezi de vacă. Acu nu mai eşti argată. Aniska nu scotea nici o vorbă, nu se mişca. Ar fi trebuit să mergem la biserică, să facem totul ca lumea. Dar acum doar o să ne scriem la soviet, şi basta. O să trăim după obiceiul nou, necununaţi..

Grigori vorbea tărăgănat, ascultîndu-şi cuvintele. căznindu-se să-şi aducă aminte de ceva. Şi în mintea lui înviară clipele de altădată cînd fugea de Andrei, aplecîndu-se pînă la pămînt, apoi cînd Andrei îl şfichiuia cu gîrbaciul, iar el zăcea în iarbă şi, în sfîrşit, cînd o sărutase pe Duniaşka, o singură dată-n viaţă, strîngîndu-i trupul vînjos ce se zbătea în braţele lui.

Aceste amintiri avură însă darul de a-i stîrni acelaşi simţămînt de ciudă grea împotriva lui însuşi, ciudă ce-şi căuta ieşirea, ca şi aburul din cazan. Grigori sări în sus, smulse pătura de pe Aniska şi strigă :

— Scoală, n-auzi ? Hai !

Muşchii fălcilor îi zvîcneau. Pielea i se întinsese atît de aprig, încît se făcuse vînătă, parcă ar fi fost gata să plesnească...

Capitolul II

1 Zilele, lunile, anii treceau, se rostogoleau, ca valurile Alakulului, fără să-l atingă pe Grigori, ocolindu-l parcă, nelăsînd pe fața lui nici o urmă. Doar două zbîrcituri îi brăzdau mereu de-a curmezișul fruntea mică, îngustă, dînd chipului său, și așa neprietenos, un aer de veșnică nemulțumire. Parcă era tot mai lat în umeri, tot mai îndesat, mai vînjos, dar, în același timp, și ceva mai scund.

Traiul lui cu Aniska nu se orîndui vreme îndelungată. Din ziua cînd o dusese sus, la el, timp de vreo lună ea aproape că nu-i vorbise. La început, tăcerea ei îl mîniase, apoi se speriase de-a binelea. „Doamne ! Nu cumva și-o fi pierdut mințile ?“ gîndea el, și începuse s-o îmbie stăruitor, în fiecare zi :

— Hai la soviet. Doar ți-am spus atunci : vreau să facem totul omenește. Îmbracă-te și să mergem... ca să fie totul... cum trebuie.

Se silea să vorbească blajin, cald, dar nu izbutea.

Aniska îi răspundea scurt : „Nu vreau“ și întorcea capul. Pînă la urmă, nu mai spunea nici atîta. Într-o zi, însă, izbucni în lacrimi și începu să se îmbrace, tăcută. Grigori se foia în jurul ei, ba o ajută chiar să-și încheie nasturii de la hăinuță. Aceasta fusese, poate, singura lui manifestare de duioșie față de ea în toată viața pe care au trăit-o împreună, ca soț și soție.

Și după ce se întoarse de la soviet, Aniska tot nu deschise gura. Umbla prin odăi repede, fără zgomot, și-

şi ferea ochii de lumină sub genele lungi, dese. Grigori nu ştia ce se ascunde în ochii aceia.

— Şi cum, ai de gînd să taci aşa toată viaţa ? o întreba el uneori, pierzîndu-şi răbdarea.

— Dar despre ce să vorbesc ?

— Ei, spune măcar atîta : eşti mulţumită, ori ba ? Poate că iar te cheamă bordeiul.

Aniska strîngea abia zărit din umeri şi căuta să plece din odaie.

Această mişcare din umeri îl întărîta pe Grigori mai rău ca orice. Se stăpînea însă. Se stăpîni timp de o săptămînă, două....

Mai tîrziu, Aniska află pînă la capăt ce însemna să fie nevasta lui Grigori Borodin. Zile întregi o mîna necontenit prin odăi, prin ogradă, silind-o să cureţe de cîteva ori pe zi grajdul vacii, deşi nu era nevoie, să rînească nămeţii de zăpadă din dreptul scării, să spargă lemne de mesteacăn.

— Ei, ce trîndăveşti ca o boieroaică ? tuna el, de îndată ce Aniska se lăsa istovită pe un scaun. Ai de lucru berechet în casă. Şi nu uita să adauge de fiecare dată : Doar nu mai eşti argată, acum eşti stăpîna casei...

Noaptea, stînd culcat în pat, fără să se atingă de Aniska, simţea alături de el trupşorul ei scuturat de un tremur mărunt. Îşi dădea seama că plînge pentru că îşi bătea joc de ea, fără să fie vinovată cu nimic, şi, încleştînd dinţii pînă ce începeau să-l doară, strecura printre ei :

— Nu mai boci, vacă... Nu mai boci, îţi spun ! Te-ai născut într-o groapă de gunoi, iar acu trăieşti ca lumea, dormi într-un pat moale, mănînci la o masă curată...

Ştia, ba chiar simţea că vorbele lui ardeau sufletul Aniskăi, i-l răneau, ca o răzătoare. Îi părea însă bine că de sub răzătoare ţîşnea sînge. Oricum, nu suferea numai el...

— O să plec de la tine, îi spuse într-o zi Aniska, printre lacrimi. Toată viața s-a căit, însă, că i-au scăpat acele vorbe.

Grigori rămase cîteva clipe nemișcat, ca și cum n-ar fi auzit cuvintele Aniskăi, ori n-ar fi luat seama la ele. Deodată, însă, o zvîrli din pat. Trupul ei firav zbură cît colo, se rostogoli pe jos și se izbi, moale, de picioarele grele ale mesei de stejar. Fără să-și dea încă seama ce se petrecuse, fără să simtă măcar durerea, ea se ridică în genunchi încercînd să se scoale. În aceeași clipă, Grigori se repezi însă la ea și o lovi cu piciorul desculț drept în față. Ea zvîcni din cap și se prăbuși în nesimțire.

Nici nu știu cîte zile a zăcut. Cel dintîi lucru pe care-l văzu în clipa cînd își veni în fire fu chipul lui Grigori, aplecat deasupra ei.

— Ei, ai înviat ? o întrebă el zîmbind.

— Mă doare capul și... tot trupul, se plînse Aniska și tresări deodată, de parcă abia acum îl recunoscuse. Făcu o încercare să se ridice, spunînd repede, în șoaptă : Dar de plecat, tot plec. O să spun la toată lumea... și lui Veselov, cum m-ai...

Aniska vorbea pripit, fiindu-i parcă teamă că nu va apuca să-și verse tot focul. Într-adevăr, tăcu brusc și închise ochii, vlăguită. Cînd îi deschise iar, Grigori o privea cu același zîmbet pe buze.

— Ei, ei, fă-te bine. Om vedea noi mai pe urmă ce-o mai fi, spuse el liniștit.

Aniska nu uită mult timp zîmbetul acela înfiorător. Poate că l-ar fi uitat, dar, într-o zi, după ce își mai venise în fire și începuse să umble prin odaie, cu picioarele slabe încă, Grigori o strigă :

— Ia fă-te-ncoace...

Aniska se întoarse și încremeni : Grigori o privea cu același zîmbet ca atunci.

Văzînd că ea nu se mișcă din loc, se apropie el. Pe măsură ce pășea spre ea, zîmbetul de pe față îi pierea,

iar în ochi i se iveau sclipiri tulburi, ca de plumb. Înainte ca Aniska să-şi dea seama ce se întîmplă, Grigori o înşfăcă de gît şi începu s-o sugrume. Aniska se smuci de cîteva ori, simţind că se înăbuşă, că i se taie picioarele. Atunci Grigori slăbi puţin strînsoarea degetelor şi o zgîlţîi, fără să-şi ia însă mîinile de pe gîtlejul ei.

Stătură cîteva clipe astfel, privindu-se unul pe altul — Aniska, cu ochii plini de o spaimă negrăită, pe care n-o mai cunoscuse pînă atunci, Grigori cu ochii subţiaţi, arzînd de o mînie sfredelitoare.

În cele din urmă, Grigori şuieră printre buze :

— Ţine minte : te sugrum cu o singură mînă, ca pe un pui de găină, dacă-ţi mai trece vreodată prin cap...

Grigori vorbea încet, fără să ridice glasul. Aniska nu simţea în el nici ciudă, nici tulburare, nici ameninţare. Dar tocmai fiindcă acest glas suna molcon, domol, ea îşi dădu seama : o s-o sugrume, aşa cum vorbea, liniştit, pe îndelete. Grigori o zvîrli de perete şi începu să păşească greu de colo, colo prin odaie. Aniska nu mai putea nici să se ridice, nici să strige. Ghemuită pe duşumele, îi privea picioarele, încălţate cu cizme de iuft grele, ce miroseau a dohot. Buzele ei tremurau, ca ale unui copil. Grigori se apropie şi se opri în dreptul ei. Aniska se trase la o parte şi-şi feri capul cu cotul, aşteptînd o lovitură în obraz. Grigori spuse însă doar atît :

— Nu-ţi fie frică, acum nu te mai ating. S-ar putea să crapi. Dar mai tîrziu, ai să capeţi de la mine tot ce ţi se cuvine...

Şi Aniska căpătă pe deplin cele făgăduite.

O bătea mereu, cu vină şi fără vină. Dacă se întîmpla să întîrzie cît de puţin cu masa, ori să-i dea, din greşeală, alt lucru decît cel cerut, pentru toate o bătea crunt, îngrozitor, de parcă ar fi hotărît s-o bage de vie în mormînt.

Într-o zi, Vaselov care, de obicei, nu vorbea cu Grigori îl opri pe uliţă :

— Ia ascultă, Grigori... De ce îţi baţi joc de nevastă-ta ?

Borodin, întors pe jumătate spre el, îşi scoase mîinile din buzunare şi le cercetă cu luare-aminte pe toate părţile, fără să ştie pentru ce anume, apoi, privind în altă parte, răspunse în doi peri :

— Ei, cîte nu se întîmplă în casa omului ! Doar e muiere — uneori, de ciudă, te mai răsteşti la ea. A şi dat fuga la tine să se plîngă...

— Ba nu, pînă acu nu s-a plîns la nimeni. Am auzit-o chiar eu cum ţipa, şi nu numai o dată, cînd treceam pe lîngă casa ta.

— O fi ţipînd de bucurie, i-o întoarse Borodin, ceva mai cutezător.

— Ia lasă vorba asta, Grigori. Aniska umblă mereu cu obrazul numai vînătăi. O clatină şi vîntul cînd trece pe uliţă...

— O clatină, zici ? întrebă Grigori, ursuz, veninos. Da ce te priveşte pe tine ? De ce-ţi bagi nasul în casa altuia ?

— Ei, te-ai şi zburlit ! Doar îţi vorbesc omeneşte, încercă Veselov să-i răspundă paşnic, însă Grigori nici nu voi să-l mai asculte.

— Bagă-ţi nasul în altă parte ! Şi rămîi cu a ta... s-o porţi în braţe, s-o cari cu săniuţa. Iar eu trăiesc aşa cum mă pricep...

Tare scump o costă pe Aniska această apărare necerută !

Grigori se mai astîmpără, îşi băgă parcă minţile în cap, după ce Aniska lepădă, aproape la începutul sarcinii.

— N-aveai decît... să mă baţi şi mai rău, şopti Aniska, cînd el, stînd lîngă patul ei, spuse cu glas şuierător, plin de mînie : „Vai de capul tău de neisprăvită ! Nici măcar să naşti nu eşti în stare !"

Ea privea pe geam în gol, undeva pe alături de el, spre cerul îndepărtat pe care pluteau smocuri de nori subţiri.

— O-of ! gemu Grigori, ameninţînd cu pumnii pe cineva — pe nevastă-sa, ori chiar pe el însuşi.

După această întîmplare, n-o mai bătu. Şi parcă vrînd s-o dumirească pe Aniska asupra pricinii îmblînzirii lui, îi spuse de mai multe ori :

— Aştept să-mi faci un băiat. Dacă o fi fată, să vă duceţi amîndouă la mama dracului !

În loc de răspuns, Aniska îşi lăsă capul şi mai jos.

În Lokti, ca şi în alte sate, cei mai mulţi ţărani intrară în comună, unii la început, alţii mai tîrziu. Mulţi rămăseseră însă cu gospodării individuale.

În fiecare primăvară, Grigori şi Aniska semănau cu grîu vreo jumătate de deseatină şi puneau zarzavaturi. Vara, în vreo zece-douăsprezece zile, ridicau pe cîmp un stog de fîn nu prea mare, ca să le ajungă pentru toată iarna singurului lor căluţ şi vacii. În timp ce Grigori era silit să are şi să semene alături de ogoarele sătenilor din Lokti, ba chiar lîngă Pavel Tumanov, stogul de fîn şi-l ridica întotdeauna mai la o parte, în capătul cel mai îndepărtat al cîmpului, cu toate că iarna era nevoit să-şi croiască de unul singur pîrtie pînă la el. Trăia ca un huhurez, ferindu-se de oameni. În tot timpul acesta, nimeni nu venise să-l vadă. Nici el nu se ducea la nimeni şi n-o lăsa pe Aniska să plece undeva.

Urmărea cu luare-aminte ce făceau cei din comună, trăgea cu urechea la cuvintele lor înflăcărate, dar nu intra niciodată în vorbă cu ei.

Doar uneori, cînd se întorcea acasă, îi spunea Aniskăi:

— Halal comună ! Acolo toate se schimbă ca vîntul, de şapte ori pe zi. La început, au împărţit bucatele după gospodării, iar acu, după numărul de suflete.

— E bine aşa, răspundea Aniska, după ce se gîndea cîteva clipe.

— Ce e bine ? Ce poţi tu să ştii ?

— Nu prea mă pricep la aşa ceva, dar chibzuiesc şi eu : şapte oameni în casă ori numai doi sau trei nu-i totuna. Cum să împarţi la fel ?

Părea că Grigori îşi dădea seama că ea are dreptate, dar se oţăra :

— Ia mai taci din gură, cu chibzuielile tale ! Ţine minte vorba mea : în curînd, au să hotărască din nou, cu totul altfel !

Şi, după o vreme oarecare, nu mai putu de bucurie :

— A-ha, ce ţi-am spus eu ? Azi, nu se mai împart bucatele după numărul de suflete, ci după o listă pe care a făcut-o Andriuha Veselov. Cică a scris pe ea : atîta cutăruia, atîta cutăruia. Viaţă, viaţă ! Ei, de ce taci ? Ce, acum nu mai ai nimic de chibzuit ?

— Păi, dacă aş vedea listele alea... Poate că unul a muncit mai bine, altul mai prost.

— Mai bine, mai prost ! Poftim de află adevărul ! Pentru ei, n-avea grijă, au pus deoparte cît au putut, s-au trecut toţi pe listă. Şi Rakitin mai zice : „Alătură-te nouă !"

Într-o zi, Aniska spuse sfioasă :

— Şi totuşi, ar fi mai bine... împreună, alături de oameni. Că trăim ca... dar îşi curmă numaidecît vorba, văzînd cum obrazul lui Grigori se făcea stacojiu.

— Ia te uită ! se răsti el. Ţi-a trecut ? Ai uitat ?

Comuna din Lokti îşi trăise traiul. În fiecare toamnă, la împărţirea grînelor, se stîrnea tărăboi la magazie, în ograda lui Lopatin. Pentru cine ştie ce pricini, ba unul, ba altul se socoteau nedreptăţiţi, atinşi în drepturile lor, fiecare stăruind pe lîngă Veselov pentru ceva, cerîndu-i ceva. În asemenea zile, Grigori se amesteca cu o deose-

bită plăcere în mulţime, ascultînd tot ce se vorbea. Acasă, îi spunea Aniskăi :

— Ai să vezi : în primăvară se destramă comuna lor. Chiar acu zic oamenii...

Totuşi, deşi unii săteni dintre cei mai cîrcotaşi ieşiseră din comună, mulţi alţii arau mai departe pămînturile obşteşti.

— Ei, ce zici ? aminti Aniska, cînd ieşiră la cîmp, arătînd din cap spre ogoarele comunei pe care trebăluiau sătenii. Spuneai c-o să se destrame. Dar uite că oamenii ară...

Grigori scoase plugul din brazdă şi curăţă de pămînt brăzdarul, care sclipi orbitor în bătaia soarelui de primăvară.

— E şiret al naibii Veselov ! Cic-a născocit o socoteală cu numele de „zile-muncă". Zice : cît munceşte fiecare, atîta capătă. Şi totuşi mulţi au ieşit din comună. Nu poţi să înşeli pe toată lumea ! Să vezi cum au să fugă şi ceilalţi.

În ziua aceea, Grigori ară tăcut pînă seara. În vreme ce se întorcea cu căruţa acasă, aproape pe înoptate, rosti îngîndurat :

— Ciudat lucru ! În comuna asta totul e obştesc — casele, caii, plugurile, boroanele, pînă şi găinile. Numai cu muierile e altfel, deocamdată a rămas fiecare cu a lui. Iar cînd creşte grîuşorul, să nu-ţi întinzi laba, că nu-i al tău. Să vedem cît ai cîştigat. Dar dacă, bunăoară, am fost bolnav toată vara, ei, atunci cum rămîne ? Să crăp de foame ? Ai ? De ce taci ?

— Iaca... nu pricep ce spui, răspunse Aniska sfioasă.

Grigori zîmbi cu îngăduinţă :

— Ptiu !... Minte de muiere ! Ei, la alta să te pricepi... Să-mi dăruieşti un fecior. Nu cumva ai uitat ?

— Nu, n-am uitat... Aniska roşi, luată prin surprindere. Aş fi bucuroasă, dar ce să fac dacă...

— Da ce, eşti stearpă ? În glasul lui Grigori suna ciuda de altădată, cu note metalice pe care ea le cunoştea bine.

— Nu, poate că... doar ştii şi tu... răspunse Aniska şi încercă să se lipească de umărul lui. Mai aşteaptă... poate c-o să fie...

— Hai, dă-mi pace ! Grigori se smuci. Aniska se trase deoparte, speriată.

Intrară în ogradă, tăcuţi, străini, ca totdeauna.

2

Viaţa se scurgea mai departe. Nimeni nu se atingea de Grigori, nu lua parcă aminte la el, nu-i amintea de trecut.

El era paşnic, nu se sfădea cu nimeni, nu se amesteca în nimic. Cît de cît ara, semăna. Făina nu-i ajungea niciodată pînă la secerişul următor. În fiecare iarnă, făcea un drum pînă în satul vecin şi mai cumpăra cîţiva saci de grîu. De obicei, se întorcea noaptea, ca să nu-l vadă cineva, acoperind grijuliu cu paie sacii din sanie.

— Cu ce cumperi grîul ? Credeam că n-avem bani, îi spuse într-o zi Aniska.

— Aşa zi ! Credeai c-o să cerşeşti toată viaţa pe la uşile oamenilor, dar uite că înfuleci pîine albă, pînă te speteşti ! i-o reteză Grigori.

Aniskăi îi pieri pe loc graiul. De atunci nu mai încercă niciodată să aducă vorba de bani.

Uneori, cînd îngrijorarea de odinioară îl cuprindea din nou, Grigori se liniştea singur : cine putea să mai aibă acum dovezi împotriva lui ? Doar taică-său murise. Mai ştiuseră de faptele lui, Lopatin şi cei doi Zerkalovi. Dintre aceştia, doar unul mai putea să dea semne de viaţă.

E adevărat, gîndul că Terenti s-ar mai fi putut afla printre cei vii îl făcea uneori să se neliniştească. În

aceeaşi clipă, îşi zicea însă: „Cu siguranţă că l-a ucis vreun glonţ rătăcit. Ori, poate, înfundă puşcăria!"

În ultima vreme, Aniska îl văzuse adeseori rămînînd pe gînduri, posomorît. Seara se zvîrcolea în pat, adormind tîrziu de tot.

— Nu cumva ţi-e rău? îl întrebă ea odată, cu băgare de seamă.

— Nu e treaba ta! Stai acolo, şi tacă-ţi gura! mormăi Grigori. Totuşi, după cîteva clipe, spuse: Iacă la ce mă gîndesc...De data asta o să facem două stoguri de fîn. Am de gînd să mai cumpăr o vacă...

— Doamne! Dar ce vrei să facem cu ea? Ce, avem o casă de copii?

— O casă!... De la tine, măcar cu unul de m-aş alege. Dar nu despre asta e vorba. Pînă acum am tot aşteptat, mi-era frică. Dar ce să mai aştept? Uite ce fac oamenii prin alte sate. Şi nu păţesc nimic. Sînt rău priviţi, dar nu se atinge nimeni de ei. Păi, şi la noi: ştii ce gospodărie şi-a făcut Ignat Isaev! Numai cai cîţi are... Aşa c-o să caut şi eu pe undeva încă un căluţ. Destul s-a făcut Tumanov stăpîn pe pămîntul nostru. Acu o să-l însămînţăm noi, tot.

— Dar n-o să avem atîta putere numai noi amîndoi! strigă Aniska, fără să vrea, ridicîndu-se puţin de pe pat.

— Nu zbiera că nu sînt surd. Să încercăm! Iar mai încolo, om vedea noi.

Într-adevăr, primăvara, Grigori cumpără încă un cal.

Cînd Tumanov sosi cu nevasta la cîmp, Grigori arase cam o treime din pămîntul lui, împreună cu tarlaua pe care o folosise Pavel pînă atunci.

— Hei, ce faci? strigă acesta, înjurînd de mama focului, şi sări jos din căruţă. Dar eu unde mai semăn?

— Cît despre mine, poţi să semeni şi la tine pe prispă, rînji Grigori, păşind în urma plugului.

— Dar de cîţi ani am semănat aici, nu ştii? Ce de pietroaie am scos! Şi acu tu, parşivule...

Grigori opri calul şi se apropie de Tumanov :

— Uite ce e, Pavluha, îi spuse el, fulgerîndu-l cu o privire. Să nu mă bagi în păcat. Ştii doar că al meu e pămîntul. Intră în comună.

— Şi de ce mă goneşti acolo ? De ce ?

— Cum, de ce ? Acu se plăteşte pe zile-muncă, aşa că să vezi trai pe vătrai !

Şi, întorcîndu-se la plugul lui, îşi înfăşură în jurul pumnului hăţurile împletite din păr de cal. Tot rînjind se uita la Anna, care şedea în căruţă şi-şi arunca privirea neliniştită cînd spre Grigori, cînd spre bărbatul ei.

— Şi dacă n-o să vă ajungeţi, trimite-ţi nevasta să muncească cu ziua. Ştie ea cum să se descurce.

Grigori credea că Pavel nu aflase de legătura lui cu Anna. Altfel n-ar fi îndrăznit să spună asemenea vorbe. Cînd îşi dădu seama însă ce greşeală făcuse, era prea tîrziu. Pavel se clătină pe picioare şi, fără nici o vorbă, se îndreptă spre el.

Grigori auzi ţipătul scurt al Aniskăi şi o văzu pe Anna că se ridică în căruţă, speriată. Dîndu-şi seama că trebuia să se apere, Grigori se grăbi să zvîrle hăţurile de pe pumn, dar în loc de aceasta le încurcă şi mai rău. Deodată auzi chiar la ureche :

— A-a... Lighioană băloasă... Te-ai bucurat că-mi crapă muierea de foame, iar acu îşi baţi joc... crezi că nu mi-au spus oamenii nimic ?

O lovitură năprasnică în cap îl ameţi pe Grigori şi el zbură cît colo, prăvălindu-se pe arătura moale. Caii, speriaţi, săriră în partea cealaltă şi o luară la goană, tîrînd în urma lor plugul răsturnat şi pe Grigori.

În primele clipe, priveau toţi zăpăciţi după caii care alergau nebuneşte. Apoi, Aniska se întoarse spre Pavel. Acesta se lăsă tulburat, de pe un picior pe altul.

— Ei, drăcie... Poate să nimerească sub brăzdar...

Aniska tresări şi scoase un ţipăt ascuţit, alergînd cîţiva paşi în direcţia în care fugiseră caii. Se opri o clipă, se uită împrejur, apoi o luă la goană din nou.

Anna sări din căruţă şi se repezi după Aniska. Pavel zăbovi o clipă, apoi porni pe urmele lor.

Grigori, cu cămaşa sfîşiată, zăcea pe miriştea sfărîmicioasă, ruginie, încovoiat în chip ciudat, cu braţele date în lături. Avea o palmă însîngerată : hăţurile, scăpînd de pe pumn, îi jupuiseră toată pielea de pe ea şi de pe degete.

Dar nu aceasta era grozăvia. În stînga trupului i se căsca o rană mare în care se zăreau coastele cu sclipiri gălbui.

Grigori nimerise sub brăzdar, aşa cum se temuse Tumanov.

*

Soarele de iulie se înălţa repede deasupra pămîntului, pîrjolea ierburile, frigea trunchiurile pinilor. Din zori, tot cerul era învăluit într-o pîclă brumărie, tremurătoare.

Borodin se întorcea de la spital împreună cu Tihon Rakitin care fusese la comitetul raional, cu treburile comunei. Aproape tot timpul cît ţinuse drumul, Grigori tăcuse de parcă l-ar fi obijduit cineva şi se uita la cer, scoţîndu-şi mereu şapca de pe capul tuns chilug şi ştergîndu-şi faţa de sudoare.

— Ei, ce se mai aude pe la voi ? întrebă el în cele din urmă.

— Care „voi" ?

— Păi, cei din Lokti.

Şedeau în căruţă, spate în spate, cu picioarele atîrnate aproape pînă la pămînt, brăzdînd iarba prăfuită de pe drum.

— La Lokti ? Ei, aşa şi aşa. Băieţelul lui Andrei a murit de cufureală.

— Mai bine ieşea sufletul din el... mormăi Grigori.

Tihon se uită la Borodin şi zîmbi :

— De unde ăi avea tu atîta răutate-n tine ? Doar abia ai scăpat din mormînt, ar trebui să te bucuri...

Grigori nu răspunse. Nu mai scoase o vorbă pînă în clipa cînd se apropiară de sat :

— Da Pavluha Tumanov, naşul meu, ce mai face ?

— Tu eşti de vină, Grigori. Pavel trebuia să scoată hrana pentru ai casei, iar tu te-ai apucat să-i iei pămîntul.

— N-are decît să intre în comună, că aveţi pămînt berechet.

— Nu vrea.

— Nu mai spune ! Şi de ce ?

— Iaca, nu-i place...

— Păi, nu-i un fel de activist ?...

Tihon vîrî hăţurile sub el, tăcut, şi-şi scoase punga de tutun din buzunar. Îşi aprinse ţigara, se sprijini cu coatele în genunchi şi, abia după aceea, răspunse :

— Ei şi ? Află, Grigori, că nici mie nu-mi prea convine comuna.

Borodin se întoarse cu tot trupul spre Tihon.

— Nici ţie ? ! întrebă el, veninos.

— Da, nici mie. Şi nici multor altora... Ce crezi ? Uite, pentru noi e depăşită, înţelegi ? Cică acum, pe alocuri, se înfiinţează colhozuri. N-ai auzit ?

— Nu, ce s-aud ? La spital n-avea nimeni grija asta, să ne lămurească. Dar ce-mi pasă mie ?! Întrebă însă numaidecît : Şi cum zici că-i cu colhozurile alea, ai ?

— Nu ştiu bine nici eu. Mi-a spus Veselov, dar n-am priceput prea bine. Zice că e tot un fel de comună, atîta numai că are voie fiecare să-şi ţină şi o gospodărie a lui — o văcuţă, ceva oi, orătănii. Poate că aşa o să fie mai cu spor, ce zici ?

— O fi mai cu spor, da numai proştii au să vă dea crezare. Şi schimbă vorba : Ehei, dacă Paşka Tumanov

i-ar fi făcut... lui Andriuha ce mi-a făcut mie... ar fi fost osîndit, cum mă vezi şi te văd.

Rakitin aruncă mucul ţigării.

— Ei, dacă vrei, dă-l şi tu în judecată. Cine nu-ţi dă voie ? Şi scutură hăţurile.

Caii iuţiră pasul.

...Aniska îşi întîmpină bărbatul tăcută. Îşi dădea seama că în clipa aceea ar fi trebuit să se arate bucuroasă. Cu aprope două luni mai înainte, acolo, pe mirişte, cînd Grigori zăcea plin de sînge, cu coasta dezgolită, simţămîntul de milă pentru el îi zvîcnise o clipă în suflet. Acum, de îndată ce el trecu pragul, în mintea ei înviară zilele de odinioară — lumea i se păru deodată strîmtă, aspră, neprietenoasă.

Ca să-şi ascundă zăpăceala, prinse a se foi pe lîngă Grigori :

— Îţi dau, îţi dau îndată... de mîncare. Scoate-ţi haina. Doamne, e plină de praf. Dă-mi-o s-o scutur. Te-ai făcut bine ? Slavă domnului...

— Nu mai trăncăni aiurea, o repezi încruntat Grigori, lăsîndu-se pe un scaun. Aş ! Tare mult te bucuri tu că m-am întors ! Cîtă vreme am zăcut în spital, măcar o dată să fi venit să vezi ce-i cu mine. Doar îţi sînt bărbat...

Aniska încremeni şi-şi lăsă braţele în jos, fără vlagă.

— Bine, dar cu atîtea treburi pe cap... Două vaci, doi cai, porcul... pe cine să-i las ? întrebă ea, deznădăjduită. Şi pe deasupra, am cosit fînul...

— Fînul ? Aiurea ! strigă Grigori, ridicîndu-se de pe scaun, mirat.

— Am cosit puţin cîte puţin, repetă Aniska, fără să ridice capul. Şi primăvara am semănat atîta cît am putut.

— Cît ? Un ar ?

— Nu, o fi cam vreo jumătate de deseatină... Şi, văzînd zîmbetul de neîncredere de pe faţa lui Grigori, se

grăbi să adauge: N-am semănat singură. Mi-au ajutat nişte oameni milostivi.

— Dar ce oameni milostivi s-au ivit în Lokti? întrebă Grigori, subţiindu-şi ochii şi rostind răspicat fiece cuvînt.

— Pavel şi nevastă-sa...

O clipă, Grigori rămase înmărmurit, apoi întrebă din nou:

— Cine, cine?

— Tumanov, zic...

Deodată, Grigori sări din loc şi începu să păşească repede din colţ în colţ, făcîndu-se tot mai stacojiu la faţă:

— Tumanov! El te-a ajutat! Dar cine l-a rugat? Cine, te întreb?

— A venit singur... pe tarlaua noastră, răspunse Aniska, speriată.

— Singur? Singur a venit, a arat, a semănat! tuna Borodin, alergînd prin odăi. Ia uite firoscosul! Era cît pe ce să mă bage-n mormînt şi acu vine să mă împace! Ehei, nu, nu mă las eu cu una, cu două. Uite, spune şi Rakitin: dă-l în judecată. Şi îl dau, să ştii că-l dau...

Totuşi Borodin se mînia fără rost. Foindu-se din colţ în colţ şi ameninţîndu-l pe Tumanov cu judecata, ştia de pe acum că nu va face nici o plîngere împotriva lui. Doar, acolo, Tumanov avea să spună negreşit pentru ce-l lovise pe Grigori. Şi atunci judecătorii aveau să se apuce să-l descoasă, faţă cu toată lumea adunată: cînd muncise Anna la el în casă, cu cît o plătea...

La naiba cu Tumanov şi cu toţi. Bine că a scăpat cu viaţă.

3

Borodin încă nu se întremase bine cînd membrii comunei se şi apucară să-şi ia înapoi vitele colectivizate, să-şi ducă acasă găinile în coşuri şi

în saci şi să mîne din spate gîştele, care mergeau pline de demnitate înaintea lor. Veselov, Rakitin şi Alabughin, fostul grăjdar al Borodinilor, alergau preocupaţi prin sat, lămurindu-i pe unii şi alţii.

Veniseră vremuri noi, neliniştite.

Aproape toţi foştii membri ai comunei din Lokti intrară în colhoz.

Mijlocaşii, în frunte cu Ignat Isaev, se ţineau deoparte, ca şi pînă atunci. În aparenţă, nu făceau agitaţie împotriva colhozului, dar nici nu se lăsau înduplecaţi să se înscrie în el. De fiecare dată cînd Veselov, Rakitin ori Alabughin încercau să intre în vorbă cu ei, Ignat Isaev, netezindu-şi barba, întreba senin :

— În colhoz se intră de bunăvoie ?

— De bunăvoie, fireşte...

— Ei, atunci, ce să mai vorbim ? Noi mai aşteptăm. Aşa e, oameni buni ?

— Aşa e, îl susţinea Demian Suhov.

Kuzma Razinkin îşi punea strajă gurii. Nu de mult, se întorsese de la închisoare feciorul lui, Gavrila, care slujise în trupele lui Kolceak. Sătenii din Lokti îi priveau cam chiorîş pe Razinkini. Deşi Kuzma ţinea cu Isaev, nu-l sprijinea cu glas tare, tăcea.

La un moment dat, oamenii începură să-i pună lui Veselov întrebări cam în felul următor :

— Iată, de pildă, colhozul şi comuna. Care e deosebirea între ele ?

Andrei îi lămurea liniştit, cu răbdare.

— Ei, de vreme ce colhoznicul are dreptul la gospodăria lui, prin ce se deosebeşte el de mine, gospodar individual ? întreba Ignat Isaev, după ce-l asculta pe Veselov. Prin nimic, după cîte pricep eu.

— Cum, prin nimic ? se împotrivea Suhov. Ia gîndeşte-te şi tu, ce gospodărie are ? O grădiniţă de zarzavat,

cîteva vitișoare. La semănături iese cu toată obștea. Iată în ce stă deosebirea.

— Nu numai în aceasta, Demian, întregea Veselov. Colhozul trebuie să aibă și vite comune, în afară de cele care...

— Care... în afară de... îl întrerupea de obicei Isaev. Nu pricepem astfel de vorbe și pace. Noi sîntem în afara colhozului, asta-i limpede ! Altceva nu pricepem...

— Nu putem pricepe, e adevărat, cuteza Kuzma Razinkin din cînd în cînd, și cu băgare de seamă, să-și dea și el cu părerea. Se aude că unii sînt deschiaburiți prin sate. O fi adevărat ? Și pe chipul lui Kuzma se citea îngrijorarea.

— La noi n-are cine să fie deschiaburit, îl liniștea Andrei. Avutul lui Lopatin, știți și voi, a fost confiscat ; starostele a dat bir cu fugiții. Iar de mijlocași, ca voi, nu ne atingem.

— De ce ?

Veselov se vedea nevoit să răspundă și la această întrebare. Și răspundea, așa cum se pricepea și el :

— Fiindcă noi ce năzuim ? Să aibă și ceilalți din colhoz parte de un trai ca al vostru : să fie înstăriți.

— Păi, atunci la ce ne trebuie colhozul, o dată ce sîntem înstăriți și fără el ? Nu-u, noi mai așteptăm...

Pînă la cea dintîi ninsoare, bătrînii stăteau pe prispe, chibzuind despre colhoz, despre deschiaburire. Bărbații se luau la harță, femeile se cioravăiau pentru ale lor. Mai pe urmă, începură și altele : din cînd în cînd, noaptea, detunau focuri de arme retezate, făcînd să zboare zuruind geamurile multor țărani care intraseră în colhoz. „Cine o trage noaptea ? se întreba Veselov, frămîntîndu-se. Să fie oare Ignat sau Kuzma ?"

Veselov îi însărcină pe Rakitin și pe Alabughin să-i pîndească pe Isaev, pe Suhov și, mai ales, pe Razinkin și fiul lui. Aceștia nu descoperiră însă nimic care să dea de bănuit în purtarea lor.

Nu numai Veselov era îngrijorat de acele împuşcături din timpul nopţilor. Grigori care, ca şi pînă atunci, nu se amesteca în nimic se gîndea acum cu îngrijorare, zvîrcolindu-se în pat: „Că le sparge geamurile n-ar fi mare lucru. Întrebarea e însă: cine trage?" Şi, fără să vrea, se gîndea din nou la Terenti Zerkalov şi gîndul acesta îi perpelea sufletul: nu cumva, după atîţia ani de linişte, acesta dădea din nou semne de viaţă? Şi într-o zi, cînd Aniska, strîngînd masa de dimineaţă, spuse: „Pentru a treia oară au fost sparte geamurile la Veselovi. O, doamne! Ce-or vrea de la ei?" Grigori tresări.

— Cine? întrebă el răspicat, ridicîndu-şi spre ea ochii înguşti, sfredelitori.

— Păi... cei care trag focuri, răspunse Aniska, dar îndată îi păru rău că spusese aşa ceva. Grigori nu răspunse, se aşeză la masă şi mîncă în tăcere.

În clipele acelea, el se gîndea la altceva. Bună ori rea, viaţa lui totuşi se orînduise într-un fel. În ultimii ani, mulţi ţărani, gospodari individuali dintre cei mai cutezători, se ridicaseră de nădejde pe picioare, gospodăriile lor înfloriseră, pe cîtă vreme el, Grigori, şovăise multă vreme, neavînd curaj să pună la bătaie ceea ce-i mai rămăsese de la taică-său în punguţa de piele. În cele din urmă, se hotărîse. Dar şi de data aceasta îşi greşise socotelile. Părea că aşa îi era scris: să aibă parte numai de pagube şi necazuri! Tocmai atunci cînd îşi luase încă un căluţ şi voia să sporească arătura, zdrahonul de Pavel Tumanov era cît p-aci să-l trimită pe lumea cealaltă, la taică-său. Zăcuse în spital două luni şi mai bine şi se întorsese acasă în iulie. Acu în ce fel s-o scoată la capăt? Nu fusese în stare nici măcar să strîngă atîta fîn cît avea nevoie. Trebuise să vîndă o văcuţă şi să se mîngîie cu gîndul: „Nu-i nimic, om mai aştepta." Ei, taică-său începuse la bătrîneţe. Totuşi, dacă...

Şi deodată auzise şi el zvonurile despre deschiaburire.

Cît nu era prea tîrziu, trebuia să mai vîndă un cal, pentru orice împrejurare. N-avea curaj să caute cumpărători în Lokti. Trebuia să se ducă cu calul în altă parte.

— Cum stăm cu făina ? o întrebă pe Aniska.

— Deocamdată, avem. Doar sîntem la începutul iernii. Poate chiar că ne-o ajunge pînă la anul viitor, răspunse ea.

— Dar dacă nu ajunge ? Primăvara unde mai găsești ? Zilele astea mă duc și cumpăr vreo patru saci de la un țăran cunoscut, în satul vecin.

— Unde vrei să te duci pe vremurile astea ? Știi ce împușcături se aud noaptea !...

— Nu-i nimic : plec ziua.

Într-adevăr, după cîteva zile, înhămă caii dis-de-dimineață și plecă.

În timp ce mergea pe drumul care dădea ocol dealurilor, după ce ieșise din Lokti, se simțea încă liniștit. Locurile descoperite îngăduiau să se vadă departe de jur împrejur. Și satul lui era încă aproape. De îndată ce pătrunse în pădure i se spulberă însă tot curajul. Se aștepta, din clipă în clipă, să trosnească un foc de armă de după vreun copac. El o să se prăbușească în drum, iar cel care trăsese va fugi cu caii lui... Asta se va petrece chiar în locul unde ridicase de jos, cîndva, toporul însîngerat... Și el lovi caii cu hățurile, îndemnîndu-i s-o ia la goană.

Cel dintîi viscol din iarna aceea bîntuise cîteva zile. Vîntul spulberase zăpada din pini și din brazi. După aceea, viscolul se potolise și vreo săptămînă urmase o vreme caldă. În sfîrșit, dăduse un ger de crăpau pietrele, și într-o zi, două, copacii se înveșmîntaseră într-un puf gros de chiciură.

Razele soarelui străbăteau toată pădurea. Revărsîndu-se printre crengi, ele aruncau o lumină trandafiriegălbuie pe crupele cailor, ude de sudoare, pe cercul de lemn de deasupra greabănului lor, și pe Grigori. Caii

goneau cu capetele ridicate, şi din nările lor ţîşneau trîmbe de abur, trandafirii şi ele.

Grigori îşi veni în fire abia în clipa cînd caii, iuţi ca vîntul, îl aduseră pe uliţa mare a satului învecinat. Trase de hăţuri. Îşi simţea inima zvîcnind năvalnic, de parcă ar fi alergat tot drumul în urma săniei.

După ce cumpără la tîrg ceva făină, Grigori se învoi să vîndă calul unui ţăran bărbos, ursuz. Bărbosul pipăi îndelung juganul peste tot, îl înghionti în coaste.

— Ce-l mai pipăi ?! E cal bun ! spuse Grigori, pierzîndu-şi răbdarea. Ia-l, n-o să-ţi pară rău.

— O să ţi-l ia altcineva care are nevoi de el. Hai cu mine !

— Ce spui ? Cum, nu-l cumperi chiar dumneata ?

— Nu, hai cu mine, răspunse ţăranul cu glas surd, gros.

După o clipă de gîndire, Grigori îl urmă.

Ajunseră curînd la o casă din marginea satului. Bărbosul se întoarse, luă calul de frîu şi-l băgă în curte. Apoi îl duse pe Grigori în casă, îl împinse într-o odaie cu o singură ferestruică, a cărei perdea era bine trasă, dar nu intră împreună cu el. Grigori se gîndi neliniştit, bănuitor : „Ia te uită ce bîrlog ! Aici îmi poate face seama."

În clipa aceea uşa se deschise fără să scîrţîie şi lui Grigori i se păru deodată că toate lucrurile din odaie se clătinau năstruşnic, plutind parcă în aer. În urechi îi suna un ţiuit subţire, ca de strună încordată, atinsă de cineva. Terenti Zerkalov, cu buzele întinse ciudat, îl cerceta de sus pînă jos.

Grigori nu se încumeta să se uite drept în ochii lui — îi privea umerii soioşi, plini, ca totdeauna, de mătreaţă.

— Ehei, nu ne-am mai văzut de un car de vreme. Bine te-am găsit ! rosti Zerkalov răguşit.

— Să trăieşti, bolborosi Grigori, fără siguranţă în glas. Am venit cu calul... Cine vrea să-l cumpere ?... N-ăi fi chiar tu, ai ?

Șchiopătînd ușor, Zerkalov străbătu odaia cu pașii unui om vlăguit și se așeză în colț, cît mai departe de fereastră, într-un jilț cu brațe masive, lustruite. Întorcînd capul după el, Grigori gîndi : „Pesemne că a nimerit undeva cu piciorul în capcană, dar a știut să scape din ea, diavolul..."

— Ei, vorbește, îl îndemnă Terenti, ducîndu-și piciorul înainte, și scutură din cap. Părul, acum rărit, dar încă lung, îi atîrna plete la ceafă.

— Ce să spun ? E un cal bun, jugan de șapte ani, de șa, de ham...

— Nu face pe prostul mai mult decît ești ! Te întreb despre treburile din Lokti...

Tonul aspru al lui Terenti îl făcu pe Grigori să tresară. Degetele mîinilor lui lăsate în jos se încleștară și se descleștară de mai multe ori. Văzînd că Zerkalov rămăsese cu privirile ațintite la mîinile lui, Grigori le vîrî în buzunarele cojocelului.

— Ce fel de treburi ? Ei, s-a înființat un colhoz. I-au pus numele „Siberianul roșu"...

— Și ? Te-ai înscris ? întrebă Zerkalov, scurt, răstit, de parcă ar fi lătrat.

— Pentru ce ? Cînd era comuna am trăit și așa. Poate n-om pieri nici acu, cu colhozul...

Terenti își pipăi piciorul întins, beteag, și se strîmbă — de durere, sau poate din altă pricină.

— N-om pieri ? Gîndește-te, mai întîi, și pe urmă vorbește. Colhozul nu e comună, nărodule !...

Grigori se grăbi să dea de mai multe ori din cap, neștiind cum să se poarte cu Terenti.

Cîteva clipe, Zerkalov șezu îngîndurat, cu ochii ațintiți în dușumea. Deodată, se uită țintă la Borodin și-l întrebă cu asprime :

— De ce n-ai îndeplinit însărcinarea ?

— Ce... ce însăr...

Surprins, Grigori se îngălbeni, scoase mîinile din buzunare și le vîntură, trăgînd de cîteva ori aer în piept.

— Însărcinarea... pe care ți-am dat-o, răspunse Zerkalov, posomorît.

— Habar n-am de nimic.

— Ba ți-a spus Lopatin, în privința lui Andrei, rosti Zerkalov repede, fără să-și ia ochii de la Borodin.

Între timp, acesta își recăpătase cumpătul :

— Îți spun : habar n-am. N-a vorbit nimeni cu mine. Pe Lopatin nici nu l-am văzut în ochi...

— Minți ! Minți, secătură ! zbieră Terenti și se sprijini de brațele jilțului, ridicîndu-se puțin. Pentru întîia oară își pierdea astfel stăpînirea de sine. Chiar Lopatin mi-a raportat că ți-a spus...

Grigori rămăsese în picioare în mijlocul odăii, privindu-l pe Zerkalov cu un zîmbet abia zărit :

— Cheamă-l s-o spună față cu mine...

Zerkalov se lăsă înapoi în jilț și, întorcînd fața spre fereastra perdeluită, își pipăi din nou, îndelung, piciorul beteag, apoi bodogăni cu ciudă :

— Ce naiba ! Trebuia să ai și tu atîta cap...

— Nu prea poți să-l prinzi pe Andriuha... Noaptea, nu umblă, șade încuiat în casă. Nici ziua nu se ivește nicăieri singur. Ce, vrei să-i fac seama de față cu lumea? Doar țin și eu la pielea mea... Terenti îl asculta, dînd din cap. Grigori își drese glasul, cu fereală, tușind în pumn. Așa că, dați-mi voie... să plec. Cît despre cal... Dar unde-i ursuzul cela care voia să-mi ia juganul ? E vremea să plec. Grigori se întoarse spre ușă.

Nu-și dădea seama că îi vorbise la plural. Lui Terenti nu-i scăpă însă acest lucru și, ridicînd capul, răcni :

— Stai ! Nu te grăbi. Mai am treabă cu tine. O să dormi aici. Iar pentru cal, îți mulțumesc.

Grigori ridică spre Zerkalov ochii mici, plini de nedumerire :

— Ce? Ce zici? Şi întinse gîtul, ca pentru a auzi mai bine răspunsul.

— Spun: pentru cal îţi mulţumesc, repetă Zerkalov.

— Ei, să-l stăpîneşti sănătos. Ştii ce cal e? Mănîncă foc! Dar... banii?

— Ce bani? Mulţumesc, şi atîta. Se gîndi o clipă şi adăugă: Facem noi socoteala odată. Du-te.

Grigori mormăi ceva nedesluşit şi se îndreptă spre uşă. Deodată se opri însă, uitîndu-se înapoi întrebător.

— Du-te, du-te! strigă Zerkalov.

Grigori ajunse numai pînă în prag. La uşă, se întoarse fulgerător, întinse mîinile, se propti cu palmele în perete, ca pentru a-şi face vînt înapoi şi a se repezi la Zerkalov. Cu o mişcare iute, din obişnuinţă, acesta îşi scoase naganul de sub cămaşă.

— Hai, trage, trage, ticălosule! Îmi iei cel din urmă avut. Taică-tău ne-a jefuit aproape pînă la piele. Şi acu, tu...

— Nu striga, nărodule! Se aude de la o poştă...

— Las'să audă toată lumea! Nu-ţi dau calul! Şi nu mă speria! Ştiu eu cu ce-ai de gînd să mă ameninţi... Că am descoperit pentru voi locul unde se ascundea detaşamentul lui Andrei! Hai, trimite-ţi oamenii să mă spună! Să mă închidă! Să mă împuşte! Acu, mi-e totuna... Ce fel de viaţă e aia fără nici un ban...

Grigori striga, amestecînd vorbele cu urlete scurte, parcă ar fi fost lovit mereu cu ceva greu. Zerkalov îşi vîrîse revolverul la loc, pusese mîinile pe genunchi şi-l privea cercetător. Atunci, ca şi altădată, lîngă uşa Duniaşkăi, Borodin se lăsă în genunchi şi se tîrî spre Terenti, întinzînd mîinile şi suspinînd:

— Doar caii mi-au mai rămas. Dă-mi banii, pentru dumnezeu. Ce, nu-ţi dă mîna? Pentru mine, poate, toată viaţa atîrnă de ei... de banii ăştia...

Fără să se ridice, Zerkalov scoase portofelul din buzunar, căută în el, îi aruncă lui Grigori în obraz mai

multe hîrtii boțite și, întorcînd capul, șuieră disprețuitor:

— Piei din ochii mei ! Dormi în odaia cealaltă !

Grigori luă banii și se ridică de jos, dar nu îndrăzni să se îndrepte de spate, trăgîndu-se înapoi de-a-ndăratelea și făcînd scurte plecăciuni.

4 A doua zi, bărbosul din ajun se ivi în pragul odăiței în care dormea Grigori și dădu din cap tăcut, poftindu-l să-l urmeze. Îl duse printr-o tindă întunecoasă, cu aer stătut, și-l împinse din nou în aceeași odaie.

Terenti ședea în același jilț, ca și seara trecută, parcă nu s-ar fi ridicat de acolo toată noaptea. Grigori gîndi că, totuși, împușcăturile și zuruitul geamurilor sparte răsunau noaptea în Lokti tocmai fiindcă Zerkalov se ascundea acolo, în odaia aceea.

— Șezi, îi spuse acesta lui Grigori, arătînd din cap spre un scaun.

Grigori își scoase căciula și se lăsă pe marginea scaunului așteptînd, fără să spună o vorbă. Zerkalov tăcu cîteva clipe, apoi întrebă :

— Va să zică, nu ți-e frică dacă... Andrei Veselov află ceva despre tine ?

Grigori sări de pe scaun. Apoi, parcă recăpătîndu-și cumpătul, se lăsă încet la loc și se sprijini cu coatele de genunchi, ținîndu-și cu amîndouă mîinile căciula strînsă între picioare.

— Cu ce poți să dovedești ? mormăi el.

— Ia te uită ! zîmbi Terenti. Află că s-ar putea dovedi. Dar nu despre asta e vorba. N-am venit aici... în satul în care m-am născut, ca să-mi vînd vechii prieteni.

Fără să se miște din loc, Grigori îl privi chiorîș.

— Grigori, ai aceeași însărcinare... Văzînd că Borodin sare iar în picioare, Zerkalov dădu din mîini : Stai jos !

Ascultă-mă pînă la capăt. Ţii mult la pielea ta, vezi bine, cum nu ! Ei... trebuie făcut aşa fel, ca să nu rămînă nici o urmă. Doar nu ştie nimeni că ai fost atunci în Mlaştina Putredă.

În sfîrşit, Grigori se îndreptă de spate. Scaunul împletit, uşor, scîrţîi sub el.

— Ia te uită ! rosti el, punîndu-şi mîinile pe masă. Zi-i înainte, te ascult.

— Ce mai tura-vura, treaba asta trebuie dusă la capăt.

— Dar ce naiba ţi-a făcut Andrei ?

— Dar ţie nu ţi-a făcut nimic ? întrebă Zerkalov, aspru. Şi, deodată, se strîmbă batjocoritor. Păi, nu ţi-a suflat-o pe Duniaşka ? Ehei, ce mîndreţe de fată era ! Şi-acu, cred, e numa bună muieruşca. Rău ai făcut atunci că nu m-ai ascultat. M-da... O fi adevărat că el s-a scris în partid ?

— Cum nu... E bolciovic...

— M-da, făcu din nou Terenti. Şchiopătînd prin odaie, se apropie de oglinda cam împîclită, cu ramă masivă, aurită cîndva, care atîrna între ferestre : Of, Grişka, trec unul după altul anii. Ne-am schimbat, frate, am îmbătrînit. Uite, ai mustăţi de bărbat în lege şi începi să te zbîrceşti pe lîngă ochi. Dar nici eu n-am întinerit. Îmi tot cade părul — curînd, o să chelesc. Nu cumva cunoşti vreo alifie împotriva cheliei ?

Grigori dădu din cap negativ şi gîndi : „Mai vrea diavolul să se şi ferchezuiască ! Tot n-are cine să-l vadă de vreme ce se ascunde de oameni."

Zerkalov se apropie de Grigori şi-l bătu prieteneşte pe umăr :

— M-da, am îmbătrînit... Parc-a fost ieri cînd hălăduiam prin sat ! Ţi-aminteşti, cum i-am făcut-o... Mavruhăi ? Ce se mai zbătea în mîinile noastre ! Ca un peşte zdravăn scos din lac...

— He-he... făcu Grigori, rîzînd încetişor şi foindu-se fără să vrea pe scaun. Se potoli însă numaidecît, parcă

s-ar fi speriat de scîrțîitul scaunului și, tot cu capul plecat, rosti : Dar Veselov ? De bună seamă, el și mie... Numai că, dacă-l răpui pe Andriuha, îi ia locul Rakitin. O să-i faci seama și lui ? Pe toți n-ai cum să-i stîrpești...

— Poate că nu i-ar mai lua locul nimeni. Trebuie să-i băgăm în sperieți. Pe urmă, om vedea noi. Borodin mormăi ceva nedeslușit. La urma urmei, asta nu e treaba ta, urmă Zerkalov. Spune : te învoiești ?

Grigori simțea că Zerkalov nu spusese încă totul și dădu din cap, în doi peri. Atunci Terenti aruncă pe masă spre Grigori un teanc de bani. Banii căzură lîngă cotul acestuia, plescăind ca o cîrpă grea, udă.

— Asta-i... plata.

Grigori apucă banii cu o mișcare iute, lacomă, dar îi aruncă numaidecît la loc, ca fript. În clipa următoare însă, încet, cu sfială, mîna îi lunecă din nou spre ei. Degetele îi tremurau mărunt, ciocănind răspicat în mușama. Fața îi era năpădită de pete vinete și de sudoare.

— Cîți bani sînt... aici ? întrebă el în șoaptă.

— Pentru tine-s destui. Ei, ce-ți spun să faci e o treabă de nimic. Aș face-o eu însumi, dar... uite... Zerkalov se lovi ușor peste piciorul beteag.

— Dar... cum s-o fac ? Zici să nu rămînă nici o urmă, stărui Borodin, nespus de tulburat.

— Mai întîi, răspunde : te învoiești, ori ba ? zîmbi Zerkalov.

În mintea lui Grigori roiau sumedenie de gînduri. „Să iau banii, să-i iau ! Frumoasă viață poți trăi așa ! Pe Andriușka, adevărat, e greu să-l prinzi. Poți să pieri și tu. Dar dacă o să se isprăvească totul cu bine ? Doar habar n-are nimeni de Mlaștina Putredă... Nici de Lopatin. Să iau banii și, pe urmă, om vedea. Și Terioha azi trăiește, iar mîine... Pare-se că stă prost de tot, de vreme ce i-e frică să scoată nasul pe ușă !..“

Nici nu-şi dădu seama cînd apucă teancul de bani lunecoşi, soioşi, vîrîndu-i în sîn, sub cămaşă, pe pielea goală. Îşi veni în fire, cînd auzi glasul lui Zerkalov :

— Ei, să fie-ntr-un ceas bun... Şi acu hai să mîncăm ceva. Ne înţelegem pe urmă asupra amănuntelor.

Grigori se ridică zăpăcit păşind după Terenti, care şchiopăta uşor.

Bărbosul, care se tocmise în ajun cu Grigori pentru cal, aduse un ceaun cu tăiţei. Fără a spune o vorbă, umplu farfuriile şi puse pe masă mai multe linguri de lemn. Dacă n-ar fi vorbit cu el în tîrg, Grigori ar fi crezut că e mut.

După ce se ospătară, Zerkalov şi Grigori intrară din nou în odaia cu o singură fereastră. Terenti ridică cu băgare de seamă un colţişor al perdelei şi, cu spatele spre Borodin, privi îndelung uliţa.

— Cînd v-a ars prăvălia ce pagubă aţi avut ? întrebă el deodată întorcîndu-se.

— Ce pagubă ? întrebă Grigori, nedumerit. Nu ştiu, n-am socotit. Vorbea încet, căutînd să ghicească unde voia să ajungă Zerkalov. Doar nu adusese fără rost vorba asupra focului.

Zerkalov se aşeză pe patul de lîngă perete.

— Ei ne puneau foc, iar acu e rîndul nostru. Priceput-ai ?

— Păi, mi se pare că atunci Lopatin ne-a făcut-o... spuse Grigori ridicîndu-se. El ne sfătuia mereu să nu clădim prăvălia.

— Lopatin ? Zerkalov zîmbi. Păi, nici nu era în sat. Pe vremea aceea, Veselov şi gaşca lui vă puseseră gînd rău. Dar, Grigori, nu e vorba de asta. Acum poţi să capeţi înapoi tot ce ţi-a ars, ba chiar mai mult. Iată...

Scoase încă un teanc de bani, la fel cu cel pe care-l luase Grigori înainte de prînzişor, şi-l puse pe pat, alături de el.

— Cît ai primit e doar o arvună, urmă Zerkalov. Sîntem darnici, nu ne zgîrcim, dacă...

— O, doamne, dar ce trebuie să fac ? strigă Grigori. Vorbeşte odată ca lumea. E a doua zi de cînd mă chinui...

— Ei, sarcina ta n-o să fie grea. Spui că Veselov stă noaptea închis în casă ? Trebuie să... i se proptească uşile pe din afară, să se toarne gaz peste casă şi să i se dea foc din toate părţile...

Şi, fără a se uita la Grigori, Zerkalov luă teancul de bani de pe pat, îl privi cu luare-aminte şi-l vîrî agale în buzunar. Borodin îi urmărea mişcările, cu ochii aţintiţi.

— Ei, te învoieşti ? întrebă Zerkalov. Dacă nu, dă-mi banii înapoi şi du-te sănătos. Dar... nu cumva să te mănînce limba. Altfel, o pierzi împreună cu capul...

Grigori se ridică, îşi vîrî mîinile în buzunare şi răspunse :

— Nu-i chiar atît de uşor să-i dai foc. Zăpada e pînă la acoperiş. Şi apoi... ia încearcă să te apropii de casă, fără să te audă careva. Fuge o pisică, şi tot scîrţîie zăpada sub ea...

Zerkalov se strîmbă şi, ridicîndu-se de pe pat, se apropie de Grigori şi-i puse pe umeri mîinile grele ca de piatră.

— Toate astea-s adevărate... Grişka. Dar nici nu se fac în pripă, dintr-o dată. Deocamdată, fiindcă avem un prilej atît de bun, trebuie, înainte de toate, să cădem la învoială. Iar pe Andriuha o să-l prăjim noi la vară...

Grigori răsuflă adînc, uşurat : „A, la vară... Cîte n-or să se întîmple pînă la vară... Poate că, pînă atunci, o să putrezeşti în pămînt..."

— Bine, fie, primi el. Ei, atunci... am plecat.

— Pleacă, răspunse Zerkalov, scurt.

În vreme ce-şi înhăma calul în curte, Grigori se gîndea cu îngrijorare la teancul de bani din buzunar, întrebîndu-se cum va străbate pădurea. Se întoarse în

odaie, stătu locului o clipă, apoi întrebă fără siguranță în glas :

— Terenti Gordeici... Acolo, în pădure, nu cumva își fac de cap oamenii tăi ?

Fără a-i răspunde, Zerkalov îl pironi cu privirea, așteptînd parcă o nouă întrebare.

— Știi, adică... se fîstîci Grigori, ocolindu-i privirea. E primejdios... cu atîția bani... Și, pe deasupra, cu un singur căluț. N-ai să-mi dai și mie o scurtătură ?

— A-a... Se poate. Zerkalov scoase de sub salteaua de fulgi o pușcă retezată, grea. Ia-o. Și du-te sănătos. Într-o zi, îți dau eu de știre...

Îndată ce se îndepărtă de sat, pe Grigori îl năpădi din nou frica de mai înainte. Strîngînd cu cotul pușca retezată de sub cojocel, șfichiuia mereu căluțul vlăguit.

5

Iarna trecu mai mult sau mai puțin liniștită. Terenti Zerkalov nu dădea semne de viață, iar întîlnirea cu el, în satul vecin, i s-ar fi părut lui Grigori un vis de demult, dacă n-ar fi fost banii ascunși într-un ungher tainic, sigur.

Totuși, Borodin încă mai nădăjduia că ciolanele lui Zerkalov vor putrezi undeva, că nu se va mai ivi în calea lui. Veselov — naiba să-l ia — n-avea decît să trăiască, numai să nu se lege de el. Andrei să-și vadă de colhozul lui, iar el de treburile sale. Acum, avea bani. Numai un fecior își mai dorea.

Deocamdată, Borodinii nu aveau nici un copil și Grigori începea să se oțărască, să se răstească la nevasta lui, tot mai adesea și mai cu ciudă. Aniska tresărea de fiecare dată și-și pleca privirea în pămînt, de parcă ar fi fost într-adevăr vinovată de ceva.

În anul acela, Grigori avea de gînd să-și are cu orice preț toate tarlalele și-l vesti pe Tumanov :

— Acum, Pavluha, să te cari de pe pămîntul meu! Şi adăugă ameninţător: Ţi-o spun dinainte: nu te pune cu mine, că n-o să-ţi mai meargă ca rîndul trecut!

— De asta să n-ai grijă, Grigori Petrovici, că n-o să mă pun, îi răspunse repede Tumanov, şi lui Grigori i se păru că în glasul lui suna o batjocură ascunsă.

Ridică iute ochii spre Tumanov şi spuse, neîncrezător:

— Cam prea cumsecade pari. Anul trecut, era cît p-aci să mă omori...

— Am intrat în colhoz, Grigori Petrovici...

— Ce-e? Tu? Minţi! Doar în comună n-ai vrut să intri?! răspunse Grigori pe nerăsuflate, apropiindu-se de Tumanov.

— Ei, comuna e comună, şi colhozul e colhoz. E o deosebire între ele.

Atunci, fără să vrea, Grigori rămase pe gînduri. Iată că şi Tumanov, al treilea după Rakitin şi Zerkalov, îi spusese: colhozul nu-i comună. Dar atunci, ce-i colhozul?

Gîndul acesta nu-l slăbi pe Grigori, pînă veni vremea arăturilor. Începu chiar să iasă mai adesea pe uliţă, trăgînd cu urechea la ce se vorbea. Nu simţea însă nici o deosebire. Sătenii vorbeau tot despre zile-muncă, despre ţarcuri pentru vite şi nu se puteau înţelege în privinţa numărului vacilor, al păsărilor proprii, nu erau siguri dacă puteau să aibă şi un cal propriu. Aşa că Grigori rămase la părerea lui de pînă atunci: nu, aşa ceva nu era pentru el. Şi plecă la arat cu Aniska.

Pe cînd se apropia de tarlaua lui, văzu cu mirare cîţiva oameni umblînd pe cîmp, iar deoparte, sub copaci, nişte cai înhămaţi la pluguri. Era vădit: cineva avea din nou de gînd să are pămîntul lui. Înjură şi îndemnă caii să iuţească pasul.

Abia sări jos din căruţă, că Fedot Artiuhin veni la el, îi dădu ziua bună şi i-o trînti fără ocol:

— Pămîntul ăsta nu mai e acu al tău, Grigori Petrovici. E al colhozului.

— Cum, adică? Grigori ridică sprîncenele, deşi pricepuse de mult despre ce era vorba.

— L-au colectivizat, ca să zic aşa... l-au trecut la obşte. Pămîntul tău era ca o pană între fostele ogoare ale lui Zerkalov şi Lopatin. Ce, vrei să ţi-l ocolim?

Părea că Grigori nu-l ascultă pe Artiuhin, privind undeva pe deasupra capului său.

— S-a vorbit la adiministraţie: ce să facem cu tine? urmă Artiuhin, grăbit. Şi s-a hotărît: dacă nu vrei să intri în colhoz, ară, uite, colea, pămîntul nimănui. Acolo, ai loc destul.

Fără nici o vorbă, încleştîndu-şi buzele uscate, albe, Grigori îi întoarse spatele, se urcă în căruţă şi o luă încet înapoi. Ghemuită în spate, Aniska ştia ce se petrecea acum în sufletul lui, îi simţea aprigul clocot lăuntric, gîndindu-se cu groază la clipa cînd avea să rămînă singură cu el.

Împotriva tuturor aşteptărilor, Grigori nu spuse nimic nici acasă. Se încuie la el în odaie şi, cîteva zile zăcu în pat, sculîndu-se numai la prînz şi la cină.

Plugul pregătit în vederea arăturilor zăcea jalnic în mijlocul ogrăzii, cu brăzdarul bine ascuţit, sclipitor. În prima dimineaţă, fierul, răcit în timpul nopţii, era plin cu picături de rouă ce se uscau sub razele calde ale soarelui. Pînă la prînz, pe faţa semicirculară a brăzdarului se iviră nenumărate pete de rugină ca nişte pistrui, din ce în ce mai multe pe măsură ce trecea vremea.

— N-ar fi bine să băgăm plugul la adăpost? întrebă Aniska sfioasă. Uite cum prinde rugină...

— Da ce-o să crăpăm de-acu încolo? întrebă Grigori, în loc de răspuns.

— Ei, atunci... Fedot spunea că am putea să arăm tarlaua nedesţelenită.

Grigori dădu din cap, zîmbind cu amărăciune.

— Şi ce naiba o să crească acolo? E numai nisip...

După o clipă de tăcere, Aniska spuse cu băgare de seamă:

— Ce-ar fi să te duci la Andrei?... Şi, văzînd cum scînteiară ochii lui Grigori, se grăbi să adauge: Aş putea să mă duc chiar eu. O să-l rog. Doar acu ei au luat toate tarlalele, poate ne-o da una mai bună.

Grigori se apropie încet de ea, cu mîinile în buzunare. Văzînd-o că se ghemuieşte de frică, în aşteptarea ocărilor şi ghionturilor, zîmbi din nou:

— Nu-ţi fie frică. Nu te bat. Dar dacă te duci să te ploconeşti înaintea lui Veselov, te bag în pămînt. Ai înţeles? Aşa o să păţeşti! Şi se îndepărtă tot agale, fără să aştepte răspuns, fără să-l ceară.

Totuşi, a doua zi, ieşi pe tarlaua liberă, ară cu chiu, cu vai cîţiva ari de pămînt şi-i semănă. Toată treaba asta o făcu de ochii lumii.

După aceea, acasă, se gîndea: „Se pare că, întradevăr, colhozul nu-i comună. Scurt şi cuprinzător — m-au alungat cît ai clipi de pe ogorul meu! Ba te mai şi lămuresc: «Te-ai înfipt ca o pană...» leprele!"

Grigori simţise de mult că trebuia să se întîmple ceva, fără să-şi poată da seama ce anume. Şi într-o bună zi, în zori, cînd detună un foc de armă undeva în dosul caselor, înţelese: asta era! Sări din pat şi alergă la fereastră, numai în izmene, lipindu-şi obrazul de geam, de parcă ar fi putut să vadă ceva prin tot satul. „Nu i-or fi făcut seama lui Andrei?" gîndi el cu o nădejde tăinuită.

Dimineaţa, după ce dădu drumul vacii să plece la cireadă, Aniska intră în odaie şi spuse:

— Ai auzit ce a fost azi-noapte? Femeile ziceau că Andrei a fost împuşcat.

— Minți ! strigă Grigori, sărind în sus.

— De ce să mint ?! Aniska îl privi, mirată. Cică se tot ferea să iasă noaptea afară... Acu, însă, avea griji cu semănăturile. Se zice că Duniașka n-a vrut să-l lase, da el de colo : „Parcă s-a făcut liniște în sat..." Și s-a dus...

— Și ? întrebă Grigori nerăbdător.

— Și ce ? se miră Aniska.

— L-au omo... L-au nimerit ?

— Cică i-au zdrobit umărul. A fugit cît a putut și a căzut jos tocmai lîngă Tumanovi. L-ar fi ucis, dar Pavel a sărit afară și l-a dus în casă. Anna, fuga la Duniașka, de-a alergat aia ca vîntul prin tot satul. Cînd s-a luminat de ziuă, toți trei l-au dus acasă.

— Ei ?... Ce să-i faci ? Acu n-o să mai umble noaptea haihui, mormăi Grigori, punîndu-și cămașa.

6

Încet, încet, vara se înstăpînea. Zilele erau tot mai calde. La amiază, cînd soarele dogorea mai tare, satul amorțea. Pînă și undele rare, parcă îngroșate ale lacului plescăiau izbindu-se de malul pietros, fără zgomot, alene, ca în silă.

După ce căldura mai slăbea, pe ulițele din Lokti se vedea o ușoară însuflețire. Copiii zburdau prin ogrăzi. Părinții lor nu se zăreau decît arareori, fiind duși la coasa fînului. Cosașii se întorceau în sat spre seară, după care acesta amorțea din nou, pînă dimineața.

La cîteva zile după ce Veselov fusese rănit, Pavel Tumanov era cît p-aci să fie ucis de o cărămidă care i-a spart capul. Colhoznicii spuneau :

— Se răzbună pe el ticăloșii, pentru că l-a scăpat pe Andrei.

— Dar cine să se răzbune ? Gospodarii individuali de la noi din sat parcă-s liniștiți, cuminți.

Andrei, palid, slăbit, făcu o sforțare, se sculă din pat și-și legă brațul la piept cu basmaua Duniașkăi. Îi spuse acesteia :

— Duniașa, dă o fugă prin sat și cheamă-i încoace pe Rakitin, pe Tumanov și pe ceilalți care au fost pe front. Treci și pe la cei care au fost partizani împreună cu mine.

După un ceas, vreo duzină de oameni se adunară în izba mică a Veselovilor.

— Uitați ce este, tovarăși... începu Andrei încet. La sovietul sătesc sînt cîteva arme militare. Unii dintre voi aveți puști de vînătoare, scurtături, săbii. Încărcați puștile cu alice ca pentru lupi și, îndată ce se înnoptează, ieșiți cu toții pe ulițe. Nu umblați răzleți, ci cîte doi-trei. Ar trebui cercetată și pădurea. Pe ulițe o să punem caraule, iar în pădure... Cine merge cu mine, de bunăvoie ?

— Unde vrei să te duci tu, cu brațul rănit ? Las' că ne descurcăm și fără tine, se împotrivi Pavel, care era oblojit la cap cu o cîrpă albastră, curată.

— Așa e. Mai stai în pat, îl sprijini Rakitin. Mă duc eu în pădure.

Veselov se strîmbă — îl durea umărul, ori poate nu era mulțumit de cele auzite.

— Se poate trage și cu o singură mînă. Pe deasupra, trebuie să luăm bine seama la ce fac oamenii.

În prima noapte, nu descoperiră nimic suspect, cu toate că au supravegheat pînă în zori casele lui Isaev, Razinkin, Suhov, Borodin. Cei trimiși în pădure au umblat și ei de colo, colo, degeaba.

Dimineața, Ignat Isaev dădu buzna în biroul colhozului și se răsti la Veselov :

— De ce m-ați pîndit o noapte întreagă ? Ce, sînt un fugar de la ocnă, ca să mă păziți ?

— Cine te-a păzit ? Ce tot îndrugi ? întrebă Veselov, încercînd să-i spulbere bănuielile. Dar Isaev nu-l lăsă să-și isprăvească vorba.

— Ce tot îndrug ? Am auzit paşi, vorbe în ogradă. Mă gîndeam : cine naiba o fi acolo, şi ce vrea cu mine ? M-am furişat în tindă, de acolo, în staulul vacii, şi am ieşit prin bagea pe acoperiş. Şi-am văzut totul. Lîngă zid, chiar dedesubtul meu, pîndea Stiopka Alabughin, cu puşca în mînă. Ei, ce v-a apucat ? Spune !

Veselov îşi dădu seama că trebuie să-i vorbească lui Isaev fără ocol şi-l lămuri :

— Ştii şi tu că nişte lepre trag noaptea, sparg geamuri. D-aia am hotărît să-i pîndim, ca să vedem cine sînt. Iar tu te ţii deoparte. Naiba să te ştie ce hram porţi. Feciorul tău a slujit la Kolceak.

Ignat Isaev îşi ţuguie buzele groase, mohorît, şi după cîteva clipe de tăcere răspunse :

— Stau deoparte, da, aşa e. Deocamdată nu văd ce rost ar avea să mă alături vouă. Nici de unul singur n-o duc rău. Dar, cu toate că feciorul meu a slujit la Kolceak şi a pierit pe undeva, n-are rost să fiu pîndit ca un lup. N-am pus mîna pe puşcă de cînd sînt pe lume. Tăcu o vreme, apoi adăugă : Uite ce am să te rog, Andrei: nu mă mai jigni, scuteşte-mă de urmărire. Dacă aş vrea să fac ceva, n-aţi putea voi să mă prindeţi ! Nu mă jigni...

Veselov îşi dădu seama că Ignat Isaev n-avea nici o legătură cu împuşcăturile din timpul nopţii. Îşi spuse în gînd : mai curînd, ori mai tîrziu, acest ţăran înstărit „o să vadă rostul" colhozului şi o să intre în el.

A doua noapte, în pădure, caraula dădu peste nişte necunoscuţi. Se iscă un schimb de focuri care atrase caraulele din sat, vreo douăzeci de colhoznici. Necunoscuţii o rupseră la fugă, lăsînd pe loc un mort.

Dimineaţa Veselov cercetă cu atenţie cadavrul. Era un necunoscut bărbos, de vreo cincizeci de ani...

Grigori veni şi el să vadă mortul. Îl recunoscu îndată pe bărbosul zgîrcit la vorbă, care se tocmise să-i cumpere calul, dar nu spuse nimic. Doar se gîndi : „Păcat că nu l-au curăţat pe Terioha în locul acestui diavol !"

Se comunică miliţiei cele întîmplate. Sosiră cinci miliţieni deodată. Unul plecă imediat înapoi, luînd cu el cadavrul, iar ceilalţi patru, împreună cu ţăranii din Lokti cutreierară cîteva nopţi în şir uliţele şi pădurea. Peste tot era însă linişte. Miliţienii plecară spunînd la despărţire :

— În caz de ceva, daţi-ne de veste numaidecît...

În Lokti nu se mai auziră împuşcături. Treptat, Veselov începu să reducă numărul caraulelor puse peste noapte şi, curînd după aceeea, le desfiinţă cu totul.

„Rău a făcut !" zîmbi în sine Grigori, cînd află despre aceasta. Cu toate că noaptea domnea în Lokti o linişte desăvîrşită, el presimţea că de pe o zi pe alta putea să-i sosească musafirul. Pentru orice împrejurare, acum se culca chiar în partea de jos a casei, în cămăruţa în care se adăpostise Aniska. Grigori dormise acolo şi mai înainte de multe ori, aşa că Aniska n-ar fi văzut în aceasta nimic ciudat, dacă el n-ar fi fost ursuz, posomorît, dacă n-ar fi tresărit la fiece zgomot. Într-o zi, ea făcu greşeala să-l întrebe :

— Ce, aştepţi pe cineva ?

— Pe dracu la nuntă ! răcni Grigori, întorcîndu-i spatele.

Aniska se repezi afară, pe uliţă, şi abia acolo răsuflă în voie.

Această întrebare avu deodată darul să abată gîndurile lui Grigori în cu totul altă direcţie. Groaza de moarte îl năpădi din nou. Terenti Zerkalov nu mai avea ce pierde : îşi făcea de cap prin sat şi apoi fugea în pădure, pe cînd el, Grigori, rămînea pe loc, aici... Dacă afla cineva, dacă ghicea... Iacătă, pînă şi Aniska încercase să-l iscodească. O, doamne ! O dată a scăpat ieftin, dar a doua oară, poate s-o păţească rău de tot. Nu trebuia să ia de la Zerkalov afurisiţii ăia de bani !

Frica punea stăpînire pe el atît de aprig, încît, în unele clipe, uita de toate : şi de visul lui de agoniseală. şi de

cei care-l alungaseră în primăvară de pe pămîntul lui, simţind doar cum îi ardea gîtlejul uscat, parc-ar fi mîncat ardei iute, pe cînd trupul. dimpotrivă, îi era străbătut de fiori reci.

Nu, nu, cît se poate mai departe de ei — şi de Veselov, şi de Zerkalov !

Totodată, îşi dădea seama însă că era prea tînziu ca să mai dea înapoi, că Zerkalov îl înşfăcase zdravăn în gheare. Şi, fără să vrea. cădea pe gînduri, tot mai adesea : cînd o veni Terenti — acesta nu era om să dea bani pe degeaba — să-l înhaţe de gît, ca pe Lopatin, să nu mai apuce nici să crîcnească... să-i facă seama !

Într-adevăr, Terenti veni.

În preajma zorilor, cînd somnul e deosebit de adînc, se auzi o bătaie uşoară în geam. Grigori dădu numaidecît pătura la o parte şi trase arma retezată din mîneca scurtei atîrnate deasupra patului. Deşi ştia că musafirul acela avea să vină şi-l aştepta, inima îi bătea năvalnic. Se apropie tiptil de fereastră şi se uită cu băgare de seamă pe deasupra perdeluţei în ograda scăldată de lumina lunii. Fulgerător îşi simţi tot trupul ca opărit : ochii lui Zerkalov îl priveau ţintă prin geam ! Se duse să-i deschidă. „Îndată ce intră pe uşă, îi trag una la moalele capului... Alt prilej mai bun n-o să fie. Pe urmă îl sugrum." Şi, fără a chibzui mai bine, trase ivărul, împinse uşa şi sări la o parte, lîngă perete, strîngînd în mînă ţeava scurtă a armei. Abia simţindu-şi picioarele, care îi tremurau şi se îndoiau, Grigori rosti, aproape fără să-şi audă glasul :

— Intră, Terenti Gordeici...

Privea cu atîta încordare înaintea lui, de frică să nu scape clipa cînd capul lui Zerkalov avea să apară în fîşia de lumină a lunii care se revărsa pe uşa deschisă, încît vedea stele verzi scînteietoare, ce se întunecau contopindu-se cu altele. Înaintea lui Grigori creştea, se lăţea o pată întunecată. de nepătruns cu ochiul, şi el se gîndea îngrozit : „N-o să văd nimic. Poate că Terenti a intrat

și acu o să întrebe amenințător : «Dar pe cine pîndești tu aci, diavole ?»" În loc de aceasta, auzi însă un glas poruncitor, înăbușit :

— Ia pleacă de la perete. Stai în mijlocul odăii, ca să te văd...

„Mare nătărău sînt ! Pe cine vroiam să prostesc..." gîndi Grigori cu ciudă.

— N-auzi ? Ieși la lumină ! repetă Zerkalov nerăbdător. Atunci Grigori aruncă arma pe pat, o acoperi cu pătura și făcu un pas spre fîșia de lumină cețoasă a lunii.

Terenti intră în odaie și închise ușa în urma lui, fără să se întoarcă. Grigori nu vedea, dar era încredințat că Terenti ținea în mînă naganul, gata să tragă.

— Șezi, șezi aci, îl pofti Grigori cu glas nefiresc și, repezindu-se la perete, puse mîna pe un scaun.

— Stai o clipă... Nu, șezi tu acolo ! răspunse Zerkalov și se lăsă pe pat.

Simțind ceva tare sub el, bîjbîi cu mîna și scoase arma.

— Ce, nu te desparți de ea ? întrebă, punînd-o lîngă el. Grigori nu putea să-și dea seama dacă Zerkalov nu ghicise cumva în ce chip avusese el de gînd să-l întîmpine. Pentru orice împrejurare, răspunse în doi peri :

— Dar cum ? O țiu la îndemînă...

Și, deodată, Zerkalov întrebă fără ocol :

— De ce te ascundeai lîngă perete ?

— Ce vorbești, ce vorbești... Terenti Gordeici ! Cum ți-a trecut prin cap una ca... Grigori sări de pe scaun, dînd din mîini, protestînd nefiresc de aprins. Zerkalov răspunse doar printr-un zîmbet.

— Bine, șezi. N-am timp de pierdut. Ții minte învoiala noastră ?

— He, he... Chicotele lui Borodin sunau nelalocul lor. În privința lui Veselov ? Dar era cît p-aci să-i faceți seama, atunci...

— Da de unde știi că eram noi ? întrebă Terenti pripit.

— Ei, cine alții puteau să fie ?

— Da... s-a ivit un prilej, încuviință Zerkalov. Făcea oare să-l scăpăm ?

— Nu, de bună seamă...

— Ei, și fiindcă Veselov a scăpat cu viață...

Borodin sări iar în picioare și dădu din mîini, vorbind cu glas plîngăreț :

— Terenti Gordeici ! Doar am mai întrebat o dată : ce aveți voi numai cu Veselov ? Mort, ori viu...

Fără nici o vorbă, Zerkalov se ridică, se apropie de Grigori și-l îmbrînci brusc înapoi pe scaun. Apoi spuse posomorît, amenințător :

— Nu da înapoi, Grișka ! N-ai să scapi ! Ai înțeles ?

Grigori își lăsă capul în jos, privind lumina palidă de la picioarele lui. Își dăduse de mult seama că n-avea scăpare :

În cele din urmă, ridică fruntea și spuse cu umilință :

— Fie... Dar... n-ai uitat, Gordeici ? Am de primit încă p-atîta. Că astă iarnă mi-ai dat numai o arvună.

— Fii pe pace. Vorba noastră-i vorbă, îl asigură Zerkalov și se ridică. Așadar, pe mîine. E o însărcinare ușoară. Veselov are zăvor la ușă ?

— Cum nu...

— Atunci e mai lesne. Ușa, închisă cu zăvorul, ferestrele... La naiba cu ele, pot să rămînă neproptite. Stropești cu gaz pereții și... e limpede ? Ai gaz ?

— Găsim noi. Numai că... o să sară afară pe fereastră.

— Ei... dar asta, pentru ce ți-am dat-o ? întrebă Zerkalov cu glas scăzut, mîngîind arma. Luna își revărsa lumina peste pat, și țeava scurtă, brumată, avea luciri mate, blînde, pașnice. Grigori șezu cîtva timp tăcut, fără să-și ia ochii de la armă, atent parcă la ceea ce avea să mai spună Zerkalov. Dar acesta tăcea și el, cu un aer de așteptare.

— Nu-u, izbuti să îngîne Borodin în cele din urmă, cu o sforțare. Pînă acu, n-am omorît încă oameni... Să pun foc, asta da, fie. Dar ca să fac moarte de om, nu ! Nu mai stărui... nu ne-a fost vorba așa. Și apoi, cum s-o fac ? Lu-

mea o să sară numaidecît la foc. Ce crezi tu ? Arde casa ! Cum să mai tragi ?

Zerkalov se apropie de uşă, ascultînd cu răbdare şoaptele întretăiate ale lui Grigori. Pe urmă, zîmbi cu răceală.

— Bine, nu ne-am învoit pentru asta. Dar tu le-ai uitat poate, Grigori : şi prăvălia, şi pe Duniaşka...

— Cum ?!

Borodin stătea neclintit, privind înaintea lui, în gol, fără să clipească, fără să-l vadă pe Terenti, fără să priceapă ce avea de-a face Duniaşka cu toate acestea.

— Mîine, am să viu şi eu cu tine, auzi el deodată glasul lui Zerkalov cu vibraţii de metal.

Lumina gălbuie-străvezie a lunii se revărsa pe fereastră în odaie. O străbătea de la un perete la altul, alungînd anevoie întunericul într-un ungher. Din locul lui, Grigori privea cu încordare o rază de lumină albicioasă care luneca, mută, de pe pat pe perete, ridicîndu-se mereu. În cele din urmă, începu să se micşoreze şi, încet-încet, se stinse : luna asfinţea pesemne dincolo de pădure.

Ştia că Zerkalov plecase de mult. În clipa cînd Terenti deschisese uşa cu băgare de seamă, şi aceasta scîrţîise, raza de lumină, galbenă ca lămîia, abia se ridicase deasupra patului. Dar, îndată ce se stinse, Grigori tresări, parcă şi-ar fi dat seama pe neaşteptate că a rămas singur. Îşi aminti cele din urmă vorbe ale lui Zerkalov : „Grigori, trebuie să li se taie craca pe care şed. Atunci au să cadă cu toţii. Poate că unul sau altul au să se izbească atît de zdravăn, încît au să piară..." Ce cracă ? Cine şade pe ea ? Şi pentru ce trebuie tăiată ?

Îşi roti capul plin de nedumerire. Dar nici aşa nu putu să priceapă ce voise să spună Zerkalov.

7

Ziua trecu repede. Fusese parcă de două-trei ori mai scurtă decît altele. După ce se întunecă, Grigori simţi că-l străbat fiori. Coborî ceva mai

devreme şi se culcă fără să se dezbrace, nădăjduind că şi Aniska îi va urma pilda. Dar ea, ca dinadins, mai umblă îndelung din odaie în odaie, deschizînd zgomotos uşile şi închizîndu-le la loc. Grigori se gîndea îngrijorat: „Dacă vine Zerkalov o să-l audă !“ Se sculă şi, pentru orice împrejurare, lăsă uşa întredeschsă, ca să nu facă mai tîrziu nici un zgomot de prisos.

În sfîrşit, se astîmpără şi Aniska : pesemne că se culcase.

Grigori se răsucea în pat, neliniştit. Timpul trecea. Zerkalov zăbovea.

„Hm, a ghicit aseară, ticălosul, că mă ascunsesem după uşă“, gîndi Grigori. Nu putea de loc să scape de acest gînd.

Afară, luna se înălţa tot mai mult, razele ei palidegălbui risipite pe duşumea lunecau pe pat, ca în ajun. Grigori îşi feri ochii de lumină. Se sculă şi se aşeză pe scaun într-un ungher întunecos. Nu-şi dădu seama cîtă vreme stătu aşa. Chiar aţipi puţin, rezemat de perete. Se trezi tocmai în clipa cînd uşa era împinsă de cineva cu băgare de seamă.

— A, nu dormi ? Bine faci. Hai, să mergem, rosti Zerkalov, trecînd pragul.

— Să mergem, să mergem... Numaidecît, numaidecît, răspunse Borodin, pripit, dar mai zăbovi îndelung pe loc, ca lipit de scaun. În cele din urmă, izbuti să se ridice în picioare, deşi i se îndoiau genunchii, şi începu să se foiască pe loc.

— Ei, ai pierdut ceva ?

— Nu ştiu unde mi-e şapca...

— Dar o ţii în mînă.

— A... da, da...

— Gaz, chibrituri, ai ?

— Cum nu, cum nu... Uite, bidonul e colea în cotlon.

— Să mergem.

Se furişară prin dosul ogrăzilor, apoi ieşiră în uliţă, ascunzîndu-se în întunericul adînc de pe lîngă case. Grigori îl privea pieziş pe Zerkalov gîndind : „Calcă sprinten, diavolul... I s-a vindecat piciorul.“ În sfîrşit se ascunseră în buruieni. Mai în fiece clipă, Zerkalov se ridica pe jumătate şi se uita cu băgare de seamă, parcă aşteptînd pe cineva. Aşteptarea era şi mai chinuitoare decît acasă. Grigori şopti neliniştit :

— O mai fi mult pînă în zori, ai ?

— Mi se pare că degeaba mi-am pus nădejdea în tine, spuse Zerkalov cu glas înăbuşit, în loc de răspuns. Degeaba ţi-am dat banii... i-am zvîrlit în vînt. Vai de tine, cap de viţel !

Se uită din nou la ceas.

Deodată, se ridică pe jumătate, trase aer în piept şi... din gîtlejul lui izbucni un „cucurigu“ strident, întocmai ca de cocoş.

Undeva, în celălalt capăt al satului, lîngă staulul colhoznic, îi răspunse un cocoş, urmat de altul. Fără să priceapă bine ce se petrece, Grigori, totuşi, gîndi : „Ei, drăcie ! Nu cumva şi cocoşii ăia... au puşti retezate în mîneci ?“ Dar Zerkalov nu-l lăsă să se mai gîndească. Îl înghionti în coastă cu ceva tare şi spuse :

— E vremea...

Cu inima mai-mai să-i sară din piept, Grigori se ridică din buruienile dese. Ferestrele casei Veselovilor aveau obloanele închise.

Cocoşii nu mai trîmbiţau. Deasupra satului domnea o noapte de vară liniştită.

Aplecîndu-se, Grigori trecu în fugă peste drum şi se piti după colţul casei. Acolo puse bidonul jos şi-şi trase răsuflarea. În sfîrşit, începu să se strecoare cu băgare de seamă de-a lungul peretelui, spre scara scundă. Cu degetele tremurătoare, căută zăvorul şi-l trase fără zgomot în lăcaşul lui, apoi se lipi numaidecît cu spinarea de

perete, oftînd din rărunchi, uşurat, de parcă ar fi isprăvit partea cea mai grea a sarcinii sale.

După cîteva clipe, luă repede bidonul şi începu să stropească grăbit cu gaz pereţii de bîrne, uscate de soarele dogoritor al verii.

Îşi mai aducea oare aminte Grigori în ultima vreme de Duniaşka ? Se gîndea oare la ea măcar acum, în clipa aceasta ? Numai un gînd, unul singur îi răsuna acum în minte, palpita în el : „Mai iute, mai iute, mai iute..." Să nu-l vadă careva, să nu-l zărească, să nu afle că tocmai el, Grigori Borodin, dădea foc casei lui Veselov...

După ce deşertă bidonul de cele din urmă picături de gaz, se căută prin buzunare. Chibriturile, moi, ca de ceară, se frîngeau între degetele lui. În sfîrşit, unul se aprinse, fără să sfîrîie ca de obicei. Grigori se lăsă pe vine şi-l apropie de peretele udat cu gaz. Şarpele subţirel al flăcării se prelinse fără zgomot în sus de sub mîna lui. În aceeaşi clipă, focul începu să se înteţească repede, să se întindă şi, înainte ca el să apuce a se ridica, cuprinse jumătate din perete.

Grigori se întoarse gata s-o ia la fugă. În aceeaşi clipă rămase însă pe loc, încremenit, fără să simtă măcar că dogoarea începea să-i frigă spinarea : din toate colţurile satului se înălţau văpăi. Ardeau casele colhoznicilor, hambarele obşteşti, grajdul, staulul. Atunci înţelese Grigori limpede ce voise să spună Zerkalov. Gîndul acesta îi frămînta mintea cu înfrigurare : „Într-adevăr, le-a tăiat diavolul... le-a tăiat craca pe care şed... Acum, s-a isprăvit cu ei ! Le-a tăiat de la rădăcină prăpăditul lor de colhoz ! Acu i-a pus cu botul pe labe, da, da... Totul s-a spulberat. Al dracului mai e capul lui plin de mătreaţă !"

Deodată, simţi că i se taie picioarele. Căzu jos şi, cu chiu, cu vai, se tîrî peste drum, spre buruieni. Ajunse acolo gîfîind şi-şi lipi obrazul de pămîntul cald, cu iz

de ierburi veştede. Stătea culcat pe burtă. şi spinarea cînd i se ridica, cînd i se lăsa în jos.

Deşi era speriat, buimac, Grigori tot auzi nedesluşit cum cineva smucea uşa al cărei zăvor îl trăsese el. Curînd după aceea zurui un geam spart, iar obloanele, izbite dinăuntru, se dădură zgomotos de perete. Îndată detună un foc de armă, urmat de altul. Trosniră alte focuri, răsunară ţipetele unui bărbat, ori ale unei femei. Cineva trecu în goană pe aproape, tropotind greu, cît pe ce să-l calce.

Borodin zăcea nemişcat pe loc, cu ochii închişi, mai mult mort decît viu. Cînd deschise ochii în cele din urmă nu-şi putu reţine un strigăt: totul împrejur, deasupra lui, era luminat ca ziua.

„Sînt pierdut, pierdut... Au să mă vadă numaidecît", gîndi el cu deznădejde şi, istovit de tot, se prăbuşi din nou cu faţa la pămînt.

Îşi aduse însă aminte că după ce dăduse foc casei lui Veselov şi se tîra peste drum, spre buruieni, zărise foarte aproape un gard de prăjini înalte, pe fondul unei vîlvătăi care se înteţea la celălalt capăt al satului. Nu cumva era o grădină de zarzavat?

Îşi dădu seama îndată: „Da, da, era chiar acolo, aproape..." Sprijinindu-se cu coatele în pămînt, se tîrî întracolo şi, după cîteva clipe, se rostogoli peste gard. Mai zăcu o vreme printre rîndurile de cartofi muşuroite cu îngrijire, odihnindu-se. Apoi se răsuci ca un şarpe şi se tîrî mai departe, în întunericul izbăvitor.

În sfîrşit ajunse acasă. Culcat în pat, privea cum răsăritul soarelui colora în trandafiriu geamurile. Se lumina într-adevăr de ziuă, sau erau tot licăririle văpăilor deasupra satului? De cîtă vreme venise acasă?

Culcat, trăgea cu urechea: sus Aniska alerga prin odăi, repezindu-se pesemne de la un geam la altul. „Te pomeneşti că-i trece prin cap să coboare încoace", gîndi Grigori îngrijorat. Se temea că ea va bănui îndată ce

ispravă făcuse, dacă va intra în odaia lui. „Poate c-a și fost aci, în vreme ce eu"... Gîndul acesta îl făcu să i se taie răsuflarea. Chibzuia cu înfrigurare: ce să-i spună Aniskăi dacă o să-l întrebe unde a fost? N-avu însă vreme să născocească nimic. Aniska cobora în fugă scara scîrțîitoare.

Se gîndi să-și tragă pătura peste cap, făcîndu-se că doarme. În loc de aceasta, fără să-și dea seama de ce, se ridică și lăsă picioarele pe marginea patului.

Aniska năvăli în odaie, speriată, pe jumătate dezbrăcată, dar cînd dădu cu ochii de el, se rezemă de perete, sleită de puteri. Parcă ar fi alergat în ajutorul cuiva, să-l salveze și, văzînd că se speriase fără rost, că cel pentru care era atît de îngrijorată se afla în afară de primejdie, răsuflă ușurată.

— Dar ce se petrece? Ce se petrece? întrebă ea în șoaptă. Arde tot satul...

— Arde, arde... încuviință Grigori, dînd din cap cu gîndurile aiurea.

— Vai, ce grozăvie! Mi-a sărit inima cînd am auzit împușcăturile. Am coborît în fugă, dar tu nu erai aci...

— Nu eram... Borodin dădu din nou din cap și, deodată, strigă speriat: Cum? Ce spui?

— Și am început să tremur. Eram singură în casă!

— Ei... am auzit și eu împușcăturile. Am sărit în sus, am dat fuga afară... Cînd mă uit — arde. Am alergat, ca să aflu ce s-a întîmplat... bolborosi Grigori și-și dădu seama că răspunsese într-un chip mai mult sau mai puțin mulțumitor.

— Ei, și... la cine arde?

Grigori dădu din mînă:

— Ei... acareturile colhozului...

— Of, doamne! Dar ce vor?

De astă dată, Grigori nu întrebă „cine"? așa cum făcuse altădată. Fără să ridice capul, aruncă o privire

pieziṣă, iute, dar nu răspunse. Văzînd-o pe Aniska tot lîngă perete, spuse cu jumătate de voce :

— Da ce-avem noi cu ei ? Du-te de te culcă...

— De somn îmi mai arde acu ? Aproape că s-a luminat de ziuă. Of, doamne !

— Hai, du-te, du-te, stărui Grigori și întoarse capul.

Aniska plecă. Grigori se gîndea : „Ca să vezi, pezevenchiul de Terioha... Va să zică, nu numai pe mine m-a pus la cale. Ce incendii au izbucnit din toate părțile ! Îndată ce a strigat cucurigu, i-au și răspuns vîlvătăile..."

Vrînd să se liniștească și să adoarmă, închise ochii, dar așa era și mai rău : limbile unor flăcări uriașe începură din nou să licărească pe dinaintea ochilor săi. I se părea că aude iar împușcături, țipete, geamătul cuiva. Deschise ochii și... auzi un geamăt aievea. I se tăie răsuflarea.

Geamătul se repetă, o dată, încă o dată, ceva mai slab. Grigori se ridică în capul oaselor și își roti privirea prin odaia învăluită pînă în tavan de negura cenușie din preajma zorilor ce se topea încet. Se uită țintă spre ușă. Tresări din nou, auzind cum bîjbîie cineva afară.

Înșfăcă arma retezată și se repezi la ușă, unde strigă răgușit :

— Care ești acolo ?!

La auzul unui glas stins ce răsună de după ușă, fu săgetat de fiori. Dădu ivărul jos și întredeschise ușa grea, din bîrne. Fără să scape din mînă clanța de fier gros, șopti rugător :

— Nu pot, Terenti Gordeici... martor mi-e dumnezeu... Au să te găsească la mine, și atunci ?... Furișează-te în grădinile de zarzavat, iar eu... o să viu deseară să te văd...

— Grigori Petrovici... abia... am ajuns... Adu-ți aminte de vechea noastră prietenie... Nu mai am puteri, și se crapă de ziuă... rosti Zerkalov, gîfîind. Lepra de Andriuha

mi-a repezit cu naganul un glonţ drept în piept. Eu nu l-am nimerit, pesemne, cînd a sărit pe fereastră...

— Nu, nu pot ! stărui Grigori, înspăimîntat. Ai milă de mine, pleacă, pleacă...

Dădu să închidă uşa, dar Zerkalov adăugă :

— Au să mă găsească... să ştii că n-am să tac...

— Cum ? îngăimă Grigori.

Apucînd cu o mînă uşa întredeschisă, Zerkalov vîrî înăuntru, cu cealaltă, un teanc de bani şi izbucni în plîns :

— Ţine, ia tot, tot... Numai să mă ascunzi... N-o să-ţi rămîn dator... o să te răsplătesc...

Fiindu-i teamă că Grigori o să trîntească uşa la loc, scheunînd ca un cîine, încercă s-o deschidă cu ultimele puteri. O clipă, crăpătura se făcu ceva mai mare, şi Zerkalov îşi vîrî capul prin ea.

— Grigori Petrovici... Grigori Petrovici... Ce faci ?! hîrîi el deodată, zvîrcolindu-se, zgîriind de afară uşa şi peretele casei.

Dar Grigori nu-şi mai dădea seama ce face. Lepădase arma şi, proptindu-se cu un picior în pervazul uşii, tăcut, încleştînd buzele tremurătoare, trăgea uşa cu amîndouă mîinile tot mai aprig, pînă ce auzi un trosnet de oase frînte.

Pe urmă, deschise uşa larg, tîrî trupul moale al lui Zerkalov în odaie, închise uşa şi puse ivărul. În adumbrirea zorilor, se lăsă în genunchi, lîngă cadavru, închinîndu-se grăbit, mărunt şi şoptind ceva nelămurit cu buzele neascultătoare.

*

Cadavrul lui Terenti zăcu toată ziua în beciul întunecos, umed, sub o putină mare, răsturnată, pregătită de Aniska ca să pună în ea carne la sărat. În noaptea următoare, Grigori vîrî trupul mic, firav, într-un sac, îl duse pe malul lacului, îi legă de picioare cu sîrmă un pietroi mare, greu, şi-l zvîrli de pe stîncă în apă.

După cîteva zile, pe cînd Aniska trebăluia prin grădina de zarzavat, scoase putina din beci, o făcu fărîme și o arse în cuptor.

Capitolul III

1 Incendiul pricinuise multe pagube artelului din Lokti. Fuseseră mistuite de foc două hambare, staulul obștesc, împreună cu vitele din el, grajdul de cai, casele lui Veselov, Rakitin și încă cîțiva colhoznici.

— Ei, acu s-a isprăvit cu colhozul, îi spuse o dată Grigori Aniskăi, pe cînd se duceau la cîmp să strîngă fînul cosit. Ce-au să facă fără vite? După foc, oamenii fug din colhoz, ca boabele de mazăre dintr-un sac rupt. La anul, dac-o da dumnezeu, poate că ne-om ara din nou tarlalele.

— Cică Zerkalov ar fi pus focul...

— Ia uite, toate le știi! Nu cumva l-ai văzut cu ochii tăi?

— Nu l-am văzut... Doar tu ai dat fuga să vezi focul, nu eu...

Grigori îi aruncă o privire îngrijorată. Ea stătea însă liniștită, culcată în căruță, la spatele lui, privind cerul fără nori. Era vădit că n-avea vreun gînd ascuns.

— Și cică Andrei ar fi tras în Zerkalov, că l-ar fi rănit de moarte, urmă Aniska.

— Ia te uită, se știu toate amănuntele, mormăi Grigori, batjocoritor.

— Păi, da... Artiuhin umblă cu vorba prin sat. Cică așa zice: de azi înainte, n-are de ce să ne mai fie

frică. Andrei i-a trimis lui Zerkalov un glonț drept în pîntec. Terioska s-a tîrît în pădure și a crăpat acolo...

— Ce vorbești! Și-i dau crezare oamenii?

— Cum nu! Îl crezi ori ba, adevărul e că s-a potolit totul. Cică ar fi fost prinși prin sate mulți dintre cei ce au fost împreună cu Terenti... îi dădea înainte Aniska, dar Grigori o întrerupse, cu ciudă, cu încăpățînare:

— Fedot e un nărod. Nu face multe parale ca agitator pentru colhoz. Cine să-l asculte...

Și deodată, după vreun ceas, cînd Aniska și uitase de aceste vorbe, Grigori spuse din nou:

— Acu și dacă faci agitație pentru colhoz, și dacă nu faci — tot un drac! Iar după cîteva clipe adăugă amenințător: Văd că asculți tot felul de bazaconii. Umbli printre cine știe ce fel de oameni, dracu să-i ia! De azi înainte, să nu mai faci nici un pas afară din casă. N-ai ce căta acolo. Și dacă-l mai asculți pe Fedot, sau pe altcineva... să nu fie cu supărare...

Totuși colhozul nu se destrămă. În același an, staulul fu clădit din nou, încă înainte de cea dintîi ninsoare. Din zori și pînă-n noapte, Veselov căra el însuși bîrne gălbui de pin crud, dînd astfel pildă celorlalți. După aceea — între timp sosise iarna — tot artelul se apucă să ridice case pentru colhoznici în locul celor mistuite de foc. Pînă în februarie, toți, în afară de președintele colhozului, se mutară în noile locuințe. Înainte de toate, se făceau în ele sobele, apoi erau tencuite și văruite. Vopsitul podelelor fusese amînat pînă în vară. Pe urmă, numai în cîteva zile, clădiră și casa lui Veselov.

— Ia uite! Izbele parcă răsar din pămînt! spunea Ignat Isaev dînd din cap, uimit.

— Ca să dureze o casă e de ajuns ca oamenii, dacă o fac cu toată obștea, să se aplece o dată și să se ridice... chibzuia Kuzma Razinkin. Parcă-i mare scofală? Cînd clădești de unul singur, atunci, da, te spetești, asuzi din greu...

Iar alţii începeu să vorbească şi aşa :

— Poate că în colhoz toate se fac la fel...

— Cum adică ?

— Ei, aşa cum îi şi cu casele. Pe ogorul meu, muncesc încovoiat zi şi noapte. Pe cînd în artel. munca e mai cu spor şi odihna-i mai veselă.

— Atunci, du-te de te scrie la Veselov. Ce mai trăncăneşti aiurea ?...

— Da iute mai eşti... Nu... Trebuie să mai chibzuiesc.

Şi oamenii chibzuiau. După aceea, intrau în colhoz unul după altul.

Grigori îşi încorda auzul, ascultînd şi el asemenea vorbe. Din cînd în cînd, se încumeta să spună : „În colhoz, obraznicul mănîncă praznicul. Iar ăl care nu dă din coate rămîne cu buza umflată." Sau : „Numai porcii crapă din aceeaşi troacă. Ai asudat pe ogor, dar tot ce a dat dumnezeu e al tău..."

Cine ştie din ce pricină însă nici măcar gospodarii individuali nu-l ascultau pe Grigori, stînd în silă de vorbă cu el, căutînd să-şi vadă cît mai repede de treburi.

În primăvară, Grigori îşi dădu seama că nădejdea lui de a-şi recăpăta tarlalele era un vis deşert. Pe măsură ce se zvînta pămîntul, el se posomora tot mai mult.

— Ei, drăcie ! Iar o să trebuiască să semăn printre pietre ! De aş mai avea măcar un căluţ, aş desţeleni mai mult pămînt. Dracu m-a pus să vînd calul — de deschiaburire, nici pomeneală ! Doar ne-au speriat.

Făcu un drum prin satele din împrejurimi, ferindu-se, pentru orice împrejurare, de acela în care se întîlnise cu Zerkalov. Ştia că acum era greu să găseşti un cal de vînzare. Poate doar de la vreun hoţ de cai. Întrebînd cu fereală pe la gospodarii individuali, găsi omul de care avea nevoie. Geambaşul îi ceru însă un

preţ atît de neomenos, încît Grigori simţi un junghi în pîntece.

După aceea, mai dădu o raită prin sate, dar tot zadarnic. Se opri şi de astă dată la acelaşi hoţ de cai :

— Calul e măcar de departe ?

— De departe, de aproape, lucrul de căpetenie e că stăpînă-su nu se mai întoarce.

— Cum adică ?

— A plecat într-o călătorie lungă, zîmbi hoţul de cai.

Borodin şovăi cît şovăi şi în cele din urmă se hotărî. Îl aştepta însă o nouă supărare.

Geambaşul luă teancul de bani primiţi cîndva de Grigori de la Zerkalov, îşi umezi degetul gros în gură şi începu să numere. Deodată, scoase din teanc o hîrtie şi o privi în lumină. Mai scoase încă una, şi încă una... apoi zvîrli toţi banii drept în obrazul lui Grigori.

— Caută-ţi proşti în altă parte !

— Da... ce te-a apucat ?

— Ăştia-s bani falşi. Buni doar pentru umblătoare... Şi nici atîta, că-i prea tare hîrtia. Pe cînd calul, o fi el de furat, dar e adevărat. Înţelesu-m-ai ?

În clipa aceea, dacă s-ar fi petrecut o minune, dacă s-ar fi ivit Zerkalov, ce s-ar mai fi bucurat Grigori ! Faţă cu toată lumea, fără să-i fie frică de nimeni, l-ar fi sugrumat din răsputeri, aşa cum făcuse cîndva cu Lopatin.

Şi astfel, Borodin fu din nou nevoit să are, să semene, să cosească şi să treiere cu un singur căluţ.

2 Cu fiece lună ce trecea, gospodarii individuali din Lokti rămîneau tot mai puţini. Acum, în afară de Grigori, mai erau doar trei : Ignat Isaev, Kuzma Razinkin şi Demian Suhov. Aceştia se întîl-

neau cînd la unul, cînd la altul, dezbăteau cu aprindere ceva, ocărau pe cineva. Grigori nu se apropia de ei. nu se amesteca în vorba lor.

Într-o dimineaţă, sătenii din Lokti îl văzură pe Gavrila Razinkin îndreptîndu-se spre biroul colhozului. Părea că e pentru întîia oară de cînd se întorsese de la închisoare, fiindcă altminteri Gavrila nu ieşise nicăieri din casă. Acum, păşea pe uliţă, adus de spate, cu ochii în pămînt, ghemuindu-se sub privirile colhoznicilor cu care se întîlnea.

Intră în birou şi i se adresă lui Veselov :

— Aş vrea să-ţi spun numai o vorbă...

— Spune !

— Întrucît am fost în slujbă... şi am fost închis... Pe scurt, cer să intru în colhoz. Vreau să ispăşesc totul prin muncă. Şi fiindcă am slujit... ştiu că n-aveţi încredere... Primiţi-mă, fie şi vremelnic, cu un soroc de încercare. Taica nu m-a lăsat să vin, dar ce am eu cu el ?

O clipă după aceea, Gavrila şedea la masa şubredă, scriindu-şi cererea de primire în colhoz.

Tatăl lui Gavrila parcă atît aşteptase din partea fiului său. Chiar a doua zi, dădu fuga la Suhov. După un sfert de ceas, mirosind iute a sudoare şi a mahorcă, şedeau amîndoi în birou, la aceeaşi masă, scriindu-şi încet cererile pe nişte foi de caiet. Isaev mai zăbovi vreo trei săptămîni, umblînd de unul singur pe tarlaua lui. Într-o zi, îl opri pe Andrei în uliţă :

— Fedot nu e un proroc, dar se pare că al vostru a viitorul de acu înainte, al bolciovicilor, o dată ce norodul e de partea voastră. Mă primiţi acu şi pe mine în colhoz ?

— De ce să nu te primim ? zîmbi Veselov. Chiar ne bucurăm, dacă ţi-ai văzut folosul şi vii la noi cu inima deschisă.

— Cine știe, Andrei? mărturisi Ignat, fără ocol. Inima ba e deschisă, ba închisă. Dar fii pe pace: ți-am mai spus o dată că n-am ascuns nici o zi vreo mîrșăvie în ea. Dacă s-o închide la loc, am să ți-o spun îndată.

Pentru Grigori era acum tot mai limpede că visele lui de a-și dura o gospodărie trainică, toate gîndurile și planurile lui nu făceau doi bani. Totuși trebuia să trăiască. Dar cum să mai trăiască acum?

Frămîntîndu-și creierul cu asemenea gînduri, se uita la Aniska, cu buzele strînse, parcă ar fi așteptat de la ea răspuns la toate întrebările. Neauzind nimic, o întrebă:

— Ei, ce facem de acu înainte?

— Tu știi mai bine... răspunse ea încetișor.

Răspunsul acesta îl făcu să turbeze de mînie:

— Mai bine, mai bine! Scîrții ca un oblon în vînt. Nu e chip de aflat nimic altceva de la tine!

Își dădea seama că nu-i era ciudă pe Aniska, ci pe el, pe neputința lui, pe descumpănirea lui față de o putere uriașă, copleșitoare, tot mai amenințătoare...

Într-o zi Aniska îi spuse cu sfială:

— Îmi cunoști de mult gîndurile. Eu aș intra în colhoz...

— Așa-a... Ești o nătoadă. o repezi Grigori, liniștit, mirîndu-se în sine că vorbele Aniskăi nu-i mai stîrneau nici mînie, nici ciudă, ca altădată. Zăbovi o clipă și, neputînd să găsească o vorbă mai jignitoare, o bruftului din nou: Nătoadă ai fost, nătoadă ai rămas...

Abia în ziua următoare îl arse acea ciudă usturătoare. O săptămînă întreagă, umblă prin odăi, zburlit, numai în cămașă și-n izmene, vărsîndu-și din belșug focul pe Aniska.

...Încă un an de zile mai trudi din greu pe tarlaua lui. Acum pînă și cei care se despărțiseră de ogoarele

lor nu prea demult făceau glume pe socoteala lui Grigori, spunînd aproape fără ocol:

— Uite-l pe pustnic... Stă numai cu dosul la oameni...

— Leit taică-său !...

Spre toamnă, fostul lui argat Stepan îl întîlni pe malul lacului şi-l sfătui pe faţă:

— Uite ce este, Grigori Petrovici... Din tot satul, numai matale ai rămas cu gospodărie individuală. Stai ca o buturugă-n drum. Nu mai necăji oamenii, intră şi matale în colhoz.

— Faci agitaţie, hai ? întrebă Grigori, privindu-l printre gene.

Stepan ridică şi el ochii. Privirile lor tăioase se încrucişară. Cîteva clipe, se uitară astfel unul la altul, apoi Borodin îşi plecă cel dintîi privirea, cu aerul jalnic al celui învins.

— Ştii, Grigori Petrovici, spuse Alabughin, în loc de orice răspuns, noi nu ne atingem de matale, fiindcă...

— Ce vrei să spui ? îl întrerupse Grigori. Vorbeşti despre deschiaburire ? Doar de mult aud asemenea vorbe, că nu-s surd. Ei, ştii şi tu că nu mi-a rămas de la tata decît casa, şi nimic altceva.

— Dar de ce te aprinzi aşa ? Tocmai d-aia nu ne-am atins de matale, fiindcă n-ai cine ştie ce avere. Şi nimeni nu se gîndeşte la deschiaburire. Dar, uite, casa...

— Vă stă în gît casa mea... Ce, vreţi să mă daţi gata cu orice preţ ? Intră în colhoz, şi dă-ne casa !...

— Ba să ne-o vinzi, îl îndreptă Alabughin, liniştit. O s-o folosim pentru birou, ori pentru creşă. Iar matale o să-ţi faci alta, mai mică.

— Mai bine luaţi-o şi isprăviţi cu ea ! strigă deodată Grigori, fără să se poată stăpîni.

— Ce rost are ? se împotrivi Alabughin, tot atît de liniştit. Noi vrem să facem totul după lege. Matale nu ne-ai pus beţe în roate, ai stat tot timpul închis în casă. Dacă nu vrei, te priveşte. Tot de matale e rău... stăpîne...

Alabughin se îndepărtă, fără să-şi ia rămas bun

Grigori privi îndelung în urma lui, silindu-se să înţeleagă ce anume voise să spună prin acest din urmă cuvînt : îşi bătuse joc oare de felul de gospodărire neizbutit al celui din urmă gospodar individual din Lokti, ori... ori îi amintise de ziua aceea de odinioară cînd venise împreună cu taică-său, şi Grişka îl tocmise grăjdar în lipsa bătrînului, ca să-şi arate puterea de stăpîn ?

3

Iarna aceea a fost lungă, viforoasă, neliniştită.

Niciodată în viaţa lui nu stătuse Grigori pe gînduri atît de mult ca în iarna aceea. Ce să facă ? Încotro s-o ia ?

„N-am acelaşi drum cu voi", îi răspunsese Grigori lui Tihon Rakitin, cîndva, pe vremea comunei. Acum însă, pe cît se părea, vrei nu vrei, drumul le era acelaşi. Altul nu mai vedea...

Spre primăvară, arăta slăbit, tras la obraz, cu faţa năpădită de barba roşcată, deasă, ţepoasă. Dimineaţa, cînd se trezea, răsufla îndelung, zgomotos, cu încordare, ca un bătrîn ; se ducea la bucătărie, călcînd greu, îşi zvîrlea în obraz doi-trei pumni de apă rece, se aşeza la masă şi aştepta tăcut pînă ce nevastă-sa, care trebăluia pe lîngă plită, îi aducea prînzişorul. Putea să stea aşa o jumătate de oră, un ceas. Altă dată, abia se aşeza pe scaun că şi răcnea la ea, de răsuna toată casa : „Hai, mişcă-te, mai repede, vacă ! Adu mai repede ce ai acolo..."

Înainte, vorbeau puţin şi rareori. Acum, îndeobşte, petreceau zile întregi în tăcere. Aniska însă, cea dintîi, nu se mai putu stăpîni : într-o zi îl întrebă cu sfială, ascunzîndu-şi mîinile sub şorţ :

— Nu cumva te-ai îmbolnăvit ?

El o cercetă cu privirea de sus pînă jos, încet, cu mirare, dar nu deschise gura.

— Anul ăsta semănăm ? Acu trece şi paştele, îi aduse ea aminte, cu alt prilej.

— Ia slăbeşte-mă ! i-o reteză el oarecum agale, fără răutate, cu nepăsare.

Aniska oftă :

— Doamne, ce viaţă !

— Tocmai, încuviinţă Grigori. Ea nu putu însă să priceapă ce înţeles avea acest „tocmai".

Iar vara începu să bîntuie seceta. Curînd veniră zile călduroase, apăsătoare prin tăcerea lor gălbuie. Satul părea pustiu. Izbele coşcovite, din bîrne de pin, asudau răşină. Acoperişurile se scorojeau, trosnind uşor. Plopii opăriţi de dogoare se înălţau jalnici spre cerul spălăcit. O pătură groasă de praf, moale ca făina neagră, îneca uliţele, ţîşnind de sub picioarele rarilor trecători şi întinzîndu-se apoi în urma lor ca o panglică lungă, plumburie.

Găinile, moleşite de arşiţă, zăceau la umbra caselor, cu ciocurile căscate. Din cînd în cînd, speriate de un cîine ori de un om, săreau cît colo, zăpăcite, lăsîndu-şi penele în urmă şi cîrîind răguşit.

Şi tăcerea grea. apăsătoare. fără de sfîrşit, se aşternea din nou...

În acele zile, Grigori se frămînta cu gîndurile lui dintotdeauna :

„N-am acelaşi drum cu voi... Dar unde e drumul meu ?"

Nu găsea răspuns. În locul lui, răsuna glasul liniştit, ba chiar nepăsător, al lui Alabughin : „Din tot satul, numai matale ai rămas cu gospodărie individuală. Stai ca o buturugă-n drum. Nu mai necăji oamenii, intră şi matale în colhoz."

Şi într-o seară, Borodin se pomeni lîngă biroul colhozului. Plecase de-acasă fără să-i spună Aniskăi unde

voia să se ducă și, la drept vorbind, nici nu credea că se va îndrepta într-acolo. Trecu pragul, cercetîndu-l la iuțeală pe Andrei cu privirea. În afară de el, în birou nu se mai afla nimeni. Veselov ședea la masă și scria cu îngrijire ceva în caiet.

Părul negru, des, îi atîrna peste frunte, acoperindu-i aproape jumătate din față. Ridicîndu-și o clipă ochii. îi arătă în tăcere un scaun: șezi, așteaptă

Grigori își scoase șapca soioasă, se lăsă greu pe scaun, uitîndu-se cu luare-aminte la Andrei. Acesta purta o cămașă neagră, din pînză grosolană; gulerul descheiat îi dezgolea pieptul păros.

În cele din urmă, Veselov isprăvi ce avea de scris, puse cu grijă tocul subțirel pe călimară și-și dădu pe spate părul îndărătnic, care se răvăși din nou, căzîndu-i peste frunte.

— Ei? făcu Veselov, întrebător, privindu-l țintă pe Grigori.

Ochii lui, puțin sașii, subțiați, negri, parcă îl atrăgeau pe Borodin. Grigori nu putea să-și ia privirile de la fața fălcoasă, ușor ciupită de vărsat a lui Andrei, de la căutătura lui aspră.

— Iaca, am venit... Uită supărarea, Andrei. Cîte nu se-ntîmplă-n viață, spuse Grigori, storcîndu-și în silă cîte un cuvînt-două.

— Ce fel de supărare? Nu țin minte...

Glasul lui Veselov suna răgușit, parc-ar fi fost răcit.

— Adevărat?

În sfîrșit, Borodin își întoarse într-o parte privirea ochilor mici, rotunzi. Andrei ridică din umeri și-și lăsă capul în jos, dar îl ridică numaidecît și întrebă:

— Ei, te-ai hotărît să intri în colhoz?

— Altceva ce-mi rămîne de făcut? întrebă la rîndul lui Borodin, ursuz, rînjind sfidător. Și, fără a se uita la Veselov, adăugă: Om trăi și noi și-om gusta din viața

de colhoz. Poate c-om înghiţi-o, fără să ne înecăm cu ea...

Îi păru rău de ceea ce spusese. Ca un foc de armă detună pumnul bătucit al lui Andrei în masa dogită. El şedea însă nemişcat, fără să scoată o vorbă. Doar roşeaţa din obraji, ochii scăpărători de mînie şi degetele mîinilor, pe care le ţinea pe masă, scuturate de un tremur mărunt, des, îi trădau clocotul aprins din piept. Grigori se îngălbeni, rînjind slugarnic :

— He-he... Da ce-am spus ? Nimica. Iacătă, intru cu nevasta, cu toată gospodăria...

Andrei se ridică şi-i întoarse spatele. Privi îndelung pe geam luciul neted, negru, al lacului.

— Ştii tu pentru ce se striveşte scuipatul sub talpă ? întrebă el şi deodată se întoarse : Şi tu ar trebui să fii strivit la fel ! Ca să nu mai spurci pămîntul...

— Tu eşti gata să mă striveşti, ştiu, răspunse Grigori încet şi simţi în inimă valul de ură arzătoare dintotdeauna faţă de acest om scund, spătos, care stătea pe pămînt cu atîta siguranţă de sine, de parcă s-ar fi contopit cu el.

Acum, însă, Andrei se stăpîni pe deplin. Zîmbi oarecum ciudat, se aşeză la loc şi rosti îngîndurat :

— Uite ce e, Borodin... Poate că n-ar trebui să fii lăsat nici pe pămînt, nu numai în colhoz...

— Să nu fiu lăsat pe pămînt ? He-he... Cum se zice : inima cere, dar ce folos că n-ai putere... i-o întoarse Borodin.

Fără să-i ia în seamă vorbele, Veselov urmă :

— Dacă vrei, fă o cerere de primire în colhoz. O s-o cercetăm la adunare. Poate c-o să te faci om. Dacă nu, cară-te din sat, la mama dracului. Ţi-o spun însă dinainte : dacă te prindem cu vreo mîrşăvie, atunci să nu fie cu supărare. Totul are un sfîrşit. Şi să ştii că, la o adică, te prindem cît ai zice peşte... Vezi-ţi de treabă şi ţine minte : văd prin tine parcă ai fi de

sticlă. Cu toate că ai tăi au fost săraci, te ţine şi acum lumea veche în cleşte, de cînd taică-tău... s-a cocoţat pe neaşteptate printre bogătani...

— Asta-i tot? întrebă Borodin, deşi îşi dădea seama că Andrei n-avea ce să-i mai spună.

— Tot.

Borodin îşi îndesă şapca în cap:

— Va să zică, am stat şi noi de vorbă...

Mai zăbovi o clipă, apoi ieşi cu umărul înainte, ca un orb.

★

Chestiunea primirii lui Grigori Borodin în colhoz s-a discutat peste vreo trei săptămîni. Trecutul lui a fost supus la o lungă cercetare.

— Ce-i el? Chiabur parcă nu poţi să-i zici...

— Dar a avut argaţi! Iacătă, Stepan Alabughin e de faţă.

— Dar casa, o frumuseţe de casă?!

— Aşa e, începuse să pătrundă în tagma chiaburilor. Taică-său voia chiar să deschidă o prăvălie!

— Dar el însuşi ce are de spus?

Grigori se ridică încet, boţindu-şi şapca în mîini:

— Da, e adevărat, am avut un argat. Dar ce, eu eram stăpîn în casă? N-am deci a răspunde pentru gospodăria lui taică-meu. Casa, cu un cat, despre care s-a vorbit aci, o vînd colhozului. Eu ce să fac cu ea? O să-mi durez alta, mai mică. Eu, ştiţi şi voi, nu m-am dus la Kolceak, n-am luptat împotriva Puterii sovietice...

— Dar nici de ajutat n-ai ajutat-o...

— Dar cine a dat buzna la Andrei în casă, cu cuţitul în mînă?

Ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte, Grigori răspunse:

— N-am ajutat Puterea sovietică, e adevărat. Gîndeam cu mintea mea proastă: dracu s-o ştie ce fel de putere o fi! Acu, m-am dumirit, văd că-i puterea tă-

ranilor. Iară cu Andrei... Într-o zi, m-a şfichiuit amarnic cu biciul. Ţine minte şi el. Iată cum a fost. Ne-am încăierat pentru o femeie. Ei, şi beat fiind, voiam să mă răzbun. Aşa că, Andrei Ivanovici, iartă-mă. Alt drum n-am în afară de colhoz.

Vorbea încet, tărăgănat, plîngăreţ. Arăta ca un om năpăstuit, obijduit fără vină de cineva.

Totuşi i se strîngea inima. Ce-ar fi să-l întrebe careva : „Pentru ce te duceai noaptea în Mlaştina Putredă ? Ia să ne spui cum ai pus foc casei lui Veselov " Îşi zicea că, dacă ar fi ştiut cineva de isprăvile acestea, le-ar fi dat în vileag de mult celor în drept. Totuşi nu putea de loc să-şi înfrîngă frica.

Îl mai stăpînea un simţămînt : i se părea că stă din nou în genunchi la picioarele Duniaşkăi, umilindu-se, cerîndu-i milă... Ochii îi rătăceau de colo, colo prin mica încăpere ticsită de colhoznici şi se opriră o clipă asupra Duniaşkăi, care şedea tocmai la fereastră. Dar şi în acea clipă scurtă, o văzu bine din cap pînă-n picioare : băsmăluţa uşoară, căzută pe spate, părul pieptănat neted, cu o cărăruie dreaptă, ochii liniştiţi, cenuşii, cu gene lungi, buzele plinuţe, ca de fată încă, sînii mici, strînşi în bluza de stambă cu picăţele...

Duniaşa înălţă capul, simţind privirea lui Grigori aţintită asupra ei. Acesta îşi lăsă numaidecît ochii în jos. „Bine, acu voi sînteţi tari, gîndea el, privindu-şi şapca cu luare-aminte. De s-ar întoarce odată roata, ţi-aş aduce eu aminte şi înjosirea de atunci... de lîngă izba ta, şi asta de azi. Mi-aş săra eu atunci inima, pe deplin şi bine de tot..."

Colhoznicii stătură îndelung la sfat şi, pînă la urmă, hotărîră să-l primească, să vadă cum are să muncească. Doar n-avea să răspundă fiul pentru faptele tatălui.

Numai doi dintre cei de faţă nu se amestecară în discuţie : Andrei, preşedintele colhozului, şi Evdokia Veselova, nevasta lui.

4 Borodin înțelegea cum nu se poate mai bine în ce condiții fusese primit în colhoz. De aceea se apucă să muncească cu hărnicie. La început, sătenii se cam țineau deoparte, dar pînă la urmă, luîndu-se cu munca și cu grijile lor, se obișnuiră cu el. După atîția ani, trecutul era dat uitării. De altfel, cine avea chef să-l reamintească ?

Cel dintîi de care se apropie Borodin în vremea aceea fu Vanka Butîlkin, vecin din copilărie cu Borodinii. Acum, Butîlkin era un flăcău scund, vioi, cu mai mulți dinți lipsă. Într-o zi, ieșiră împreună să are lotul pentru secară de toamnă. Cînd se așezară în brazdă, la odihnă, Butîlkin începu, cu ochii la cai :

— Arăți cam veșted, Grigori. Știi, ca o creangă frîntă. Nu-i ruptă cu totul, atîrnă de copac, dar i s-au răsucit frunzele, s-au înnegrit...

— Ei, și ce te privește ? Tacă-ți gura ! se răsti Grigori.

Fără să se supere, Butîlkin urmă :

— Las' că pricep eu cam ce-ai tu pe suflet. Ei, de bine, de rău aveam și noi ogorașul nostru. Pe cînd acu... poftim de-l scurmă pe al nu știu cui. Dacă n-ar fi pierit înghețat la beție, taica tot n-ar fi răbdat să vadă una ca asta, ar fi murit de inimă rea... Și Butîlkin scuipă pe pămîntul reavăn, răscolit de plug.

O clipă Grigori tăcu, apoi răspunse :

— Dar ce vrei să faci, de vreme ce... Am stat deoparte pînă-n ultima clipă. De-ar fi făcut toți la fel ca mine...

— De-ar fi toți la fel, da, de bună seamă, de bună seamă... Butîlkin dădu de cîteva ori din cap a încuviințare.

Iarna, se întîmplă ca Butîlkin și Grigori să care împreună fîn la ocolul vitelor. Butîlkin sări jos din carul lui, o luă la fugă înainte și se sui la Borodin.

— Ciudat ! rosti el, uitîndu-se îndărăt, la calul său care, dînd din cap, mergea din obişnuinţă după carul din faţă, fără să rămînă în urmă.

— Ce e ciudat ? întrebă Grigori, fără să se întoarcă.

— Păi... Muncim parcă la fel, ca înainte de colhoz. Facem arături, cosim, cărăm fîn. Şi totuşi... Naiba să ştie pentru cine trudim...

Răspunsul lui Grigori sună tot aşa, ca şi rîndul trecut :

— Ei, ce să-i faci, de vreme ce... E-eh, cum s-o mai întorci acu ? De ciudă, roti biciul, plesnind calul cu el.

— Cum s-o mai întorci ? îl îngînă Butîlkin. He-he... Aşteaptă olecuţă, vedem noi ce şi cum...

— Hai, lasă-te de astea, şi Grigori trase o înjurătură. Ce să mai vezi ?

Butîlkin îşi ridică privirea spre Borodin, dar nu răspunse. Îşi scoase din buzunarul cît toate zilele un bidonaş de aluminiu, ostăşesc.

— Bei ? îl îmbie el pe Grigori. E straşnic, ca lacrima, făcut din grîul colhozului.

— Ia dă-te-ncolo, îl repezi Grigori.

Butîlkin trase cîteva sorbituri şi dădu drumul bidonaşului la loc, în buzunar.

— În loc de pîine, faci otravă din grîne, îl mustră Grigori. Şi ce-ai să crăpi un an întreg ?

— Las' c-o scoatem noi la capăt cu crăpelniţa, răspunse Butîlkin. Dacă stăm strîmb şi judecăm drept, apoi nu-i adevărat că nu mai avem nici o scăpare. Ia gîndeşte-te numai : pe pămînt vieţuiesc tot felul de oameni şi de dobitoace, în văzduh păsările, în apă peştii. Pînă şi sub pămînt îşi au sălaş cîrtiţa şi rîma Tot nişte vieţuitoare. Este ?

— Ei şi ?

— Ţi-o spun, ca să vezi că peste tot te poţi obişnui cu viaţa.

— Las' c-o să se obişnuiască el, Andriuha ! rosti Borodin, posomorît, dîndu-şi seama unde voia să ajungă Butîlkin. Deocamdată n-am chef să înfund puşcăria. Curînd... Îşi curmă vorba. Voia să spună că, în sfîrşit, Aniska rămăsese grea, că în curînd o să aibă un fecior, dar se oprise. Totuşi, Butîlkin îi ghici gîndul :

— Ştiu. Aştepţi un băiat. Dar dacă iese o fată ?

— Nu cobi, i-o reteză Borodin.

După ce aduseră fînul şi-l aruncară în podul staulului, Borodin spuse mai blajin :

— Uite ce e, Ivan... în loc să tot tragi aşa de duşcă din bidon, ai face mai bine să treci într-o seară pe la mine. Sînt singur cuc. Am putea să mai stăm de vorbă...

— De ce nu ? încuviinţă acesta, bucuros.

Butîlkin veni la Borodin în aceeaşi seară, aducînd cu el încă doi musafiri : pe Egor Tuşkov, un ţăran scund şi bine legat, şi pe uriaşul kazah Musa Amonjolov, spătos şi puţin cam gheboşat, care se aşezase la Lokti cu un an mai înainte.

— Iată, Grigori Petrovici, ăştia-s cei mai buni prieteni ai mei. Pe Goşka Tuşkov îl ţin la mare cinste, fiindcă-i în stare să golească pe nerăsuflate un bidonaş de samogon fierbinte.

— Nu-i cine ştie ce scofală, se apără Egor, zîmbind la auzul acelei laude.

— Iar Musa, urmă Butîlkin, e bun fiindcă mai mult tace. Atîta numai că vrea să plece de aici. Caută mereu un locşor mai cald.

Amonjolov dădu din cap a încuviinţare.

— Avem de ghind. Dar pote ca ramin. Tare bun preten estem Vanka — drac curat !

Aceste vorbe „drac curat“ arătau la Amonjolov — cine ştie de ce — cel mai înalt grad de admiraţie.

— Încolo, Grigori Petrovici, poţi să te bizui pe noi ca pe tine însuţi, încheie Butîlkin.

5 În sfîrşit, Aniska născu. Şi născu un băiat, aşa cum dorea Grigori. Acesta îi puse numele de Piotr, în cinstea bunicului.

Cu prilejul unui asemenea eveniment fericit, casa de bîrne, nouă, clădită de curînd, a lui Borodin se cutremură vreme de două zile. Pe Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov, care erau beţi criţă, Grigori îi aducea în simţiri turnînd peste ei apă rece din Alakul.

El singur, cherchelit, cu obrazul lucios de sudoare, intra mereu în odăiţa în care zăcea Aniska, sleită de puteri, şi-i lua pruncul, fără să-i asculte gemetele. rugăminţile, plecînd cu el ca să-l arate musafirilor.

— Uite-l, lotrul... Iată-l, feciorul Anisiei ! Ce ziceţi ? ! răcnea Grigori, ridicînd pruncul în lumina lămpii de la bucătărie, care revărsa în jurul ei valuri de căldură şi duhoare de gaz ars. Nu zbiera, Petruha ! Golanii nu fac totdeauna golani... Doar şi tu eşti tot un Borodin...

Musafirii se înghesuiau în jurul lui Grigori, lărmuind fără să-i priceapă vorbele. Apoi începeau din nou să ţopăie de mama focului, cu înverşunare, făcînd duşumelele să se clatine, luînd toată vopseaua de pe scînduri.

Cîteva săptămîni după aceea, Aniska, întremată între timp, vopsea din nou cu îngrijire podelele pline de zgîrieturi.

Acum traiul Borodinilor era liniştit, paşnic. Grigori nu se deosebea de ceilalţi colhoznici decît, poate, prin firea lui tăcută. Nu se dădea în lături de la nici o muncă. Făcea totul pe îndelete, fără grabă, conştiincios. Toamna însă, cînd urma să-şi ridice pentru întîia oară grîul ce i se cuvenea pentru zilele-muncă făcute. nu se duse singur, ci-şi trimise nevasta.

În vara următoare, îşi cumpără un gramofon. În fiecare seară îl aşeza la fereastră, cu uriaşa pîlnie scoasă afară, şi punea toate plăcile la rînd, începînd şi terminînd de fiecare dată, cine ştie de ce, cu una şi aceeaşi

romanţă veche, îngînată cu glas trist, dogit, de o cîntăreaţă necunoscută — eticheta de pe placă lipsea, fiind roasă. Şi astfel, vocea răguşită îşi plîngea deasupra Alakulului durerea pentru viaţa zdrobită, pentru visurile spulberate.

După aceea, Grigori punea gramofonul pe poliţa cu perdea de stambă înflorată, sus, chiar sub tavan, îşi pieptăna îngrijit părul, cu cărare la mijloc, îşi punea rubaşca de satin albastru, apoi şedea la fereastră pînă în amurg, privind valul de întuneric ce pogora dinspre malul celălalt al lacului.

Cînd şi cînd, Ivan Butîlkin dădea pe la el şi, aruncînd priviri grăitoare spre dulapul în care de obicei se găsea votcă, adulmeca în vînt cu nasul lui ascuţit, subţire şi ofta, dar Grigori părea că nu observă nimic Atunci, Butîlkin îi spunea cu un aer tainic:

— Grigori Petrovici, vrei, nu vrei, colhozul s-ar putea să rămînă pe vecie. La ce bun să ne mai doară inima după ce-a fost? Să deschidem ochii la ce e, şi apoi... mai cu seamă să ne ţinem unul lîngă altul: eu şi cu tine, cu Musa şi cu Tuşkov. Sînt băieţi de nădejde.

— Hai! Ia-ţi tălpăşiţa! îi aruncă Grigori, ursuz, peste umăr. Şi adăuga: Nu-mi arde de tine!

Borodin îşi durase casa nouă puţin mai la o parte de sat, tocmai pe malul lacului. Tot acolo, aproape la hotarul satului, era şi casa lui Andrei Veselov. Nu prea ţinea Grigori să aibă un asemenea vecin, dar era tare frumos locul ce şi-l alesese. Aşa că-l lăsă pe Veselov în plata domnului.

Totuşi, uşa de la intrare şi-o făcuse în cealaltă parte, casa fiind aşezată cu dosul spre Veselov şi spre tot satul.

— Da de ce întorci spatele la oameni? îl întrebă o dată Rakitin, cînd avură prilejul să muncească împreună la coasa fînului.

— Da ce, vrei să le botez copiii? răspunse Grigori,

tot cu o întrebare. Am pus casa aşa cum e mai bine. Ce, era nevoie să vă cer şi pentru asta sfatul ?

— Ptiu, da colţos mai eşti !

— O fi colţos cîinele, da tot nu se pune-n lanţ. Şi. la urma urmei, ce naiba vrei de la mine ? se aprinse Grigori. Casa mea v-am vîndut-o. În colhoz am intrat. Mai prost ca alţii nu muncesc. Este ? Poţi să zici că nu ?

— Nu, mai prost ca alţii nu, încuviinţă Rakitin.

— Ei, atunci slăbiţi-mă ! Lăsaţi-mă-n pace, pentru dumnezeu ! strigă Grigori. Dacă am ceva mai mult venin în mine, n-aveţi grijă, mi-l vărs pe muierea mea. Şi să nu-mi cadă nimeni în labă cînd mă apucă năbădăile...

Rakitin ridică din umeri.

Uneori, cine ştie de ce, Grigori îşi amintea de fostul deportat Feodor Semionov. Se silea să alunge vedenia, să se gîndească la altceva, dar Semionov, cu scurta lui de piele, îi stăruia în faţa ochilor, privindu-l încruntat de sub sprîncenele stufoase, sfredelindu-l cu ochii arzători. Şi atunci îl străbătea un fior. Spaima îi încleşta inima cu gheara ei de gheaţă, picioarele i se muiau. Î se părea că Semionov sosise în sat, că, din clipă în clipă, avea să vină drept la el, să-l întrebe : „A-a, tu erai ?"

Semionov îl urmărea şi în vis, iar dimineaţa Grigori nu cuteza multă vreme să se uite pe geam afară.

În cele din urmă, nemaiputînd să îndure nălucirea aceea, găsi un prilej să-l întrebe, între patru ochi, tot pe Rakitin :

— Dar pe unde o fi... deportatul acela sprîncenat ? Semionov, aşa îi zicea, nu ? Nu l-am mai văzut de multă vreme...

— A plecat la şcoală. La Moscova.

— A-a...

Atunci îi mai veni inima la loc.

Cînd se-ntîmpla să treacă pe malul stîng al rîuleţului şerpuitor, care străbătea satul, cuprindea cu privirea lanul de grîu, de la pinul de mult uscat pînă la mor-

manul de pietre poroase de pe mal. Acolo, între acele puncte, se aflau cîndva ogoarele Borodinilor. Dar mai puteai să arăţi acum care erau hotarele lor precise ?! Pădurea se trăsese departe, descoperind cerul şi pămîntul — o mare lumină se revărsase peste ea. În jur cît vedeai cu ochii, se întindeau lanurile colhoznicilor, iar haturile pieriseră pe vecie.

Lui Grigori i se părea că făcuse odinioară o mare greşeală. Mai întîi, simţea o durere stăruitoare în inimă, apoi tot ce fierbea nelămurit în el începea să clocotească. Speriat de această frămîntare, pleca aiurea, unde vedea cu ochii.

Într-o asemenea clipă, pe cînd rătăcea prin pădure, o întîlni pe neaşteptate pe Evdokia. Păşea pe drumul moale, înecat în praf, strîngîndu-şi la piept fetiţa de şase luni, înfăşurată într-o păturică subţire. Cînd Grigori ieşi din răcoarea umedă a bolţii pinilor, soţia lui Andrei scoase un strigăt slab de surprindere şi se opri locului.

— Ei, ziua bună... Evdokia Spiridonovna, începu Grigori, dar privirea ei îl făcu să-şi curme îndată vorba.

Nu putea să-şi dea seama ce exprima acea privire. Îi trecu însă prin gînd : „Ia încearcă să te apropii... te sfîşie, te rupe cu dinţii, din răsputeri..." Rîse cam fîstîcit şi, fără să se urnească din loc, spuse :

— Ce te uiţi aşa, ca o capră speriată ? Te pomeneşti că acu o zbugheşti în desiş... Tăcu iar, neştiind ce să-i mai spună. Nu-şi dădea seama nici măcar pentru ce-i ieşise înainte.

Evdokia nu fugi în desiş, dar făcu un pas într-o parte, aşteptînd ca el să-şi vadă de drum. Capul ei, legat cu o basma înflorată, intră în umbră. Acum Grigori îi vedea sclipirea ochilor încordaţi sub cetina grea.

— De unde vii ? întrebă el şi, simţind izul de medicamente amestecat cu mireasma iute a cetinei, îşi răspunse singur : A, de la spital ? Ţi-e bolnavă fetiţa ?

Evdokia nu răspunse. Ochii ei, sclipind în umbră, tresăriră ușor. Grigori o privea și, fără să știe de ce, se lăsă încet jos, pe iarba de la marginea drumului. În aceeași clipă simți ceva fierbinte, arzător, revărsîndu-i-se în tot trupul — s-ar fi părut că un lichid vărsat pe pămînt pătrunse brusc în el, ca apa într-un bulgăre de sare. Sări în picioare. Ar fi vrut să-i strige Evdokei drept în obraz, din răsputeri : „Să crăpați cu toții ! Și fetița ta, și tu, și Andrei !" Dar limba nu-l asculta ! Evdokia Veselova venea drept spre el, cu pași iuți, mlădioși, strîngîndu-și copilul la piept.

Fără să vrea, Grigori se dădu la o parte, lăsînd-o să treacă.

P A R T E A   A   T R E I A

Capitolul I

1 Vremea tocește, netezește firea omului. așa cum face apa cu pietrele de pe mal. La prima vedere, pietrele — o sumedenie — nu se deosebesc ca formă și culoare. Dar ia sparge una, două. trei — să vezi ce deosebite sînt ! Una e plină de scînteioare mari, albăstrii-aurii, care sclipesc, ard parcă în soare. ca niște luminițe tremurătoare. Alta își trimite strălucirea mată. uleioasă, din spărtura dreaptă, ca trasă cu linia. Iar a treia — ia te uită ! — e roasă peste tot de o rugină cafenie și. dintr-o lovitură ușoară, se face fărîme, împroșcînd un nouraș de praf, ca un hrib bine uscat. Te uiți la pietricele și te miri : parcă ar fi fost roase de viermi. Și. cu un simțămînt de ușurare, le zvîrli în apă, cît mai departe...

Era în anul o mie nouă sute patruzeci.

Multe se schimbaseră între timp și în sat, și în jurul lui. Noua linie ferată trecea pe aproape. și de-a lungul ei se înșiruiau așezări noi. Șuierele locomotivelor pluteau zi și noapte deasupra satului, deasupra lacului. Iarna. mai cu seamă în nopțile geroase. cufundate în tăcere, se auzea bine huruitul roților de tren cînd treceau peste încheieturile șinelor.

Pădurile din jurul satului se răriseră simțitor. O parte din copaci fuseseră doborîți cu prilejul construirii liniei ferate, ori îi dezrădăcinaseră colhoznicii pentru a mări suprafața pămîntului arabil.

Şi satul aşezat pe malul lacului crescuse, îşi întinsese în ambele părţi casele noi. În zilele însorite de vară, mai ales după ploaie, sclipeau vesel acoperişurile de tablă roşii, verzi, cafenii. Uliţa mare, care dădea cu un capăt drept în lac, părea acum mai îngustă — fie din pricina plopilor uriaşi, atît de groşi încît abia îi puteau cuprinde doi oameni cu braţele, fie poate fiindcă nu era niciodată pustie. Copacii o fereau de dogoare şi ea trăgea întotdeauna oamenii. Seara, bătrînii ieşeau să se plimbe pe răcoare. Pîlcuri de tineri se iveau, rîzînd zgomotos. Rîsul lor răsuna îndelung pînă în preajma zorilor, cînd stelele începeau să pălească.

În locul celui dintîi staul obştesc, căruia îi pusese foc Zerkalov, fusese clădit altul, de lemn, în fiinţă şi acum. Alături se ridicau mai multe acareturi spaţioase de cărămidă şi bolovani de piatră, acoperite cu ţiglă. În spatele lor, se înălţa turnul înalt, ţuguiat al silozului de nutreţuri. În zilele mohorîte de toamnă, cînd norii mînjiţi, ca vata murdară, treceau deasupra pădurii, atingînd vîrfurile copacilor, turnul acela părea deosebit de înalt, ridicîndu-se pînă în slăvi cu vîrful lui de fier.

Oamenii se schimbaseră şi ei. Tîmplele lui Andrei Veselov încărunţiseră puţin, poate nu din pricina vîrstei, cît a necontenitelor griji prilejuite de funcţia lui de preşedinte al colhozului.

Tihon Rakitin era acum şi mai lat în spate. Cute noi adînci, îi brăzdau fruntea roşie, făcîndu-l să pară totdeauna aspru şi încruntat. Greoi, neîndemînatic, ca toţi oamenii voinici, umbla cu băgare de seamă, parcă i-ar fi fost frică să nu atingă pe cineva. Lucra la creşterea vitelor chiar din ziua cînd fusese înfiinţat colhozul. La început, le păştea, apoi fusese numit la conducerea fermei zootehnice.

Ignat Isaev, Kuzma Razinkin şi Demian Suhov, care în timpul colectivizării aveau fiecare aproape cincizeci de ani, erau acum bătrîni. După ce intraseră în colhoz

printre cei din urmă, se ţinuseră oarecum laolaltă tot timpul. Şi acum, mai în fiecare seară, Razinkin şi Suhov treceau încetişor drumul la Isaev, care, după ce-şi înmormîntase baba, trăia singur, tocmai la capătul uliţei mari. Scoteau scaunele afară, se aşezau lîngă ferestre. sub pomi, şi, sprijinîndu-se în beţele pe care le ţineau între genunchi, ascultau cîntecele, rîsetele tineretului. Isaev, care părea cel mai gîrbovit, cel mai ros de bătrîneţe dintre toţi trei, întreba întotdeauna acelaşi lucru :

— Ei, Kuzma Mitrici, ce mai face Gavrila al tău ?

Feciorul lui Razinkin, Gavrila, care slujise la Kolceak. împreună cu mezinul lui Isaev, nu numai că trecuse cu bine „sorocul de încercare" pe care-l ceruse lui Andrei o dată cu primirea în colhoz, ci-l şi „întrecuse", cum spunea uneori Veselov în glumă. Acum era unul dintre cei mai buni muncitori ai colhozului.

— Ce să facă ? E zdravăn ca un taur, răspundea Kuzma la întrebarea pusă de Isaev. Acu, are de gînd să plece să înveţe meseria de tractorist.

Ignat îşi scutura capul cărunt şi se silea să ascundă de prietenii lui puţinele lacrimi de bătrîn ce-i podideau ochii.

— Acu, şi băiatul meu ar fi... M-a pus atunci necuratul — neghiob ce sînt ! — să-l trimit la Zerkalov... Nici nu voia să se ducă, parcă ştia că avea să piară acolo... Fără să se mai ruşineze, Isaev îşi ştergea ochii cu degetul butucănos şi, după o clipă de tăcere, adăuga : Da cine putea să ştie ce viaţă era bună de apărat... Ascultă-i cum cîntă...

Trase cu urechea, apoi se întoarse spre Suhov :

— Iaca, şi tu, Demianîci, eşti un om norocos, ai un nepoţel. În ce clasă a trecut Nikitka al tău — într-a şaptea, ori a opta ?

— Într-a opta, răspunse Demian. Taman s-a întors de la şcoala de zece ani de la raion după izamene şi a plecat la fîneaţă să le ajute colhoznicilor la coasă.

Isaev dădea din cap și începea iar:

— Iar băiatul meu...

Se socotea vinovat de pieirea fiului său și nu putea să și-o ierte.

Alabughin, fostul argat al Borodinilor, care, spre mirarea tuturor, era acum un bărbat voinic, înalt de doi metri, intrase cu vreo trei ani mai înainte ucenic la fierarul Pavel Tumanov. În scurt timp, învățase meseria, cunoscînd-o acum cel puțin tot atît de bine ca și meșterul lui. Se însurase și, într-o singură vară, își durase o casă mare cu patru odăi. Ca în joacă, sălta pe umeri bîrne groase, care abia puteau fi cărate de doi-trei oameni fiecare, și le ducea acolo unde trebuia.

— Vezi să nu te alegi cu vreo vătămătură. Mai păstrează-ți din vlagă pentru noapte, că se supără nevestica! glumeau țăranii pe socoteala lui.

Drept răspuns, Stepan doar zîmbea, ștergîndu-și cu mîneca obrazul de sudoare, și se uita cu duioșie la nevasta lui, care roșise.

Și Fedot Artiuhin se schimbase între timp — acum era mai liniștit, mai puțin vorbăreț, dar îi era frică și de umbra lui, ca și mai înainte.

Butîlkin și prietenii lui, Tușkov și Amonjolov, ajunseseră niște bețivani la toartă. Veselov se chinuia mult cu ei, îi sfătuia, îi amenința, dar totul era zadarnic.

— Ei, ce te tot răstești? răspundea Butîlkin, în numele tuturor. Cînd avem vreme, tragem și noi olecuță la măsea. Ne bem banii noștri, doar nu-i luăm cu împrumut de la tine...

— Ba furați grîne, diavolilor! zbiera Veselov, scos din răbdări, și izbea cu pumnul în masă.

— Hai, hai, ia-o mai domol! i-o întorcea Butîlkin, oțărît. Hai, mai jignește-mă o dată, încearcă numai! Prinde-mă mai întîi, prinde-mă...

Într-adevăr, deocamdată Veselov nu izbutea să-i prindă.

Şi Grigori se schimbase — acum părea mai bătrîn, mai greoi. Umerii lui rotunzi, moi, se lăsaseră şi mai mult în jos. Mergea puţin adus de spate, împovărat parcă de greutatea propriului său trup. Trăsăturile feţei i se ascuţiseră, fruntea îngustă îi ieşea puţin înainte. Nasul mic, gros la rădăcină, i se rotunjise la vîrf, parc-ar fi fost un cioc de vrabie. De altfel, toată înfăţişarea lui avea ceva de pasăre.

Anisia se împlinise vădit la trup. Dintr-o fată slăbuţă, mlădioasă, ajunsese o femeie zveltă, nu prea înaltă, cu faţa tristă, cam palidă. Nu vorbea mult şi nici tare, nu făcea niciodată mişcări iuţi, umbla încet, fără zgomot prin odăi şi prin ogradă. Ochii ei mari, albaştri. care îşi mai păstrau limpezimea, sclipeau ca totdeauna cu sfiiciune.

Ca şi pînă atunci, Grigori trăia retras, izolat. Nu se dădea înapoi de la nici un fel de muncă, dar nici nu se vîra înaintea altora. Cînd se întîlnea cu oameni, mai mult asculta decît vorbea, îngustîndu-şi ochii, parcă s-ar fi ferit să nu-i fie văzuţi. Nu lega cu nimeni vreun prietuşug mai trainic. Anisia încercase o dată să se împrieteneească cu soţia lui Rakitin. Dimineaţa, fugea la ei după drojdie, ori după vreun vas. Într-o zi, aflînd de treaba asta, Grigori răcni la ea, făcînd-o să se îngălbenească.

— Ce te-a găsit ? Să ştiu de bine c-o să crăp de foame şi nu mă duc să mă ploconesc înaintea lor. Şi nici copiii mei n-or să calce pe acolo. Bagă de seamă ! Şi-şi încleştă pumnii ameninţător.

Pînă şi Butîlkin, dacă i se întîmpla să treacă pe la Borodini, era întîmpinat de Grigori cu o privire oarecum rece, mirată, parcă l-ar fi întrebat : „De ce-ai venit ? Te-a chemat cineva ? Ce vrei ?" Butîlkin îşi dădea seama că gazda nu era bucuroasă de oaspeţi. şi rămînea descumpănit în prag.

— Ei, o scoţi la capăt cu traiul ? îl întreba uneori Grigori, batjocoritor.

— O scot... Ce să-i faci ?

— Mai trage mult chiulu Tuşkov al tău la şcoala de şoferi ?

— Mai are de învăţat. Dar de ce întrebi ?

— Va să zică, nu mai ai cu cine să furi ? Ori te-ai înhăitat cu Amonjolov ?

— Hai, hai, Grigori Petrovici ! Ce tot îndrugi ?

— Ei, şi dacă înfunzi puşcăria ce faci ? Nu ţi-e frică? stăruia Grigori, fără să-i ia în seamă cîrtelile.

Butîlkin scăpa printr-o glumă şi se grăbea să-şi ia tălpăşiţa.

Într-o zi, însă, cu prilejul unor asemenea pălăvrăgeli Butîlkin se aprinse şi i-o trînti pe şleau :

— Ascultă, Grigori Petrovici, pînă la moarte nimeni nu e scutit nici de puşcărie, nici de cerşit. Nu şade frumos ca tocmai tu să vorbeşti aşa...

— Ce vrei să spui ? întrebă Borodin încordat.

— Iată ce... Ţi-au dat o dată peste labe, nu ? Apoi ţi-au luat şi casa, tot fără voia ta. Este ? Cine a ajuns la sapă de lemn ? Ar trebui să te ţii cît mai aproape de noi. Fiindcă... cum să zic... putem să te ajutăm, dar putem să-ţi şi amintim trecutul... Ia zi. casa aia prin ce minune aţi...

Butîlkin nu-şi isprăvi vorba. Din două sărituri, Grigori ajunse lîngă el, îl înşfăcă cu degetele sale ca nişte gheare, îl trase brusc spre faţa lui schimonosită de mînie şi, vreme de cîteva clipe, îl sfredeli cu ochii mici în care scăpărau scîntei gălbui. Butîlkin, mut de groază, doar îşi mişca buzele cărnoase. În sfîrşit, Grigori izbi uşa cu piciorul şi, fără nici o vorbă. îl aruncă dincolo de prag.

— Ia te uită ! răsună în aceeaşi clipă un glas lîngă casă. Cum, toţi musafirii sînt petrecuţi afară cu aceeaşi cinstire ?

Grigori nu se urni din loc. Doar falca îi zvîcnea și i se lăsa încet în jos — ca și a tatălui său, în clipe de mare descumpănire.

Aplecîndu-și, din obișnuință, capul în ușă, Veselov intră în odaie.

— Noroc, Grigori, rosti el și, văzînd că nu primește răspuns, zîmbi. Nu te-ai așteptat să mă vezi, așa-i ? Ei, am trecut pe aproape și... iacă, m-am abătut pe la tine. Să fie cu iertare...

— Ei... Dacă-i așa, intră, îl pofti Borodin.

Veselov se așeză pe scaun, își scoase șapca și-o puse pe genunchi.

— Dar de ce l-ai zvîrlit așa pe Butîlkin ?

— Aici e casa mea : las înăuntru pe cine vreau, sau îi fac vînt afară, răspunse Grigori morocănos.

Veselov se uită la el printre gene, silindu-se parcă să-l pătrundă cu privirea.

— Ce mă străpungi cu ochii ?

— Vreau să te pătrund mai bine, să aflu, în sfîrșit, ce fel de om ești, răspunse încet Veselov.

— N-ai ce să vezi la mine, i-o întoarse Grigori cu ciudă.

— Ei, Grigori, doar trăim împreună, în același sat..

— Dacă nu se poate altfel...

Andrei simțea cum îi creștea scîrba față de acest om cu brațe lungi, cu ochii mici, înfundați în orbite, cum se ridica în el un val de mînie clocotitoare. Se stăpînea însă.

— Ian ascultă, Grigori, urmă Veselov. Au trecut atîția ani, și tu trăiești la fel, ca un pustnic, te ferești de oameni. Hai să vorbim fără înconjur. Pe cine ești supărat ? De ce ești nemulțumit ? Îți lipsește ceva ?

— Auzi vorbă ! Numai tu-mi lipseai...

— Grigori...

— Ce, Grigori ? întrebă Borodin, ridicîndu-se. Ia cară-te de aici, după Butîlkin... Mi-am trăit viața fără

tine, mi-oi trăi-o şi de acu înainte. Vezi-ţi de colhozul tău...

— Colhozul nu-i numai al meu, Grigori. E şi al tău, şi al lui Rakitin, şi al lui Fedot, spuse Veselov cu glas surd, pălind, silindu-se din răsputeri să se stăpînească.

— Al meu ?! întrebă Grigori şi, pierzîndu-şi cumpătul, răcni : Dar la ce naiba îmi trebuie mie ?

— Atunci, pentru ce ai cerut să fii primit în el ? Doar atunci ai venit de bunăvoie la birou...

— Împotriva diavolului ai măcar rugăciunea, împotriva cîinelui ciomagul, dar împotriva colhozului...

Veselov se ridică repede în picioare, dar n-apucă să facă nici un pas : Grigori sări la el şi răcni, arzîndu-i obrazul cu răsuflarea lui fierbinte :

— D-aia am intrat... Şi tu ascultă, de vreme ce singur ai cerut să ţi-o spun... Ce este ? Lasă-ţi pumnii jos, nu-i juca înaintea mutrei mele. Îţi mulţumesc că ai venit, voiam de mult să ţi le spun toate acestea, între patru ochi... Eu nu muncesc mai prost ca alţii, nu fac colhozului nici un rău, nu fur grîne, ca Vanka Butîlkin... Şi n-ai ce-mi face, deşi eşti preşedinte, n-ai cum să mă dai afară din colhoz, afară numai dacă vreau eu să ies, de bunăvoie. Nu-ţi ajung mîinile pînă la mine. Şi o muncă mai grea n-ai cum să-mi găseşti ! Şi... şi, la urma urmei, lasă-mă-n pace, pentru dumnezeu...

Se înăbuşea. Luminile ochilor mici i se măriseră. Pleoapa ochiului drept îi tremura mărunt...

Curînd după aceea, făcu un drum pînă la capitala de raion. Se întoarse la Lotki noaptea. Anisia se repezi să-i pună masa, dar Grigori îi strigă din bucătărie :

— Nu te scula ! Unde-i laptele ?

— Păi, unde vrei să fie ? E în beci, la gheaţă...

Grigori coborî în beci. Apoi Anisia îl auzi — parcă tot dădăcea pe cineva în odaie — umblînd în dulap, mutînd zgomotos vasele.

Dimineața dădu de un cățel cenușiu, care alerga de colo, colo, legănîndu-se pe labele groase. strîmbe, lovindu-se cu botul de picioarele mesei și ale scaunelor. Într-un colț, era o farfurie cu lapte pe fund. cu firmituri de pîine.

— Cum, pentru potaia asta ai făcut atîta drum? întrebă ea.

— Păi, da. Greu l-am găsit. E cîine ciobănesc, de soi curat, răspunse Grigori. Și adăugă: Cer, diavolii, niște prețuri de jecmăneală: cincisprezece ruble un cățel care nici n-a făcut ochi. Pentru cățelușa asta am dat douăzeci.

— Dar ce nevoie ai de ea?

Deodată, în ochii lui Grigori scăpărară scîntei și se stinseră.

— Ca să nu se mai apropie pomanagiii de casă.

Curînd după aceea, Grigori dărîmă gardul din jurul casei, deși era încă destul de trainic, și ridică altul din scînduri de pin. lipite una de alta. Apoi făcu sub scară o cușcă în care așternu mușchi adus de la baltă.

Nu-și lăsa nevasta să dea de mîncare cățelușei, făcînd acest lucru el însuși. În timp ce cățelușa mînca. ședea alături de ea, mîngîind-o, vorbindu-i una, alta.

După o jumătate de an, cînd Anisia trecea pe lîngă ea, cățelușa își rînjea colții ascuțiți. gălbui, mîrîind amenințător.

2

În dreptul casei nou clădite a lui Borodin, malul ușor înclinat al lacului era acoperit de nisip zgrunțuros, ce sclipea în soare. Acolo se jucau de obicei, cu cea mai mare plăcere, copiii din Lokti.

De multe ori puteau fi văzuți acolo Petka Borodin. un ștrengar veșnic ciufulit, și micuța Polenka Veselova. o fetiță cu ochii albaștri ca seninul cerului. Arși de

soare, îşi făceau de lucru pe nisip de dimineaţă şi pînă seara, clădind piramide şi oraşe întregi. Seara, îndată ce soarele scăpăta dincolo de desişul pădurii, cînd aerul, îmbibat de mireasma tare a cetinei, se răcorea, iar dinspre rîuleţ adia ameţitor a ismă, ţînţarii ţiuiau peste tot deasupra satului, năpustind-se ca nişte adevăraţi nori zburători şi alungînd copiii acasă.

— Acolo, în pădure, în întuneric şi umezeală, e cel mai potrivit loc pentru ţînţari. Chiar acolo stau ei, lămuri Petka într-o zi. Se gîndi cîteva clipe, apoi adăugă : Iar soarele a pogorît acolo la ei (Petka arătă cu mîna) şi i-a alungat cu căldura lui

Petka mai scormoni olecuţă nisipul, care nu se răcise încă după arşiţa acelei zile de iulie, îşi ridică spre Polenka ochii de culoare închisă şi-şi strîmbă buzele trandafirii, oţărît.

— Ce, nu crezi ? Soarele, ştii, e tare cald, ba chiar fierbinte.

— Te cred, răspunse convingător Polenka, privindu-l drept în ochi.

— Iar ziua, soarele îi goneşte înapoi, în întuneric, începu Petka, dar nu mai avu timp să-şi isprăvească vorba. Se pomeni pe neaşteptate cu taică-său care-l şfichiui pe spinare cu o smicea.

— Hai, marş acasă, prichindelule ! se răsti Grigori cu ciudă. Să nu te văd că plîngi ! Uite nuiaua...

Petka zvîcni din buze, îşi şterse năsucul cu mîneca, dar îşi stăpîni lacrimile.

— De ce mă baţi ? doar atîta întrebă, uitîndu-se la nuiaua care tremura în mîna tatălui său. În glasul lui sunau obida şi nedumerirea.

— Hai, ia-o din loc, te dumiresc eu acasă, cu cureaua, îi făgădui taică-său.

— Nu striga la mine. Vin şi singur, dacă vreau ! se încăpăţînă Petka.

Grigori mişcă din buze şi-şi ridică sprîncenele stufoase, uimit :

— Ia te uită, scîrnăvia !

De astă dată, nuiaua şuieră scurt, ascuţit. Peste picioarele goale ale lui Petka parcă se vărsă o şuviţă de apă fierbinte. El nu plînse însă nici acum. În locul lui izbucni în plîns Polenka. Petka îşi privi brazda roşie de pe picioare, îşi scutură cămaşa de nisip, se întoarse şi porni spre casă, înaintea tatălui său. Polenka îi privea din urmă, cu ochii plini de lacrimi.

A doua zi îl aşteptă în zadar. O săptămînă mai tîrziu, îl întîlni dincolo de izlaz şi voi să-l întrebe de ce nu mai venea să se joace. Petka se apropie însă el singur de ea şi-i spuse, lăsîndu-şi în jos capul tuns.

— Tata nu-mi dă voie să mă joc cu tine.

— De ce ? În ochii albaştri ai fetei se citea cea mai deplină uimire.

— Nu ştiu... răspunse Petka încet. M-a certat rău.

— Şi te-a bătut... cu cureaua ?

— Zicea : „Dacă te mai prind o dată cu ea, te rup în bătaie".

— Mîine... viu eu aici, da ? întrebă ea, încredinţată că în felul acesta Petka n-ar fi cu nimic vinovat înaintea tatălui său.

— Nu veni, murmură Petka. Viu eu la tine... altădată. Ce-mi pasă ? Nu mi-e frică de curea...

Într-adevăr, Petka veni de mai multe ori la ea. Dar nu zăbovea mult. Încetul cu încetul, prietenia lor se destrămă.

Într-o zi, Grigori îi găsi din nou împreună pe nisip. Îi trase cîteva palme lui Petka şi o ameninţă pe Polenka. De astă dată ea nu mai ştiu ce a păţit Petka acasă. În orice caz, nu-l mai văzu pînă în primăvară.

Primăvara fu rece, ploioasă. La începutul lui mai ninse. Zăpada se topi în aceeaşi zi, dar toată luna

bătură vînturi puternice, rostogolind pe lac valuri mari cu creste albe.

În sfîrşit, soarele se ivi, zbicind nisipul. Căldura de vară, adevărată nu veni însă în Lokti decît pe la mijlocul lui iunie.

Copiii se întîlniră din nou pe malul lacului. Petka se uita însă mereu spre casă şi, pînă la urmă, spuse cu sfială :

— Trebuie să mă întorc acasă, că altfel vine curînd...

Polenka ştia despre cine vorbea Petka. Tăcea.

3 Într-o dimineaţă molcomă, însorită, Andrei Veselov intră ca de obicei în birou, unde se şi înghesuiau colhoznicii, înainte de a pleca la plivitul semănăturilor. După ce oamenii porniră spre cîmp, Andrei intră în grajd şi-l rugă pe grăjdarul Avdei Kalughin — cel pe care îl bătuseră cîndva kolceakiştii — să pună un cal la o căruţă uşoară.

— Te duci departe ? îi întrebă bătrînul Avdei cu asprime. Credea de datoria lui să ştie încotro pleca unul şi altul cu caii lui — toţi caii colhozului îi socotea drept ai lui — fie că era vorba de preşedintele colhozului, ori de altcineva, şi cît timp avea să lipsească.

— Să văd dacă a crescut fîneaţa îndeajuns.

Avdei se apucă să înhame armăsarul voinic, bine hrănit, povăţuindu-l pe preşedinte pentru a suta. a mia oară, să nu mîne calul prea iute, fără rost, să-l lase neapărat să pască la cîmp, şi pe deasupra, să aducă de acolo o provizie de iarbă proaspătă, ca să aibă ce mînca şi noaptea.

— Uite, îţi leg o teleguţă de căruţă. Auzi ? E uşoară ca fulgul. Am dres-o cu mîinile mele, ieri.

Cînd să se suie în căruță, Veselov zări un pîlc de oameni alergînd spre el. Înaintea tuturor era nevasta lui, cu fața plînsă, cu capul gol. Moș Ignat Isaev șontîcăia în urma pîlcului, sprijinindu-se în ciomag. „Ce s-o fi întîmplat ?" se întrebă Andrei neliniștit și sări jos din căruță.

Evdokia se apropie în fugă de bărbatul ei și își lipi obrazul de umărul lui. Colhoznicii, tulburați, speriați de ceva, se înghesuiau în jurul lor, neîndrăznind să spună o vorbă.

— Ce-i cu voi ? strigă Andrei, mîniindu-se.

Evdokia se desprinse de el și înălță capul, cu ochii plini de lacrimi :

— Am dat drumul la radio... Orașele noastre sînt bombardate. E război...

În aceeași clipă, izbucniră toți din toate părțile.

— Of, doamne ! Nu ne lasă să trăim în pace...

— Dar unde-i război ? Departe de părțile noastre, ori pe aproape ?

Cineva începu să bocească, de răsună tot satul de țipete.

— Liniște, tăcere ! strigă Veselov. Nu vă speriați ! Toată lumea, la muncă, fiecare la locul lui. Mă duc la raion să mă lămuresc...

*

...Acum, satul ducea o altfel de viață, cumpănită, rînduită. Colhozul n-avea radio, așa că Veselov aduse la birou aparatul său cu baterie. Dimineața, oamenii se adunau acolo și, după ce ascultau comunicatul Biroului Sovietic de Informații, se grăbeau să iasă la cîmp, la ferme.

Starea sufletească a celor vîrstnici se transmitea și copiilor. Deși Polenka și Petka nu-și dădeau seama prea bine ce-i războiul, văzînd îngrijorarea celor mari, erau și ei acum mai gravi, mai potoliți. Rareori se mai

duceau la lac. Malul rămase toată vara pustiu, neatrăgător.

*

Căsuţa de bîrne a şcolii elementare care, de obicei, vuia la 1 septembrie de larma copiilor, era acum tăcută, tristă. Mulţi colhoznici plecaseră pe front chiar în primele zile de război şi copiii ajutau acum pe cei mari la strîngerea recoltei, culegînd, sub supravegherea bătrînei lor învăţătoare, spicele rămase după trecerea combinelor şi secerătoarelor.

La începutul iernii, tractoristul Gavrila, fiul lui Kuzma Razinkin, plecă voluntar pe front. Petrecîndu-l, bătrînul Razinkin îi spunea mereu :

— Vezi, Gavrea, să ţii sus cinstea familiei, să speli ruşinea slujbei în ceata lui Gordei. Atunci, după ce am să apuc să te mai văd o dată, o să mor liniştit...

Cînd Gavrila plecă, Andrei Veselov îi strînse mîna. Înţelegîndu-l, Gavrila îi spuse cu jumătate de glas :

— Să nu-ţi faci inimă rea. Cineva tot trebuie să facă bucate. Tăcu o clipă, apoi adăugă : Du-te mereu la comisariatul militar. Ştii, pe mine m-au primit după ce am fost de trei ori acolo.

— Păi, eu şi Rakitin ne ducem în fiecare lună. Dar ce folos ? răspunse Veselov, cu glas surd.

Bătrînul Kuzma Razinkin alergă toată iarna la Veselovi, cu scrisori de la fiu-său.

— Ia uită-te, Andriuha ! striga moşneagul încă din prag, punîndu-şi ciomagul în colţ. Să ştii că Gavrea îi bate de-i snopeşte pe vrăjmaşi. Cică-i tanchist. Ia citeşte ! Scrie că a primit şi o medalie, drept răsplată pentru faptele lui.

Andrei îi citea scrisoarea, iar bătrînul asculta încordat, cu mîna dusă pîlnie la ureche.

În primăvara anului 1942, cînd începeau să se topească zăpezile, Gavrila fu rănit. Cînd află vestea aceasta,

bătrînul Kuzma se făcu pămîntiu la față și căzu la pat. Pe neașteptate, însă, Gavrila veni de la spital acasă, într-o învoire de două săptămîni, și boala lui Kuzma pieri ca prin farmec.

Gavrila fu întîmpinat de tot satul ca un erou. Toată lumea se bucura, rîdea — numai doi inși plîngeau : Kuzma, tatăl lui, și Ignat Isaev, coliliu și cu obrazul plin de zbîrcituri. Kuzma plîngea de bucurie, iar Ignat, din cine știe ce alte pricini. Ajuns anevoie acasă, bătrînul Ignat căzu la pat și nu se mai sculă.

Fu înmormîntat într-o tăcere deplină. Doar Demian Suhov își făcu larg semnul crucii și spuse :

— Ei, Ignatușka, odihnește-te în pace. Te-a pedepsit dumnezeu, și tot el te-a izbăvit. Să-ți fie țărîna ușoară...

După ce Gavrila plecă iar pe front, Andrei începu să se ducă mai des la comisariat. Evdokia nu spunea nimic, doar cînd și cînd ofta pe ascuns. Într-o zi, Andrei îi spuse :

— Înțelege-mă odată ! Nu pot să rămîn, cînd alții...

— Dar ce, parcă am zis ceva împotrivă ? atîta putu răspunde Evdokia. Andrei o îmbrățișă tăcut, o sărută pe capul lipit de umărul lui, adulmecîndu-i mirosul cunoscut al părului, unic în felul său.

În cele din urmă, Veselov și Rakitin își văzură dorința împlinită — cererile lor fură aprobate. Tocmai atunci fuseseră mobilizați Tumanov, Butîlkin și Borodin.

Mobilizații și voluntarii plecară cu căruțele la gară. În pripă, sacii cu lucruri, al lui Andrei și acela al lui Grigori, fură aruncați în aceeași căruță. Speriați de lacrimile femeilor, Polenka și Petka ședeau pe bagaje și, fără să vrea, se lipeau unul de altul, uitîndu-se la cei mari, care mergeau tăcuți în urma căruței.

Borodin pășea mărunt, șovăielnic, privind adesea îndărăt. Andrei călca sprinten, liniștit, cu buzele sever strînse. Se uită înapoi numai o singură dată, cînd dru-

mul urcă iute pe un colnic. Privi îndelung, de parcă ar fi vrut să-şi întipărească pentru totdeauna în minte priveliştea locurilor dragi, atît de bine cunoscute din copilărie: oglinda orbitoare a lacului, căsuţele împrăştiate ici, colo pe malul lui, plopii înalţi, rămuroşi, înşiraţi de-a lungul uliţelor.

În gară, Evdokia şi Anisia îşi luară copiii de mînă şi se apropiară de trenul care avea să le ducă bărbaţii la război. Petka strîngea mîna liberă a Polenkăi. Astfel se apropiară tuspatru de vagon. Grigori se uită la copii, îşi arcui sprîncenele, dar nu spuse nimic. Un zîmbet amar şerpui pe obrazul său roşietic, cu trăsături colţuroase. Dădu din mînă şi se sui în vagon. De acolo rosti:

— Ai grijă de căţea. Ziua să stea în lanţ, iar noaptea să-i dai drumul.

După ce plecă trenul, Evdokia nu se mai putu stăpîni. Plînse încet, amarnic, vlăguită, rezemată de umărul Anisiei. Aceasta o sprijinea cu grijă, lăsînd-o să-şi plîngă durerea în tăcere. Se întoarseră tăcute acasă. Evdokia parcă se mai liniştise. Totuşi, din cînd în cînd, întorcea privirea, ducînd batista la ochi.

— Şi mie mi-e milă de al meu, spuse pe neaşteptate Anisia, cînd ajunseră aproape de Lokti. Dar uite că nu plîng. Mi-ar părea bine să pot, şi nu pot. Oamenii n-au să mă înţeleagă...

Evdokia, care conducea de ani în şir brigada de la grădina de zarzavat, îi spuse:

— Vino între oameni şi ai s-o duci mai uşor. Vino să lucrezi chiar în brigada mea.

Anisia nu spuse nici „da", nici „nu". După o săptămînă, însă, veni la grădina de zarzavat a colhozului şi se apucă să plivească în tăcere straturile de morcovi.

Acum nimeni nu-i mai oprea pe Polenka şi pe Petka să se joace împreună.

4 La un an după aceea, Ivan Butîlkin, rănit, se întoarse de pe front. Vreo două săptămîni, umblă haihui pe ulițele satului, tot timpul beat, răcnind cît îl ținea gura. Femeile îl petreceau cu priviri mohorîte, iar unele spuneau :

— Oamenii de treabă sînt uciși pe front. Ce de înștiințări au sosit pînă acum ! Ieri, a primit și Avdotia Rakitina. Pînă acum tot plînge de se omoară. Iar pentru ăsta nu s-a găsit nici un glonț rătăcit...

La începutul primăverii anului 1944, Grigori se înființă și el în sat. În timp ce Anisia punea masa, Grigori ieși în ogradă, dădu drumul cățelei și se așeză pe scară. Cățeaua voinică scheuna subțirel, îl împungea cu botul în piept, cu labele pe genunchii lui, și-l lingea pe obraz. Grigori zîmbea și o mîngîia cu duioșie pe spinare.

După prînz, ieși din nou afară și stătu la soare cu ea, pînă seara.

A doua zi, Anisia se sculă cu noaptea-n cap, aprinse focul în sobă, găti prînzișorul, apoi legă într-o cîrpă un codru de pîine, cîteva ouă fierte tari și o sticlă cu lapte. Grigori, care nu se sculase din pat, îi urmărea în tăcere mișcările.

Cînd Anisia își puse haina spălăcită de soare, își luă bocceluța și dădu să plece, Grigori se ridică într-o rînă :

— Încotro ?

— Păi, eu... știi, nu-s bărbați la colhoz. Acu... muncesc în brigada Evdokiei Veselova, la zarzavat. Pregătim pămîntul pentru arătură.

— Stai aici ! îi porunci Grigori și se culcă la loc.

Anisia zăbovi cîteva clipe lîngă prag, neștiind ce să facă.

— Dar de ce... Pentru prînzișor, v-am fiert tăiței, am pus supa la cuptor... începu ea, dar tăcu numaidecît.

fiindcă Grigori își dădu repede jos din pat picioarele goale.

— Ți-am spus : stai acasă ! Grigori căscă și adăugă : Acu, o să muncesc eu.

Totuși, trecu o zi, două, dar Grigori nu se grăbea să iasă la muncă și nici pe nevastă-sa n-o lăsa să plece.

O săptămînă mai tîrziu, Grigori o întîlni pe malul lacului pe Evdokia, cu două găleți. În cei trei ani de război, îmbătrînise simțitor, arăta schimbată. Totuși o recunoscu numaidecît pe Duniașka de altădată. după mersul ei sprinten.

— Bună ziua, Evdokia Spiridonovna, rosti el cînd ajunse în dreptul ei.

— Bună ziua, îi întoarse binețele Evdokia, pentru întîia oară după seara aceea atît de îndepărtată, cînd se întîlniseră lîngă țarcul vitelor.

Grigori tăcea, neștiind ce să-i mai spună. Întîlnirea fusese prea neașteptată ca el să-și poată vedea îndată de drum.

— Iaca, m-am întors. Am fost rănit. Acu sînt aproape un schilod.

— Iar pe Andriușa l-au omorît... în patruzeci și trei. Ai auzit ?

Evdokia rosti aceste cuvinte încet, domol și izbucni într-un plîns mut, aproape fără lacrimi, pornind mai departe, încovoiată sub povara găleților pline. Era vădit că-și plînsese de mult tot amarul, că durerea ei nepieritoare nu mai putea să-i stoarcă decît cîteva lacrimi din ochi.

Grigori rămase cîteva clipe pe loc, uitîndu-se după ea. Apoi se apropie de apă. Sclipiri de aur, asemenea unor flori mari, tremurătoare, jucau peste tot lacul, care își pierduse de curînd veșmîntul de gheață. Lîngă mal. razele erau mai mari, dar mai încolo licăreau tot mai mici.

Borodin se așeză pe o lespede lustruită de unde, și luînd de jos o pietricică, o azvîrli departe în lac, ascultînd cu luare-aminte plescăitul ei surd. După o clipă, se gîndi : „Acu, zace la fund..." Se ridică și porni spre casă. Călca voios, de parcă și-ar fi aruncat în lac, împreună cu piatra, vreo zece ani din viață.

După cîteva zile de la întîlnirea lui Grigori cu Evdokia pe malul lacului, Polenka veni ca de obicei la Petka, avînd anume treburi cu el. Grigori, care tocmai prînzise, ședea la masă și fuma. Petka și oacheșul Vitka Tumanov stăteau la fereastră, pe o lăvicioară, cercetînd armonica nou nouță adusă de Grigori. Polenka trecu pragul și se sprijini de uscior, necutezînd să intre.

Grigori o recunoscu numaidecît, deși în lipsa lui crescuse, slăbise, fiind acum o fetișcană stîngace cu cosița împletită, lungă pînă la brîu. O cercetă îndelung printre gene măsurînd-o din cap pînă la picioare. Sub privirea lui stăruitoare, Polenka se roși, se zgribuli, gata să se repeadă glonț afară din odaie.

— Așa-a... făcu Grigori cu țigara în gură. A cui mi-oi fi tu ? Înainte de război, parcă nu era la noi în sat soiul ăsta de om cu gîtul lung...

Polenka nu mai putu să se stăpînească și ieși iute pe scară. Acolo își trase răsuflarea, rezemată de stîlpul cioplit al cerdacului, și fugi acasă, uitînd pentru ce anume venise la Piotr.

— Ce, te-a supărat cu ceva ? îl întrebă Petka cu obidă pe taică-său, după ce Polenka plecase, și-și lăsă în piept capul cu obrazi îmbujorați cine știe din ce pricină. Grigori se ridică de la masă, păși de colo, colo prin odaie, scuipă pe mucul de țigară, și-l aruncă într-un colț.

— Da tu de ce te-ai roșit ? întrebă el, întorcîndu-se spre fiu-său.

— Ba n-am roșit. De unde ai mai scos-o și p-asta ? răspunse Petka, învăpăindu-se și mai mult.

— Poate că avea vreo treabă aici, zise Vitka, netulburat.

Grigori zîmbi pe sub mustaţa aspră, gălbejită de tutun:

— Cred că de-acu n-o să mai vină p-aci. Nici cu treabă, nici fără treabă.

— Şi ce, asta te-ncălzeşte ? întrebă Petka, oţărît.

— Poate că da ! strigă Grigori. Ia te uită ! Mai bine învaţă să cînţi din armonică şi taci din gură. Că acu ţi-o iau înapoi !

Seara, cînd snopi de raze lungi, gălbui, răzbeau prin vălmăşagul norilor trandafirii, gingaşi, iar de la marginea satului, din dosul hambarelor făcute din bîrne lungi, se auzea larma copiilor. Petka ieşi din casă. Taică-său, care se juca cu căţeaua lîngă scară, îi striga :

— Departe pleci ?

— Ştiu şi eu ? Undeva m-oi duce. La Vitka poate.

Tăcură îndelung amîndoi. Părea că tatăl uitase de fiu. Plecat cu luare-aminte asupra căţelei, îi revăşea părul. Petka dădu să se întoarcă şi să plece, cînd taică-său, fără a ridica ochii, grăi din nou :

— Uitat-ai, oare, pentru ce ţi-am tăbăcit de atîtea ori pielea de pe şezut ?

— Ba nu, ţiu minte...

— Nu mai spune ! se miră Grigori şi-şi ridică spre el privirea neîncrezătoare. Apoi se sculă în picioare, urcă încet scara şi apucă clanţa uşii. Dacă ţii minte, atunci nu mai e nevoie să te lămuresc. Dacă te mai prind cu fata Evdokiei Veselova, te snopesc pentru cea din urmă oară în bătaie şi te zvîrl afară din casă, la mama dracului. Du-te unde vrei ! Vorba mea e vorbă. Mă cunoşti !

Apoi trînti năprasnic uşa în urma lui. Oftînd, Petka se lăsă jos, pe locul unde, cu cîteva clipe mai înainte, şezuse taică-său şi privi lacul, brăzdat cu dungi lungi, trandafirii.

Părea că în dosul hambarelor, băieţii băteau mingea de fotbal. Petka ardea de nerăbdare să fugă într-acolo.

Auzea însă chiotele subţiri ale fetişcanelor, care pesemne şedeau roată acolo, pe iarbă, urmărind jocul, şi nu îndrăzni. „De bună seamă că e şi Polenka printre fetişcane", se gîndi el. Iar taică-său... Dar poate că ea n-o fi acolo ? Petka se ridică, se întoarse, se uită la ferestrele casei, apoi, o luă încet spre hambare.

Polenka era acolo. Întoarse numaidecît capul spre el, privindu-l cu un zîmbet cam ruşinos şi totodată bucuroasă, pe cît i se păru lui Petka. Fără să-şi dea seama de ce, îşi închipui că toate fetişcanele o văzuseră zîmbind şi se opri locului.

— Hai, vino, vino-ncoace ! îi strigă Vitka cu glas răsunător. Petka rămase însă o clipă pe loc, apoi făcu cale întoarsă, copleşit de ruşine, parcă ar fi înşelat pe cineva.

Capitolul II

1 După ce Veselov plecase la unitate, fostul şofer Egor Tuşkov, scutit de mobilizare pentru cauză de boală, fu ales preşedinte al colhozului din Lokti.

— Să ştii că are vreun beteşug la grumaz. Ia uite la grumazul lui ce roşu e, şi doar olecuţă mai subţire ca al taurilor, spuneau femeile cu ciudă.

Colhoznicii nu mai avuseseră de ales.

Orice s-ar fi vorbit pe socoteala lui Tuşkov, în afară de el, de beţivul Amonjolov şi de vreo doi-trei moşnegi chiori, nu mai erau alţi bărbaţi în sat. Cine să conducă atunci colhozul ?

— Să conduci că eşti bărbat, îi aruncă în obraz Maria Bezrukova cu amărăciune, după adunare. Bine că măcar Veselova a fost aleasă în conducere. O să fie cu ochii pe tine...

Întors de la unitate, Butilkin, bunul prieten al preşedintelui, ajunse mîna dreaptă a acestuia. Fu numit magaziner.

— Ce faci, Egor ? se aprinse Evdokia, auzind de această măsură. De ce nu ceri părerea conducerii ?

— La ce bun s-o cer ? E vreme de război, nu ne arde de vorbărie. Nu-mi face greutăţi în muncă. Mai bine vezi-ţi de grădină. Uite, ţi se usucă toată varza...

Într-adevăr, varza se usca, fiindcă vremea se menţinea dogoritoare, secetoasă. Evdokia, Anisia şi alte femei, strivindu-şi umerii sub povara cobiliţelor, cărau toată ziua apă de la rîuleţ.

— Dar ce, din pricina leneviei noastre se usucă? îi răspunse ea preşedintelui, jignită. Ne-am ros umerii tot cărînd apă cu cobiliţele, îs numai răni. Ce, poţi să cari atîta apă ? Mai dă-mi vreo zece femei în brigadă. Măcar roşiile să le scăpăm de arşiţă.

— Bine, fie. O să-ţi trimit femei. Cu aceste cuvinte, Tuşkov se grăbi să scape de Veselova.

Chiar în cea dintîi adunare, Tuşkov şi Butîlkin îl strecurară pe Amonjolov în postul de preşedinte al comisiei de revizie. Pentru orice împrejurare, în ziua adunării, Veselova fu trimisă la raion să vîndă roşii murate. Cînd se întoarse şi află despre numirea lui Amonjolov, Evdokia îl luă la rost pe Tuşkov :

— Bine, Egor, aşa conduci tu ? Ţi-ai pus toţi prietenii în locşoare călduţe ! Toţi beţivii...

— Uite ce e ! răcni Egor. Grumazul lui gros se roşi pînă ce ajunse stacojiu. Să nu-mi faci mie pe colţoasa. În privinţa lui Amonjolov, aşa a hotărît adunarea. Şi nu ai cum să-i desfiinţezi hotărîrea. Hai, lasă-te de apucăturile de conducător ale bărbatului tău. Eşti tot Veselova, însă nu te cheamă Andrei, ci doar Duniaha. S-a isprăvit cu puterea Veselovilor în Lokti. O să mai vedem noi dacă face să rămîi în conducere. Ţi s-a dus varza, s-a uscat...

Evdokia nu mai putu să se stăpînească şi izbucni în plîns.

— Dar ce, parcă de putere am eu nevoie? Ești un nătărău...

Într-o zi, cu prilejul unei verificări care se făcu la magazie, au fost descoperite lipsuri mari de felurite produse agricole. Amonjolov, care conducea operațiile de verificare, ar fi vrut să cocoloșească lucrurile, dar interveni Evdokia. Tușkov îi spuse lui Butîlkin cu ciudă:

— Între noi fie vorba, dacă nu te pricepi, nu pune mîna. Acu n-avem ce face, o să predai cheile de la magazie. Pentru orice împrejurare... deocamdată...

— Dar cu... cu lipsa cum rămîne? întrebă Butîlkin, privindu-l rugător.

— Ai s-o acoperi... ca să nu-ți găsești beleaua.

— Dar cu ce? Se ridică aproape la douăzeci de mii, socotit în prețuri de stat...

— Ei, cu ce... Vinde-ți vaca, taie un porc, și dă fuga la raion. Acu, carnea... he-he! nu se vinde acolo la preț oficial. Îți mai rămîn și ceva bănuți...

— I-auzi, ticăloasa! Vrea să ajung la sapă de lemn, rosti oțărît Butîlkin, rotindu-și capul cu gît lung. Egor Ivanîci, dar multă vreme om mai răbda-o pe... Veselova?

— Mai domol cu vorba asta, Ivan... Trebuie să vedem cum s-o facem de două parale, fără gălăgie, fără grabă. Vine ea ziua aceea.

*

Totuși nu era ușor „s-o faci de două parale“ pe Evdokia. Cu toată mintea lui mărginită, Tușkov își dădea seama că putea să-și frîngă gîtul, așa că răspundea în doi peri la pisălogeala lui Butîlkin, care îi amintea mereu că trebuia „să-i astupe gura Veselovei“.

— Mai așteaptă, Ivan. Dumnezeu e atotputernic, dar are și el răbdare.

— Bine, așteaptă tu, i-o întorcea Butîlkin, rînjind nervos. Aștepți și iar aștepți, pînă ce-o feștelești ca prostu. Ține minte vorba mea. Veselova — n-o vezi? — își vîră

nasul în toate... ca o... of, ce să mai vorbesc cu tine !

— Ia nu te mai înfierbînta fără rost. Să știi că prostul îl duce pe ăl deștept la cimitir, și p-ormă moare și el.

Butîlkin își îndesa cu ciudă căciula pe ochi și pleca, lăsîndu-l pe președinte cîteva zile în pace.

Iarna, într-o bună zi, Evdokiei i se păru că din hambare lipsea o cantitate de grîne de sămînță. Acest lucru se petrecuse cam cu o jumătate de an înainte de a se întoarce Grigori. Cu toată împotrivirea lui Tușkov, Veselova izbuti să impună recîntărirea întregii cantități de sămînță din hambar. Într-adevăr, lipseau două sute de chintale.

— Ce lipsește o să cumpărăm, spuse Tușkov. Mai e pînă la primăvară.

— Departe-i pînă la soare, dar aproape e primăvara, răspunse Evdokia și începu să se pregătească spre a se duce la raion.

Tușkov se foi, tulburat :

— Dacă se află acu la raion că avem lipsă la sămînță, praful se alege de noi, îi spuse el Veselovei. Ce, nu-ți dai seama ? Nici tu n-o să rămîi cu obrazul curat, doar faci parte din conducere. La primăvară n-au să mai stea să facă imputări, că e vremea semănatului. Atunci au să vă dea sămînță.

— Vai, Egor, Egor ! Ai să înfunzi pușcăria. Mai devreme, ori mai tîrziu, ajungi după gratii, îl vesti Veselova și, fără a mai lua seama la ce spune, își continuă pregătirile de plecare.

— Ptiu, diavol cu fustă ! o ocărî Tușkov. Și cît de mare e lipsa ?

— Două sute de chintale.

— Bine, o să le punem la loc.

— De unde ? Cînd ? întrebă Veselova mirată.

— Peste o săptămînă. De unde ? Asta nu te privește.

Într-adevăr, după cîteva zile, trei camioane încărcate cu grîu sosiră la hambarul colhozului și mai veniră de

două ori. Cum-necum, Tuşkov făcuse rost de grîu de la colhozul vecin. Evdokia nu putea pricepe însă în ce chip făcuse treaba asta.

— Ei, acu eşti mulţumită? o întrebă Tuşkov veninos.

— Trebuie să cercetăm grîul, să vedem ce fel e. Poate că nu-i bun de sămînţă.

— Ce să-l mai cercetăm? Atîta ştiu şi eu: nu-i bun. O să-l schimbăm — asta-i mai uşor. Tuşkov tăcu o clipă, apoi adăugă: Uite, de asta tu să ai grijă. Aici, eşti tare.

Colhozul din Lokti avea un singur camion de o tonă şi jumătate, hodorogit de tot şi acela. Pînă în primăvară, Veselova se duse cu el de mai multe ori la raion, schimbînd sămînţa.

După aceea, avu grijă să fie pusă la saramură înainte de însămînţare. Iar cînd veni vremea semănăturilor, făptura slăbuţă a Evdokiei, cu rochia sărăcăcioasă, zdrenţuită pe ea, mereu se zărea pe cîmp.

Într-o zi, îi ceru lui Tuşkov să convoace adunarea generală pentru a discuta stadiul în care se aflau muncile de primăvară la cîmp. La adunare, sări numaidecît cu gura şi Maria Bezrukova:

— Nu e vorba de mersul muncilor, ci de preşedinte! izbucni ea, îndată ce Tuşkov deschise adunarea. Ei, ce ziceţi? O să-l tot ţinem pe Tuşkov la mare cinste, în loc de icoană? S-a îngrăşat ca un porc, nici nu mai vede împrejur de atîta osînză, iar femeia asta, uite, se zbate zi şi noapte pentru noi... Şi o arătă cu degetul pe Veselova.

— Tovarăşă Bezrukova, noi nu ne-am adunat aici pentru dare de seamă şi alegeri, o întrerupse Tuşkov. Uite, o să ne adunăm la iarnă, atunci ai să arăţi ce activă eşti.

Drept răspuns, cei de faţă strigară în cor:

— Maria are dreptate!

— Fără doar şi poate!

— Pune la ordinea de zi darea de seamă şi alegerile...

Moş Demian bătu cu băţul în podea:

— Strașnic te-ai îngrășat în slujbă, știm noi! Acu dai din coadă...

— S-a procopsit cu toptanu din avutul nostru! strigă Bezrukova.

Tușkov se uită buimac spre colțul în care ședeau Butîlkin și Amonjolov. Zîmbind slugarnic către adunarea întărîtată, spuse:

— Cum doriți, tovarăși colhoznici... Ei, eu sînt șofer de meserie, n-o să mor de foame. Iar despre vorbele alea... cu coadă și, ca să zic așa... cu slujba... n-aveți dreptate. Am muncit...

— Știm... Ia, mai bine spune-ne cîți nădragi ți-ai rupt în dos tot stînd pe scaun la birou? strigă Bezrukova, sărind din nou în picioare.

Bătrînul Razinkin, împungînd înainte cu bărbuța ascuțită, țipă pițigăiat:

— Ba-i gospodădar bun, și-a pus bazoane de piele!

— Tot de la colhoz! lămuri Demian Suhov.

— Ce mai tura-vura! Ne trebuie alt președinte! se auzea din toate părțile.

— Fără un scop anume, Tușkov muta mereu pe masă de colo, colo un căpețel de creion tocit, repetînd:

— Cum doriți... cum doriți... Atîta numai, că la ordinea de zi nu-i darea de seamă și alegerile. Și apoi, nu s-a cerut avizul raionului. Lipsește delegatul...

— Las' c-o să-l cerem pe urmă. În privința asta, n-avea grijă...

— Liniște! Cer cuvîntul! strigă deodată Butîlkin, ridicîndu-se în picioare.

Se auziră strigăte:

— Hei, cei din față, ia vedeți, nu-i cumva beat?

— Pare-se că nu... Doar n-are cheile de la magazie...

— Ei, atunci să vorbească.

Butîlkin își roti privirile în toate părțile și se uită cu ciudă la Bezrukova: „Cine dracu te-a pus?!" Dădu cu ochii de Borodin, de curînd ieșit din spital, care ședea

posomorît, aproape de uşă, şi după ce-şi opri cîteva clipe privirea asupra lui începu :

— Întîi şi întîi, tovarăşe femei... în privinţa magaziei... Îmi pare rău de ce s-a întîmplat. Mărturisesc pe şleau, ca un colhoznic ce sînt, că m-a durut inima de ruşine. Am acoperit lipsa cu bani gheaţă şi am lămurit totul. Iar în ce priveşte băutura, apoi beau cu banii mei, da : am tot dreptul, fiindcă am luat băutura de la centru...

— Ia isprăveşte cu predislovia şi treci la chestie, dacă ai ce spune. N-o mai lungi aiurea, îl întrerupse Suhov, izbind cu băţul în podea.

— Da, am ce spune. Ţiu la colhoz, ca şi voi toţi cei de faţă. Adevărat, Egor Ivanîci nu-i tocmai omul potrivit. Îi vine greu, e o slujbă prea grea pentru puterile lui. Adevărat, e nevoie de un nou preşedinte, adică de unul mai bun. Dar care e acesta ? Doar în colhoz sînt numai muieri...

— Şi dacă-s numai muieri ? sări în sus Bezrukova, ieşind în mijlocul sălii. Tocmai asta am spus şi eu...

— Mai bine şezi, mătuşă, i-o reteză Tuşkov.

Amonjolov îşi mişcă umerii de uriaş, o apucă de mînă şi o trase la loc.

— Pare-se că muierile-s mai isteţe, he-he, cînd tac din gură, începu din nou Butîlkin, dar Maria ţipa ca din gură de şarpe :

— Ia lasă-mă, diavol zbanghiu ! şi se smulse din braţele lui Amonjolov.

Acesta mormăi pe sub nas :

— Nu-i muiere, ci drac curat...

— Spui că-s numai muieri în colhoz. Dar am auzit că în multe sate au fost puse muieri la conducerea colhozurilor. Şi să ştiţi că acolo oamenii o duc mai bine ca noi.

Butîlkin răcni :

— Şi pe cine vrei să pui ? Pe cine ? Nu cumva pe Veselova ? Ca un fel de ţarină ; de, adicătelea să se

urce pe tron după bărbat-su și să-și puie coroana? Și adăugă batjocoritor: Ei, care vreți, votați-o. Îi place să comande...

Evdokia sări în picioare, dar o clipă, nu fu în stare să spună nimic.

— Eu... Vorbește, dar n-o lua razna, strigă ea în cele din urmă, mînioasă. Coroana aia n-o port pe cap, ci pe umeri — e o cobiliță. E grea, dar tot o port, fiindcă trebuie...

— Glumele lui Butîlkin sînt neghioabe și nelalocul lor, o sprijini Suhov pe Veselova.

— Păi, toată ședința asta e nelalocul ei. Te întrebi: la ce bun să-l înlocuim pe Tușkov?

— Nu mai merge treaba cu un președinte ca el!

Jignită, mînioasă de ieșirea lui Butîlkin, Evdokia nu apucă să se așeze la loc, cînd fostul magaziner, fără a o lăsa să-și vină în fire, strigă, ca să nu scape prilejul:

— Parcă zic eu că merge? De bună seamă că nu. Dar iacă, Veselova nu vrea, fiindcă... nu e potrivită. Bine a zis, cinstit: cu cobilița face treabă, dar cu colhozul, nu-u... Și atunci, ce ne facem, ce ne facem? Butîlkin tăcu o clipă, parcă ar fi chibzuit, și deodată se pocni zgomotos cu palma peste frunte: Ha, mai și întreb ce ne facem?! Uite-l pe Borodin! Hai să-l alegem pe Borodin!

— Bine a zis! strigă Amonjolov de la locul său. Colhoznicele tăceau, nedumerite parcă toate deodată. În mijlocul tăcerii obștești răsună încă o dată glasul tărăgănat al lui Amonjolov: Isteț foc capul lui Vanka. Drac curat!

— Și de ce n-ar fi bun ca președinte? strigă Butîlkin. A fost pe front, îl cunoaștem din copilărie...

— Tocmai asta-i, că-l cunoaștem...

— Ce ziceți, femei? Nu s-o potrivi, ai?

— Al de n-are ciubote umblă și cu opinci. Iar în țara orbilor, cică și chioru-i împărat.

Butîlkin se foia pe dinaintea colhoznicilor, iute ca un titirez. Deodată îşi smulse şapca din cap, o strînse la piept şi încheie :

— Ei, ce ne rămîne de făcut ? Evdokia Spiridonovna nu vrea. Aţi auzit-o şi voi. Pe Tuşkov nu-l mai vrem noi. În afară de Tuşkov şi de Borodin pe cine mai avem ? Iar Borodin... La ce să ne mai aducem aminte de trecut ? Doar a fost pe front. Şi frontul nu-i glumă. Îl căleşte pe om...

Colhoznicii tăceau, duşi pe gînduri. Apoi unul oftă :

— Schimbăm un jegos p-un rîios...

— Băgaţi de seamă, femei... spuse Bezrukova, cu jumătate de glas, dîndu-şi seama că era cu neputinţă să-i înfrunte pe Butîlkin şi pe cîrdaşii lui. Să nu vă pară rău mai pe urmă...

— Mai rău n-are cum să fie. Orice s-ar zice, omul a fost pe front...

— Haideţi să votăm.

Şi astfel Grigori fu ales preşedinte de colhoz, cu totul pe neaşteptate pentru el însuşi.

2 Cînd vestea celor petrecute la Lokti ajunse la cunoştinţa raionului, sosi de acolo un delegat. După ce se lămuri ca lumea, îl luă pe Grigori cu el, la comitetul executiv raional. Cei de la comitet se codiră, şovăiră, dar pînă la urmă se văzură nevoiţi să aprobe hotărîrea adunării generale a colhozului, mai cu seamă că Tuşkov nu se bucura de o faimă prea bună ca preşedinte.

— Ei, dă-i drumul, de vreme ce colhoznicii ţi-au acordat încrederea lor, i se spuse lui Borodin la comitetul excutiv. E o gospodărie grea, n-o să te descurci uşor.

— Ne-om da silința, răspunse Grigori cu răceală. Apoi se gîndi dacă nu era cazul să spună ceva mai serios, mai de seamă, și adăugă : Nu-s deprins cu conducerea, asta-i...

— Ei, Borodin, nimeni nu se naște învățat. Experiența în conducere se dobîndește muncind.

Grigori ar fi zîmbit, dar nu îndrăznea. Doar după ce ieși afară, rînji cu buzele strîmbe.

După atîția ani de război, izbele colhoznicilor se părăginiseră, staulele erau dezvelite — paiele de pe acoperișuri fuseseră date ca hrană vitelor și, din lipsă de brațe de muncă, nu putuseră fi drese.

După ce fu ales președinte al colhozului, Grigori își dădu seama de toate neajunsurile acestea. Nu s-ar putea spune că funcția aceea ar fi avut darul să-l bucure în chip deosebit; noua lui poziție îi stîrnea, mai curînd, un fel de nedumerire tăcută. I se părea ciudat, neobișnuit, cînd se gîndea că acum avea în grija lui conducerea întregii gospodării obștești.

Fără să-și dea seama de ce, își amintea două întîmplări dintr-un trecut îndepărtat, fără nici o legătură una cu alta. Iată-l în genunchi înaintea Duniașkăi, cu brațele întinse spre ea. Și iată-l în fața colhoznicilor, rugîndu-i umil, împotriva voinței sale, să-l primească în colhoz. Aceste amintiri se explicau, poate, prin faptul că în ambele cazuri o vedea pe Duniașka înaintea lui. Și atunci cînd căzuse în genunchi, și atunci cînd se rugase să fie primit în colhoz, Duniașka îl privise batjocoritoare — cum își dădea seama abia acum — cu dispreț, de sus.

Grigori își amintea de aceste scene și zîmbea molcom, fără să vrea : „Bine, bine... să te vedem cum o să te uiți acu".

La cîteva zile după ce fusese ales, se și duse la ea. Îi trecea pragul pentru a doua oară în viață. Tăcut, fără să dea ziua bună, se îndreptă spre masa cu o față

veche, curată, privi pereţii odăiţei scunde, patul de fier cu aşternut sărăcăcios, cu două perne înfăţate în stambă înflorată, perdeluţele de tifon de la ferestre...

La celălalt capăt al mesei, şedea Evdokia, mîngîind-o pe creştet pe Polenka, care se lipise de ea speriată, şi se uita nedumerită la Borodin.

— Asta-i, rosti el în cele din urmă. Şi după o clipă de tăcere, adăugă: Aşa se întîmplă-n viaţă...

Evdokia nu răspunse nimic. Aştepta. Grigori, parcă apăsat de tăcerea ei, strînse din umeri şi urmă, rînjind din nou pe sub mustăţi:

— Pe vremuri taică-meu spunea: „Viaţa e totdeauna un joc — ori ai pierdut, ori ai cîştigat". Aşa-i? Iacătă, tu ai pierdut...

— Nu înţeleg ce vrei să spui, răspunse Evdokia, liniştită. Apoi se aplecă spre Polenka: Du-te afară, fetiţo, joacă-te puţin.

— Nu înţelegi... Minţi! rînji Grigori. Şi strigă: Vorbeşti anapoda! Iacătă avuţiile tale, astea-s! Se ridică şi împunse cu degetul patul de fier, ferestrele cu perdele de tifon. Dulce viaţă ţi-a făurit Andriuha. Dormiţi pe scîndurile goale. Înfulecaţi pîine cu apă...

— Ce, ai venit să-ţi baţi joc de mine? întrebă Evdokia, cu glas sugrumat. Se ridică de pe scaun. Dacă-i aşa... şi-i arătă uşa cu mîna.

— Stai, gospodino, nu mă goni. M-ai dat o dată afară, ajunge. Tu şi Andriuha m-aţi făcut să mă încovoi, m-aţi silit să mă umilesc... Iacătă că, la urma urmelor, tot eu am biruit. Eu! Şi acu vin să te privesc în ochi...

— Hai, priveşte! Priveşte! Ce vezi în ei?! strigă Evdokia atît de aprig, încît Grigori tresări, înălţă capul şi tresări iar cînd îi întîlni ochii: batjocoritori, plini de dispreţ, privindu-l de sus, ca totdeauna. Şi n-o mai vedea acum pe Evdokia, ci pe Duniaşka de altădată, însă mai tare ca ea.

Rămase cîteva clipe amuţit. Apoi mustăţile îi zvîcniră şi începură să-i tremure ciudat.

— Hai, cară-te, rosti Evdokia, fulgerîndu-l mereu cu privirea. Neputînd s-o îndure, Grigori se întoarse şi păşi spre uşă.

— Bine... Să ştii că ai fost scoasă din conducere — aşa s-a hotărît în şedinţă. La stăruinţa mea. Aşa că poţi să nu mai vii la sediu.

*

Curînd după această întîmplare, într-o zi caldă, însorită, Grigori, care cerceta holdele călare, îl întîlni pe Butîlkin, nu departe de sat. Acesta, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, păşea pe drum, mormăind un cîntec, ori cine ştie ce altceva.

— Ce, ai tras la măsea ? îi strigă Borodin, apropiindu-se de el. Butîlkin îl privi chiorîş, scuipă în praf şi abia după aceea răspunse :

— Ce să fac ? !

— De unde vii ?

— Din colo, arătă Butîlkin din cap.

Grigori sări din şa, îşi înfăşură dîrlogii în jurul mîinii, se aşeză jos pe iarbă şi-şi aprinse o ţigară Apoi, fără a spune o vorbă, îi întinse lui Butîlkin punga cu tutun.

— Nu, nu-mi stric sănătatea, Grigori Petrovici, mă cruţ cît pot.

Borodin privea cu luare-aminte şuviţa şerpuitoare de fum care ieşea din ţigară.

— Atunci, în adunare, ai făcut o propagandă straşnică pentru mine. Dar nu pot să-mi dau seama de ce.

— Ei, pînă-i creşte mare o să-ţi dai seama pe deplin, răspunse Butîlkin. Pînă atunci, să ştii că-mi eşti dator.

— Ce spui ? Da de ce nu ieşi la muncă ?

Butîlkin ridică din umerii acoperiţi cu o zdreanţă roşcată ce amintea pe departe cu o haină.

— Îmi face rău dacă stau în soare. Mai înainte, de, aveam slujbă de magaziner. Era bine : umbră, răcoare. Şi acu e liberă slujba asta.

— Păi, o să bei tot.

— Cu păhărelul ? În glasul lui Butîlkin suna o mirare sinceră. Lumea cară apa din Alakul cu găleata şi el tot plin-plinuţ rămîne...

O săptămînă mai tîrziu, Borodin îl numi pe Butîlkin magaziner. Colhoznicii săriră cu gura pe el, neliniştiţi :

— Ce faci, Grigori Petrovici ?

— Iar o să fure tot !

— Dacă-i mai vine năravul ăsta, îl dăm în judecată, îi potoli Borodin. Doar eu nu-s Tuşkov.

— Ei, bagă de seamă...

Curînd după aceea, Tuşkov, fostul preşedinte, care acum era din nou şofer, îi aduse cu maşina lui Borodin, noaptea, un porc tăiat. Amonjolov îl săltă uşor pe umeri, îl duse în beci şi-l puse pe gheaţă.

Toate acestea le făcură repede, dar fără pripeală. Tuşkov şi Amonjolov umblau prin ograda lui Grigori, de parcă acolo ar fi hălăduit de cînd lumea. Cînd auzi cîinele lătrînd cu înverşunare, Grigori ieşi afară. Tuşkov, care se şi suise în cabina maşinii, rosti :

— Rămîi cu bine, preşedinte.

— Rămîi cu bine şi nu-ţi uita prietenii, adăugă Amonjolov, plescăind din limbă, în semn de admiraţie : Phii, ce cîine ai, curat diavol !

Maşina plecă. Grigori coborî în beci şi acolo scăpără un chibrit. Apoi aduse din casă un lacăt şi-l atîrnă la uşa grea de scînduri groase de pin.

Dimineaţa trecu pe la magazie şi-şi arcui aspru sprîncenele :

— Ce-ai făcut ?

— Ei, ce să mai vorbim! Doar toată lumea trebuie să trăiască. Fii pe pace, Grigori Petrovici. Mai sînt oameni de treabă în Lokti.

Şi Butîlkin izbucni în rîs, obraznic, sigur de sine, dîndu-şi pe spate capul mic, cu părul aspru, rar, de culoarea nisipului. Grigori se apropie şi se aplecă spre faţa lui Butîlkin:

— Nu-ţi rînji colţii, că ţi-i fac fărîme!

Rîsul lui Butîlkin se curmă brusc şi, în aceeaşi clipă, capul îi reveni la loc. Ochii lui verzi îl fulgerară pe Borodin, iar buzele lungi, subţiri, zvîcniră de mai multe ori, descoperindu-i dinţii albi, dar cam rari şi strîmbi.

— Ia să te văd cum mi-i faci fărîme! răspunse el, răspicat, şi-şi mai descoperi o clipă dinţii, urmînd: Uite ce am să-ţi spun... Cine crezi că te-a făcut preşedinte? Şi pentru ce? Socoţi că pentru ochii tăi frumoşi? Dacă nu-ţi place, cară-te. Auzi, vine omul la el, cu inima deschisă, gata să-i dea tot, şi el îl cinsteşte cu una peste bot. Nu, frate-miu, beau bucuros şi... da, poate chiar fur. Dar nu pot răbda să fiu jignit.

— Aşa. Va să zică, bagi mîna în avutul colhozului?!

— Ei, ce să-i faci... De la oameni nu fur, că pentru aşa ceva înfund la iuţeală puşcăria. Şi apoi, mi-e milă de ei, sărmanii...

— Şi ce, e mai puţin primejdios să furi de la colhoz?

— Verificat prin practică, adeveri Butîlkin, ceva mai paşnic. În magazie, ba ai scăzămînt pentru evaporare, ba pierderi din volum, ba şoareci — mama lor... Mai cu seamă dacă te ai bine cu conducerea...

— Aşa, rosti Borodin, aşezîndu-se pe un sac de tărîţe. Mare coţcar îmi eşti...

— Credeam că dumneavoastră aveţi cunoştinţă de toate acestea, răspunse Butîlkin cu un zîmbet, de astă dată batjocoritor.

— De ce, de ce să am cunoştinţă ? Hai, zi-i mai departe ! ridică vocea Borodin, dar îşi dădu seama şi el că Butîlkin simţea tonul fals din vorbele lui răstite.

— Nu te frămînta, Grigori Petrovici, spuse acesta domol, împăciuitor, plimbîndu-se prin magazie. Pleoapa dreaptă i se zbătea, parc-ar fi clipit tot timpul. O să fie bine. Ce-i viaţa ? E totdeauna o povară, dacă n-ai dibuit drumul cel mai potrivit...

Grigori sări în picioare, mirat.

— Ce, ce ?

Din nou îi răsunau în urechi cuvintele tatălui său : „Fiecare trăieşte cum îl taie capul..." Parcă ieri i le spusese.

— Zic : în viaţă trebuie să dibui un drum potrivit, repetă Butîlkin. Iar tu, deocamdată, nu ţi l-ai dibuit pe al tău, aşa că n-ai decît să calci pe al nostru ! Este ?

*

Seara, înainte de a se culca, Borodin şezu îndelung pe pat, scărpinîndu-şi pieptul păros şi tot morfolind din buze. Aşadar, iată pentru ce fusese ales preşedinte. „«Calcă pe drumul nostru...» Ăsta-i drumul meu, tată !..."

Anisia intră şi puse pe pat cearşafuri curate :

— Ia scoală, să le aştern.

Grigori se ridică ascultător. După ce schimbă cearşafurile, Anisia îşi vîrî mîinile sub şorţ şi întrebă :

— Da de unde-i carnea aia la noi în beci ?

— Care carne ? A-a... E carnea noastră, şi cu asta basta.

— A noastră ? Azi-noapte am auzit intrînd în ogradă o maşină.

— Ce spui ? ! Se zice că muierile-s toante rău, dar tu ai glagore, nu glumă ! Şi Grigori adăugă ameninţător : Atîta mai lipseşte — să-i spui şi băiatului ce şi cum. Ai destulă minte, cred, pentru aşa ceva.

Anisia clătină din cap şi ieşi. Îndată după aceea, în odaie dădu buzna Petka, îmbujorat la faţă. Grigori îşi aminti imediat că, trecînd pe înserate pe lîngă casa Veselovilor, îşi zărise fiul stînd la masă sub plopul bătrîn, rămuros, şi uitîndu-se într-o carte împreună cu Polenka. Capetele lor aproape că se atingeau. Evdokia, cu spatele spre gardul lîngă care se oprise Grigori, gătea cina, trebăluind la vatra de vară. Apoi se apropiase de masă, se aplecase şi ea asupra cărţii, mîngîindu-şi fata pe cap. Pe urmă, îl mîngîiase şi pe Petka. Grigori se gîndea să sară peste gard, să-l înşface pe Petka de mînă şi să-i tragă pe loc o bătaie zdravănă ca să uite o dată pentru totdeauna drumul spre casa Veselovei. Pe uliţă treceau însă mereu oameni. Grigori se îndreptase spre casă, spunîndu-şi mereu în gînd: „Bine, vii tu acasă, o să te jupoi de piele". Şi acum îşi privea fiul printre gene.

Cînd dădu cu ochii de taică-său, Petka se potoli, lăsîndu-se de pe un picior pe altul, nehotărît.

— Ia, spune, de unde-mi vii? îl întrebă Grigori înciudat, cu tîlc. Hai, zi!

Grigori credea că băiatul o să se fîstîcească, ba chiar c-o să plîngă. Petka ridică puţin capul şi-l privi pe sub sprîncene. Grigori gîndi deodată, speriat: „Ce e mai mult în privirea lui: frică, ori încăpăţînare?"

— Ei, de ce taci? Ţi-ai înghiţit limba? Vorbeşte!

Petka nu răspunse nici de astă dată, dîndu-se încet îndărăt, spre uşă.

— Încotro, ţîncule? Stai aşa!

Băiatul se opri în loc, lăsîndu-se iar cînd pe un picior, cînd pe altul.

— Stau. Da de ce strigi?

Grigori nu pricepu nici de data aceasta ce anume răsunase în vorbele fiului său. Fiindcă nu pricepu, se mînie şi mai rău. Întinse mîna după cureaua din cui. Petka feri în lături speriat, se ghemui, amuţi, vîrîndu-şi

capul între umeri, parc-ar fi căutat scăpare de mînia tatălui său.

Spaima din ochii băiatului, lipsit de apărare, îl făcu pesemne pe Grigori să-şi vină în fire. Aruncă cureaua cît colo şi se lăsă greu pe laviţă, rezemîndu-se de perete, cu ochii închişi.

Cînd îi deschise, Petka stătea tot în locul acela. Anisia era lîngă el şi-şi privea bărbatul în tăcere, cu o dojană mută, compătimitoare.

— Ce, vrei să bagi copilul în mormînt ? îl mustră ea cu voce abia auzită. E greu să-l scrînteşti la cap ?...

— Te-ai găsit pe cine să scrînteşti ?... Să-i frîng cerbicia, asta ar trebui !

— Doamne ! Unde vezi tu cerbicie la un copil ? L-ai zăpăcit de tot.

— Unde ? Glasul lui Grigori îşi recăpătase tăria : Unde, zici ? Da ce, nu-ţi mai dai seama de nimic ? Iată că eu îmi dau seama, pe cît se pare. Ei, ce să mai... Grigori îşi aruncă haina pe umeri, smulse şapca din cui şi se întoarse din prag : Uite, şi pe tine am vrut să te îndoi, să te încovoi pînă la pămînt şi am făcut-o din răsputeri, pînă trosneai. Da nu te-am frînt de-a binelea. Tot străină-mi eşti. Şi simt că Petka, pramatia, creşte leit ca tine.

Deodată, Grigori îşi aminti cum stătea Evdokia aplecată asupra fetei şi asupra lui Petka. „Da, te pomeneşti că şi aia îl învaţă toate cele după capul ei..." La acest gînd tresări şi, deodată, zbieră la Petka :

— Dacă te mai prind o dată acolo, te rup în bătăi !

3 Nevasta îi stîrnea mai puţine griji lui Grigori. Ea era o făptură oarecum ciudată, necuvîntătoare, de neînţeles, chiar înainte de mobilizarea lui. Se întîmpla să nu deschidă gura o săptămînă sau două. Tre-

băluia prin casă, tiptil, fără zgomot cu gîndul la ale ei. În schimb fiul lui îl îngrijora cu fiece zi tot mai mult.

Tot timpul cît fusese mobilizat, fără să știe de ce, își amintea mereu unul și același tablou : Evdokia, Anisia, Petka și Polenka, tuspatru la gară, lîngă trenul care pleca. Petka și Polenka se țineau de mînă, privind neliniștiți, copilărește, căutînd să priceapă ce se petrece. Pe cînd se întorcea acasă, Grigori își spunea în gînd : „Anisia ? Naiba s-o ia ! Băiatul, însă, nu-l dau nimănui. Cu dinții rup beregata oricui pentru el..."

Mai înainte, temîndu-se de taică-său, Petka se arăta supus, tăcea în fața acestuia, era cuminte, nu se ducea la Veselova și îndeobște la nimeni, stînd zile întregi cu armonica în mînă.

— Îți place darul ? îl întrebase taică-său într-o zi.

— Da.

— Ei, vezi ? Dacă ai să fii cuminte, o să-ți cumpăr tot ce vrei.

Curînd, însă, Petka lăsase baltă armonica, aproape nu se mai atingea de ea, făcîndu-se nevăzut cu droaia de copii undeva la lac. Grigori îl privea cercetător, mirat. Într-o zi, îl întrebă :

— De ce nu mai înveți să cînți la armonică ?

— Nu-mi place.

— Ei asta ! Și de ce ?

— Așa... Petka își șterse nasul cu mîneca, ridică ochii spre taică-său, vrînd să spună ceva, dar nu îndrăzni și întoarse capul, tresărind cînd îl auzi că se răstește :

— Ei, hai, spune ! Parcă ți-era vorba pe buze.

— Ba nu era de loc, începu Petka. Se opri o clipă, și deodată rosti cu tărie : Și dacă era ? Ce te privește ? Dacă am tăcut, înseamnă că m-am răzgîndit...

— Aha... așa vorbești tu cu taică-tău ? se aprinse Grigori. Bine. Las' că-ți arăt eu ție să te mai „răzgîndești" ! Iar ai fost la Veselova, da ? Hai, spune. Acu pun mîna pe curea !

O luminiță de ură scăpără în ochii căprui ai lui Petka. Se trase tăcut într-un colț, ghemuindu-se acolo, ca o mică sălbăticiune încolțită.

Dacă n-ar fi fost acea luminiță, poate că lucrurile n-ar fi mers mai departe. Din toată făptura mică, ghemuită, speriată, a fiului, numai ochii îi trădau nesupunerea. Taică-său îl plesni cu cureaua :

— Ai să spui odată ? Vorbește, mama ta de cîine !

Petka își mușcă buzele tremurătoare, își feri fața cu mîinile, dar nu izbucni în plîns. Grigori își aminti că nici atunci, pe malul lacului, cînd îl găsise cu Polenka și-l șfichiuise cu nuiaua, nu plînsese. Această amintire îl făcu să turbeze de mînie. Mîna în care strîngea cureaua zvîcni spasmodic.

— Hai, lovește-mă ! strigă deodată Petka cu glas subțirel. Lovește-mă ! Am fost la Polenka, și la tușa Dunia, și am să mă mai duc...

Grigori îl bătu măr. Anisia veni în goană de afară și, plîngînd în hohote, îl ridică pe Petka de jos. Încovoindu-se de încordare îl duse în bucătărie.

După cîteva ore, Grigori trecu pe acolo. Anisia se așeză între el și băiat. Ferindu-l cu trupul ei, îl rugă, șoptind plină de ură :

— Pleacă...

Fără să spună o vorbă, Grigori o împinse la o parte și se uita la Petka. Băiatul zăcea pe laviță, îmbujorat, aprins de fierbințeală.

— Ei, ce zici ? Te mai duci ?

Petka dădu ușor din cap, deschise ochii și rosti cu o sforțare :

— Mi-ai adus armonica să nu mă mai duc la Polenka și la tușa Dunia ? Ce-mi trebuie armonica ? N-am nevoie...

Grigori îl privi cîteva clipe mirat, întrebîndu-se ce să-i răspundă.

— Să ştii, adăugă băiatul, că rîd de mine toţi băieţii : „Te-ai speriat de taică-tău, te-ai vîndut pe o armonică", aşa îmi strigă.

— Nu mai spune !

— Aşa e ! răspunse Petka, oftînd adînc, întretăiat. Iar Vitka Tumanov a rupt de tot prietenia cu mine. Du-te, zice, de scîrţîie din prăpădita ta de armonică.

— Şi tu ce i-ai spus ? stărui Grigori.

— O să mă împac cu Vitka. Şi am să mă duc la Veselova. N-ai cum să mă...

Nu-şi isprăvi vorba. Grigori se aplecă, îl înşfăcă de umerii slăbuţi, îi trase faţa palidă spre a sa, care, deodată, deveni cenuşie şi, înţepîndu-i obrajii cu mustăţile, răcni :

— Şi eu îţi spun : n-ai să te duci, ţîncule ! Ai înţeles ? Nu te duci ! Altfel te fărîm !

Grigori răcni ultimele cuvinte atît de năprasnic, încît Petka simţi că i se sparge ceva în urechi, cu un ţiuit asurzitor. Îşi privi cîteva clipe tatăl cu ochii holbaţi, apoi izbucni într-un ţipăt sfîşietor.

Toată noaptea se zvîrcoli în aşternut cu fierbinţeală mare.

*

Zăcu la pat cîteva săptămîni. Cînd îşi veni în fire, vremea era rece şi neguroasă, ca toamna. Vîntul tăios bătea dinspre lac, smulgînd din arţari şi din plopi frunzele grele şi zvîrlindu-le de-a lungul uliţei. Crengile negre, răsfirate, ale copacilor se legănau, parcă s-ar fi apărat de cineva.

Către seară, Petka se îmbrăcă mai gros, ieşi afară şi se aşeză pe lăvicioara din faţa casei. Privea ultimii pescăruşi, acele păsări nu prea mari, dar vînjoase, parcă turnate dintr-un metal tare, care săgetau prin aer, sub cerul jos, deasupra lacului.

Deodată se ivi de după colț Vitka. Purta cizme cu carîmbi înalți și o cămașă neagră. Șapca, soioasă, cu cozoroc lung, i se ridica mult deasupra capului. N-avea nasturi la cămașă, umblînd cu pieptul gol, vînăt de frig.

— Ia te uită ! strigă Vitka, bucuros, cînd dădu cu ochii de Piotr. Noroc, Petka. Și eu credeam că zaci încă.

Petka îi răspunse la binețe. Tumanov se așeză lîngă el.

— E frig al dracului. Ce vară păcătoasă : nici nu poți să te scalzi în lac ! Tu stai bine : uite ce flanea groasă ai pe tine. Tăcu o clipă, apoi întrebă : E adevărat că te-a bătut taică-tău ?

— Ce te privește pe tine ?

— Ei, am zis și eu așa... Nu te supăra.

— Aveam de gînd să mă împac cu tine, spuse Petka.

— Ei bine, fie, încuviință Vitka, grav, și trăgînd cu putere aer pe nas, repetă : E frig al dracului ! Dar pentru ce te-a bătut taică-tău ?

— Pentru ce ? Habar n-am.

— Ei, eu am plecat, că m-a pătruns frigul pînă la oase, spuse Vitka. Vino mîine pe la mine.

— Bine, viu.

Vitka plecă. Petka începu din nou să caute cu privirile pescărușii pe cerul plumburiu de deasupra lacului. Acolo se tîrau însă doar norii cenușii, scămoșați, grei. Și totul părea pustiu.

4 Spre mijlocul anului 1944, se întoarseră în sat de prin spitale Fedot Artiuhin, Pavel Tumanov și Gavrila Razinkin. Îi întîmpină toată suflarea, cu mic cu mare. Se puneau mese de-a dreptul pe uliță și, cîteva zile la rînd, satul vuia de larmă, de strigăte și cîntări învălmășite.

— Petreceţi şi vă veseliţi ! răcnea Fedot, beat turtă. Îşi pierduse undeva cîrja şi acum şchiopăta mai rău ca de obicei. Cu bluza ostăşească descheiată la guler, fără centură, se repezea avîntat, sărutînd ba pe un colhoznic, ba pe altul. Doar am luptat în război, da !...

— Aţi luptat... încuviinţa, dînd din cap, bătrînul Kuzma Razinkin, beat şi el de fericire, fără să se îndepărteze un pas de lîngă fiu-său. Ia priviţi-mi fecioru, pe Gavrea. Are vreo două funturi[1] de ordine şi medalii. Altădată, se dădeau cruci. Alea erau mai uşoare, nu cîntăreau atît de mult, turuia Kuzma.

— Dar şi eu... îi răspundea Fedot lui Kuzma. Cu toate că n-am decoraţii, ehei... De cîte ori am fost în iad... mamă doamne, nici acu nu-mi vine să cred că am scăpat viu ! De aceea, nu-i păcat să petrecem olecuţă. Acu, o să avem şi noi parte de viaţă ! Hei, Grigori Petrovici... Grigori Petrovici ! strigă Artiuhin, zărindu-l pe Borodin, care trecea pe aproape. Cinsteşte cu mine, fă-mi plăcerea...

Borodin luă un pahar cu bere, îl goli fără poftă şi-şi şterse mustăţile.

— Ei, Grigori Petrovici, iată ce zic eu... începu Fedot, dar Borodin, dînd din mînă a lehamite, se îndreptă spre Musa Amonjolov, care stătea deoparte, lîngă hambare, şi-i făcea semn.

— Ce, tu nu eşti beat ? îl întrebă Grigori, apropiindu-se de el. Prietenul tău Egor s-a şi îmbătat criţă.

— Ştiu eu de ce nu băut, răspunse Musa scurt. Preşedinte, mîine la mine nevoie de caruţa cu doi cai. Pentru doua dzile.

— Ce faceţi cu ea ?

— Treba noastra.

[1] Măsură de greutate veche egală cu aproximativ 400 gr.

— Aşa-a ? Dar ce sînt eu : preşedinte, ori ba ? se aprinse Grigori.

— Porcul l-ai luat ? îi aminti Musa, nespus de calm.

— Aha... începu Grigori, dar nu putu să urmeze.

— Cu chit ai se ştii mai puţin, preten, cu atit mai bine pentru mata, îl întrerupse Musa. Va să zică, iau caruţa.

Fără a mai aştepta răspunsul, Amonjolov se îndepărtă agale. Aducîndu-şi însă aminte de ceva, se opri, se întoarse şi spuse :

— Mîne vini Rakitin.

— Cu-um ? Ce-e ? Falca lui Borodin se lăsă în jos. Dar cu înştiinţarea despre moartea lui cum rămîne ?

Musa strînse din umeri :

— S-o intorce de pi lume ailant. Nevasta lui primit tiligram.

A doua zi, Borodin, în aparenţă liniştit, veni dis-de-dimineaţă la sediu şi-i porunci îngrijitoarei să dea fuga după Artiuhin şi după Tumanov. Cînd aceştia se înfiinţară, le spuse blajin :

— Uite ce-i, Pavlo... Şi tu, Fedot. După obicei, cînd vine unul de pe front, se încinge petrecerea trei-patru zile în şir. Acu însă e vremea coasei, fiecare zi e scumpă. Luaţi-vă, rogu-vă, coasele şi haida la cîmp. Drept pildă pentru alţii. Eu o să mă reped, călare, prin sat, ca să scot toată lumea la fîneaţă. Ei, ne-am înţeles ? Pe tine, Pavel, de bună seamă o să te pun după asta înapoi la fierărie.

Fedot se ridică de pe scaun, gata să îndeplinească porunca :

— Dreptu-i ! Doar ţărani sîntem, ne dăm seamă. Numai că-mi vuieşte capul. O să trebuiască să dau de duşcă un păhăruţ, ca să mă dreg. Iar petrecerea om face-o noi mai apoi.

Pavel Tumanov nu spuse nimic, doar îl privi pe Borodin cu singurul său ochi : celălalt îl pierduse pe front, aşa că acum umbla cu o cîrpă neagră legată peste orbită.

În ziua aceea, Grigori dădu dovadă de o sprinteneală la care nimeni nu se aşteptase din partea lui. Un ceas mai tîrziu, toţi cei în stare să ţină coasa în mîini se şi aflau la fîneaţă.

*

Ajuns în gară, Tihon Rakitin zări un camion şi se apropie de el.

— Nu cumva mergi la Lokti ? îl întrebă pe şofer.

— Nu. Sînt din colhozul vecin. Deschise uşa cabinei : Urcă. De la noi, nu mai e mult pînă acolo.

— Nu, mă urc în spate. Se vede mai bine, răspunse Tihon. Aruncîndu-şi în camion cufăraşul de placaj, sări sus după el.

Stătu tot drumul în picioare, ţinîndu-se cu mîinile de acoperişul cabinei. Vîntul îi flutura părul, albit de tot.

Ajunse la Lokti pe înserate. Copiii, despuiaţi, femeia, cu faţa plînsă, ieşiră în fugă din căsuţa lipită cu lut.

Rakitin lăsă cufăraşul jos, în praful de pe drum, cuprinse copiii în braţe şi-i săltă în sus.

— Ia te uită ce-aţi mai crescut în lipsa mea ! Bine aţi făcut. încuviinţă el. Apoi îi lăsă jos. îşi îmbrăţişă nevasta, care plîngea, şi-i spuse : Ei, ajunge. Numai la durere se plînge atît de mult...

Izba lui se şi umpluse de lume. Aflînd despre sosirea lui Rakitin, mulţi colhoznici lăsaseră coasa încă pe la ceasul prînzului şi se întorseseră fuga în sat. Tihon trecu pragul, dădu roată cu privirea spre lumea adunată şi-şi scoase fără grabă mantaua ostăşească. Atunci, toată lumea văzu sclipind pe bluza lui spălă-

cită aurul şi smalţul ordinului „Lenin“, alături de mai multe medalii.

Colhoznicii izbucniră într-o larmă admirativă. Din toate părţile se auzeau :

— Ia uite la Tihon ! Şi se auzise c-a fi pierit.

— Aşa-s ai noştri din Lokti ! Viteaz, nu alta ! Ce de dicoraţii ! Ca şi Gavrila Razinkin !

— Da ce-ai albit aşa ? Ăi fi trecut prin multe, de...

— De ce n-ai dat de ştire ? Să fi scris măcar atîtica : am primit o dicoraţie...

— Mare lucru ar fi fost pentru noi. Ce ne-am mai fi mîndrit cu tine...

Tihon îi asculta, stînjenit.

— La ce să mă laud ? Ce a fost, a fost. N-am scris, fiindcă nu ştiam nici eu dacă o să mai scap cu viaţă. Am zăcut în spital mai bine de un an. Îmi ziceam : ai mei m-or crede mort de mult. Dacă le scriu că trăiesc, au să se bucure, au să mă aştepte. Iar eu în vremea asta aş putea să-mi dau duhul cu adevărat. Alte lacrimi ! Aşa că n-am mai scris nimic.

Deodată, larma glasurilor amuţi. Borodin intră în odaie, aplecînd capul în prag.

— Să trăieşti, să trăieşti, Tihon Semionovici, îi dădu bineţe Borodin, zîmbind oarecum vinovat. He-he, cînd s-a aflat că vii, n-am mai putut să opresc lumea pe cîmp. Am ieşit la coasa fînului. Ei, Tihon Semionovici, toate cele bune...

Cînd auzi glasul lui Borodin, Rakitin se întoarse brusc, fără să vrea, şi făcu un pas înapoi. Oamenii se uitau cînd la Tihon, cînd la Grigori, fără să poată pricepe ce se petrece.

— Tu ?! strigă mirat Rakitin. Tu... trăieşti ?

— Păi, aşa mi se pare şi mie... he-he !

— E preşedintele nostru, adăugă Butîlkin, care se nimerise alături de Grigori. A fost ales de curînd.

— Ce vorbeşti ? Ia te uită ! exclamă Rakitin, tot mai mirat.

— Măre, doamne, ce-i cu voi ? Nu vă mai cunoaşteţi? întrebă cineva.

Pe buzele lui Grigori flutura acelaşi zîmbet slugarnic, vinovat.

— Va să zică, Tihon Semionovici, te-ai întors viu şi nevătămat ! Ce mai tura-vura, asta se vede... ă-ă... Vii de la spital ? Şi eu am păţit-o... am fost rănit la umăr...

Rakitin nu-l mai asculta însă, întorcîndu-i spatele. Colhoznicii se strînseră roată în jurul lui, turuind care mai de care, despărţindu-l de Borodin.

5 A doua zi, Tihon cutreieră satul cercetînd fiecare colţişor, de parcă ar fi lăsat ceva acolo, înainte de a pleca pe front, iar acum s-ar fi dus să vadă dacă mai era la locul său. După aceea, rămase vreo două ceasuri pe malul lacului, privind tăcut pînă hăt-departe la undele verzui. Şedea şi se odihnea, fără să se gîndească la nimic.

Seara se abătu pe la Veselova. Polenka dădu fuga într-un ungher, smulse din perete un ştergar şi-l trecu peste scaunul pe care-l trase spre Rakitin.

— Mulţumesc, rosti acesta. Ehei, ce mare ai crescut ! Ia spune, cîţi ani ai ?

— Doisprezece, răspunse Polenka sfioasă. Aşteptaţi, mama vine numaidecît. Seara, după muncă, coseşte fîn pentru vacă. Anul ăsta, preşedintele ne-a dat o tarla lîngă Văgăuna Lupului, departe de sat. Nici nu ştim cum o să aducem fînul tocmai de acolo. Aşa că aşteptaţi.

— Aştept, aştept. Ia spune, cum o duceţi ?

— Aşa şi aşa. Trăim şi noi. Cît a fost război mama a condus brigada de la grădina de zarzavat, dar, nu de-

mult, președintele a scos-o de acolo. Acu, lucrează unde se nimerește.

Evdokia veni într-adevăr curînd. Cînd dădu cu ochii de Rakitin, se apropie în fugă de el și izbucni într-un plîns mut, lipindu-și obrazul de umărul lui.

— Liniștește-te, liniștește-te, o îmbărbătă Tihon, mîngîind-o cu stîngăcie pe spate. Poate că Andrei o trăi... uite, ca mine.

Evdokia dădu din cap, fără a spune o vorbă. Și Rakitin se gîndea : ceea ce se petrecuse cu el se întîmplă rar, atît de rar, încît nu era cuminte s-o facă pe Evdokia să nutrească asemenea nădejdi.

A doua zi de dimineață, Tihon se duse la sediul conducerii colhozului. Zărindu-l prin ușa deschisă a biroului, președintele sări sprinten de la masă :

— Intră, intră, Tihon Semionovici...

Rakitin strînse mîna socotitorului Nikita, nepotul lui Demian Suhov, care ședea la contabilitate, între două mese cu vopseaua scorojită, dădu prietenos din cap spre Pavel Tumanov, care venise la birou ca să-i ceară, în sfîrșit, lui Borodin de lucru la fierărie. Tumanov îl petrecu pe Tihon cu privirea, pînă cînd ușa de la biroul președintelui se trînti în urma lui.

Grigori închise el însuși ușa, după care trase spre Rakitin un scaun vechi, scîrțîitor :

— Șezi, șezi, Tihon Semionovici. Pesemne că vii în privința lucrului ? Vorbea, ocolind privirea lui Tihon.

— Așadar, ai scăpat ? întrebă Rakitin din nou, ca în ziua cînd sosise, așezîndu-se pe scaun.

Grigori încercă să zîmbească, dar nu izbuti și se întoarse privind pe geam.

— Da tu credeai că poți să-mi... faci seama cu un singur glonț ? Nu-u... Ehei, Borodinii au șapte vieți, hehe... Nici gluma lui nu izbuti însă. Frunzări o clipă hîrtiile de pe masă, apoi își opri ca din întîmplare privirea asupra lui Rakitin și o întoarse îndată în altă pare. Am

fost iertat... de, pentru că... pînă la urmă, am plătit cu sîngele meu... Aşa că... în treaba asta, totu-i în bună rînduială.

— Totuşi cum ai scăpat de judecată? Trebuia să fii dat în judecată...

— Nu m-au judecat, m-au iertat, stărui Borodin. Mi-au spus: du-te în linia întîi, ispăşeşte-ţi vina. Ei, şi m-am dus...

— Minţi!

— Zău că aşa a fost!

— Bine, fie, Rakitin dădu din mînă. Totuşi o să scriu la comisariatul militar: să mai cerceteze o dată totul de la început.

Grigori sări în picioare, apoi se aşeză la loc, mai bine zis se prăbuşi pe scaun. Un gînd fulgerător îi trecu prin cap: „Ce-i de făcut?" Tihon o să spună că el, Grigori într-o clipă hotărîtoare, pe front, nu executase un ordin al comandantului. „O să spună că a tras în mine, cu mîna lui. Atunci nu numai că au să mă dea afară din slujbă, dar au să mă şi trimită în judecată. Deşi..." Aducîndu-şi pesemne aminte de ceva, dădu capul pe spate, îşi subţie ochii şi zîmbi şters.

— Ce, nu ţi-e frică? întrebă Rakitin, privindu-l cu luare-aminte.

— Nu, răspunse Grigori, recăpătîndu-şi cumpătul. Pe cînd zăceam prin spitale, m-am întîlnit cu un tovarăş din acelaşi regiment cu mine. El mi-a spus că nu numai din plutonul nostru, dar din tot regimentul n-a mai rămas decît un pumn de oameni în urma acelei lupte. Zicea că au fost vărsaţi la tot felul de unităţi. Locotenentul a fost rănit de moarte în pîntec, atunci cînd eram şi eu acolo. Aşa că acu n-o să mai găseşti urme, fie că scrii, fie că nu. Am putea să ne avem bine amîndoi...

Tihon tăcea, fără a-şi lua privirea de la Grigori, aşteptînd să audă ce va mai spune. Sub această privire,

Grigori amuţi şi-şi lăsă ochii în jos, rostind cu alt glas frînt, jalnic:

— Te rog să nu mai zgîndări trecutul, nu... Nu-ţi port nici un gînd rău: ce a fost s-a dus. Ba... pot chiar să-ţi mulţumesc... pentru învăţătură...

— Ei, atunci, spune cum a fost. Grigori abia desluşi vorbele lui Rakitin, cu toate că acesta le rostise cu tonul lui obişnuit.

— Ce? tresări Borodin.

— Tot ce a fost după accea... Tihon tăcu o clipă, privindu-l din nou ţintă în ochi. Grigori nu mai avu putere să-i ocolească privirea. Dar spune cinstit! Dacă simt minciuna...

— Bine, atunci ascultă, începu Borodin, încet, cu resemnarea unui osîndit. Mi-ai găurit umărul... Ei, şi te-ai tîrît tu în locul meu, pînă la cazemată, şi ai năpădit-o cu grenade. Toată lumea s-a repezit la atac, iar eu zăceam la pămînt. Nu mai ţiu minte cîtă vreme am stat aşa, dar cred că mult. Cînd am deschis ochii, cerul era plin de stele, deci venise noaptea. Iar lupta era în toi. M-a ridicat cineva şi m-a dus la punctul sanitar. Pe neaşteptate s-a dezlănţuit un bombardament de artilerie. Praf a făcut corturile de la punctul sanitar. Mi-amintesc că m-au aruncat într-un camion, cu targă cu tot. Altceva nu mai ştiu. Cînd mi-am venit în fire, eram într-o cameră de spital. Habar n-am cum am ajuns acolo. Am fost îngrijit, fireşte... ca un rănit în luptă. Ei, şi în felul ăsta am zăcut prin spitale vreo jumătate de an. Pe urmă, au scris că nu mai sînt bun de front şi... şi, iaca, m-am întors la Lokti...

Pe măsură ce vorbea, Grigori simţea că mîinile, picioarele, spatele, inima i se răcesc tot mai mult. Parcă nu vorbea, ci-şi punea singur capacul coşciugului. Cu fiece cuvînt rostit capacul se închidea tot mai mult... Nu mai putea însă să se oprească, ori să născocească în folosul său ceva mai mult sau mai puţin vrednic

de crezare. Simţea aţintită asupra lui privirea stăruitoare, poruncitoare, a lui Rakitin, îşi dădea seama că, dacă va spune o singură vorbă mincinoasă, nu-l va mai îndupleca pe Tihon.

După ce sfîrşi ceea ce avea de spus, rămase cîteva clipe nemişcat şi, în cele din urmă, încheie :

— Asta-i tot...

Tihon se ridică. Grigori se grăbi să se ridice şi el, sprijinindu-se cu pumnii în masă, poate pentru a ascunde că-i tremurau mîinile.

— Asta-i tot, spuse el încă o dată. N-am ascuns nimic. Nu m-am cruţat... Ştiu că ai să mă înţelegi, tocmai d-aia n-am ascuns nimic. Colhoznicii mi-au făcut cinstea să mă aleagă preşedinte...

La auzul acestor cuvinte, Tihon dădu din umeri, mirat :

— Uite, tocmai asta n-o pot pricepe cu nici un chip. Dar pentru ce fel de însuşiri te-au ales ?

— Păi... fiecare cu însuşirile lui, răspunse Grigori, cu ochii la umărul rănit al lui Rakitin. Cine ştie de ce, îşi aduse aminte cum, într-o zi, de mult de tot, Tihon se vîrîse sub carul cu fîn căzut pe o rînă. Trupul lui vînjos tremura, totuşi ridicase cu umărul povara grea de atîtea puduri şi o ţinuse sus, pînă cînd el, Grigori, pusese roata la loc. Atîta numai că oamenii, uneori, nu-şi văd însuşirile unul altuia...

— Bine, fie, rosti Rakitin cu o sforţare. Îţi dai seama, năpîrcă, că acum nu mai e chip să fii încolţit. Ai scăpat ieftin...

— Ei, ocărăşte-mă... o s-o îndur şi p-asta... se tîngui Grigori, dînd din cap cu un aer jignit. Totuşi tocmai tu ar trebui să pricepi că nutresc recunoştinţă faţă de oameni, pentru încrederea lor. Vreau să muncesc, ca să răscumpăr... totul.

— Ei bine, deocamdată, munceşte... răscumpără. Chiar munca ta o să arate cine eşti.

— Stai, stai, Tihon Semionovici! strigă Borodin. Să vorbim în privința muncii tale!

— Pentru asta o să trec altădată, răspunse Rakitin pășind spre ușă. Atîta vreme cît n-avem la noi, în Lokti, o organizație de partid, trebuie să mă trec undeva în evidență. Dă-mi calul să mă reped pînă la comitetul raional.

— Dar... nu erai în partid, spuse Grigori cu glas stins.

— Am intrat pe front. Ei, îmi dai calul?

— Ia-l, încuviință Borodin, dînd din mînă.

Îndată ce ușa se închise în urma lui Rakitin, Grigori răsuflă adînc, des, cu nesaț, de parcă tot timpul cît stătuse Tihon la el n-ar fi avut destul aer.

Ușa camerei se deschise iar. Intră Musa Amonjolov, cu nedespărțitul său topor pe umăr, și spuse:

— Staul de viței e pe terminate. Nu mai are lucru dulgher. Acu, ce treabă dai la mine? Se uită îndărăt spre ușă și adăugă mai încet: Îți mulțumesc pentru cai, președinte. Iată... Și aruncă încă o privire spre ușă, trase ușor sertarul mesei de scris și aruncă în el mai multe hîrtii de treizeci de ruble, boțite.

— Afară! scrîșni Borodin, mai întîi în șoaptă, ridicîndu-și ochii mici asupra lui Amonjolov, apoi răcni, cît îl ținu gura: Afar-ră!

Și izbi năprasnic cu pumnul în masă.

Uluit, Musa se trase îndărăt, scăpînd toporul jos. Îl ridică însă repede și o zbughi pe ușă.

Grigori rămase îndelung la masă, cu ochii ațintiți la locul în care căzuse toporul. Pe urmă privirea lui se îndreptă spre sertarul în care erau banii, și îl închise încet. Aducîndu-și din nou aminte cum ridicase odinioară Rakitin carul cu fîn, gata să se răstoarne, își zise: „Acu e mai cuminte să nu-l stîrnesc cu nimic".

Capitolul III

1

Rakitin fu numıt şef al fermei de vaci, intrînd ca atare în conducere.

După sosirea lui în sat, Grigori începu să muncească cu rîvnă. Se preocupă de seceriş. Încă cu mult înainte de culesul grînelor, din zori şi pînă-noapte, alerga pe la brigăzi, controlînd cum erau pregătite hambarele pentru depozitarea cerealelor. Într-o zi, îl beşteli straşnic pe Musa faţă de toată lumea, pentru că acesta, dregînd podeaua hambarului, pusese mai multe scînduri din lemn încă verde.

— Cap nărod ! zbieră Grigori, repezindu-se la Musa. Cînd au să se usuce scîndurile au să rămînă rosturi între ele, şi grîul o să curgă jos, sub hambar. Atunci chiar tu, diavole, o să capeţi mai puţin pe ziua-muncă...

— Da de ce ţipi ? se oţărî Musa. Pune mîna pe bardă, trudeşte şi tu !

— Să ştii că pun ! Ia dă-o încoace ! Grigori smulse barda din mîinile lui Musa, care îl privea zăpăcit de-a binelea, şi-şi scoase haina. Ia cară-te de aici, la mama dracului. Vino deseară la birou, că mai am de vorbit cu tine...

Şi se apucă să scoată scîndurile verzi.

Seara, Musa veni la sediul conducerii. Grigori se uită la el printre gene, apoi aruncă o privire spre sertarul în care Musa zvîrlise banii cu cîteva săptămîni mai înainte. Acesta tăcea, rezemat de uscior.

— Pentru ce-ai luat atunci caii, ia spune ? Unde ai fost cu ei ? întrebă Borodin.

— Nu pre departe... Ei... Ocărăşte, o dată ce chemat pe mine...

— Eşti un nărod. Trebuie să ai glagore. Hai, cară-te...

— Ehei, pricepem şi noi că... Ptiu, ce diavol eşti! rînji Musa. D-aia nu supărăm de-a binelea.

Grigori se duse de mai multe ori la S.M.T., cerînd să se expedieze grabnic combine la Lokti. Într-o zi, îi luă cu el pe Tumanov şi pe Rakitin.

— Iacă, priviţi-o... spuse el, ducîndu-i spre o combină „Comunard", veche, hodorogită. E un coşciug dogit, nu combină. Ne-au astupat gura cu cotiga asta tocmai nouă. Ne-au trimis-o la Lokti. Dar la ce naiba ne trebuie aşa ceva ? Ce brînză o să facem cu ea ? Alte colhozuri primesc maşini noi-nouţe, iar noi... Hai cu mine la birou, să-l luăm de scurt pe director...

Cînd se întorceau la Lokti, Rakitin spuse :

— Deocamdată, Grigori, degeaba te frămînţi în privinţa combinei. N-au să ne dea una nouă. Anul ăsta, S.M.T.-ul n-a primit decît două. Directorul a avut dreptate : în raion sînt alte colhozuri mai mari decît cel din Lokti. În primul rînd, se trimite acolo...

— Fiecare are grijă de ce-l doare pe el în primul rînd, mormăi Grigori, întrerupîndu-l pe Tihon. Şi eu am în grija mea un colhoz şi nu altceva.

— Azi, Grigori, nu e bine să ne punem toată nădejdea în combine, îşi dădu cu părerea Tumanov. Toate-s vechi : o zi seceră, trei stau pe loc. Să ne gospodărim şi singuri, aşa ca s-o scoatem la capăt cu nevoile noastre...

— Cît ne-om gospodări, da tot avem vreo mie de hectare pe seama noastră. Să le secerăm cu dinţii, nu ?

— Cîte secerătoare cu cai avem ?

— Două. Ăsta-i tot inventarul nostru tehnic, răspunse Grigori zîmbind.

— Ei, cu atît mai mult trebuie să ne gospodărim cît mai bine, stărui Rakitin. Să organizăm brigăzi de cosaşi... Iar secerătoarele să lucreze zi şi noapte. Pe scurt, trebuie să se întocmească un plan amănunţit pentru campania de recoltare şi să fie pus în discuţie...

Fără să se întoarcă spre Rakitin, Grigori îi aruncă o privire piezişă şi încuviinţă :

— Ei bine, o să arătăm noi ce putem. Da, să chibzuim...

O vreme îşi văzură de drum în tăcere. Valuri auriiverzui de grîu dat în pîrgă unduiau cît vedeai cu ochii. Tot privindu-le, Rakitin îl întrebă deodată pe Tumanov :

— Pavlo, tu nu eşti în partid, nu ?

— Nu-s.

— Da de ce ?

— Adică, cum de ce ? întrebă Tumanov, mirat. Cu atîta şcoală cîtă am eu, să fiu în partid ? Abia desluşesc buchile.

— Cîndva şi eu gîndeam la fel. Mi-am dat seama de asta tîrziu. N-are a face cum desluşeşti buchile : totul e cum înţelegi ceea ce-ai citit. Ei, în privinţa asta, o să mai stăm noi de vorbă. Rakitin tăcu o clipă, apoi rosti îngîndurat : M-au trecut în evidenţa de partid a organizaţiei de la aşezarea gării. Acolo, comuniştii vorbesc în adunări despre rebuturi, despre profilurile macazelor, despre graficul traficului. Vorbesc cu însufleţire, critică... Iar eu îi ascult şi nu pricep o boabă. Mă tot gîndesc să înfiinţăm o organizaţie de partid şi în colhozul nostru. De mare ajutor i-ar fi preşedintelui în muncă ! După cît se pare, însă, deocamdată n-ai cum s-o înfiinţezi. A mai fost un comunist la noi, Gavrila Razinkin, dar a plecat la S.M.T....

Grigori aruncă din nou spre cei doi o privire piezişă, dar nu spuse nimic nici de data asta.

— Cică Gavrila ar fi şef la brigada de tractorişti de acolo. Aşa o fi ? întrebă Tumanov.

— Da.

După aceasta tăcură pînă ajunseră în sat, fiecare cu gîndurile sale.

Cînd începu secerişul, Grigori se arătă ca şi înainte foarte grijuliu. Acum mulţi spuneau :

— Într-adevăr, pe Grigori îl doare inima pentru colhoz. Şi noi credeam despre el...

Asemeenea vorbe ajungeau la urechile lui Borodin, de cele mai multe ori prin Butîlkin.

— Te doare, vrînd-nevrînd, de vreme ce eşti pîndit la fiece pas... Ai auzit ? Vor să înfiinţeze o organizaţie de partid, spuse o dată Grigori cu ciudă.

— Ei şi ? întrebă Butîlkin, ridicînd din umeri. N-au decît.

— Năr-ro-od mai eşti ! rosti Grigori cu jumătate de glas şi întoarse capul. Păi, atunci... o să furi mai greu. De altminteri, Butîlkin, a trecut vremea ta. Într-o bună zi, au să te prindă şi, atunci, să te văd pe unde scoţi cămaşa.

— Da cine să mă prindă cînd în jur sînt numai de-ai noştri ?

— Dar Rakitin ? Dar Tumanov ? Dar aia... Veselova ?

— Ei, de bună seamă, mulţi pescari vor să prindă ştiuca, încuviinţă pe neaşteptate Butîlkin. Dar ea trăieşte pînă la adînci bătrîneţe, într-o bulboană adîncă...

Cînd rămînea singur, doar cu gîndurile lui, Grigori îşi încrunta fruntea îngustă, parcă s-ar fi căznit mereu să-şi aducă aminte de ceva foarte însemnat, dar nu putea. Uitîndu-se pe geam spre lacul pustiu, se gîndea că taică-său visase să facă o afumătoare de peşte acolo pe mal... În ultima vreme, gîndul acesta îi revenea mereu, ori de cîte ori îşi arunca privirea spre lac, trezîndu-i şi alte amintiri : ţiganul bătrîn, Lopatin, Gordei Zerkalov şi fiul lui, Terenti. Au trăit, au călcat pămîntul şi iată că de atîta vreme nu mai sînt printre cei vii. Îi învia în amintire şi Feodor Semionov, fostul deportat, care le vorbea ţăranilor în ograda lui Veselov despre Guvernul Provizoriu. „Ăsta trăieşte... îşi zise Grigori într-o zi. Ca două cuţite îi sclipeau ochii sub sprîncene,

cînd ne-am întîlnit atunci..." Şi din nou şi-l amintea pe taică-său umblînd prin odaie, înşirîndu-şi planurile cu privire la deschiderea prăvăliei, la afumătoarea de peşte, la îmbogăţire... De mult fuseseră toate şi, totuşi, parcă ar fi fost ieri.

Între timp, secerişul era în toi. Satul se golise de lume : Grigori scosese toată suflarea la cîmp. Se găseau şi unii care cîrteau : „Ia te uită ce hapsîn s-a făcut preşedintele, nu lasă oamenii în pace nici măcar sîmbăta, să se mai spele şi ei !

— Unde vrei să ajungi ? îl dojeni o dată Rakitin. Toate cu măsură.

Grigori se aprinse de mînie. Era gata să izbucnească : „Ce-ţi tot bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala ?!" Se stăpîni însă.

Cînd şi cînd, Tuşkov venea noaptea cu maşina la Borodin acasă.

Într-o zi, Grigori îi spuse lui Butîlkin :

— Uite ce e, drăguţule, ajunge...

— Ce vrei să spui ? întrebă Butîlkin, cu luare-aminte.

— Ce-mi trebuie mie toate astea ? Tot au să se strice, au să putrezească. Grigori se uita la Butîlkin de parcă nu s-ar fi aflat nimeni dinaintea lui.

— Ce-i pus deoparte nu cere de mîncare, Grigori Petrovici, începu Butîlkin, după o clipă de tăcere, dar Grigori îl întrerupse :

— Să vă ia mama dracului pe toţi ! Ticăloşi mai sînteţi !

Şi porni spre casă, legănîndu-se greoi. Butîlkin îl ajunse din urmă, copleşindu-l cu vorbele :

— Nu te supăra, Grigori Petrovici. Astea se fac, ca să zic aşa, în semn de respect. Ştim noi cine ne sunt prietenii. Eu cred că singur nu ştii de ce ai nevoie, hai ?

— Crezi ? Grigori se întoarse spre el. Şi, la o adică, dacă eşti prins, arunci cu noroi şi-n alţii, nu ? Ei, află că

nu ţi-am dat nici o dovadă de primire, aşa că n-o să te creadă nimeni...

— A, la asta te gînedai ! strigă Butîlkin şi izbucni într-un hohot de rîs. Se apropie de Grigori şi-l bătu pe umăr, ocrotitor : Nu te teme, nu te teme...

În preajma iernii, cînd se împărţeau colhoznicilor grînele pentru zile-muncă, Grigori spunea mai la fiecare :

— S-ar da mai mult pentru ziua-muncă, dar vedeţi şi voi ce vremuri trăim. Toate grînele le-am predat statului. Doar ştiţi cîte s-au distrus în timpul războiului. Trebuie să se refacă. Şi, pe deasupra, rămîne ca duşmanul să fie strivit în bîrlogul lui. Nu-i nimic, o să trăim şi noi după pofta inimii ! Deocamdată să ne hrănim cu ce scoatem din grădinile noastre de zarzavat.

Acasă, leorpăind ciorba grasă, îi spunea nevestei :

— Aş ! Pe dracu ! O să aibă colhoznicii parte de o viaţă ca lumea la paştile cailor ! S-a măturat tot ce mai rămăsese prin hambare. Cu chiu cu vai, abia s-a îndeplinit planul suplimentar de colectări de cereale. Ne-au stors tot, pînă la cel din urmă bob de grîu...

— Parcă n-ar fi chiar aşa, se îndoi Anisia, cu sfială. Chiar pînă la cel din urmă bob...

— Ia te uită, te-ai apucat să latri ! ridică glasul Borodin. Ce ţi-a intrat pe-o ureche să-ţi iasă pe cealaltă, ai priceput ?

Anisia tăcu, dar obrazul neras al lui Grigori zvîcni îndelung. Dacă l-ar fi văzut cineva, şi-ar fi închipuit că este gata să izbucnească într-un rîs amar, dar nu îndrăzneşte.

Iarna, fără prea multe discuţii, Grigori fu ales din nou preşedinte.

*

Cînd dădea cu ochii de taică-său, Petka se pitea într-un ungher şi sta acolo chitic, aşteptînd cu răbdare ca acesta să plece. Adeseori, însă, Grigori îi striga :

— Hei, Petruha, ia fă-te-ncoace!

Petka tresărea şi se apropia de el.

O dată, Grigori îl întrebă:

— Ia spune, de ce nu te uiţi la taică-tău? Ce, vrei să te mai învăţ minte o dată? Ehei, socoteala asta se face la iuţeală, să ştii! Înţelesu-m-ai?

— Da, răspunse Petka, fără să ridice capul.

Totuşi nu izbutea cu nici un chip să-şi silească fiul să-l privească în ochi. Asta îl făcea să spumege de mînie. Într-o zi, răcni:

— Vai de tine, pui de năpîrcă! Eşti leit mă-ta! Ei bine, o să vezi tu pe dracu într-o zi. Să ştii că am să te sugrum!

— Hai, sugrumă-mă! răspunse Petka liniştit, nepăsător.

Grigori îl privi îndelung, încruntat, dar nu spuse nimic.

Din ziua aceea, nu-i mai ceru să-l privească în ochi, ba nici nu mai aduse vorba despre asta. Îşi dădea seama pesemne că sărise peste cal, că-i cerea ceva ce nu putea să facă.

La început, Anisia încerca să ia apărarea băiatului, dar Grigori, chiar la prima ei încercare, o zvîrli grosolan cît colo. Totuşi, cu alt prilej, Anisia sări din nou între ei. Atunci Grigori o bătu în faţa lui Petka, pînă o umplu de sînge.

După această întîmplare, Anisia plîngea mai în fiecare seară, ferindu-şi ochii de privirile amîndurora.

Petka era tot mai retras: nu se mai ducea aproape nicăieri, în afară de şcoală. Acum era în clasa a patra. Cînd şi cînd, Vitka Tumanov venea vesel la el, aducînd mireasma cetinei îngheţate din pădure.

— Ştii, ieri m-am dus cu schiurile în Mlaştina Putredă, să întind laţuri pentru iepuri, turuia Vitka, clipind des. Peste vreo două zile, mă duc să le văd. Vrei să mergi şi tu?

— Aş merge, răspunse Petka. Dar tata...

— Da ce-are el împotrivă?

— Cine ştie? Atîta numai că o să mă bată, negreşit. Petka se întoarse spre el şi-l întrebă în şoaptă, cine ştie de ce: Pe tine te bate taică-tău?

— Da de ce să mă bată? se miră Vitka.

— Ei, vezi? Parcă ştiu eu pentru ce?

— Polenka m-a rugat s-o iau şi pe ea, urmă Vitka. Dar n-o iau.

— De ce?

— Ei! La ce bun? O să mă încurce, şi atîta tot.

La un moment dat, Vitka se uită împrejur şi-şi apropie capul de al lui Petka:

— Auzi: n-ai vrea să pleci de-acasă, o dată ce trăieşti aşa de rău? Ce zici? Deocamdată, ai putea să stai la noi.

Petka tăcu cîteva clipe, chibzuind.

— Eu aş pleca, răspunse el în cele din urmă. Dar mi-e milă de mama. Şi adăugă: Ştii, acum o bate şi pe ea...

— Pe cine, pe maică-ta? Păi, se poate?

Petka tăcea.

— Aţi putea să plecaţi amîndoi!

— Nu putem. Petka oftă.

— Da de ce?

— Se teme. Într-o zi, l-am auzit cum i-a spus: „Bagă de seamă, dacă-ţi trece cumva prin căpăţînă să pleci, te prind şi-ţi rup gîtul. N-are cine să mă oprească", zice. D-aia se teme.

— Poate că, totuşi, mergi cu mine? întrebă Vitka, fără nădejde. Ai să vezi, o să aducem vreo cinci iepuri. S-au prăsit peste tot, sumedenie!...

Petka şovăia.

— Nu, răspunse el în cele din urmă. Oftă iar, apoi adăugă: Pe mine poate că n-o să mă bată — o să zbiere

la mine, şi atît. Dar mama o să plîngă iar. Mi-e milă de ea. Înţelegi ? Crezi că mi-e frică pentru mine ?

— Înţeleg, răspunse Vitka, oftînd şi el.

2

De obicei, Grigori venea dimineaţa la sediul conducerii colhozului şi iscălea încruntat frahte, dispoziţii şi alte hîrtii. După aceeea, poruncea una-alta în privinţa treburilor colhozului şi pleca acasă.

Mergea pe uliţă, fără grabă, ca şi odinioară, pe vremea comunei, cu mîinile vîrîte în buzunare, privind pieziş, printre gene.

Spiritul „reînnoit" a lui Grigori nu ţinu mult. Energia de care dăduse dovadă cu un an mai înainte pierise, ca spulberată de vînt.

Într-o zi, înainte de a pleca acasă, o trimise pe nevasta lui Artiuhin, îngrijitoare la sediul conducerii, s-o cheme pe Evdokia Veselova.

— Stă cam prost cu sănătatea, spuse Artiuhina, compătimitoare. Ani în şir a pus-o Goşka Tuşkov să care apă cu găleata la grădina de zarzavat. Să fi cărat el, porcul gras. Pesemne că a căpătat vătămătură femeia. Măcar tu, Grigori, s-o laşi să răsufle, s-o pui la munci mai uşoare...

Grigori era gata să se răstească la Artiuhina — se şi întorsese cu tot trupul spre ea — însă se gîndi o clipă şi spuse blajin :

— O s-o las să răsufle, o s-o las.

Cînd Evdokia trecu pragul biroului, Grigori o privi îndelung, de sus pînă jos, strîngîndu-şi buzele aspre, crăpate.

— De ce m-ai chemat ? întrebă în cele din urmă Evdokia, pierzîndu-şi răbdarea.

— Cum stai cu sănătatea ? o întrebă Grigori. Se aude că nu tocmai bine...

— Ascultă, Grigori, nu mai face pe mieluşelul...

— Cu începere de mîine, să mergi să triezi grîul de sămînță. Pe urmă o să-l saramurezi. O să ai o muncă de conducere. Tot îți place ție să conduci...

Cînd trimisese după Veselova nu voise decît să dispună pentru vară restrîngerea brigăzii de femei de la grădina de zarzavat, dar după cele ce-i spusese Artiuhina se răzgîndise.

Fără a zice ceva, Evdokia se duse a doua zi la hambare și se apucă de treabă.

Cu aceasta părea că toate grijile lui Grigori pentru pregătirea însămînțărilor luaseră sfîrșit. Dar cînd zăpada începu să picure de pe acoperișuri, și în jurul pereților dezghețați ai caselor, încălziți de soare, plutea o abureală subțire, Rakitin îi spuse președintelui :

— Grigori, pînă încep semănăturile nu mai e mult, și tu...

— Eu, ce ? se răsti Borodin.

— Măcar o dată să te duci la hambare, să vezi cum se pregătește sămînța.

Grigori izbucni mînios :

— Ia ascultă ! Tu conduci ferma — ei, bagă-ți nasul sub coada vacilor, nu în treburile altora ! !

Lui Grigori i se părea că, de cînd sosise, Rakitin îl supraveghea pas cu pas, era tot timpul cu ochii pe el. Călcîndu-și pe inimă, se stăpînea de obicei, temîndu-se de Rakitin. De data aceasta, însă, ciuda se revărsă din el de la sine.

Lucrurile se petreceau în biroul președintelui, de față cu Pavel Tumanov. În dreptul ușii deschise, care dădea spre contabilitate, se afla multă lume. Toți întoarseră capetele către ei, amuțind. Nici chiar socotitorul Nikita nu mai țăcănea la numărătoare.

— Degeaba îți sare țandăra, Grigori, se amestecă în vorbă Tumanov, Tihon are dreptate : trebuie să te duci să cercetezi sămînța...

— El şi-a pus toată nădejdea în Evdokia, adăugă Rakitin. Femeia abia se mai ţine pe picioare. iar el a silit-o să înghită pulberea aia otrăvitoare.

Fără să se gîndească încă la întorsătura pe care ar putea-o lua lucrurile, Grigori alerga de colo, colo prin cameră, strigînd întretăiat :

— Mi-am pus nădejdea în Evdokia... Îmi sare ţandăra !... Abia se ţine pe picioare ! Deodată se opri lîngă Tihon şi-i rînji în faţă. Mai deunăzi cereai ca Evdokia să intre în conducere. Zi, cu d-alde astea îmi umbli ?

— Ce vrei să spui ? întrebă Rakitin, ridicîndu-se pe jumătate.

— Şezi, şezi ! strigă Grigori, spumegînd. Crezi tu că nu văd unde vrei să ajungi ? Eu îţi sînt ca sarea-n ochi ! Visul tău e să ajungi preşedinte şi eu îţi stau în cale ! Îţi aduni oamenii în jurul tău ! Pe Paşka Tumonov l-ai strecurat în conducere, pe Evdokia vrei s-o...

Tihon zvîrli zgomotos scaunul deoparte, îngălbenindu-se :

— Ce, ai căpiat ?

Grigori se repezi la masă, luă scaunul lui şi-l puse în faţa lui Rakitin :

— Poftim, scaunul meu ! Şezi, ia comanda ! Dar să nu te dai la mine ! Ştiu : ai şi început să arunci vorbe că eu, pe front, aşa şi pe dincolo... E-eh, dar ce mai tura-vura ! Şezi, îţi spun, ia comanda !

Rakitin, ai cărui nervi erau zdruncinaţi din timpul războiului, îşi ieşi din sărite. Tumanov, care se temea pe bună dreptate că lucrurile ar putea lua o întorsătură urîtă, îi strîngea zdravăn braţul. Rakitin gîfîia de mînie.

— A, va să zică, d-ăştia mi-eşti ! rosti el, cu buzele albe zvîcnindu-i nervos. Ei bine, dacă-i aşa, să vorbim pe şleau. N-am aruncat nici un fel de vorbe, cu toate că ar trebui să le spun tuturora cu ce soi de rană te-ai

întors acasă. Nu visez să ajung preşedinte. Tu ai ajuns însă în acest post doar din întîmplare, înţelesu-m-ai ?

— Cum nu ! Totu-i limpede şi pentru mine, şi pentru oameni... Hai, dă-i drumul la toate scornelile ! Celelalte le dă pe faţă Paşka Tumanov, învăţăcelul tău. Vorbeşte, iacătă, oamenii sînt de faţă. Poate c-o să te şi creadă !...

Rakitin se întoarse. La contabilitate stăruia tăcerea. Cei veniţi de afară se înghesuiau în jurul meselor, cu gîtul întins, încercînd să arunce o privire în birou, peste capetele altora.

— Va să zică, de ăştia mi-eşti ! repetă Rakitin, cu un zîmbet mohorît. Văd că tare te-ai mai înfumurat. Crezi că acum poţi să tai şi să spînzuri !

— Să tai, au ba, dar... iacă, uşa e deschisă şi ieşirea slobodă.

Rakitin nu se urni însă din loc. O mînie aprinsă, grea ca plumbul, începea din nou să-i stăpînească făptura. Tumanov îl trase de braţ, scoţîndu-l din birou.

Afară, Rakitin se mai linişti. Păşea tăcut pe pămîntul moale de pe uliţă, cu nasul în gulerul cojocelului. Lîngă casa lui Rakitin, Tumanov îşi dădu cu părerea :

— Nu trebuia să te aprinzi aşa, Tihon.

— Păi n-ai auzit ce a scornit ticălosul ? !

— A scornit el, dar acu, ia încearcă de te dezvinovăţeşte. A ştiut el ce face.

Fără a mai spune ceva, fără să dea seara bună măcar, Tihon împinse portiţa şi intră în ograda lui.

3 Nu trecu mult timp şi uliţele satului, acoperite de un strat de balegă, se făcură negre ; zăpada era acum grăunţoasă, grea ; în grădini troienele se micşorau văzînd cu ochii. Dimineaţa prindeau o pojghiţă tare de gheaţă, putînd să ţină pe ea greutatea

unui om, dar spre amiază zăpada se topea, preschimbîndu-se într-o apă gălbuie.

Deasupra satului pluteau cele dîntîi adieri tulburătoare ale primăverii.

Borodin pregătea pe îndelete gospodăria colhozului în vederea semănăturilor. Repartiza oamenii la munci, fără a privi în ochii lor, ci undeva pe alături. Cînd se iveau în birou Tumanov sau Rakitin, Borodin zîmbea abia zărit, numai cu colțurile buzelor, prefăcîndu-se ca nu-i vede. Dacă ei îi spuneau ceva, Grigori căuta să răspundă cît se poate de scurt : bine, da, faceți...

După prînzișor, se ducea să controleze cum se saramurează semințele, cîte obezi de roți puseseră în ajun fierarii, cîte boroane dreseseră. Dădea o raită pe la grajduri și pe la staul. Acum nu se mai aprindea, nu se mai răstea ca în toamnă. Dacă găsea ceva în neorînduială, spunea încet, domol :

— Pentru ce vi se trec zile-muncă, diavolilor ? Pînă mîine să fie totul cum trebuie !

Schimbarea în felul de a fi al lui Grigori era izbitoare pentru toată lumea. Colhoznicii îl întrebau :

— De ce umbli ca o curcă plouată, Grigori Petrovici ? În toamna trecută, ne-ai condus cu atîta strășnicie ! D-aia am și isprăvit secerișul înaintea altora.

De obicei, Grigori se așeza, își scotea punguța de tutun și zîmbea cu amărăciune :

— Ce rost are să-mi irosesc sănătatea ? Tot au să mă scoată. Mă mănîncă de viu ăia doi, Rakitin și cu Tumanov. După ce-și aprindea țigara, se ridica, trăgînd din ea și scuipînd în zăpada udă. N-ați auzit ce vorbe mi-a spus Rakitin, la birou ? „Nu-i de nasul tău foncția asta", zice. Ei, dacă-i așa, înfigeți-vă voi. Oi scoate-o eu la capăt cu viața. Am două mîini, slavă domnului, și-s obișnuite cu munca.

Apoi își vedea de drum, agale.

Într-un fel sau altul, mulți dintre colhoznici începeau să-l căineze pe Grigori. Cît despre Butîlkin, Amonjolov și Tușkov, aceștia nu-și pierdeau vremea degeaba. Cu fiece prilej potrivit, spuneau :

— Vrabia mălai visează, iar Rakitin foncția de președinte.

— Ei, Rakitin e om priceput, își dădea uneori cîte unul cu părerea

— Și nu caută liniștea... Se frămîntă zi și noapte...

— Se frămîntă el, ca peștele pe uscat : tot trage spre apă. Dar peștele nu gîndește, pe cînd el, Rakitin, știe ce vrea.

— Ei, vorbești anapoda !

— De ce „anapoda" ? Dar Borodin ce cusur are ? Se îngrijește de oameni. Uite, vrea să ne facă stație electrică...

— Stație electrică ? Nu zău !

— Du-te de-l întreabă.

Oamenii, bucuroși, îl întrebau. Grigori răspundea, parcă în silă : „De m-or scoate din slujbă, măcar să mă pomenească oamenii în fiecare seară cu cîte o vorbă bună..."

Și, pe nesimțite, unii dintre colhoznici începură să-i privească chiorîș pe Tumanov și pe Rakitin. Tihon încercă să vorbească pe șleau cu îngrijitorii de la fermă. O făcu însă, pesemne, fără pricepere. Colhoznicii îl ascultau, schimbînd glume pe socoteala lui, iar unul chiar strigă :

— Nu mai tăia la piroane ! Las' că știm noi !

Jignit, Rakitin ieși din staul și dădu cu ochii de Grigori, lîngă hambarul pentru sămînță. Îl zări și acesta și, presimțind că nu e a bună, intră în hambar. Acolo, vreo zece oameni umpleau sacii cu grîu. Rakitin dădu buzna în hambar, se apropie de Borodin și-l trase de mînecă :

— Faci agitație, scîrnăvie !

— Da pentru ce să fac agitaţie ? Oamenii muncesc cu sîrguinţă şi aşa, răspunse Grigori, păstrîndu-şi pe deplin cumpătul. Sîntem în preajma semănăturilor, toţi îşi dau seama de asta. Nu-i nevoie de agitaţie... Ei, după ce om isprăvi, atunci o să mă apuc să fac agitaţie... ca să clădim staţia electrică. E-o sarcină nouă...

De teamă c-ar putea izbucni cearta, Veselova ieşi cu Rakitin din hambar. Grigori le aruncă în urmă :

— Hai, linişteşte-te... O să mă las chiar eu de preşedinţie. Uite, după ce isprăvim cu semănăturile, convocăm îndată adunarea generală...

Şi se aşeză pe un morman de saci lîngă uşa hambarului, privind ţintă în gol, cu aerul unui om jignit.

— De ce n-o fi pace între tine şi Rakitin ? îl întrebă Evdokia în zeflemea cînd se întoarse în hambar.

Borodin îi aruncă o privire iute. Cu pieptarul vătuit, cu basmaua de lînă strîns legată în jurul capului, ea îi păru o clipă tinerică.

— Nici între mine şi tine n-a fost... toată viaţa... şi nu ştiu de ce, răspunse Grigori.

— Ei, aici nu-i greu de înţeles, i-o întoarse Evdokia pe acelaşi ton.

— Nici cu el nu-i greu de înţeles... Bucata altuia e totdeauna mai mare. Am spus c-o să mă las chiar eu de preşedinţie, şi o să mă las.

Evdokia rosti încet :

— Nu minţi ! Şi ceva mai tare : Nu minţi că te laşi de preşedinţie şi că el îţi jinduieşte locul... Între voi e altceva...

— La ci... la cine ţipi ? scrîşni Grigori sugrumat şi sări în picioare, scoţînd mîinile din buzunare.

Degetele lui uriaşe se încleştau şi se desfăceau ca nişte gheare. Evdokia nu-i răspunse însă decît printr-un zîmbet :

— Hai, nu te mai grozăvi... Se adună veninul în tine, te umflă ca aburul, şi plesneşti. Dă-te la o parte !

Evdokia smuci un sac gol de sub piciorul lui, atît de violent, încît el se clătină, mai-mai să cadă jos, afară din hambar, dar izbuti să se apuce de uscior.

Grigori se învineţi. Mustăţile îi zvîcneau. Pierzîndu-şi stăpînirea de sine, făcu cîţiva paşi spre Veselova, cu pumnii încleştaţi. Evdokia se întoarse spre el, liniştită. Doar că i se stinsese zîmbetul de pe obraz şi i se ridicase uşor sprînceana deasă.

Se înfruntară astfel o clipă, cu priviri pline de ură. Apoi Veselova rosti tare, răspicat :

— Nu mi-ar părea rău să plesneşti. Atîta doar c-o să împuţi tot satul cu duhoarea ta...

Grigori răspunse răguşit :

— Bine... O să mai vedem noi... O să vedem...

Şi se întoarse brusc, ieşind din hambar.

4 Deşi prins de treburile zilnice, Grigori era frămîntat mereu de unul şi acelaşi gînd : cum să scape cu desăvîrşire de Rakitin din calea lui ? Şi asta nu numai fiindcă îi era frică să nu-şi piardă postul de preşedinte. Nu putea să-i ierte glonţul acela de pe front. „Era cît p-aci să mă ucidă, secătura !" Deocamdată, nu vedea însă în ce chip să se răfuiască cu Tihon.

În mintea lui Borodin stăruia viu încă un gînd. În ciuda tuturor sforţărilor pe care le depuneau Butîlkin şi gaşca lui pentru a zvîrli cu noroi în Tumanov şi în Rakitin, colhoznicii tot n-aveau să creadă în meritele lui Grigori, dacă ele nu vor exista cu adevărat, ceea ce însemna că el trebuia să muncească, să se îngrijească... gospodăreşte de colhoz, de oameni. Cine adusese vorba de staţia electrică ? Pesemne că tot el, Butîlkin. Ei bine, fie şi aşa. Va trebui s-o pună pe picioare... încetişor, cu începere de anul viitor. Deocamdată ar fi fost bine să mai născocească ceva, care să nu-i dea atîta bătaie de cap. Dar ce anume ?

Într-o zi, Petka, pregătindu-se în vederea pescuitului de primăvară, trebălui pînă seara cu sforile, cu plutele de undiță, cu cîrligele. Grigori îl privi îndelung, amintindu-și din nou de taică-său, care visa să ridice o afumătoare de pește pe malul lacului.

Chiar a doua zi, se duse la raion și se întoarse cu patru dulgheri.

— Au să ne facă barcazuri, le spuse el colhoznicilor.

— Pentru ce?

— O să înființăm o brigadă de pescari. Mai mare rușinea : stăm pe malul apei și nu vedem peștele în ochi. După toate cele, e vădit că războiul o să se sfîrșească curînd. Cînd au să se întoarcă demobilizații, îi ospătăm cu pește proaspăt.

Dulgherii munceau de zor sub conducerea lui Amonjolov. Curînd, două luntre uriașe zăceau cu fundul în sus pe malul încă acoperit de zăpadă. Borodin numi pescarii, poruncindu-le să călăfătuiască barcazurile și să le smolească. Adeseori venea el însuși pe mal ca să vadă cum merge treaba.

— Ar fi bine s-o scutești pe Veselova de munca asta, își dădu cu părerea Tumanov, care se abătu și el într-o zi pe acolo, ca să afle cum stau lucrurile.

— Dar pentru ce? întrebă Borodin, oțărît. O pui la saramurat sămînța, e vătămător ; la pescuit, nu-i face bine... Da ce, vrei să ne închinăm la ea, în loc de icoană ?!

— Pescuitul nu-i pentru vîrsta ei. Și apoi, știi ce șubredă e. Iar cu îmbrăcămintea stă și mai prost. Are să răcească femeia...

— N-o să pățească nimic, răspunse Grigori. La Andrei putea să alerge iarna, în picioarele goale...

Rosti aceste vorbe zîmbind, parcă în glumă. Gluma aceasta stîrni însă o durere adîncă în sufletul Evdokiei. Credea că Grigori habar n-avea că ea, cu peste douăzeci de ani în urmă, fugise, noaptea, pe ger, lepădîndu-și

pîslarii, ca să-i dea de veste lui Andrei, după ce auzise întîmplător vorbele schimbate de oamenii lui Kolceak. Iată însă că Borodin ştia de întîmplarea aceea, deşi pe atunci şedea închis în casă, ca un hîrciog în vizuina lui.

Evdokia răsufla des, întretăiat, iar în ochi i se aprinseră scînteioare de dispreţ. Îşi stăpîni însă vorbele pline de mînie, care-i stăteau pe buze, şi rosti încet, liniştită :

— Da, am alergat... Pentru ce s-o ascund ? Atunci am fugit ca să-mi scap de pieire nu numai bărbatul, ci puterea noastră, oamenii noştri. Dar acu să te-ntreb şi eu : tu ce căutai atunci prin pădure, noaptea ? Unde te duceai ?

Tumanov se îndepărtase, şi ei rămăseseră între patru ochi lîngă barcazuri. La vreo cincisprezece paşi, nişte colhoznici aţiţau focul, ca să topească smoală într-un cazan. Grigori privea ţintă în urma lui Tumanov. Cînd auzi însă vorbele Evdokiei, se întoarse spre ea, încet, foarte încet. O privi, fără să clipească, silindu-se să-şi ţină pe loc falca ce i se lăsa în jos.

— De ce te-ai schimbat la faţă ? Nu cumva am nimerit unde trebuie ?... începu Veselova. În cele din urmă, Grigori întrebă cu glas răguşit :

— De unde ştii tu cînd şi încotro m-am dus ?

— Ei, cum să nu ştiu, răspunse ea, batjocoritoare, dacă era cît p-aci să mă calci. Într-o noapte mă întorceam din pădure, de la detaşamentul lui Andrei. Iar tu veneai dinspre sat. M-am pitit sub o tufă şi tu ai tropăit cu ciubotele chiar pe lîngă mine.

— Aşa... murmură Grigori şi tăcu o clipă. Apoi bîigui din nou, descumpănit : Aşa-a...

— Proastă am fost, urmă Evdokia. Credeam că ascunzi ceva în pădure. Făcuseşi rost de parale pe-atunci... M-am dumirit mai pe urmă, după ani şi ani, abia în preajma războiului : ehei. după bani umbla dumnealui noaptea prin pădure ?!

Grigori se îngălbeni ușor și se trase de mustață, frecîndu-și îndată obrajii nerași, parcă i-ar fi înghețat.

— Și de ce nu m-ai spus lui Andrei ? El ar fi cercetat negreșit ce și cum !

— Nu voiam să te ating, să mă murdăresc. Ai fi strigat : Andrei se răzbună pe mine pentru o fată ! Dar acu, uite, îmi pare rău...

— Zi așa, îți pare rău ?! rosti Grigori tărăgănat, recăpătîndu-și tonul batjocoritor. Își dădea seama că Evdokia nu știa nimic precis. Ei, atunci, spune-mă acum. Poate s-o găsi vreun copoi să-mi adulmece urmele, dacă o avea poftă. Sînt încă proaspete, n-au împlinit treizeci de ani.

— D-aia ți-ai și luat-o în cap ! Dar bagă de seamă : viața e așa fel alcătuită, încît păcatele vechi se pot descoperi, mai devreme ori mai tîrziu. Atunci să te aud ce-ai să cînți...

— Ia ascultă ! se aprinse Borodin. Mai bine tacă-ți fleanca, nu umbla cu cleveteli ! Că de nu... Nu lămuri însă ce voia să spună cu aceste cuvinte din urmă. Strigă : Te-ai întins la vorbă ! Hai, treci la treabă, ajută-le oamenilor !

Capitolul IV

1 Cîțiva ani în șir, Borodin ținu cu dinții locul de președinte. Nu numai că făgăduia cîte-n lună și-n stele la adunările în care se prezentau dările de seamă și se făceau alegerile, dar și înfăptuia una și alta în gospodărie : dresese staulele, ridicase șoproane la două arii. În patruzeci și cinci, îndată după victorie,

se apucă să clădească şi centrala electrică. Pe Stepan Alabughin, demobilizat de curînd, îl numi şef al brigăzii de constructori. Acesta încercă să se împotrivească, cerînd să fie dat la fierărie. Grigori îi spuse însă :

— Nu fuge fierăria ta. Deocamdată, acolo nu e multă treabă, se descurcă Tumanov de unul singur. Staţia electrică e însă mare lucru pentru colhoz. Ce zici ? Se poate să spui nu ?

— De bună seamă că e mare lucru, încuviinţă Alabughin. Numai că ce fel de constructor sînt eu ? La fierărie, ei, acolo...

— Nu-i nimic, nu-i nimic, Stepan... Ajută, te rog, conducerea în treaba asta. N-o să-ţi dau mulţi oameni în ajutor, că n-am de unde. Toţi au sarcini. Ei, o să-ţi trimit două-trei muieri. Deocamdată, săpaţi groapa de temelie — iavaş, iavaş. Doar începutul e greu.

Alabughin se învoi.

Hotărîră să ridice clădirea centralei la marginea satului, lîngă pîrău, a cărui apă scăzuse mult în anii din urmă. Alabughin, împreună cu două femei, nevastă-sa şi Nastia Timofeeva — o tînără văduvă al cărei bărbat căzuse pe front spre mijlocul războiului — se apucară să sape pămîntul tare, pietros. Cînd şi cînd, Grigori se abătea pe la şantier, se aşeza pe un morman de pămînt, îşi aprindea în tăcere o ţigară şi o privea printre gene pe pieptoasa Nastia care, de obicei, muncea în tricou şi pantaloni. Cu umerii înnegriţi de soare, asudaţi, lucioşi, fără să-l bage în seamă pe Grigori, zvîrlea pămîntul de zor, lopată după lopată. Apoi se îndrepta de spate şi spunea rîzînd :

— Ia mai întoarce ochii şi-n altă parte... Cînd te uiţi, parcă mă despoi... Şi aşa-s dezbrăcată...

De cînd rămăsese văduvă, cam umblau vorbe prin sat pe seama ei. Asta poate fiindcă Nastia avea limba iute ca ardeiul, ştia să suduie în lege, ca un bărbat, şi trăia de una singură. Cine ştie ? Poate c-o fi avut ceva

pe cuget. Grigori însă o privea fără nici un fel de gînduri — trebuia să privească undeva. Stepan înfigea cazmaua în pămînt şi venea la preşedinte.

— Ei ? întreba Grigori.

— Săpăm încetinel, răspundea Alabughin, de fiecare dată cu aceleaşi vorbe. Ce poţi să faci numai în trei ?

— Da de unde vrei să-ţi fac rost de oameni ?

— De mi-ai trimite măcar nişte bărbaţi în locul muierilor. Ce, e treabă de femeie să zvîrle pămîntul ?

— Nu-i nimic. Sînt mai vînoase...

Mai tîrziu, cînd groapa de fundaţie era aproape gata, Stepan îl întrebă pe Borodin :

— Ei, unde-i cărămida ? De ce n-o aduci ?

— Nu-i mare lucru s-o aduci. Mai întîi, trebuie să faci rost de ea.

— Eu aş zice s-o clădim mai bine din lemn. Cherestea avem.

— Dacă facem o treabă ca asta, apoi s-o facem ! Să ne ţină lumea minte... atîta timp cît o dura şi centrala.

— Păi, atunci să începem zidăria. Fă rost de cărămidă...

— La ce atîta grabă ? Ţi se trec zilele-muncă ? Se trec. Atunci ?

— Ce atunci ? izbucnea Alabughin. De ce să fie irosite aiurea ? Darnic mai eşti, zău, arunci în stînga şi-n dreapta avutul colhozului...

— Hai, hai... se oţăra Borodin, mustăcind. Te-am pus la o muncă bănoasă, şi cînd colo tu... tragi tot spre Rakitin şi spre Tumanov.

— Ia lasă, Grigori Petrovici, ne-am săturat de vorba asta, făcea nevasta lui Stepan, dînd a lehamite din mînă, ea de obicei sfioasă şi tăcută.

Grigori îşi dădea seama că nu numai Alabughina se săturase de vorbele lui cum că Tumanov şi Rakitin ar fi ţintit să-l scoată din postul de preşedinte. Într-o zi,

Fedot Artiuhin îi spuse lui Grigori nu fără pricină, față cu alți oameni, pe malul lacului:

— Ba nu prea s-ar vedea așa ceva. Nu țintesc de loc, se poartă ca lumea. Degeaba pui una ca asta pe seama lor... Apoi se întoarse spre oameni: Ei, voi ce ziceți, tovarăși gospodari?

Brigada de pescuit se pregătea de plecare. Evdokia spuse cu jumătate de glas de pe un barcaz mai îndepărtat:

— Tocmai, păcat că nu țintesc...

Grigori nu-i răspunse nimic lui Artiuhin, dar se gîndi: „Gura Evdokiei n-ai cum s-o astupi, dar trebuie să încerc s-o astup pe-a altora..." Iarna, la adunarea în care se prezentă darea de seamă, Grigori declară:

— Țineți minte, vă spuneam o dată că v-aș da mai mult pe ziua-muncă, dar că statul are nevoie de grîne, că trebuie să se refacă economia distrusă de nemți... De bună seamă că se reface și acum, totuși de data aceasta sîntem ceva mai înlesniți. Deși ați luat și anul acesta o nimica toată pe ziua-muncă, tot e ceva mai mult ca anul trecut. Ascultați-mă pe mine, colhoznicii au să capete din an în an tot mai mult pe ziua-muncă. Fiindcă mergem spre o viață mai bună. Eu, ca președinte, o să am stăruitor grijă de oameni. Doar știți că vorba mea e vorbă. În ce privește centrala electrică...

— Grija e un lucru bun, mulțumim pentru grijă! strigă neastîmpăratul Fedot de la locul său. Dar ia spune, de ce nu-i socoți pe colhoznici oameni? Ne privești ca pe niște slugi! Mergi pe uliță... cum să zic? — cu nasul pe sus...

Grigori se strîmbă și-i dădu înainte, lăsînd vorbele lui Fedot fără răspuns:

— ...în privința centralei electrice, iată, am făgăduit, și o clădim. O să fie gata la anul. Apoi ne apucăm să facem clubul. Avem nevoie de un club bun, tovarăși,

chiar cea mai mare nevoie... După adunare, Grigori îl strigă pe Artiuhin: Hai cu mine, Fedot...

Aproape tot timpul cît merseră împreună, Grigori rămase însă mut. Fedot păşea mărunţel după el, plesnindu-se în întuneric cu mănuşile de blană zdrenţuite peste cojocelul scoarţă de ger.

— E frig al dracului, îşi dădu cu părerea Artiuhin, în cele din urmă. Unde mă duci pe gerul ăsta? Am trecut de casa mea!

Grigori se opri şi se întoarse către Fedot:

— Ia ascultă... De ce ţi-ai dat drumul la limbă, în adunare? Te-a rugat cineva?

— Păi, Grigori Petrovici... critică şi autocritică... Ca să meargă treaba mai bine...

— Bagă de seamă, Fedot, rosti Borodin încruntat, cu capul vîrît în gulerul şubei de lup. Oamenii au uitat că ai fost în slujba lui Kolceak, că ai luptat în detaşamentul lui Zerkalov, împotriva Puterii sovietice. Dar uite că eu ţiu minte. Veselov nu mai este, nu mai are cine să te ocrotească...

Şi-şi văzu de drum, lăsîndu-l pe Artiuhin zăpăcit, buimac, în ger.

De atunci, Artiuhin îşi puse strajă gurii pentru multă vreme. Şedea la adunări tăcut, alegîndu-şi locul într-un ungher retras, întunecos.

*

Construcţia centralei electrice nu fu terminată nici în anul următor, în schimb, oamenii primiră, într-adevăr, pe ziua-muncă aproape un kilogram de grîne şi cîteva ruble bani gheaţă.

Ani de-a rîndul, la Lokti, se semăna ovăz după ovăz, grîu după grîu. Pînă şi ogoarele se numeau: tarla de secară, tarla de ovăz. Pămîntul, secătuit, n-avusese parte de îngrăşăminte în tot timpul războiului şi acum

nu mai dădea aproape nici un fel de venit, recoltele fiind slabe.

Tot astfel se prezenta situaţia şi cu creşterea vitelor. După ce se întorsese în sat şi trecuse chiar a doua zi pe la staule, Rakitin rămăsese îngrozit : peste tot domnea o murdărie de nedescris. Staulele, aproape năruite, putrezeau.

Luînd în primire ferma de vaci, încet-încet Rakitin făcu rînduială, drese staulele pe ici, pe colo cu ajutorul mulgătoarelor şi îngrijitoarelor de viţei. Zile întregi, cioplea bîrne, călăfătuia pereţii, punea geamuri la ferestre. Acum, crescătoria de vite, chiar dacă nu aducea venituri, nu mergea nici în pierdere.

Colhoznicii care căpătaseră cîte un kilogram de grîu pe ziua-muncă socotiră deodată că Borodin pusese, în sfîrşit, gospodăria pe picioare. Mulţi dintre ei, primind banii şi grîul, îi mulţumeau lui Grigori. El nu răspundea în nici un fel, doar zîmbea oarecum ciudat, pe sub mustăţi, zicîndu-şi în gînd : „Luaţi, luaţi !" Şi fără o pricină anume, îşi aducea aminte de vorbele lui Zerkalov, dintr-un trecut atît de îndepărtat : „Grigori, trebuie să le tăiem craca de sub ei..."

Adeseori soseau în Lokti delegaţi de la raion. Erau fel de fel de oameni. Unul venea, lua nişte date şi făcea numaidecît cale întoarsă. Altul, de ochii lumii, cerceta staulul vacilor ori al viţeilor, sau grajdul cailor, iar dacă era vară, ieşea la cîmp împreună cu preşedintele. După ce vedea lanurile, spunea : „Grîul nu e rău", sau : „Da, acum nicăieri nu e cine ştie ce recoltă. Bîntuie seceta." Şi pleca la raion, de parcă ar fi venit numai pentru a-i face cunoscut preşedintelui că era secetă. Fără a sta mult de vorbă cu ei, Borodin trimitea delegaţii de acest soi la Butîlkin, Tuşkov ori Amonjolov, să-i găzduiască.

Soseau însă şi alţii, care încercau să se lămurească cum stau lucrurile în colhoz. Borodin se deprinsese să-i

recunoască dintr-o privire, de la cel dintîi cuvînt, și pe aceștia îi găzduia neapărat în casa lui. Se declara de acord, fără nici o rezervă, cu toate observațiile și sfaturile lor : „Da, nu-i bine, am scăpat din vedere, e o delăsare, o să îndreptăm totul..." Și-i conducea el însuși, arătîndu-le gospodăria : „Uite, dregem staulul vacilor, am organizat o brigadă de pescuit, clădim o centrală electrică, am pus temelia clubului..."

Într-o zi, Grigori conduse un asemenea delegat nou sosit pe malul lacului, unde colhoznicii descărcau peștele prins.

— Iată, acum cîțiva ani am organizat o brigadă de pescuit, povestea Grigori cu chef de vorbă. La raion, inițiativa asta a fost lăudată. Predăm pește cooperației de consum, hrănim cu el oamenii care muncesc la cîmp, mai vindem ceva și în așezarea gării.

— Zi mai bine : „facem speculă", preciză Evdokia, care căra coșurile cu peștișori mărunți.

— Ptiu, iar te bagi unde nu-ți fierbe oala ! o bruftului Grigori. Apoi se întoarse spre delegat : Nu știi ce muierușcă cicălitoare e ! Nimic nu-i e pe plac, i se pare că tot ce facem e rău. Mai avem cîțiva nemulțumiți : un oarecare Rakitin, fierarul Tumanov...

— Dar de ce să fim mulțumiți ? întrebă Evdokia, apropiindu-se de Grigori. Ai organizat o brigadă de pescuit, e adevărat. Dar ce prindem noi ? Plevușcă. Ia uită-te și dumneata... Veselova îl duse pe delegat la barcaze, pe fundul cărora sclipeau peștișori mărunți.

— Da, da... încuviință delegatul.

— Ce „da" ? Pierdem timpul zadarnic, iată ce este. Avem nevoie de năvoade lungi, cu ochiuri mari. De cîte ori i-am spus președintelui ! N-are de unde să cumpere ? Păi, am putea împleti chiar noi, într-o iarnă, dacă ne-ar face rost de ață de undeva. Dar barcazele ? Oricînd te poți trezi în apă cu ele. Pescuim de obicei pe lîngă mal — ne e frică să ieșim în larg. Trebuie să

facem bărci noi, cu motor. De mult trebuia să vă dați seama acolo, la raion, că brigada noastră de pescuit, așa cum este, nu aduce colhozului nici un cîștig. Dacă n-am vinde crapul cu preț de speculă în așezarea gării, de mult s-ar fi dus pe apa sîmbetei născocirea asta...

— Ia mai isprăvește cu specula ! o întrerupse Grigori. Ce, parcă bag eu banii în buzunar ?

— La o adică, nu te-ai da îndărăt nici de la asta, i-o reteză Evdokia.

— Ei, ei, vedeți ? i se adresă Borodin delegatului. Ce-i asta, dacă nu calomnie ? Și eu port de grijă oamenilor, muncesc din răsputeri...

— Tu, tu ne porți de grijă ? îi aruncă Evdokia, batjocoritoare, drept în obraz.

Borodin se grăbi să-l ducă pe delegat în altă parte.

— Poftim, așa trăim... Certuri, țipete... Nemulțumiți și iar nemulțumiți. Tocmai din pricina asta ne vine greu... spuse Grigori, cu ochii în pămînt.

— După părerea mea, are dreptate în privința barcazelor și năvoadelor, răspunse delegatul. Trebuie să te gîndești bine la asta.

— Dar eu, ce, nu mă gîndesc ? Dar, vorba ceea, nu se bate din palme. De, așa-i gospodăria : dregi ici, se rupe dincolo. Uite, acu o să avem parcă o recoltă bunișoară. Poate ne-om mai îndestula și noi — atunci cumpărăm și năvoade noi, și bărci...

Totuși n-au cumpărat nici năvoade, nici bărci. În schimb, s-a împărțit cîte un kilogram și jumătate de grîu pentru ziua-muncă. Iar în anul următor, Grigori înduplecă conducerea să împartă cîte două kilograme și jumătate, plus opt ruble.

— Ce faci, Grigori Petrovici ? îl întrebă Rakitin într-o zi, între patru ochi, în birou. Unde vrei să ajungă colhozul ?

— Dar ce e ? mormăi Borodin, posac.

— Plătești colhoznicii cu prea multă dărnicie, nepotrivit cu veniturile...

— Păi, spune-le chiar tu asta, îl sfătui Borodin, în bătaie de joc.

Rakitin nu se mai stăpîni: lovi cu palma în masă, atît de violent, încît Borodin tresări fără să vrea.

— La naiba! Ești președinte! Ei, chibzuiește ca un președinte. Staulele se năruie. Trebuie să facem alte hambare. Șoproanele de pe arii sînt sparte, în fiecare toamnă curge ploaia prin ele, ca prin ciur, uscătorii de cereale n-avem. Ce de grîne lăsăm să putrezească în fiecare toamnă! Vînturătoare bune n-avem; pluguri, boroane n-avem. Și cîte altele ne lipsesc încă! Iar tu împarți toate veniturile pe zile-muncă. Trăiești doar cu ziua de astăzi! Dar mîine la ce mai înhami caii? Unde ai să depozitezi grînele? Păi, așa gospodărești tu? Uite, am clădit centrala electrică...

— Și asta-i rău, nu? întrebă Borodin, veninos.

— Da, e rău! strigă Rakitin cu ciudă. Am văzut niște bețivi care aveau cravată, dar cămașă nu. Așa-i și cu noi. Ce de bănet am prăpădit, și pentru ce? Măcar să aducem lumina la ferme, să electrificăm ariile...

— Mai întîi, aducem lumină în toate casele, că destul au stat oamenii în întuneric, în duhoarea gazornițelor.

— Un bun gospodar ar fi mecanizat mai întîi aria, ca să ușureze munca oamenilor.

— Toate la vremea lor. O să ne împrumutăm de la stat și o să facem încă o stație. O să luăm bani și pentru staule...

— Păi, și așa sîntem înglodați în datorii. Datorăm statului peste un milion de ruble. Cine o să le plătească?

— De ce să le plătească? O să ne tot păsuiască, pîn-ce o să se treacă la pierderi...

— La pierderi, zici? La pierderi?!

— Dar cum vrei să fie? Ţi-ai dat drumul la gură, te-ai apucat să-i înveţi pe alţii! Atîta ştim şi noi. I-am lăsat pe oameni să mai răsufle şi ei, iar tu sari numaidecît să mă strîngi de gît... Rakitin tremura tot de mînie, abia stăpînindu-se. Văzîndu-l în ce stare e, Grigori adăugă răspicat: Halal apărător al avutului colhoznic! De cîte ori ţi-am spus să nu-ţi vîri nasul unde nu-ţi fierbe oala?!

2 Tumanov se întoarcea acasă venind de la fierărie. Tihon stătea în poartă, gînditor. Nici nu-l auzi dîndu-i bineţe. Se dezmetici abia atunci cînd Tumanov îl înghionti în umăr:

— A-a, tu eşti, Pavel... Ştii ceva? Ia pofteşte la mine.

— Pentru ce?

— Hai intră, intră... Nu-mi place să stau singur. Nevasta a plecat cu copiii la film. A sosit caravana. Şi-l trase pe Tumanov de mînecă în ogradă.

Rakitin puse pe masă muşamaua, tăie pîine, castraveţi, apoi scoase din cuptor o gîscă friptă, iar din dulap, o sticlă plină pe jumătate cu votcă.

Băură cîte o duşcă şi, cîteva clipe, tăcură, mîncînd. În sfîrşit, Tumanov lăsă furculiţa pe muşama, vîrî mîna în buzunar şi-şi scoase tabachera.

— Ia spune, Tihon, ce s-a petrecut pe front între tine şi Borodin? Se aud tot felul de lucruri...

Rakitin turnă ceai în cana lui Tumanov şi în a sa.

— Ce s-a petrecut? Tihon tăcu o clipă, apoi urmă: Ţi-am mai spus o dată, am fost în aceeaşi companie cu Borodin. Într-o noapte, prin patruzeci şi trei, ne aflam în ofensivă. Nimic de zis, înaintam vijelios, eram gata să ne năpustim în tranşeele nemţilor. Deodată, s-a făcut lumină, ca ziua. Nemţii aruncaseră rachete lumi-

noase deasupra noastră şi ne-au întîmpinat cu focuri de mitralieră trase în plin dintr-o cazemată. Ne-am culcat la pămînt. Dă-i în dreapta, dă-i în stînga, ca să ocolim afurisita aceea de cazemată, da — ce să vezi ! — peste tot mine contra infanteriei. Nemţii ne împroşcau cu mine şi din dosul unui crîng. Ce să-i faci ? Ne-am lipit la pămînt şi cu chiu, cu vai, ne-am făcut gropi individuale. Crăpam de ciudă — neamţul, la doi paşi, flăcările împuşcăturilor ţîşneau aproape de tot. Dacă am fi putut sări în picioare, într-o clipă eram în tranşeea lor. Dar fă-o dacă poţi ! Comandantul batalionului a întrebat prin radio : „De ce v-aţi oprit ? Să se ocupe cu orice preţ tranşeea inamică !" Pe scurt, lucrurile stăteau cum nu se poate mai prost. Scrîşneam : „De-am avea un tun, ori de care ar fi"... Dar artileria rămăsese în urmă. Iar ordinul era ordin, trebuia executat. Comandantul plutonului a transmis prin lanţul de trăgători : „Avem o singură scăpare, tovarăşi : să ne tîrîm pe întuneric, ocolind prin tufiş, şi să copleşim tranşeea lor cu grenade amorsate. Nu e chip să te strecori pe loc deschis : nemţii pot arunca rachete pînă dimineaţa."

Mă scuturau fiori de gheaţă. Mi-era frică ? Da tu ce crezi ? Într-o clipă m-am gîndit, şi nu numai eu, ci fiecare : prin tufe ? Peste cîmpul minat ? Să te duci — nouăzeci şi cinci la sută, dacă nu şi mai bine — la moarte sigură ! Ia încearcă de te tîrăşte două sute de metri pe un teren minat ! Comandantul a ordonat : „Ceredov, înainte !" Soldatul Ceredov n-a spus o vorbă, şi-a legat grenadele de brîu, şi-a luat rămas bun de la noi — tot fără vorbe, numai cu ochii — şi a pornit tîrîş. Stam şi aşteptam... o clipă, două. O explozie. Mitea Ceredov nu mai era. Comandantul a şovăit puţin, cîteva clipe poate, dar nouă ni s-a părut că a trecut un an. „Kondratiev, Smirnov, Kuzneţov !" Încă trei ostaşi au pornit tîrîş din diferite direcţii spre tranşeea germană. Vreo zece minute, tăcere. Apoi, două explozii

deodată. După cîteva clipe, încă una. Cei de la comandamentul batalionului au întrebat din nou prin radio: „De ce s-a îngropat plutonul trei la pămînt? Opriţi înaintarea întregului batalion! Să se reducă la tăcere cu orice preţ tranşeea inamică."

În clipa aceea, comandantul nostru a fost lovit de o schijă. Încerca să se ridice de la pămînt şi nu putea, zăcea cu palma lipită de burtă. Luna se ivise de după nori — poate voia să ştie ce se petrece pe pămînt. Cînd mă uit la degetele comandantului, erau negre de sînge! În cele din urmă, s-a ridicat într-un genunchi şi a hîrîit: „Borodin..."

Ăsta de colo, cu glas sugrumat de spaimă:

„Am lăsat copii acasă. Trei! Unde să mă duc?"

„Borodin, înainte! a strigat comandantul, cu ultimele puteri. Execută ordinul!"

„Nu sîntem carne de tun! Tovarăşi ostaşi, ce comandant e ăsta? Doar ne trimite la o moarte sigură! Să aşteptăm pînă dimineaţa cînd o să se lumineze de ziuă, atunci..."

Rakitin se ridică de la masă, păşi încolo şi încoace, apoi se aşeză la loc. Tăcu o vreme, apoi urmă cu glas schimbat, scăzut, răguşit parcă:

— Ei... atunci, n-am mai putut răbda, am tras un foc în... Borodin. Mărturisesc! În clipa aceea, nu mai ştiam ce fac. Clocotea totul în mine. „Vai de tine, secătură, putoare... şi aici eşti la fel..." După ce am tras în el, m-am înfiorat: trebuia oare să fac aşa ceva? Comandantul a mai putut să murmure: „Bine-ai făcut, e drept". Şi eu... nici nu mai ştiu în ce chip, m-am pomenit în mijlocul cîmpului minat. Îmi bătea inima ca un ciocan de lemn într-o foaie de tablă. Bătea! Tocmai d-aia mi-am venit în fire, mi-am dat, în sfîrşit, seama unde mă aflam, ce făceam...

Tihon începu să-și răsucească o țigară. Degetele îi tremurau cumplit. Apoi scoase din buzunar ceasul neted cu un lănțișor de aramă făcut de mîna lui :

— Peste o jumătate de ceas, se isprăvește mulsul de seară. Voiam să mă duc la fermă, dar acu tot nu mai am vreme. Își lăsă ușor capul în piept și căzu pe gînduri. Părul alb i se răvășise. În noaptea aceea, mi-a albit părul, urmă el. Am umblat cu moartea alături prin păduri. Și am putut să rabd nu numai un an. Totuși e groaznic să te tîrăști în întîmpinarea ei.

— Și te-ai tîrît mult ?

— Nu știu. Atunci mi se părea că mă tîrăsc de o veșnicie, că n-o să aibă niciodată sfîrșit cîmpul acela. Făceam o jumătate de metru, mă opream. Îmi ziceam : o mișcare din mînă, țîșnește pămîntul și... nici n-am să aud explozia. Și mă gîndeam... Doamne, dar cîte și cîte nu mi-au trecut prin gînd ! Ori poate că nici nu erau gînduri. Doar ceva îndepărtat, de o clipă, ca un fulger. Sau auzeam cum plescăie undele Alakulului. Și iar ! Nu cumva mina e chiar alături ? Și așa într-una... Apoi Tihon își fumă țigara pînă la capăt, în tăcere. Într-un tîrziu, urmă : Mi-a pierit frica în clipa cînd am văzut prin iarbă tranșeea lor. Uite-o, e aproape — dinspre ea veneau mirosuri necunoscute. Și din nou, m-a fulgerat același gînd : dar dacă dau peste o mină, tocmai acum ?... Mi se oprise inima în loc. Să mă tîrăsc pînă acolo și, deodată, să fiu ucis ! Mi-am pipăit legătura de grenade. Ei, fie ce-o fi ! Sar în sus, mă reped spre tranșee și arunc într-acolo două grenade amorsate, una după alta. Iar în spate, tună deodată, ca o explozie : „Ur-ra-a !" Pentru asta am căpătat ordinul, încheie Rakitin.

Afară se întuneca tot mai mult. Odaia se mohorîse. Tihon aprinse lumina electrică.

— Pe comandant l-am înmormîntat în aceeași noapte, urmă el, întorcîndu-se la masă. După ce am ocupat blestemata aia de tranșee, a fost adus pe o pelerină ostă-

şească. Mi-a spus să mă apropii de el. S-a uitat îndelung la mine. Nu ştiam că albisem tot. A deschis gura — parcă voia să spună ceva, dar... n-a mai fost în stare. Nu l-au ajutat puterile.

— Ei, şi apoi ? Cum a scăpat Borodin ? întrebă Tumanov cînd Rakitin tăcu.

— Nu l-am nimerit bine, d-aia a scăpat. L-am lovit în umăr, spune chiar el. Îndată ce ne-am înmormîntat comandantul, am primit un nou ordin : înainte ! Aşa că am uitat de Borodin. Credeam că murise. L-au luat brancardierii, socotindu-l rănit în luptă. Ei, de unde puteau să ştie ce se întîmplase ? L-au evacuat în zona interioară, l-au făcut bine, iar pe urmă l-au demobilizat.

Rakitin tăcu. În liniştea înserării se puteau auzi chiotele unor fete în depărtare, la celălalt capăt al satului. Nici cel mai cumplit ger nu putea ţine tineretul prin case.

— Va să zică, aşa s-au petrecut lucrurile, rosti Pavel încet. Şi pentru asta, lepădătura...

Rakitin zîmbi cu amărăciune.

— Acum nu e prea uşor să mai faci ceva. Doar trebuie să aduci martori. Şi de unde să-i iei ? Comandantul a pierit, iar o săptămînă mai tîrziu, s-a isprăvit cu toată compania noastră. Aproape că numai eu am rămas în viaţă. Şi pe mine m-au luat brancardierii, ca şi pe Borodin. M-au îngrijit... Rakitin dădu din mînă. Ei, acu nu mai are nici un rost. În anii aceia cînd era încordare mare, ar fi păţit-o Borodin pentru fapta lui, dar acu, încearcă să cercetezi dacă a vrut să dea bir cu fugiţii, ori nu. Şi apoi, cine mai are vreme de treaba asta ? Sînt alte lucruri mai însemnate.

— Ei... Cum asta ?! Tumanov sări în picioare cu aprindere şi începu să păşească de colo, colo prin odaie. La naiba ! Nu se poate da uitării tot ce s-a petrecut...

— Nu, acum n-ai ce să-i mai faci în privinţa asta,

stărui Tihon, umplînd din nou păhărelele. Trebuie strîns în chingi din altă parte.

— Din care? întrebă Tumanov.

— Nu știu, mărturisi Rakitin. A făcut atîtea isprăvi, încît acum nu mai știu. Toată noaptea trecută m-am gîndit la treaba asta. Și, pe deasupra, mi-am zis... ei, da gata, ajunge. Hai, bei?

— Păi, numai muierea lasă ce are în păhărel. Și nu orice muiere, zîmbi Tumanov. Goli păhărelul și se ridică. Ei, e vremea să plec, Tihon. Îți mulțumesc pentru cinstire.

Părea că Rakitin nu auzise aceste cuvinte. Rosti îngîndurat, ca pentru el:

— Păcat că nu-i și Andriuha aici...

Se ridică și-și puse cojocelul, ca să-l petreacă pe Tumanov. Se despărțiră acolo unde se întîlniseră.

— Mîine mă duc să întreb, să cer un sfat, cum să-l înhaț de guler, spuse Rakitin.

— Unde te duci?

— La comitetul raional de partid.

Tumanov plecă. Rakitin mai rămase cîtva timp afară. Luna, încovoiată de frig, plutea lin deasupra satului, revărsînd totuși pe pămînt puțină lumină. Sub zăpada groasă de aproape un metru și jumătate, acoperișurile caselor păreau albăstrii. Aproape nicăieri nu se zărea lumină.

*

Rakitin se întoarse de la comitetul raional tăcut, încordat, cam posomorît.

— Ei? îl întîmpină Pavel Tumanov. Ai întrebat?

Rakitin zîmbi:

— Dimpotrivă, pe mine m-au întrebat.

Tumanov ridică ochii spre Tihon, privindu-l fără să-l priceapă. Rakitin tăcu o vreme, apoi urmă domol:

— Acum e un secretar nou. Cel de mai înainte a fost desărcinat — cît p-aci să fie scos din partid pentru muncă necorespunzătoare și pentru lipsa de grijă față de colhozuri. Știi cine-i noul secretar? Sînt sigur că n-ai să ghicești. E Semionov, prietenul lui Andrei. Știi, cel care a fost aici, la noi...

— Stai, stai... sprîncenatul cela? Studentul surghiunit?

— El!...

— Ia te uită! Dar de unde s-a ivit?

— Ei, frățioare, așa stau lucrurile, urmă Rakitin, în loc de răspuns. Am vorbit cu el mai bine de un ceas. I-am povestit despre Borodin, despre colhozul nostru.

— Și? întrebă Tumanov din nou.

— Și el, întîi și întîi, spune: „Dar organizația voastră de partid ce păzește?" Iar eu: „N-avem"... Rakitin încheie obosit, mohorît: Pe scurt, pînă acum am fierbințeli în urma celor vorbite cu el. Zice: „Păi, cum ai putut să te împaci cu faptul că în Lokti nu există o organizație de partid? Ești comunist, zice, cum de nu te-ai gîndit să înființezi o organizație în colhoz, de vreme ce comitetul raional a stat cu mîinile în sîn? Ce, n-aveți oameni de treabă, cinstiți? Dacă făceai astfel l-ați fi pus pe Borodin numaidecît cu botu pe labe."

— La naiba! Doar ai adus și tu vorba o dată despre treaba asta! Ții minte: atunci, cînd ne întorceam de la S.M.T., împreună cu Borodin.

— E-eh!... Tihon dădu din mînă cu amărăciune. Păi, tocmai asta-i: doar am adus vorba. Pe scurt, Pavel, m-au beștelit strașnic. Și pe bună dreptate! Oi ține minte cît oi trăi.

— Totuși, cum rămîne cu Borodin?...

— Cum? „Mai întîi, zice Semionov, începi cu înființarea organizației de partid." Iar cînd am plecat, m-a povățuit: „Nu vă pripiți în privința lui Borodin. O să

se folosească de aceasta, şi tot pe voi o să vă facă de rîs."

— Cum să mai poţi aştepta o dată ce lucrurile stau aşa ?! îl întrerupse Tumanov pe Rakitin, cu aprindere. Încă un an, doi şi Borodin duce de rîpă colhozul !

— Şi asta i-am spus-o lui Semionov. Şi el : „Mai întîi, statul nu-i ţinut pe umerii unui singur om ; în al doilea rînd, ce propunere ai ? Să se convoace peste o săptămînă adunarea generală a colhoznicilor şi să se pună în discuţie înlocuirea preşedintelui ? Dar au să încuviinţeze oare colhoznicii, acum, lucrul acesta ?"

— N-au să încuviinţeze.

— Ei, asta-i, Pavel. M-a sfătuit : „Lămuriţi-i pe colhoznici, arătaţi-le ce om e Borodin, încotro duce gospodăria. Nu vă temeţi de vorbăria lui. Colhoznicii au să-şi dea seama repede pe ce lume trăiesc. Ajutaţi-i s-o facă. Iar noi, la rîndul nostru, zice, o să avem grijă de colhozul vostru. O să avem grijă, zice, şi de toate celelalte."

3

În toţi anii aceia, nu se schimbase nimic în casa Borodinilor, afară de moartea căţelei, răpusă de bătrîneţe. Grigori o dusese pe cîmp şi o îngropase acolo. Se întorsese posomorît, cu urme de ţărînă pe haine. De ciudă, dăduse cu piciorul în puiul căţelei, o potaie jigărită cu picicarele strîmbe, care se nimerise în drumul lui. Căţelul chelălăi subţirel, zbură spre gard şi acolo începu să mîrîie, să latre la Grigori. Borodin se opri, se uită la el şi deodată strigă fioros :

— Ia fă-te-ncoace, iute !

Cîinele dădu din coadă, mai scheună de vreo două ori, apoi se apropie şovăitor şi începu să lingă cizma mînjită de lut a stăpînului.

Priviţi din afară, Borodinii duceau o viaţă liniştită, paşnică. În ultimii ani, însă, Anisia părea că îmbătrînise. Şi ea, şi Piotr răsuflau în voie, umblau fără frică prin odăi numai atunci cînd Grigori nu se afla acolo. Era de ajuns să se audă scîrţîitul greu al treptelor scării, ca vorbele să înceteze numaidecît, şi fiecare să-şi vadă în tăcere de treabă.

Petka trecuse în clasa a cincea şi acum nădăjduia că o să poată scăpa de apăsarea aceea. În Lokti nu era decît o şcoală elementară. Acum trebuia să plece ca să înveţe mai departe fie la şcoala de zece ani, la centrul raional, fie la cea de şapte ani din aşezarea gării.

Toată vara voise să-l întrebe pe taică-său ce avea să facă mai departe cu şcoala, dar nu avusese curaj. Pînă spre toamnă, taică-său nu scăpase o vorbă despre treaba asta. Spre sfîrşitul lui august, Anisia se apucă să-i facă cămăşi noi şi-i cumpără de la magazin palton, căciulă, cizme. Într-o dimineaţă, frămîntă aluat şi începu să coacă tot felul de bunătăţi pentru drum.

— Ce, aşteptaţi musafiri ? întrebă Grigori, îngustîndu-şi ochii.

— Păi... trebuie să-l trimitem pe Petenka la şcoală, răspunse Anisia. Şi adăugă, pentru orice împrejurare : Uite, Veselova îşi creşte fetiţa fără tată şi tot a dat-o la şcoala de şapte ani din aşezarea gării. Iar noi... Bine ar fi să înveţe la raion, împreună cu băiatul lui Pavel Tumanov.

Lui Piotr i se opri inima în loc : ce avea să spună taică-său ?

Acesta se încruntă mai rău ca de obicei şi, fără a spune ceva, plecă la lucru. Doar în ajunul plecării, Grigori îl întrebă pe Piotr :

— Dar unde ai să stai acolo ? Că n-avem neamuri la raion...

— Pe lîngă şcoală e un internat, unde-s găzduiţi şcolarii care vin din alte sate.

Grigori rămase pe gînduri cîteva clipe, apoi spuse :

— Bine, fie... Dar să vii în fiecare lună acasă pentru cîteva zile.

Tot timpul cît urmă școala, Piotr fu nevoit să îndeplinească cu regularitate această poruncă pe care n-o înțelegea, lipsind de la lecții. Își cumpărase la oraș un manual pentru armonică, învățase notele și, cînd venea acasă, petrecea zile întregi cu instrumentul pe genunchi.

Își dădea seama că lucrul acesta îi plăcea tatălui său și zîmbea, fără să-și dea seama.

În schimb Grigori îi observa zîmbetul. Sfios, oarecum amar, în ultimii ani, acest zîmbet flutura tot mai des pe buzele mari bine conturate ale lui Piotr. Și Grigori citea în el ceva cunoscut și, totodată, ceva nou, ce-i depășea puterea de înțelegere.

— De ce rîzi ? îl întreba el.

— Ba nu rîd de loc. Ți se pare, răspundea Piotr cu vocea în schimbare.

— Cum, cum ? Ce-ai zis ? Mi se pare ? Auzi la el !

Piotr se uita la taică-său, ridica din umeri și întorcea capul.

Dar nu, el, Grigori, știa bine : nu i se păruse ! Uite : fiu-său întorcea capul, dar zîmbetul nu i se stingea de pe buze. Deocamdată, licărea ca o luminiță sfioasă, dar simțea că într-o zi se va aprinde cu toată puterea și-l va frige pe el, pe Grigori, tot mai rău... Și n-avea cum să-l stingă... cum să-și readucă feciorul înapoi...

Anisia îi amintise de multe ori că baia era pe punctul de a se nărui de vechime, că ar fi trebuit să clădească alta, nouă. În cele din urmă, Grigori încuviință și-i spuse fiului său :

— Auzi, Petro ? Hai să doborîm mîine vreo două duzini de pini. Îi ridic cînd dă cea dintîi zăpadă și la iarnă clădesc o baie nouă.

— Bine, hai, încuviință Piotr, ca de obicei.

Nu era voie să se doboare pini în pădurea de lîngă sat. Pentru aceasta trebuia să te duci în pădurea din jurul Mlaștinii Putrede. Plecară de dimineață. Grigori își luă cu el arma cu două țevi.

Toată noaptea se cernuse o ploaie măruntă, plicticoasă, și acum, tălpile lipăiau pe pămîntul ud. Dacă unul din ei atingea din nebăgare de seamă vreo tufă, amîndoi erau împroșcați de stropi reci, străvezii. Sosiră uzi leoarcă la locul hotărît.

— Ți-e frig ? întrebă Grigori.

— Nu-i nimic, ne încălzim îndată.

Munciră în tăcere.

— Ai ostenit ? întreba uneori Grigori.

— Nu, răspundea Piotr cu încăpățînare, deși îi venea să cadă jos și să adoarmă pe loc de obosit ce era.

După ce doborîră copacii trebuincioși, Grigori luă din nou toporul :

— Șezi puțin, odihnește-te ! Eu o să tai crengile.

Piotr aprinse un foc ca să-și usuce hainele ude. Fumul înecăcios ce ieșea din crengile ude se așternea pe pămînt, jos, prelingîndu-se spre mlaștină. Dintracolo, cînd și cînd, rațele încă întîrziate prin locurile acelea măcăiau speriate.

— Ce ar fi să fac rost de vreo două rațe pentru cină ? întrebă Grigori, înfigînd zdravăn toporul într-un trunchi curățat de crengi. Ce zici, Petro ?

Piotr aruncă cîteva vreascuri pe foc și răspunse :

— Am auzit că e primejdios să umbli prin mlaștină cînd plouă. Te înghite.

— Aș ! Nu mă sperii eu de atîta lucru ! Am mai fost prin părțile astea ! Rămîi aici !

Grigori își luă pușca și se făcu nevăzut pe sub crengile unor plopi negri, pitici, care își pierduseră pe jumătate veșmîntul roșu, viu, al frunzelor. Curînd, nu prea departe, detunară două împușcături, și după o clipă, încă una. Piotr arunca pe foc crengi de pin

groase şi grele, aşteptînd împuşcătura următoare. În loc de aşa ceva auzi însă un ţipăt:

— He-ei ! Pe-e-e-tka !

Piotr sări în picioare, dar, de uluit ce era, se aşeză la loc. „Cine o fi ţipat aşa ?“ se întrebă el, nerecunoscînd glasul tatălui său.

— Pe-et-ka ! Iute, iute ! Mă în-ne-ec ! Pe-e...

Strigătul se stinse. Abia atunci îşi auzi Piotr bătăile inimii. Sări în sus, luînd-o la fugă în direcţia din care veniseră strigătele.

Dădu cu ochii de taică-său, pe neaşteptate, cînd ieşi dintr-un desiş de tufe agăţătoare, amestecate cu tulpini aspre de mur. Mai bine zis îi zări numai capul, răsărind dintre moviliţele scunde pe care creştea iarba verde ca de primăvară, cu floricele trandafirii, a grîuşorului. Ceva mai departe sclipeau oglinzi mici de apă curată.

— Toporul... Ptiu, nu ţi-a dat prin gînd... Adu toporul, iute. Pînă atunci o să mă ţin ! strigă Grigori cu buzele învineţite, de îndată ce-şi văzu fiul.

Petka o luă la goană înapoi, poticnindu-se la fiece pas de muşuroaiele de iarbă, deschizîndu-şi drum cu pieptul printre tufele încîlcite. Fugea gîndindu-se : „Ce să facă cu toporul ? I-ar trebui o frînghie... Doar i-am spus că-l poate trage la fund ! Ba are dreptate : e nevoie de topor. O să tai copăcei, să-i aştern pînă la el. Doar i-am spus...“

— Mai iute ! Nu mai po-ot ! se auzi strigătul slab al tatălui său de dincolo de copaci, părînd că răsună prelung de tot. „Să ştii că se îneacă“, îl fulgeră un gînd. Smulse toporul din trunchi şi se repezi înapoi.

— Taie, colo, colo ! strigă Grigori înăbuşindu-se, arătînd cu ochii la dreapta. La vreo patru metri de el, se înălţau pe un dîmbuleţ uscat cîţiva plopuşori negri. Mişcă-te mai repede, drace !

Între Piotr şi pîlcul de plopuşori era un loc fără tufe, acoperit de moviliţe la fel cu cele între care nimerise taică-său. Piotr se opri o clipă, cu ochii la ele.

— O să te ţină. Eşti uşor, Petenka... Păşeşte pe ele, nu călca alături. Să nu scapi toporul...

Piotr însă nu-l mai asculta. Călcînd cu luare-aminte pe moviliţele care îi lunecau de sub picioare, se îndreptă în fugă spre plopi. Se afla aproape de ţintă, cînd făcu un pas greşit şi nimeri cu picioarele în mîzga cliscoasă, rece ca gheaţa. Simţi cu groază că n-avea pe ce să se sprijine, că picioarele i se cufundau încet, tot mai adînc. Scoase un ţipăt, dădu din mîini şi căzu pe burtă. Braţele îi dispărură îndată în noroiul care tremura ca piftia.

Din fericire, nu scăpase din mîini toporul care lovi cu tăişul pămîntul mocirlos, pătrunse în el şi se opri sub noroiul mişcător, înfipt în rădăcina unui copăcel. Piotr îşi încordă toate puterile şi, ţinîndu-se de coada toporului, se trase înainte, apoi apucă vîrful crengilor de la tufele din jurul plopilor şi dădu de pămînt tare. O cizmă îi rămăsese în smîrc.

Trecuseră doar cîteva clipe de cînd Piotr călcase greşit şi căzuse în mlaştină, însă lui Grigori i se părea că acesta se bălăcea acolo de un ceas. În capul lui era un vălmăşag, urechile îi vuiau, nu se mai gîndea la nimic. Totuşi cînd Piotr izbuti să ajungă la plopi, Grigori se gîndi : „Poate că nu mi-a sunat încă ceasul..."

Îşi adună gîndurile, scuipă apa tulbure din gură şi, întinzînd gîtul, hîrîi :

— Taie-l pe cel de la margine... Mai iute, băiete... Caută să loveşti cît mai jos...

Cîteva clipe după aceea, plopul tăiat de Piotr se prăbuşi cu un zgomot înfundat, lovindu-l pe Grigori cu vîrfurile crengilor, zgîriindu-i adînc obrazul. Acum însă nu mai simţea nici durerea, nici frigul. Apucă crengile strîmbe, alunecoase şi rîse bucuros.

După ce ajunse pe dîmb, Grigori rămase îndelung cu fața în jos, pe iarba strivită, gîfîind. Noroiul apos, urît mirositor, curgea de pe el.

În cele din urmă se mișcă și, ridicîndu-se în capul oaselor, privi spre locul care ar fi putut să-i fie mormînt — arăta verde, blînd, neprimejdios, ca și mai înainte.

— Bună vînătoare am făcut... Ptiu, drace !

— Ți-am spus eu, îl mustră Piotr.

— De atîtea ori am fost pe-aici, și nu mi s-a întîmplat nimic. S-a muiat pămîntul în urma ploilor. Dacă n-aș fi avut pușca, s-ar fi isprăvit cu mine. M-am sprijinit în ea. Hai la foc, m-a pătruns frigul pînă la oase.

Trecură de pe dîmbuleț pe pămîntul tare, aruncînd înaintea lor crengi de plop, ținînd pentru orice împrejurare cîte o prăjină lungă în mîini. Crengile subțiri se îndoiau, clefăiau în apă, dar îi țineau.

Focul pe care-l aprinsese Piotr cu o jumătate de ceas mai înainte fumega slab. De îndată ce-l ațîțară, ploaia începu să se cearnă din nou.

— Acu ne mai alegem și cu friguri. Hai acasă. Ne încălzim acolo.

— Hai, răspunse Piotr scurt.

Făcură tot drumul prin ploaia aceea măruntă care se cernea mereu. Grigori mergea în urma lui Piotr. Acesta ținea o cizmă în mînă. Cealaltă cizmă și arma fuseseră înghițite de smîrc.

Seara, Anisia spălă în tăcere hainele bărbatului și ale fiului ei, care duhneau a putregai de baltă.

Timp de o săptămînă nici Piotr, nici Anisia nu scoaseră o vorbă despre cele întîmplate. Viața își urma cursul ei dintotdeauna, de parcă Grigori n-ar fi fost la un pas de moarte.

În a opta sau a noua zi, Grigori nu se mai putu stăpîni :

— Vai de capul vostru ! Dacă m-aş fi înecat, ce bucurie ar fi fost pe voi...

— O, doamne ! Ce vorbeşti ! rosti Anisia, clătinînd din cap. Piotr nu spuse nimic. Grigori se apropie încet de el, se aplecă şi-l privi drept în ochi.

— Ia spune, de ce naiba ai intrat în smîrc după mine ? îl întrebă el, zgîlîindu-l zdravăn de umeri. Te puteai îneca şi tu...

— Da matale n-ai fi intrat dacă era în primejdie să se înece... cineva ? întrebă Piotr cu o privire mirată.

Grigori dădu din mînă şi se trase încet îndărăt, rostind de cîteva ori, cu uimire : „Cineva... Aha, cineva..."

Şi simţi mai ascuţit ca niciodată că nu mai avea fiu.

*

În primăvara următoare, după ce Piotr dăduse examenele de clasa a noua, taică-său îl întrebă, sfredelindu-l cu privirile :

— Ei, ai isprăvit şcoala ?

— De vreme ce m-am întors acasă, înseamnă că am isprăvit-o.

Grigori se trase uşor de mustaţă, parcă ar fi încercat să vadă dacă i se ţinea de nădejde.

— Ascultă, Piotr... Acu eşti şi tu oarecum bărbat, nu ? Piotr nu răspunse. Taică-său zîmbi şi urmă : Eu aşa cred : ai stat destul pe capul lui taică-tău. Trebuie să munceşti şi tu. Ce zici ?

— Am de gînd să fac zece clase.

— Ei, numai cu şcoala n-o sa-ţi cîştigi pîinea. În iarna asta se deschid la S.M.T. nişte cursuri de tractorişti. Înţelegi ?

Piotr nu numai că înţelegea, ştia de mult că zadarnic l-ar fi contrazis pe taică-său, aşa că-şi dădu cu părerea, sfios :

— Atunci, ar fi mai bine să mă duc la școala de șoferi... Voi să adauge : „Ca Vitka Tumanov“, dar nu cuteză.

— Ești un prostănac. Cu tractorul cîștigi mai bine, i-o reteză scurt Grigori. Mai stătu cîteva clipe la masa acoperită cu mușama, pocni cu palma în ea și încheie : S-a făcut !

Piotr ridică ochii spre el, dar Grigori nu-l mai lăsă să spună nimic.

— Gata, ei, ce mai vrei ? Am și vorbit cu directorul de la S.M.T., a oprit un loc pentru tine. Ai toată vara să tot hălăduiești. După asta nu-ți mai pierde vremea de pomană. Du-te !

În aceeași seară, Piotr îi spuse lui Vitka ce hotărîre luase taică-său.

— Și tu ce faci ? îl întrebă Tumanov.

— Păi, ce să fac ? Mă duc, oftă Piotr. Vitka îl privi cu luare-aminte. Piotr își înălță capul : Ce te uiți așa ?

— Pari cam... bătut în cap, răspunse Vitka.

— Cum adică ?

— Iac-așa... lămuri Vitka. Ești moale, parcă n-ai fi dormit pe săturate de cînd lumea. De mult te-am sfătuit : intră în Comsomol. Acolo am ști noi să te trezim, să te înviorăm.

— E-eh, nu-mi arde de Comsomol. Tata, și fără asta... Atunci...

— Bine, fă cum vrei, încheie Viktor cu răceală. Cine știe ? Poate că munca o să-ți fie de folos. Ai să ieși în lume... îndeobște te mai întărești și tu.

În toamnă, Vitka plecă să facă și clasa a zecea. Piotr îl petrecu cu pizmă. Pînă căzu cea dintîi ninsoare nu mai știa ce să se facă, de amărît ce era. Acum aștepta cu nerăbdare deschiderea cursurilor de tractoriști, care se tot amîna.

— Ce tot umbli de colo, colo ca un lunatic ? îl întrebă într-o zi taică-său.

— Aici crapi de plictiseală. Ce-i cu cursurile matale ? Măcar să mă duc să car fîn la fermă.

— Stai aici, o să care alţii ! i-o reteză taică-său grosolan. Abia în preajma primăverii plecă în sfîrşit Piotr la cursuri.

4

Într-o zi, Borodin veni la fierărie unde se reparau pentru primăvară boroane, căruţe şi alt inventar. Acolo dădu de Rakitin.

— Ei, te-ai plîns la raion ? întrebă el, aşezîndu-se pe lada unei căruţe pentru cereale, dată jos de pe roţi şi răsturnată cu fundul în sus. Da, la urma urmei, ce te amesteci unde nu te priveşte ? Ia spune : ce treabă ai tu la fierărie ?

— Am venit să văd cum se dreg căruţele şi boroanele pentru primăvară, răspunse Rakitin liniştit. La drept vorbind, ar trebui să vezi tu, ca preşedinte. Cînd colo... Şi, văzînd că Borodin voia să spună ceva, ridică uşor vocea : Uite ce e ! Dacă o iei de la început şi spui iar : „Rakitin vrea să-mi ia locul", degeaba o faci. Nu-ţi foloseşte la nimic. Ai înţeles ?

Vocea lui Rakitin suna metalic. Borodin întrebă mirat, spre propria sa surprindere :

— Hm... Şi de ce ?

— La urma urmei, continuă Rakitin, lăsîndu-i întrebarea fără răspuns, atîta timp cît mai eşti preşedinte vezi-ţi de treburi şi fă-ţi datoria ca lumea...

— Aşa ? Atîta timp ?... îl îngînă Borodin, încet, batjocoritor.

— Da, atîta timp cît mai eşti, repetă Rakitin. Nu te mai lăsăm noi să-ţi faci de cap. Ţine minte.

— Care noi ? strigă Borodin, sărind în sus. Ia uite cum face pe grozavul !

Rakitin ieşi, fără să-l mai bage în seamă. Fierarul Stepan Alabughin îi răspunse lui Grigori, în locul lui Tihon:

— Noi, colhoznicii, adică.

— Cum, cum? Borodin se întoarse spre uşa larg deschisă a fierăriei.

Alabughin, în scurtă vătuită, cu urme de arsuri, îşi şterse sudoarea de pe faţa lată, lucioasă, rostind batjocoritor:

— Iată cum...

Şi trînti pe nicovală barosul greu de pe umăr. De sub baros ţîşniră scîntei.

„Noi, colhoznicii, adică!" Borodin îşi aducea acum aminte de aceste vorbe ale fostului său argat, ori de cîte ori se întîlnea cu Tihon. Da: colhozul era alcătuit nu numai din Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov. Mai existau şi Rakitin, şi Tumanov, şi Alabughin, şi Evdokia Veselova, şi Maria Bezrukova, şi mulţi, mulţi alţii.

Primăvara începu în chip neobişnuit pentru Borodin.

Într-o zi, la vreo două săptămîni după ce Piotr plecase la cursurile de tractorişti, Grigori şedea acasă, mîngîind botul cîinelui de pe genunchii lui. Deodată. se pomeni cu socotitorul venind în grabă de la conducerea colhozului, gîfîind tulburat.

— La birou... a sosit cineva de la raion, spuse el, dînd din mîini, ca pentru a putea rosti vorbele mai uşor. Zice să vii...

— Spune-i să vină el la mine, răspunse Borodin, fără să se ridice de pe scaun. Ce, nu ştie unde stă preşedintele? Anisia! Să ai grijă de masă...

Socotitorul dădu iar din mînă:

— L-am trimis încoace, dar nu vrea să vină. S-a şi supărat: „Da ce, am venit la preşedinte în vizită?" E secretarul de partid, aşa mi-a spus Rakitin la ureche. Unul Semionov.

Dacă înaintea lui Grigori s-ar fi căscat o prăpastie, tot nu s-ar fi speriat atît de rău ca la auzul acestui nume. Îşi mişcă buzele, alb ca varul, dar nu scoase nici un sunet. Pentru orice împrejurare, socotitorul făcu un pas îndărăt spre uşă şi spuse:

— Ei, şi ce? Cum a venit, aşa o să plece!

— Nu-i adevărat! îşi stoarse Grigori vorbele, cu glas şuierător. Aşa-i că nu-i adevărat? Ai născocit-o tu...

— Cum să născocesc? întrebă socotitorul, făcînd încă un pas spre uşă. Să-i spun că vii numaidecît, nu?

Grigori nu-i răspunse. Nikita socoti mai cuminte să nu-i pună întrebări şi plecă.

Semionov... Din vremuri foarte, foarte îndepărtate, poate de cînd îl revăzuse pe deportatul fugit din Lokti în ograda lui Veselov, Grigori simţea un fel de teamă ori de cîte ori îşi amintea de el. Nu se întîlnise cu Semionov decît o singură dată, atunci cînd, pe neaşteptate, dăduse peste el noaptea, în hudiţa de lîngă casa lui Andrei. Nu vorbiseră nicicînd, dar se temea de el, îl ura, fără o pricină anume, mai rău chiar decît pe Veselov. La început, simţise o teamă instinctivă, nelămurită. Mai pe urmă, începuse să-şi dea seama tot mai limpede că, de n-ar fi fost pe lume oameni ca Semionov, atunci el, Grigori, n-ar fi avut de ce să se teamă de Veselovi, de Rakitini, de Tumanovi şi de alţii asemenea lor.

Amintirea acestui om îl urmărise pînă la război. După ce izbucnise războiul, nu-i mai ardea de Semionov, cu toate că, uneori, viermele îngrijorării îl rodea din nou cînd îşi aducea aminte de acest nume. Se linişte însă: „Ehei, ce măcel a fost! Unii ca el şi ca Andriuha şi-au vîrît capul în foc, printre cei dintîi." Fără să ştie de ce, îşi aducea aminte de piatra pe care o aruncase în lac într-o zi, după ce avusese o discuţie cu Evdokia. „Pesemne că zace şi acu tot acolo, acoperită

de mîzgă. Sau poate c-o fi şi înghiţit-o mîlul." Asemenea gînduri aveau darul să-l liniştească.

Şi acum iată-l pe Semionov din nou în Lokti.

N-o fi cumva alt Semionov? Grigori se lăsă pe scaun şi-şi strînse în mîini tîmplele care-i zvîcneau. Ce, parcă puţini Semionovi sînt pe lume ? Semionovi... ehei, sumedenie...

Auzind însă că se deschide uşa tindei, Borodin sări în picioare, drept, ţeapăn, netezindu-şi la repezeală cutele cămăşii.

Nikita, socotitorul, îşi vîrî din nou capul pe uşă.

— Ţi-am spus : viu numaidecît ! strigă Borodin atît de tare, încît vasele de pe laviţă zăngăniră. Capul socotitorului se făcu nevăzut.

Grigori cercetă odaia cu privirea, fără o pricină anume, păşind încet spre ieşire.

Nu găsi însă pe nimeni la sediul conducerii. Socotitorul îi spuse că noul sosit se dusese împreună cu Rakitin, cu Tumanov şi cu ceilalţi membri ai conducerii să vadă sămînţa, că avea de gînd să cerceteze ferma şi că ceruse să i se pregătească, deocamdată, nişte date numerice.

— Ce date ? răcni Grigori.

— Ce venituri am avut anul trecut ; ce grîne s-au dat pe zilele-muncă ; cîţi bani, cîte... începu Nikita să înşire. Borodin nu-l mai ascultă — ieşi valvîrtej din birou, repezindu-se spre hambare. Acolo nu era nimeni. Fugi la fermă.

— Au plecat ! îi spuse Nastia Timofeeva, care lucra acolo. A păţit-o Tihon, măiculiţă ! La început, e drept, l-a lăudat cel de la raion, dar pe urmă... S-a dus la sediu cu Rakitin şi cu Tumanov.

Grigori se lăsă pe o grămadă de paie, fără să spună o vorbă, tăcînd îndelung.

— Rakitin, Tumanov... murmură el în sfîrşit. Şi, deodată, i se plînse Nastiei : Ei, cum vezi şi tu. Ăştia

îl conduc pe delegatul de la raion prin gospodărie, ei îi arată, îi povestesc... Ca şi cum colhozul n-ar avea un preşedinte, un stăpîn...

— Înseamnă că n-are, adeveri Nastia.

— Ce este ?

— Păi, aşa a spus cel de la raion.

— Ce vorbă-i asta ? răcni Borodin.

— Ia dă-te naibii ! se răsti Nastia. Ce strigi aşa ? Ai căpiat ?

Borodin se ridică şi se îndreptă posomorît spre sediu.

Semionov, secretarul comitetului raional de partid, îl întîmpină cu răceală. Îi răspunse la bineţe, privindu-l cu luare-aminte pe sub sprîncenele stufoase, cărunte, încîlcite. Fără să vrea, Grigori făcu doi paşi înapoi, aşa cum făcuse Nikita cu un ceas mai înainte.

Semionov îşi plecă uşor capul şi, în picioare, începu să cerceteze nişte hîrtii. Erau pesemne datele despre care vorbise socotitorul.

Grigori aştepta mai mult mort decît viu. „M-a recunoscut, ori nu ? M-a recunoscut, ori nu ?“ se întreba el cu înfrigurare : „Ia uite ce a încărunţit, diavolul. Nu l-ai mai cunoaşte în ruptul capului, dacă nu i-ai vedea sprîncenele...“

— Ce cantitate de grîne s-a împărţit anul trecut pentru ziua-muncă ? întrebă Semionov pe neaşteptate, ridicînd privirile de pe hîrtii.

— Cîte două kilograme, răspunse Borodin. Şi ceva bani.

— Cîte două şi jumătate, preciză Rakitin.

— Cîte două... şi jumătate, întări Grigori cu glas surd. Ca să îmbărbătăm oamenii. De la război şi pînă acu au luat o nimica toată, au sărăcit rău...

— Şi acum, cît aveţi de gînd să le daţi ? îl întrerupse secretarul.

— După cum o ieşi recolta. Noi am planificat cîte trei kilograme... Avem grijă de oameni, să fie mulţumiţi.

Semionov aruncă hîrtiile pe masă, îl privi din nou pe Borodin cu luare-aminte şi, deodată, spuse :

— Ştii ceva, Borodin ? La anul o să se poată da şi cîte zece kilograme pe ziua-muncă. Şi cîte cincizeci, ori o sută de ruble în numerar.

— Cum adică ? întrebă Grigori, nedumerit.

— Foarte simplu. Să se împartă sămînţa, furajele. Să se vîndă toate vitele, tot inventarul, cu alte cuvinte să se lichideze colhozul. Să vezi ce de bani s-ar scoate !

Grigori pricepuse de mult unde voia să ajungă secretarul comitetului raional, însă nu putea răspunde nimic.

— Ei, de ce taci ?

— Mi-a vorbit Rakitin despre treaba asta. În treacăt fie spus, a avut dreptate, ce să mai... Recunosc...

După aceea vorbiră despre semănăturile de primăvară, despre sămînţă, despre suprafeţele care trebuiau însămînţate. Grigori răspundea la întrebări, uneori brodind-o, alteori nu.

Ultimul lucru care i se întipări în minte fură vorbele pe care secretarul le rosti chiar în clipa cînd pleca :

— Să ştii, Borodin, că degeaba te bizui dumneata pe sprijinul colhoznicilor. Am stat de vorbă cu oamenii. Deocamdată, te bucuri de popularitate printre ei. La drept vorbind, însă, e o popularitate cam ieftină, cam şubredă. Atîrnă de un fir de păr. Şi, ajungînd la uşă, Semionov se întoarse, îl privi din nou şi, pe neaşteptate, îl întrebă : Dumneata eşti de aici, din Lokti ?

— Cum nu... Aici m-am născut, răspunse fără să vrea Grigori.

— Aveam impresia că nu eşti de prin partea locului.

Plecă toată lumea. Grigori rămase mult timp singur, în biroul pustiu, gîndindu-se, cine ştie de ce, nu la el, ci la Terenti Zerkalov : „E cam groasă creanga pe care voiai s-o tai, nu-i de toporul tău. Ştirbeşti tăişul, rupi fierul, dar creanga tot n-o dobori."

*

După ce ieşi din birou, Semionov făcu semn cu mîna spre şoferul micului „G.A.Z." ce sta gata să pornească. Acesta tăie contactul. Semionov privi lacul, stîncile înzăpezite, şi-i spuse lui Rakitin :

— Asta e, Tihon. Amîndoi am încărunţit, iar Andrei... Doar stîncile se înalţă neclintite, ca şi odinioară... Tăcu o clipă şi repetă : Stîncile se înalţă ca şi odinioară. Mult îmi plăcea atunci să le privesc. Mai ales cînd răsărea sau asfinţea soarele. Le priveam şi mă gîndeam, da, mă gîndeam la ziua de azi. Iar acum, mă uit la ele şi mă gîndesc la zilele cînd... se întrerupse din nou, apoi oftă, rostind îndurerat : E-eh, Andriuşa, Andriuşa... Hai, Tihon...

Rakitin nu-l întrebă încotro. Ştia : spre casa Veselovei. Călcînd prin zăpada moale, Rakitin se întreba unde lucrase Semionov atîta vreme şi cum de ajunsese din nou pe meleagurile lor ? Cînd fusese la comitetul raional de partid, nu îndrăznise să-i pună aceste întrebări. Acum, însă, Semionov, ghicindu-i parcă gîndurile, spuse singur :

— Şi eu, Tihon, eram cît pe ce să fiu acum pe lumea cealaltă... În preajma izbucnirii războiului lucram în Bielorusia. Bineînţeles, noi am avut de înfruntat prima lovitură. Chiar a doua zi după dezlănţuirea războiului am fost internat în spital. M-au cîrpit la iuţeală şi m-au trimis iar pe front. După aceea, am luptat în divizia siberiană de gardă. Elnia, Smolensk... Acolo

s-au dat lupte crîncene. Apoi, din nou Bielorusia. Am fost rănit a doua oară, de data asta la cap şi în abdomen. Atunci au venit pentru mine zile mai grele decît moartea : spitale şi iar spitale. Şi asta, ani de-a rîndul. Uneori, nu-mi veneam în fire cu lunile. După aceea mă simţeam bine — parcă mă însănătoşisem. Plecam la sanatoriu ca să mă restabilesc definitiv. Dar totul începea iar... Nu credeam să mai scap cu viaţă. De vreo şase luni, mă simt însă bine. M-au trimis din nou în Bielorusia, dar am cerut să plec în Siberia...

Ajunseră la căsuţa Veselovei. Cînd Semionov trecu pragul, Evdokia îl privi cu luare-aminte, oftă şi se lăsă vlăguită pe un scaun :

— Fedea... Semionov... E cu putinţă ?...

Întoarse capul, neputîndu-şi stăpîni lacrimile. Semionov se apropie de ea, o apucă de umeri şi o zgîlţîi uşor, aşa cum făcuse cîndva cu Andrei.

— Nu-i frumos, Evdokia. Stăpîneşte-te, Duniaşa. Fii tare, ca Andrei.

— Îţi mulţumesc, Fedea. Îţi mulţumesc că ai venit, răspunse Evdokia în şoaptă. Dar scoateţi-vă dulamele, ce staţi aşa ? ! Bem îndată un ceai...

— Un ceai ? Bine, Duniaşa, să bem şi un ceai.

Semionov plecă abia pe înserate spre centrul raional.

5

Toată primăvara Grigori trăsni şi pufni. Pentru început, îl chemă pe Rakitin la sediu.

— Cîţi oameni ai la creşterea vitelor ?

— Vreo treizeci. Cu mulgătoarele la un loc.

— Cincisprezece îţi ajung. Chiar şi zece. Ceilalţi, pe cîmp, la semănături. Fără vorbă.

Apoi puse socotitorul să alcătuiască listele cu toţi colhoznicii, vestindu-l :

— Asta-i cea din urmă lucrare a ta, pînă isprăvim cu semănăturile. La birou rămîne numai contabilul-şef. Ceilalţi, la cîmp.

Grigori nu se despărţea de liste, nota în dreptul oamenilor unde lucrează fiecare şi ce muncă face. În primăvara aceea, la Lokti nu existau chiulangii. Găsi de lucru chiar pentru moşnegi şi pentru babe : să dreagă hamurile, să cîrpească sacii, să facă pîine pentru brigăzi. Bătrînele mai apte pentru muncă le trimise pe cîmp, ca bucătărese.

Lipsea de acasă cu săptămînile, dormea pe unde se nimerea. Într-un răstimp scurt slăbise, devenise pămîntiu la obraz. În schimb, campania de însămînţări a fost executată repede şi bine. După terminarea lor, începu să facă pregătiri în vederea coasei fînului.

Într-o seară, Butîlkin trecu pe la Borodin şi-i spuse :

— Ai auzit ? În sat avem noi membri de partid.

Grigori îl privi, fără să înţeleagă.

— Stiopka Alabughin şi Tumanov, lămuri magazinerul, aşezîndu-se pe scaun. Şi Evdokia Veselova.

— Dar cum...

— Uite aşa ! S-au întors de la raion, au fost împreună cu Rakitin. Zic că au fost primiţi în partid. Acu, spun ei, colhozul o să aibă o organizaţie a lui.

Grigori simţi că-l străbat fiori de gheaţă. Pleoapa dreaptă i se zbătu o dată, de două ori, apoi începu să tremure des, mărunt. Întoarse capul pentru ca Butîlkin să nu-şi dea seama de aceasta. Dacă în clipa aceeea l-ar fi întrebat cineva ce anume îl speriase, Grigori n-ar fi ştiut ce să răspundă.

— A... Va să zică, şi Veselova ! rosti el.

— Păi, da. Şi Veselova, întări Butîlkin.

A doua zi, Grigori, ferindu-se să nu-l vadă Anisia, luă de la bucătărie un cosor lat, greu, şi se sui în pod. Podul avea pe jos un strat de lut humuit. Borodin mă-

sură cîţiva coţi de la marginea hornului, scobi lutul şi scoase din el un obiect greu, lunguieţ, învelit în pînză de sac şi legat cu sfoară cătrănită. Apoi se aşeză pe o găleată ruginită, turtită, uitată acolo, gîfîind de parcă ar fi săpat la pămînt o zi întreagă, fără nici o clipă de răgaz.

În pînza de sac legată cu sfoară era arma retezată primită cîndva de Grigori de la Terenti Zerkalov. După ce-l ucisese pe Terenti, Grigori avusese de gînd să arunce în lac şi arma, împreună cu cadavrul, dar se răzgîndise şi o vîrîse printre vechiturile din magazie. Apoi, cînd îşi clădise noua casă, adusese şi puşca împreună cu vechiturile, o unsese bine cu vaselină şi o învelise în pînză, ascunzînd-o în pod. Acum o scoase la iveală.

După ce o curăţă, numără cartuşele din magazia ei. Erau cinci la număr, atîtea cîte primise de la Zerkalov. De atunci nu avusese prilej să tragă nici unul măcar. Legănîndu-le în mînă, Borodin privi cîteva clipe sclipirea alamei galbene, unsuroase. Apoi le şterse încă o dată cu grijă şi le vîrî unul după altul la loc, în magazia armei, pe care o ascunse sub pulpana hainei. Coborî din pod în ogradă, aruncă repede o privire de jur împrejur, intră în magazie şi acolo vîrî arma după o stivă mare de lemne uscate de mesteacăn.

A doua zi de dimineaţă, se duse la sediul conducerii colhozului. Oamenii năvăliră numaidecît în biroul lui, cu documente de transport şi alte hîrtii. Preşedintele le aruncă o privire lungă :

— Veniţi mai pe urmă. Acu n-am vreme de voi...

Colhoznicii se uitară unii la alţii, nedumeriţi. Bătrîna Maria Bezrukova strigă :

— De o săptămînă bat drumurile după un nenorocit de chil de miere. Îmi boleşte feciorul. Iscăleşte, că nu plec ! Şi zvîrli pe masă o hîrtie boţită, roasă.

Fără să se uite la oameni, Grigori se apucă să semneze hîrtiile ce i se puneau pe masă, una după alta. Le iscălea, fără să le citească. După ce uşa se închise în urma ultimului solicitant, aruncă tocul pe masa acoperită cu muşama, pătată din belşug cu cerneală, îşi sprijini obrazul cu palma şi stătu aşa, cu ochii închişi, fără să se mişte, vreo jumătate de ceas.

Îl trezi din gînduri glasul lui Rakitin, care se auzi dincolo de uşă.

— Bună dimineaţa. Preşedintele e aici ?

— Este, răspunse scurt socotitorul.

În clipa următoare, uşa se deschise larg. Fără să rostească o vorbă, Borodin îl privi ţintă pe Rakitin.

— În colhoz s-a înfiinţat o organizaţie de partid, începu Rakitin cu glas scăzut. Deocamdată are doar patru membri. Ieri am ţinut o şedinţă de organizare.

— Şi ?... strecură Borodin printre dinţi.

— Am hotărît să...

...Rakitin rămase vreo cincisprezece minute în biroul lui Borodin, după care ieşi fără grabă, îndesîndu-şi pe cap şapca de pînză, arsă de soare, prăfuită. Tihon păşea uşor, îndreptîndu-se spre uşă, dar lui Grigori i se părea că duşumeaua se încovoaie sub picioarele lui. Îndată după aceea, Grigori îl auzi pe Rakitin întrebîndu-l la contabilitate pe socotitorul Nikita :

— Trebuie să vină Nastia Timofeeva să ia sare grunjoasă pentru oamenii care muncesc la cîmp. N-ai văzut-o ?

— Chiar adineaori i-a iscălit preşedintele bonul, răspunse socotitorul. Pesemne că o ridică de la magazie.

— La magazie nu-i nimeni, e închis.

— Ei, atunci o fi ridicat-o.

— Ei, drăcie ! Vream să plec la cîmp împreună cu ea ! Trebuie s-o ajung din urmă. Şi de mult, zici, i-a iscălit Borodin bonul ?

— Nu ţi-am spus ? Adineaori. Dacă o iei în pas alergător, o ajungi din urmă pe la mijlocul drumului. Şi Nikita izbucni în rîs.

— Păi, o să tai de-a dreptul prin Văgăuna Lupului, doar Nastia trebuie să facă un ocol de şapte verste.

— Atunci o ajungi din urmă, fără doar şi poate, răspunse socotitorul, de data aceasta cu glas rece, oficial.

Grigori cunoştea bine Văgăuna Lupului — o întindere pustie, înfiorătoare. Cine ştie de ce se numea văgăună şi pe deasupra „a lupului". Pe acolo se întindeau mlaştini printre care şerpuia o singură potecuţă, şi aceea nesigură. Tihon însă nu se temea să treacă prin locurile acelea. Borodin ştia şi acest lucru. Pesemne că Rakitin le cunoscuse bine atunci cînd se ascundea în pădure, împreună cu partizanii lui Veselov. De lupi, nici pomeneală — prin apa roşcată a smîrcului mişunau doar şerpi de baltă, lungi şi graşi.

Rakitin plecase de mult, dar Grigori se tot gîndea la Văgăuna Lupului, închipuindu-şi pe unde trecea în clipele acelea Tihon.

6

Curînd după acea convorbire cu Rakitin, Borodin chemă la sediu mai mulţi colhoznici şi le spuse să facă pe toate ariile şoproane noi şi să le acopere cu paie rămase de anul trecut.

— Foarte bine, încuviinţă Rakitin, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Dar să urmăreşti executarea, ca să le facă gospodăreşte, nu de mîntuială. Pot să trimit şi eu doi-trei oameni, să dea o mînă de ajutor.

— Ia, mai bine vezi-ţi de treburile tale, i-o reteză Grigori. Uită-te în ce hal de murdărie e adăpostul de zi de la tîrlă. Chiar ieri am fost acolo.

Rakitin nu răspunse nimic, fiindcă observaţia preşedintelui era întemeiată. Într-adevăr, adăpostul trebuia ori curăţat, ori refăcut în alt loc.

După cîteva zile, Tihon veni la administraţie şi-i spuse lui Borodin :

— Gata.

— Ce e gata ?

— Adăpostul cel nou. S-a făcut în alt loc. Cu umbrar.

— Bine, vin azi, spre seară, în control. Să fii şi tu de faţă.

— Atunci, am plecat spre tîrlă.

Rakitin se întoarse şi ieşi pe uşă.

Lîngă masa preşedintelui aştepta socotitorul Nikita cu nişte hîrtii. Urma să plece la raion, spre a ridica banii alocaţi pentru construirea unei uscătorii de grîne. Cu gîndul la ale lui, acesta nu observă cum Borodin, ţinînd în mînă cecul care urma să fie iscălit şi ştampilat, privea cu coada ochiului pe fereastră. Dacă s-ar fi uitat şi el în aceeaşi direcţie, l-ar fi văzut pe Rakitin păşind întins prin grădinile de zarzavat spre tîrlă, pe drumul său obişnuit, prin Văgăuna Lupului.

În cele din urmă, Grigori semnă cecul şi vîrî mîna în buzunar, ca să scoată ştampila pe care o purta întotdeauna la el, într-o cutiuţă plată de tinichea. Deodată se răzgîndi şi se ridică de la masă :

— Te duci mîine să ridici banii. Azi... o să-ţi dau să faci altă treabă...

Borodin îi întinse socotitorului cecul neştampilat. Hîrtiuţa albăstrie tremura uşor în mîna lui.

Socotitorul nu ştia şi nici n-avea cum să ştie că în cele cîteva clipe în care Borodin privise cu coada ochiului pe fereastră după Rakitin — care se îndepărta — iscălise cecul şi căutase ştampila în buzunar, în mintea lui încolţise un plan întreg de acţiune. Nu ştia că, în acele cîteva clipe, Grigori îşi amintise de multe: de tatăl lui, de Duniaşka, de nopţile întunecoase în care se tîrîse prin Mlaştina Putredă, pîndindu-i pe partizanii lui Andrei, de acea clipă de pe front cînd Rakitin trăsese în el... Nikita ieşi din birou. Grigori îi strigă în urmă :

— Trimite după ă-ă... după Tumanov.

Tot timpul cît fu căutat Pavel, Grigori stătu nemişcat la masa lui. În cap îi bîzîiau vorbele pe care i le spusese de curînd Butîlkin : „Ai auzit ? În sat avem noi membri de partid... S-au întors de la raion, unde au fost împreună cu Rakitin..." Şi în mintea lui toropită parcă băteau nişte ciocănele : „Cu Rakitin, cu Rakitin, cu Rakitin..."

— Noroc, răsună glasul lui Tumanov, trezindu-l din amorţeală.

— A, ai venit ? Bine. Ce aveam să-ţi... Grigori îşi frecă fruntea cu palma lată. Mîine combinierii au să secere secara de pe tarlaua mare. Organizează munca în aşa fel, ca încă de azi să se cosească marginile, şi cît mai bine. Fă cît mai puţine opriri pentru fumat, ca treaba să fie gata pînă seara.

— Dar la fierărie... începu Tumanov.

— Lasă fierăria, îl întrerupse Grigori. Îţi dau sarcina asta, fiindcă faci parte din conducere. Aş da-o altcuiva, dar n-avem oameni. La fierărie o să se descurce Stiopka şi singur.

Pavel ridică din umeri, descumpănit.

— Bine, fie.

Îndată ce se închise uşa în urma lui, Grigori alergă la fereastră, privind lung în direcţia în care dispăruse Rakitin cu cîteva clipe mai înainte. Apoi ieşi în ograda cailor şi-i spuse lui Fedot Artiuhin, care acum era grăjdar, să înhame un cal la docar.

Artiuhin se apucă să trebăluiască. Strîngînd chinga de piele crudă, sărea într-un picior lîngă botul calului şi se tînguia :

— Păi, viaţă-i asta ? Ce, sînt sortit să rămîn grăjdar pînă la moarte ? Doar vremelnic am primit să stau aci, cît boleşte Avdei. Iar el, iaca, n-are de gînd să se înzdrăvenească odată...

Din pricina firii sale schimbătoare, Fedot nu putea să rămînă în nici o muncă mai mult de o lună de zile, după care începea să i se plîngă în fiecare zi președintelui : „Păi, viață-i asta ?... Da ce, sînt sortit să stau pînă la moarte..." Și-l tot sîcîia, pînă ce acesta îl muta în alt loc.

Părea însă că de astă dată Grigori nu-i auzea tînguielile.

— Pune fîn proaspăt în coș, porunci, luîndu-i hățurile din mîini.

Deocamdată, președintele nu făcu decît un drum scurt — de la grajd pînă acasă. Intră în curte, se opri lîngă magazie, slăbi chinga, aruncă sub botul calului aproape tot fînul din coșul docarului și intră în casă. Fără să se dezbrace, se lungi pe pat, întorcîndu-se cu fața la perete. Stătu astfel vreo trei ceasuri și, în sfîrșit, se sculă. Anisia se apucă să pună masa în bucătărie, Grigori ieși însă din casă, fără să spună o vorbă.

Calul stătea, ca de obicei, acolo unde îl lăsase. Grigori strînse chinga la loc, intră în magazie, luă din cui o coasă mică și o legă de docar. Pe urmă, intră iar în magazie, se îndreptă spre stiva de lemne și luă pușca retezată din dosul ei...

Ieși fără grabă din sat. Șezînd în coșul împletit al docarului, privea posomorît, ca totdeauna, de sub cozorocul șepcii soioase, cu fundul înalt. Îndată ce trecu de pădure, începu să dea de zor bice calului. Curînd după aceea, spinarea juganului, bine hrănit, lucea. Smocuri de spumă îi lunecau de pe coastele rotunde. Ajuns dincolo de Văgăuna Lupului, Grigori trase de hățuri. Calul iuți pasul, umflîndu-și deșerturile. Grigori privea cu luare-aminte spre tufele de pe marginile drumului. Dincolo de ele, începea smîrcul cu plopi negri, scunzi, strîmbi și cu arini piperniciți, printre care șerpuia potecuța nu prea sigură. Pe vremuri, i-o arătase răposatul taică-său. Înainte de a ajunge președinte al colhozului, Grigori venea adeseori prin locurile acestea. În ultimii ani însă

nu mai umbla pe jos decît doar de acasă la sediul conducerii. De aceea uitase locul în care potecuța dădea în drum. Ținea minte numai că acolo era o tufă mare, rămuroasă, de călin, năpădită în fiecare toamnă de ciorchini grei, cu boabe mari, chihlimbarii.

În sfîrșit, Grigori dădu de tufă. Opri calul, coborî și se apropie de ea. Iarba strivită dovedea că, din cînd în cînd, trecea cineva pe acolo și că acesta era capătul potecii care începea în apropiere de sat.

Grigori se urcă în docar și porni mai departe. După ce se încredință că nimeni nu venea după el, coti, ajungînd într-o poieniță, despărțită de drum prin mestecănișul tînăr, des.

Acolo opri docarul din nou, coborî și legă calul de un copac. Apoi luă coasa, își scoase haina și începu să cosească iarbă pe îndelete.

Soarele scăpăta spre asfințit, căldura era în scădere. După ce cosi o întindere bunicică, Grigori strînse iarba grea într-un morman mare, aruncă coasa peste el și trase cu urechea.

În jur, stăruia o liniște adîncă.

Grigori se apropie încet de docar și-și puse haina. Ascultă încă o dată, apoi vîrî mîna în coșul împletit, în față, scoțînd pușca la iveală. Din clipa aceea, îi pieri toată liniștea. Ușor aplecat, o luă la fugă într-o parte, răzbi prin mestecăniș într-un loc unde acesta era mai puțin des, trecu în goană drumul și ajunse lîngă tufa de călin. Acolo își trase răsuflarea și o luă grăbit spre mijlocul mlaștinii, uitîndu-se cu luare-aminte ca să nu piardă cărăruia, abia zărită prin iarba scundă, crudă, verde, care dădea priveliștii o înfățișare pașnică. Căută să-și amintească semnele pe care i le arătase pe vremuri taică-său, ba uneori i se părea chiar că-i auzea glasul: „Ai greșit un singur semn, ai călcat alături, și s-a isprăvit cu tine! Te înghite Văgăuna Lupului, pieri fără urmă. D-aia îi zice «a lupului»..."

Grigori merse preț de vreo douăzeci de minute. Din cînd în cînd se oprea, cercetînd cu luare-aminte tufele din marginile potecii, apoi își vedea de drum.

În cele din urmă, găsi pesemne ce-i trebuia. Potecuța pierea într-un desiș de plopi negri și, tocmai în mijlocul lui, făcea o cotitură bruscă, răsărind din nou într-un loc fără copaci, acoperit de aceeași iarbă gingașă, de un verde viu.

La cotitură, fără să se abată de pe potecă, Grigori întinse mîna și apucă crengile unui plop mai apropiat. Numai după aceasta făcu cu băgare de seamă cîțiva pași în lături, încercînd tăria pămîntului de sub picioare.

Țînțarii roiau deasupra capului său, dar nu luă seama la ei. Scoase briceagul din buzunar, tăie cîteva crengi și le aruncă la picioare. După aceea, legă bine arma retezată, cu sfoară, de trunchiul plopului, la înălțimea pieptului său, cu țeava îndreptată spre potecă. Cîndva, taică-său îl învățase să pună astfel de capcane pentru urși. Și iată că acum se folosea de cele învățate...

Un sfert de cesa mai tîrziu, călca repede pe cărare, uitînd chiar și de primejdie. Lîngă tufa de călin, se opri, se uită îndărăt, trecu în fugă drumul, aruncă la iuțeală în docar iarba pe care o cosise, ieși în drum și mînă calul spre tîrlă. Abia acum simțea usturimea pricinuită de înțepăturile țînțarilor din baltă. Își freca mereu ceafa cu palma aspră, scorțoasă, iar cînd ajunse la podețul șubred, pe jumătate putrezit, de peste rîuleț se dădu jos din docar și se spălă cu apă rece de izvor. Usturăturile arzătoare se mai potoliră.

Se așeză pe mal, lîngă podeț, și-și aprinse țigara. Tîrla se afla aproape, în dosul desișului de sălcii de pe malul rîulețului. Grigori ședea cu ochii închiși, ascultînd glasurile mulgătoarelor care se ciorovăiau.

Deodată tresări, străbătut de fiori, fulgerat pe neașteptate de un gînd : dacă-l pune dracu pe cineva să treacă

prin mlaştină? E de ajuns să atingă cu piciorul sfoara întinsă peste potecă, ascunsă în iarbă, că îndată va trosni împuşcătura pregătită pentru altul...

Se ridică repede şi se apropie de docar...

...Umblă un ceas şi mai bine împreună cu Rakitin prin tîrlă, gîndind cu înfrigurare: „Nu mai e mult pînă se înserează. Soarele apune curînd..."

În sfîrşit, Grigori isprăvi controlul la noul adăpost şi-l întrebă pe Rakitin cu glas surd:

— Nu pleci acasă? Se înserează...

— Hai să mergem împreună, avem acelaşi drum.

— Nu tocmai, răspunse Grigori... A început coasa la secară pe margini... trebuie să văd cum merge treaba.

— Ei, atunci o iau pe jos, dau de-a dreptul.

— De ce? Te iau cu mine o bucată de drum. Urcă.

Rakitin sări în docar. Grigori rosti:

— Ptiu... Parcă voiam...

În clipa aceea, mulgătoarea Nastia Timofeeva ieşi de sub şopron, şi Grigori, plesnindu-se cu dosul palmei peste frunte, strigă pe alt ton:

— Da, asta era! Nastia! Urcă în spate. Hai să mergem...

— Încotro?

— Suie-te, o dată ce spun, am o treabă pentru tine.

N-avea nici o treabă şi nici nu-şi dădea seama pentru ce o lua. Simţea, totuşi, că trebuie s-o ia.

Docarul făcu o bucată de drum, cînd, deodată, Rakitin spuse:

— Stai, ziceai că te duci la secară!

Tufa înaltă de călin se afla pe aproape.

Cîteva clipe, Grigori tăcu, neştiind ce să răspundă. Apoi spuse la fel ca atunci cînd plecaseră:

— Mîine începe secerişul secarei, aşa că vreau să văd cum s-a cosit tarlaua pe margini.

— Atunci, opreşte: o iau peste văgăună şi ajung numaidecît acasă.

Tihon sări jos din docar şi o luă pe potecă. Grigori amuţi, privindu-l din urmă cu ochii holbaţi. Nastia Timofeeva îl trezi din toropeală:

— Ce te tot zgîieşti la el? Lasă-l să se ducă, rosti ea, aşezîndu-se pe locul lui Rakitin. Dă-i drumul.

Pînă atunci, totul mersese strună, după planul pus la cale de dimineaţă. Deci Rakitin se ducea spre moarte. Atunci cînd arma se va descărca, el, Grigori, se va afla lîngă lanul de secară, unde va trebui să fie şi Tumanov. Bineînţeles, împuşcătura va fi auzită la tîrlă, şi poate chiar în sat. Mortul va fi găsit, iar lumea va începe să vorbească: asta-i răzbunarea lui Borodin. Dar el are martori: pe Nastia, pe Tumanov. Ei vor trebui să spună: nu, în clipa aceea Borodin se afla în altă parte.

Astfel chibzuise Grigori de dimineaţă, cînd şedea culcat pe pat, cu faţa la perete. Tot timpul i se păruse însă că planul lui avea un punct slab. Care anume? Nu putea pricepe de loc. Dar acum, uitîndu-se după Rakitin care se îndepărta pe potecă, se gîndi deodată cu toată urzeala lui va fi zadarnică. Doar cei care vor descoperi arma ucigaşă îşi vor da seama că nu Borodin trăsese cu ea. Tuturor le va părea însă ciudat, suspect, că tocmai în ziua aceea el îl pusese pe fierar să cosească marginile lanului. Îl vor întreba: „De ce l-ai pus acolo?" Şi au să spună: „Aşa, va să zică... Ia stai, cum vine asta?"

Borodin se încurcase cu desăvîrşire în gîndurile lui. Iar Rakitin se îndepărta, Grigori se tot uita năuc după el.

Calul o luă sprinten din loc. Grigori îşi zicea înfrigurat: „Da, într-adevăr... Dacă o să se afle... Nu-i bine aşa... Nu aşa..." Şi, deodată, gemu, zvîrli hăţurile în mîna Nastiei Timofeeva, sări din mers, căzu, se ridică, o luă la fugă înapoi, şchiopătînd uşor şi strigînd răguşit, dînd din mîini:

— Ti-ho-on!!

Rakitin nu ajunsese prea departe. Auzind strigătul, se întoarse şi privi mirat faţa roşie, asudată a lui Grigori:

— Ce s-a întîmplat ? întrebă el.

Borodin nu mai știa ce să spună. Se așeză jos, pe iarbă, rostind niște vorbe cu totul fără rost.

— Hai... fă-ți o țigară... Și începu să se caute prin buzunare, cu mîinile tremurătoare, fără a găsi punguța cu tutun. Rakitin i-o întinse pe a lui în tăcere. După ce trase pe nerăsuflate cîteva fumuri, Grigori rosti ceva mai liniștit :

— M-am răzgîndit. Nu mă mai duc la secară. La ce bun s-o iei prin baltă ? Hai, să mergem !

Se ridică, apropiindu-se de docar. Rakitin zvîcni din umeri și-l urmă. Pînă în sat, Borodin nu mai scoase o vorbă, privind mohorît spinarea lată a Nastiei, care ședea în față și mîna calul.

Cînd ajunseră în sat, Nastia îl întrebă :

— Ei, pentru ce m-ai adus de la tîrlă ?

Grigori nu răspunse, doar pufăi din buze.

În aceeași seară, după ce se întunecă, Grigori ieși din casă și se furișă spre Văgăuna Lupului. După ce trecu de pădure, se așeză jos pe iarbă și-și aprinse o țigară, ascunzînd-o în mînecă.

Cînd răsări luna plină, uriașă, o luă pe cărăruie peste mlaștină, luminîndu-și din cînd în cînd cu lanterna de buzunar drumul de sub picioare ce trecea prin desiș. Ajuns la locul în care pusese arma, de frică să nu atingă în întuneric sfoara, se culcă pe burtă și începu să bîjbîie cu mîinile înaintea lui.

După o jumătate de ceas, făcea cale întoarsă spre casă. Pe la mijlocul drumului, între sat și locul în care pusese arma, Borodin se opri. În dreapta lui, la cinci pași, luna rotundă, orbitor de luminoasă, plutea în apa neagră a lacului. Grigori își făcu vînt și zvîrli pușca cît colo. Apa plescăi surd. Luna se legănă, spărgîndu-se în cioburi mărunte. Iată însă că cioburile săriră unul spre altul, se

contopiră, iar luna plină, tot atît de luminoasă, sclipi din nou pe oglinda apei...

Întorcîndu-se de la cursuri acasă, Piotr Borodin îl privi uimit pe taică-său : acesta arăta îngrozitor de slăbit, de tras la faţă, ca după o boală grea. Obrajii lui veştezi, năpădiţi de părul cam rar, dar aspru, nu mai fuseseră de mult atinşi de brici. În totul părea amărît, răvăşit, doborît. Doar ochii lui mici, afundaţi în găvane, priveau ca de obicei cu răutate, cu duşmănie, scînteind cînd şi cînd batjocoritori.

Îndată ce Piotr trecu pragul casei, ochii aceştia îi aruncară o privire fugară, iscodindu-l de sus pînă jos. Fără să vrea, Piotr se înfioră. Dădu bineţe, fără nici o însufleţire. Taică-său rînji cu buzele ofilite, crăpate, dar nu-i răspunse.

— Ce are tata ? o întrebă el între patru ochi pe maică-sa, în aceeaşi seară. A fost bolnav. ?

Anisia nu-i răspunse decît printr-un oftat greu.

După cîteva zile, Piotr se duse la S.M.T. să ia în primire un tractor. Anisia îl petrecu pînă la poartă şi-i spuse :

— Ştii, se vorbesc tot felul de lucruri pe seama lui taică-tău. Cică, pe front... Anisia nu sfîrşi însă ceea ce voia să spună. Îl mîngîie pe umăr. Ei, mergi sănătos. Petenka. Şi roagă-l pe directorul vostru să te numească la noi în colhoz. O să mai dormi şi tu acasă, din cînd în cînd.

Piotr plecă, fără să afle ce se petrecuse cu taică-său.

P A R T E A A P A T R A

Capitolul I

1 În fiecare vară, pe marginile uliţelor mari şi mici din Lokti creşteau ca din apă scaieţi înalţi cît omul. Sub frunzele lor late şi moi, parcă opărite, era întotdeauna umbră şi răcoare. Acolo, în acea junglă unică în felul ei, scăpau de arşiţa lui iunie tot felul de vieţuitoare : cîinii din sat, somnoroşi, nepăsători faţă de orice pe lume ; porcii trîndavi, greoi ; găini vioaie, veşnic în căutare de hrană, şi chiar viţeluşi de un an. Frunzele de brusture, pline de praf, îi apărau temeinic pe locuitorii acestei împărăţii a scaieţilor împotriva ploilor de vară, calde, care încetau totdeauna cu aceeaşi iuţeală cu care se dezlănţuiseră.

Scaieţii creşteau năvalnic pînă în iulie, fără să aducă cuiva folos ori pagubă. Apoi se împodobeau cu mănunchiuri de flori trandafirii spălăcite. După vreo două săptămîni, florile se uscau, piereau, şi în locul lor rămîneau nişte măciulii ţepoase, care se înfigeau în cozile şi în coamele cailor, în părul cîinilor, se agăţau de hainele trecătorilor. De aceea oamenii ocoleau cu grijă hăţişurile de scaieţi...

În anii din urmă, Grigori Borodin îşi dădea seama cu durere că oamenii îl ocoleau, se fereau de el, ca de un scaiete uscat.

După noaptea aceea neuitată cînd aruncase în mlaştină puşca retezată, vreo două săptămîni umblase buimac de colo, colo. Noaptea se gîndea chinuit la trecut, la prezent. „Cum se petrec lucrurile pe lumea asta, spunea cîndva taică-său. Ăl tare stă drept, ăl slab se încovoaie în bătaia vîntului"....

Grigori nu se socotea de loc printre cei slabi, dar nu-l lăsa lumea să stea drept.

După cîteva clipe, însă, îi venea un gînd cu totul opus. La naiba ! Unde era tăria lui ? Doar nu fusese în stare, nu se hotărîse să-i facă seama lui Rakitin... Dacă ar fi fost taică-său, nu s-ar fi repezit după Tihon, nu l-ar fi întors din drum...

O clipă după aceea îl străbăteau însă fiori reci. O, doamne ! Dacă nu l-ar fi întors din drum pe Tihon, s-ar fi aflat cu siguranţă cine puşese puşca în calea lui. S-ar fi aflat, şi atunci...

Grigori gemea, vlăguit, lăsîndu-şi picioarele pe marginea patului.

— Ce ai ? Ce ai ? tresărea Anisia speriată, ridicîndu-se şi ea, pipăind în pat locul lui Grigori. Ţi-am spus să te duci la spital. Uite, eşti leoarcă de sudoare, cearşafurile sînt ude.

— Nu-i nimic, nu-i nimic... Doar am luat puşca la vreme şi-am aruncat-o în baltă... bolborosea Grigori, clănţănind din dinţi.

— Ce tot aiurezi de atîtea nopţi ? Care puşcă ? Care baltă ?

— Aia... neagră... Ce se mai legăna luna... Mi-e frig... Ai ? Ce este ? Ce tot vorbeşti ?

După ce se dezmeticea, Grigori se prăbuşea pe perne, dîrdîind, şi se învelea cu pătura. Anisia se scula şi mai arunca o dulamă peste el. Grigori începea să se gîndească din nou la taică-său, la vorbele lui, neputînd de loc să scape din vîltoarea amintirilor.

Cînd veni la sediul colhozului pentru întîia oară după boală — slab, neras, cu fularul gros înfăşurat în jurul gîtului — trimise numaidecît după Rakitin.

— Am auzit că în lipsa mea aţi vorbit la o şedinţă de partid despre uscătoria aia de grîne, spuse el cu glas stins.

— S-a vorbit, adeveri Rakitin, devenind atent. Am sfătuit conducerea să înceapă cît mai curînd construcţia ei.

— Ei, hai să chibzuim cam cînd am putea s-o începem, urmă Borodin pe acelaşi ton. Ia să convoci astăzi conducerea, ca să stăm de vorbă. După aceea o să punem totul în discuţia adunării generale. Tăcu o clipă, apoi adăugă : Cred că nimeni n-o să fie împotrivă. Avem nevoie de uscătorie, e adevărat.

Cînd fu începută construcţia, Grigori venea la arie de cîteva ori pe zi, zorind oamenii cu glas stins, şi avea grijă să se aducă la timp cheresteaua.

— Dacă treaba o să meargă aşa, uscătoria e gata curînd, spuse într-o zi Rakitin, mulţumit.

— Nu prea cred c-o să fie gata curînd, n-avem destui oameni, ne aşteaptă secerişul, răspunse Grigori fără avînt. Dar la anu, o dăm gata neapărat. Pe urmă, dac-o da dumnezeu, ne apucăm şi mai facem una.

Rakitin auzise nu prea demult cu totul altfel de vorbe din gura lui, aşa că-l privi cu mirare. Borodin îi simţi privirea, ridică din umeri şi, strîngîndu-şi fularul în jurul gîtului, spuse :

— Păi, se poate ? Trebuie să îndeplinim hotărîrea adunării generale. Crezi tu că nu mă doare sufletul pentru colhoz ?

Şi plecă încet, încovoiat, cu privirile în pămînt, nemaiavînd putere să mai spună ceva, să ducă lupta mai departe...

După aceea, îl cuprinse o nepăsare totală faţă de orice.

Nu se mai sinchisea cîtuşi de puţin dacă va fi lăsat în postul de preşedinte, ori înlocuit cu altcineva. Nu-i mai păsa nici de Rakitin, nici chiar de Semionov. Trăia de azi pe mîine, parcă fără să vadă pe nimeni. Încuviinţa, fără împotrivire, tot ce-i propuneau Rakitin, Tumanov ori alţi membri ai conducerii.

— Ai dreptate, Grigori Petrovici, îi spuse într-o zi Butîlkin. Lasă-i să clocească în şedinţe tot felul de hotărîri şi decizii. Matale n-ai decît să le îndeplineşti şi să-ţi vezi de conducere. În felul ăsta, o să rămînem pe loc mai multă vreme. Pentru noi, vorba ceea, he-he! contează fiecare zi.

Grigori ascultă ce-i spunea Butîlkin şi-l întrebă încet :

— Va să zică, spui că am dreptate...

— De bună seamă, încuviinţă Butîlkin, dînd din cap. E ţepos ghiborţul, da de gura ştiucii tot nu scapă. De vreme ce aşa stau lucrurile, la ce bun să-ţi cauţi beleaua ? Dă-te după vremuri şi vezi-ţi de treabă...

— Nătărăule ! îl bruftului Grigori. Cine taie şi spînzură acu în colhoz ? Cine ? Eu, ori... ăia ? Cine ? Decît aşa, mai bine... Mai bine, mă las de conducere. Uite, curînd, o să fie adunarea generală pentru darea de seamă. Deocamdată numai atît. O să ţinem însă una şi pentru alegeri. Ei, atunci n-au decît să-şi caute alt preşedinte...

— Prostovane ! îi strigă la rîndul lui Butîlkin şi, de ciudă, scuipă cît colo. Ce naiba, crezi c-au să-l caute ei departe ? Nu-l au printre ei pe Rakitin ?...

„Rakitin... Rakitin... rău am făcut atunci că l-am întors din drum. Trebuia să-l las să se ducă înainte, gîndea adeseori Grigori. Acu... Rakitin trece în fiecare zi prin Văgăuna Lupului, dar puşca s-a dus..."

Gîndea astfel, dar îl săgetau fiori şi-şi simţea inima încleştată. „Slavă domnului ! Bine am făcut că am zvîrlit la naiba afurisita ceea de puşcă..." Acest gînd răzbea

la lumină prin mînia lui clocotitoare, încălzindu-i sufletul.

Îndată ce se revărsau zorile își gonea gîndurile acestea. Parcă se temea să nu le audă cineva, la lumina zilei. Noaptea însă se gîndea, se tot gîndea, sărîndu-și inima, răfuindu-se crunt cu Tihon.

2 După ce luă în primire tractorul de S.M.T., Piotr începu să muncească pe ogoarele colhozului său. Uneori dormea în vagonașul tractoriștilor. De acolo pînă în sat nu făcea decît o jumătate de ceas, așa că adeseori venea noaptea acasă.

Pe vremea aceea, lui Grigori nu-i ardea de fiu-său. O dată, la cină, ridicîndu-și ochii spre Piotr, își dădu seama pe neașteptate că cel care ședea în fața lui nu mai era firavul Petka de odinioară, ci un flăcău înalt, necunoscut parcă, cu un moț greu de păr auriu pe frunte.

După cină, Piotr începu să se dichisească, pieptănîndu-se cu grijă în fața oglinzii. Grigori vedea în oglindă ochii cam ciudați ai fiului său, de culoarea mălinului aproape copt: în ei ba scăpăra încăpățînarea bine cunoscută, ba priveau printre gene, batjocoritori, ba tăinuiau o întrebare mută, stăruitoare. Atunci, bănuielile de altădată răsăriră din nou din adîncul sufletului său.

Piotr își luă armonica și dădu să plece. Grigori nu mai putu răbda și, arătînd din cap spre instrument, întrebă:

— Ce, veselești fetele?

— Uneori, răspunse Piotr posac și cam în doi peri.

— La petrecere, uneori și prostul își află rostul! El n-are cum să-și piardă mintea în petreceri, și-i e totuna cu cine petrece...

Piotr se strîmbă, ridică ochii și rosti liniștit:

— Vorbești anapoda, tată...

...În ultima vreme, drumurile Polenkăi Veselova și ale lui Piotr Borodin se apropiaseră din nou.

*

Într-o zi, cu un an mai înainte, Evdokia se întorsese de la pescuit, udă leoarcă, și căzuse la pat. Deși munca din brigada de pescari era peste puterile ei, totuși din mîndrie nu protesta, nu voia să-i ceară lui Borodin s-o mute de acolo.

Polenka muia cu mîinile învinețite ștergarul în apă rece și-l punea pe fruntea fierbinte a maică-si.

După ce se făcu bine, Evdokia, conform dispoziției lui Borodin, plecă din nou la pescuit, într-o zi cu vînt și cu ploaie, și se îmbolnăvi iar.

— Ce, nu mai poți ? Te-ai dovedit cam găunoasă, he-he ! trăncănea Grigori cu glas dogit, trecînd pe neașteptate a doua zi pe la Veselova. Nu cumva te prefaci ? Sînteți cu toții la fel. Uite, și Andriuha...

— De Andrei să nu te atingi. Ești o scîrnăvie, Borodin... Nici mort nu poți să-l lași în pace...

Ridicîndu-se pe jumătate în pat, Evdokia îl sfredelea cu ochii plini de ură. Fără să vrea, Grigori se trase înapoi, punînd mîna pe clanța ușii.

— Să nu mă faci scîrnăvie. Și dacă nu vrei să muncești tu în brigada de pescuit, atunci o numesc pe fiică-ta în locul tău.

Evdokia căzu la loc, pe perne. Culcată pe spate, își simțea fruntea scăldată într-o sudoare fierbinte.

— Și ea îți stă în gît ? Nu e treaba unei copile să se chinuie cu năvoadele ude. Ești un nelegiuit...

— Lasă, mamă, iacă am să mă duc să muncesc în brigadă. Iar matale... nea Grigori, să nu ne mai calci pragul ! rosti Polenka și izbi stîngace cu pumnul în masă.

— Nu-i cine știe ce plăcere... să vin să vă văd palatul... rînji Borodin, rotindu-și privirea ochilor spălăciți prin izbă, și plecă.

A doua zi, dis-de-dimineață, Polenka începu să se pregătească de plecare.

— Nu te duce pe lac, puicuțo, o rugă Evdokia. Las' că mă fac bine și mă duc eu.

— Ba mă duc, mamă, răspunse Polenka, după ce stătu o clipă pe gînduri. Nu te supăra pe mine. Și adăugă încetișor : Să nu-și închipuie, ticălosul, că ne-a dat gata... că ne-a învins...

— Toantă mai ești, puicuțo. Cine să ne învingă ? Borodin ? Mai curînd, vine sfîrșitul lumii decît una ca asta.

— Ei, matale oftezi din străfund... Doar îmi dau seama...

— Bine, fie ! Du-te. Numai în luntre să stai cu băgare de seamă, puicuțo. Pe lac, poate să se răstoarne ușor.

După ce se făcu bine, Evdokia începu să muncească la arie. Voia să se întoarcă în brigada de pescuit, dar Polenka se împotrivise cu blîndețe și hotărîre :

— Mamă, nu trebuie să te duci pe lac, iar o să te îmbolnăvești. Eu, uite, m-am și obișnuit.

Într-adevăr, Polenka se deprinsese repede cu vînturile umede, cu stropii reci, grei, cu hainele care i se udau în timpul lucrului. Înaltă, slăbuță, se făcu tot mai mlădioasă, mai voinică.

Trecuse un an, dar rînjetul lui Borodin, vorbele pe care i le spusese maică-si cu glas dogit : „Ce, nu mai poți ? Te-ai dovedit cam găunoasă, he-he..." nu le uitase. Adeseori, Polenka se întreba : la urma urmei, unde voia să ajungă Borodin ? Ce-i făcuse maică-sa de se răzbuna așa pe ea ? Aceasta spunea că pentru taică-său. Dar ce-i făcuse el lui Borodin ?

Polenka își amintea vag de taică-său. De mult de tot, în preajma războiului, într-o zi cînd se întorsese de la școală, îi recitase curgător o poezie cu o veveriță, care ronțăie alune de aur. Taică-său zîmbise, o lăudase și-i

spusese că-i va cumpăra o bicicletă adevărată, dacă va absolvi clasa a doua cu „foarte bine".

Asta era cea mai vie amintire a ei în ceea ce-l privea. Își mai amintea, însă mai vag, cum, într-o seară, taică-său stătuse îndelung la lumina lămpii cu gaz, citind ziarele, cu fața întotdeauna prietenoasă, adînc ciupită de vărsat, acum întunecată. Într-un tîrziu, o ridicase pe genunchi și o strînsese la piept cu brațele lui mari, vînjoase.

Din ceea ce îi spusese maică-sa, știa că pe vremuri fusese argat la cineva, că o dată, cînd năvăliseră în sat oamenii lui Kolceak, fugise în pădure unde organizase un detașament de partizani. Mai tîrziu, pînă izbucnise războiul, fusese președinte al colhozului.

Maică-sa nu-i povestise niciodată nimic despre Borodin. De ce îl ura el pe taică-său? Și de ce se răzbuna pe maică-sa, din pricina acestuia?

Noaptea, ostenită de munca grea, nu adormea îndelung, privind ceasuri întregi în întuneric. Cine știe de ce, își amintea serile albastre dintr-un trecut tare îndepărtat, țiuitul țînțarilor și mireasma mentei răcoritoare, cețurile dese deasupra Alakulului, neferecat încă de gheață. Auzea în gînd chiar larma copiilor zburdalnici, răsunînd voioasă pe derdelușul ce cobora pînă la apa lacului.

Într-o zi, se surprinse cu gîndul nu la Grigori Borodin, ci la Piotr, fiul acestuia. Acest lucru era atît de neașteptat, că se ridică speriată și rămase îndelung neclintită pe marginea patului, fără a înțelege ce se petrece cu ea. Dîndu-și seama că, dintr-o clipă în alta, va izbucni în plîns, sări repede din pat și aprinse lampa. Lumina o mai liniști.

Cîteva zile după aceea, într-o seară, Polenka se duse să caute o vacă rătăcită de cireadă. Nori negri pluteau pe cer, tîrîndu-se dinspre miazănoapte. Întunericul se lăsa neobișnuit de repede. Se dezlănțui deodată o ploaie

torenţială, parcă s-ar fi rupt pe neaşteptate un zăgaz dincolo de zidul pădurii. În cîteva clipe, Polenka fu udată pînă la piele.

Dîndu-şi seama că nu mai putea să găsească vaca în seara aceea, dîrdîind de frig, o luă la goană spre sat. Tunetul vuia, rostogolindu-se greu în tării, ajungînd-o din urmă, iar şuvoaiele de apă îi biciuiau ca nişte nuiele tari picioarele goale. Se apropie în fugă de vagonaşul tractoriştilor, vrînd să se adăpostească în el pînă avea să înceteze ploaia, dar, amintindu-şi că Piotr lucra acum ca tractorist şi că pesemne se afla acolo, ocoli vagonul şi se lipi cu spatele de peretele lui, în partea ferită de vînt, aşteptînd ca ploaia să mai contenească.

Dinăuntru se auzeau rîsete, glasuri; cineva încerca, fără pricepere, să cînte la armonică. O clipă, i se păru chiar că aude glasul lui Piotr... Speriată, dădu să fugă, dar în clipa aceea, un tractor îşi arătă botul pătrat, bont, prin perdeaua ploii dese, ţesută parcă din fire de sfoară groasă, cenuşie, şi îndată i se auzi duduitul motorului.

Tractorul se opri. Piotr sări jos din cabină şi o luă la fugă spre vagonaş. Dînd cu ochii de Polenka, se opri şi o clipă nu putu să rostească nici o vorbă.

— Tu ?... De ce stai aici aşa de udă ? o întrebă el, în cele din urmă.

— Plouă... răspunse Polenka fîstîcită.

El nu-i înţelese răspunsul fără noimă, ori nu-l auzi. Se apropie, lipindu-se şi el cu spatele de peretele vagonului, şi întrebă din nou, dar nu mirat, ci cu îngrijorare:

— Ce cauţi aici ? S-a întîmplat ceva ?

— Nu... am venit... după o vacă. Şi deodată, a început să plouă.

Cîteva clipe tăcură stînjeniţi. „De ce m-am oprit aici, proastă ce sînt ?" se gîndi Polenka, dar cine ştie de ce spuse altceva !

— Cînţi bine la armonică... Am trecut deunăzi pe la club...

Piotr se roşi, apoi, fără să-şi dea seama, ieşi în bătaia ploii, dar se opri îndată pe loc.

— Ei şi ? strigă el, întorcîndu-se. Vă stă în gît această armonică, lua-o-ar naiba ! Şi Vitka mi-a trîntit-o o dată : „Te-ai vîndut pe o armonică"...

Polenka îl privea, fără să înţeleagă ce spune. Deodată, Piotr se întoarse şi se opri în faţa ei, aproape ochi în ochi. Ea se trase brusc îndărăt.

— Nimeni nu ştie... începu Piotr. În clipa aceea însă, pierzîndu-şi parcă hotărîrea, dădu chinuit din mînă. Ei, la ce bun !...

— Despre ce vorbeşti ? întrebă Polenka mirată.

— Despre ce ? repetă el, ridicînd încet ochii spre ea.

Polenka întoarse capul, ruşinată. O şuviţă de păr ud îi scăpă de sub basma şi i se lipi de obraz. Uitînd de întrebarea ei, Piotr privi îndelung această şuviţă, parcă amintindu-şi ceva. În cele din urmă, în loc de răspuns, spuse cu un aer oarecum vinovat :

— Mă plictisesc seara... aşa că, din cînd în cînd, cînt la club. De ce nu vii şi tu la club ?

— Păi... Întotdeauna mă întorc tîrziu de la lucru. Clubul nu-i de mine...

— Acum lucrez şi eu.

— Ţi-e greu ? îl întrebă Polenka încetişor, după o clipă de tăcere.

— Ce să-ţi spun ?... Sînt printre oameni şi... caut să fiu cît mai tare...

Pentru întîia oară după atîţia ani, se întîlniseră astfel între patru ochi. Îşi dădeau seama amîndoi că nu vorbeau ceea ce ar fi trebuit să vorbească. Se întunecase de-a binelea. Ploua necontenit, turna cu găleata. Polenka, scuturată de un fior, spuse :

— N-am găsit vaca. M-am udat degeaba...

Piotr se duse la tractor, luă din cabină un impermeabil şi i-l dădu.

— Ţine, pune-l pe tine. Te-ai putea alege şi cu o răceală.

— Mulţumesc, şopti Polenka.

Sub impermeabil, se încălzi repede. Îşi pusese gluga pe cap şi asculta răpăitul monoton al ploii, zîmbind fără o pricină anume.

— Spune-mi cinstit, Polenka, ce crezi tu despre mine ? o întrebă el, privind-o cu coada ochiului.

— Eu ?! exclamă ea, mirată de întrebarea aceea care o tulbură din nou. Răspunse, ca şi cum s-ar fi dezvinovăţit de ceva : Ce vorbeşti, Petea ! Nu cred nimic...

— Nu-i adevărat...

Privirile lor se întîlniră pentru întîia oară. Polenka se uita la el de sub glugă, cu duioşie, cu o oarecare teamă ; Piotr o privea sfios, trist, obosit. Întoarse capul cel dintîi. Se aşeză cu băgare de seamă jos, pe pămînt, lîngă peretele uscat al vagonului, spunînd :

— Ştii, la mine acasă, e la fel ca totdeauna... Înţelegi ? Polenka voi să spună ceva, îi atinse uşor umărul, dar îşi trase numaidecît mîna înapoi, parcă ar fi atins ceva fierbinte. Uite, acum lucrez. Şi e mai bine aşa, urmă el. Se ridică în picioare şi o privi încă o dată. De data aceasta în ochii lui licărea o luminiţă sfioasă, abia simţită, de duioşie. Polenka o simţi însă şi-i răspunse printr-un zîmbet tot atît de sfios, de ruşinat. Îmi pare bine că ne-am întîlnit, spuse Piotr, încheindu-i cu grijă impermeabilul la toţi nasturii, şi repetă : Tare bine. Ei, du-te, acum nu te mai udă ploaia...

Polenka plecă în impermeabilul lui, ducînd în suflet privirea lui atît de caldă, vorbele lui : „Îmi pare bine că ne-am întîlnit“...

Acasă, se culcă numaidecît. Nici acum nu putu multă vreme să adoarmă, privind în întuneric. Îşi dădu seama şi de astă dată că se gîndea tot timpul la Piotr, şi nu

la Grigori. Ca şi deunăzi, acest gînd făcu să-i bată mai tare inima.

*

După ce plecă Polenka, Piotr se aşeză din nou jos, pe pămînt. Asculta bubuitul surd al tunetului, foşnetul mestecenilor uzi în bătaia vîntului. Acolo, lîngă peretele vagonului, era cald, uscat, linişte, era chiar plăcut. Piotr îşi amintea o seară de vară îndepărtată, cerul plin de nori trandafirii, gingaşi, fetişcanele aşezate roată pe pajiştea din dosul hambarelor şi privirea Polenkăi, uşor buimăcită, bucuroasă că-l vede, chemîndu-l mai aproape.

Nu-i om să nu-şi amintească de o întîmplare sau alta din anii îndepărtaţi ai copilăriei. Cine ştie din ce pricini, ele ni se întipăresc pe vecie în minte, nespus de statornic, cu toate amănuntele, ca pe o hîrtie fotografică, şi uneori, poate chiar fără a ne da seama, lasă urme asupra întregii noastre vieţi.

Aşa stăteau lucrurile şi cu Piotr.

Rămase lîngă vagon, amintindu-şi că după seara aceea neuitată, şi după alte întîlniri întîmplătoare, Polenka îl privea tot astfel, bucuroasă, încurajatoare. El întorcea însă capul fîstîcit, şi în ochii ei se citea tristeţea. Mai tîrziu, cînd îl zărea, Polenka se trăgea grăbită în vreo hudiţă şi, dacă nu putea să-l ocolească, trecea în fugă, cu ochii în jos.

Acasă, tatăl lui Piotr îl iscodea de fiecare dată cu privirile, în tăcere.

Şi mai adineaori, cînd stătea de vorbă cu Polenka, i se tot părea că taică-său îl pîndea prin perdeaua ploii.

...Rămase îndelung lîngă vagon, fără să se mişte. În tării bubuia tunetul, poate ultimul din vara aceea, pe sfîrşite. Ploua mereu, parcă tot mai tare. Ori poate că aşa i se părea lui...

3 Construcţia uscătoriei de grîne înainta mulţumită stăruinţelor şi grijii lui Rakitin, totuşi nu atît de repede cum ar fi vrut el. Se apropia vremea secerişului. Rakitin se temea că uscătoria nu va fi terminată pînă la începerea ploilor de toamnă, ceea ce îl făcea să se întunece tot mai mult.

Se frămînta şi din pricină că Borodin nu arăta nici un interes construcţiei. Deocamdată însă nu-i spunea nimic.

Ca să zorească cît de cît lucrul, Rakitin se dusese de mai multe ori la raion, pentru a face rost de cărămidă, ciment şi alte materiale necesare. Cînd se întorcea, îi spunea lui Borodin ce obţinuse, cerîndu-i să achite facturile şi să trimită camioane după materiale. Grigori se executa, fără vreo vorbă de împotrivire.

Încet-încet, conducerea lucrărilor trecu cu totul în mîinile lui Rakitin. Borodin dădea din ce în ce mai rar pe la şantier, şi o dată cu începerea secerişului nu mai veni de loc.

— Ar fi bine să treci într-o zi să vezi cum stăm cu construcţia uscătoriei ! îi spuse o dată Rakitin, nemaiputînd să se stăpînească, cînd se întîlniră din întîmplare la arie. Curînd, au să înceapă ploile...

Grigori se aşeză pe un morman de grîu vînturat şi zîmbi veninos :

— La ce bun ? Vîrî mîna în buzunar şi scoase punguţa de tutun, cu ochii la Evdokia care răsturna găleata cu grîu în vînturătoare. Zîmbi din nou. Te întreb, la ce bun să viu acolo, de vreme ce avem doi preşedinţi ?

— Mai cu seamă că încă nu se ştie care-i mai bun, aruncă Evdokia de la vînturătoare.

Degetele lui Borodin tremurară, iar peticul de ziar în care punea tutun se rupse. Se întoarse încet spre Veselova şi o privi printre gene, sfredelitor :

— Hai, hai, bagă-te în vorbă şi tu !

Evdokia lăsă găleata jos, deoparte, şi se apropie de Borodin.

— Ei şi ? De ce te superi ? Ce, am spus un neadevăr ? Adică, da, am spus ! Căci se ştie care din doi e mai bun !

Evdokia se apropie şi mai mult. Fără să vrea, Grigori se trase într-o parte. Lîngă el stătea însă Rakitin, tăcut, iar în spate era o grămadă de grîu. Grigori se aşeză la loc pe mormanul de pe care se ridicase cu o clipă mai înainte.

— Ia dă-te la o parte, îi spuse el Veselovei, cu glas răguşit.

Colhoznicii care munceau la arie aruncau spre Evdokia priviri pline de încuviinţare. Unii veniră mai aproape.

— E-eh, Grigori, Grigori... îl căină careva.

— Doar Rakitin se osteneşte de dragul colhozului, zise Fedot de undeva, din spatele altora.

— Izbuteşte s-o scoată la capăt în mai multe locuri, se speteşte muncind, vorbi din nou Evdokia.

— S-a sleit de tot, a ajuns numai piele şi oase, o sprijiniră femeile.

Grigori se ridică şi se îndepărtă, risipind grîul.

Peste cîteva zile, într-o seară, Rakitin intră în biroul lui Grigori de la sediul colhozului, trase lîngă masă un scaun scîrţîitor, se aşeză în faţa lui Borodin şi începu să ciocănească înciudat cu degetele în masă.

— Ei, ce s-a mai întîmplat ? îl întrebă Grigori, şi el înciudat. Hai, nu mai bate toba.

— Mai trebuie vreo cinci oameni la uscătorie. Vrei, nu vrei, dă-ne oameni. Altfel...

— Ei, ei, altfel ce ? întrebă Borodin, ridicînd ochii spre Tihon. Mă ameninţi ?

— Altfel nu putem s-o isprăvim înainte de a începe ploile. Uite, curînd-curînd vine vremea lor şi atunci iar putrezesc grînele.

— Aha... făcu Borodin şi întoarse capul, uitîndu-se pe geam. Da de unde vrei să-ţi dau oameni? Să-i scot din pămînt? Toată lumea are treabă pînă peste cap.

— Bine, rosti Rakitin, aprinzîndu-se. Se stăpîni însă şi repetă, de data aceasta mai încet, mai blajin: Bine...

Hotărî să-şi aleagă el însuşi colhoznicii pentru construcţie. Ieşi pe scară, privi cerul înstelat, deocamdată senin, şi o luă spre casa Veselovei.

Evdokia primi numaidecît să muncească la construcţia uscătoriei. Plecînd de la ea, Rakitin începu să chibzuiască pe cine ar mai putea să cheme la construcţie. Vara şi la începutul toamnei, în sat aproape că nu se aprindeau lămpile — zilele erau lungi, gospodinele isprăveau treburile înainte de a se însera. De aceea unicul pătrăţel de lumină dinaintea lui, deşi nu-l atrăgea, îi servea drept far. Se îndreptă spre el, tot gîndindu-se la unul şi la altul din colhoznici.

Fereastra luminată era cea a clubului colhoznic. Neavînd perdele, Rakitin văzu înăuntru pe Polenka Veselova, pe Viktor Tumanov şi pe mai mulţi băieţi şi fete. Polenka, în picioare, vorbea ceva.

— Ehei! exclamă deodată Rakitin, lovindu-se cu palma peste frunte. Da nărod mai eşti, frăţioare! Coti brusc şi intră în club.

Într-o cămăruţă care servea de cabină pentru artişti, se ţinea o şedinţă a comsomoliştilor. Cînd intră pe uşă Rakitin, toţi cei de faţă tăcură, întorcîndu-se spre el.

— Noroc, comsomoliştilor! le dădu el bineţe cu glas scăzut, aşezîndu-se pe un scaun liber. Vedeţi-vă de treabă, de ce v-aţi întrerupt...

— Am şi terminat, Tihon Semionovici, răspunse Viktor. Tocmai discutam cel din urmă punct: activitatea culturală a tineretului. Zi-i, Veselova.

Polenka se uită la Rakitin, fîstîcită.

— Asta-i tot ce-am avut de spus, răspunse ea şi se aşeză pe scaun, dar sări numaidecît în picioare. Numai

că dansul nu e de ajuns. După cum am spus, trebuie să se organizeze un cerc de teatru.

Și se uită din nou la Rakitin. Acesta dădu din cap a încuviințare.

— Asta-i tot, încheie Polenka și se așeză la loc.

Viktor Tumanov scrise ceva pe hîrtiuța din fața lui și se ridică.

— Ei, și acum, să rezumăm. S-a propus să se organizeze un cerc de teatru. Cine e pentru să ridice mîna ! Așa : deci toată lumea e pentru. Mai departe : s-au adus critici în ceea ce privește încetarea organizării serilor de dans. Tovarăși, picupul e la reparat, iar clubul nu are instrumente muzicale.

— Dar Petka Borodin are armonică ! strigă cineva fără să se ridice.

— Să lămurim și lucrul acesta. Petka a cîntat de cîteva ori la club, dar pe urmă n-a mai vrut. N-avem cum să-l silim : nu e comsomolist. În sfîrșit, nu-i nici o nenorocire : mîine aducem picupul de la reparat. Desigur, pentru variație n-ar strica să se cînte la armonică, dar... Vitka își dădu brațele în lături. De cîntat pot să cînt și eu, dar n-avem armonică.

— Mai notați ceva : să se ceară conducerii colhozului o sumă de bani pentru cumpărarea unei armonici, propuse Rakitin. Deocamdată, însă, încercați să-l atrageți pe Piotr Borodin. Vorbiți prietenește cu el.

— Deci încă o propunere : să-l atragem pe Borodin la manifestările noastre culturale, urmă Tumanov. Sînt de părere ca Veselova să se ocupe de treaba asta. Să stea de vorbă cu el, în numele organizației de Comsomol...

— Nu ! Nu ! se împotrivi Polenka, sărind în picioare, roșie ca focul.

— De ce nu ? întrebă Vitka, nedumerit.

— Nu, nu... Numai eu, nu... Nu pot ! stărui Polenka fîstîcită de-a binelea.

— Aşa... E limpede. Tumanov scrise iar ceva pe hîrtiuţă. Bine, am să vorbesc eu cu el.

După votarea celei de a doua propuneri, Tumanov voi să declare şedinţa închisă, dar Rakitin ridică mîna şi se sculă de pe scaun.

— Numai o clipă. Dragi prieteni, iată pentru ce am venit la voi. Vorbesc nu în numele meu, ci în numele întregii organizaţii de partid a colhozului. Construcţia uscătoriei merge cam încet. Curînd au să vină ploile. Hai să chibzuim cu toţii cum am putea să grăbim construcţia...

Rakitin voi să mai spună ceva, dar Tumanov ridică mîna : totul era limpede. Spuse :

— S-a făcut o propunere : să chibzuim în privinţa uscătoriei. Se împotriveşte cineva ? Nu ? Fireşte, nici nu s-ar putea. Ei, ce părere aveţi ?

Cîteva clipe se aşternu tăcerea. Unul tuşi, altul îşi mişcă scaunul.

— Părerea e una singură : să se lucreze ceva mai repede.

— Fireşte. Dar cum ?

— Cum să se lucreze ? Cu braţele, e limpede.

Rakitin zîmbi cu tristeţe, şi toţi comsomoliştii văzură acest lucru. De-ar fi braţe libere în colhoz !

— Azi m-am gîndit toată ziua : pe cine să pun la uscătorie ? Şi n-am putut găsi nici o ieşire. Secerişul e în toi. Pe Veselova am luat-o de la vînturătoare. La arie au s-o scoată la capăt şi fără ea. Afară de ea, însă, nu mai găsesc pe nimeni.

— Ce ar fi, dacă... se însufleţi deodată Polenka, dar se opri. Băsmăluţa îi lunecă pe umeri. Rakitin îi făcu un semn de încurajare din cap. Ea parcă n-aşteptase decît acest îndemn ; îşi aruncă cosiţa pe spate şi urmă cu aprindere, tare : Bineînţeles, toţi muncim undeva. Eu cînd mă întorc de pe lac, mă dor braţele, picioarele. Mă prăvălesc în pat şi dorm dusă. Dar de uscătorie

avem nevoie! Nu s-ar putea să dăm o mînă de ajutor seara, după lucru? Priviți cîți sîntem. Ce ziceți? Cîte o cărămidă fiecare, și zidul se înalță repede.

— Cu alte cuvinte, propui să se facă muncă voluntară? întrebă Tumanov.

— Hai să-i zicem și așa: muncă voluntară, fie. Și nu numai o dată. Pîn-om isprăvi. De ce nu? Doar sîntem tineri, o s-o scoatem la capăt...

Polenka se așeză pe scaun. De tulburată ce era, obrajii îi ardeau ca para focului. Simțea acest lucru și, ca să-și ascundă roșeața, își legă basmaua sub bărbie, ca femeile vîrstnice.

— Și eu cred c-o s-o scoatem la capăt, întări Vitka. Ei, ce ziceți, băieți?

— Dar de ce numai băieții? Ce, fetele sînt mai prejos?

— Cît despre tine, ești mai presus de toate. Mai cu seamă, uite, pentru Mitka, o înțepă unul pe fetișcana care sărise cu vorba.

Cuvintele acestea fură primite cu rîsete vesele, prietenești. Fetișcana cu pricina, pistruiată, cîrnă, se întoarse vioaie spre cel care o înțepase:

— Dar pentru tine de cînd sînt mai prejos decît altele? Nu cumva de cînd te-am pălit peste bot, ca să nu mă atingi cu buzele tale umede?...

O altă explozie de rîs, și mai zgomotoasă. Toți rîdeau — și Vitka Tumanov, uitîndu-și demnitatea de președinte, și Polenka, ascunzîndu-și capul între palme, și Rakitin, cu ochii sclipitori, obosiți. Fetișcana își roti privirile pline de nedumerire, apoi își strîmbă năsucul, zîmbind și ea.

Astfel se încheie acea ședință. Comsomoliștii hotărîră să ia sub patronajul lor construcția uscătoriei, să muncească pe șantier în fiecare seară, atîta vreme cît va fi nevoie.

În drum spre casă, Rakitin își spunea că trebuie să dea mai multă atenție comsomoliștilor. „Mai multă ?" La drept vorbind, pînă atunci, el, în general, nu arătase aproape nici un interes față de activitatea lor. Halal secretar de organizație de partid ! Iar secretar de Comsomol ar trebui să fie ales Viktor Tumanov, în locul flăcăului tăcut care tot timpul cît durase ședința stătuse într-un ungher, ca un huhurez.

A doua zi, Rakitin veni la uscătorie spre seară, cînd colhoznicii terminau ziua de lucru. Evdokia își scosese șorțul, roșu de praf de cărămidă, și-l pusese pe o ladă răsturnată :

— Spune-i Polenkăi să și-l pună ea. Și să nu ridice mai mult de patru cărămizi deodată. E cam slăbuță încă.

— Va să zică, ți-a spus despre ședința de aseară ? o întrebă Rakitin.

— Ei ! zîmbi Evdokia. Ce taine pot rămîne între femei ? Și-a luat cu ea mîncarea de seară, ca să nu mai dea pe acasă după pescuit.

După ce colhoznicii plecară, Rakitin aprinse felinarele pe care le adusese cu el, deoarece șantierul n-avea încă lumină electrică.

După vreo cinci minute, se ivi Vitka Tumanov.

— Tihon Semionovici, de ce-ai venit și dumneata ? întrebă el. O scoatem la capăt și singuri.

— Hai, hai... Nici noi nu sîntem de aruncat. Ia atîrnă un felinar colea, de stîlp... Așa. Iar celelalte să le pui în colțuri. Sarcina de astă seară : să se care cărămidă sus, ca mîine dimineață zidarii s-o aibă la îndemînă. Să se aducă apă. Să se cojească stiva asta de bușteni. Să se îngroape trei stîlpi pentru fire electrice. Dacă nu sîntem prea obosiți, ne apucăm să tencuim zidurile. Se pricepe cineva la tencuit ?

— Unii, da. Ceilalți au să învețe.

Comsomoliştii începură să se adune.

Seara era caldă, jilavă. Lumina felinarelor cu gaz biruia anevoie întunericul. Semiobscuritatea aceea crea însă un fel de atmosferă prietenoasă, îi făcea să uite de oboseală.

Băieţii şi fetele începură să muncească în tăcere, ceea ce îl îngrijoră pe Rakitin. La un moment dat, se auziră chiar nişte vorbe de ocară rostite cu ciudă. Dar fetişcana cîrnă, care luase cuvîntul în şedinţă, strigă:

— Asta-i, flăcăule! Ce te dai de ceasul morţii! Şi adăugă, răzbunîndu-se pentru înţepătura din ajun: Da, e altceva decît să-ţi meliţeze limba în şedinţă...

— Toanto! Mi-a căzut o cărămidă pe picior.

Încet-încet, limbile se dezlegau. Începură să se audă chiar rîsete înăbuşite.

— Tovarăşi, ia să-i zicem o cîntare! strigă Viktor.

Cineva începu un cîntec tărăgănat, melancolic. Un glăscior de fată îi ţinu îndată isonul, apoi o voce bărbătească, apoi încă una de fată. Curînd, toate glasurile se contopiră, nemaiputîndu-se desluşi ale cui erau. Cîntecul răsuna acum uşor, firesc, armonizîndu-se cum nu se poate mai bine cu zidurile de cărămidă ale binalei slab luminate, cu cerul întunecat de deasupra ei, cu mişcările vioaie ale tinerilor.

Rakitin căra cu targa cărămidă sus, pe podeţ, laolaltă cu toţi ceilalţi, înciudat pe el însuşi că nu-i trecuse prin cap mai demult să stea de vorbă cu comsomoliştii. Dacă ar fi făcut aşa ceva, uscătoria ar fi fost acum gata.

Spre sfîrşitul lucrului, trecînd pe lîngă Polenka şi Tumanov, care aşezau cărămizile pe podeţ în rînduri drepte, Rakitin desluşi un crîmpei din vorbele lor:

— De ce te-ai schimbat la faţă ieri cînd am adus vorba de Petka?

— Cînd a fost asta ? îl întrerupse Polenka, silindu-se să-şi păstreze cumpătul.

— Păi, ieri, zic, în şedinţă...

— Da de unde ! De ce să mă schimb la faţă ?

Cînd Rakitin trecu din nou pe lîngă cei doi tineri, cu o altă povară de cărămizi, Polenka îl întreba ea ceva pe Tumanov despre Piotr. De astă dată însă, zărindu-l pe Rakitin, tăcură amîndoi.

— Ei, pentru azi, ajunge, spuse Rakitin, înciudat la gîndul că, deşi nu avea încă o vîrstă prea înaintată, totuşi nu putea să muncească la fel cu tinerii. Aceştia, după o zi întreagă de muncă, roboteau înainte fără să dea semne de oboseală.

Îndată ce Rakitin spuse însă „ajunge !", se opriră cu toţii, fiecare pe locul unde se afla, şi se aşezară să se odihnească o clipă. O linişte adîncă se aşternu deasupra şantierului. Abia atunci îşi dădu seama Rakitin cît de greu luptaseră ca să-şi ascundă oboseala. Din clipa aceea îi simţi mai apropiaţi, mai dragi — şi pe Polenka, şi pe Viktor, şi pe fetişcana pistruiată, şi pe flăcăul care-şi scăpase o cărămidă peste picior.

— Ei, aţi obosit ? îi întrebă. Pentru mîine seară aveam de gînd să pun doi zidari la lucru. Dar poate să amînăm pe poimîine, ce ziceţi ?

— Dar el o s-o amîne ? întrebă Vitka, arătînd spre cer.

— El nu ; chiar dacă îl rogi, mai curînd dă drumul la ploaie.

— Tihon Semionovici, doar am hotărît în şedinţă să dăm o mînă de ajutor, ca să se termine cît mai repede construcţia, spuse Polenka. Nu-i nimic că sîntem obosiţi. Mai avem timp să ne odihnim pînă dimineaţa. Nu-i aşa, fetelor ?

— Acu bine ar fi să dansăm puţin! propuse unul în loc de răspuns.

*

Mulţumită ajutorului dat de comsomolişti, construcţia uscătoriei înainta acum de două ori mai repede. Zidurile erau aproape înălţate, fiindcă Rakitin pusese să lucreze noaptea nu doi, ci trei colhoznici, care se pricepeau la zidărie. Aflînd cum mergea lucrul, Borodin îl chemă pe Tihon la sediul colhozului.

— Bineînţeles, tu faci parte din conducerea colhozului. Dar cine ţi-a dat voie să pui oamenii unde vrei?

— Doar ţi-am cerut să-mi dai tu oameni, răspunse Tihon.

Nările lui Grigori fremătau. Se ridică aprins de la masă, dar, văzînd privirea grea a lui Rakitin, spuse surd, fără a mai ridica glasul ca altădată:

— Bine, hai la bina. Să vedem ce ispravă ai făcut acolo.

Mergeau tăcuţi. Zărind nişte colhoznici care săpau gropi şi puneau stîlpii pe care aveau să fie trase firele electrice, Grigori spuse morocănos:

— Halal gospodar! De cîte ori ţi-am spus că abia la anu o să tragem firul la uscătorie?

— Colhoznicii au fost de părere să-l tragem acum, răspunse Rakitin, înfruntîndu-i privirea. La ce bun să mai tărăgănăm?

Borodin încleştă dinţii şi, deşi nu era nevoie, plesni calul cu biciul. Ajungînd la uscătorie, Grigori cuprinse cu privirea tot şantierul, fără să se dea jos din docar. Femeile, printre care se afla şi Evdokia, cărau cărămidă, făceau mortar. Borodin spuse cu un zîmbet:

— Da, n-ai gospodărit rău. Numai o greşeală ai făcut.

— Care?

În loc de răspuns, Borodin strigă:

— Veselova! Evdokia se apropie de docar, aşteptîndu-l în tăcere să-i spună ce avea de spus. Urcă la spate, hai.

— Da de ce?

— Urcă, îţi spun!

Evdokia îl privi cu luare-aminte, iar el, pentru cine ştie a cîta oară, îşi aminti de seara aceea îndepărtată cînd Duniaşka ieşise din casă, pe jumătate dezbrăcată, înfierbîntată de somn, se apropiase fără teamă de el, scosese mîna de sub broboada aruncată pe umeri şi-i spusese: „Hai, dă-mi cuţitul!" Poate că-şi amintise de toate acestea, fiindcă acum îl privea tot atît de liniştită, de hotărîtă, ca şi atunci. Grigori nu putu să suporte această privire şi bîigui:

— Hai, hai. Lasă... Nu mă mai privi aşa. Acum, nu-ţi mai foloseşte la nimic.

Veselova se uită la Rakitin, ridică din umeri şi se urcă în docar. Borodin întoarse repede calul, de parcă n-ar fi venit decît pentru a o lua pe Evdokia.

Şi acum merseră în tăcere. Docarul se hurduca prin hîrtoape, clătinîndu-l pe Rakitin dintr-o parte în alta. Borodin şedea ţeapăn, ca înfipt în capră. Doar capul i se bălăbănea încolo şi încoace. „Parcă te strivisem, gîndea el mohorît despre Evdokia, dar tot cauţi să-mi scapi din labe, să ridici capul iar. Haida-de! Nu-l mai ridici tu pînă cînd... Îţi plătesc eu pentru toate, cu vîrf şi îndesat. Nu m-am răfuit cu Andriuha, dar o s-o fac cu tine..."

Trecînd din nou pe lîngă oamenii care săpau gropi pentru stîlpi, Grigori trase de hăţuri şi strigă:

— Băieţi, v-am adus o ajutoare. Daţi-i o cazma, d-alea mai mari. O să vă întreacă zdravăn la muncă, cu toate că-i muiere.

Rakitin îl privi mirat :

— Veselova muncea bine și la uscătorie. Aici nu-i pentru ea...

— Ba da... Ehei, nu-i totuna să sapi gropi sau să cari niște cărămizi ușurele. Aici trebuie să-ți încovoi cerbicia... răspunse Borodin, fără a-și mai ascunde bătaia de joc din glas.

— Ei, asta-i ! se aprinse Rakitin deodată. Se stăpîni însă numaidecît : Ascultă, Grigori, să știi că nu-ți merge...

Evdokia coborî însă din docar și-i zîmbi lui Tihon, liniștită :

— Nu-i nimic, Tihon Semionovici. Borodin mă pune ba ici, ba colo — unde-i mai greu. Un lucru însă nu-l pricepe el : că nici o muncă nu e grea atunci cînd o faci pentru tine însuți. Îl cunosc eu bine ! Își zice în gînd : „Aha, am făcut-o pe Evdokia să-mi simtă puterea". Dar eu nu-i simt puterea. Doar colhozul e al meu, al nostru. Andriușa l-a înființat pentru mine, pentru tine, Tihon Semionovici, și, uite, pentru ei. Nu însă și pentru Borodin... cu toate că a ajuns președintele lui, din întîmplare...

Lovitura nimerise în plin. Fălcile lui Grigori jucau de mînie. Vrînd s-o repeadă pe Evdokia, își lăsă picioarele pe marginea docarului, dar nu se încumetă să coboare. Evdokia îi prinse mișcarea și zîmbi, privindu-l sfredelitor drept în ochi :

— Aha, îți frige tălpile pămîntul nostru colhoznic...

Borodin își ridică picioarele. Veselova și, după ea, toți colhoznicii care săpau gropi izbucniră în rîs. Grigori se zăpăci și dădu bice calului...

Mergeau ca și mai înainte, în tăcere. Fălcile lui Grigori jucau mereu, și el arunca priviri furișe spre Rakitin. Acesta se gîndea încordat la ceva și, din cînd în cînd, zîmbea, sau cel puțin așa i se părea lui Grigori.

— Ce, ai căzut pe gînduri? Nu cumva chibzuiești ce să mai pui la cale cu colhoznicii, în spatele meu? întrebă Borodin veninos.

— Ai ghicit. Chibzuiesc.

— I-auzi! Hai, spune... Ce anume?

— Ții minte ce ți-am spus: dacă n-o să-ți faci datoria cum trebuie...

— N-o să uit cît oi trăi! îl întrerupse Borodin. De aceea, zi-i, fără ocol.

— Așadar... Stau și chibzuiesc că a venit vremea să ne sfătuim cu colhoznicii în privința președintelui...

— Așa-a... făcu Borodin, lăsîndu-se pe peretele coșului împletit, strîmb al docarului. Asta înseamnă: să mă dai jos și să te cocoți în locul meu. Fiindcă Evdokia și-a dat cu părerea de curînd care din noi doi e mai bun...

— Asta înseamnă doar atîta: să te dăm jos. Iar în privința unui alt președinte, au să hotărască colhoznicii...

Grigori tăcu îndelung, apoi spuse cu o sforțare:

— Și eu îmi ziceam să mă las păgubaș de treaba asta. Văd că de mult nu mai sînt stăpîn aci. Dați porunci tu, Evdokia... Gîndeam: Andriuha a pierit, a putrezit în pămînt. Dar el, uite, e aici, alături. Tăcu cîteva clipe, apoi adăugă: Mă tot amenința c-o să mă alunge din sat, din viață! Și tu ești la fel!

— Ehei, Borodin, te-ai alungat singur din viață...

— Cum vine asta? Doar n-am crăpat, trăiesc...

— Fiecare dintre noi, pe lîngă muncă, mai are în viață un rost: acela de om. Mare e omul, spunea scriitorul Gorki. Ei, să știi că tu de mult nu mai ești om. Chiar adineauri, cînd ai pus-o pe Veselova la săpat, m-am încredințat o dată mai mult de treaba asta. Cît despre dorința ta de a pleca singur din slujbă, îți spun: minți. Noi o să te dăm afară. Și o să te dăm. Grigori, îi vine greu omului și să răsufle lîngă tine. Bine a spus

Evdokia : ai ajuns preşedinte din întîmplare. Vremelnic. Şi de altfel, trăieşti pe pămînt tot vremelnic.

Grigori rămase îndelung pe gînduri, întrebîndu-se ce voise să spună Tihon. Apoi, rînjind ca de obicei, rosti :

— Toţi o să crăpăm. Nu cumva crezi că voi o să trăiţi veşnic, tu şi cu Evdokia ?

— Ai ghicit. Veşnic. Şi repetă : Iar tu doar vremelnic.

*

„Vremelnic... O să te dăm jos..." Grigori răsturnă paharul pe jumătate plin cu votcă în gura năpădită de mustaţă şi mormăi : „O să te dăm afară..."

Se încuie în odaie cu cîinele şi, de unul singur, se puse pe beţie, aşa cum n-o făcuse de mult.

Secerişul nu se terminase încă. Butîlkin bătu de mai multe ori la uşă, şi Anisia la fel. Grigori nu le deschidea, însă mîrîia ceva. Cîinele mîrîia şi el. Atunci Butîlkin strecură un bileţel printr-o crăpătură a uşii.

Grigori dădu cu ochii de el a doua zi de dimineaţă. Pe hîrtiuţă era mîzgălit : „Te dai la fund cu mîna ta, nărodule. A venit la colhoz secretarul de la raion, ăla sprîncenatu. Se aude c-o să fii scos din foncţie. Isprăveşte cu băutura, spune că ai fost bolnav."

Grigori se aşeză pe marginea mesei şi zgîrie cu un ciot de plaivaz pe dosul hîrtiei două rînduri strîmbe : „Dar poate că m-am scos singur din altă foncţie". Apoi se gîndi că Butîlkin n-o să înţeleagă şi adăugă : „Din foncţia de om".

Şi-şi zise din nou : nu, n-o să priceapă Butîlkin. La drept vorbind, nici el nu pricepea. Părea că Rakitin rostise un adevăr, fără ocol, răspicat. Dar care era acest adevăr ? Şi cum trebuia să înţeleagă acele vorbe ?

Răsuci hîrtiuţa între degete, o boţi, o aruncă într-un ungher şi îşi umplu iar paharul cu votcă.

*

Semionov rămase cîteva zile în Lokti. Deşi printre colhoznici se zvonea că, de astă dată, Borodin n-avea să scape cu una, cu două, iar Butîlkin îi atrăsese atenţia lui Grigori prin biletul său asupra acestui lucru, Semionov nu părea de loc contrariat de faptul că preşedintele colhozului se deda la beţie, că nu se arăta de aproape o săptămînă la lucru. Îl întrebă pe Rakitin doar atît :

— Evdokia lucrează acum la uscătorie ?

— La uscătorie.

— Spune-i să-ţi ţină locul la fermă şi hai la cîmp.

Cutreierară pe la brigăzi zile întregi. Tihon era asaltat aproape la fiecare brigadă de colhoznici cu cereri, cu nevoi, cu plîngeri. La o tabără de cîmp, oamenii nu erau bine aprovizionaţi cu de-ale gurii, la alta nu ajungeau braţele de muncă pentru treieriş. Dincolo, grînele începeau să se încingă în grămezi, fiindcă nimeni n-avea grijă să fie transportate din timp la centrul de colectare. Rakitin avea atîta bătaie de cap, încît, pînă la urmă, nu mai putu să se stăpînească :

— Dar nu pot să rezolv singur toate chestiunile astea. E treaba preşedintelui.

Semionov, care în toate zilele acelea nu vorbise decît rareori şi puţin, nici acum nu spuse nimic, ci doar îi aruncă lui Rakitin o privire printre gene. Totuşi, mai tîrziu, spre seară, îl întrebă pe neaşteptate :

— Aşadar, nu poţi să rezolvi toate chestiunile ? Sau nu vrei ?

Vocea secretarului de la comitetul raional suna rece, neprietenos.

— Dar nu pot să iau conducerea colhozului. Borodin o să strige iar că mă amestec în locul lui...

— Nu poţi ? îl întrerupse deodată Semionov, încruntat. Ei bine, nu lua conducerea. Dar bagă de seamă : dacă secerişul va fi compromis, răspunderea faţă de comitetul

raional o va avea organizaţia de partid şi, în primul rînd, tu personal...

Discuţia aceasta avea loc pe cîmp. Rakitin şi Semionov se aflau la marginea unui lan de grîu întins şi priveau o combină, care lucra în depărtare. Cerul se boltea cenuşiu, mohorît. Din cînd în cînd se cernea o ploaie măruntă.

— Tihon Semionovici, nu trebuie să ne lăsăm stăpîniţi de o ambiţie negativă, spuse Semionov, ceva mai blajin. Şi mai cu seamă acum.

Secretarul arătă spre cer. Rakitin înţelese ce voia să spună : din clipă în clipă putea să se dezlănţuie o ploaie statornică. După aceea, Semionov aduse vorba despre alte lucruri, care păreau să n-aibă nici o legătură cu cele discutate mai înainte.

— Ei, se mai întîmplă uneori să vezi un om în aceeaşi funcţie ani în şir. Toţi ştiu că munceşte prost, dar oamenii s-au obişnuit, nu se atinge nimeni de el. Semionov zgîrie pămîntul cu vîrful cizmei şi ridică înciudat ochii spre Rakitin : Ei, cum vine asta, ia spune ?

— Nu ştiu. Dacă ar fi vorba de o fabrică, atunci un asemenea om...

— Vezi, vezi bine ! îl întrerupse Semionov. Acolo, un asemenea conducător ar fi înlocuit la iuţeală, dar în agricultură... Preşedintele lucrează prost, dar comitetul raional închide ochii. Comitetul raional trece cu vederea, cei de la comitetul regional nu-şi prea bat capul, pînă nu se întîmplă ceva neobişnuit. Cît timp a stat un gură-cască la voi la comitetul raional ! În treacăt fie spus, Tihon Semionovici, stăm prost cu agricultura. Neglijăm totul ; pămînturile le exploatăm pînă la istovire totală. Parcă nu sîntem noi stăpînii lor, parcă nu ne-am fi vărsat cîndva sîngele pentru ele... E curată nenorocire ceea ce se petrece prin raion. Asolamentele nu se respectă, ogoare negre sînt puţine... Semionov îşi strînse cu grijă impermeabilul pe el şi urmă : E timpul să facem agri-

cultură serios, temeinic. Aici, e nevoie de ajutorul întregului popor. Şi cred că, în curînd, vom avea parte de un asemenea ajutor.

Se uită încă o dată, îngrijorat, spre cer şi se îndreptă către maşină. După ce se urcă în ea, spuse :

— Totuşi, asumă-ţi pe deplin conducerea secerişului. Şi cu mai multă hotărîre. În general, pune-te pe treabă, Tihon Semionovici. Raionul o să te susţină în toate privinţele. Iar în cea mai apropiată şedinţă de partid, să ridicaţi chestiunea înlocuirii preşedintelui.

Din ziua aceea, Rakitin luă asupră-şi toate sarcinile în legătură cu strîngerea recoltei, rugîndu-l pe Pavel Tumanov să preia supravegherea şi conducerea şantierului uscătoriei.

Într-o zi, cînd Grigori, zbîrcit şi buhăit, se ivi în cele din urmă la sediul conducerii colhozului, Rakitin îl puse la curent, calm şi amănunţit, cu mersul muncilor pentru strîngerea recoltei. Apoi adăugă :

— Mîine avem şedinţă de partid. Îţi spun fără ocol : vom pune în discuţie chestiunea alegerii unui nou preşedinte.

— Ei bine, puneţi-o, încuviinţă Borodin, dînd din mînă cu nepăsare. Să vedem ce-o să spună toţi membrii colhozului, nu numai lingăii tăi.

— Aşa că anunţă convocarea adunării generale, rosti Rakitin netulburat. Vom comunica colhoznicilor părerea organizaţiei de partid, ca să hotărască ei...

4

Trecu o săptămînă încă una, trecu o lună din ziua cînd Piotr se întîlnise cu Polenka, lîngă vagonul tractoriştilor. În tot timpul acesta, i se părea că în viaţa lui se petrecuse ceva neobişnuit.

Într-o zi, Gavrila Razinkin, şeful brigăzii de tractorişti, îl trimise la S.M.T. după nişte piese de schimb. Piotr se duse cu maşina lui Viktor Tumanov.

Între Piotr şi Viktor nu se înfiripase o prietenie prea strînsă. Piotr îşi dădea seama că el este vinovat de aceasta şi, ori de cîte ori i se întîmpla să rămînă între patru ochi cu Viktor, se simţea stingherit. Acum, stînd în cabina camionului, pe banchetă, privea posomorît drumul bine bătătorit, care şerpuia printre dealuri. Adeseori, Tumanov suduia la hopuri, la cotituri mai grele, apoi rostea mereu aceleaşi cuvinte, fără ciudă :

— Halal drum...

Piotr îl pizmuia pe Viktor. Şi asta nu fiindcă Tumanov se făcuse şofer, iar el trebuise să i se supună lui taică-său, urmînd cursurile de tractorişti. Nu, adevărul era că Viktor ştia să trăiască oarecum altfel decît el, parcă ar fi cunoscut de mult totul pe lume, parcă totul fusese orînduit în cel mai potrivit chip pentru el. Nici chiar drumurile proaste nu-i tulburau voioşia. Şi, dacă ocăra, n-o făcea decît pentru că nu-i plăcea să stea multă vreme tăcut.

După ce făcură mai bine de jumătate din drum, Piotr spuse :

— Totuşi e păcat că prietenia noastră nu mai e ce-a fost. Şi asta, pare-se, din vina mea.

— E plăcut să asculţi o asemenea autocritică, răspunse Viktor ironic, fără să-şi ia ochii de la drum.

— Fericit eşti tu, Vitka. Ce-ţi pasă, glumeşti, rîzi...

— Am rămas o dată la centrul raional şi vrînd-nevrînd m-am dus la teatru. Acolo un artist spunea că rîsul are în el vitamine.

— Ia mai lasă-mă, rosti Piotr cu ciudă.

— Bine, nu mai vorbesc. Dar ia gîndeşte-te : oare numai prietenia noastră nu mai e ce-a fost ?

— Dar care alta ?

— Păi, am zis : gîndeşte-te. Eşti împiedicat, asta-i.

— Cum ?

— Chiar aşa : împiedicat ca un cal care-i legat la picioare şi i se pune o talangă la gît, ca să nu se ducă departe. Stăpînul îl aude tot timpul pe aproape. Ţii minte ce am vorbit amîndoi o dată lîngă şcoală ? Piotr dădu din cap ; ţinea minte. Atunci m-am gîndit : bine, taică-său nu vrea să fim prieteni ! Ei, naiba să-l ia. Într-o bună zi, Petka îşi va da seama pe ce lume trăieşte. Şi cînd colo... Nu ţi-ai dat seama. Habar n-am ce e între tine şi el, dar văd că ţi-a pus piedică la picioare. E de ajuns să se răstească la tine, că te-ai şi făcut mic.

— Nu-i totul atît de uşor cum ţi se pare ţie, oftă Piotr. Ţie ce-ţi pasă ? Vorba ceea : fiecare cu necazurile lui...

— Ţi-am mai spus eu o dată...

— Ce ? Să intru în Comsomol ?

— Chiar şi asta. Dacă o să fii primit... aşa cum eşti... Vorbele lui Vitka erau nespus de supărătoare, dar totodată... întemeiate. Piotr nu putea totuşi să desprindă prea bine nici una din aceste nuanţe, de aceea se lăsă moale, parcă sleit de puteri, pe spătarul banchetei, tocit de tot.

O vreme merseră în tăcere. Cînd şi cînd, Vitka se uita la Piotr, apoi întorcea capul zîmbind. Uitîndu-se drept înainte, la drumul ce fugea sub roţi, Piotr nu-l vedea, dar îi simţea privirea. Pe marginile drumului se înălţau căpiţele de paie rămase după treieriş. Lui Piotr i se părea că o fiinţă mare, nevăzută, smulgea căpiţele de jos şi le zvîrlea înaintea maşinii, căutînd să-i nimerească în faţă, dar căpiţele lunecau pe lîngă ei. Ar fi vrut ca măcar una să-l izbească, să-l dea peste cap, să-l arunce afară din cabină, fiindcă tăcerea lui Vitka şi zîmbetele lui îi erau pur şi simplu nesuferite.

— Petea, dar de ce nu mai cînţi la club ? îl întrebă deodată Vitka, prietenos.

Ei, uite: a vorbit, dar nu despre ceea ce trebuie. Cum să-i spună că pentru el era mai grea ca moartea privirea sfredelitoare pe care i-o arunca printre gene taică-său, ori de cîte ori se întorcea seara de la club; că și el ar fi vrut să se apropie de colhoznici, dar uite că... Cum putea să nu știe Vitka ce fel de om era taică-său?

— La ce bun să cînt? Nu-mi arde de veselie, răspunse Piotr, plin de ciudă pe toți și pe toate în lume. Își dădu seama însă numaidecît că Vitka nu adusese vorba fără pricină despre acel lucru și-l întrebă: Dar ție ce-ți pasă?

— Păi, în ceea ce mă privește mi-e totuna, dar m-au rugat comsomoliștii să te întreb.

Piotr se întoarse cu vioiciune spre Tumanov:

— Comsomoliștii?

— Ei, da... Mai ales, comsomolistele. Pare-se că s-au săturat să tot dănțuiască după picup, vor să mai audă și muzică de armonică. Vii sîmbătă? Piotr tăcea. Și Polenka te-a rugat.

În clipa aceea lui Piotr i se păru că într-adevăr îl nimerise în față o căpiță, împingîndu-l pe spătarul banchetei. Obrajii îi ardeau, capul îi vuia.

— Ei, cum rămîne? întrebă Vitka, privindu-l din nou, și deodată se aprinse: Cum, nici măcar în privința asta nu poți să răspunzi limpede: da ori ba? Pentru întîia oară de cînd porniseră la drum, Vitka înjură de mama focului. Apoi rosti ceva mai domol: Și încă ceva... știi... Negăsind cuvintele potrivite, scuipă pe fereastra cabinei. Naiba să le înțeleagă pe fetele astea. În ultimele săptămîni, am muncit în fiecare seară la uscătorie. Polenka mi-a împuiat urechile: ce-i cu Piotr? Ce mai face?

Piotr îl privi pe Viktor buimac, apoi îl zgîlții de umeri cu ambele mîini:

— Și ce i-ai spus?

— Oho! Ia te uită la el! rosti Viktor tărăgănat, nespus de mirat, în loc să răspundă. Și eu habar n-aveam! Da, să nu uit: în spate e mantaua ta de ploaie. Polenka m-a rugat să ți-o aduc la vagon, dar n-am avut nici un prilej pînă acum.

Piotr deschise larg portiera cabinei și puse piciorul pe aripă:

— Oprește! Oprește. La naiba! Viktor, tot mai uimit, frînă, și Piotr sări jos. Dă-i drumul, strigă el, vreau să merg puțin pe jos.

Și o luă de-a dreptul peste cîmp, spre clădirea de cărămidă a atelierelor S.M.T.-ului. Viktor se uită după el, fluieră și închise portiera. Mașina se îndepărtă repede în zăngănitul caroseriei, care se hurduca prin hîrtoape.

Polenka se ridica în luntre și, expunîndu-și fața înfierbîntată mîngîierii vîntului răcoros, privea în depărtare undele gălbui, ca de gumă, ale lacului. Vîntul îi lipea rochia de trupul slăbuț, îi flutura basmaua, șuvițele de păr scăpate de sub ea, rugînd-o parcă să se întoarcă. Atunci, nu pentru multă vreme și nu cu totul, i se mai alina durerea din piept, și ea își spunea în sine că, în ceea ce o privea, lucrurile nu luau calea dorită. O durea inima de dragul unui om care nici nu merita să fie băgat în seamă. Ușor să spui: nu merita! Dar cum să nu-l bagi în seamă? El, într-adevăr, n-o băga-n seamă. Atunci îi dăduse mantaua de ploaie, fiindcă i se făcuse milă de ea. Ori, poate, chiar ca să plece de acolo mai repede.

Vîntul îi flutura cu înverșunare rochia și colțul basmalei. „Întoarce-te, întoarce-te, parcă-i spunea, și o să uiți de gîndurile negre..."

Într-o seară, Polenka își împleti îndelung, cam prea îndelung, cosițele, care parcă mai păstrau mireasma

ultimelor clipe de dogoare a soarelui întîrziat, şi se duse la club.

Viktor punea o placă nouă la picup. Cobora sprinten de pe scenă, se apropia de o fată, dansa cu ea două-trei minute şi fugea din nou să schimbe placa. Văzînd că Piotr nu era printre cei de faţă, Polenka oftă uşurată. Clubul, pînă în ungherele cele mai puţin luminate, era plin de muzică veselă şi de rîsete. Toată larma aceea nu mai încăpea între zidurile lui, revărsîndu-se în afară, prin uşa larg deschisă, plutind, unduind pe uliţele largi, deasupra lacului cufundat în tăcere.

Deodată, Polenka simţi că Piotr era undeva prin apropiere. Vîntul şăgalnic năvălise prin ferestrele deschise ale clubului, îndemnînd-o: „Ia întoarce-te, ia uită-te!"

Picupul se opri, urmînd cîteva clipe de tăcere. Pe scenă se ivi Piotr, fără haină, cu cămaşă albă şi cu armonica în mîini. Se aplecă uşor înainte, anunţînd:

— Valsul *Valurile Dunării*...

Polenka nu-şi dădu seama de ce era atît de speriată. Doar venea la club nădăjduind mereu să-l întîlnească acolo. Şi iată că acum încremenise pe loc. Deodată Viktor răsări din mulţime lîngă ea şi o invită la dans. Polenka puse mîna pe umărul lui.

Valsul se sfîrşi, începu alt cîntec. Aruncînd o privire spre scenă, Polenka văzu îndată că nu mai cînta Piotr, ci Viktor. Piotr cobora încet de pe scenă în sală. Polenka se repezi spre ieşire.

În cîteva clipe, ajunse acasă. Lipindu-şi obrazul de plopul bătrîn din faţa ferestrelor, răsufla greu, privind spre lacul care scînteia, albăstriu. De acolo, venea, plutind pe deasupra satului, unduind pe uliţe, o adiere caldă, jilavă, lină, atingînd uşurel frunzele plopului sub care stătea Polenka, vrînd parcă să se încredinţeze dacă ele se ţineau bine de crengi, căutînd parcă să afle dacă

nu era cazul să sufle din răsputeri, să le smulgă într-o clipă pe toate, să le spulbere, să le ducă aiurea.

Sîmbăta următoare, Polenka zăbovi iar îndelung înaintea oglinzii, împletindu-şi din nou cosiţele...

5

După ce dansul se sfîrşi la club, Piotr îşi luă armonica şi ieşi afară, pe scară. Se opri cercetînd întunericul. Polenka nu era nicăieri.

Se făcuse nevăzută abia cu cîteva clipe mai înainte. În ultimul timp, venea la club în fiecare sîmbătă. Îndată ce voia să se apropie de ea, parcă ghicindu-i gîndurile, fata fugea. Atunci el dădea ocol prin sală de cîteva ori, se suia din nou pe scenă şi începea să cînte. Polenka se ivea din nou.

Deodată i se păru că în rarişte se zăreşte prin întuneric rochiţa albă a Polenkăi. Se opri şi strigă :

— Polenka !

În întuneric, flutură ceva şi pieri îndată. „Poate că totuşi ea a fost", îşi zise el în drum spre casă.

A doua zi, Piotr începu arăturile de toamnă. Stînd în cabina tractorului, se gîndea la cele petrecute în ajun, întrebîndu-se dacă rochia albă fluturase aievea, ori numai în închipuirea lui. Nici nu-i trecea prin gînd că printre copaci ar fi putut să fie şi altcineva, nu numai Polenka.

Revăzu din nou în amintire pîlcul de fetişcane de pe pajişte, cerul trandafiriu de deasupra lor, privirea pe care i-o aruncase fata. Dar de ce nu se mai uita la el ca atunci ? Ce plăcut, ce frumos ar fi totul...

Deodată, auzi la ureche şuiere scurte de alarmă — ajutorul de tractorist trăgea de zor cablul de semnalizare, ca să oprească numaidecît. Piotr opri tractorul şi scoase capul din cabină, înciudat :

— Ei, ce vrei ?

Fedot Artiuhin care şedea pe plug se apropie repede, dînd din mîini, se sui pe şenilă şi se uită în cabină.

— Ce, ai adormit ? Credeam că ţi-ai aşternut pentru noapte. Nu vezi pe unde mergi ?

Piotr se uită îndărăt şi, înroşindu-se, strigă :

— Ei, drăcie !

Tractorul ieşise din brazdă, scurmînd pămîntul la vreo zece paşi de marginea arăturii.

Folosind acel prilej, Artiuhin se lăsă jos lîngă şenilă, pe ţărîna caldă, ca să fumeze în tihnă o ţigară. Piotr îi făcu pe voie şi, întrerupînd motorul, sări jos din cabină şi se aşeză lîngă el.

— Mă mir, zău, rosti Artiuhin, acum mai blajin, răsucindu-şi ţigara. De cîte ori am făcut treaba asta, dar acu văd pentru întîia oară un tractor ieşit din brazdă. Nu cumva ai adormit cu adevărat ?

— Nu. Am căzut pe gînduri. Atîta tot.

— Hai, hai... Şi eu cădeam pe gînduri, înainte să mă-nsor, chibzuind cum s-o aduc mai bine ca să nu mă păcălesc. Îmi ziceam, adicătelea, că-s singur, iar fete, sumedenie, ca stelele într-o noapte pe cerul fără nori — toate strălucesc, toate-s frumoase, începu Artiuhin, ca un fel de introducere la o sporovăială îndelungată. Atîta doar că pe atunci nu erau tractoare...

Piotr se ridică sprinten în picioare, se sui în cabină şi spuse oţărît :

— Ei ! Ce te-ai pus pe tăifăsuială ? La plug, numaidecît ! Se aude ? Executarea !

Fedot clipi mărunţel şi căscă gura, dar nu ştiu ce să răspundă. Tractorul începu să duduie.

Sîmbătă seara, întorcîndu-se de la muncă în sat, Artiuhin se tot uita la Piotr, care păşea posomorît :

— Va să zică aşa, tăcuşi toată săptămîna ? Ei, află că eu nu pot să stau ca mutu. Mai bine nu mănînc, decît să nu vorbesc... Piotr iuţi pasul, dar Fedot nu-l

slăbi : Măi, ce fel de om ăi fi şi tu ?! Dacă-i aşa, frate, apoi atunci îmi iau tălpăşiţa la fermă. Acolo, cel puţin mugesc vacile...

Piotr nu deschise gura.

Seara, totul se petrecu aidoma ca şi sîmbăta trecută, sau cu două săptămîni mai înainte. De îndată ce lăsă armonica din mîini şi făcu un pas spre sală, Polenka o zbughi spre ieşire.

În sunetele vii ale picupului, Piotr ieşi şi el din club. Pe bolta albastră, deasupra capului său, plutea secera lunii. Piotr o privi cu luare-aminte, ca şi cînd ar fi căutat şi cealaltă jumătate a lunii, apoi porni agale pe cărare.

În locul unde zărise deunăzi fluturarea albă printre copaci, privi cu încordare în întuneric, parcă ar fi nădăjduit s-o zărească din nou. Dar nu mai văzu nimic. Mai stătu pe loc cîteva clipe, apoi intră înapoi în club.

Pe scară fu cît pe ce să se ciocnească de cineva.

— Polenka !

Ea sări într-o parte, căutînd să se ascundă în întuneric. În lumina electrică ce se revărsa pe uşa deschisă, Piotr îi văzu numai sclipirea din ochii mari, speriaţi.

— Polenka !

Sprijinindu-se cu o mînă de trunchiul unui mesteacăn, stătea cu spatele la el, clătinîndu-se uşor, de parcă ar fi vrut să fugă de lîngă copac, dar nu putea s-o facă. Apoi se întoarse brusc, se lipi cu spatele de mesteacăn şi, fără să ridice capul, întrebă în şoaptă :

— Ce vrei ?

— Păi, eu...

Piotr îşi dădu seama că nu-şi pierduse graiul. Se miră el însuşi de această constatare şi izbucni în rîs, aşa, fără nici o pricină. Polenka ridică brusc capul, iar el, cu o mişcare şi mai iute, o apucă de mînă, dar o lăsă numaidecît şi spuse repede :

— Să nu pleci, te rog... Iartă-mă...

Se aşternu o linişte adîncă. În acea linişte, se auzi doar scîrţîitul mesteacănului sub care stăteau.

— Hai pe malul lacului, Polenka, o rugă Piotr cu sfială.

Polenka nu răspunse nimic, mai stătu o clipă pe loc, apoi porni încet înainte, cu fruntea uşor aplecată. În cosiţele ei răsucite de mai multe ori în jurul capului tremura o lumină slabă argintie-albăstrie.

Pietrele coborau ca nişte trepte spre apă. Piotr se îndreptă spre ele şi spuse cu glas abia auzit :

— Să stăm puţin aici...

Polenka se aşeză, ascultătoare, tot atît de tăcută, şi privi în adîncul negru, rece, al undelor. Piotr îi luă mîna :

— E plăcut aici.

Ea zăbovi o clipă şi, trăgîndu-şi mîna încetişor, răspunse :

— Foarte plăcut...

6 Toamna răsfăţa oamenii cu cele din urmă zile calde, cu seri senine, liniştite. Piotr îşi dădea seama că se îndrăgostise.

Acum, în fiecare seară, după ce termina lucrul, pornea grăbit spre sat, lăsîndu-l departe în urmă pe Fedot, oţărît de o asemenea purtare din partea lui.

După ce mînca la iuţeală cina pe care i-o pregătea mamă-sa, se ducea pe malul lacului.

Uneori Polenka zăbovea, fiindcă pescarii se întorceau seara tîrziu. Nerăbdător, Piotr păşea de colo, colo pe peticuţul de pămînt neted, înghesuit între stînci, şi-şi spunea în gînd că timpul se oprise în loc, ori că trecea cel puţin de patru ori mai încet decît de obicei.

...Veni seara cînd brațele lui cuprinseră pentru întîia oară umerii tremurători ai Polenkăi, cînd buzele lui fierbinți îi atinseră sfios buzele, pentru întîia oară în viața ei. Ea își simți tot trupul ca pîrjolit, își simți inima străpunsă ca de o săgeată ascuțită, rece, care rămăsese acolo înfiptă, frîntă.

Îi era o rușine chinuitoare să deschidă ochii, să se uite nu numai la Piotr, dar chiar și la pietrele de pe malul lacului, cunoscute din copilărie.

Se smulse din brațele lui care o strîngeau fierbinte și fugi acasă, fără să-și dea seama pe unde alerga, acoperindu-și cu palmele obrajii învăpăiați.

Nu închise ochii toată noaptea.

Crîmpeie de gînduri îi roiau prin cap, se încîlceau, se ciocneau între ele, nedîndu-i răgaz să cugete asupra celor petrecute. Se uita țintă, fără să clipească, la întunericul negru-albăstrui ce pălea încet pe fereastră.

Dimineața, maică-sa, pregătind prînzișorul, o privea mereu și ofta încetișor.

— Ai dormit rău, puicuța mamei?

— Nu, mamă, bine.

Maică-sa întoarse capul spre cuptor și, cine știe de ce, făcu mai puțin zgomot cu vasele ca de obicei. Polenka, acum și mai îngîndurată, umbla parcă privind cu luare-aminte toate cele din jur.

Într-o seară, maică-sa o întrebă încetișor:

— Azi te duci la club?

Polenka îi aruncă o privire fugară, dar nu răspunse. Evdokia o mîngîie ușor pe creștet.

— Ia spune, puicuțo, ce ai pe inimă? În vremea din urmă, parc-ai fi alta. Polenka tăcea. Nu ți-e bine cumva? Te doare ceva?

Polenka își ascunse fața la pieptul maică-si și începu să plîngă amarnic.

— Nu ştiu, mamă. Deocamdată nu ştiu nimic. Nu mă întreba, te rog...

Tot mîngîind-o cu duioşie pe cap, Evdokia spuse încet, cu tristeţe :

— Ei, plîngi puţin, şi ai să te simţi mai uşurată. Şi eu plîngeam tot aşa cînd l-am îndrăgit pe taică-tău. Plecam din sat, dincolo de ţarcul vitelor, şi plîngeam.

Polenka îşi ridică privirile, uitîndu-se la maică-sa cu ochii uzi de lacrimi, speriaţi.

— Da ce, matale ştii, mamă ? Ştii ?...

— Prostuţo... Păi, cum să nu ştiu ? Totul îţi stă scris pe faţă.

Evdokia şedea nemişcată, tăcută, aşteptînd cu răbdare ca Polenka să se liniştească, apoi spuse încet, cu jumătate de glas :

— Iar pe urmă, vrăjmaşii şi-au pus în gînd să-l omoare. Aduceam apă şi i-am auzit vorbind ! Am luat-o la fugă spre el. Ce greu alergi prin zăpadă ! Cînd am văzut că n-am să pot ajunge înaintea lor, am lepădat cojocelul de pe mine, şi atunci mi-a fost mai uşor. Am apucat să-i dau de veste. S-a ascuns. Ştiam că n-au să-l găsească, dar tot am plîns toată noaptea de frică... Evdokia privi îndelung pe fereastră, spre pinii cufundaţi în întuneric. De atunci, uite, mă chinuie boala. Mi-a răcit pesemne totul din mine. A trebuit să-mi lepăd şi pîslarii. De s-ar întîmpla din nou aşa ceva, şi acu aş da fuga la el. Pentru oameni ca tăticul nostru, face să nu-ţi cruţi nici viaţa. Dacă s-ar putea să-l scoale cineva din mormînt şi să-mi spună : „Culcă-te în locul lui, ca să trăiască el“, m-aş culca numaidecît.

Polenka asculta, ştergîndu-şi lacrimile cu poala bluzei maică-si.

— Dar de ce vorbeşti despre asta, mamă ?

— Ei, mi-am adus aminte şi eu. O dată în viaţă găseşti un asemenea om. Şi se pare că noi, femeile, n-avem parte de fericire decît o dată-n viaţă.

Deodată Polenka pricepu unde voia să ajungă maică-sa cu asemenea vorbe și, după cîteva clipe de tăcere, spuse încet:

— Și eu mi-aș da viața... Numai... numai că el... Îl cunoști, mamă ?

Evdokia puse din nou mîna bătucită pe capul fiicei sale.

— Îl cunosc, puicuțo. Și știu ce te chinuie. Oftă. Uneori însă cresc ramuri drepte și dintr-un copac strîmb. Numai să nu te pripești, fetițo. Că așa-s vremurile azi: ele îndreaptă oamenii. Eu cred că Piotr o să ajungă om. E blînd. E moale ca ceara la foc, și taică-său îl face să fie așa cum vrea el. Dar o să vină o zi cînd Piotr o să înțeleagă că e stăpîn pe sine, că are dreptul să pășească în voie pe pămînt, să vorbească cu glas tare, să răsufle din străfundul pieptului. Dacă n-o să înțeleagă singur, au să-l ajute oamenii să înțeleagă. Uite, fetițo, tocmai pentru asta a luptat toată viața taică-tău. Numai să nu te pripești. Iar încolo, ce alt sfat să-ți dau ? Deschide ochii și tu. Dacă o să ai parte de fericire, se va încălzi și inima mea lîngă tine...

Polenka își aducea aminte de multe ori cuvintele maică-si: „E blînd, e moale ca ceara la foc", și atunci o umbră de îngrijorare, de adîncă îngîndurare, îi întuneca obrazul, dar ea pierea repede.

Încetul cu încetul, vorbele maică-si fură încețoșate de clipele noi, neobișnuite, pe care le trăia Polenka acum.

Uneori, Piotr venea la întîlnire îngîndurat, alteori posomorît. Polenka îl înțelegea în felul ei. Privindu-l cu îngrijorare în ochi, îl întreba:

— Ești obosit azi, Petea ?

— Puțin, răspundea el, zîmbind și strîngînd-o cu căldură la piept.

Ea îi auzea bătăile inimii, şi asta îi era de ajuns ca să se simtă cea mai fericită fiinţă de pe lume. Aşa-i de cînd lumea: orice îndrăgostit nu crede că e pe pămînt altul mai fericit ca el!

Într-o seară, Piotr şi Polenka rămaseră pe malul lacului pînă la miezul nopţii. Cînd se despărţiră, deasupra undelor răsărea luna plină.

Borodin şedea pe scară şi fuma. Îşi cercetă cu o privire ironică, de sus pînă jos, fiul, care se întorcea grăbit acasă, şi-l întrebă:

— Unde mi-ai fost?

— Ei... la un tovarăş, bîigui Piotr, grozav de fîstîcit. Dar ce ai cu mine?

— Nu cumva tovarăşul ăla poartă fustă?

— Şi chiar dacă poartă fustă? E ceva urît în asta?

— Ceva urît? îl îngînă taică-său, zvîrlindu-i sub picioare mucul de ţigară nestins. Vorba-i — cine poartă fusta?!...

Piotr îi aruncă o privire fugară.

Taică-său ţinea pe genunchi punguţa peste care curgeau firişoare de tutun dintr-o nouă ţigară ce şi-o răsucea. Ochii lui mici, rotunzi îl priveau ţintă, fără să clipească, drept în obraz. De mult nu mai simţise Piotr acea privire stăruitoare aţintită asupra lui. În sfîrşit, auzi glasul lui taică-său, domol, sunînd ca un îndemn:

— Tu, Piotr, eşti un fiu ascultător, te laud pentru asta. Numai că, în vremea din urmă, nici ochii nu-ţi mai sînt parcă ai tăi. Mă uit la tine îngrijorat. Hai să vorbim pe şleau, băiete...

— Mîine trebuie să plec devreme la lucru.

— Hm... făcu Grigori şi. aprinzîndu-şi ţigara, dădu drumul fumului pe gură şi pe nas deodată. Va să zică, nu vrei să stai de vorbă cu taică-tău de bunăvoie? N-ai vreme? Ei, atunci să-ţi spun eu totul. repede, ca să nu te mai ţin... Nu cumva te-ai încurcat cu fata

Evdokiei Veselova ? Bagă de seamă ! Hai, hai, de ce întorci botul ? ridică el glasul. Ce, ţi-am spus o vorbă nepotrivită ? Piotr intră în casă fără să-i răspundă.

Ca şi în copilărie, Grigori se amesteca între el şi Polenka. Piotr se frămîntă îndelung, neştiind cum să-i spună Polenkăi despre acele vorbe ale tatălui său. La urma urmei, însă, parcă trebuia să-i spună ? Nu era mai bine ca ea să nu ştie nimic ?

...Iată de ce, cînd Polenka îl privea îngrijorată în ochi, el doar zîmbea trist, strîngînd-o cu căldură la piept.

7

Ninse pe la mijlocul lui noiembrie. Uliţele se înveşmîntară într-o mantie albă. Pămîntul părea întinerit. Doar lacul, care nu îngheţase, era negru, fioros, şi dimineaţa deasupra lui plutea o ceaţă grea, cenuşie.

În zilele acelea, toată lumea din Lokti nu vorbea decît despre adunarea închinată dării de seamă şi alegerilor, adunare ce trebuia să aibă loc în curînd.

Semionov, primul secretar al comitetului raional de partid, veni să facă pregătirile necesare. Încruntîndu-şi sprîncenele stufoase, umbla însoţit de Borodin şi de Rakitin prin adăposturile viţelor, prin hambare, verifica actele contabile. Socotitorul Nikita se zăpăcise cu desăvîrşire, scoţînd nenumărate extrase cu privire la recoltă, la venituri şi cheltuieli, la completarea fondului indivizibil şi la multe altele. În tot timpul acesta, Borodin îşi spunea mereu, cu încăpăţînare : poate că oamenii nu uitaseră că el, Grigori, clădise centrala electrică, organizase brigada de pescuit, plătise bine zilele-muncă. I se stinse însă şi această slabă nădejde cînd văzu că Semionov stătea îndelung de vorbă cu Evdokia,

cu Tumanov, cu Alabughin şi cu mulţi alţi colhoznici. Deodată se gîndi cu durere : nu degeaba îi însoţea Rakitin pe cînd el şi Semionov cercetau gospodăria ! Îndată însă rînji cu dispreţ faţă de sine însuşi : „Nătărăule ! Ce, nu ştiai treaba asta pînă acum ?“

Şi nu se mai arătă în lume pînă în ziua adunării.

În sfîrşit, această zi sosi.

Discuţia asupra activităţii lui Borodin şi a înlocuirii sale fu furtunoasă. De îndată ce Rakitin anunţă recomandarea organizaţiei de partid, din toate părţile începură să răsune strigăte :

— Bine a mai gospodărit Borodin ! Gospodăria noastră a ajuns numai găuri şi petice...

— Dar uzina electrică ? Da ce uscătorie a clădit !

— În schimb sîntem înglodaţi în datorii, îţi trebuie o zi întreagă ca să le înşiri...

— Dar zilele-muncă nu le-a plătit bine ?

— Zilele-muncă ! Ce folos de lapte gros ?! Cu burta plină, dar în zdrenţe. Iată cu ce ne-am ales de pe urma lor !

Borodin şedea întunecat, cu dinţii încleştaţi, privind sala clubului în fierbere. Butîlkin, Tuşkov, Amonjolov stăteau cuminţi, tăcuţi, într-un colţ, în fund de tot, ascultînd cu luare-aminte.

Numai o dată, Butîlkin se ridică şi dădu glas :

— E uşor să-l înlocuim pe preşedinte, dar să nu ne pară rău mai pe urmă...

Evdokia îi răspunse :

— Ţie de bună seamă c-o să-ţi pară rău : noul preşedinte o să te dea în brînci afară din magazie...

— Dar pe cine propui tu la preşedinţie ? întrebă Butîlkin, în bătaie de joc. Nu cumva pe Rakitin ?

— Pe Rakitin, ai ghicit ! răspunse Evdokia cu voce răsunătoare, ridicîndu-se. Butîlkin o fulgeră cu privirea, apoi îşi trase capul între umeri. Ce-ai rămas ca o curcă

plouată ? îi strigă Evdokia. Păi, cu un președinte ca Rakitin pînă acum am fi dus o altfel de viață...

— Adevărat ! Îl vedem cît trudește ! o susținu Alabughin, cu glas gros, din colțul lui.

Kuzma Razinkin și Demian Suhov, care ședeau în primele rînduri, amîndoi gîrbovi, colilii, sprjiiniți în băț, se ridicară deodată în picioare :

— Uitați ce este... începu moș Demian cu glas dogit de bătrînețe. Pe Rakitin, adică pe Tihon, îl cunoaștem cu toții. Ne cunoaște și el pe noi. Nu numai că-i bun de președinte, dar ar trebui să-l rugăm cu plecăciuni să primească a fi. Clipi cu ochii lăcrimoși, își netezi părul și încheie : Asta am avut de spus. Ce-o mai fi o să spună Kuzma.

Și gemînd, de parcă i-ar fi scîrțîit genunchii cînd îi îndoia, se lăsă pe scaun. Kuzma Razinkin își privi fiul, care era în prezidiul adunării, ca delegat din partea S.M.T.-ului, și rosti :

— Păi, eu ce să zic ? Sînt de părerea lui Demian. Ce mai tura-vura ?!

— Haideți, alegeți-l pe Rakitin ! Adică, pe Tihon, ce naiba ! strigă moș Demian, vînturînd bățul pe deasupra capului.

Mulți din cei de față rîseră a încuviințare.

Butîlkin zîmbi și el, dar în felul său : veninos, cu dispreț.

— Rîdeți cu hohote, dar de ce ? Văzînd însă că Semionov se uită la el, încercă să-și ascundă zîmbetul, să se întoarcă în altă parte, dar nu putu. Supunîndu-se privirii secretarului de la raion, se ridică împotriva voinței sale și spuse : Iacă, o să vorbesc și eu. Da ce credeați ? Cică avem un președinte așa și pe dincolo. Trebuie să ne dăm seama însă de toate. Vreau să spun adică : au fost unii care tulburau apele. Și-l săpau. Toată lumea știe. Vrea să facă ceva, dar îndată îl

loveau peste mîini. De bună seamă, om e şi el — se necăjeşte. Pînă-i trece... Aşa. Zic : trebuie să ne dăm seama de toate... Fără îndoială, Grigori are cusururile lui, totuşi colhozul s-a ridicat binişor. Dacă n-ar fi fost aşa, de unde ar fi răsărit o staţie electrică ca a noastră... şi atîtea altele...

Semionov se aplecă spre Tumanov, care prezida adunarea. Acesta se ridică şi rosti răspicat :

— Tovarăşul Semionov, secretarul comitetului raional, are cuvîntul.

Semionov se apropie de pupitrul şubred din placaj :

— Tovarăşi... Într-adevăr, în împrejurarea de faţă. trebuie să ne dăm seama de toate, începu el şi se uită la Butîlkin. Acesta zîmbi din nou, dar se sperie şi-şi alungă numaidecît zîmbetul de pe faţă. S-a spus aici că colhozul s-a ridicat. Am cercetat îndeaproape starea gospodăriei dumneavoastră. Da, într-adevăr, recoltele au crescut puţin. mai ales în anii din urmă. Creşterea vitelor de asemenea a început să aducă un venit oarecare. Cred, tovarăşi, că vă este limpede tuturor, poate cu excepţia acestui cetăţean, Semionov arătă din sprîncene spre Butîlkin, al cui e meritul...

— Al lui Rakitin...

— Al Evdokiei Veselova, îi răspunseră mai multe voci.

— Da, al lui Rakitin, al Veselovei, întări Semionov, şi al altor membri ai conducerii. Realizările lor erau însă reduse la zero prin conducerea greşită a artelului, ba aş spune, chiar criminală. Hai să judecăm împreună cine dintre cei doi dădea peste mîini celuilalt : Rakitin lui Borodin, sau Borodin lui Rakitin...

Oamenii ascultau cu atenţia încordată. Vorbitorul dădea mereu exemple de măsuri greşite luate de Borodin, care risipise banii pe zile-muncă, plătind sume nejustificat de ridicate, fapt care făcuse ca fondul

indivizibil al artelului să rămînă la acelaşi nivel, iar datoriile către stat să crească din an în an.

— Iată cum „s-a ridicat" colhozul dumneavoastră. Iată cum a „condus" Borodin artelul. Şi iată în ce direcţie vă îndruma el gospodăria, îşi încheie Semionov cuvîntarea. Unii au strigat să fie lăsat mai departe în postul de preşedinte. Hai, să zicem că-l veţi lăsa. Ce va urma peste un an, doi ? Ia gîndiţi-vă, tovarăşi. Şi să vă spuneţi părerile de aici, de la tribună. Cine vrea poate să vorbească şi de la locul său, dar cît se poate de deschis.

Borodin nu auzea prea bine ce spuneau Alabughin, Rakitin, Tumanov. Deodată îi ajunseră la ureche cuvintele Evdokiei :

— ...fără îndoială, trebuie înlocuit. Şi nu numai înlocuit, ci alungat cu tărăboi, ca să nu mai încurce lumea, să nu ne mai împiedice să ne vedem de treburi. Aşa o să votăm cu toţii, din toată inima.

Evdokia tăcu. Cei din sală aruncau spre Grigori priviri neprietenoase.

— Aşa e !

— Ajunge, destul ne-a poruncit...

— Are gărgăuni la cap !

— Cîteodată îl apuca hărnicia, atunci parcă avea grijă de colhoz. Dar încolo, lup a fost, lup a rămas...

Grigori şedea la masă, cu mîinile uriaşe, noduroase, pe ea. Faţa lui era roşie, stacojie, dar mîinile, dimpotrivă, albe, fără sînge în ele. Deodată, degetele i se chirciră, pielea de pe pumni se întinse, albindu-se şi mai mult. Simţise că cineva se uita la mîinile lui. Întoarse uşor capul şi văzu că Semionov îl privea pe sub sprîncenele lui stufoase. Fără a deschide gura, Grigori zîmbi, se ridică şi, aplecîndu-se printre rîndurile de colhoznici, se strecură spre ieşire.

— Ce, nu te mai ţin curelele, fugi, ai ? îi strigă Evdokia din urmă. Ei, călătorie sprîncenată...

După adunare, Grigori şedea seri întregi la el în odaie, tăcut, mîngîindu-şi dulăul pe spinare.

Iar într-o seară de iarnă călduţă, fără vînt, locuitorii din Lokti auziră cu mirare un glas dogit de femeie răsunînd pe ferestruica deschisă a casei Borodinilor. Femeia plîngea şi se tînguia deznădăjduită, glasul ei plutea pe deasupra apelor Alakulului, neîngheţate încă.

Grigori punea să cînte de cîteva ori în şir placa cu eticheta roasă, pe care o păstrase prin cine ştie ce minune...

Capitolul II

1 Piotr îşi repara tractorul la S.M.T. şi în fiecare sîmbătă venea la Lokti, ca s-o vadă pe Polenka.

Altădată, Grigori l-ar fi întrebat negreşit ce nevoie avea să facă mereu drumul acela de aproape zece kilometri, pe ger. Acum, însă, nu-i mai ardea de aşa ceva.

— Nu iese de loc din casă ? o întreba Piotr pe maică-ca în şoaptă, arătîndu-l din bucătărie pe taică-său, galben ca turta de ceară.

— Iese uneori ca să spargă lemne, sau să rînească zăpada din dreptul scării. A venit la el Rakitin, preşedintele. „De ce, îl întreabă, nu vii la birou ? O să-ţi dăm de lucru." El l-a întîmpinat cu... înjurături de mamă.

Anisia îi răspundea fiului său tot în şoaptă, clătinînd cu tristeţe din cap.

Parcă auzindu-i ce vorbeau, Grigori rînji deodată cu aerul unui om osîndit : „Ce, şuşotiţi ? Ei, naiba să

vă ia!" Zărindu-i acel rînjet, mama şi fiul amuţeau. Fără să-şi dea seama de aceasta. Grigori îşi rînjea însă gîndurilor sale.

Cine era el, Borodin ? Pentru ce trăia ?

Aceste două întrebări îi sfredeleau stăruitor, dureros, creierul, cerînd răspunsuri. Dar răspunsuri nu găsea. Şi obrajii năpădiţi de peri i se schimonoseau într-un rînjet : „Mi-am trăit traiul — ei, şi ce-am agonisit în vremea asta ? Nimic. O să mor şi n-o să rămînă nimic de pe urma mea. Doar Petka, feciorul. Mi-au luat tot, tot. blestemaţii. Dar băiatul ? Nu, băiatul nu li-l dau..."

Gîndindu-se la aceste lucruri, Grigori nu băga de seamă că Piotr îşi lua alte haine şi ieşea pe uşă. Se întîlnea cu Polenka lîngă club şi hoinăreau pe uliţele întunecoase, îngropate în zăpada pufoasă. Se despărţeau totdeauna lîngă casa Polenkăi.

— Cînd mai vii ? îl întreba ea, ridicîndu-se în vîrful degetelor, ca să-şi lipească faţa de obrazul lui rece.

— Ca de obicei : peste o săptămînă.

— Lungă e aşteptarea ! ofta fata. Lungi sînt săptămînile ! Număr mereu zilele : pînă sîmbătă mai sînt patru zile... trei, două, una. Şi ziua asta, afurisită să fie !

— E cea mai lungă dintre toate, încheia Piotr.

Polenka nu mai spunea nimic, zîmbind fericită. Pe urmă Piotr pleca, iar ea rămînea pe loc, ascultînd cum se stingea în văzduhul îngheţat zgomotul paşilor lui.

*

Piotr aştepta şi el sîmbăta cu nerăbdare. Pînă atunci lucra vesel, sprinten. Trebăluia la motor, fredonînd, îngînînd un cîntec.

— Să ştii că te-ai ţicnit, băiete, îi spuse o dată Gavrila Razinkin, ciocănindu-i fruntea cu încheieturile

degetelor. Nu cumva, din întîmplare, ți-a căzut cu tronc vreo fată ?

Îi spusese aceste vorbe în atelier. Din pricina vuietului strungurilor și a huruitului motoarelor altor tractoare supuse la probe, Piotr nu-și dădu seama cine vorbea, dar răspunse numaidecît peste umăr, cu glas tare :

— Nu din întîmplare, frate, ci cu adevărat ! Și doar după aceasta se întoarse.

— Zi așa ! rîse Razinkin.

Piotr îl privi fîstîcit. Tot rîzînd, șeful de brigadă îi îndesă căciula peste ochi și-și văzu de treabă. În sufletul lui Piotr se revărsă și mai multă bucurie luminoasă, așa cum o simți cînd vezi dimineața cea dintîi zăpadă orbitor de albă.

— Auzi, amorezule, ia dă-mi o clipă patentul, îl rugă un tractorist în vîrstă, cu mustața bălaie.

— Ia-l de tot, că mai am unul, îi spuse Piotr, întinzîndu-i repede cleștele.

— Ia te uită ! Hm ! zîmbi mustăciosul prietenos. Cînd t-ei înamora a doua oară, o să-ți cer un tractor întreg.

— Asta n-o s-o vezi ! strigă Piotr cu înflăcărare. O dată iubești în viață !

În timpul lucrului, pe cîmp, tractoristul șade toată ziua în cabina lui, neavînd cu cine să schimbe o vorbă. Cînd întîlnește însă oameni, își ușurează sufletul. Poate că de aceea, o zi mai tîrziu, mai toți tovarășii lui de muncă știau că Piotr se îndrăgostise. Și acum, cînd și cînd, se auzea :

— Hei, amorezule ! Te cheamă la birou !

— Ce efect are dragostea asupra calității reparațiilor ? Pozitiv ? În regulă ! Mîine mă îndrăgostesc și eu...

— Hei, Petka, vinerea s-a dus, mîine e ziua dragostei !!...

Piotr nu se supăra. În fiecare sîmbătă, într-adevăr, se uita cam des la micul ceas de perete din atelier. Acesta mergea încet, ca pentru a-i face în necaz. Asta era lucrătura unor şugubeţi, care, pe furiş, dădeau acele înapoi.

— Hai, lăsaţi-vă de pozne, dracilor, îi rugă Piotr cînd îşi dădu seama de acest lucru.

„Dracii“ nu se astîmpărau însă. Atunci Piotr îşi cumpără un ceas de mînă.

Într-o sîmbătă, spre prînz, se stîrni un vînt slab, nevinovat, spulberînd zăpada îngheţată. Piotr se întunecă însă numaidecît: dacă se dezlănţuia viscolul, nici o maşină, nici o căruţă nu va mai pleca la Lokti — în zece minute toate drumurile vor fi îngropate în zăpadă.

Şi chiar aşa se întîmplă. Vîntul se înteţi şi, în cele din urmă, se dezlănţui viscolul. Iureşul lui năvalnic zguduia acoperişul, gata parcă să-l smulgă din loc Tractoriştii glumeau :

— Şi ea pesemne că-l aşteaptă la poartă. Nici nu s-o mai cunoaşte din zăpadă.

— Las' că-i bine, Petka ! Amînă întîlnirea, ca să-i încerci iubirea...

Piotr nu răspundea. Încet-încet, şugubeţii se potoliră.

Înainte de a termina lucrul, şeful de brigadă îl preveni :

— Să nu-ţi treacă prin cap să pleci spre sat ! O să pieri îngheţat.

Aplecîndu-se înainte, luînd în piept vîntul năvalnic, Piotr se îndreptă spre cămin. Gîndurile lui zburau către Polenka. De bună seamă, ea o să se ducă la club, în ciuda viscolului, o să-l aştepte. Apoi are să plece acasă. O să meargă tot aşa, acoperindu-şi faţa cu mîinile. Poate însă că n-o să se ducă la club ? O să creadă că el nu mai vine şi n-are să se ducă...

Şi, deodată, Piotr se mînie pe el însuşi pentru asemenea gînduri. Cum să nu vină, de vreme ce s-au înțeles ? O să vină ! Dar el... Pînă în sat nu-s decît vreo nouă-zece kilometri. Şi viscolul bate din spate. Dacă îşi pune schiurile o să zboare ca vîntul.

Schiurile se aflau la locul obişnuit : într-un ungher din coridorul cel mic, după nişte lăzi goale. Piotr se uită la ele şi intră în odaie.

Acolo nu era nimeni. „Unde-or fi băieţii ?" se întrebă el. Şi-şi răspunse singur : „Unde să fie ? La cantină !" N-avea poftă de mîncare. Îşi scoase scurta vătuită, lucioasă de ulei, şi se apropie de fereastră. Nu se vedea nimic prin geamul acoperit de zăpadă. Dar Piotr o vedea pe ea, pe Polenka. Iat-o, stă lîngă club, înfăşurată în broboada albă. Iat-o, se întoarce, pleacă acasă. Iar pînă sîmbăta viitoare sînt şapte zile, o săptămînă întreagă !

Hotărîndu-se deodată, se îndreptă spre cuier şi-şi luă cojocelul. Cîteva clipe după aceea, se şi afla în uliţă, legîndu-şi în grabă peste pîslari curelele schiurilor. Se mustra că pierduse atîta vreme degeaba. În sfîrşit, se îndreptă de spate, îşi înfăşură cu grijă în jurul gîtului fularul, pe care i-l împletise maică-sa şi, făcîndu-şi vînt cu beţele, porni la drum. Şuierînd, vuind, învolburarea albă îl înghiţi îndată.

Vîntul şterse într-o clipă urmele schiurilor, de parcă nimeni n-ar fi trecut vreodată pe acolo.

*

Flăcăi şi fete, pe care nici un fel de oprelişti nu puteau să-i ţină acasă, cu atît mai mult acum, cînd o trupă de artişti venise de la oraş ca să dea un spectacol, treceau în goană pe lîngă Polenka. Printre ei erau şi oameni vîrstnici. Destui. Mulţi duceau scaune şi laviţe, fiindcă la club nu ajungeau scaunele cînd se aduna lume multă. Pe uşa deschisă a clubului ţîşneau valuri

de abur. Polenka aştepta lîngă club, cu spatele spre vînt.

— La drept vorbind, Tihon Semionovici, scaunele nu-s prea scumpe; ar trebui să cumpărăm cîte trebuie. Altfel, n-au unde să stea oamenii ca lumea, auzi Polenka vocea lui Tumanov.

— Cumpărăm neapărat, Pavel. Chiar zilele acestea trimitem pe cineva la centrul raional, răspunse Rakitin. Apoi, trebuie să mai... Ia uite! Cine stă colo, în viscol?

— A, e Polenka Veselova. Îl aşteaptă pesemne pe Pio...

Glasul se stinse, înăbuşit de vînt. Polenka îşi spuse în gînd: „Ei şi? Da, îl aştept, las' să se ştie, să ştie toată lumea. Dar o să vină el pe un asemenea viscol? N-o să vină..."

Nu trecu mult timp, şi melodia unui cîntec se contopi cu vuietul vîntului: spectacolul începuse. Vîntul şuiera jalnic, prelung, iar cîntecul parcă se lupta cu el. Ba se stingea, ba se avînta în zbor, spre cer. Pînă la urmă îl înăbuşi, repezindu-se în voie pe uliţele întunecoase.

Polenka era tare mîhnită. Îi venea să plîngă. Piotr nu venise, nu putea să vină...

Mai aşteptă puţin, apoi se întoarse şi porni spre casă. Fără să-şi dea seama, însă, se abătu din drum, pomenindu-se pe neaşteptate afară din sat, tocmai lîngă pădurea străpunsă de coridorul îngust al cărării.

Acolo se opri, lipindu-se de trunchiul celui mai apropiat pin acoperit de un strat gros de zăpadă. Lîngă zidul pădurii, era ceva mai cald şi totodată mai multă linişte. Dar, deasupra capului, în întuneric, vîrfurile copacilor vuiau sinistru, se îndoiau, trosneau, se frîngeau sub iureşul cumplit.

Deodată, inima Polenkăi zvîcni înspăimîntată. Nu putea încă să înţeleagă care era pricina, dar îşi dădu

seama că de cînd se dezlănțuise viscolul era stăpînită de o neliniște nedeslușită.

Simțămîntul acesta n-o slăbise toată seara. Umbla de colo, colo prin odaie, se apuca să facă ceva, nu isprăvea treaba, începea alta. Apoi se îmbrăcase și plecase spre club, nădăjduind totuși, că, în ciuda tuturor piedicilor, Piotr va veni. Tot mergînd, neliniștea punea stăpînire din ce în ce pe ea. Neliniștea aceasta o făcuse să se îndrepte de la club spre marginea satului, în loc să se ducă acasă. Și, deodată, o săgetă un gînd : „O să piară înghețat... Doar a spus : «În fiecare sîmbătă, orice s-ar întîmpla». O să plece la drum și-o să piară..."

Polenka închise ochii și-l văzu pe Piotr mergînd cu schiurile prin stepa pustie. Viscolul se învolbura în jurul lui, urla, îl răsturna, îl dobora. El mergea înainte, ferindu-și fața cu mîneca. Se prăbușea, zăpada îl acoperea într-o clipă. Ba nu : Piotr făcea o mișcare, se ridica, pornea din nou înainte, înotînd prin zăpadă.

Polenka deschise ochii. Cel care înota prin zăpadă în gîndul ei nu pierise. Înainta mereu, se apropia. Deodată o zări lîngă copac și se opri. strigînd prin vînt :

— Polenka ! Polenka ! Ce cauți aici ? Nu ești în toate mințile ?

Abia atunci își dădu seama că era, într-adevăr, el, Piotr. Fără a spune o vorbă, se repezi la el și i se strînse la piept. Zăpada de pe haina lui se topea sub obrazul ei.

— Doar știam că mă aștepți. Și uite, am venit...

— Ai venit, ai venit... Dar cum... Numai un om fără minte... Doar puteai să...

Polenka ar fi vrut să se supere pe el, dar nu putea.

— Ei, ce vorbești ! Au ieșit aburi din mine tot drumul, ca dintr-o locomotivă.

— În sat au venit niște artiști.

— Minunat ! Hai să mergem la spectacol. Mai avem vreme.

După vreo zece minute, ajunseră lîngă casa Borodinilor. Polenka se opri la poartă şi-i spuse :

— Du-te de-ţi schimbă hainele : te aştept aici.

— Da de ce să stai în vînt ? Vino măcar lîngă peretele magaziei, acolo nu bate atît de tare. Hai, intră, intră... Şi Piotr o împinse uşor în ogradă.

De multă, de foarte multă vreme nu mai fusese în ograda aceea, de cînd Grigori o dăduse afară din casă. De atunci trecuseră atîţia ani, dar Polenka nu uitase ziua aceea. Lipindu-se de perete, se gîndea cu amărăciune, că tatăl lui Piotr ar arunca-o şi acum pe poartă afară, dacă ar prinde-o acolo. Chiar i se părea că cineva umblă prin magazie, troncăneşte. Uşa magaziei scîrţîi.

Polenka îşi dădu seama îndată că nu greşise, că într-adevăr umbla cineva prin magazie — o clipă după aceea se afla în uliţă. Inima îi bătea năvalnic, zgomotos.

*

Piotr lăsă schiurile, urcă în fugă treptele ceardacului, îşi scoase cojocelul, îl scutură de zăpadă, intră în bucătărie şi spuse tulburat, bucuros :

— Bine te-am găsit, mamă. Ia, dă-mi o cămaşă curată şi hainele noi.

— Petenka ! exclamă Anisia. Nu eşti în toate minţile ? Să vii pe o vreme ca asta ! Ce nevoie te scoate din casă ?

— „Nevoia“ aşteaptă afară, la poartă. spuse Grigori, intrînd din ogradă, şi-şi aruncă pîslarii jos, lîngă cuptor, trecînd desculţ în cealaltă odaie.

— Cine aşteaptă ? Despre cine vorbeşti ? întrebă Anisia neînţelegînd.

— Întreabă-l pe el, răspunse Grigori din odaia alăturată. Mai întîi, s-a pitit lîngă magazie, ca un şoarece, dar m-a simţit şi a zbughit-o pe poartă afară...

Piotr îşi schimbă hainele în tăcere, posomorît deodată. Cîteva luni, taică-său tăcuse, ba nici măcar nu-l băgase în seamă. În vremea aceasta Piotr se mai îndreptase de spate, ridicase capul, căpătase vederi mai largi asupra vieţii. Şi iată că acum din nou...

— Mănînci ? îl întrebă maică-sa.

Piotr dădu din cap : nu.

— Mă duc la club, la spectacol.

Taică-său, tot desculţ, se întoarse în odaie şi se aşeză pe scaun, lîngă cuptor, picior peste picior, pufăind de zor din ţigara groasă.

— Din pricina vîntului, n-am văzut bine cine s-a sprijinit de peretele magaziei. Grigori trase fumul în piept, suflă într-o parte şi zvîrli jos scrumul ţigării. Ei, de ce taci ?

— Dar ce vrei să-ţi răspund ? întrebă Piotr cu glas surd.

— Am întrebat : cine a fost lîngă magazie ?

— Ce te priveşte ?

Grigore aruncă spre fiu-său o privire tăioasă, şi mustaţa lui gălbuie, de mult netunsă, zvîcni.

— Nu mă priveşte, dacă n-a fost... Ce, ai uitat ce-am vorbit în noaptea aia lîngă scară ?!...

Deodată, inima lui Piotr tresări, îmboldită de o hotărîre deznădăjduită. Se întoarse brusc şi strigă :

— Şi chiar dacă a fost ea ! Îşi smulse căciula din cuier. Ce, o să-ţi cer voie matale ?

Abia izbuti să se ferească de lemnul de mesteacăn care izbi tocul uşii şi sări înapoi, în mijlocul odăii, rostogolindu-se zgomotos pe podea. Piotr o zbughi afară, în tinda întunecoasă, rece, în vreme ce taică-său tuna şi fulgera în urma lui.

— Ea !! Ea a fost, zici ? Vai de capul tău, mucos neisprăvit ! Te snopesc în bătăi ! Stai, stai tu, numai să te întorci acasă, mama ta de ţîngău !

— Hai mai repede, Petenka ! Am înghețat de tot. Bine măcar că s-a mai potolit vîntul. Era cineva în magazie, şi...

— A, tu eşti, Polenka ? rosti Piotr, dezmeticindu-se.

— Dar ce ai ? Pune-ţi căciula.

— Îndată, îndată, rosti Piotr absent, boţindu-şi însă mereu căciula în mîini. Polenka i-o luă şi i-o puse pe cap. A, da, hai să mergem, spuse Piotr şi o porni înainte.

Păşiră tăcuţi pînă la club. Deodată, Piotr se opri :

— Ştii, n-am chef de spectacol. Să mergem... ei, să mergem în altă parte. Unde-i mai multă linişte.

— Dar unde ? Peste tot bate vîntul. Mai bine mă duc acasă, dacă...

Glasul Polenkăi se stinse, înăbuşit de vînt, ori de lacrimi. Inima lui Piotr se strînse dureros. Spuse cu toată duioşia de care era în stare :

— Merg... merg şi eu cu tine...

Ea nu răspunse nimic, doar îşi lăsă capul în piept. Cînd ajunseră în dreptul casei ei, Polenka, fără să-şi ia rămas bun de la el, se îndreptă spre scară. Piotr o trase de mînecă, vrînd să-i spună ceva. Polenka se opri în aşteptare.

— Hm... ca să vezi... rosti el în cele din urmă.

— Nu înţeleg. S-a întîmplat ceva la tine acasă ?

Piotr stătea lîngă ea, călcînd pe loc în zăpadă.

— Nu-i nimic, Polenka. Nu-i nimic...

O strînse la piept. Vîntul îi flutura părul, scăpat de sub căciulă, zăpada umedă îl izbea în faţă, i se topea pe obraji, şiroaie reci de apă i se scurgeau după guler. Dar Piotr nu le simţea.

— Ne-a stricat o seară ca asta... spuse Polenka, printre lacrimi, fără să se tragă înapoi. Azi te-am aşteptat atît ! Mi-era teamă că o să pleci pe asemenea viscol, că o să te rătăceşti şi... totuşi, te aşteptam...

— Ei, şi am venit. Sîmbăta viitoare... neapărat... n-o să mă împiedice nimic. Aşteaptă-mă...

*

Viscolul încetase aproape cu desăvîrşire, deşi vîntul şuiera încă deasupra capului.

Piotr păşea pe uliţă agale, fără ţintă, afundîndu-se în troienele de zăpadă. Lîngă club, se opri o clipă, rămînînd pe gînduri. Curînd, pîlcuri-pîlcuri de oameni începură să iasă din club. Pesemne că era pauză, sau se terminase spectacolul.

— Aşa mai zic şi eu ! Da ! repetă pe un ton de admiraţie naivă cineva, pare-se chiar Fedot Artiuhin, vorbind de talentul artiştilor.

Piotr se dădu grăbit la o parte, apoi se uită îndărăt. Lîngă scara clubului, în întuneric, licăreau luminiţele roşii ale ţigărilor de mahorcă. Vîntul împroşca mici mănunchiuri de scîntei, care săgetau întunericul ca nişte ace lungi, roşii.

Deodată, Piotr simţi o dorinţă vie de a se duce şi el acolo, în mijlocul oamenilor. „Dar, fără Polenka, nu-i frumos, poate să se supere..."

Făcu cale întoarsă şi, ajungînd acasă, zăbovi îndelung afară, neavînd curaj să intre. Stătea pe scară, rebegit de frig. În cele din urmă, aruncînd o privire spre ferestrele clubului luminat încă, împinse uşa. Zăvorul nu era pus.

I se părea că taică-său şedea tot acolo, pe scaun, lîngă cuptor şi că din clipă în clipă va pune iar mîna pe un lemn !

În toată casa era însă întuneric. Fără să aprindă lumina, Piotr se dezbrăcă şi se culcă. Trase cu urechea : o auzi pe maică-sa oftînd în odaia de alături. Apoi, taică-său se răsuci în pat, tuşi greu, se sculă şi încuie, cine ştie de ce, uşa odăii în care dormea maică-sa. Piotr se ridică speriat.

— Nu te scula, nu mă ating de tine, spuse taică-său cu glas surd.

Bîjbîind prin întuneric, se împiedică de un scaun şi-l răsturnă. Înjură, îl ridică, îl puse lîngă patul lui Piotr şi se aşeză pe el. Piotr se întoarse cu faţa la perete. Taică-său scăpără un chibrit. În luminiţa lui gălbuie se ivi un crîmpei de perete. În aer se răspîndi izul tare al mahorcei.

Grigori şedea tăcut. Fuma şi-şi privea fiul prin întuneric. Piotr îi simţea privirea grea apăsîndu-i capul, făcîndu-l să i se cufunde în perne. Taică-său spuse încet, tînguitor, de parcă s-ar fi rugat :

— Ei, Veselovii... mi-au sfărîmat viaţa... da... Piotr se mişcă uşor, neînţelegîndu-l pe deplin. Iar acum, mi-au luat şi slujba...

Glasul lui Grigori tremură, se frînse. Nici aşa ceva nu era de înţeles. Dar Piotr n-avea chef să pună nici un fel de întrebări. Taică-său tăcu o vreme. În odaie domnea o linişte atît de adîncă, încît Piotr auzea cum păcănea în ţigara tatălui său tutunul tocat mare.

— Mi-eşti drag, parşivule...

La auzul acestor cuvinte, Piotr se mişcă din nou fără să vrea. Taică-său zîmbi :

— Ştiu, nu mă crezi. Mai ales după ceea ce s-a petrecut azi. Totuşi, mi-eşti drag. Aşa-s eu. Dar... Grigori tăcu o clipă, apoi sfîrşi tot atît de încet : Dar dacă nu te laşi de ea... atunci... Ai înţeles ? Şi, abia după ce se culcă în patul lui, încheie cu glasul obişnuit, dintotdeauna, clocotitor de ciudă, de mînie : Dacă o mai prind o dată, ca azi, lîngă magazie, o spintec cu furca...

Piotr nu-şi dădea seama dacă în noaptea aceea dormise, sau nu. Părea că atunci cînd răsunaseră ultimele cuvinte ale tatălui său în odaie pătrunsese lumina zilei.

2 După vînturile aspre, veniseră zile liniştite, geroase. În fiecare dimineaţă, întreaga fire se înveşmînta într-o mantie de chiciură, trandafirie în razele soarelui.

Într-o asemenea dimineaţă, Grigori se ivi, în sfîrşit, la sediul conducerii colhozului. Rakitin nu era în birou. Colhoznicii veniţi cu felurite treburi îl întîmpinară tăcuţi. Tumanov deschise uşa, întrebînd de preşedinte.

— E la grajd, răspunse socotitorul. A fătat o iapă de prăsilă, iar mînzul a murit. Cică nici iapa nu e bine. Aşa că Rakitin a fugit s-o vadă. A zis că se-ntoarce numaidecît.

Tumanov întoarse capul, îl văzu pe Grigori şi-i dădu ziua bună.

— Păi, am venit să văd cum vă gospodăriţi, spuse Grigori zîmbind, deşi nimeni nu-l întrebase ce căuta acolo.

— Ne gospodărim binişor.

— Ei, ei, zilele-muncă o să vorbească.

— De bună seamă, o să vorbească, pentru cine le are, i-o reteză Tumanov.

Uşa se deschise şi intră Rakitin, posomorît, întunecat. Pufăind de zor din ţigară, Borodin se aşeză lîngă masa socotitorului, ascultînd glasurile celor din biroul preşedintelui. Colhoznicii intrau şi ieşeau pe uşa larg deschisă, glumeau, rîdeau. Borodin se gîndi că, atunci cînd era el preşedinte, nimeni nu rîdea în birou, deşi oamenii se înghesuiau acolo toată ziua. Acum biroul se golea la iuţeală de oameni.

— Borodin ! auzi deodată Grigori vocea lui Rakitin.

După o clipă, dădu glas :

— Ce e ?

— Pofteşte încoace. Grigori se ridică în silă de pe scaun. Ei, ai venit ca să fii repartizat la muncă ? întrebă preşedintele.

— Am venit, şi atît. Să văd ce şi cum.

— Aşa. Ei, vrei să te socot colhoznic, au ba ?

— Treaba ta, răspunse Grigori, zvîcnind din mustaţă.

Rakitin spuse liniştit :

— Bagă de seamă : dacă nu munceşti, te dăm afară din colhoz.

— Nu mă speria, că n-o să-ţi ajungă mîinile pînă la mine. Mai e mult pînă la sfîrşitul anului, am cînd să-mi fac norma minimală...

— Nu te sperii, îţi atrag atenţia atîta tot, răspunse Rakitin, ciocănind cu degetele în masă. Conducerea a stabilit o normă minimală lunară de zile-muncă, în locul celei anuale. Pentru bărbaţi, norma este de douăzeci şi cinci de zile. Nu le-ai făcut timp de o lună, două, trei, punem cazul în discuţia consiliului, apoi. a adunării generale, şi... lasă liber pămîntul colhozului.

— Aşa-a ! făcu Borodin cu voce surdă, tărăgănată.

— Deci alege. Acu, avem o rînduială strictă.

— A trecut vremea cînd alegeam eu. Acum voi sînteţi stăpînirea.

Rakitin se strîmbă uşor.

— Responsabilul crescătoriei de cai e un neghiob. A dat voie să se înhame iepe de prăsilă, chiar în ajun de a făta. Azi, una a fătat un mînz mort. Ai auzit, nu ? Deci, dacă... Ia în primire crescătoria de cai.

Grigori se aşteptase la ceva mai rău. Totuşi nu-şi putu stăpîni zîmbetul. Ascunzîndu-l între mustăţile răvăşite ca un smoc de cîlţi vechi, rosti pe un ton rezervat :

— Ei, după ce ai pierdut toată puterea, eşti bun şi de grajd.

— Degeaba te oțărăști, Borodin. Îți încredințăm o muncă însemnată și de răspundere. Dar dacă nu vrei, nu stăruim.

— Fie, o să muncesc și la grajd. De rîs n-am să mă fac, se grăbi să răspundă Borodin, dîndu-și seama că Rakitin avea dreptate.

Cînd se duse la crescătorie, îi veni să scoată un strigăt de uimire. În locul celor optzeci de cai, cîți fuseseră mai înainte, în grajd se aflau acum doar vreo cincisprezece, și pe deasupra mai multe iepe de prăsilă la secția de fătare.

— Dar ceilalți cai... unde sînt? îl întrebă Grigori pe bătrînul grăjdar Avdei Kalughin.

— Păi, au fost vînduți, Grigori Petrovici, lămuri Avdei, pus pe taifas. Atunci cînd matale... pe scurt, îndată după adunarea generală s-a înființat aici Tihon Semionovici și a început să cerceteze cal cu cal, de parcă nu i-ar mai fi văzut niciodată. Iar la trei zile după asta, a venit hotărîrea consiliului: să se vîndă toți caii, afară de iepșoarele și de jugănașii ăștia...

— Așa-a... făcu Grigori.

— Iac-așa, încuviință grăjdarul, dînd din cap. Bine a judecat Rakitin, gospodărește, spre folosul nostru, ca să zic așa. La ce ne trebuie atîta sumedenie de cai? Nu arăm, nu secerăm cu ei. Acu, facem toate muncile cu tractoarele și cu camioanele. Iar cînd e nevoie, la treburi mai mărunte, ne ajunge și duzina asta de căluți. Că, știi, peste iarnă caii mîncau cel puțin jumătate din nutreț, iar văcuțele slăbeau, și mulsul scădea. De bună seamă, eram obișnuiți cu caii; totuși, bine a făcut Rakitin — spre folosul nostru. D-aia au și sprijinit colhoznicii măsura asta. Acum cărăm cu tractoarele și fîn pentru crescătorii, iar camioanele...

Gura bătrînului turuia necontenit, părînd că nu se va mai opri.

— Ia taci o clipă, îl rugă Grigori, strîmbîndu-se. Mă-ntreb : cum nu-ţi oboseşte limba ? Am venit să mă lămuresc, căci Rakitin nu m-a numit şef, ci grăjdar.

— Cum grăjdar ? Grăjdar ? strigă Avdei. Atunci, va să zică, cu mine cum rămîne ? Dacă sînt scos din slujbă, apoi trebuie să fie pentru o pricină. Dar care-i pricina asta ? Doar nu muncesc de dragul banilor, ci pentru folosul tuturor şi, unde mai pui, cu toată vîrsta mea. Iar feciorii cîştigă atîtea zile-muncă, de ajunge la toate cele opt guri. Aşa, să ştii că mă duc la preşedinte şi-l iau de gît : dacă-i aşa, să-mi spui şi mie pentru care pricină...

— Află, moşule c-o să fie mai veselă munca în doi, căută să-l îmbărbăteze Borodin. Dar grăjdarul nu-l mai asculta. Dînd din mîini, o luă la fugă spre biroul colhozului.

...După o vreme oarecare, lui Grigori îi păru chiar bine că fusese numit într-un loc atît de liniştit. Venea la grajd dimineaţa, ceva mai devreme, cerceta dacă stănoagele fuseseră bine curăţate şi aştepta dispoziţii. Rakitin introdusese o regulă nouă : să se justifice prin acte orice întrebuinţare a cailor. Avea nevoie vreun colhoznic să se ducă undeva — i se dădea la birou o aprobare în scris cu care se ducea la Borodin. Acesta lua hîrtiuţa, o băgă în buzunar şi dispunea să se înhame cutare ori cutare cal. Nu-l supăra nimeni, şi nici el nu se vîra în sufletul nimănui. Se putea trăi şi aşa !

Văzîndu-i pe colhoznici executînd fără împotrivire dispoziţiile lui Rakitin, îl pizmuia din nou pe acesta : „Las' că n-o să împărăţească nici el cît lumea şi pămîntul ! Vine şi sorocul lui ! Ce-o să-l mai dăm atunci de-a berbeleacu, abia o să mai mişte din copite !"

În adîncul sufletului, îşi dădea seama însă : nu mai putea să dea peste cap pe nimeni ; visa doar, copilăreşte, lucruri cu neputinţă de adus la îndeplinire.

3 După ce termină reparaţia la S.M.T., Piotr rămase mai multe săptămîni acasă, odihnindu-se. Acum se întîlnea cu Polenka aproape în fiecare zi. Totul părea între ei ca şi mai înainte. Nici el, nici ea nu-şi aminteau de seara aceea învolburată de viscol.

Grigori îl privea cu luare-aminte pe fiu-său şi se întuneca tot mai mult. Într-o zi îi spuse :

— Doar ţi-am zis în seara aceea cu vorbă bună...

Piotr se aştepta la această explicaţie. Cu toată liniştea lui aparentă, nervii îi erau tot timpul încordaţi la limită. Şi iată că acum parcă îl atinsese cineva cu un cuţit tăios.

— Mai bine zis, cu răutate, cu răutate ! strigă el, zvîrlind cît colo cojocelul pe care voia să şi-l pună pe umeri. Ca scos din minţi, apucă un lemn de lîngă cuptor şi făcu un pas spre taică-său. Acesta sări de pe scaun, ca împins de un arc. Piotr îi zvîrli însă lemnul la picioare.

— Ia-l, dă în mine, omoară-mă ! Dar o dată şi bine ! Nu pot să-ţi fac pe plac, nu pot să mi-o scot din inimă...

Şi se prăbuşi pe pat, cu faţa în jos.

— Ştiu, rosti taică-său, după o clipă de tăcere. Nu-i chiar atît de uşor să scoţi numaidecît pe cineva din inimă. Şi eu am fost tînăr. Şi mă prăpădeam, ca şi tine, de dorul uneia. Dar lucrurile nu mergeau bine. Şi atunci... un om care a trecut prin multe m-a sfătuit, mi-a spus că cel mai bun mijloc în asemenea împrejurări este să mă duc la ea mai întîi o dată la două zile, apoi, o dată la trei, la patru. Iar pe urmă, din ce în ce mai rar. Şi mi-a fost de folos, am început s-o uit. Şi acu îi mulţumesc omului ăla. Dar fata, bagă de seamă, nu semăna cu a ta, era mai plinuţă, mai nurlie...

Piotr se mişcă brusc, voi să spună ceva, dar rămase culcat, tăcut, cu faţa în jos.

...Picăturile de apă străpung şi piatra, dacă bat tot timpul în acelaşi loc.

A doua zi, întîlnindu-se cu Piotr, Polenka îl întrebă îngrijorată ·

— Iar ţi s-a-ntîmplat ceva ? Te-am aşteptat ieri...

— De ce „iar" ? S-a mai întîmplat vreodată ceva ? o întrerupse Piotr.

— Ei, în seara aceea, cu viscolul... Doar şi atunci... s-a întîmplat ceva. Şi tu tot nu mi-ai spus nimic.

Piotr nu putea s-o privească în ochii senini, luminoşi, şi întoarse capul.

— Nu s-a-ntîmplat nimic. N-am putut să vin, şi basta.

În seara aceea, se despărţiră mai devreme ca de obicei. În pieptul lui Piotr ardea ceva, ca un cărbune aprins. Dacă Polenka l-ar fi strigat, s-ar fi întors, ar fi strîns-o în braţe, ar fi sărutat-o nebuneşte. Dar ea nu-l striga. Doar privea tristă după el, fără să poată pricepe de ce se purta aşa. Undeva, pe uliţă, o armonică cînta subţirel ; glasuri zglobii de flăcăi şi fete se înălţau în văzduhul îngheţat. Polenka nu voia să fie văzută, şi o luă la fugă spre casă. Fugea şi-i era frică să nu izbucnească în plîns.

Se întîlniră şi altă dată, dar nimic nu mai era ca înainte, deşi vorbele pe care le schimbau erau parcă aceleaşi. Acum Piotr o conducea acasă, apoi îşi lua la iuţeală rămas bun şi pleca grăbit.

— Mi se pare că ţi-e frică de cineva, spuse o dată Polenka cu amărăciune. De fiecare dată nici n-am ajuns acasă, şi tu cauţi să pleci înapoi, cît mai repede. Niciodată nu treci pe la noi. Poate... Poate că sînt întradevăr o povară pentru tine ? N-ai decît să spui...

Polenka îşi freca obrajii cu mănuşa albă, ocolindu-i privirile. Piotr îi şopti :

— De ce vorbeşti aşa, Polenka? Mă sfiesc... să trec pe la voi... mă sfiesc de maică-ta. Dar am să trec. Trec chiar mîine seară, ca să nu creadă ceva urît despre mine. Am să-i spun totul.

Atunci Polenka se întoarse spre el:

— Ei, du-te acasă mai repede că ai îngheţat. După ce el o sărută, adăugă în şoaptă: Mamei nu trebuie să-i spui nimic. Ea ştie totul...

Într-adevăr, în urma acestei explicaţii, Piotr începu să vină cînd şi cînd pe la Polenka.

Primăvara nu era departe. Soarele se înălţa în slăvi tot mai cald.

Piotr se gîndea zi şi noapte la Polenka. Ciudat lucru! Gîndul lui era în fiece clipă la ea, dar adevărul era că se întîlneau tot mai rar.

În preajma celor din urmă ninsori mari, care, de obicei, se dezlănţuiau spre sfîrşitul lui martie, Razinkin hotărî să se facă cu plugul de zăpadă pîrtii adînci peste ogoarele colhozului din Lokti. Piotr muncea sîrguincios, pînă cădea de oboseală. Cînd se întorcea de pe cîmp, alerga la Polenka. Cele mai deseori, însă, taică-său îi găsea ceva de lucru în gospodărie: „Mai ai vreme să petreci. Uite, se năruie acoperişul de atîta zăpadă; suie-te şi dă-o jos..."

Sau spunea cu ciudă:

„S-a strîns atîta balegă la vacă-n grajd, că nu-i chip să mai intri. Numai eu trebuie să le fac toate, cu mîinile mele!..."

Piotr se urca pe acoperiş şi dădea jos zăpada, ori trudea pînă noaptea tîrziu, aruncînd afară balega din grajd. Ar mai fi putut să dea fuga la Polenka, dar taică-său îi supraveghea fiece mişcare :„Nu-i nimic, nu-i nimic. Doar n-a băgat ăl de sus zilele-n sac. Ia culcă-te, că mîine trebuie să te scoli cu noaptea în cap, să pleci

la muncă". Piotr își mușca buzele și se ducea să se culce.

Urmă consfătuirea la care tractoriștii își luară angajamente în muncă. O săptămînă, Piotr nu mai dădu pe acasă. Apoi veniră zilele pline de griji din ajunul arăturilor. Pe urmă, arăturile. Semănăturile...

— Iartă-mă, Polenka, spunea acum Piotr, cu prilejul întîlnirilor lor tot mai rare. M-a zăpăcit de tot munca asta. Uite, cum isprăvim cu semănăturile, o să am ceva mai mult timp liber. Și în fiecare seară, zi de zi, am să fiu cu tine. Doar și acu... la arături, sînt cu tine : controlez motorul, și parcă ești lîngă mine. Crede-mă...

— Da, acum te cred. Dar cînd nu ești cu mine... Își lipi obrazul de pieptul lui. El îi mîngîie umerii slăbuți cu mîinile lui mari, pătate pentru totdeauna de ulei.

— Și atunci, cînd nu sînt... Crede-mă... crede-mă...

— Nu pot, mărturisi Polenka, fără să ridice capul. Și repetă printre lacrimi : Nu pot, Petenka...

Voia s-o întrebe : „De ce ?", dar n-o întrebă. I se părea că n-ar putea să-i asculte răspunsul.

Capitolul III

Încet, anevoie venea primăvara la Lokti. De mult se scurseseră apele tulburi, tot mai curat, mai străveziu era rîulețul care străbătea satul, dar vînturile reci tot băteau și băteau de undeva de la nord, ca iarna. Pămîntul, însămînțat din belșug de cu toamnă își dormea încă somnul. Încet-încet, însă vînturile reci, umede, se potoleau.

Şi deodată începu să se cearnă peste sat o ploicică domoală, lină, călduţă, care rătăcise mult timp cine ştie pe unde. Uneori, ţinea o zi, alteori, două. Iar după ce înceta, se revărsa prin sat izul iute, ameţitor, al frunzelor putrezite, al mugurilor ce se deschideau, al pămîntului reavăn, cald. Atunci toţi localnicii ştiau că n-o să mai dea îngheţul.

În timpul acesta, pămîntul începea să freamăte încetişor, nezărit de ochiul omului. Se mişcau firişoarele de nisip, frunzele putrede, tulpiniţele ierburilor veştede. Mlădiţe subţirele, firave, răsăreau de sub ele, se întindeau spre lumină. Erau atît de plăpînde, de neputincioase, încît nici nu-ţi venea să crezi că au putut să urnească din loc frunzele ruginii, grele, din pădure, ori bulgăraşii de pămînt de pe ogor, tari ca piatra, pe care nici vînturile tari ale toamnei nu fuseseră în stare să-i clintească din loc, nici ploile reci, fără de sfîrşit, să-i înmoaie. Dar iată că o mlădiţă împinsese, încetişor, de jos, un bulgăraş, apoi, încă una şi încă una. Atunci el, fără să vrea, trebuise să se dea bătut, ferind într-o parte.

O mare putere era ascunsă în aceste tulpiniţe firave, care răzbiseră din pămînt. Uneori vîntul spulbera peste ele valuri de nisip adus de pe malul Alakulului, ori erau strivite fără îndurare de grindina ce se revărsa dintr-un nor alburiu. Alteori, un om neatent călca peste ele, îngropîndu-le înapoi, în pămînt. O zi, două după aceea, firişoarele subţirele, plăpînde, se îndreptau sfioase, se ridicau cu fereală, părînd că se uită de jur împrejur : nu cumva le mai păştea vreo primejdie ? După ce se linişteau, începeau să se îndrepte repede, să înverzească, înălţîndu-şi spre soare, una după alta, frunzuliţele fragede, mirositoare.

Dar duşmanul pîndea acolo, alături, ascuns în pămînt. Plin de viclenie, îşi aştepta clipa prielnică. Şi după ce

mlădițele se înfiripau, se întăreau, își scotea și el, cu băgare de seamă, din pămînt tulpinițele firave.

Cîteva zile conviețuiau pașnic. Părea că dușmanul nu băga de seamă mlădița verde. Apoi începea să se întindă spre tînăra tulpiniță, se înfășura o dată, de două ori, de trei ori în jurul ei, își înfigea în ea tentaculele fără de număr, iar după aceea, își rupea legătura cu pămîntul. De acum înainte, tînăra plantă îl hrănea cu seva ei. În schimb, ea se ofilea, se îngălbenea.

Dușmanul acesta era o buruiană. Cei din Lokti îi ziceau torțel.

Colhoznicii coseau tarlalele cele mai năpădite de torțel înainte de a i se coace semințele. Alt mijloc de a curăța lanurile de această buruiană nu cunoșteau.

În grădinițele de pe lîngă case, pomișorii aveau mult de suferit din partea ei. Încolăciți zdravăn de tulpinile ei aspre, de un gălbui murdar, tari ca sîrmele, își scoteau anevoie frunzulițele mărunte, ofilite, și aproape nu creșteau. Dacă gospodarul curăța la timp pomișorul de aceste sîrme, care-l prinseseră în mrejele lor, într-o săptămînă el înverzea, frunzulițele lui se umpleau din belșug de sevă, lucind, sclipind în soarele cald de iunie, foșnind, fremătînd lin de bucurie sub razele lui.

Colhoznicii din Lokti nici nu isprăviseră pe deplin semănăturile, că soarele și începu să-și reverse dogoarea, hotărît parcă să facă scrum semănăturile, să pîrjolească viguroșii pini pînă la trunchiuri, să sece Alakulul pînă la fund.

Un aer fierbinte, lipicios, plutea toată ziua deasupra satului, neavînd timp să se răcorească în noaptea scurtă.

De mult, poate din seara aceea de pomină, zbuciumată, învîltorată de viscol, începuse Polenka să se gîndească că nu fără pricină fusese îngrijorarea maică-si, care o sfătuise să nu se pripească. Dar ea nu se pripea, totul se petrecea oarecum de la sine. Iar acum umbla pe

malul lacului şi-l aştepta pe el, blestematul... Ar fi plecat, dar n-avea putere. Poate, totuşi, va veni.

— Lucrurile nu merg între noi aşa cum ar trebui, îi spuse ea o dată cu deznădejde.

— Cum nu merg ?

— N-am spus nimic pînă la capăt. Parcă ne-am înşela pe noi înşine. Nu mai poate merge aşa, nu mai poate...

— Isprăveşte odată cu bocetele ! strigă Piotr cu ciudă. Crezi că mie mi-e uşor ? Crezi că eu nu mă frămînt ?

Polenka începu să plîngă. Piotr se dezmetici. Vrînd s-o liniştească, îi atinse umărul, stingherit.

— Nu mă atinge, nu mă atinge ! strigă ea şi o luă la fugă.

Lumina scădea...

După o zi întreagă de trudă, soarele se pregătea să treacă la odihna meritată, undeva departe, dincolo de zare. Pierise din vedere, luminînd încă slab, obosit, numai pentru el. Dar şi această lumină ce se ridica de pe pămînt înviora încă un crîmpei de cer cu o culoare gălbuie, străvezie.

Un noruleţ, care nu văzuse încă niciodată unde şi cum se pregătea soarele să-şi petreacă noaptea, pluti grăbit pînă la marginea luminată a cerului şi se uită curios în jos, spre pămînt. Părea că noruleţul abia mai putea să răsufle, trandafiriu, ca obrajii unui copil după o fugă zdravănă.

Polenka ajunse în goană acasă, dar nu intră în odaie. Se aşeză lîngă zid pe o stivă de buşteni înnegriţi, îşi sprijini bărbia în pumn şi privi crîmpeiul de cer luminos, nouraşul care se ivea cu băgare de seamă din întuneric.

Acolo, pe pămînt, în locul unde scăpătase soarele, era pesemne ceva foarte interesant de văzut. Nouraşul care semăna într-adevăr cu faţa unui om, uitînd de orice teamă, de orice prudenţă, ajunse în mijlocul crîmpeiului

de cer luminat și, ca să vadă mai bine, coborî aproape pe pămînt.

Polenka nu-l vedea însă. Plîngea domol, fără tulburare, fără să-și dea măcar seama de aceasta.

Neînțelegerea între ei ținu două săptămîni și mai bine...

Zilele pline de dogoare se stingeau, lăsînd în urmă un iz fierbinte de praf. În cursul zilei, soarele parcă pîrjolea și cerul, care spre seară se făcea cenușiu-plumburiu, apoi se întuneca repede. Pe boltă, se aprindeau stele neobișnuit de mari, totuși oarecum încețoșate, parcă ar fi ajuns la capătul puterii lor.

În ultima vreme, Piotr venea în fiecare seară acasă. Umbla o vreme tăcut, fără rost, prin odăi, apoi își arunca haina pe un umăr, ieșind în uliță. Nu se hotăra însă să se ducă la Polenka, nici el nu știa de ce. O jumătate de ceas mai tîrziu, se întorcea acasă, posomorît, tot atît de tăcut, și-și atîrna haina în dulap.

Într-o bună zi, își dădu seama că taică-său nu-i mai dădea nici o atenție. Iar i se întîmplase ceva. Începuse din nou, ca iarna trecută, să se închidă zile întregi în odaia lui.

Întorcîndu-se de la lucru într-o seară tîrzie, Piotr se îndreptă spre odaia în care erau paturile lor, al tatălui și al său. Ușa era însă încuiată ; Piotr bătu în ea.

— Ia cară-te la dracu ! strigă dinăuntru taică-său, plin de ciudă.

Piotr zîmbi.

— Mamă, așterne-mi de dormit undeva pe jos. Mă-ntorc numaidecît, spuse el, ieșind repede pe ușă. În ogradă se opri, așteptînd cu răsuflarea tăiată ca taică-său să strige după el. Nimic nu tulbură însă liniștea nopții. Piotr trase în piept adînc, cu nesaț, aerul proaspăt, rîzînd ușurat, fără zgomot. Voi să dea fuga la Polenka, chiar ieși

pe poartă. Se răzgîndi însă : „Dar de ce atîta grabă, acum noaptea ? Mai bine mă duc mîine, pe lumină."

Într-adevăr, a doua zi pe amurgite se duse la Polenka — ceea ce pînă atunci nu se mai întîmplase. Palidă, slăbită, Polenka îl primi calmă, deși zîmbetul lui domol, duios, făcu să i se strîngă inima, ca în cele dintîi zile ale iubirii lor.

— Hai pe malul lacului, îi propuse Piotr. Înțelegi, trebuie să-ți spun... Doar știu că tu... În sfîrșit, hai să mergem...

Umblară îndelung, tăcuți, pe prundișul mărunt de lîngă apă.

— Petea, aveai de gînd să-mi spui ceva, îi aminti Polenka.

— Da, aveam. Dar ceva mai tîrziu. Uite ce frumos e...

Se așezară pe o stîncă. Se însera. Nu departe de ei, rîndunelele săgetau spre apă, parcă lunecînd pe luciul ei sticlos, apoi își luau fulgerător zborul în sus, printre roiurile dese de țînțari de deasupra apei. În drum, Polenka rupsese o ramură de mesteacăn și acum o vîntura, ferindu-se de ei. Rosti, poate fiindcă Piotr tăcea :

— Soarele a apus în pădure și dogoarea lui a gonit de acolo toți țînțarii...

— Ce ? întrebă Piotr, trezit din îngîndurare. I-a gonit? Polenka îl privi cu tristețe. Ei, Polenka, mă gîndesc și mă tot gîndesc... Se opri, tăcu o clipă, apoi urmă : Ziceai că nu ne-am spus totul unul altuia — parcă ne-am înșela pe noi înșine. Nu, nu ne înșelăm. De spus însă nu ne-am spus totul pînă la capăt, nu. Am un tată, știi...

Cîteva clipe nu se auzi decît plescăitul molcom al apei, undeva, aproape de picioarele lor.

— Știu, răspunse, în sfîrșit, Polenka oftînd.

— De mult, de mult vream să-ți spun... Tu ședeai pe pajiște, în dosul hambarelor, cu niște fetișcane. Iar băieții se jucau cu mingea. Desigur că nu mai ții minte...

— Ba țin minte, răspunse Polenka, aproape în șoaptă.

— Ei, asta-i, încheie Piotr. Și rostul acestor din urmă cuvinte era limpede pentru amîndoi.

Se întunecase de-a binelea. Treptat, țînțarii pieriseră. Polenka aruncă crenguța.

— Înțelege-mă, Polenka : el e totuși tatăl meu, spuse Piotr rugător, după o lungă tăcere.

Ea nu răspunse nimic cîteva clipe.

— Înțeleg, spuse în cele din urmă, apoi întrebă : Dar noi ce ne facem ?

— Nu știu nici eu, mărturisi Piotr. Totuși m-am gîndit și la asta, m-am gîndit mult, Polenka. Poate c-ar trebui să ne căsătorim, și cu asta basta. Cum vine iarna ! Ce zici ?

Îndată ce rosti aceste cuvinte, tîmplele începură să-i zvîcnească : „Dar tata ? Dar tata ?"

Polenka tăcea. Apoi i se auzi vocea stinsă, ca un ecou : „Bine, Petea". El nu-i vedea ochii în întuneric, dar simțea că-l privește.

— Dar tu... vrei ?

— Firește.

— Tu... vrei ? întrebă el din nou, fără noimă Dar tata ?...

— Eu vreau, Petea...

În glasul Polenkăi era o nuanță de tristețe. Dar Piotr nu-și dădu seama de lucrul acesta. O undă de bucurie i se revărsă în suflet, îl copleși cu totul. După ce trecu, se simți ușurat, de parcă i-ar fi luat toate gîndurile, toate șovăielile, toată nehotărîrea. Deodată, Polenka puse capul pe umărul lui și începu să plîngă. Piotr o mîngîie pe spate, stingherit.

— Știu, la mijloc e tatăl tău... spuse Polenka suspinînd. Hotărăște tu însuți. Eu vreau. Nu pot spune altceva... fiindcă... te iubesc...

Se despărţiră, fiecare frămîntat de simţămintele lui. Piotr se gîndea uşurat că ieşirea din încurcătură venise de la sine. Se vor căsători, oricare ar fi părerea tatălui său. La urma urmei, ce-l privea ? O să strige, o să se tragă de mustăţi şi, pînă la urmă, o să se împace cu noua stare de lucruri. Atunci au să înceapă cu totul altfel de viaţă. Gîndea însă astfel sub înrîurirea vorbelor pe care le schimbaseră cu cîteva clipe mai înainte. Acum totul i se părea mai simplu, mai liniştit ca oricînd.

Polenka îşi dădea însă seama nelămurit că încurcătura avea să fie şi mai mare. Nu putea să spună cum şi ce fel. Ştia, însă, că aşa stăteau lucrurile. Ştia de asemenea că va merge înainte, fără a lua seama la greutăţi, la încurcături. Acum, nu mai putea să dea înapoi nici măcar cu un pas.

2 Piotr se întoarse acasă tulburat, bucuros. „Îi spun totul tatei, gîndea el în drum. O să sară în sus, poate c-o să arunce iar cu un lemn în mine... Ei şi ? Naiba să-l ia : e pentru ultima oară. Iar pe urmă, pe urmă..."

Acest „pe urmă" i se părea ca un fel de hotar, dincolo de care era numai lumină : te duci unde vrei, faci ce vrei, eşti stăpîn pe tine...

— Unde-i tata ? o întrebă el pe maică-sa, îndată ce trecu pragul. Anisia îşi duse mîinile la inimă, care-i bătea năvalnic.

— Vai, ce m-ai speriat, doamne ! Unde vrei să fie ? E dincolo... Arătă uşor din cap peste umăr, spre odaie. Dar ce ai...

Nu-şi sfîrşi vorba. Uşa se deschise larg. Taică-său zvîcni din sprînceana zburlită şi aruncă din mers cu glas răguşit : „Mă duc la lucru. La grajduri..." şi plecă.

De mult își scuturaseră puful plopii de pe ulița mare a satului. De mult își pierduseră petalele veselele talgere ale florii soarelui din grădinile de zarzavat. Lujerele li se îndoiseră, se încovoiaseră la pămînt, ca niște moșnegi apăsați de povara trupului — atîta numai că talgerele florii soarelui se înnegriseră, în loc să încărunțească. Holdele unduiau aurii, spicele lor tari ca sticla fremătau tot mai răsunător. Colhoznicii începuseră secerișul. Piotr nu apuca de loc să stea de vorbă cu taică-său. Acum, acesta parcă îl ocolea. De mai multe ori, încercase să aducă vorba despre ce îl durea, dar taică-său dădea din mînă a lehamite:

— Ia, slăbește-mă. Numai de asta nu-mi arde acu...

— Dar trebuie să lămurim lucrurile! strigă o dată Piotr. Ședea pe pat, cu picioarele goale lăsate pe podea. Afară, zorile trandafirii abia mijeau.

Grigori mustăci mirat: glasul fiului său sunase cu o tărie neobișnuită. Se scărpină cu toată palma pe obrazul năpădit de peri deși, așteptă pînă ce Anisia ieși afară, după lemne, și abia atunci răspunse:

— Vorbește.

Anisia lăsase ușa deschisă. Aerul proaspăt al dimineții năvăli în odaie, răcorind picioarele goale ale lui Piotr. Fără să se ridice de pe pat, acesta spuse scurt, încet, ca pentru a cîștiga timp:

— Ptiu!... Ce răcoare e dimineața... Taică-său îl privea întrebător din adumbrirea odăii. Tată, vreau... să mă însor la toamnă... sau la iarnă, după cea dintîi zăpadă. Spunînd aceste cuvinte, Piotr începu să-și pună cizmele.

— Asta e! Glasul tatălui său îl șfichiui ca un bici. Chelului tichie de mărgăritar îi trebuie! Auzit-ai de zicătoarea asta? Piotr nu răspunse. De mult ți-ai ales ursita, ori abia ieri, la joc? îl întrebă taică-său din nou.

— De mult.

— E de pe aici, ori... o fi vreo învățătoare ? Acu, a ieșit o modă nouă : să te însori cu învățătoare...

Bătrînul nici nu se străduia să-și ascundă bătaia de joc, să bage în seamă vorbele fiului său — parcă nici nu le-ar fi auzit.

— E Polenka Veselova. Doar știi.

Grigori se apropie încet de el și-i puse pe umăr mîna grea, păroasă. Piotr se ridică încet de pe pat. Privirile lor se întîlniră. Piotr nu vedea însă ochii tatălui său, ci zbîrciturile frînte, negre, din jurul lor. Zbîrciturile tresăriră ușor, se mișcară. Atunci Piotr, care mai nutrea o nădejde nelămurită, înțelese deodată că nu se putea aștepta la nimic bun.

— Știu, sigur... Și dacă-ți spun ce ursită ți-ai ales. atunci...

Piotr mai curînd ghici decît auzi ce voia să spună taică-său. Sări în sus și aproape că strigă :

— E treaba mea, tată. ce ursită mi-am ales ! Și nu mă speria, că nu-s copil !

Cîteva clipe, Grigori îl privi în ochi, apoi se făcu parcă mai scund. Lăsîndu-se fără o vorbă pe scaun, cu un umăr spre fiu-său, își sprijini obrazul în palmă, privind îndelung pe fereastră. Anisia intră și puse lemnele lîngă cuptor, fără zgomot, apoi ațîță focul, uitîndu-se neliniștită cînd la Grigori, cînd la Piotr.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă ea, pierzîndu-și răbdarea. Stați muți amîndoi. ca Alakulul în preajma furtunii.

Lemnele de mesteacăn din vatră se aprindeau, trosnind, și lui Piotr i se părea că ele spuneau mereu batjocoritor : asta e, asta e, asta e...

— Întreabă-l pe logodnic, mormăi Grigori.

Anisia se uită la Piotr, neînțelegînd despre ce era vorba. În cele din urmă, pricepu, scoase un țipăt și se rezemă de perete.. Piotr nu putea să-și dea seama ce fusese mai mult în acel țipăt : spaimă, ori bucurie ?

— Petenka, puiule... E adevărat ? întrebă ea cu sfială, după o clipă.

— E adevărat, mamă.

— O, doamne ! Cînd mă gîndesc...

Fără voia el, lacrimile n-o lăsară să-şi sfîrşească vorba. Poate că nici nu mai avea ce spune.

— Uite ce e, drăguţo... prea devreme te bucuri. Ia ieşi puţin afară, să stăm noi de vorbă aici, bărbăteşte, rosti Grigori posomorît.

Anisia păşi supusă spre uşă, ştergîndu-şi din mers ochii cu colţişorul basmalei.

De cînd începuse să înţeleagă lumea înconjurătoare, Piotr o văzuse pe maică-sa supunîndu-se întotdeauna, fără să cîrtească, în faţa tatălui său. Păşea cu luare-aminte ca nu cumva să scîrţîie duşumelele, tresărind la fiece pas. Piotr simţi pentru maică-sa un val de milă — necunoscut încă, de neînţeles nici pentru el însuşi. O apucă de mînă :

— Stai, mamă ! N-avem nici un fel de taine...

— Ce spui, ce spui, Petenka ! Nu ! Vorbeşte cu tata. El e stăpîn aici, şopti maică-sa speriată, uitîndu-se cu teamă spre Grigori. Piotr îi prinse privirea şi simţi parcă un fier roşu în inimă.

— Aşa ? rosti el încet, lăsînd mîna maică-si. El e stăpîn, zici ? Stăpîn ? Tată, ce ai făcut din mama ? întrebă el şi mai încet.

Taică-său rînji.

— Ia te uită, ai crescut... Ţi-au dat colţii...

Se ridică, se apropie de perete şi-şi luă şapca din cui:

— La urma urmei, poţi să te însori şi cu muma pădurii. Dar ţine minte : după asta să nu-mi mai calci pragul casei.

Ieşi, trîntind uşa năprasnic.

3 Asfințitul firav, ofilit, se stingea repede spre sfîrşitul verii. Dinspre lac sufla o adiere rece. Borodin şedea rezemat de peretele grajdului şi fuma, fuma. Nu i-ai fi dat nici patruzeci şi cinci de ani. deşi trecuse de cincizeci. Şedea, se îneca cu fumul de mahorcă şi. fără să-şi dea seama. îşi freca pieptul care începuse să-i slăbească. Clipe de altădată se perindau stăruitor prin mintea lui...

Îşi aminti de ziua cînd îşi înmormîntase tatăl şi se întorsese în casa pustie, răsunînd a gol. Bătrîna bucătăreasă ieşea din odaie cu bocceaua în mîini, molfăind din buze — pesemne că spunea ceva. Apoi Grigori umbla prin sat, cu mîinile în buzunare, ascultînd ce vorbeau oamenii despre comună, zicîndu-şi în gînd : „Mi-au pus viaţa sub obroc, secăturile..." Aniska... Grigori îi auzea ţipătul înfricoşător, ca de sălbăticiune. Petka, fiul lui, dădea din picioruşele trandafirii. Războiul... Rakitin striga mînios : „Vai de tine, lepră împuţită !" O arsură îi străpungea umărul. După război umbla prin sat gîndind : „Sînt preşedinte, sînt stăpîn, chiar dacă-i avutul altora". Din nou Rakitin : „Te scoatem noi din funcţie. Din funcţia de om te-ai scos singur..." În sfîrşit, munca la grajduri... Stînd pe pat, Piotr îşi punea cizmele, spunînd : „Lîngă tine, Grigori, nu poate nici măcar să răsufle omul..."

Grigori tresări : cine spusese aceste vorbe — fiu-său, ori Rakitin ?

— Mai sînt ceva porunci pentru azi ? auzi el un glas, aproape de tot, şi tresări din nou.

Răspunse, fără să vrea, chiar gîndurilor sale :

— Rakitin, a spus Rakitin nu demult...

— Cum ? strigă Avdei. Să fac ce a spus preşedintele ? Păi, am pus fîn la cai pentru noapte, totu-i rînduit cum trebuie.

— Poţi să pleci, du-te, spuse Borodin, dezmeticindu-se.

Grăjdarul mai zăbovi însă pe lîngă el, clătinînd din cap :

— Chiar asta mi-am zis şi eu : la amiază, te-ai încălzit la soare şi ai aţipit. Iar o dată ce ai aţipit... ei, se-ntîmplă... Da, se-ntîmplă. Uite, bunăoară baba mea ce de mai bazaconii îndrugă în somn ! Dimineaţa, totdeauna îi trag cîte o praftură : tu eşti nevasta legiuită a celui mai de soi grăjdar colhoznic !

„Da, da, asta-i", gîndea Borodin după ce Kalughin plecă în cele din urmă. Pe vremuri, avuseseră un argat. Chiar el, Grişka, îl tocmise la muncă. Şi acu, după treizeci de ani, are un grăjdar sub ordinele lui. Parcă nu s-ar fi schimbat nimic...

„Da, am iar un grăjdar," îşi spunea Grigori noaptea, în pat, rînjind de mînie. Era de ajuns să închidă ochii, ca să se pomenească zbătîndu-se între nişte ziduri de piatră. Sărea încolo, încoace, dar dădea mereu peste acele ziduri trainice. N-avea nici o ieşire. Sleit de puteri, se prăbuşea cu faţa în sus. Zărea o clipă cerul albăstrui, senin. Dar îndată ce dădea cu ochii însetaţi de albastrul lui, cerul începea numaidecît să se înnegureze, ajungînd curînd negru ca smoala, de nepătruns cu ochiul.

Ţipa înăbuşit şi se ridica în pat. Într-adevăr, în jurul lui era întuneric beznă. În odaia de alături dormeau nevasta şi fiul. Le auzea răsuflarea. „Da, Petka... nu vrea să mai doarmă în aceeaşi odaie cu mine."

Îşi pizmuia nevasta şi fiul, pentru că puteau dormi liniştiţi noaptea. Ziua îi pizmuia pe toţi colhoznicii, pentru că puteau să stea de vorbă între ei, să rîdă. Cînd zărea însă un om venindu-i în întîmpinare, o cotea numaidecît într-o hudiţă. I se părea că, dacă nu va face acest lucru, ori nu va trece pe cealaltă parte, o vor face ceilalţi. Neapărat ! „La naiba ! Nu mă urîţi voi pe mine, ci eu pe voi !" gîndea cu înfrigurare Borodin.

Degeaba socotea el că Anisia dormea liniștită. Deși nu-i punea nici un fel de întrebări, își dădea seama cum nu se poate mai bine de starea lui. Își trăgea pătura peste cap și ofta încetișor, ca să n-o audă. Într-o dimineață, așteptă ca Piotr să plece la lucru, apoi îi spuse :

— Iată că ți-a sunat ceasul pedepsei. Pentru toată viața ta... neagră, de lup... pentru suferințele și lacrimile mele... Pentru că l-ai frînt pe Petka...

— Mi-a sunat, zici ? răcni Grigori, cît pe ce să-i zvîrle strachina cu ciorbă fierbinte drept în obraz și să-i spună : „Nu te bucura, putoare ! Mai întîi o să-ți iei tu pedeapsa de la mine..." Simți însă cum ceva se fărîmă parcă în sufletul lui. Dădu din mînă vlăguit și, împingînd strachina la o parte, rosti tînguitor : Da, mi-a sunat... mi-a sunat...

— Nu, abia acum vine, răspunse Anisia, îndărătnică, cutezătoare ca niciodată.

4 Toamna stăruia însorită, fără vînt. Colhoznicii se grăbeau să termine treierișul.

Rakitin, mirosind a praf, alb tot de pleavă, trecu într-o dimineață, devreme, pe la micul birou al fermei zootehnice. Evdokia, care la ultima adunare generală fusese aleasă în conducere și numită responsabila fermei în locul lui Tihon, vorbea cu îngrijitorii.

— Ei, cred că pentru azi asta-i tot, încheie ea.

Colhoznicii se ridicară de pe scaune, ieșind grăbiți, dar fără înghesuială, fără zgomot.

— Ce rînduială e la tine ! spuse Rakitin, cu o nuanță de pizmă de neînțeles. Nu se pierde nici o clipă. Bine ar fi să avem peste tot asemenea disciplină !

— Văd că ai și fost la cîmp, zise Evdokia, arătînd din cap spre haina lui prăfuită.

— M-am dus în zori la combină. Lucrează bine, fără întreruperi. Am hotărît să trec şi pe la tine. Doar ţi-am luat destui oameni la treieriş. Mă întrebam dacă n-ai nevoie de ceva.

Veselova se uită la el zîmbind.

— Da de ce o iei aşa, pe departe? Ştiu eu pentru ce ai venit. Hai, zi-i pe şleau! Să ştii însă de pe acum: oameni nu mai am.

Rakitin îşi scoase şapca, îşi frecă cu un aer îngrijorat capul mare, pleşuv, şi se rugă sfios:

— Numai unul, Evdokia Spiridonovna.

— Nu pot. Uite, ziceai că nu s-a pierdut nici o clipă după consfătuirea de producţie. Nevoia te învaţă să economiseşti clipele. Doar aici fiecare om munceşte cît doi sau trei.

Rakitin tăcea, fiindcă tot ceea ce spunea Evdokia era adevărat. Preşedintele luase de la fermă pentru treieriş mai mulţi oameni decît era cu putinţă.

— Şi unde îţi mai trebuie un om? întrebă Veselova.

— La arie. Măcar o vreme. S-a îmbolnăvit responsabilul ariei, noaptea trecută a fost dus la spital.

— Păi, atunci cum o să fie vremelnic? Înseamnă că pentru toată toamna.

— Da, pentru toată toamna, recunoscu Rakitin.

— N-am nici un om potrivit pentru munca asta. Tăcură cîteva clipe. Dar în altă parte n-ai căutat? întrebă Veselova.

— Am căutat, dar n-am găsit decît la grajd.

— Borodin? Evdokia tresări. Ce vorbeşti? Păi, se poate?

— Ce să zic? De bună seamă, nu poate fi numit în funcţia asta nici măcar vremelnic. Dar de unde vrei să găsesc altul? Tăcu cîteva clipe, apoi oftă adînc: Ei, m-am dus. O să mai caut, poate că oi găsi cumva.

Cu toate străduinţele sale, Rakitin nu putu totuşi să găsească un om potrivit pentru funcţia de responsabil la arie. Ori de unde l-ar fi luat, ar fi rămas un gol, cu neputinţă de completat. A doua zi. îl chemă pe Borodin la birou.

— Uite ce e, Grigori Petrovici... Aria e într-o situaţie grea. Responsabilul ei s-a îmbolnăvit şi... înţelegi : secerişul e în toi. Grînele sosesc necontenit de la combine şi trebuie să fii cu ochii în patru ca să nu se încingă în grămezi.

Grigori îl asculta posomorît, cu privirea în pămînt.

— Asta-i tot ? întrebă el.

— Azi ne-am sfătuit în consiliu şi am hotărît să te rugăm să ne dai o mînă de ajutor. La crescătoria de cai o s-o scoată deocamdată la capăt şi Kalughin, singur. Pe scurt, hai la arie.

*

În aceeaşi seară, nedespărţita treime — Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov — se înfiinţă senină la Borodin, felicitîndu-l cu prilejul numirii sale în noua funcţiune.

— Puţin ne pasă nouă, Grigori Petrovici, în ce loc muncim ! Numai să nu ne spetim, he-he ! începu Butîlkin. chicotind subţirel. Iaca şi cazul meu. Am fost magaziner, am muncit după puterile mele, cinstit, da Rakitin m-a înlocuit. he-he... Nu mă prăpădesc eu însă nici la o muncă de rînd...

— Ce vreţi de la mine ? îi întrebă Grigori, cu ciudă.

— Da ce ai de te răsteşti la noi ? se miră fostul magaziner, dînd din mîini. Doar... am... lucrat împreună, ei, acu să îndurăm şi necazul tot împreună. Fiindcă matale... ai suferit, nu ? Află că alţii nici nu vor să se uite la matale. Pe cînd noi, din toată inima... Noi nu cinstim omul pentru slujbă, ci aşa... pentru sufletul lui de om.

Butîlkin îl atinsese pe Grigori acolo unde-l durea cel mai mult. Acesta rămase tăcut multă vreme. Pe urmă se lăsă greoi pe scaun :

— E-eh, ce să mai vorbim ! Şi izbi cu pumnul în masă. Ia să bem ceva ! Anisia !

Cînd Piotr se întoarse de la lucru, Tuşkov îi spuse. cu limba împleticită :

— Ai un tătic de aur, Piotr. Să bem în sănătatea lui !

Piotr nu-i răspunse nimic.

— Hai, cîntă-ne ceva, tractoristule. Fă-ne plăcerea. îl rugă Butîlkin.

— N-o să cînte, se îndoi Grigori. De atîta amar de vreme nu mai pune mîna pe armonică. Umblă ca o curcă plouată.

— Da de ce ?

— Iaca. s-a logodit ! răspunse Grigori tărăgănat, batjocoritor.

— Phii, ce-o să mai petrecem la nunta lui ! Vorba aia... Nuntă mare, beţie lată !

— Beţia ca beţia, dar uite că ursita lui nu-i dintre cele potrivite.

— Lasă vorbele astea, tată, măcar înaintea oamenilor ! strigă Piotr galben ca ceara, ieşind repede pe uşă

*

Afară zăbovi îndelung pe scară, lipindu-şi obrazul de stîlpul aspru al cerdacului, cu vopseaua scorojită. Pe uşa întredeschisă răsunau glasurile beţivanilor dinăuntru.

Apele lacului plescăiau aproape de tot, în întuneric.

Piotr coborî treptele. se îndreptă spre malul lacului şi, ajungînd acolo, se aşeză pe un bolovan mare, îşi scoase cizmele şi-şi vîrî picioarele în apa neagră, de pe acum cam rece. După ziua de muncă îl durea tot

trupul. Undele, nevăzute în întuneric, se rostogoleau spre mal și se spărgeau de pietre, amuțind. Plescăitul lor lin, molcom, îl liniștea.

În ajun se plimbase pe acolo cu Polenka, făurindu-și planuri pentru viitor. Piotr uitase vorbele tatălui său, nu-i mai auzea glasul amenințător : „La urma urmei, poți să te-nsori și cu muma pădurii. Dar ține minte : după asta să nu-mi mai calci pragul casei." Îl stăpînise toată ziua un simțămînt nou, necunoscut pînă atunci, care nu pierise nici mai adineaori, la vederea zaiafetului celor patru bețivi. Îl ascunsese doar undeva adînc, în străfundul sufletului, de parcă-i era frică — nu c-o să-l piardă, asta nu ! — ci să nu-l pîngărească. Nu-i pierise din suflet nici atunci cînd taică-său spusese batjocoritor : „Ei, iaca, s-a logodit !" Doar se ascunsese și mai adînc. Acum, însă, ieșise, pe neașteptate, la suprafață.

Deodată, o șuviță de lumină gălbuie, slabă, se așternu alături, pe apă : ușa casei se deschisese. În aceeași clipă se auziră glasurile bețivilor :

— Mă, Grigori... bojocii mă-ti... Ca să zic așa, ai ajuns iară... cineva ! bîiguia Tușkov, sughițînd de mama focului.

— Să nu cazi, Egor Ivanovici. Ține-te de mine, de mine... bolborosea Amonjolov. Bețivanii coborau scara tîrșîindu-și zgomotos tălpile, tropăind. Parmaclîcul scîrțîi : unul din ei se rezemase pesemne cu toată greutatea.

Glasurile se îndepărtară, pieriră încet în întuneric.

Taică-său mai umblă o vreme de colo, colo în jurul casei, căutînd cîinele, spunîndu-i ceva. Pe urmă, strigă în întuneric :

— Hei, unde ești ? Du-te de te culcă. Să nu uiți să pui zăvorul la ușă.

Și urcă cu pași grei treptele scîrțîitoare ale scării.

Piotr nu se mişcă din loc. Stele mari licăreau pe cer, răspîndind o lumină tulbure, parcă numai pentru ele. În urechi îi răsunau din nou vorbele tatălui său : „Să nu-mi mai calci pragul casei".

...Cocoşii începură să dea glas, dar Piotr tot acolo şedea, privind luminiţele mari ce se legănau pe apă. În cele din urmă, se ridică, îndreptîndu-se încet spre casă. Se opri pe scară şi se rezemă cu cotul de parmaclîc.

După vorbele pe care le schimbase cu taică-său în dimineaţa aceea, maică-sa îl strigase de aici, din cerdac, cînd plecase la lucru. Păşise spre el fără zgomot, se oprise stingherită, cu mîinile sub şorţ, şi întrebase din nou :

— E adevărat, Petenka ?

— E adevărat, mamă, răspunsese el ca şi întîia oară. Dar de ce mă întrebi ?

Maică-sa dăduse încetişor din cap, dar, fără a spune ceva, intrase în casă. De ce nu spusese nimic ?

Piotr rămase pe scară, pînă ce spre răsărit începu să se ivească o geană albastră de lumină. Privea îndelung cum se stingeau stelele, cum mijea o zi nouă !

*

În ultima vreme chefurile se ţineau lanţ în casa lui Borodin. Grigori voia parcă să-şi înece tot amarul în băutură. Se încingeau petreceri cu orice prilej : o sărbătoare bisericească, sau ziua de naştere a cuiva erau prilejuri de beţie.

— Ai văzut cum taie şi spînzură ticălosul ? i se plîngea Butîlkin lui Borodin, vorbind despre preşedinte. Azi, vine la mine acasă şi îmi strigă : „De ce n-ai ieşit la muncă ?" „M-am îmbolnăvit !" zic eu. Da el nici nu vrea să mă asculte. M-a gonit la cîmp. M-a dus chiar el, cu căruţa.

Tuşkov dădu din cap, a încuviinţare :

— A scos nişte rînduieli noi. Ai lipsit fără pricină de la lucru, îţi taie trei, ori chiar cinci zile-muncă. Nevestei mele i-a şi scăzut vreo douăzeci. Cu rînduiala asta, o să facă norma minimă la paştele cailor...

— Nu-i nimic, băieţi, nu vă necăjiţi, răspundea Butîlkin, ridicînd capul ţanţoş. Am suferit eu şi Grigori, e adevărat. Dar las' că vine ea şi vremea noastră ! Atunci o să vedeţi. Acuşica, vorba ăluia, capu plecat nu-i de sabie tăiat !

Borodin îşi dădea seama : nici Butîlkin nu credea că va mai veni vreodată vremea lor, totuşi flutura nădejdea asta prin faţa ochilor lui, ca să mai bea o dată pe veresie. Tăcea însă. Numai o dată spuse :

— O să vină vremea noastră, zici ? Păi, asta-i jalea : că n-o să mai vină... Şi deodată, pe neaşteptate pentru toţi, Grigori... izbucni în plîns.

— Hei, Grigori Petrovici, rosti Butîlkin tărăgănat, holbîndu-şi năuc la el ochii de beţiv. Ce dumnezeu, aşa se poartă un bărbat ?

— Un bărbat ? se tîngui Borodin. Dar ce-mi rămîne de făcut, te-ntreb ? Pînă şi Petka, uite, deunăzi s-a răţoit la mine.

— Dă-l naibii pe Petka. Sau pune mîna pe curea, şi...

— O să plece de acasă, că nu crapă de foame fără tat-su. Acu sînt altfel de vremuri.

— Ei, lasă-l să se care...

— Nătîng mai eşti ! îl repezi Grigori, ridicînd capul şi dînd roată cu privirile. Apoi rosti tînguitor, parcă i-ar fi rugat ceva : Ce puteţi să pricepeţi voi ? Petka e tot ce mi-a rămas din... din...

Tăcu. Le întoarse spatele, strînse paharul cu votcă în palma lui uriaşă şi rămase îndelung nemişcat, doar clătinînd din cap. Cei trei amuţiseră, aşteptîndu-l să mai spună ceva. Într-adevăr, Grigori se răsuci la loc şi izbi

cu pumnul în masă. Farfuriile răspunseră printr-un zăngănit jalnic :

— Dar n-o să-l dau ! Nu-l dau ! Pieptul lui Grigori se zguduia ; un simţămînt aprig, năvalnic se zbătea în el. Eu îl însor. Cum vreau eu.

— Hai, linişteşte-te, linişte... bolborosea Butîlkin.

Grigori luă din nou paharul.

— Mi-au frînt totul în mine, mi-e sufletul pustiu. Se izbi cu pumnul în piept. D-aia şi beau cu voi.

Cînd beţivanii se pregăteau de plecare, fostul magaziner îi şopti lui Grigori la ureche :

— Rîndul viitor, Grigori Petrovici, chefuim de ziua matale de naştere. Chefuim, ce zici ?

— Chefuim. În octombrie. La două octombrie, încuviinţă Grigori.

— Aşa, aşa. Şi n-o să uităm, o să-ţi aducem un dar, n-avea grijă : o să fii mulţumit.

Butîlkin hăhăi şi-l pocni în spate.

*

Grigori nu băga nici acum în seamă pe nimeni din casă, cu excepţia... cîinelui.

Pînă la urmă, căţelul cu picioare strîmbe ajunsese un dulău uriaş cît un lup, mai fioros decît maică-sa. Dimineaţa, cînd se scula, Grigori se ducea în primul rînd la cîine, lăsîndu-se pe vine înaintea lui. Cîinele îşi punea labele groase pe umerii stăpînului său, şi amîndoi şedeau îndelug aşa, parcă s-ar fi îmbrăţişat. Iar seara, înainte de a se culca, Grigori se ducea întotdeauna să vadă dacă era curat în cuşca cîinelui, dacă nu i se risipiseră paiele.

Uneori chiar aducea cîinele în odaia lui. Atunci nimeni nu mai putea să intre acolo.

5 Piotr auzea prin somn vorbe înăbuşite în curte şi scîrţîitul podelei uscate din odaia ală-

turată. Tot aşa scîrţiia duşumeaua din tindă, anul trecut, cînd el şi taică-său cărau sacii grei cu grîul căpătat pe zilele-muncă. După aceea i se păru că aude rîsul subţirel al lui Butîlkin, ba îi desluşi chiar şi cuvintele:

— Noi nu ne uităm prietenii. Să trăieşti, Grigori Petrovici, şi nu te necăji. Să ne pofteşti la clătite din făinuţa nouă...

— N-are nimeni de ce să se lege de noi, ca să zic aşa, se auzi glasul lui Tuşkov de undeva, de după perete.

„Iar s-au pus pe băutură", gîndi Piotr, dar nu putu să se trezească pe deplin. Se întoarse pe partea cealaltă şi se înveli cu pătura pînă la bărbie. I se părea că nici nu mai apucase să-l ia somnul, cînd deodată cineva trase cu băgare de seamă pătura de pe el şi-i atinse umărul.

— Scoală-te, puiule. Scoală-te, că s-a luminat de ziuă, îl trezea mamă-sa cu blîndeţe.

Piotr se aşeză la masă şi bău mai multe pahare de lapte. Maică-sa, lîngă sobă, punea la copt plăcinţele. În vatră, lemnele de mesteacăn ardeau grăbite, parcă s-ar fi luat la întrecere, aruncînd o lumină tremurătoare asupra dulapului cu vase.

— Am visat, ori azi noapte au fost într-adevăr la noi Tuşkov şi Butîlkin ? întrebă Piotr.

Anisia se îndreptă de spate şi se uită speriată la el, apoi la Grigori. Lui Piotr i se păru că buzele strînse ale maică-si păliseră.

— Ai visat, răspunse liniştit taică-său din prag şi ieşi.

După prînzişor, Piotr plecă la lucru. În ogradă, taică-său îl strigă :

— Ia stai o clipă, logodnicule... Grigori se apropie de el şi zăbovi mult, aprinzîndu-şi ţigara groasă, care împroşca scîntei. De ce ai adus vorba despre Butîlkin ? întrebă el, vîrîndu-şi chibriturile în buzunar.

— Fiindcă mi-e lehamite. Aproape în fiecare noapte nu mă lăsaţi să dorm. Duhneşte toată casa a votcă.

— Ei, ei, o să te obişnuieşti curînd, răspunse taică-său, cu un aer de uşurare pe cît i se păru lui Piotr. Nu-ţi aminteşti ce zi e azi ? întrebă el, după o clipă de tăcere.

— O zi ca toate zilele. Sîntem în două octombrie.

— Tocmai, în două octombrie. Vino mai devreme la plăcintă, de ziua mea. Ai uitat oare ?

Într-adevăr, Piotr uitase că era ziua de naştere a tatălui său.

— Bine, am să viu.

— Va să zică, ne-am înţeles ? ! Azi o să facem un mic zaiafet. În clipa cînd Piotr ieşea pe poartă, taică-său îi mai strigă : Aşadar, să nu uiţi. Cu toate că e ziua mea· o să capeţi şi tu un dar...

6

Piotr nu uită făgăduiala pe care o făcuse tatălui său.

Seara, cînd se apropie de casă, zări în ferestrele luminate umbre de oameni ţopăind şi-şi dădu seama că chiolhanul era în toi. Privea cu ciudă pătratele gălbui ale ferestrelor şi umbrele acelea ce jucau, de colo, colo. Împinse poarta care scrîşni în ţîţîni, parcă-ar fi fost surprinsă pe neaşteptate. În aceeaşi clipă, se auzi un tropăit mărunt de tocuri pe treptele scării înalte a cerdacului. O făptură îmbrăcată în alb se repezi în întîmpinarea lui Piotr.

Stelele încing o horă
Sus pe boltă, lîngă sat
Pe iubitul meu aseară
La portiţ am aşteptat...

cîntă un glas de femeie, şi Piotr o recunoscu pe mulgătoarea Nastia Timofeeva.

— Te aşteptăm, de cînd te aşteptăm ! strigă ea şi rîse zgomotos, apucîndu-l pe Piotr de mînă.

El îşi smulse mîna, strecurînd printre dinţi :

— Da tu de unde ai mai apărut ? Tăcu o clipă, apoi aruncă scurt : Toanto ! Şi intră în casă.

Părea că Nastia nu se supărase ; rîzînd şi mai zgomotos, îl ajunse din urmă. Tocurile ei tropăiră din nou pe scară. Piotr se spălă în bucătărie, apoi îşi şterse îndelung cu prosopul faţa şi gîtul. Maică-sa stătea la perete, cu braţele încrucişate, privindu-l în tăcere.

— Hai, du-te... De cînd tot întreabă taică-tău de tine, spuse ea în cele din urmă. Întoarse capul, lăsă mîinile să-i cadă greu în jos, oftînd : O, doamne ! Cînd au să se isprăvească toate astea ? Îmi vine să-mi iau lumea-n cap...

— Despre ce vorbeşti, mamă ?

— Du-te, puiule, du-te. Păzeşte-te de belea.

Piotr intră în odaia în care era petrecerea. Becul electric răspîndea o lumină tulbure prin norii de fum de tutun. La masă şedeau taică-său, Butîlkin, Amonjolov şi Nastia. Grigori, pieptănat cu cărare, îl privea pe Piotr printre gene.

— Şezi, îl îmbie, arătîndu-i din ochi scaunul liber de lîngă Nastia. Şi, ridicînd degetul butucănos, gălbejit, spuse celor de faţă : E logodit !

Piotr se aşeză la masă şi începu să mănînce.

— Şi acum, dragi oaspeţi, vă mulţumim pentru bunătate, rosti la un moment dat Grigori. E cam tîrziu, iar noi mai avem de pus la cale nişte treburi... de familie.

Musafirii se ridicară zgomotos de la masă. Tot luîndu-şi rămas bun, mai zăboviră. Musa, ca totdeauna, fu scos afară aproape pe braţe. Nastia se ridică şi ea, dar nu ieşi în tindă împreună cu ceilalţi, ci rămase în bucătărie. Piotr aproape nu băgă de seamă toate acestea.

După ce mîncă, voi să plece. Dar mîna tatălui său, grea ca plumbul, îi apăsă umărul :

— Nu te grăbi. Acu avem de vorbit ceea ce-i mai de seamă.

Grigori își turnă o jumătate de pahar de votcă, o dădu de dușcă, răscoli cu furculița prin tigaia cu ouă prăjite ochiuri și strigă :

— Hei, maică ! Ia fă-te-ncoace !

Anisia intră din bucătărie, pășind fără zgomot, cu un ștergar în mînă. se așeză pe scăunel și se rezemă de perete, ca sleită de puteri. Piotr se străduia să-și dea seama ce gînduri avea taică-său cu el, dar nu putea. Își simțea tîmplele încleștate parcă într-un cerc de fier. Nastia intră din bucătărie și se așeză la masă. Grigori nici nu se uită la ea. Îl întrebă pe Piotr :

— Ei, băiete, cînd faci nunta cu aia... cum îi zice ?

Întrebarea era rău prevestitoare. Piotr se încordă :

— Doar ți-am spus : la toamnă.

— Nu-i adevărat ! Grigori izbi deodată cu pumnul în masă.

Farfuriile zăngăniră ; apoi în odaie se așternu din nou liniștea. Nu se auzea decît răsuflarea grea, de om beat, a lui Grigori.

— Minți, Petruha ! spuse el din nou, oarecum tînguitor, parcă l-ar fi rugat ceva. Glasul i se aspri însă îndată. Își vîntură pumnul spre Nastia : Uite, ea e nevasta ta...

Piotr o privi îndelung pe Nastia, încercînd parcă să priceapă sau să-și amintească ceva. Ea ridică încet capul, și el îi privi cu mirare fața rotundă ca o farfurie, parcă ar fi văzut-o pentru întîia oară. Bărbie aproape că n-avea.

— Așa-a !... Altceva ?

— Și altceva... Da tu, maică, ce zici ?

Anisia se întoarse spre perete şi izbucni în plîns. Strîngînd ştergarul la ochi, se ridică şi, fără a spune o vorbă, se îndreptă spre bucătăre.

— Stai ! Stai, îţi spun ! răcni Grigori.

Anisia păşea înainte, parcă nici nu i-ar fi auzit răcnetul fioros. Atunci Borodin sări în picioare, făcu cîţiva paşi prin odaie şi o apucă de umăr. Ea se întoarse spre el, palidă, liniştită. Îl surprinse pe Borodin acea paloare neobişnuită ? Sau, pentru întîia oară, nu vedea întipărită frica pe faţa nevestei sale ? Totuşi se trase înapoi, de parcă ar fi atins un fier încins, şi-şi încleştă pumnii.

— Hai, dă în mine, loveşte-mă, spuse încet Anisia. Omoară-mă pe loc, e mai bine aşa decît să-mi scoţi sufletul zi cu zi. Ucigaşule ! Altceva n-am ce să-ţi spun.

După ce rosti aceste cuvinte, ieşi. Grigori mai rămase cîteva clipe în picioare în mijlocul odăii. Aşa cum arăta, cu cămaşa scoasă din pantaloni, părea un zbîrciog bătrîn, ros de viermi. Se clătină, se întoarse la masă şi bolborosi :

— A scăpat din hăţuri, zgripţuroaica... Dar nu face nimic, nu face nimic...

Şi mai goli două păhărele, unul după altul.

După aceea, rămase îndelung nemişcat, sprijinit greoi cu coatele pe masă, cu ochii închişi, mormăind ceva. În cele din urmă, înălţă capul şi se uită la Piotr.

— Doar eşti fiul meu, Petruha. Îmi porţi numele... rosti el.

Rezemat de speteaza scaunului, Piotr se mulţumi să repete :

— Şi altceva ?

— Iaca şi altceva... Şi, deodată, strigă : Nastia !

Nastia se ridică de pe scaun şi se apropie de el. Grigori strecură posomorît, anevoie, printre dinţi :

— Să nu mai cutezi să te gîndeşti la aia ! Să nu îndrăzneşti !

Glasul i se frînse. Se îmbătase de-a binelea. Nastia îi luă braţul şi-l petrecu pe după gîtul ei.

— E vremea să te odihneşti, Grigori Petrovici, hai cu mine.

— Să mergem, să mergem, încuviinţă Grigori pe neaşteptate. Se ridică, sprijinindu-se de scaun cu mîna liberă. Nastia îl duse, aproape tîrîş, în odaia lui. În prag, Grigori se apucă cu o mînă de uscior, se întoarse şi hîrîi :

— Să nu îndrăzneşti ! Să nu cutezi ! Altfel, la toţi dracii cu sufletul tău !

Piotr îşi strîngea tîmplele în palme, silindu-se să priceapă ce se petrece în jurul lui. Dar gîndurile i se încîlceau, îşi luau zborul aiurea.

Nastia îl duse pe Grigori în odaia lui, apoi se întoarse şi se aşeză la masă, în faţa lui Piotr. Acesta o privi îndelung, neştiind ce să facă : să-i vorbească, ori, pur şi simplu, să se scoale şi să plece. Obrajii îi ardeau dureros, parcă ar fi fost jupuiţi.

Deodată, Nastia sări în picioare şi se repezi la el. Mîinile ei moi, grele, fierbinţi i se lăsară pe umeri :

— Petenka, drăguţule... Am să-ţi fiu mai credincioasă decît un cîine, ai să vezi — nu mă goni. Să nu crezi că-s d-alea desfrăbălate. Petenka...

Zăpăcit în cele dintîi clipe, Piotr nici nu-i desluşea bine vorbele. Simţea însă ceva plescăind zgomotos la urechea lui, o suflare fierbinte arzîndu-i obrazul. Încercînd să se întoarcă, o împinse pe Nastia îndărăt. În cele din urmă, se ridică şi o îmbrînci cît colo. Ea căzu lată pe duşumea, rămase cîteva clipe nemişcată, apoi se tîrî spre perete.

— Pleacă... scrîşni el sugrumat.

Nastia se lăsă pe o lăvicioară şi izbucni în plîns. Piotr o privi cu dezgust, luă o sticlă şi-şi turnă votcă în pahar, dar nu bău.

— Mai ai măcar un pic de mîndrie în tine? o întrebă el încet.

— Am! strigă pe neaşteptate Nastia, cu glas răsunător. Tu crezi: uite a venit neobrăzata să se bage nevastă la bărbat. Da, am venit, mi-am călcat mîndria. La altul nu m-aş fi dus. Judecă-mă cum vrei... Se ridică nepăsătoare, păşi prin odaie şi-şi îmbrăcă haina. Urmă, de astă dată batjocoritoare: Mă petreci? Ori ţi-e frică? Piotr nu se urni din loc. Va să zică, ţi-e frică?

Anisia ieşi din bucătărie şi se aşeză între ei:

— Culcă-te, Petenka. Iar tu, neruşinato, pleacă de aici.

— Atîta ruşine cîtă am eu poate să ajungă la tot colhozul, i-o întoarse Nastia veninoasă.

— Dar unde-l chemai?

— Îl scot pe poartă şi-l mănînc, răspunse Nastia, tot atît de batjocoritoare. Se grăbi să adauge însă: Cu toate că nici n-am ce mînca: nu-i nici de frupt, nici de post. Deocamdată, rămîneţi cu bine...

Ieşi repede, fără să închidă uşa după ea. Tocurile ei tropăiră din nou mărunt pe treptele scării, poarta scîrţîi. Piotr oftă uşurat.

— Du-te de te culcă, mamă. Eu o să stau puţin pe scară, să mă răcoresc...

Ieşi afară şi se aşeză pe lăvicioară, lîngă treptele cerdacului, privind în gol. Satul era cufundat în beznă. Nu se zărea nici o luminiţă. Nici chiar undele lacului nu mai plescăiau — parcă îngheţaseră.

Deodată se auzi nedesluşit duduitul unui motor. Piotr se gîndi: „E maşina lui Vitka".

De cînd fusese la S.M.T. după piese de schimb, Piotr nu mai avusese nici un prilej să stea de vorbă cu el. Vitka era veşnic grăbit, parcă dădea zor să-şi trăiască cît mai repede viaţa.

Duduitul abia auzit al motorului se stinse în întunericul de nepătruns. Maşina trecea prin dosul sovhozului din sat. Poate că nici nu era a lui Vitka.

Deodată Piotr simţi dorinţa să se ducă să vadă dacă nu cumva era luminată fereastra Polenkăi.

Altădată, ajungea uşor la casa Veselovilor : avea de străbătut un maidan mic, atît tot. Cu timpul însă pe maidan se ridicaseră clădiri şi pămîntul rămas fusese arat pentru grădinile de zarzavat. Acum trebuia să ocolească mai multe case şi s-o ia printr-o ulicioară.

Piotr nu vedea drumul prin întuneric, dar ştia că la cîţiva paşi trebuia să cotească în ulicioară, de unde va zări fereastra luminată a Polenkăi, dacă ea nu se culcase încă. O va zări. Dar dacă dormea ? Dădu drumul la pas, aproape în fugă.

Părea însă că Polenka nu se culcase încă. Pătrăţelul gălbui al ferestrei sale licărea singuratic în întuneric.

Piotr oftă uşurat. Se apropie de grădiniţă şi se aşeză pe lăvicioară. Cele petrecute în seara aceea trecură din nou pe dinaintea ochilor săi : taică-său beat, faţa rotundă, fără bărbie, a Nastiei Timofeeva, braţele ei goale, fierbinţi, glasul ei batjocoritor : „Adică ţi-e frică ?"

Şi iată, ferestruica ce licăreşte în întuneric. Oricum ar fi, bine că e luminată.

Capitolul IV

1 Secerişul se apropia de sfîrşit. Într-o seară începu să plouă. Ploaia se înteţea necontenit, ceas după ceas.

— Bine c-am apucat să facem şoproane noi la toate ariile, spuneau colhoznicii. În anii trecuţi, ce de grîne au putrezit în fiece toamnă...

Noaptea, în preajma zorilor, se dezlănţui o furtună înspăimîntătoare. Ea frînse vreo duzină de plopi din sat, scutură de tot boabele de pe mai multe hectare de grîu rămas nesecerat, rupse firele electrice. Dar nu acestea erau lucrurile cele mai grave. Furtuna smulse şoproanele de paie, neîntărite încă, aproape la toate ariile.

În noaptea aceea, Rakitin nu închise ochii. De cu seară trecu călare pe la toate ariile şi se întoarse în sat tocmai după miezul nopţii, posomorît şi ud leoarcă. Era cuprins de o presimţire rea. Cerul se însenina ici, colo, dar ploaia se înteţea — ceea ce nu menea a bine. Pentru orice împrejurare, nu duse în grajd calul de şa, cu care umblase toată ziua pe cîmp, ci-l opri la el în curte. Cînd vijelia începu să se înteţească, ieşi valvîrtej din izbă şi se repezi călare de la casă la casă, strîngînd oamenii.

— Puneţi mîna pe furci, şi cu toţii la arii ! Să nu ne smulgă şoproanele.

Oamenii sosiră însă prea tîrziu. Ariile fuseseră pustiite.

Biciuiţi de ploaia torenţială, luptînd cu vîntul destul de puternic încă, colhoznicii izbutiră spre dimineaţă să arunce de bine, de rău pe şoproane cîte un strat de paie mai gros. Apa nu mai curgea prin paie, dar mormanele de grîne fuseseră udate.

După cîteva zile, grînele începură să se încingă. Rakitin alerga necontenit sub ploaie de la o arie la alta. Într-o seară, se întoarse în sat ud, plin de noroi. La sediu era numai Pavel Tumanov. Şedea pe prichiciul ferestrei şi fuma o ţigară groasă, privind uliţa prin geamul ud.

— Fumezi, ai ? îl întrebă Rakitin cu ciudă, așezîndu-se pe scaun. Mai bine te-ai gîndi cum să salvăm grînele.

— Chiar că mă gîndesc, răspunse Tumanov, domol.

— Ei, și ai găsit vreun mijloc ? În glasul președintelui se simțea o notă de iritare.

— Deocamdată, nu.

Rakitin își dădu seama că nu se stăpînise, că spusese o prostie. Oftă înăbușit, își puse coatele pe masă și-și sprijini fața în palme.

— Unde stăm cel mai prost cu grînele ? întrebă Tumanov.

— La Borodin. Nici nu mai poți să vîri mîna în grămadă, răspunse Rakitin vlăguit.

— Ei, Tihon Semionovici, după cîte înțeleg eu, n-avem decît o singură ieșire.

— Care ?

— Să mergem la oameni, să ne sfătuim cu toții la fața locului.

— Da, da, să mergem.

Tumanov mai privi cîtva timp prin geam drumul desfundat de ploaie. Cînd se întoarse, văzu că Rakitin, cu obrajii de mult nerași, sprijiniți în palme, adormise. Simțind parcă privirea lui Tumanov, Rakitin tresări, mormăind : „Of drăcie !", și-și frecă zdravăn fața.

— Despre ce vorbeam ?... A, da ! Să mergem...

— Să mergem, să mergem, răspunse Pavel și întrebă : De cîte zile și nopți n-ai dormit ?

Rakitin nu-i răspunse. Se ridică, pășind spre ieșire. Se urcară în șaretă. Rakitin întinse hățurile lui Tumanov :

— Mînă tu. Eu... deocamdată, o să ațipesc olecuță. Da ?

— N-ar trebui să trecem mai întîi pe la tine pe acasă ? Măcar să îmbraci niște haine uscate.

Rakitin nu-i răspunse nici de astă dată. Părea că nici nu auzise întrebarea. Își încheie mai bine mantaua de ploaie și închise ochii.

Totuși îi pierise somnul. Tot drumul pînă la arie, ferindu-și fața de biciuirea vîntului, ascultă zgomotul înfundat al ploii, care lovea în mantaua lui umflată de apă, făcută scoarță. Se simțea nespus de vinovat față de Tumanov, de Artiuhin, de toți colhoznicii, ca și cum afurisita de furtună s-ar fi dezlănțuit din pricina lui.

Se gîndea ce avea să le spună colhoznicilor. Apa nu se mai strecura prin șoproanele ariilor, dar grînele de sub ele erau ude. Dacă nu vor fi uscate, după cîteva zile aveau să se prăpădească, încinse, arse. Dar cum să le usuci? Nu exista decît o singură uscătorie și ar fi fost nevoie de cel puțin cinci. Poți să cari grîul la colhoznici, acasă, și să-i rogi: „Uscați-l pe cuptor!"

Caraghios, necaraghios, dar va trebui să-l usuce pe cuptoare, dacă colhoznicii nu vor găsi alt mijloc mai potrivit.

2 La arie, uscătoria vuia monoton, vînturătoarele răpăiau grăbit. Peste douăzeci de femei — în cea mai mare parte mulgătoare și îngrijitoare de viței — în frunte cu Evdokia, întorceau în tăcere cu lopețile grîul ud, greu ca nisipul.

Părea că lucrul mergea normal. Cu toate acestea, Rakitin, ca și în ajun, ca și cu două zile mai înainte, se gîndi iarăși: din zgomotele unei arii în plin lucru, familiare auzului, lipsea ceva, un amănunt foarte însemnat, poate chiar cel mai însemnat, fără de care munca devine o povară. Nu putea însă în ruptul capului să-și dea seama despre ce amănunt era vorba — poate fiindcă acest gînd i se ivea o clipă în cap și

pierea numaidecît, se pierdea în mijlocul altora, mai de seamă, mai tulburătoare.

Borodin, cu peria deasă a bărbii de culoarea paielor de secară prăfuite, se apropie de Tumanov și de Rakitin.

— Ei, raportează situația, ceru președintele, scoțîndu-și mantaua scorțoasă.

— Ce să mai raportez? E prăpăd! dădu din mînă Borodin. Uscătoria nu scoate umezeala decît unul la sută. Și e nevoie să se scoată peste zece la sută.

— Ce-i de făcut? întrebă Tumanov.

— Ei, dumneavoastră cei de sus vedeți mai bine. Dumneavoastră sînteți conducerea.

Rakitin părea că nu înțelege batjocura lui Borodin. Curățîndu-și pe îndelete cizmele de noroi, spuse:

— Acum nici noi nu vedem ce-i de făcut. D-aia am și venit: să-i întrebăm pe colhoznici. Grigori, ia adună-i pe toți.

— La o ședință, nu?

— Cam așa ceva.

Borodin porni în silă peste arie. Una după alta, vînturătoarele își încetau răpăitul. Colhoznicii se apropiau tăcuți de Tumanov și Rakitin, dădeau bineţe cu jumătate de glas, se așezau pe lăzile răsturnate, pe cîntare, ori chiar pe mormanele de grîu, calde.

Numai uscătoria vuia de zor, cu un sunet cam dogit. Rămasă singură, nu putea să înăbușe răpăitul tînguitor, sîcîitor al ploii pe acoperișul șopronului.

După ce se adună toată lumea, Rakitin începu:

— Tovarăși, hai să chibzuim: ce să facem, cum să salvăm grîul?

Deodată o fată chirăi pițigăiat undeva, în spatele celor adunați. În aceeași clipă vocea unei femei rosti cu asprime:

— Mai astîmpără-te, zvăpăiato !

— Nu-s eu de vină, Evdokia Spiridonovna. Mi-a vîrît Kolka un pumn de grîu ud după guler... şopti pripită fetişcana care dăduse chiotul şi tăcu îndată.

Rakitin zîmbi, pentru întîia oară după atîtea zile. În sfîrşit, înţelese ce lipsea de pe arie în timpul lucrului. Lipseau rîsetele de totdeauna, glumele — uneori cam grosolane, cam de felul acesteia din urmă, cînd un flăcău poznaş îi zvîrlise fetişcanei un pumn de boabe după guler. Da, în timpul lucrului, nu se auzeau glasurile oamenilor. Şi cu toate că descoperirea pe care o făcuse nu avea cine ştie ce însemnătate şi, în orice caz, nu putea să salveze grîul, se simţi uşurat, de parcă acea problemă grea ar fi fost rezolvată cel puţin pe jumătate.

Zîmbind încă, Rakitin urmă :

— Pentru asta am venit la voi. Daţi-ne un sfat. Aici e cineva care spune că cei de la conducere văd mai bine, de sus. Noi ne-am uitat cît ne-am uitat şi, spre ruşinea noastră, trebuie să mărturisim că n-am văzut nimic. Totuşi mărturisirea asta trebuie s-o facem. Piere grîul, se prăpădeşte rodul muncii noastre. Ia să chibzuim împreună cum am putea să-l salvăm. Am pierdut nopţi, am trudit atîta cu sudoarea frunţii şi iată, am adus în sfîrşit grîul pe arie. Acum însă se încinge. Dacă nu găsim o ieşire, cam puţin o să căpătăm pe ziua-muncă.

— Nu-i cine ştie ce nenorocire, răsună dintr-o parte glasul batjocoritor al lui Borodin. Colhoznicii din Lokti sînt de mult deprinşi cu asta.

Izbucni deodată o explozie, un vuiet de proteste. Tăcerea de mormînt pieri numaidecît, ca luată de vînt.

— Pentru tine nu-i nenorocire... Ţie ce-ţi pasă ? Şezi molcom şi dai drumul la patefon...

— El mai are în hambar încă de anu trecut, n-aveţi grijă...

— Îi cîntă patefonul şi-i joacă nevasta, că altfel nu i-ar da el drumul. Deunăzi am trecut pe la ei — li s-au strîmbat şi duşumelele din casă...

— La ei noaptea-i numai chef şi veselie. Au cărat toată votca de la magazin.

— Ia mai taci, gură-spartă !

— Colhoznici !

— Suratelor, dar grîul...

— Cum să mîntui grîul ? Nu vezi cum toarnă cu găleata ?...

— Linişte ! Lăsaţi omul să vorbească !

— Zi-i, Tihon Semionovici.

Aproape toţi colhoznicii stăteau îngrămădiţi roată. Borodin se pomeni în spatele tuturor. Se rezemase de o vînturătoare şi, fără un scop anume, îi freca cu mîneca manivela de lemn.

— Asta-i tot ce-am avut de spus, încheie Rakitin, după ce larma se mai potoli. Daţi-ne un sfat cum să salvăm grîul. Încă o zi, două, şi încolţeşte — atunci, totul e pierdut.

Liniştea de pe arie era atît de adîncă, încît puteai crede că acolo nu se afla nimeni. Toţi auzeau răpăitul ploii pe acoperişul de paie şi pufăitul obosit al uscătoriei, care pesemne lucra cu cea din urmă sforţare.

— Ei, colhoznici, de ce tăceţi ? Avutul vostru piere, strigă Tumanov. Atunci de ce-aţi mai muncit ?

— Procopsiţi mai sîntem ! îl întrerupse Fedot. Aşa ni-i scris mereu : ori e secetă, ori dă ploaia şi putrezeşte grîul.

— Trebuie să uscăm grîul, e limpede, dar cu uscătoria noastră o lungim pînă la pocroave.

— Dacă nu şi mai mult. Aci sînt mii de puduri.

— De bună seamă, mii... Dacă ar fi un sac ori doi, s-ar usca la iuţeală pe cuptor.

— Nu poţi să usuci pe cuptor tot grîul colhozului !

— Dar puteţi să nu-l uscaţi, colhoznici ? Evdokia îşi croi drum prin mulţime şi se opri, potrivindu-şi broboada care-i alunecase într-o parte. Cum e cu putinţă una ca asta ? strigă ea, înăbuşindu-se. Piere grîul, ăsta-i adevărul. Dar noi ce păzim aici ? Anul trecut, Fedot a întîrziat cu scosul cartofilor şi s-a chinuit în grădină, pe o ploaie ca asta, iar apoi, i-a uscat pe cuptor. I-a uscat. Fedot, e adevărat ce spun ?

— Da. Numai cuptorul să-l încălzeşti uşurel, ca să nu... ştii... că apoi, ai multă bătaie de cap ! Dar ce să-i faci, adică... Fedot începu să se întindă la vorbă, dar Evdokia îl întrerupse :

— Ei şi ? Ce dacă o să avem bătaie de cap ? Doar grîul e al nostru.

— Dar grîul şi cartofii nu-s totuna. N-ai auzit că aci e vorba de mii de puduri ?

— Dar cîte cuptoare avem noi în sat ? stărui Veselova. Şi cît se poate usca într-o zi ? Dar într-o noapte ? Altceva, ce avem de făcut ?

Liniştea se înstăpîni din nou peste arie, şi iar se întrerupse, după ce Borodin rosti rînjind :

— A, e vorba să se ia cu japca grîul, în chip organizat, nu ? Cu ştirea preşedintelui, ca să zic aşa. Da-a. Să vă văd pe urmă cît aduceţi înapoi. Iei cu sacul, aduci cu traista : scăzămînt din uscare, de...

— Să se ia cu japca, zici ? răsună deodată un glas subţirel, piţigăiat, biruind numeroasele glasuri contopite într-un vuiet continuu, şi deşiratul de Fedot sări pe o ladă răsturnată. Îşi smulse căciuliţa sărăcăcioasă din cap şi despică aprig aerul cu ea. Să se ia cu japca ? Dar-ar benga-n tine ! De atîţia ani de cînd sînt în colhoz doar atîta aud din gura ta : sînteţi nişte coţcari, prădaţi avutul colhozului...

— Pentru el toţi oamenii-s hoţi !

— Borodin nu doarme liniştit, dacă ziua n-a zvîrlit cu noroi în careva...

— Ia te uită cine sare să apere avutul colhozului!

— Aşa că, zic şi eu, Artiuhin vîntură pumnul spre Rakitin şi Tumanov, au venit oamenii la voi, zic, ca să vă roage din toată inima: ajutaţi-ne la ananghie... Au venit frumos, ca nişte oameni cumsecade. Şi ce-a spus aici Veselova iar e frumos, adevărat. De bună seamă, o să ne fie ruşine de poporul muncitor. O să spună: ia uitaţi-vă, ăi din Lokti îşi usucă grîul pe cuptor. Dar altceva ce ne mai rămîne de făcut? Zi, Borodin! Nu cumva ştii mătăluţă cum să ne uscăm grîul, ca să iasă şi mai bine, şi mai iute? Ori poate că ne-o spune altcineva? Fedot dădu roată cu privirile. Doar sînt şi eu pentru uscătorie şi pentru felurite mecanizări... Artiuhin tăcu, mai rămase niţeluş pe ladă, cu mîna dreaptă întinsă înainte, se gîndi şi încheie încet, cam pe neaşteptate: Da acu... Ei, ce să mai...

Dădu din mînă, sări jos şi se îndreptă spre locul său. Deodată însă se întoarse şi se repezi la Borodin, parcă ar fi vrut să-l înşface de guler.

— Şi tu de colo: „Nu, c-o să aibă scăzămînt..." Chipurile, colhoznicul e hoţ, numai eu îs curat...

— E curat pe din afară, dar să-l vezi pe dinăuntru! aruncă Veselova cu răutate.

— N-are încredere în colhoznic, parcă n-am fi noi stăpîni aci!

— Adevărat, oameni buni! Iar eu zic că aci noi sîntem stăpîni! reîncepu Artiuhin, dînd din mîini. Stăpîni cam prăpădiţi, dreptu-i! Ei, aşa sîntem şi bună pace: poate c-om ajunge cîndva şi mai de ispravă, dac-o da dumnezeu. Atîta numai: stăpînul nu se fură pe el însuşi.

— Adevărat, Fedot!

— Adevărat!

— Gata cu mitingu! Haideți acasă, suratelor, să încingem cuptoarele...

— Cîte doi saci de om! Scrie-ne la catastif, dacă ți-i frică...

— Da de ce doi? Cîte patru, pentru început!

— Să-i cîntărească Nikita, să scrie umezeala, iar pe urmă, să scadă cît trebuie pentru uscare.

— Așa-i! Doar ai auzit c-am fi hoți...

Rakitin asculta vorbele colhoznicilor, cu un zîmbet abia zărit. Acum, cînd oamenii aduseseră de la sine vorba despre uscarea grîului pe cuptoare, dat fiind împrejurările, această soluție i se părea cea mai potrivită. Cu toate acestea, se apropie de Tumanov și-l întrebă încetișor:

— Tu ce părere ai, Pavele?

— Păi altă ieșire nu-i...

— Bine, o facem. Asta-i o încercare și pentru noi amîndoi.

Un ceas după aceea toate hornurile din sat fumegau de zor. Camioane, căruțe, cărucioare de mînă duceau de la casă la casă sacii cu grîu greu, ud. Borodin, posomorît, cu șapca de piele veche îndesată pînă la ochi, trecea cu un căpețel de creion într-un caiet ferfenițit numele colhoznicilor, numărul sacilor și cantitatea de grîu. Privind într-o parte, în gol, punea pe fiecare să iscălească de primire.

Rakitin și Tumanov îi ajutau pe colhoznici să umple sacii, să-i ducă la căruțe.

Mormanele de grîu ud de pe arie descreșteau văzînd cu ochii. Grigori, fără să spună o vorbă, tot timpul, le vîra mereu colhoznicilor sub nas caietul ferfenițit. Cînd venea rîndul unuia, acesta iscălea încetișor, iar Grigori vîra caietul următorului și nici nu ridica ochii.

În sfîrșit, nu mai rămaseră pe arie decît cîteva chintale de grîu. Rakitin se apropie de Borodin și de Nikita.

— Cred că ajunge; ce-a mai rămas se usucă la uscătorie, își dădu el cu părerea, arătînd mica grămadă de grîu. La noapte o să puteți să treceți boabele de mai multe ori...

În clipa aceea, la arie mai sosi o căruță. Polenka se strecură sub șopron. Auzind ultimele cuvinte ale președintelui, se opri nehotărîtă.

— Cum, s-a isprăvit? Mama a spus să ne mai dați vreo doi saci, spuse ea sfioasă.

— Voi sînteți totdeauna mai cu moț, mormăi Borodin.

— Bine, mai puneți-i. Să nu plece cu căruța goală, hotărî Rakitin.

După ce sacii fură încărcați în căruță, Borodin îi strigă Polenkăi:

— Vino de iscălește și uită-te bine cîți saci-s trecuți. Ați luat mai mulți ca toți...

Polenka privi cifra: era un șase. Spuse: „Văd, văd" și iscăli.

După ce plecă, Borodin îi zise lui Rakitin:

— Să nu zici că nu ți-am spus... Veselovele astea... poate c-au să dea grîul înapoi, dar pentru alții mă îndoiesc.

— Te îndoiești pentru toți în afară de Veselove?

— Nu pentru toți, nu, răspunse Borodin în doi peri.

Rakitin îi privi pătrunzător fața, cu perii bărbii gălbui-murdare, de mult nerase, și smocul de păr încîlcit, tot atît de murdar—parc-ar fi fost tăvălit prin noroi — ce-i scăpa de sub șapca de piele, dar nu spuse nimic. Ieși de sub șopron împreună cu Tumanov și cu socotitorul.

Borodin privi îndelung spre locul în care stătuse președintele, apoi scoase caietul din buzunar, îl puse pe capota vînturătorii, modifică cu grijă, în dreptul numelui Veselovei, cifra „6" în „0" și puse un „1" înaintea lui. Încruntînd sprîncenele, mai zăbovi o vreme socotind.

molfăind din buze, trecînd o cifră sau alta la rubrica „cantitatea" de pe lista oamenilor care primiseră grîu.

Rakitin și Tumanov se întorceau în sat tăcuți. Ploaia ba contenea un timp, ba începea să-i biciuiască cu o nouă putere. Văzduhul era îmbibat de umezeală. Cei doi bărbați simțeau că trag în piept o boare de apă, în loc de aer. Bulgări de noroi zburau de sub roțile șaretei, îi izbeau în spate, cădeau peste picioarele lor și chiar pe crupa calului.

— Ia-o la pas, că ne facem totuna de noroi, spuse Rakitin, posac. Pavel struni calul. Își văzură de drum în tăcere. Norii grei, plumburii, se lăsau tot mai jos. Ei, drăcie! Parcă au să coboare curînd pe pămînt și-o să ne strivească, făcu Rakitin, posomorît, arătînd din cap spre cer.

Din față venea un flăcău care se dădu la o parte, lăsînd șareta să treacă. Era Piotr Borodin.

— Noroc, Petea! Încotro? La brigadă? îl întrebă Tumanov.

Piotr îi privi, își încheie mai bine mantaua de ploaie și-și văzu de drum, fără să răspundă. Tumanov se uită după el și spuse:

— Iată cine e strivit. Bineînțeles, nu de nori. Uite, a ajuns să fugă de oameni.

Rakitin se legăna pe capră, cu ochii închiși. Abia cînd ajunse la marginea satului, spuse și el:

— Da, Pavel. Flăcăul trebuie scăpat. Deocamdată, însă, ar merita o chelfăneală zdravănă...

Tumanov se uită la el, neînțelegînd ce vrea să spună. Acesta îl lămuri:

— Am cercetat deunăzi cum e arat ogorul de toamnă: Borodin a stricat o mare întindere de pămînt. A scurmat-o doar la 12—15 centimetri adîncime...

— Ce spui? exclamă Tumanov și fluieră. Da, merită o chelfăneală, netrebnicul! Ai vorbit cu el?

— Încă nu. Au început ploile, s-a dezlănțuit afurisita asta de furtună și nu mi-a mai ars de el. Ei, în sfîrșit, am ajuns. Acum, chiar că mă duc să trag un pui de somn.

Rakitin coborî din șaretă și o luă spre casă.

3

Ploile încetară după o săptămînă, urmîndu-le zile calde, triste, în care frunzele cădeau domol. Dimineața îngheța binișor.

Piotr Borodin nu mai dormise de mult acasă, cu toate că de la vagonul tractoriștilor pînă în sat nu erau decît vreo douăzeci de minute de mers. Acolo, pe cîmp sau în vagonul încălzit prea tare, îmbibat cu miros de petrol, povara pe care o simțea acasă nu mai era atît de copleșitoare.

Din zori și pînă seara, șiruri lungi de cocori se îndreptau pe cerul senin, proaspăt spălat, spre miazăzi. Ceva mai jos, zburau greoi, agale, lănțuguri de gîște gălăgioase; cîrduri de rațe vioaie ca totdeauna pluteau jos de tot, aproape de pămînt. Uneori, păsările călătoare erau atît de numeroase, încît tot cerul părea săgetat de roiuri de liniuțe negre. Piotr le petrecea cu privirea și un simțămînt de pizmă îi încolțea în suflet. După multe, multe zile de călătorie, ele se vor lăsa jos acolo unde vor voi. Cine știe, însă, încotro zbura el, Piotr! Era încredințat că zbura undeva, că năzuia spre o țintă. Oricum, așa crezuse pînă la întîmplările petrecute de curînd...

Acestea începuseră chiar de-a doua zi după încetarea ploilor. Sătul de atîta ședere în casă, seară după seară cît ținuse vremea urîtă, în aceeași odaie cu taică-său, posomorît, întunecat ca cerul toamnei, într-o bună zi Piotr voi să se ducă la club, dar Grigori se repezi înaintea lui, oprindu-se la ușă:

— Nu te duce! Nu te las să pleci acolo!

Inima lui Piotr zvîcni năvalnic, speriată de pornirea pe care o simţi deodată: să-l înşface de umeri şi să-l zvîrle la o parte... O clipă şovăi, dar apoi făcu totuşi un pas înainte... şi-l îmbrînci pe taică-său cît colo.

— Mă duc! Nu poţi să mă opreşti!

Şi trecu pragul.

Totul fusese atît de neaşteptat, încît Grigori, o clipă, nici nu-şi dădu bine seama ce se întîmplase. Deodată însă îi trecu fulgerător prin gînd: „Aşa e, n-o să-l mai pot opri niciodată, dacă... dacă n-o s-o fac acum, în clipa asta. Dar cum?!"

Piotr se şi afla în tindă. I se auziră paşii coborînd scara cerdacului. Scîrţîitul treptelor lovea dureros în creierul lui Grigori.

— Petka-a!

Grigori izbi cu palma cerceveaua ferestrei, astupată de Anisia pentru iarnă. Fereastra se dădu de perete şi chitul, proaspăt încă, căzu pe prichici.

— Petka, stai! Numai o vorbă!

— Ei, ce mai vrei? întrebă Piotr, cu mîna pe clanţa portiţei întredeschise. Taică-său se repezi afară.

— Să-ţi spun... o vorbă... Numai una, numai una, repetă Grigori stăruitor, de mai multe ori.

— Spune.

— Hai... în şură. Să stăm de vorbă.

Piotr şovăi o clipă, apoi se îndreptă spre fînăria ferită de vite printr-un ţarc din prăjini de plop negru. Alături, în întuneric, ferestrele casei luminate aruncau spre fînărie licăriri slabe. Era cald. O adiere abia simţită aducea feluritele miresme ale ierburilor de cîmp, purtîndu-le spre lac, dincolo de fînărie.

Grigori trecu, gîfîind, peste împrejmuirea de prăjini.

— Vorbeşte, spuse Piotr.

— Îndată... îndată... Bine că sîntem singuri aici, că... nu ne aude nimeni. Doar de mult doream să-ţi spun totul, să mă spovedesc, ca să zic aşa... Dar nu voiam să te tulbur atît. Se pare, totuşi, că fără asta nu se poate. Tu mă sileşti s-o fac...

Grigori tăcu.

— Hai, spune tot ce ai pe suflet, nu mă mai chinui. Că şi fără asta mi-e greaţă!

— A, ţi-e greaţă... mormăi Grigori. Dar mie? Ce crezi? Eu... Tăcu din nou îndelung, răsuflînd greu, şuierător. Piotr se culcă pe spate, cu mîinile sub cap, ridicînd ochii spre cer.

— Ei, tată, de cînd te ţiu minte aşa ai fost totdeauna... Cum să-ţi spun? La fel ai fost oare cînd erai tînăr? întrebă Piotr, îngîndurat.

— Cînd eram tînăr? repetă Grigori. Iaca, tocmai despre asta vreau să-ţi povestesc, despre ce a fost altădată. Şi uite ce a fost, Petka, începu el în sfîrşit, scuturînd oarecum ciudat din cap. Eu şi Duniaşa Veselova am stat culcaţi în fînărie... între patru ochi, ca noi acum, ca tu şi cu mine.

Stelele firave se legănară pe cer toate ca una, plutind încet-încet, cine ştie unde. Pe urmă se opriră, tot atît de brusc, şi începură să plutească în altă parte, dar ceva mai repede.

— Ei, şi? întrebă Piotr, fără să înţeleagă. Pentru ce îmi spui... toate astea? Cum ai putut să deschizi gura? Vocea lui tremura chinuitor.

— Uite pentru ce. Crezi tu că am stăruit fără rost să nu te însori cu fata ei? De ce mă zbat eu ca un nebun? întrebă Grigori şi începu din nou să scuture din cap, să ciugulească cu degetele ceva nevăzut din aer. Crezi tu că fără pricină vreau să te îndepărtez de ea? Înţelege-mă odată: n-aş încerca să te opresc, dacă aş şti neîndoielnic că fata Veselovei nu ţi-e soră...

— Minţi ! Minţi ! Piotr sări în picioare şi o luă la goană, oprindu-se lîngă gard, de unde strigă din nou : Minţi !

Nu-şi mai auzi însă glasul. Amuţise, răcnind peste măsură întîia oară.

— Atunci întreab-o chiar pe ea... pe Evdokia, stărui Grigori, apoi se opri nedumerit : spusese oare ce trebuia ?

— Am s-o întreb ! Să ştii c-am s-o întreb ! răspunse Piotr şi, fără să mai stea pe gînduri, o luă la goană spre casa Veselovei. Cîteva clipe după aceea, se opri în pragul uşii pe care o dăduse de perete năvalnic.

Polenka, cu faţa plînsă, era culcată pe pat. Maică-sa şedea pe scaun, lîngă pat, şi o mîngîia pe creştet, privind-o cu tristeţe. Cînd dădu cu ochii de Piotr, Evdokia tresări, dar îl întrebă liniştită :

— Ce-i cu tine ? Ce dai buzna ca un smintit ?...

— Ca un smintit ? Smintit ? strigă Piotr şi se rezemă vlăguit de uscior. Dumneata şi tata sînteţi în stare să scoateţi omul din minţi ! Sînteţi în stare !

— Petenka, cu ce m-am făcut eu vinovată ? întrebă Evdokia, neînţelegînd ce vrea să spună.

Piotr răsufla greu, pripit, trăgînd aerul în piept cu nesaţ.

— Ai de ce să te sminteşti ! E adevărat că ea... Înghiţi în sec, arătînd spre Polenka. Tata spune că ea... Acele vorbe îngrozitoare i se opriră însă în gît. Nu izbutea de loc să le zvîrle afară. În locul lor, strigă altceva : Ce a fost între dumneata şi tata în tinereţe ?

Evdokia se ridică încet de pe scaun, galbenă la faţă, şi se îndreptă de spate. Totuşi răspunse liniştită, fără grabă :

— Chiar de-ar fi fost ceva, Petenka, eşti prea tînăr ca să-mi pui asemenea întrebări...

— A, sînt tînăr... Va să zică, sînt tînăr ? Totu-i limpede !

— Ba nu-i nimic limpede pentru tine, prostuţule...

În loc de orice răspuns, Piotr dădu din mînă, lăsînd uşa deschisă, şi o luă la goană, pieri în întuneric.

Un sfert de ceas după aceea era în vagonul încăpător al tractoriştilor. Toţi se culcaseră de mult. Unul dintre ei se ridică pe jumătate de pe patul de lemn şi mormăi înciudat :

— Care naiba eşti acolo ? Mîine intru-n schimb cu noaptea-n cap şi nu pot să dorm...

Apoi îşi lăsă capul pe pernă şi începu numaidecît să sforăie.

Pentru orice împrejurare, Piotr avea în vagon un aşternut. Îl desfăcu, dar nu se culcă. Se aşeză pe pat, privind îndelung luminiţa unui tractor ce licărea în depărtare pe cîmp. Luminiţa pieri şi, după cîteva clipe, se ivi din nou plutind înapoi.

Acum, după ce se mai liniştise, gîndea : „Fără îndoială tata minte, nu-i adevărat că Polenka..." Numai amintirea cuvintelor îngrozitoare ale tatălui său îi stîrnea greaţă ; capul îi vuia, îi plesnea de durere. „Minte, fără îndoială că minte... Dar de ce s-a îngălbenit Evdokia Veselova ? Ei, să-i ia naiba pe toţi ! Nu mai dau pe acasă... şi nici în sat nu mă mai duc. Pînă vine iarna, stau în vagon, apoi plec la ferma S.M.T.-ului..."

Cînd ferestrele vagonului tractoriştilor, aburite în timpul nopţii, deveniră sinilii, Piotr se sculă. Cu toate că era încă prea devreme, se duse pe cîmp, într-acolo unde zărise luminiţa tractorului, ca să-şi schimbe tovarăşul.

În aceeaşi zi, seara tîrziu, Rakitin sosi la brigadă. Piotr observă că acesta îi aruncă o privire întunecată şi i se strînse inima de o presimţire rea

— Araţi ? întrebă Rakitin, aşezîndu-se pe un scăunel nevopsit, scîrţîitor. Unde-i şeful de brigadă ?

— E plecat la S.M.T., îi răspunse unul din tractorişti.

— Aşa, aşa... făcu Rakitin, bătînd toba cu degetele în cutia aparatului de radio de cîmp „Urojai" [1]. Şi, deodată, spuse fără nici o altă introducere : Borodin, află că eşti un cîrpaci ! Ştiai asta ?

Surprins de o asemenea învinuire, Piotr tăcea, cu totul uluit. Fără a-i mai aştepta răspunsul, Rakitin întrebă din nou :

— Ia spune-mi, drăguţule : de ce faci arătura la suprafaţă ?

— Cum adică, la suprafaţă ? A-a... O dată, mi s-a cam defectat tractorul, nu trăgea bine. A trebuit să ridic brăzdarele ceva mai sus.

— Dacă ari mai puţin adînc, cîştigi mai mult, se auzi un glas batjocoritor dintr-un colţ. Hantri [2] să fie, adîncimea nu-i obligatorie.

— Dar ce naiba vrei să facă colhozul cu hantrii tăi ? Calitatea, în primul rînd ! se răsti preşedintele, mînios, şi urmă ceva mai încet, mai calm : Iată, spunem cu toţii : trebuie să ridicăm colhozul. Da, trebuie : e drept. Dar, dragi tovarăşi, cum vine asta ? Cu o asemenea arătură, la anul ne alegem cu sacul gol !

— Tocmai asta spun şi eu. Borodin a vrut să aibă cît mai mulţi hantri. E tînăr, dar cu apucături bine cunoscute : leit tat-su, adăugă acelaşi glas gros din colţ.

— Tata n-are nici o legătură cu asta, ai înţeles ? strigă Piotr, aprinzîndu-se deodată. Şi hantrii... Auzi vorbă : „a vrut să aibă cît mai mulţi hantri". Comunicaţi la S.M.T. să nu mi se plătească tarlaua aceea.

— Aşa nu cîştigă colhozul nimic. Tot ce a fost stricat trebuie arat din nou, stărui Rakitin.

[1] „Recoltă".
[2] Hantru-unitate convenţională, aplicată la calcularea lucrărilor prestate de S.M.T.-uri (echivalentul a 1 ha de pămînt moale arat).

— Foarte bine. Am să ar din nou. Pe socoteala mea, răspunse Piotr mohorît. Şi întorcîndu-se stînjenit, ieşi repede afară.

Rezemat de peretele vagonului, ascultă îndelung glasurile înăbuşite ce se auzeau dinăuntru, dar nu putu să desluşească nimic. După cîtva timp, uşa scîrţîi şi Piotr gîndi că Rakitin plecase. Îi era însă ruşine să se întoarcă în vagon. Se îndepărtă de perete, îşi încheie toţi nasturii hainei şi o luă de-a dreptul peste arătură spre luminile satului ce licăreau în întuneric.

Se gîndea cu amărăciune la Rakitin, la taică-său. Ce voia taică-său ? Ce-i lipsea ? Dacă i-ar sta în putere, ar baga şi soarele în buzunar, nelăsîndu-l să lumineze decît pentru el şi numai în zilele de sărbători... Piotr privi descumpănit împrejur. Ajunsese pe uliţa satului, nu departe de casa Nastiei Timofeeva. Chenarele albe ale ferestrelor ei se zăreau limpede prin întuneric, iar Nastia parcă îl pîndea din poartă.

— Hai, fă-te-ncoace, drăguţule, nu-ţi fie frică ! îi strigă ea încetişor.

Piotr se apropie ascultător şi se aşeză pe lăvicioară, lîngă ea.

— Văd că trece cineva şi întoarce capul, parcă şi-a adus aminte de ceva. Şi m-am gîndit : ia să-l strig ! chicoti Nastia.

Între timp, se făcuse răcoare. Nastia avea o bundiţă nouă de pluş, care nu i se încheia la toţi nasturii pe pieptul dolofan, iar la cap era legată cu o băsmăluţă uşoară, de sub care îi scăpa părul greu, roşcat. Mirosea a parfum „1 Mai". În primăvară Piotr cumpărase şi el parfum din ăsta pentru Polenka, în ajunul sărbătorilor din mai.

— Vrei seminţe ? întrebă Nastia. Nu ? Atunci le ronţăi singură. Tu stai şi te uită !

Vorbea tare, rîzînd mereu cu poftă. Piotr se gîndea că o să-i audă cineva şi o să înceapă bîrfelile. Nu se

urni însă din loc, ci spuse, pe neaşteptate pentru el :

— Mi-a tras azi preşedintele un perdaf pentru c-am arat la suprafaţă. Şi se gîndi îndată : „Mi-am şi găsit cui să-mi împărtăşesc necazul. Ce-o fi cu mine ?"

— Şi te-ai muiat pe loc, nu ? Ha-ha ! Piotr nu răspunse, strîmbîndu-se de ciudă. Ei, nu-i lua în seamă. Mie nu numai Rakitin îmi trage perdafuri, trăncănea Nastia. În fiece zi se înfiinţează amîndoi la fermă, el şi Veselova, mă tot pisează c-o fi, c-o păţi, că sucită, că-n-vîrtită, că de ce dau vacile aşa de puţin lapte ? De ce nu sporeşte mulsul ? Eu le spun : le trebuie hrană mai bună, dar ei mă tot boscorodesc, zor nevoie că raţiile şi normele zilnice-s aşa şi pe dincolo. Zău, îmi vine să-mi iau lumea-n cap !

— Ei, am plecat, o întrerupse Piotr ridicîndu-se.

Nastia se sculă şi ea de pe lăvicioară şi, apropiindu-se de poartă, puse mîna pe clanţă. Lumina din ferestrele casei de pe partea cealaltă a uliţei se revărsa peste drum, cădea pe gardul scund şi aprindea reflexe albăstrii de promoroacă pe bundiţa de pluş a Nastiei. Ea se întoarse, făcu un pas spre el şi-l îmbie :

— Dacă vrei, hai înăuntru. Îţi dau un ceai cu dulceaţă. Rîse, apoi spuse din nou : Ori ţi-e frică ?

Piotr aruncă spre ea o privire piezişă : ochii ei umezi sclipeau în întunericul ceţos, chemîndu-l cutezător. Sînii mari, rotunzi, strînşi în bluza de stambă, îi tresăltau uşor. De sub bundiţa descheiată, adia ameţitor a trup curat de femeie.

— Ba nu mi-e frică. Şi nu vreau nici un ceai.

Pe neaşteptate, Nastia îi încolăci umerii cu braţele şi-i şopti cu înflăcărare la ureche :

— Hai cu mine, Petenka, drăguţule. Te iubesc, nu mai pot fără tine, poţi să mă şi omori...

Piotr voia să scape de ea... dar nu putea. Nastia se lipise de el. Aruncă o privire de-a lungul uliţei : ici, colo ferestrele erau luminate viu, dar luminile se stin-

geau una după alta. În urechi îi răsunau stăruitor vorbele Evdokiei Veselova: „Ești prea tînăr, Petenka, ca să-mi pui asemenea întrebări..."

...Era încă întuneric cînd Piotr plecă de la Nastia. Ea își aruncă broboada de lînă pe umerii durdulii și-l petrecu în tindă, unde zăbovi îndelung, silindu-se să tragă zăvorul. După ce izbuti să deschidă ușa, spuse în șoaptă, cu patimă:

— Petenka, poate că asta-i într-adevăr ursita noastră... Însoară-te cu mine, n-o să-ți pară rău...

— Lasă-mă să trec, răspunse Piotr încet și, ieșind pe scara joasă, fără parmaclîc, trînti cu putere ușa în urma lui.

4 Cu mînecile suflecate Viktor Tumanov trebăluia de zor la un aparat de radio vechi. Văzîndu-l pe Piotr, nu se miră; dădu aparatul la o parte și întinse mîna după țigări.

În clipa aceea, tatăl lui Viktor ieși din odaia de alături. Purta rubașcă neagră, încinsă cu o curelușă caucaziană.

— Noroc, aprigi fumători, le dădu el binețe vesel. Care face cinste cu o țigară?

— Eu nu fumez, răspunse Piotr.

— Bine faci, Pavel dădu din cap, luînd țigara întinsă de fiul lui. O să trăiești mai mult. Dar Vitka, uite, mă lămurește: cică fumatul ne-ar feri de șase boli. Dar nu spune de care anume. Fiindcă nu știe nici el — eu așa cred. Este? Ha, ha!

Și răvășind cu mîna părul fiului său, intră înapoi în odaia lui, rîzînd. Viktor își trecu degetele prin păr, își trase mînecile cămășii și se îndreptă spre ușă, făcîndu-i semn în tăcere și lui Piotr.

Soarele mare, rotund, plutea în zarea înnegurată. Se simțea o adiere răcoroasă. Piotr gîndi că peste noapte se va lăsa de-a binelea înghețul. Se opriră sub plopii aproape desfrunziți. Viktor se rezemă de unul din plopi, scoase pe gură un nor de fum și întrebă ironic, cu ciudă :

— Ei ?

— Ei, Vitka, e ușor să trăiești cînd ai un tată ca al tău, spuse Piotr cu jumătate de glas.

Privindu-l țintă, Viktor îl rugă :

— Hai, spune altceva, mai nou.

Piotr își dădea seama cu amărăciune că venise degeaba la Viktor, că acesta n-avea ce să-i spună, ce sfat să-i dea. „Crezi că-ți vreau răul ?" își aminti deodată cuvintele pe care le rostise cîndva Vitka. I se părea, însă, că nu fuseseră cîtuși de puțin spuse de el, ci de altcineva. El, Piotr, venise acum la acest altcineva, care nu mai era însă de față.

— Ei, am plecat, răspunse el, posomorît. Am trecut pe la tine, ca să te văd.

— Ba nu, acum stai, îl opri Viktor, apoi tăcu cîteva clipe, încercînd parcă să-și amintească ceva : Hai, povestește totul pe rînd.

— Dar n-am ce povesti..

— Cum adică, n-ai ? Ei, să zicem despre praftura pe care ți-a tras-o Rakitin, despre Nastia Timofeeva...

Mirat, Piotr lăsă brațele în jos. Voi să spună ceva, dar limba nu-l ascultă. Fără voia lui, se sperie, simțind cum îi tremurau degetele. Se uită la ele, încleștă pumnii și-i vîrî în buzunare. Oricît de ciudat s-ar fi părut. aceasta avu însă darul să-l liniștească. Zîmbi silit, vinovat. Întrebă încet :

— Dar de unde știi ?

— În privința arăturii la suprafață președintele a adus vorba la sediu. Înțelegi ? Cît despre Nastia... Deunăzi i-am adus un camion cu lemne. Le-a dat jos din mașină

cîntînd : „Din tot satul mi-e drag numai Petka Borodin şi el nu ţine decît la mine"...

— Frumoase vorbe, n-am ce zice, zise Piotr.

— O întreb : „Ce te tot lauzi în gura mare ? Petka iubeşte pe alta". Dar ea, mie : „Acuşica ne iubim amîndoi. Dragostea noastră-i fierbinte ca uncropul..." Ei, şi... pe scurt, mi-a povestit cum ai trecut pe lîngă casa ei, cum ai intrat la ea şi ai plecat în zori...

— Minciuni, tăgădui Piotr, deşi ştia că vorbele lui Viktor erau adevărul gol goluţ.

— I-am spus şi eu : minţi ! Da ea de colo : „Întreabă-l pe Petka". Iaca, te întreb. Va să zică minte, nu ?

Piotr dădu din mînă, se lăsă jos, pe pămîntul acoperit de un strat gros de frunze galbene, străvezii, şi se rezemă cu umărul de plop. Viktor îşi isprăvi ţigara şi scoase alta.

— Ei, cum e ? Ai fost la ea ?

— Am fost, mărturisi Piotr, încet, sfios. După o vreme se ridică de jos, privind cerul care începuse să se întunece.

Viktor îi puse mîna pe umăr. Piotr întoarse încet capul spre el. Acum avea înaintea lui pe acel Viktor, singurul lui prieten, care înţelegea totul, la care venise după sfat. Îşi lăsă capul în piept, aşteptînd întrebările. Îi era greu să înceapă singur. De altfel, nici nu ştia cu ce să înceapă.

Viktor îl întrebă cu blîndeţe :

— Ia spune : ce nevoie ai tu de toate astea ?

— Nu ştiu. Nu pot să răspund. Nici de ce am arat la suprafaţă, nici asta n-o ştiu. Adăugă : Doar îmi place să muncesc.

Soarele asfinţise de mult, şi acum întunericul pogora peste case, peste pomi, învăluindu-i pe nesimţite. Curînd începu însă să se împrăştie, de parcă ziua ar fi uitat ceva pe pămînt şi făcea cale întoarsă. Crengile pomilor se iviră din întuneric, ca pe o fotografie

în curs de developare; un acoperiş de scînduri noi de pe partea cealaltă a uliţei luci stins. Piotr înţelese: răsărise luna.

— Petea, sînt un prost sfătuitor. Un lucru însă e limpede pentru mine. Spuneai că eşti în stare să-l legi la gard pe tat-tu. Eşti, dar nu îndrăzneşti. Ba mai mult chiar: el te-a legat la gard pe tine. De mult. Acu nu mai ai ce face. Trebuie să tai în carne vie! Şi asta doare!

— Cum adică, ce să fac?

— Aşa, să-ţi smulgi totul din tine, din răsputeri, fără îndurare. Înainte de toate, să te duci la Polenka şi să-i mărturiseşti totul, pe şleau. Mai ales despre Nastia.

— Vai, ce vorbeşti! strigă Piotr speriat, sărind în picioare.

— Da tu ce credeai? întrebă Viktor, ridicînd uşor glasul. Am spus doar: o să fie dureros. Hai, stai jos! Altă ieşire n-ai. Dacă te iartă Polenka, o să ai parte de fericire, o să se isprăvească cu singurătatea ta. O dată pentru totdeauna. Înţelegi? Atunci o să poţi veni şi pe la noi...

Piotr răsuflă adînc, zgomotos:

— Dar cum rămîne cu...

— Cu taică-tău? Aici, fraţioare, habar n-am. Ce să zic?! Greu o să-ţi fie să scapi de povara asta. Dar, dacă n-o faci, o să umbli şi mai departe prin sat ca bătut cu leuca-n cap...

Viktor tot păşea de colo, colo prin faţa lui Piotr. Se opri o clipă, trăgînd cu urechea, apoi îşi reluă plimbarea.

— Credeam că, dacă o să munceşti, o să-ţi dai seama pe ce lume te afli, o să-ţi fie capul mai limpede. Tu însă ai făcut-o de oaie... Cum ţi-a trecut prin minte aşa ceva? Dacă tractorul nu mergea cum se cade, trebuia să...

— Am arat din nou, răspunse Piotr grăbit.

— Ai arat din nou... Viktor zîmbi. Fireşte, e bine. Dar să mai ari şi altceva. Uită-te îndărăt la toate greşelile tale, şi apoi, cu tot curajul, treci cu tractorul peste ele! Şi coboară brăzdarele cît mai jos, ca să ari adînc de tot. Atunci, ogorul tău o să fie curat, fără nici o buruiană. O să vezi şi tu, şi o să fii mulţumit...

Piotr rămase îndelung pe gînduri. Apoi îşi trecu mîna peste lada pe care şedea. Voia să întrebe: „Am auzit că te-au ales secretar de Comsomol?" Dar în loc de aceasta, spuse:

— Stupi?

— Da, stupi. Tata vrea să facă o prisacă.

— A-a... Ei, am plecat.

Luna plină îşi revărsa peste sat razele aurii. În lumina ei, toate casele proaspăt spălate de ploaie păreau noi. Parcă se scurgea încă apa de pe ele, întinzîndu-se în pete negre de-a curmezişul uliţii pe care Piotr păşea fără grabă. Era linişte, răcoare, mirosea a umezeală. Ar fi vrut ca această linişte să nu înceteze niciodată...

„Ară şi altceva..." Piotr se uită îndărăt, cu toate că nu mai putea să vadă căsuţa Tumanovilor. „Ei? De ce nu?" gîndi el zîmbind.

Se întoarse în vagon şi adormi cu un simţămînt de uşurare.

...În vis se făcea că taică-său păşea greu de colo, colo prin vagon. Veni la patul lui, îşi scărpină, ca de obicei, faţa cu toate cele cinci degete, rînjind:

„Ei, cît te-a costat aratul din nou?"

„De unde pot să ştiu? O să mi se scadă atîta cît trebuie".

„Ha-alal muncitor! rosti taică-său tărăgănat, de parcă ar fi căscat. Mai stătu o vreme lîngă el, apoi adăugă: Fără tată, o să crăpi de foame. O să-ţi crape

și Polenka Veselova, soră-ta. Asta și din pricină că te-ai dat la Nastka..."

Piotr țipă și se trezi. Afară stăruia o noapte adîncă, liniștită. Simțămîntul luminos, de ușurare, pierise. Stătu toropit pînă dimineața, cu ochii deschiși. Se gîndea mereu și mereu la același lucru: pînă unde ajunsese taică-său, dacă se hotărîse să facă un asemenea lucru!"

5

Cîteva zile în șir, Grigori Borodin nu scăpă nici o vorbă. Dacă, pe vremuri, se mai rădea din cînd în cînd, acum n-o mai făcea de loc — umbla nebărbierit, cu obrazul năpădit de peri gălbui-murdari. Seara, ședea la fereastră, ca și taică-său pe vremuri, privind lacul într-un singur punct, pînă se întuneca de tot. Anisia pășea cu băgare de seamă pe dușumele, parcă i-ar fi fost frică să nu trezească din somn pe cineva. În cele din urmă, spuse însă:

— Ia uită-te în oglindă cum ai ajuns... Galben, slăbit, ca un mort...

— Ca un mort, o îngînă Grigori. Adevărat. Și ochii lui sticliră așa fel, încît Anisia se temu de-a binelea că nu mai era în toate mințile.

El se întoarse din nou la fereastră și privi îndelung spre plopul desfrunzit. Era oarecum ciudat plopul acela. Primăvara, se îmbrăca în verdeață mai tîrziu decît toți ceilalți, cu niște frunzulițe firave, zbîrcite. Toamna îl năpădea rugina înaintea tuturor — chiar cel dintîi vînt îi smulgea toate frunzele veștede, și plopul își legăna jalnic în fața ferestrei crengile negre. Privindu-l, Grigori se gîndea că, pe cît se părea, acel plop nici nu-și fremătase vreodată frunzișul, ca semenii lui. „Ei, ți-a sunat și ție ceasul pedepsei... auzea el glasul Anisiei, deși ea tăcea. Ai să plătești pentru toată viața ta neagră, pentru lacrimile mele, pentru că l-ai frînt pe

Petka..." Fiecare cuvînt era un cui înroşit în foc pe care i-l înfigea cineva în cap. „Dar de ce o fi neagră viaţa mea? se întreba Grigori. Ce rău am făcut oamenilor? Păi, dacă mi se puneau mereu de-a curmezişul drumului..."

— Culcă-te, e tîrziu, auzi el glasul Anisiei.

— Ai? Se dezmetici şi-şi dădu capul pe spate. Petka a venit?

— Nu, n-a venit, răspunse Anisia oftînd.

Grigori se zvîrcoli în pat toată noaptea şi se sculă îndată ce începu să se crape de ziuă. Primele lui cuvinte fură:

— Petka a venit?

— Nu...

Pe cînd se ducea la lucru, gîndea buimac: „A plecat! A plecat pentru totdeauna din casă! Tot mi l-au luat..."

...Colhoznicii aduceau înapoi grîul uscat. Grigori îi trimitea pe toţi la cantaragiu. Doar atunci cînd Polenka aduse şase saci, el îşi dezlipi buzele şi spuse scurt:

— Să mai aduceţi patru.

— Care patru? Doar am luat numai şase.

— Ai iscălit de primire pentru zece! Nu mai vorbi aiurea. Dacă nu-i aduceţi pînă seara, îi spui preşedintelui. Şi întoarse capul.

Seara veni la sediul conducerii colhozului şi puse pe masa preşedintelui caietul soios, cu pete gălbui:

— Cei care au luat grîul ca să-l usuce l-au adus înapoi.

— E vreo lipsă? întrebă Rakitin, frunzărind caietul. Unele file, udate pesemne de ploaie, acum, fiind uscate, foşneau sec şi se rupeau. Era greu să descifreze multe dintre însemnările făcute cu creionul chimic.

Grigori ridică din umeri:

— Eu nu-s cantaragiu. Întreabă-l pe el.

Cantaragiul, care se afla de faţă, spuse:

— Facem un scăzămînt de uscare, potrivit cu rînduiala socotitorului. Îndeobşte, parcă ar fi cum trebuie, se potriveşte...

— Atît numai că Veselovele n-au adus patru saci.

— De ce?

— Zic că nu i-au luat.

— Ce, ce? Rakitin se ridică o clipă de la masă. Ce tot îndrugi? N-au adus patru saci?

— Credeam c-au să aibă obraz, rînji Grigori. Ai încredere în oameni, iar ei... Încolo, descurcaţi-vă singuri. Şi ieşi pe uşă.

* *

Trecu o zi, trecură două. Seara cînd venea de la lucru şi dimineaţa cînd se scula din pat, Grigori o întreba pe Anisia unul şi acelaşi lucru:

— Petka n-a venit?

— Dar ce, e plecat peste nouă mări şi nouă ţări? răspunse o dată Anisia, pierzîndu-şi răbdarea. Pînă la vagon e o verstă şi jumătate. Du-te după el, dacă ţi-e atîta dor...

„Într-adevăr, să ştii c-o să trebuiască să mă duc, o să trebuiască..." îşi tot zicea apoi Grigori în gînd.

La arie, lumea îl ocolea ca şi pînă atunci. Cînd îl vedeau apropiindu-se printre mormanele de grîu, oamenii tăceau. Altădată, doar ar fi zîmbit cu dispreţ; acum încă încleşta dinţii, atît de aprig, încît vedea stele verzi. Gînduri deznădăjduite îi roiau prin creier: „Nu vor să mă bage-n seamă! Parcă n-aş fi om..."

Scos din sărite tot de gîndurile lui, într-o zi se opri în mijlocul ariei şi strigă:

— Şi eu vă scuip în obraz! Pe toţi vă scuip în obraz! Aţi înţeles?!

Colhoznicii, uluiţi, încremeniră, munca fu întreruptă o clipă.

— Dar ce ai ? întrebă cantaragiul, apropiindu-se cu teamă de Borodin. Fără să-i răspundă, Grigori se lăsă pe o grămadă de fîn.

— Ia vezi dacă nu trebuie dus la spital, îi spuse cantaragiului unul dintre colhoznici.

— La spital ? întrebă Borodin, ridicînd capul. Nu, am un fiu, un fiu !...

Se ridică de jos și plecă spre sat. Nimeni nu înțelese ce legătură avea purtarea aceasta cu fiu-său.

În ziua aceea nu se mai ivi pe la arie. Seara se duse la grajd. Cînd se întunecă de-a binelea, sosi Rakitin, sări jos din brișcă și-i strigă lui Kalughin :

— Avdei Miheici, deshamă calul, te rog. Dînd cu ochii de Borodin, se întoarse spre el : Viu de la arie. Ce poznă ai făcut acolo ? De ce n-ai fost după prînz la muncă ?

— Locul meu e aici, la grajd, răspunse Borodin posomorît.

— Ce, ți-ai pierdut mințile într-adevăr ?

— Crede ce vrei ! strigă Grigori. Deodată, îi tremură ceva în glas și spuse rugător : Te rog, în numele lui Hristos, lasă-mă să stau aici ! Poți să-l iei și pe Avdei. Poate o să-mi treacă aici... lîngă cai...

— Ei bine, rămîi, încuviință Rakitin, mirat mai puțin de rugămintea lui Borodin cît de glasul lui tînguitor, implorator. Fără să vrea își aduse aminte de Piotr pe care, cu cîteva zile mai înainte, îl întîlnise el și cu Tumanov. Gîndi cu îngrijorare : „Și ăla fuge de oameni. Trebuie să-i vorbesc mîine flăcăului, deschis". Apoi urmă, privindu-l pătrunzător pe Grigori, drept în față : Ce spuneai de Veselove — că n-ar fi dat înapoi tot grîul — e o minciună, Borodin.

Grigori zîmbi acru :

— Păi, n-a iscălit Polka în fața ta, pentru zece saci ?

— Pentru zece saci oare? Caietul a fost udat, însemnările s-au amestecat unele cu altele, aşa că nu poţi să le mai desluşeşti.

— Las' că ţiu eu minte pentru cîţi saci a iscălit. Dar au adus şase, şi i-a luat cantaragiul în primire. Încolo, treaba mea e să raportez totul cinstit... aşa cum se cuvine... iar tu... Dacă vrei, n-ai decît să acoperi hoţii.

Rakitin se îngălbeni de mînie, dar se stăpîni. Întrebă cu glas liniştit, domol:

— Dar de ce s-a udat caietul în halul acela?

— A plouat.

— A plouat? Şi n-ai putut să-l fereşti de ploaie? Ei, bine, Grigori, ţine minte un lucru: n-o să te lăsăm să arunci cu noroi în Evdokia. O să trimitem caietul la procuratura raionului, pentru expertiză. Acolo o să se vadă cine a iscălit şi pentru cît. Atunci o să te tragem la răspundere pentru calomnie. Şi ştii? Cu toată străşnicia... De ce te-ai îngălbenit?

— N-ai decît să-l trimiţi... Cine s-a îngălbenit? Trimite-l sănătos!

Deşi Borodin striga cu ciudă, Rakitin simţea în glasul lui un fior de teamă, de nesiguranţă, şi zîmbi uşurat, fără ca Grigori să bage de seamă. Ieşi din grajd fără a mai spune ceva.

Borodin se urcă în brişcă şi, lăsîndu-şi picioarele în jos pe marginea ei, privea cum bătrînul Avdei deshăma calul — privea cu atîta luare-aminte, de parcă n-ar mai fi văzut niciodată aşa ceva. Apoi sări jos şi porni peste cîmp, spre vagonul tractoriştilor.

Piotr şedea la cină afară, la lumina unui felinar, pus pe o masă înjghebată la repezeală. Nu se întoarse la zgomotul paşilor, crezînd că era vreunul dintre tractorişti care ieşise din schimb. Grigori se opri aproape de el, sub un mesteacăn, rezemîndu-se cu mîna de trunchiul lui subţire, care se legăna.

— Eu sînt, Petea, spuse încet, văzînd că Piotr nu se întoarce. Piotr sări în sus şi se agăţă de marginea mesei, cît pe ce să răstoarne felinarul.

— Matale eşti ? Ce vrei ? strigă el.

— Am venit după tine... Doar... doar avem o casă... Stăteau tăcuţi, faţă-n faţă. Mergi ? îl rugă Grigori.

Piotr se miră : taică-său nu poruncea ca totdeauna, ci se ruga ; glasul lui nu era aspru, hotărît, ci oarecum moale, plîngăreţ.

— Nu merg, răspunse el.

Tocmai de un astfel de răspuns se temea Grigori, deşi presimţea că întocmai aşa va răspunde băiatul. Bătrînul cuprinse şi mai tare mesteacănul, apoi se apropie şi se aşeză pe bancă, cu spatele la masă :

— Ce, te-ai supărat atunci... cînd am vorbit despre fata Veselovei ? Nu-i adevărat ce-am spus, trebuia să-ţi dai seama şi singur de asta. Nu mai ştiam cum să te îndepărtez de ea...

Piotr se clătină pe picioare, făcu un pas spre taică-său şi strigă :

— Ce mi-ai făcut ? Ai frînt, ai sfărîmat totul în mine !

— Ţi-am spus de mult că şi ei, Veselovii, mi-au sfărîmat viaţa...

Grigori şedea cu coatele sprijinite pe genunchi, cu capul în piept. Spinarea lui încovoiată arunca departe pe pămînt o umbră uriaşă, diformă. Fără să spună o vorbă, cu gîndul în altă parte, Piotr împinse felinarul mai departe, ca să nu-l răstoarne printr-o mişcare greşită, ori, poate, pentru ca umbra hîdă a tatălui său să se scurteze, să piară de pe pămînt.

— Ţi-au sfărîmat-o ? repetă Piotr. În ce chip ?

— Parcă poţi tu să înţelegi ?

Felinarul cu gaz ardea, sfîrîind uşor, filînd cînd şi cînd. Atunci mesteacănul firav, pe jumătate luminat, bidonul din tablă zincată plin cu apă, prins de el, şi că-

ruța cu butoaie de benzină goale parcă zvîcneau, făceau un salt înainte, apoi țîșneau înapoi.

— Așadară, nu mergi acasă? întrebă din nou Grigori, mîhnit.

— Nu merg...

Grigori rămase cîteva clipe tăcut, apoi își întoarse încet privirile spre Piotr. În lumina firavă a felinarului, ceva subțirel sclipi în mustața lui Grigori, poate o lacrimă prelinsă prin ea. Rosti aproape în șoaptă:

— Va să zică, și tu îmi întorci... spatele? Și, deodată, căzu în genunchi, se tîrî la picioarele fiului său, cu mîinile întinse spre el: Petenka, fecioreșule! Nimic nu mi-a mai rămas, nimic, în afară de tine... Mi-au răpit tot, tot... Petenka, fie-ți milă de taică-tău... Fie-ți milă, pentru dumnezeu...

Se tîra la picioarele lui Piotr, iar acesta se dădea îndărăt, fără să-i înțeleagă bolboroseala.

— Nu te apropia! strigă el deodată, fără să vrea.

Acest strigăt despică asemenea unui fulger toată viața lui Grigori, de la un capăt la altul: iat-o pe Duniașka, lîngă ușă, iar el, tot în genunchi, întinzînd rugător brațele spre ea...

— Nu te apropia!

Așadar, nu se schimbase nimic în cei treizeci de ani care trecuseră. Tot în genunchi ședea și atunci, cu brațele întinse spre Duniașka. Ea îi zvîrlise în obraz: „Nu te apropia!" Iar acum îi strigase la fel fiul, fiul lui...

Grigori se ridică, clătinîndu-se pe picioare, își șterse obrazul cu mîneca, făcu doi pași într-o parte și deodată se întoarse.

— Blestemat! Blestemat să fii!

Strigătul lui deznădăjduit șuieră spre cerul rece:

— ...să fi-ii!...

Grigori nu mai ţinea minte cum se tîrîse pînă acasă, cum, fără să-şi scoată cizmele, se prăbuşise pe pat, cu faţa în jos. După cîtăva vreme, simţise că perna se udase de tot. O zvîrli cît colo. Anisia intră tiptil din bucătărie, ridică perna şi rămase puţin lîngă bărbatul ei, oftînd.

— Dezbracă-te măcar, spuse ea cu fereală. Să-ţi ajut să scoţi cizmele.

Grigori nu răspunse. Zăcu nemişcat toată noaptea. Abia spre ziuă, se întoarse cu faţa la perete.

Dimineaţa, Anisia intră din nou în odaie şi se apucă să frece duşumelele cu o cîrpă udă. Picioarele lui Grigori, în cizmele murdare, ieşeau în afara patului. Anisia se temea să nu se pomenească pe neaşteptate cu o lovitură de picior în obraz, aşa că un peticuţ de podea, lîngă pat, rămase nespălat.

...Spre seară, Grigori se gîndi deodată : dacă se va duce din nou la Piotr şi-l va ruga să se întoarcă acasă, poate, de data aceasta, va veni. Aştepta cu nerăbdare să se întunece. „Să nu mă vadă Anisia... să nu ghicească unde mă duc..." îşi zicea el.

Alese o clipă potrivită, cînd Anisia se duse să îngrijească vitele pentru noapte, şi se strecură afară.

Apropiindu-se de vagonul tractoriştilor, Grigori se aştepta să-l vadă pe Piotr cinînd singur, ca şi în ajun. Nu era însă nimeni lîngă vagon. Lîngă mesteacănul firav de care se sprijinise în ajun era legat un cal înhămat la o brişcă. „E al preşedintelui !" îşi zise Grigori, simţind un junghi în inimă. Se opri în loc fără să vrea. În clipa aceea, Rakitin ieşi din vagon, aplecîndu-se uşor. Grigori se îndepărtă în întuneric.

Piotr ară ogorul de toamnă pînă noaptea tîrziu. Era o zăpuşeală cumplită. O raţă sălbatică, rătăcită de cîr-

dul ei, măcăia în stufărişul de pe malul rîuleţului din apropiere.

Piotr opri tractorul. Ajutorul de la plug plecă numaidecît spre vagon, dar Piotr stinse farurile şi rămase îndelung în cabină, în întunericul adînc, ascultînd măcăitul tînguitor al raţei, auzind în gînd strigătul din ajun al tatălui său : „Blestemat să fi-ii !“

Cînd se apropie de vagon, îl zări pe Rakitin. Preşedintele stătea lîngă uşa prin care felinarul cu gaz strecura afară o rază firavă de lumină, silindu-se să împrăştie cît de cît bezna. Rakitin avea în picioare cizme de pînză cauciucată, scîlciate, şi purta o scurtă îmblănită uşoară şi o şapcă de postav ponosită.

Piotr se gîndi cu ciudă : „Iar o să mă dojenească pentru arătura la suprafaţă. N-are decit să se ducă pe cîmp şi să controleze...“

— Noroc, Piotr, îi dădu bineţe Rakitin cel dintîi, dar Piotr, în loc de salut, răspunse :

— Am arat totul din nou de mult... aproape la patruzeci de centimetri... Controlează...

— La ce să mai controlez ? Te cred pe cuvînt. Piotr se uită pătrunzător la Rakitin şi dădu să intre în vagon, dar preşedintele îl opri : La drept vorbind, am venit încoace fiindcă am o treabă cu tine. Ia hai mai încolo.

Ceva mai departe de vagon se afla o grămadă de vreascuri tăiate pentru nevoile bucătăriei. Se aşezară pe ea.

— Spune verde ce vrei de la mine, îl întrebă Piotr, posomorît.

— Am să-ţi spun, de bună seamă. Tocmai d-aia am venit, ca să vorbim pe şleau. Ia zi, prietene, cam ce se petrece la voi în casă ?

Piotr dădu capul pe spate, zîmbind cu răceală :

— Da ce te priveşte pe dumneata ?

— Ascultă, Piotr, ești de pe acum bărbat în toată firea. Ia nu te mai prosti, răspunse Rakitin cu asprime. O dată ce te întreb, înseamnă că nu-mi arde de glume. Hai, spune.

— Ce se petrece? întrebă Piotr mohorît. De unde să știu? N-am fost de mult pe acasă, nu vreau să mă mai duc pe acolo. Nu pot! Înghiți în sec și adăugă: Curînd... curînd am să plec pentru totdeauna de aici. Doar de mama...

Rakitin întrebă grav, preocupat:

— Pleci împreună cu Polenka Veselova?

— Da de unde... de unde știi dumneata despre asta? strigă Piotr sărind în sus.

Rakitin își aprinse țigara pe îndelete și începu să pufăie în întuneric. Piotr călca pe loc alături de el, neștiind ce să facă. În cele din urmă, președintele spuse:

— Șezi, Petea. De ce te frămînți așa? Piotr se așeză lîngă el, ascultător. Ești obosit, nu? întrebă Rakitin din nou. Adineaori ți-am controlat arătura. Ai arat foarte bine.

— Păi, eu, Tihon Semionovici... eu vreau totdeauna să iasă lucrul cît se poate de bine. Atunci, pe tarlaua aia... nici eu nu știu... Și el tăcu tulburat.

— Iaca, ai găsit despre ce să vorbești din nou, spuse Rakitin blajin.

Tăcură îndelung. Piotr asculta sunetele ce se auzeau în întuneric. Deodată, răsună iar dinspre rîuleț măcăitul tînguitor al raței. Pe neașteptate pentru el însuși, spuse:

— Auzi cum măcăie în stufăriș o rață rătăcită de cîrd? Uite, așa m-am rătăcit și eu... de oameni. Cînd? Nu știu. Dar acum încep să-mi dau seama: m-am rătăcit de toată lumea. De ce s-a întîmplat așa? Altădată, mi-era frică de taică-meu: mă bătea cu cruzime. E un

om rău la inimă. Şi acum... Uite, mă întrebi ce se petrece la noi în casă ? Nu pot să-mi dau seama...

Piotr vorbea tulburat, cam fără şir. Rakitin nu-l întrerupea, nu-l descosea. Încet-încet, Piotr se linişti şi începu să vorbească mai domol. Nici nu-şi dădu seama cum povesti totul : despre prietenia lui cu Polenka din anii copilăriei şi despre armonică ; despre dragostea lor ; despre Nastia Timofeeva ; despre cea din urmă întîlnire cu Vitka ; despre discuţia cu taică-său din ajun.

— Asta-i tot, încheie el. Vitka zice să ar pînă-n străfund din nou. Dar cum ?

Rakitin tăcea. Piotr ascultă din nou şi poate fiindcă nu mai auzi ţipătul tînguitor al raţei, ori din altă pricină, se simţi ceva mai uşurat. Aştepta cu răbdare ca Rakitin să spună ceva.

— Mă întrebi cum ? răspunse preşedintele, în cele din urmă. După părerea mea, ai şi început să-ţi ari din nou ogorul, şi tocmai de acolo de unde trebuia. Nu te sfătuiesc să pleci nicăieri. Eu, în locul tău, m-aş muta la Veselova. Dar, înainte de toate, trebuie să-i mărturiseşti Polenkăi totul despre Nastia. Viktor ţi-a dat un sfat înţelept.

— Nu pot... Piotr dădu din mîini, speriat.

— Trebuie să poţi, dragul meu, trebuie neapărat. Dacă nu găseşti în tine atîta hotărîre ca să-i mărturiseşti totul, înseamnă că eşti un om pierdut. Atunci mai bine pleacă. N-o să-i pară rău nimănui de tine.

Glasul lui Rakitin suna acum aspru, şi Piotr se mustra pentru sinceritatea cu care i se destăinuise. La ce bun ? Era oare de vreun folos ? Îşi ridică privirile. Pînă atunci cerul fusese senin, şi stelele licăreau viu pe el. Acum, însă, era învăluit de negură. Pe alocuri, rămăseseră fîşii cenuşii învălmăşite parcă, împroşcate cu bidineaua. Printre ele, stelele, triste, licăreau stins.

— Nu, nu pot, spuse el din nou şi-şi lăsă capul în piept. Acum, tot mai am măcar o nădejde : mă duc la

Polenka şi... rămîn la ea. Dar dacă îi spun totul, o să mă alunge, o să mă gonească pentru totdeauna. Ce mă fac atunci ?

— Păi, mai devreme ori mai tîrziu, tot o să afle, stărui Rakitin cu răbdare. Ei, atunci o să te alunge negreşit. La asta te-ai gîndit ?

Piotr tăcea. Îşi strîngea capul în palme, legănîndu-se uşor încolo şi încoace. Jalea aceasta începu să-l irite pe Rakitin. Se ridică aprins, dar se aşeză numaidecît la loc.

— Aşadar, n-o iubeşti. Ei, atunci, fireşte, la ce bun să-i spui... Piotr ridică brusc capul. Fără îndoială, n-o iubeşti. Nu te porţi aşa cu o iubită, urmă Rakitin cu aprindere. Înseamnă că nici n-ai de ce să pleci din casa ta. Înseamnă c-o să te prăpădeşti, c-o să te strivească taică-tău cu desăvîrşire, o să frîngă omul din tine, o să facă din tine o fiinţă de nimic, o otreapă...

— Aşa-a ! strigă deodată cineva din apropiere.

Piotr şi Rakitin se întoarseră în acelaşi timp spre locul de unde se auzise glasul şi se ridicară în picioare. La zece paşi de ei, Grigori, cu mîinile în buzunare, îl privea ţintă pe preşedinte, cu ochii lui mici, în care ardeau flăcări gălbui.

— Aşa ! Va să zică îmi răpiţi şi fiul ? spuse din nou Grigori şi sări la Rakitin, vrînd să-l apuce de reverele scurtei îmblănite.

Fără a se tulbura, preşedintele făcu un pas înapoi, rostind poruncitor :

— Jos mîinile !

— Ţi-ai luat-o în cap, ţi-ai luat-o !... strigă Grigori, înăbuşindu-se. M-aţi prădat, secăturilor ! Petka !...

Piotr se uita înspăimîntat la Rakitin.

— De Piotr să nu te mai atingi. Altfel... spuse acesta.

— Ce „altfel" ? Vrei să mă sperii ? Şi deodată, înfricoşat şi el de glasul lui, dar nemaiavînd puteri să se stăpînească, zbieră : Norocul tău, Tihon, că atunci... am

aruncat puşca în baltă. Că nu m-a lăsat inima... că te-am întors de pe cărare...

— Ce puşcă ? Ce cărare ? întrebă Rakitin, neînţelegînd ce vrea să spună.

— Cărarea din Văgăuna Lupului. A Lupului... Şi, deodată, ridicînd pumnii atît de înfiorători altădată, îi scutură năprasnic şi începu să urle : O-o-o-u !...

Urletul lui se mistuia în liniştea nopţii. Ca şi în ajun, Grigori Borodin o luase la goană spre sat.

Capitolul V

1 — Ei, ce se aude, Petea ? întrebă Rakitin, la cîteva zile după cele petrecute.

— În ce privinţă ? întrebă la rîndu-i tînărul Borodin.

— Ai fost la Polenka ?

Piotr se uită la preşedinte, roşi, tăcu o clipă, apoi răspunse foarte încet, dar cu tărie :

— Azi, Tihon Semionovici. Azi, mă duc neapărat.

Rakitin zîmbi, îi strînse mîna şi plecă. Piotr simţi abia atunci deosebit de ascuţit, de real, că trebuia să se ducă.

Seara, după ce termină lucrul, se spălă sub bidonul prins de mesteacănul strîmb şi o luă spre sat.

Dinspre pădurea amuţită plutea încet o negură cenuşie. În depărtare se iviră casele din sat şi, deasupra lor, coroanele rămuroase ale plopilor desfrunziţi. În adumbrirea amurgului, din ce în ce mai adîncă, liniile limpezi se împîcleau însă tot mai mult, de parcă nu

s-ar fi apropiat de sat, ci acesta s-ar fi îndepărtat pe măsură ce înainta spre el.

În clipele acelea, Piotr nu voia să treacă prin fața casei Nastiei Timofeeva. Cu puțin înainte de a ajunge la marginea satului, o luă la dreapta, spre lacul care plescăia alene, greoi în dosul pinilor scunzi.

Odinioară, el și Polenka rătăceau prin aceste locuri, în serile liniștite, umede. Adeseori ședeau tăcuți acolo, pe mal. Pe vremea aceea, el ar fi vrut să săvîrșească o faptă neobișnuită pentru ca Polenka să rămînă mută de admirație. Și se simțea în stare de o asemenea faptă. Deodată se opri : pe malul lacului ședea cineva cu spatele spre el. În prima clipă, Piotr nu-și putu da seama cine era. Se gîndi speriat : „Nu cumva o fi Polenka ?" Inima i se prăvăli parcă o clipă în gol, apoi începu să-i zvîcnească năvalnic.

Auzind zgomotul pașilor, Polenka întoarse capul spre el. Piotr nu putu să vadă în întuneric că avea ochii plînși. Fata se grăbi să se ridice și se îndepărtă cîțiva pași, dar, o clipă după aceea, se opri în loc, ca pironită, apoi se așeză pe piatră.

Piotr se lăsă alături de ea, privind în tăcere lacul. Stelele se oglindeau în unde, săltînd ici, colo, în adîncul negru, ca niște licurici rari.

— Polenka, tu... eu... începu Piotr, dar tăcu îndată.

— Ce vrei ? întrebă fata încetișor.

Abia acum își dădu seama că ea plîngea. Dar nu acest lucru îl miră ; se miră, se sperie de altceva — ea îi răspunsese cu glas străin, rece, obosit.

— Treceam... și te-am văzut... bîigui Piotr. Deodată fata începu să plîngă amarnic, în hohote. Ce ai, Polenka ? o întrebă Piotr, descumpănit.

— N-am oprit nimic, nimic, murmură Polenka, lăsîndu-și capul pe genunchi. Toate-s minciuni. S-a răz-

bunat fiindcă ne urăşte. O, doamne, cu ce ne-am făcut vinovate faţă de el?

Piotr se zăpăci şi mai tare. Privi în întunericul din jurul lui, neînţelegînd nimic, apoi încercă să-i ridice capul.

— Cine vă urăşte? Ce n-aţi oprit? Lămureşte-mă odată...

— Am uscat grîu... şase saci. Iar tatăl tău zice că am luat zece. Au chemat-o pe mama la sediu...

Piotr tăcea, silindu-se să înţeleagă ce se întîmplase.

— Degeaba plîngi... îi spuse el, şovăielnic. Hai, sfîrşeşte. Fireşte că... că n-aţi oprit...

Stelele se aprindeau pe cer tot mai numeroase. Lacul începu să pară un foc uriaş. Licuricii din apa neagră jucau tot mai viu, undele se înteţeau.

— Se stîrneşte vîntul, spuse Piotr.

Aceste din urmă cuvinte parcă o liniştiră pe Polenka. Ea îşi dădu capul pe spate, oftînd adînc de mai multe ori.

— Ce ne facem?

— Cum? întrebă Piotr.

— Am da grîul, dar acum n-avem.

— Se poate cumpăra, răspunse Piotr, fără să-şi dea seama, cu gîndurile la ale lui.

Polenka se întoarse spre el şi, la lumina stelelor, Piotr îi văzu ochii larg deschişi. Nu putu să înţeleagă ce era mai mult în ei: mirare, spaimă ori, poate, dispreţ. Înţelese doar că, fără să se gîndească, spusese ceva jignitor, groaznic. O vedea pe Polenka, dar totodată simţea că ea nu mai era alături de el. Tocmai atunci însă ar fi vrut să fie lîngă el, cu capul pe genunchii lui, ca altădată. Se înspăimîntă la gîndul că, în clipa aceea, pierdea ceva nespus de însemnat, de scump, atît de scump, încît de acum înainte nici nu va mai putea trăi fără el.

Capul îi vuia. Auzi cum cineva rostea cu glasul lui aceste vorbe fără şir :

— Eu, Polenka... voiam să spun... Te cred, Polenka... Eu, fără să mă gîndesc...

Părea că ea nu-i auzea bolboroseala. Se ridică tăcută şi porni încetişor spre sat, cu capul în piept. O ajunse din urmă şi o luă de mînă. Ea şi-o trase, şoptind abia auzit :

— Pleacă...

Şi-şi văzu de drum.

Piotr se ţinea după ea. O apucă din nou de mînă, neştiind cum s-o oprească altfel.

— Polenka, dau fuga pînă acasă şi-mi schimb hainele. Pe urmă, te aştept pe mal. Vii ? Doar n-am vrut să te jignesc. Nu mi-am dat seama ce spun, n-am înţeles despre ce e vorba şi am aruncat, aşa, o vorbă. Spune, vii ? Doar vream... Doar azi am să-ţi spun ceva. Să-ţi spun nişte lucruri... de mare însemnătate. Şi pentru tine, dar, mai ales, pentru mine...

Polenka îşi trase mîna în tăcere şi se îndepărtă.

Piotr, ca frînt de oboseală, se rezemă de un gard de nuiele. De acolo auzea undele lacului care începuseră să plescăie mai des lîngă mal.

„Se stîrneşte vîntul", gîndi el din nou.

Deodată, rîsul vesel al unei femei izbucni spre cerul negru undeva, aproape de tot. În aceeaşi clipă, o voce tărăgănată începu să cînte :

M-a-nşelat drăguţul meu,
Rîd ca o smintită.
Că de el eu n-am fost, zău,
Prea îndrăgostită...

Şi iar izbucni rîsul.

„Nastia petrece, gîndi Piotr, recunoscîndu-i glasul. Bine că Polenka a plecat, că n-a auzit-o."

2 Trecînd pragul casei lui, Piotr auzi îndată în odaie larmă, strigăte aprinse. Lîngă ușa dată de perete ședeau pe scaune Butîlkin, Tușkov și Amonjolov, învăluiți în fumul mahorcei. Toți erau treji, nebăuți. Taică-său, cu rubașca boțită, îmbrăcată direct pe piele, trăgea la rindea în mijlocul odăii niște scînduri pentru o cușcă nouă a cîinelui. O așchiuță gălbuie i se aninase de mustață.

Piotr o rugă pe maică-sa să-i dea de mîncare. Cină în bucătărie, privind prin ușa deschisă spre taică-său.

— Va să zică, Grigori Petrovici, s-a isprăvit cu prietenia noastră, oftă Egor Tușkov. Ca să zic așa, rămîne fiecare cu atuul lui ?!

— Ei, în atuuri stă totdeauna puterea, rînji Butîlkin.

— Pune votca pe masă, ceru Musa Amonjolov, scurt, morocănos. Ce te tot codești ? Ți-am venit în ospeție, fă cinste. Te-om face șef de brigadă...

— Mda... Asta putem s-o facem, întări Butîlkin, privind printre gene.

Borodin își scutură așchiile de pe genunchi rînjind :

— Degeaba stăruiți. Nu mai am votcă.

— Altădată, era totdeauna...

— A fost, dar s-a isprăvit...

Piotr trăgea cu urechea fără să vrea. Gîndul lui era însă la Polenka : „O să vină, ori nu ? O fi adevărat că ele n-au adus înapoi tot grîul ? Să știi că iar le-a jucat taică-meu vreun renghi..."

Cu mîinile încrucișate pe piept, maică-sa stătea, ca de obicei, lîngă cuptor, cu buzele strînse, cu gîndurile ei, pesemne tare grele și fără de sfîrșit.

— Iar eu, ca să spun drept, nu te înțeleg, Grigori Petrovici, auzi Piotr din nou vocea lui Tușkov. Hai să vorbim pe șleau. Pînă acu, am mers încotro bătea vîntul. Și iacă, deodată, ne tragi chiulul...

Grigori zvîrli cu ciudă pe masă scîndura geluită, înjură fără sfială în gura mare și începu să umble de colo, colo prin odaie.

— Zi, aveți de gînd să mă faceți șef de brigadă, hai? Minciuni, minciuni! Ați venit ca să trageți la măsea. D-aia ați venit, leprelor!

Tot strigînd, pășea tot mai repede prin odaie, în cele din urmă, aproape alergînd. Bluza lui, nevîrîtă în pantaloni, i se umfla la spate, ca o bășică mare. Lui Piotr i se părea că nu se umflă bluza, ci chiar taică-său — se umfla de ciudă, gata să plesnească. Se va mai ivi o clipă în ușă și apoi va plesni...

— Leprelor! repetă Grigori, oprindu-se în mijlocul odăii. Și Piotr văzu cum bășica din spatele tatălui său se muie deodată, se zbîrci, și taică-său se făcu mic, slab ca un peștișor după bătaie. Capul lui, nefiresc de mare, cu părul zburlit, i se învîrtea ciudat pe gîtul subțire. Acolo, pe arie, cînd colhoznicii zvîrleau cu noroi în mine, nu v-am auzit gura, ocrotitorilor! Chiar că lepre sînteți!

— Mulțam, Grigori Petrovici, pentru vorbele tale cele bune, rosti Tușkov, zvîcnind din obrazul neras Noi voiam într-adevăr să te sprijinim într-o zi, ca să fii numit șef de brigadă. Te credeam om. Da degeaba am înfruntat primejdii de dragul tău. Ce, ai uitat?

— Dar ce fel de primejdii ai înfruntat? Cînd?

— Ei, uneori, s-a-ntîmplat. Spre norocul meu, ultima dată, am apucat să mătur camionul. Rakitin a venit cu noapte-an cap: „Unde ai fost?“ Și se uită în mașină. „Mi-am adus, zic, ceva lemne, că ziua n-am cînd...“

— Halal lemne! Nu cu ele, ci din ele se pot face plăcinte, strecură printre dinți Butîlkin.

Piotr se uită la maică-sa. Galbenă la față, Anisia asculta ca împietrită. Întîlnind privirea fiului său, dădu din cap, parcă ar fi spus: „Nu-i asculta, nu-i asculta!“

— Om face și plăcinte ! Om face ! strigă Grigori. Dar în privința atuurilor ? Credeți că nu înțeleg despre ce fel de atuuri ați adus vorba ? Numai că, drăguților, ați uitat un lucru : omul se apără cînd dă cineva în el. Voi stați doar cu coada scoasă afară, restul nu-l văd oamenii. La nevoie se poate trage însă de coadă, și atunci iese totul la iveală. Așa că păstrați-vă atuurile pentru voi...

— Ce... ce vorbești, Grigori Petrovici ? exclamă deodată Egor, pripit, cu neliniște. Despre ce atunci vorbești ? Noi am pomenit de asta doar așa, printre altele...

— Doar așa, doar așa... repetă Butîlkin de mai multe ori, descumpănit.

— Ei, dacă-i așa, legați cățeaua. Iar ca șef de brigadă... uite, puteți să-l propuneți tot atît de bine pe Amonjolka[1]. Șef de brigadă sau chiar președinte... Acu, hai, cărați-vă.

Tușkov și Butîlkin se ridicară în silă, întinzînd mîinile după căciuli. Numai Musa Amonjolov ședea mai departe nemișcat, ca adîncit în gînduri. În clipa cînd Tușkov puse mîna pe clanța ușii, strigă pe neașteptate :

— Stai !

Grigori își dădu seama îndată ce gînduri avea Amonjolov și aruncă o privire neliniștită spre bucătărie, unde se afla Piotr. „Naiba m-a pus să-l întărît !" gîndi el speriat, uitîndu-se cu coada ochiului spre Amonjolov.

Musa nu lua în seamă înțepăturile cînd era beat. În schimb era înțelept să nu te atingi de el la trezie. Un singur cuvînt îl făcea să turbeze de mînie. Și nu răspundea îndată celui care-l jignise. Nu : ședea cîtva timp nemișcat, tăcut, învăpăindu-se la față, apoi se ridica. Și nu ierta pe nimeni. Iar Borodin știa acest lucru.

[1] Formă peiorativă, jignitoare.

Într-adevăr, Musa se ridică și făcu cîțiva pași prin odaie. Cu ochii la uriașa făptură a dulgherului, care se apropia de el, Grigori strigă înspăimîntat :

— Petka-a !

În bucătărie, Anisia țipă aproape în același timp :

— O, doamne !

Piotr nu se urni însă din loc. Privi cum Musa îl înșfacă pe taică-său de cureaua pantalonilor, cum îl ridică de pe podea, tot atît de ușor ca și cînd ar fi fost un sac cu fîn, spunîndu-i șuierător, drept în obraz :

— Ești un pușlama ! De ce rîzi de om ? Musa e bețiv. Musa e hoț. Musa nu poate fi brigadier, cu tote că mai bun ca tine. Tu urăști om, la tine estem suflet păduchios... Te omor !

Îl scutură zdravăn pe Grigori și-l aruncă cît colo, într-un ungher, fără nici o sforțare, ca pe un pisoi.

— Ți-arăt eu cine-i Amonjolka ! zbieră Musa, înăbușindu-se.

„Acum se repede la tata și-l sfîșie, ca eretele pe un pui de găină", gîndi Piotr privind din ușa bucătăriei. Se gîndi la acest lucru cu toată liniștea, de parcă omul întins pe jos n-ar fi fost tatăl lui, ci chiar un pui de găină.

— Ți-arăt eu... Mă duc la procoror ! Spun : sînt un hoț, judecă-mă ; dar ăl mai mare hoț el e... Furat grîu cu mașini. Ce mai vorbesc de grîu ? Furat chiar suflet lui și pitit cine știe unde. Îmi face rău la mine, un hoț, cînd văd că om ca ăst mai umblă pe pămînt ! zbiera Musa, spumegînd de mînie.

Tușkov și Butîlkin se apropiară din amîndouă părțile de el și-l înșfăcară :

— Musa... Lasă-l, Musa. Hai, să mergem. Să mergem...

Amonjolov se scutură brusc — Butîlkin și Tușkov zburară cît colo. Grigori se tîrî de-a lungul peretelui spre pat, frecîndu-și în tăcere mădularele lovite.

După ce Amonjolov fu scos afară, Piotr veni din bucătărie, ridică de jos scaunele răsturnate, le rîndui de-a lungul peretelui şi se aşeză pe unul. O vreme, în odaie se aşternu liniştea.

Piotr privea spre taică-său, spre mustăţile lui gălbui care zvîcneau („l-a zburat aşchia cînd Musa l-a zvîrlit în colţ", gîndi Piotr), spre obrajii lui colţuroşi, plini de pistrui mari. Îl privea cu dispreţ, cu asprime.

Păşind fără zgomot, maică-sa veni din bucătărie, ferindu-şi privirile. Luă mătura din colţ şi începu să mături talaşul împrăştiat.

Patul de lemn scîrţîi, şi glasul tatălui său parcă scîrţîi la fel:

— Iac-aşa-i, băiete. Să fie şi pentru tine învăţătură de minte. Viaţa pare ca o junincă de un an, blîndă şi nevinovată. Dar, cînd te uiţi mai bine la ea, vezi că are nişte copite, leit ca un bou de trei ani. Uneori te pocneşte cu copita-n cap, ori zgreapţănă inima unor ageamii ca tine. Şi-i doare multă vreme! Dar nu-i nimic: inima se întăreşte, şi copita îţi pare mai uşoară.

— Şi ce învăţătură de minte să-mi fie? întrebă Piotr. Să învăţ cum se fură grîul colhozului?

— Vai de tine, pui de năpîrcă! strigă Grigori, sărind de pe pat. Caută hoţi în altă parte, nu aci! Nu-l arăta cu degetul pe tat-tu!

— Să le arăt pe Veselove, nu?

— Pe ele. Ai ghicit Au ştiut să fure ziua-n amiaza mare patru saci de grîu, nici mai mult, nici mai puţin. Da, cu aşa nevastă n-o să mori de foame.

— Taci, tată! strigă Piotr şi fără să-şi mai dea seama ce face sări în picioare şi se repezi spre pat. Anisia — cine ştie cum — îşi regăsi puterile şi i se aruncă de gît:

— Puiule, băiatul mamei!...

Piotr se opri, o strînse la piept cu o mînă, iar cu cealaltă o mîngîie încetişor pe umărul moale.

Mamă și fiu rămaseră amîndoi îndelung îmbrățișați, în picioare, în mijlocul camerei. Grigori îi privea chiorîș din pat.

În cele din urmă, Piotr o așeză cu grijă pe maică-sa pe un scaun și se întoarse spre taică-su:

— Nu cumva d-aia ai trecut pe listă cei patru saci mai mult, ca s-o ponegrești pe fata Veselovei? Așa e? Ehei, tată, am înțeles totul!

3 Luna greoaie, mîncată de vîrcolaci, plutea deasupra satului cufundîndu-se în nori. Prin luminișurile norilor licăreau sfioase și se stingeau numaidecît stele roșietice — parcă ar fi aruncat cineva pe cer pumni de scîntei mărunte care piereau în aceeași clipă.

Ferindu-și fața de bătaia vîntului, Piotr se îndreptă spre malul lacului. Gîndul chinuitor: „Tatăl meu, tatăl meu e un hoț, un hoț, un hoț!" îi zvîcnea în tîmple.

Cu un ceas mai înainte, lacul doar își plescăia undele, dar acum vuia surd, fioros, parcă ar fi fost umplut în loc de apă cu șerpi unduioși, care fuseseră tulburați de cineva. Vîntul încă nu putea să-și dovedească toată tăria asupra valurilor care-i țineau piept, îndărătnice, dar smulgea smocuri de spumă de pe crestele lor și le zvîrlea în întuneric. Copacii de pe mal erau uzi de pe acum.

Piotr se opri între pini, rezemîndu-se cu spatele de un copac. Stropii de apă nu ajungeau în zbor pînă acolo. Cînd luna se ivea printre norii destrămați, Piotr zărea dincolo de copaci apele înspumate ale lacului care licăreau o clipă, albăstrii, tremurătoare. Bezna de nepătruns îl învăluia din nou — îl învăluia, după cum

i se părea lui, cu un vuiet surd ce-i răsuna în cap. stîrnindu-i o durere ascuţită.

Piotr rămase o vreme nemişcat, apoi se întoarse cu spatele spre lac şi se aşeză pe iarbă. Durerea ascuţită, rece, îi apăsa mereu tîmplele şi el se frecă stăruitor cu palmele aspre, care miroseau a gaz.

Curînd simţi că-l pătrunsese frigul de-a binelea. Polenka nu venea. De altfel îşi dădea seama că nici n-avea să vină. Şi nu din pricina vremii urîte.

Îşi aduse aminte, fără să vrea, cum îl aşteptase în viforniţă cîndva în iarna aceea, cum stătea la marginea satului, ninsă din cap pînă în picioare. Spuse cu glas tare :

— Şi asta nu din pricina...

Acum îşi simţea apăsată inima, şi nu tîmplele.

— Ei, ce să-i faci... Chiar aşa trebuia să se întîmple. Aşa trebuia...

Se ridică încet şi făcu cale întoarsă spre sat.

Pe uliţele satului, vîntul bătea şi mai tare decît în pădure. Te împingea din spate, aproape că te silea să alergi. Piotr auzea în urma lui mugetul mînios al lacului care ameninţa să se reverse peste pădurile de pe mal, să mature de pe faţa pămîntului micul sat şi, o dată cu el, toată lumea.

Ajunse acasă, ridică piciorul ca să urce treptele scării înalte, dar deodată îşi aduse aminte de taică-său.

„Mai bine mă duc la vagonul tractoriştilor", hotărî el. Se încheie cu grijă la haină, îşi lăsă capul în piept şi porni cu vîntul în faţă, despicîndu-l cu umărul, călăuzindu-se instinctiv prin hudiţe. Vîntul pătrundea prin haina lui veche, dar, în schimb, îi răcorea capul. Zări în faţă o singură fereastră luminată. „A cui o fi ? Nu cumva a Nastiei ?" gîndi el şi încetini pasul. Trebuia să fi ocolit mai pe departe casa Nastiei. Zăbovi puţin în loc, zîmbi şi porni drept înainte.

Fereastra luminată îl făcu să revină la vechile lui gînduri cu privire la Polenka, la Nastia, la taică-său.

În dreptul casei Nastiei, se opri. Simţi deodată o pornire să treacă pe la ea, să-i spună ceva răutăcios, jignitor. Chiar aşa : să deschidă uşa, să-i arunce Nastiei nişte vorbe usturătoare, drept în faţa ei rotundă ca o farfurie, şi să plece. Asta va fi răzbunarea lui. Pentru ce ? Pentru Polenka ? Pentru el ? Pentru că, în seara aceeea, a rămas la ea ?

Împinse poarta cu cizma. Ea sări din ivăr, şi vîntul o trînti zgomotos de gard. Dădu de perete uşa de la intrare, tot atît de aprins. Din întunericul rece, o potaie se repezi la el, lătrînd ascuţit. O zvîrli cu piciorul cît colo, străbătu repede tinda şi trase de uşa odăii.

În odaie, la masa plină de sticle, farfurii cu castraveţi şi alte bucate, chefuiau Tuşkov, Amonjolov, Butîlkin şi... taică-său. Nastia era şi ea de faţă. Şedea lîngă şofer. Beat turtă, acesta îşi ţinea mîinile păroase pe umerii ei, rîzînd în hohote. Zărindu-l pe Piotr, Nastia se repezi la el :

— Te-am aşteptat, te-am aşteptat...

— S-a săturat de atîta aşteptare, cît pe ce să se mărite! chicoti Tuşkov, beat de-a binelea, umplînd un pahar.

Nastia încercă să-l apuce pe Piotr de mînă, dar el o îmbrînci cît colo, spre masă.

— Hai, pofteşte, băiete... îl îmbie Grigori, bălăbănindu-şi capul. Altminteri, chiar c-o să se măr... mărite... cu altul ! Marfa bună... nu rămîne în galantar !

Grigori îşi puse mîinile pe masă, răsturnînd un clondir, îşi lăsă capul greu pe ele şi izbucni în hohote de rîs, ori de plîns : spinarea lui încovoiată se zguduia spasmodic.

În tăcere, Piotr dădu roată cu privirile mirate, de la unul la altul. Toată priveliştea aceea era prea uimitoare, pentru ca el să poată deschide gura.

— Ce... ce faceţi ? rosti el în cele din urmă, zvîrlind anevoie cuvintele de pe buze.

— Ce să facem ? Petrecem.

— Ne-am împăcat, lămuri Tuşkov, care părea mai treaz decît ceilalţi. Să ne certăm, ori să ne aruncăm în Alakul cu un pietroi legat de gît e totuna pentru noi. Ca să zic aşa, tot acolo ajungem.

Piotr ar fi vrut să strige ceva jignitor, nimicitor nu numai Nastiei, ci tuturor celor de faţă. Vorbele de care avea nevoie nu-i veneau însă în minte. Fără să-şi descleşteze dinţii, spuse doar atît :

— Ptiu ! Vai de voi ! Tăcu o clipă, apoi rosti din nou : Vai de voi !

Se întoarse şi ieşi pe uşă. Nastia se repezi după el. În tindă i se aruncă de gît, şoptind pripit :

— Petenka, ei sînt de vină... Au venit cu votcă, mi-au poruncit : adu-ne castraveţi muraţi... Iar cu Tuşkov... Să nu-ţi închipui cine ştie ce... Te-am aşteptat numai pe tine, te-am aşteptat... doar te iubesc...

Piotr îi zvîrli grosolan mîinile de pe umeri.

— Petenka-a... ţipă Nastia, cu glas sugrumat, dar amuţi numaidecît.

Cîteva clipe rămaseră în întuneric, tăcuţi. Piotr îi auzea răsuflarea aprinsă, aproape de tot, alături. Deodată, o izbi din răsputeri cu pumnul în obraz. Fără să ţipe, Nastia se lăsă jos. Îndată se ridică însă fără zgomot şi el îi auzi din nou răsuflarea alături. Numai că acum ea era şi mai pripită, de parcă ar fi alergat cine ştie cît, fără întrerupere. Atunci o mai lovi o dată

Ieşi din casă şi închise grijuliu poarta în urma lui, cu răsuflarea oprită, nădăjduind s-o audă pe Nastia că plînge în tindă. Dar numai bătrînul mesteacăn uscat, zbuciumat de iureşul vîntului, se tînguia, scîrţîind, în grădina de zarzavat a Nastiei.

*

Îndreptîndu-se spre vagon, Piotr zîmbea, fără a-şi da seama. Nastia îşi va închipui că el o lovise pentru că o îmbrăţişa Tuşkov. Nimeni nu va înţelege, nu va înţelege pentru ce dăduse în ea.

4 În casa Veselovilor stăruia o linişte încordată. Evdokia şi Polenka, vădit slăbite, păşeau de colo, colo fără zgomot prin odăiţa lor. Polenka trăgea mereu perdelele la ferestre, parcă s-ar fi temut să nu le vadă cineva de afară. De fiecare dată însă Evdokia le dădea la o parte, ca să pătrundă în casă cît mai multă lumină.

— Ce faci, ce faci, mamă ? Trage-le la loc. Mi-e ruşine să mai stau în lumină... Parcă, într-adevăr, eu... noi...

— Eşti o prostuţă, îi spunea maică-sa strîngînd-o cu duioşie la piept. Pentru ce te frămînţi atît ? Doar nimeni nu crede că sîntem vinovate. Chiar aşa mi-a spus preşedintele cînd am fost la sediu. Listele lui Borodin au fost trimise la raion ca să se lămurească totul...

— Atunci de ce ai slăbit aşa în ultimele zile ? o întrebă Polenka.

— Ba n-am slăbit de loc.

Polenka tăcu o clipă, apoi oftă, şoptind printre lacrimi :

— E adevărat ce mi-ai spus, mamă... M-a înşelat inima. Ei ne urăsc ca nişte fiare...

— Nu ei, Polenka, ci el, tatăl lui, răspunse Evdokia cu blîndeţe.

— De-ar fi numai tatăl ! şopti Polenka sugrumată de durere. Nu, chiar el mi-a trîntit-o de la obraz : se poate cumpăra... Va să zică, el... el ne crede în stare să... să facem una ca asta...

Şi Polenka suspină amarnic, ştergîndu-şi cu batista ochii şi obrajii scăldaţi în lacrimi.

A doua zi după ce se întîlnise întîmplător cu Piotr pe malul lacului, cineva bătu cu putere la uşa din tindă. Poate că nu bătuse chiar cu atîta putere cum i se păru Polenkăi, care era istovită cu desăvîrşire de atîtea frămîntări. Ea îi aruncă maică-si o privire speriată.

— De ce ai încuiat uşa ? întrebă Evdokia, liniştită. Du-te şi deschide.

Polenka, punîndu-şi mîna pe inimă, păşi spre uşă. Rakitin trecu pragul, aplecîndu-se.

— Bună ziua. Noroc şi sănătate, rosti el.

— Bună să-ţi fie inima. Intră, Tihon, îl pofti Evdokia.

Rakitin se aşeză la masă.

— Din zori tot alerg, m-a pătruns frigul pînă-n oase. Poate mă încălziţi cu o cană de ceai ?! Afară bate un vînt năprasnic, te doboară din picioare, nu alta. De n-ar da îngheţul înainte de a ninge... Altminteri, la anu să nu te mai aştepţi la recoltă.

Evdokia îi turnă ceai în tăcere, apoi puse pe masă pîinea şi zahărul.

— Dar de ce sînteţi amîndouă... atît de puţin vorbăreţe ? urmă Rakitin. S-a întîmplat ceva ?

Nu primi nici un răspuns.

Tihon puse deoparte paharul pe jumătate golit, încruntîndu-se :

— Doar ţi-am spus, Evdokia Spiridonovna. Să nu-ţi închipui...

— Da, Tihon, ştiu... Şi înţeleg. Îţi mulţumesc... pentru toate. Totuşi gîndeşte-te prin ce trecem noi. Polenka, uite, a ajuns ca o umbră. Clevetirea e ca funinginea : nu te arde, dar te pătează. Evdokia oftă surd şi urmă : Toată viaţa mea aşa a fost : dacă nu-l pîndesc cu băgare de seamă pe Borodin, sare, se furişează, rupe bucăţi de carne vie din mine. Nici acum n-a scă-

pat prilejul. Tot așteaptă să mă vadă sleită de puteri, ca să mă poată călca în picioare...

Glasul Evdokiei era aspru, rece. Păși spre fereastra peste care Polenka trăsese cu grijă perdeaua de stambă, o dădu deoparte și privi îndelung ulița.

— Dar n-o să ajungă el să mă vadă așa! încheie în cele din urmă, întorcîndu-se spre Rakitin. Iar ție îți mulțumesc încă o dată...

— Ei, asta e! Tihon dădu din mînă cu aprindere. Ce mai vorbești despre asta? Pentru ce?

— Pentru că uite, acum, ai trecut pe la noi... Pentru că am auzit că ai stat de vorbă cu Piotr...

— N-o să-l lăsăm pe mîna lui Borodin, spuse Tihon, scurt și cuprinzător. O să-l aducem pe calea cea bună.

— Și Anisia ar trebui scăpată, dacă s-ar putea... Vai, ce greu o duce femeia!... Măcar la bătrînețe să mai răsufle și ea puțin!

— Asta, Evdokia Spiridonovna, e o treabă mai încîlcită. Doar n-o să te apuci să-i divorțezi. Poate că aici o să fie nevoie de ajutorul tău.

Polenka stătuse pînă atunci tăcută. Deodată se apropie de Rakitin și spuse repede:

— Dar cine a scris în caiet că noi am luat zece saci de grîu ca să-i uscăm? Doar am văzut cu ochii mei că eram trecute cu șase. Unde-i dreptatea? Te-ntreb: unde e?

— Stai o clipă, Polenka... S-o luăm pe rînd. Va să zică, ai văzut cu ochii tăi că... Ia te uită, vă mai vine un musafir!...

Cineva bătu în ușa tindei. Ușa se deschise, și Piotr intră în odaie. Polenka se retrase repede într-un ungher. Evdokia se uită îngrijorată la ea, apoi la tînărul Borodin. Acesta nu se așteptase să-l întîlnească acolo pe Rakitin, și se lăsa de pe un picior pe altul lîngă prag, stingherit, ba chiar uită să dea ziua bună.

— Ei, ce-ai rămas aşa? Pofteşte, şezi, îl îmbie preşedintele.

— Nu.˙ Mai bine... Credeam că...

Se întoarse spre uşă. Văzu însă că Evdokia îl privea vădit îngrijorată, că Polenka avea ochii plînşi. Se opri şi-l întrebă fără voie pe Rakitin:

— Dar dumneata... ce faci aici?

— Ce te priveşte pe tine? răspunse Tihon, privindu-l pătrunzător.

— Păi, precum văd, parcă vorbeaţi de ceva neplăcut... răspunse Piotr şi, aşezîndu-se pe un scaun, lîngă uşă, îşi scoase căciula; rămase acolo, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu ochii în podea. Ce, le iei un interogatoriu? Ei, să ascult şi eu.

Rakitin se uită la Evdokia, la Polenka, şi-şi duse degetul la buze, îndemnîndu-le să tacă.

— Interogatoriu nu iau, dar... trebuie să se găsească cei patru saci de grîu... Iar hoţii, o ştii şi tu, să fie judecaţi.

Încetişor, făcînd o sforţare, Piotr se îndreptă de spate şi-l privi cu ochii deodată sticloşi. Sări apoi în sus, făcu un pas înainte şi spuse cu glas răguşit:

— Şi pe cine ai de gînd să judeci? Te-ntreb, pe cine ai de gînd să judeci? Cui iei interogatoriul? Ehei, caută hoţii în altă parte, scotoceşte prin hambarul tatălui meu, că multe lucruri de furat putrezesc acolo. Cercetează la Butîlkin, la Tuşkov. Ce cauţi aici? Ce cauţi, te-ntreb?!

— Hai, şezi, şezi cînd îţi spun! strigă şi Rakitin, apăsîndu-i umărul ca să stea jos. Aşadar, asta era. Începu să păşească prin odaie, tulburat, răsuflînd greu şi repetînd: Aşa... aşa... aşa...

Piotr abia mai auzea glasul lui Tihon de undeva, de departe.

— Ca să vezi, Evdokia Spiridonovna, cum stau lucrurile! Va să zică, bătrînul fura grîul, puţin cîte puţin! Bine, o să cercetăm. Chiar acum o să chem pe cineva din conducerea colhozului şi pe miliţianul de la secţie şi-o să mergem la Borodini. O să cercetăm.

Piotr se ridică brusc, fără să-şi dea seama de ce face acest lucru.

— Ei, dă fuga, spune-i: vin să ne facă percheziţie. Mai aveţi vreme să dosiţi ceva, rosti Rakitin batjocoritor.

Piotr rămase o clipă în picioare, apoi se clătină încolo şi încoace, lăsîndu-se pe scaun.

— Aşa te vreau, Petea. O să fie mai bine aşa, spuse Tihon, schimbînd cu desăvîrşire tonul.

*

Piotr nici nu-şi dădu seama cînd plecară Rakitin şi Evdokia. Se dezmetici, chinuit din nou de durerea care-i săgeta tîmplele. Polenka umbla de colo, colo prin odaie. Afară, vîntul urla jalnic, tînguitor. Piotr se lipi cu spatele de perete, simţind că toată casa tremura mărunt, mărunt de tot.

— Am spus eu aseară c-o să se stîrnească vîntul, zise el, fără să ştie de ce, parcă cu glasul altuia, aşteptînd îndelung răspunsul.

Polenka tăcea. Vîntul vuia aprig afară, fără contenire.

Şi, deodată, glasul Nastiei Timofeeva, abia auzit, se îmbină cu acest vuiet:

M-a-nşelat drăguţul meu,
Rîd ca o smintită...

Apoi glasul se stinse, Piotr închise ochii, îşi încordă auzul şi-şi dădu seama: i se năzărise. Îl cuprinse numaidecît un simţămînt de uşurare, de parcă o mare, o cumplită nenorocire ar fi trecut pe-alături, l-ar fi ocolit.

Polenka păşea mereu prin odaie. El voia s-o întrebe de ce tot umbla de colo, colo, dar în loc de aceasta murmură :

— Dar unde au plecat... mama şi Rakitin ?

— Mama s-a dus la lucru.

— A-a, ştiu. Iar Rakitin s-a dus acolo, cu miliţianul. Ei şi ? Ei şi ?

— Ce, eşti beat ?

— Eu ? Nu. Nu beau niciodată. Piotr tăcu o clipă, apoi adăugă : Dar poate că sînt şi beat. Te-am aşteptat aseară. N-ai venit. Iar eu trebuie să-ţi spun nişte lucruri, nişte...

— Ei, spune.

Iată că venise şi clipa hotărîtoare. Buzele nu i se dezlipeau, limba, greoaie, i se prinsese de cerul gurii. Piotr tăcu îndelung, ascultînd urletul vîntului de afară.

— Crezi că nu te iubesc ? îngăimă el în cele din urmă. Ştii cît de mult te iubesc ? Fără tine, viaţa mea nu mai e viaţă. Şi toată lumea mi se pare întunecată, rece. Numai că am fost legat de mîini şi de picioare. Vream să merg şi nu puteam, nu mă lăsa ceva. Dar uite că... Şi el urmă răguşit de tot : Da, m-am dus la Nastia Timofeeva. Am dormit la ea. Mi-e groază s-o spun... dar nu pot să trăiesc cu trădarea în suflet. Doar te-am trădat pe tine... şi iubirea mea. Şi totuşi o port în suflet. Eu, Polenka... eu...

Tăcu. Polenka era undeva departe, în ungher.

— Ei, mai ai ceva de spus ? abia îi auzi el şoapta.

— Asta-i tot. Nu mai am ce spune. Am spus tot. Şi ştiu că n-ai să mi-o ierţi... Dar atunci, cum să trăiesc mai departe ?

Piotr simţea că era de ajuns să se mişte şi se va întîmpla ceva : poate că se vor prăbuşi zidurile. Îşi aminti din nou glasul batjocoritor al Nastiei :

Că de el eu n-am fost, zău,
Prea îndrăgostită !

Tresări fără voie şi făcu o mişcare. Auzi numaidecît :

— Pleacă...

Pereţii se clătinară, dar rămaseră încă pe loc.

— Dar... cum să mai trăiesc...

Şi auzi din nou aceleaşi vorbe rostite de cineva :

— Pleacă. Ce mai stai ?

Se ridică şi, încheindu-şi toţi nasturii de la haină, ieşi cu băgare de seamă, parcă s-ar fi temut ca pereţii ce se clătinau să nu se prăbuşească într-adevăr peste el.

Polenka zăcea pe pat, cu faţa în jos. Plîngea în sine, lăuntric, fără să se clintească. Plîngea nu cu ochii, ci cu inima.

5 Tihon văzuse că atunci cînd Evdokia ajunsese lîngă prag îi aruncase fetei o privire de îmbărbătare. Cînd ieşiră afară, îi spuse :

— Nu e treaba mea, dar... se pare că-i e greu. Şi lui. S-au încurcat amîndoi în ale vieţii.

— Nu-i nimic, Tihon Semionovici, au să se descurce ei. Cu fiece zi ce trece le vine mintea la cap.

Vîntul rece smulgea basmaua de pe capul Evdokiei. Ea o legă mai strîns şi-şi vîrî mîinile în buzunarele pufoaicei. Ieşiră pe poartă. Veselova o închise şi puse ivărul, privind înapoi spre ferestrele casei. Perdelele rămăseseră date la o parte, şi Evdokia zîmbi uşor.

— Semionîci, nu s-ar putea să se lămurească mai repede... ce-i cu afurisiţii aceia de saci ? Să-i rogi pe cei de la raion să facă cercetarea mai curînd ? Înţelegi ce piatră mi s-ar lua de pe inimă. Şi, mai ales, de pe a ei... spuse ea, arătînd din cap îndărăt, spre ferestre.

— Cred că se poate. Chiar fără expertiză. Uite, chiar acu dau fuga după miliţian. Şi după Tumanov

— Bun. Dă fuga, iar eu, deocamdată... de vreme ce e nevoie de ajutorul meu, aşa cum spui tu... deocamdată, mă duc la Anisia.

— Aşa ! Aşa, da, Evdokia Spiridonovna !

Se despărţiră. Rakitin o luă spre sediul conducerii colhozului, iar Veselova, spre Borodini.

Vîntul o biciuia drept în obraz, căznindu-se s-o împingă înapoi, parcă n-ar fi vrut s-o lase să se ducă acasă la Grigori. Uneori Evdokia simţea că se înăbuşă şi se întorcea cu spatele spre vînt, ca să-şi mai tragă răsuflarea. Atunci, vîntul, cu o înverşunare neputincioasă, îi smulgea de sub basma şuviţe de păr negru, vădit atinse de cărunţeală, plesnind-o dureros cu ele peste faţă, peste ochi. Evdokia îşi strîngea părul sub basma, dar vîntul i-l smulgea din nou.

...Cînd deschise poarta lui Borodin, sări la ea un dulău uriaş, roşcat. Din fericire, lanţul era scurt, aşa că el nu putea să ajungă pînă la scară. Sărea în sus, se ridica pe labele dinapoi, întinzînd lanţul ca o coardă, părînd, din clipă în clipă, că o să-l rupă. Hămăitul răguşit de furie, mîrîitul dobitocului se contopeau cu urletul fioros al vîntului.

De teamă ca dulăul să nu scape într-adevăr din lanţ, Evdokia urcă în fugă treptele scării şi, sprijinindu-se de un stîlp cioplit al cerdacului, îşi trase răsuflarea. Nu mai fusese niciodată la Borodini. În tinda întunecoasă căută îndelung clanţa uşii, care se deschise, însă, trasă de cineva dinăuntru. Grigori scoase prin uşă capul cu părul vîlvoi şi strigă în întuneric .

— Hei, care dracu eşti ? Acu, de vreme ce ai venit, pofteşte.

Şi se făcu nevăzut, lăsînd uşa întredeschisă.

Evdokia trecu pragul. Grigori lipăia pe podele cu picioarele goale, intrînd din bucătărie în odaia din care ieşise pesemne pentru a deschide uşa tindei. Se întoarse însă pe neaşteptate, ca împuns în spate.

— A-a !... Şi falca îi căzu jos. Halal musafiri... am poftit înăuntru !

Purta rubaşca neagră de toate zilele şi pantalonii militari, strînşi pe picioare. Rubaşca, scoasă din pantaloni, boţită, îi atîrna în çute aproape pînă la genunchi, făcîndu-l să arate ca o buturugă.

Intrînd, Evdokia îi văzu, înainte de toate, picioarele subţiri cu labe uriaşe, teşite, cu degete lungi, pe care luceau plăcuţele unghiilor gălbui, tari. Ochii ei lunecară asupra întregii făpturi a lui Borodin. Întîlnindu-i privirea nedumerită, speriată, se întoarse spre Anisia care curăţa cartofi la masă.

— Ziua bună, Anisie. Aş vrea să stau de vorbă cu tine.

Grigori tresări la auzul vocii ei. Anisia aruncă pe furiş o privire spre Grigori şi numai după aceea răspunse cu sfială :

— Ziua bună, ziua bună... Spiridonovna. Ce ai rămas acolo ? Şezi.

Grigori încremenise în mijlocul odăii. „A intrat în casa mea ! Am apucat şi ziua asta ! De cîte ori am chemat-o... În genunchi am rugat-o să vină. Acu a venit... dar nu la mine..."

— Dar pe ce să şed ? întrebă Evdokia zîmbind.

— Vai, doamne ! Aşa e : nu-i nici un scaun ! strigă Anisia şi lepădă cuţitul din mînă, ştergîndu-şi palmele cu şorţul. Numaidecît !

Anisia se repezi în odaie şi aduse un scaun. Deodată Grigori, fără să spună o vorbă, îl smulse din mîinile ei, îl aruncă înapoi în odaie şi făcu un pas spre Veselova :

— Ascultă... Arătă cu mîna peste umăr spre icoane. Astea-s pentru închinare la sosire şi asta ţi-e uşa, pentru ieşire [1]... N-o să mă dai totdeauna numai tu afară din casa ta...

[1] Expresie tradiţională din vechime, prin care un musafir nepoftit e invitat să plece.

Evdokia se întoarse încet spre Borodin şi păşi spre el
— Ia, dă-te la o parte.

Privirile lor se întîlniră din nou. Ochii lui Grigori se holbau încet, de parcă, cu fiece clipă ce trecea, ar fi desluşit tot mai limpede în ochii Evdokiei ceva îngrozitor, o primejdie de moarte pentru el. Mustăţile îi tresăriră, un tremur îi schimonosi tot obrazul.

În faţa lui era Duniaşka. Faţa ei, rumenită de vînt, era tot atît de tînără şi de ispititoare ca şi cu atîţia ani în urmă. O şuviţă de păr îndărătnică, uşor încărunţită, îi atîrna de sub basma, leit ca la o fetişcană. Iar din privirea ei, de o limpezime feciorelnică, dar cu oglindirea siguranţei de sine a femeii în putere, se revărsa aceeaşi lumină pe care el, Grigori, nădăjduia de atîta vreme s-o stingă...

Îl durea să privească în acei ochi. Întoarse capul... şi se dădu la o parte. Evdokia trecu încet pe lîngă el, intră în odaie, ridică scaunul zvîrlit, îl aduse în bucătărie şi se aşeză lîngă masă. Borodin chicoti scurt ori, poate, icni într-un hohot de plîns, apoi ieşi din bucătărie, tîrîndu-şi picioarele. Anisia, cu mîinile împreunate sub şorţ, oftă uşurată cînd Grigori închise uşa în urma lui, îşi făcu semnul crucii şi se rezemă de perete.

— Dar ce, crezi în dumnezeu ? o întrebă Evdokia.

— Păi... Tot e un fel de uşurare...

Evdokia privea în tăcere, cu blîndeţe, chipul trist al Anisiei, uşor buhăit de vîrstă, ori de plîns, ochii ei albaştri, netulburaţi de trecerea anilor, care încă licăreau cu sfială, şi se surprinse căznindu-se să-şi aducă aminte de ceva. Deodată i se păru că aude un glăscior subţirel, sfios, gata să se stingă în fiece clipă :

„De sfînta sărbătoare... milostiviţi-vă cu o cojiţă de pîine..."

Da, Evdokia Veselova o privea pe Anisia, îmbătrînită, rezemată de perete, dar o vedea prin ceaţa deasă a anilor

scurşi pe fetişcana Aniska, mica cerşetoare murdară, zdrenţuroasă, care stătea tot aşa odinioară, rezemată cu sfială de uscior. Bunica oarbă şedea pe pat, iar la masă era Grişka Borodin, cu un pachet în mîini. Iată-l, se caută în buzunar şi-i aruncă cerşetoarei ceva ·

„Ţine... şi cară-te..."

Duniaşka vede jos, la picioarele fetei, o rublă boţită. Cerşetoarea se uită la Grigori cu ochii ei albaştri larg deschişi, speriaţi :

„Nu... numai o cojiţă de pîine... E destul, ajunge. Bani nu-mi trebuie. Oamenii au să mă întrebe : de unde ai căpătat atîţi bani ? Şi o să zică : i-ai furat..."

Grigori se scoală de pe scaun şi-şi ia banii de jos. Bunica se ridică anevoie de pe pat, păşeşte bîjbîind de-a lungul peretelui, spre Aniska, care e nespus de speriată, şi o pipăie cu mîinile ei străvezii, ca de ceară albă :

„Sărmănica de tine, orfănico... ţi-o fi foame, puicuţo..."

„Nu... Nu prea. Am mîncat ieri..."

„Cum te cheamă ?"

„Aniska..."

— E-eh, Aniska ! rosti Evdokia, ridicîndu-se de pe scaun. Dar anii...

— Anii... S-a dus viaţa. S-a isprăvit cu ea... şopti Anisia, aproape neauzit, ghicind la ce se gîndea Evdokia Veselova, despre ce vorbea, şi-şi strînse şorţul la ochi.

Cîteva clipe, o tăcere plină de încordare stărui în bucătărie. Vorbele nu se mai înfiripau. Poate că cele două femei, amîndouă cu gîndul la unul şi acelaşi lucru, ar fi putut să-şi vorbească în voie, nestingherite, dar intră Piotr, care o privi pe Evdokia mirat. Îşi puse şapca în cui, îşi scoase haina şi se aşeză tăcut pe scaunul de pe care Evdokia se ridicase cu o clipă mai înainte, dădu seara bună şi se uită pe fereastră, posomorît. Închipuindu-şi în ce stare sufletească se afla, fără vina lui, Veselova îl mîngîie pe creştet, ca în copilărie :

— Nu-i nimic, Petenka, nu-i nimic... O să fie bine... Voia să spună : „Pentru tine şi pentru Polenka", dar, în loc de aceasta, spuse : Pentru tine şi pentru maică-ta...

Piotr o privi recunoscător, ca un fiu, apoi se uită la maică-sa. Evdokia adăugă oftînd :

— Numai anii, Petenka, nu-i mai poţi întoarce...

„Numai anii nu-i mai poţi întoarce", îşi zise Piotr, străduindu-se să înţeleagă ce voia să spună mama Polenkăi prin aceste cuvinte. Totuşi nu se putea dumiri de loc.

— Iată, Anisia, pentru ce am venit la tine, schimbă vorba Veselova. Am nevoie de oameni la fermă. Vii să lucrezi acolo ?

Buzele Anisiei tremurară. Îşi duse din nou şorţul la ochi :

— Îţi mulţumesc pentru gîndul bun.. Crezi că n-aş veni ? Dar ce să fac... arătă din cap spre uşa odăii. Şi, parcă răspunzîndu-i, uşa se dădu de perete, şi Grigori ieşi din odaie cu pufoaica pe el, încălţat cu cizmele. Căciula o ţinea însă în mînă.

— Încotro, la ceasul ăsta ? La lucru ?

Grigori lăsă întrebările Anisiei fără răspuns, apoi o fulgeră din priviri pe Evdokia, a cărei mînă era încă pe capul lui Piotr.

— Aşa... Vă strecuraţi pînă la nevasta mea, ai ? Mai întîi, vreţi să-mi răpiţi fiul, şi acum... mi-o înstrăinaţi şi pe ea ? Ia mîna de pe fiul meu !

— Grigori ! îl rugă Anisia.

— Ce, Grigori ? răcni Borodin, dîndu-şi frîu slobod mîniei. Ce Grigori ? Vrei să munceşti ? N-ai decît. Dar nu la ea, la hoaţa asta...

— Păi, chiar tu... începu Anisia.

— Tacă-ţi gura !

Încleştînd pumnii, Grigori sări la Evdokia. Părea că dintr-o clipă în alta îşi va înfige în ea mîinile lui fioroase. Veselova doar păli uşor. Piotr se ridică, aşezîndu-se în faţa ei.

Grigori zvîcni din mustață, o dată, de două ori. Piotr îl vesti amenințător, cu glas înăbușit :

— Hai, hai ! Dă-te la o parte...

— N-ai grijă, Petea. N-o să se atingă el de mine. Îi e frică, spuse Evdokia, zîmbind numai cu buzele. Și urmă, cu glas scăzut, pironindu-l cu privirile pe Borodin : Doar ai încercat tot ce ți-a stat în puteri ca să zvîrli cu noroi în mine ; ai clevetit chiar și față de fiul tău. Acum nu ți-a mai rămas nimic altceva, decît să mă învinuiești de furt... Vai de tine !

În ogradă, cîinele începu din nou să latre cu îndîrjire.

— Acum, însă, n-o să-ți mai meargă, zîmbi Evdokia. O să cercetăm noi cine-i hoțul...

Cîinele lătra cu tot mai multă înverșunare. Deodată lătratul se auzi departe de casă. Anisia se repezi afară, strigînd :

— O, doamne ! Să știi că a scăpat din lanț !

— Mai spune o dată, tată, pînă vine mama, ce ziceai... despre Polenka... rosti Piotr cu glas întretăiat. Hai, vorbește... față de ea... de mama ei. Ei, de ce taci ?

Grigori își boțea căciula în labele uriașe. Două perechi de ochi — ai fiului său și ai Evdokiei Veselova — îl priveau țintă, silindu-l să se dea îndărăt. Voi să se strecoare în odaie, să se încuie acolo, dar Piotr i-o luă înainte, închise ușa și se lipi cu spatele de ea :

— Nu, nu-ți mai merge. Vorbește !

Grigori se trase spre ușa tindei. Veselova stătea însă în dreptul ei. Afară, cîinele lătra ascuțit, din răsputeri, și Anisia striga la el. Pesemne că-l prinsese și-l trăgea spre cușcă. Se auzeau și niște glasuri bărbătești. Nu mai avea pe unde să scape, îl încolțiseră. Fruntea lui era scăldată în broboane de sudoare. Gîfîia greu.

— A, nu vrei să vorbești ? strigă Piotr. Ei, atunci am să vorbesc eu. De-ai ști ce-a născocit ! Mi-a spus... știi, atunci cînd am venit în fugă la voi... Zicea că Polenka... mi-ar fi soră !

Lui Grigori i se părea că fiu-său îl plesneşte cu cureaua peste obraz, aşa cum îl plesnea cîndva el, în copilărie. Simţea că se înăbuşă. Doar căsca gura şi o închidea, fără să scoată nici un sunet, dîndu-se înapoi spre perete. Pe măsură ce Evdokia se apropia încet de el, holba ochii. Acum, faţa ei palidă, ochii ei necruţători, cenuşii, cu o nuanţă albăstrie, erau aproape de tot. Nu putea să se mai întoarcă, ori măcar să se ferească de ea.

Evdokia îl scuipă în obraz. Abia atunci izbuti să ridice mîinile, să şi-l şteargă cu căciula.

— Ei bine, ascultă... ascultă, ajunse glasul Veselovei la auzul lui. Nu-şi putea da seama, însă, dacă îi vorbea lui, ori lui Piotr. Ascultă ! Fiicei mele nu i-am spus aşa ceva, dar ţie am să ţi-o spun.

„Îi vorbeşte lui Piotr, lui Piotr, gîndi Grigori. Dar ce-i cu oamenii de afară la care se repede dulăul ? Poate că muierea asta n-ar avea atîta îndrăzneală, faţă cu ei..."

— Nu-mi dădea pace, se tîra în genunchi înaintea mea... Mai ales, după ce el şi cu tat-su, cine ştie prin ce minune, au făcut avere, răsuna în odaie vocea tristă, domoală, a Veselovei, care se aşezase pe scaun. Pînă la urmă, a sărit cu cuţitul la Andrei, tatăl Polenkăi. Mă crezi, Petenka ?

Uşa se deschise. Intră fierarul Stepan Alabughin, ales cu un an mai înainte preşedinte al comisiei de revizie a colhozului.

— Noroc, stăpîne, rosti el.

De fiecare dată cînd se întîlnea cu Grigori, fostul argat al Borodinilor numai astfel îi spunea : „stăpîne". Grigori scrîşnea, zicîndu-şi în gînd : „Bine... bine", cu toate că nu ştia nici el ce voia să spună prin acest „bine".

La auzul vocii lui Alabughin, Grigori se dezmetici. Se întoarse spre el. Chinul lui nu se isprăvise. Alabughin nu era Veselova, asupra căreia el nu îndrăznea să ridice mîna, temîndu-se toată viaţa de ochii ei. Smulse gîrbaciul din cui şi sări la el. În prima clipă, fierarul se zăpăci.

— Ți-arăt eu ție „stăpîn" !

Stepan se feri de lovitură şi-l apucă pe Grigori de mîna care strîngea codirişca de mălin a gîrbaciului.

— Eşti un nătărău... Hai, dă gîrbaciul încoace...

— Nu mai spune ! hîrîi Grigori. Încearcă să mi-l iei... Încearcă...

Totuşi Stepan descleştă cu uşurinţă degetele lui Grigori de pe codirişca gîrbaciului (poate că ele nu mai aveau puterea de altădată, ori Alabughin se dovedea mai tare), o rupse, o aruncă în foc, apoi spuse din nou .

— Eşti un nătărău... Hai să vedem ce doseşti în hambar, în beci. Te aşteaptă afară Rakitin, Tumanov şi miliţianul. Şi, spunînd aceste cuvinte, fierarul ieşi pe uşă.

Grigori nu înţelese numaidecît despre ce era vorba. Îşi privi mirat mîna din care Alabughin îi smulsese gîrbaciul şi ridică ochii, întrebător, spre Evdokia, care şedea liniştită pe scaun. Deodată însă o văzu pe Anisia intrînd, albă ca varul, şi încet-încet se îngălbeni şi el.

— Aha, asta era ! făcu el răguşit, rînjind mînios. Şi rosti din nou : Aha !

În sfîrşit, Veselova se ridică. Fără voie, Grigori strigă :

— Crezi că o să îngenunchez din nou înaintea ta ? Aşteaptă ! Aşteaptă mult şi bine ! Totuşi ar fi vrut să îngenunche, s-o roage să-l apere, ea pe care o ura atît de mult de cînd n-o mai iubea. Strigă din nou : Aşteaptă !

Acum striga ca să-şi facă curaj. să nu cadă într-adevăr în genunchi.

— Nu lăsa oamenii în curte, spuse Evdokia.

Grigori se întoarse, supus, şi ieşi pe uşă. Anisia, care stătuse pînă atunci lîngă masă, mută, se prăbuşi pe podea, ţipînd :

— S-a isprăvit cu noi ! S-a isprăvit cu noi !

Evdokia o ridică cu grijă, aşezînd-o pe un scaun :

— Anisia, poate dimpotrivă, poate c-o să începeţi o nouă viaţă... şi tu, şi fiul tău...

Anisia plîngea în hohote.

— În privinţa fermei, gîndeşte-te. Mai trec eu pe la tine, o să stăm de vorbă despre toate. O mîngîie cu duioşie pe creştet, ca pe o fetiţă : E-eh, Aniska, Aniska, viaţa ta n-a luat-o pe un drum fericit ! Nu-i nimic, poate că, măcar la bătrîneţe, o să intri şi tu în rîndul oamenilor !

— Deschide hambarul, porunci Rakitin cu glas surd, cînd Borodin ieşi în tindă. Nici nu-l privea în faţă — îi era scîrbă.

— O percheziţie ? Dar cine... v-a dat voie ? O să răspundeţi...

— O să răspundem...

— Dă-ne cheile, cetăţene. Altfel forţăm uşile, rosti miliţianul cu asprime.

Acest „cetăţene" oficial sună aşa fel în urechile lui Grigori de parcă i-ar fi turnat cineva în cap o găleată cu apă rece. Fără să vrea, vîrî mîna în buzunar. Deodată însă se răzgîndi. Spuse mustăcind :

— Spargeţi-le... dacă aveţi dreptul...

Tumanov ridică drugul mic de fier cu care Borodinii zăvorau uşile peste noapte.

— Ciudat lucru : a pus lacăt la hambar. Aşa ceva văd pentru întîia oară în viaţă...

Borodin aruncă cheile cît colo :

— Măcar lacătele să nu le spargeţi. Sînt lacăte de pe vremuri, nu se mai găseşte astăzi aşa ceva.

Din prima despărţitură răzbi un iz de mucegai.

— Aici, totul a mucezit, a putrezit, spuse Stepan, luînd un pumn de grîu stricat.

— Ce dacă a putrezit ? E al meu, nu-i al vostru.

Despărţiturile a doua şi a treia erau pline aproape pînă sus cu grîu de soi.

— De unde ai grîul ? întrebă Alabughin cu asprime. Nu s-au împărţit încă grînele pentru zile-muncă.

— E de anul trecut...

— Minţi. Ce, crezi că noi nu ştim să deosebim grîul de anul trecut de cel nou ?

— Cînd l-am cumpărat, mi s-a spus că e de anul trecut, stărui Grigori, zgribulindu-se, dîndu-şi seama şi el ce mîrşave minciuni spunea.

— De la cine l-ai cumpărat ?

— De la... Şi mustăci, amuţind.

— E limpede. Scrie procesul-verbal, îi spuse Rakitin miliţianului.

— N-ar fi mai bine să căutăm mai întîi peste tot ? În beci, bunăoară. Şi de acolo duhneşte ceva.

— Da. Hai şi în beci.

Cineva îl împinse din spate pe Borodin. El o luă înainte, ca un lunatic. Îndată ce coborî scara cerdacului, vîntul îi izbi din dreapta : el nu se ţinu pe picioare ; clătinîndu-se spre magazie, căzu în genunchi. Dincolo de uşa magaziei, cîinele închis de Anisia lătra deznădăjduit. Simţindu-l însă pe Grigori, începu să scheaune nerăbdător, bucuros. „Ce ar fi să deschid uşa, să-l asmut ?“ îl săgetă un gînd pe Grigori. Vedea ca în vis cîinele dînd peste o făptură omenească, în zăpada îngheţată, în vreme ce cojile de pîine săreau în toate părţile...

— Spargem lacătul de la beci, ori ne dai cheile ? întrebă cineva.

Vedenia pieri. Grigori şopti pripit :

— Le dau, le dau...

Beciul nu era adînc, dar încăpător. Totuşi în el nu se aflau decît butoaie cu varză acră, cu castraveţi, cu pătlăgele murate şi oale cu lapte. Dădură să iasă, cînd deodată fură izbiţi de un miros greu de putreziciune.

— Da de unde vine duhoarea asta ? întrebă Tumanov.

În clipa aceea, Alabughin, din nebăgare de seamă, dădu jos pietroiul pus pe capacul unei putini cu carne sărată. Pietroiul se rostogoli zgomotos peste paiele aşternute pe jos.

— Ia te uită ! Pare c-a sunat a gol...

Tihon dădu paiele la o parte cu piciorul. Sub paie erau duşumele de scînduri. Împrăştiind paiele peste tot, Rakitin descoperi într-un ungher un chepeng cu belciug.

— Aha ! Un ascunziş. Şi aci a pus lacăt.

De astă dată, Grigori nu dădu cheia, parcă nu l-ar fi auzit pe Rakitin care i-o cerea. Alabughin alergă în tindă şi aduse drugul de fier. Îndată ce Tihon ridică puţin chepengul de scînduri groase, ferecat, de jos răzbi o duhoare atît de cumplită, încît toţi ieşiră în fugă din beci. În uşa beciului, se uitară unul la altul, fără să-şi dea seama ce putea fi. În cele din urmă, Tihon strigă :

— Dar Grigori ? Să ştiţi că piere acolo, înăbuşit ! Şi el coborî din nou în beci. Ceilalţi îl urmară. Găsiră chepengul lăsat la loc. Grigori nu era însă în beci.

— Să ridicăm chepengul, spuse Rakitin încruntat. Ne-ar trebui un felinar.

— Iacătă un felinar.

Stepan luă dintr-un cui felinarul, de felul acelora cărora li se spunea „liliac", şi-l aprinse. Rakitin ridică felinarul şi coborî cel dintîi pe scara repede, năpădită de mucegai.

Pe fundul beciului se afla o groapă mare, ai cărei pereţi erau căptuşiţi cu scînduri putrezite. Aproape peste tot se întinsese o băltoacă, plină de viermi, duhnind de te trăsnea. În băltoacă zăceau nişte căzi de stejar uriaşe, pline cu porci şi berbeci putreziţi. Rakitin văzu într-un ungher o vînturătoare din alte vremuri şi un plug tot

atît de vechi ca și ea. Lîngă vînturătoare era o stivă scundă de saci plini.

— Nu înțeleg nimic ! spuse Alabughin, de pe treapta de jos a scării, necutezînd să pășească prin băltoaca în care colcăiau viermii.

Rakitin stătea lîngă el.

— Mie mi se pare însă că înțeleg, răspunse el. Uitați-vă : vedeți colo vînturătoarea și plugul acela ? Îmi aduc aminte... Stai, stai o clipă... Da, da, vînturătoarea asta a adus-o de la oraș tatăl lui Grigori, bătrînul Piotr. Și plugul la fel. Pe urmă, cînd a intrat în colhoz, Grigori a predat inventarul lui. Iacătă însă că n-a predat totul, a mai dosit cîte ceva.

— Dar porcăria asta ce-o fi ? întrebă Alabughin, arătînd cloaca de la picioarele lui.

— Aci putrezește carnea furată. Tihon păși prin mîzgă spre căzile de stejar, ridicînd capacul uneia. Și asta-i plină tot cu carne sărată, veche de vreo cinci ani. A putrezit și ea. Dar aici ce-o mai fi ? Pipăi un sac doldora. Ia să scoatem sus un sac, să vedem ce-i în el. Nici nu poți să răsufli în duhoarea asta !

Tumanov dădu să salte un sac pe umeri. În clipa aceea, se auzi de sus, de pe stivă :

— Nu pune mîna ! Nu-i al tău ! Nu-i al vostru !

Rakitin, de pe scară, ridică felinarul. Grigori zăcea cu fața în jos pe stiva de saci, părînd și el un sac plin, doldora.

— A, iată unde erai ! Hai, dă-te jos de acolo !

— Nu puneți voi mîna pe mine... Mai bine mor înăbușit aici, hîrîi Borodin.

Cîteva clipe după aceea Tumanov și Alabughin îl duseră pe Grigori în bucătărie, aproape purtîndu-l pe sus. După ce fu scos din beci, nu se mai împotrivi. Doar sughița înfundat, întinzîndu-și pe obraz lacrimile, ori, poate, murdăria.

Îl aşezară pe un scaun. El se prăvăli însă într-un ungher pe brînci, acoperindu-şi capul cu mîinile.

Anisia privea totul fără să scoată o vorbă. Piotr îşi rotea privirile nedumerit de la taică-său, la Rakitin, la maică-sa şi la Evdokia. Dar nu întreba nimic. Anisia se închina mereu. Doar atunci cînd Tumanov aduse din beci sacul şi se apucă să-l dezlege la gură, ea spuse cu glas sugrumat:

— Numai în faţa lui... Petenka... nu. Pleacă, pleacă, dragul mamei.

— Nu-i nimic, las'să vadă şi el, spuse Rakitin cu asprime.

Tumanov goli sacul. Cutii, nasturi de aramă cocliţi, înverziţi, ace roase de rugină, pachete cu panglici, dantele, şireturi colorate, putrezite, toate se împrăştiară pe jos.

Era marfa pe care o cumpărase tatăl lui Grigori de la oraş, înainte de revoluţie şi cu care avea de gînd să facă negoţ în prăvălia lui.

— De ce aţi lăsat carnea să putrezească în beci? o întrebă Rakitin pe Anisia.

Ea nu răspunse. Doar clătină amărîtă din cap.

— Se pare că n-o s-o scoatem la capăt singuri, spuse preşedintele şi, întorcîndu-se spre miliţian, urmă: Va trebui să rămîi aici, pînă vine cineva de la procuratură. Pavel, aleargă la birou şi dă un telefon la raion. Eu o să mă duc cu Stepan şi cu Evdokia la Butîlkin şi la Tuşkov...

6

Spre sfîrşitul lui octombrie, vînturile de la miazănoapte începură să slăbească. Picături zgîrcite de ploaie stropiră pămîntul măturat de vînt. O făceau parcă în silă, ori din greşeală, iar norii, boţiţi, plini de umezeală, pluteau pe sus, îndepărtîndu-se. Tihon Rakitin, care tocmai se întorsese de la procuratura raionului, unde fusese citat în cazul Borodin, şe-

dea la birou lîngă fereastră, petrecîndu-i cu o privire mohorîtă, aprinsă de ură.

— Să ştii că dracul s-a cuibărit în cer! Te pomeneşti că l-a evacuat pe dumnezeu din spaţiul lui locativ şi acum îşi face de cap!

Nevasta lui Fedot Artiuhin, îngrijitoare la sediul conducerii colhozului, îşi strînse cu obidă buzele zbîrcite, ofilite de ani, rostind cu glas tînguitor:

— O, doamne, ce milostiv, ce îndurător eşti! Cum laşi asemenea hulitori să mai sălăşluiască pe pămînt...

— Bine, dar ia judecă şi tu o dată, izbucni pe neaşteptate Rakitin, apărîndu-şi cu aprindere punctul de vedere. Cînd n-aveai nevoie de ploaie, turna de parcă se spărseseră zăgazurile cerului. Era cît p-aci să ne putrezească grînele. Iar acu, cînd ar fi vremea să plouă înainte de a da zăpada, ca să crească la anu bucatele, ea, uite, ne-a momit şi dusu-s-a...

Tumanov intră pe uşă, dădu ziua bună şi se aşeză la masă.

— Dumnezeu are sumedenie de griji, iar pămîntu-i mare, nu-l slăbea Artiuhina pe Rakitin. Apoi îi făgădui: Dar să ştii că mîna lui o să ajungă şi la tine. O-of, şi încă cum! Ca şi la Grişka Borodin...

— Zău? O să ajungă oare? o întrebă Tihon. Dar eu nu fur grîu.

— Da ce, Grigori a furat? Nu l-a văzut nimeni. Iar pe dumnezeu îl hulea la tot pasul. D-aia i-au şi călcat casa anchitatorii ceia...

Rakitin rîse mult şi cu poftă, cu gîndul la opiniile Artiuhinei. Ea zvîrli cu ciudă într-un colţ cîrpa cu care ştergea praful de pe geamuri şi ieşi din birou.

— Ei, ia spune, cum stau lucrurile pe acolo, cu Borodin? îl întrebă Tumanov, după ce Artiuhina îi lăsă singuri.

Tihon se opri din rîs.

— „Anchitatorii“ (el dădu din cap spre Artiuhina, care trecea pe afară, prin dreptul ferestrei, şi buzele lui mari zvîcniră din nou într-un zîmbet) n-au putut să-l strîngă prea mult cu uşa. Nu sînt, spun ei, dovezi directe că a furat grîne şi carne. Borodin susţine morţiş că le-a cumpărat, şi basta! „De la cine?“ Tace. „De ce ai trecut în caiet patru saci în plus pe seama Veselovelor?“ Tace.

— Bine, dar fiul şi nevastă-sa? Pare-mi-se că au fost cercetaţi şi ei?

— Nevastă-sa? La început, de frică, a ţinut-o una şi bună: nu ştiu, n-am văzut, nici p-acolo n-am trecut... Iar Piotr a îndrugat tot felul de bazaconii: cică în vis, ori naiba să-l ştie cum, i s-ar fi năzărit într-o noapte că Tuşkov le-a adus grîu cu maşina. Şi că, pe deasupra, l-ar fi auzit pe Musa Amonjolov învinuindu-l pe taică-său de nişte hoţii. „Nu pot însă, zice, să spun nimic precis.“

Povestind toate acestea, Tihon se apropie de masă şi începu să frunzărească nişte hîrtii.

— Pe urmă, prietenii lui s-au încurcat şi l-au dat de gol, urmă Rakitin, trăgînd dintr-o ţigară uriaşă, răsucită. Amonjolov a dat în vileag totul. „Anchitatorii“ s-au dus din nou la Anisia: „Bine, drăguţă, de ce ascunzi adevărul? Nu-i frumos“. Cît au durat cercetările, Anisia o ţinuse morţiş pe-a ei. De data aceasta însă a izbucnit în plîns: „Ştiu şi eu, zice, că nu-i frumos. Călăul nu ne-a lăsat toată viaţa pe mine şi pe feciorul meu să vedem lumina soarelui. Dar mi-e milă de el, că tot mi-e bărbat. Pe fiu-meu, zice, îl feream cum puteam, iar eu nu o dată i-am spus lui Grigori: «Dacă au să aducă vreodată grîul colhozului, ori carnea faţă cu Piotr vă spun la miliţie». Aşa că veneau cînd Piotr nu era acasă. Totuşi, o dată, sau de două ori, au venit cînd dormea acasă.“ Anchetatorul a întrebat-o:

„Şi unde ducea soţul dumitale ceea ce fura ?“ „Nicăieri, zice, grîul putrezea în hambar, iar carnea, hoituri întregi, în beci. După ce putrezeau toate, le acoperea tot cu grîu. Şi acu avea de gînd să verse grîu în beci, dar n-a mai apucat s-o facă.“

Rakitin tăcu.

— Dar pe tine de ce te-au chemat ? întrebă Tumanov.

— De ce ? Cînd mi-aduc aminte mă trec fiori. Nu demult, ţi-am spus că Borodin a scăpat lîngă vagonul tractoriştilor nişte vorbe în privinţa unei puşti. Am scris despre asta la procuratura raionului. M-au chemat şi m-au întrebat despre Mlaştina Putredă, despre cărarea care trece prin Văgăuna Lupului, şi dacă merg des pe acolo. Stau şi mă gîndesc : pentru ce ? În ce scop ? Iar anchetatorul : „Ia adu-ţi aminte : nu te-ai întors într-o zi, acu cîţiva ani, de la tabăra de vară împreună cu Borodin ?“ „Da, m-am întors. Numai că nu eram numai noi doi, ci a mai fost împreună cu noi şi Timofeeva, mulgătoarea“. „Aşa, aşa... Şi ce s-a întîmplat ?“ Îi povestesc : Borodin voia să se ducă să vadă secara ; eu, pe la mijlocul drumului, m-am dat jos din brişcă şi am luat-o spre sat, de-a dreptul prin Văgăuna Lupului. La vreo cinci minute după asta, Borodin mă ajunge din urmă şi zice : „M-am răzgîndit, nu mă mai duc la secară.“ M-am întors, m-am urcat în brişcă şi am sosit tustrei în sat. „N-ai observat în ce stare se afla Borodin atunci cînd te-a ajuns din urmă şi te-a chemat îndărăt ?“ „Ba da, răspund eu. Era tulburat, îl frămînta ceva. Dar, la urma urmei, despre ce e vorba ?“ Zice : „Ai avut noroc că nu i-au rezistat nervii... Pe cărarea pe care voiai să te duci în sat, aşezase o armă care se descărca îndată ce era atinsă sfoara, ca la vînătoarea de urşi...“ Am aflat mai pe urmă, continuă Rakitin după cîteva clipe de tăcere, cum a dat în vileag la cercetări... tărăşenia asta. Să vezi :

Butîlkin, strîns cu ușa, a mărturisit: „Da, luam de la magazie tot ce vream, iar Borodin se făcea că nu vede. De ce? Aștepta să mă încurc rău pentru ca atunci să mă aibă la mînă și să-mi ceară ce vrea. O dată mi-a spus: «Rakitin trebuie înlăturat din cale, ca să nu ne stingherească. Ce, o să așteptăm, zice, pînă crapă singur?» Cu alte cuvinte, m-a îndemnat să fac moarte de om"... Anchetatorul s-a oprit la declarația asta. Tocmai atunci i-a sosit și scrisoarea mea. Borodin, firește — nu, și nu! Pînă la urmă, însă, a mărturisit: „Da, l-am îndemnat. Și cînd am văzut că nu izbutește, m-am hotărît s-o fac singur." Și a povestit totul, de-a fir-a-păr. D-aia m-au chemat și pe mine, ca să vadă dacă a fost într-adevăr așa...

— Ia te uită! strigă Tumanov. Ți se face părul măciucă, nu alta!

Rakitin se ridică de la masă, păși încoace și încolo prin încăpere, se așeză pe prichiciul ferestrei și privi mohorît norii grei, doldora de apă, care pluteau pe cer făcîndu-se nevăzuți undeva, dincolo de lac.

— Pe scurt, o să fie adus aci zilele astea și judecat față de toată lumea.

Ploaia atît de mult așteptată de colhoznici schimbă în cîteva zile ulițele satului într-o mocirlă. Picioarele se cufundau în ea aproape pînă la genunchi. Curînd, toată lumea, chiar și Rakitin, se sătură de ploaie. Totuși, ploaia cădea, cădea fără contenire, țîrîindu-se, nepăsătoare față de orice pe lume. Și se părea că se va cerne fără de sfîrșit, că nici o putere din lume nu era în stare s-o oprească, că va mai cădea o lună, două, ba chiar un an încheiat.

Poate că aşa s-ar fi întîmplat dacă într-o bună zi, în preajma zorilor, nu s-ar fi preschimbat pe neaşteptate într-o ninsoare deasă, învolburată.

*

Piotr şi maică-sa sosiră de la raion spre seară, uzi leoarcă, tăcuţi.

Dimineaţa Piotr se uită pe geam. Uliţa, în ajun înecată în mocirla frămîntată de sute de picioare, era acum înveşmîntată într-o pătură albă, pufoasă. Albul acela nu era neîntinat — pete gălbui de apă se străvedeau dedesubt. De sus cădeau însă necontenit fulgi albi, mari, iar petele gălbui piereau, se înălbeau văzînd cu ochii. Pătura albă se netezea, parcă ar fi fost întinsă de cineva din toate părţile.

Piotr fu cuprins de un simţămînt ciudat. „A nins, a nins", îşi zicea el mereu, străduindu-se să-şi amintească neapărat ceva de seamă. I se părea că stă de mult, de mult la geam, că va sta o veşnicie acolo. Era un simţămînt trist, parcă zăpada ar fi acoperit, împreună cu noroiul, şi ceva drag, scump, fără de care viaţa de acum înainte era grea şi searbădă.

În urechi îi suna, plin de căldură ca glasul mamei, glasul Evdokiei Veselova: „Numai vremea n-o poţi întoarce".

„Adevărat, vremea n-o poţi întoarce, gîndea Piotr. Dar iubirea Polenkăi care se dusese împreună cu ea era oare cu putinţă s-o mai întorci ? Şi, dacă era cu putinţă, cum s-o faci ?"

Deocamdată, Piotr nu afla răspunsul la aceste întrebări chinuitoare.

În capătul uliţei dalbe, pustii, se ivi o făptură omenească. Afundîndu-se în noroiul îngropat în zăpadă,

făptura aceea lăsa în urmă pete negre, mari. Cînd ajunse mai aproape, Piotr o recunoscu pe Artiuhina, îngrijitoarea de la sediul conducerii colhozului. „Încotro s-o duce ?“ se întrebă el, fără să vrea.

Totuşi uită numaidecît de ea, deşi se apropia tot mai mult. N-o mai vedea pe ea, ci urmele negre pe care le lăsa în zăpadă. Ele abureau ca nişte răni scrijelite pe trupul alb al unei vietăţi necunoscute, ce se întinsese de-a lungul caselor.

Pe neaşteptate, uliţa îmbătrîni, îşi pierdu farmecul. În vremea asta, Artiuhina ajunse în dreptul casei Borodinilor, zăbovi puţin în poartă, şi în cele din urmă o împinse. Cînd intră în casă, Piotr se uita încă pe geam.

— Aveţi o cetaţie, vesti ea cu asprime din prag. Tăcu puţin, apoi adăugă : La judecată.

— Pune-o pe masă, răspunse Piotr, fără să se întoarcă.

Artiuhina frunzări îndelung hîrtiuţele foşnitoare, apoi se apropie de Piotr şi oftă :

— Ia vezi, Petenka, care-i pentru tine şi pentru maică-ta. Ptiu, că multe-s ! Of-of, ia uite ce trebuie să fac la bătrîneţe...

După ce înmînă citaţiile, bătrîna porni agale îndărăt, lăsînd din nou în zăpadă urme care abureau. Piotr stătea tot la fereastră privind gropiţele negre ce se umpleau, înălbindu-se treptat. Curînd fură astupate de fulgii mari, grei. Acum, uliţa era din nou netedă şi curată, ca o foaie de hîrtie.

„Ei, a venit şi iarna“, gîndi Piotr din nou, căutînd să uite de citaţia de pe masă. Ar fi vrut să iasă în fugă din casă, s-o ia la goană pe uliţă, să nu se mai oprească. Să alerge poate spre căsuţa a cărei fereastră luminase singuratică nu demult, într-o noapte de toamnă.

7 Grigori Borodin a fost judecat la clubul colhozului. Pe scena de pe care Piotr cîntase de atîtea ori din armonică, fuseseră așezate cîteva mese acoperite cu pînză roșie. Pînza era pătată de cerneală la un capăt. Pata se deslușea bine pe fondul viu colorat, și celor din fundul sălii li se părea că fața de masă era ruptă. În sală nu domnea o atmosferă deosebită, socotea Piotr; părea că oamenii veniseră la club cu prilejul uneia din obișnuitele lor adunări. Chiar și fața de masă cu pata de cerneală fusese luată, ca de obicei, de pe masa socotitorului din biroul colhozului.

— ...Declar ședința deschisă. Martorii... (judecătorul, un om între două vîrste, cu părul înspicat de cărunțeală, înșiră mai multe nume, printre care al lui Piotr și al maică-si) sînt rugați să părăsească sala.

Ridicînd încet capul, Piotr îl zări abia acum pe taică-său și rămase uluit: omul acela nu era tatăl lui. Obrajii de mult nerași i se înnegriseră, spatele i se gheboșase, slăbise rău. Cu capul tras între umeri, jalnic, ședea ghemuit pe bancă, ceva mai departe de Butîlkin, Tușkov și Amonjolov. Ochii îi erau ascunși sub pleoapele roșiatice, ușor umflate. Mustățile zburlite, încîlcite, păreau și ele umflate. Sub ele i se vedeau buzele albicioase, secate de sînge.

— Să ieșim, mamă, îi spuse Piotr maică-si, cu glas scăzut, aplecîndu-se spre ea. Anisia ședea însă nemișcată. Atunci Piotr o ajută să se ridice și ieșiră amîndoi pe ușă.

Din tot ceea ce urmă nu-și mai amintea decît fața maică-si, scăldată în lacrimi, și scîrțîitul surd al ușii ce se deschidea și se închidea necontenit, lăsînd să intre în sala de judecată martorii chemați. Cînd unul, cînd altul aruncau priviri în odăița în care așteptau ei, dar Piotr nu-i lua în seamă, iar cînd își ridica privirile nu vedea cine erau.

— Martora Borodina ! strigă ușierul.

Piotr se duse cu maică-sa pînă la ușă, ferind-o de priviri. Anisia îi ajungea pînă la umăr. La ușă, ea își lăsă capul pe pieptul lui. La această atingere el tresări și o strînse cu căldură la piept. O mîngîie pe creștetul fierbinte și-i spuse :

— Nu plînge, mamă... Liniștește-te. Spune tot ce știi. Spune tot adevărul, ca și la raion. Atunci o să te simți mai ușurată... O să ne simțim mai ușurați.

Deschise el însuși ușa și o închise cu băgare de seamă în urma ei. Apoi se așeză la loc pe scaun, privind spre pătratul tulbure al ferestrei. Dincolo de ea, se legăna ceva negru — pesemne ramurile unui copac, mișcate de o adiere ușoară. Nu-și dădea seama de cît timp privea astfel.

În cele din urmă, ușa scîrțîi, și-și auzi numele. Trecu pragul. Capetele tuturor celor din sală se întoarseră spre el. În aceeași clipă însă tresăriră, se legănară, și totul se contopi într-o pată întunecată.

— Martor Borodin, ce ai de spus în cauza de față ?

Aceste cuvinte îi erau adresate lui. Piotr răspunse încet, fără a sta pe gînduri :

— Tot ceea ce a declarat și mama.

Un vuiet surd străbătu sala. Un clopoțel sună undeva.

— Prin urmare, dumneata confirmi că inculpatul Borodin, tatăl dumitale, a jefuit avutul obștesc ?

— Nu știu. N-am văzut nimic.

— În cazul acesta, cum poți confirma anticipat depozițiile martorei Borodin ? întrebă aceeași voce.

— Dacă a spus așa, înseamnă că așa s-a întîmplat !

— Ai văzut vreodată la tatăl dumitale vreo armă, vreo pușcă retezată ?

— Nu, n-am văzut.

Urmară și alte întrebări, puse de judecător. Piotr răspundea fără a pricepe rostul lor : doar fusese între-

bat la fel şi la raion, în cursul anchetei. Chiar şi aşa, totul era limpede.

— Nu mai sînt întrebări. Poţi rămîne în sală, auzi el în cele din urmă. Oftă uşurat şi se aşeză în rîndul din fund, lîngă maică-sa, fără să observe că alături de el şedea şi Rakitin, preşedintele colhozului.

— Inculpat Borodin, de unde ţi-ai procurat arma ? întrebă judecătorul.

Grigori sări în picioare, dar capul nu-l ridică. Îi atîrna pe piept, parcă ar fi avut gîtul frînt.

— Doar am spus la anchetă : am găsit-o în pădure...

— Ai găsit-o ? strigă Artiuhin. Auzi vorbă ! Puşca nu-i un marafet care se pierde...

— Daţi-mi voie să spun şi eu o vorbă...

Era Evdokia Veselova. Auzindu-i glasul, Grigori tresări din cap pînă în picioare, de parcă ar fi fost curentat. Îşi lăsă capul şi mai jos.

— Uitaţi-vă, tovarăşi, ce bănuială am eu şi ce anume trebuie lămurit, începu Evdokia, după ce judecătorul îi dădu cuvîntul. A spus cineva aici că Grigori ar fi zăcut pe cuptor tot timpul cît a ţinut mişcarea lui Kolceak. Ba nu, nu tot timpul ! Într-o noapte, l-am văzut eu în pădure. Veneam în sat de la detaşamentul de partizani, iar el se furişa într-acolo. Abia am apucat să mă pitesc după o tufă. Curînd după aceea, oamenii lui Kolceak au atacat detaşamentul. Acest lucru nu era prea uşor, fiindcă duşmanii nu cunoşteau cărările din mlaştină. Înseamnă că le-a arătat cineva drumul. Cine ? Întreb fără ocol : nu cumva Borodin ?

Gînduri cumplite izbeau ca ciocanele în creierul lui Grigori : „Pe taică-meu... pe taică-meu l-am încuiat în odaie... l-am lăsat să moară, ca să nu mă dea de gol. Dar iată că... după atîţia ani, se descoperă totul, se descoperă..."

— Oricum ar fi, să spună în faţa judecăţii : ce făcea noaptea în pădure ? Pe cine căuta ? stărui Veselova.

— Inculpat Borodin, recunoşti că te-ai dus noaptea în pădure să spionezi detaşamentul de partizani? întrebă judecătorul, după ce Evdokia sfîrşi ceea ce avea de spus.

O tăcere adîncă se aşternu în sală. Piotr văzu cum spinarea tatălui său se încovoia sub apăsarea acestei tăceri, parc-ar fi copleşit-o deodată o povară nevăzută. Anisia, buimăcită, dădu roată cu privirile de jur împrejur, învîrtind între degete o sforicică înnodată. N-avea lacrimi în ochi. Judecătorul se sprijini cu mîinile în masă:

— Inculpat Borodin, ai auzit întrebarea? Ridică-te.

Grigori se ridică încet, anevoie.

— Recunoşti că ai spionat partizanii?

Grigori îşi mişcă uşor buzele:

— Da...

Liniştea din sală deveni şi mai adîncă, deşi s-ar fi părut că acest lucru era cu neputinţă.

Grigori stătea gheboşat, cu capul lăsat aproape mai jos de umeri. Buzele lui albe tremurau vădit. Mîinile sale vînjoase, atît de puternice, despre care spunea el însuşi: „Dacă am strîns un lucru în ele, apoi să ştii că nu-mi mai scapă, că nimeni nu poate să mi-l mai smulgă", mîinile acestea tremurau acum şi ele.

— Relatează totul amănunţit, dispuse judecătorul. Acest lucru este în interesul dumitale.

— Ştiţi de ce îi iscodeam? întrebă Grigori, cu voce frîntă. Toţi cei de-aici au spus adevărul. Şi Artiuhin, şi Veselova. I-am iscodit pe partizani, i-am dat pe mîna oamenilor lui Kolceak. Am pus foc casei lui Andrei Veselov, împreună cu Terenti Zerkalov. El mi-a dat puşca retezată. În aceeaşi noapte cînd am pus foc casei lui Veselov, l-am sugrumat pe Terenti, i-am strivit gîtul cu uşa. Ceva mai înainte, îl sugrumasem pe Lopatin. Asta e... Şi de ce îi iscodeam pe partizani? De ce am

pus foc casei lui Veselov? Dacă n-aş fi făcut-o, m-ar fi răspus Zerkalov. Pentru ce i-am sugrumat pe Zerkalov şi pe Lopatin? Pentru că, atunci cînd ar fi fost prinşi, s-ar fi isprăvit şi cu mine. Dar eu voiam să trăiesc... Să trăiesc!

Grigori vorbea mereu, sfiindu-se să ridice ochii, încheindu-se cu grijă la haină, de parcă aceasta l-ar fi putut apăra de sutele de ochi arzători ai colhoznicilor. Şi tot timpul se gîndea la vorbele Anisiei: „Ţi-a sunat ceasul pedepsei..."

— Altceva mai ai de spus, inculpat?

— Asta-i, asta-i... Voiam să trăiesc, spuse Grigori din nou, înghiţindu-şi cuvintele. Să trăiesc, să trăiesc... Dar nu mă lăsau... Toată viaţa m-au împiedicat...

Şi deodată, prăbuşindu-se pe bancă, zguduit de spasme, izbucni într-un urlet înfiorător:

— Doar tatăl meu... a omorît un om... un ţigan, ca să poată trăi. Dar nu l-au lăsat, nu l-au lăsat... Ne-au luat pămîntul, ne-au luat casa... Ne-au ars prăvălia, ne-au luat caii... M-au silit să iau de nevastă o cerşetoare... Totul, totul s-a spulberat, s-a dus de rîpă! Şi pe fiul meu mi l-au răpit! Nu puteţi înţelege lucrurile astea! Nu, nu puteţi înţelege!

Colhoznicii priveau zguduiţi. Îl priveau zguduiţi pe Grigori, care se zvîrcolea pe bancă, plîngînd în hohote. Anisia se agăţă de Piotr, căznindu-se să se ridice în picioare. Iar el, palid, slăbit, cu ochii duşi în fundul capului, ca şi ai tatălui său, murmură:

— Şezi, mamă.... Pînă la sfîrşit... Pînă la sfîrşit!

Abia atunci îl văzu pe Rakitin lîngă el. Acesta îi strînse încetişor braţul, ceva mai sus de cot, şi dădu din cap a încuviinţare.

Anisia îşi lăsă mîinile pe genunchi, vlăguită.

În sală stăruia aceeași liniște adîncă. La un moment dat, se ridică Stepan Alabughin, fostul argat al Borodinilor :

— Am o propunere de făcut...

Toate normele de procedură fuseseră de mult lăsate deoparte. Aceasta poate fiindcă nici faptele săvîrșite de inculpat nu erau dintre cele mai obișnuite. De aceea judecătorul nu-l opri pe Alabughin, cînd își exprimă dorința de a face o propunere.

— Tribunalul să-l judece pe Borodin pentru furtul de grîne colhoznice, și pentru celelalte, rosti Stepan cu jumătate de glas. Iar noi rostim de pe acum hotărîrea noastră : să nu ne mai murdărești satul. Să-ți ispășești pedeapsa, atîta cît o să ți se dea, și să nu mai vii în Lokti, că nu te mai primim. Du-te unde vrei. Da, sau nu ?

În liniștea adîncă din sală, vocea scăzută a lui Alabughin răsuna răspicat, aspru.

— Da ! Da ! Da ! răspunse toată lumea, într-un glas, și tăcu îndată.

Tihon Rakitin, care tot timpul dezbaterilor șezuse nemișcat în rîndul din fund, se ridică pe neașteptate și trecu în față :

— Întrucît acest proces s-a transformat oarecum într-o judecată obștească, iată ce vreau să vă spun. Borodin a strigat : „Nu înțelegeți !" Ba nu : noi înțelegem ce anume s-a petrecut cu el. Setea de îmbogățire i-a supt tot sîngele din el, i-a măcinat creierii. Mai întîi, l-a făcut din om, fiară ; apoi, l-a încleștat pînă într-atîta, încît l-a vlăguit de tot, l-a secătuit. Tot astfel încleștează torțelul o mlădiță, îi suge vlaga, o sugrumă. Mlădița se ofilește, pălește, se vestejește... și adeseori, piere.

Rakitin vorbea mereu, dar Piotr nu-i mai auzea glasul. Îl privea pe taică-său, care se ridica încet de pe bancă. Fața lui era firavă, albă, de parcă n-ar fi văzut niciodată soarele. Paloarea i se zărea chiar și prin

peria deasă a bărbii. Numai sprîncenele şi potcoava mustăţilor i se desluşeau limpede, negre, ca trase cu creionul.

Piotr se dezmetici abia cînd simţi că o mînă slabă se agăţă de umărul lui — era maică-sa care încerca să se ridice.

— Doamne... Doamne... Petenka, lîngă cine am trăit amîndoi ?! Cum am putut trăi alături de el ? îngăimă Anisia.

În clipa aceea Grigori, auzindu-i pesemne şoaptele, întoarse încet capul spre ei. Piotr simţi că maică-sa era scuturată de un tremur mărunt, tot mai năprasnic. Deodată ea se încordă, îl împinse la o parte, sări în picioare, se repezi înainte şi strigă :

— Grigori ! Grigori ! Ce fel de om eşti tu ?!

Dădu să facă un pas spre acesta, dar picioarele n-o ascultară. Era gata să se prăbuşească. Piotr o cuprinse repede de mijloc şi o sprijini, ducînd-o spre ieşire.

Grigori se ţinea cu mîna de spătarul băncii, petrecîndu-i cu privirea. Faţa lui era cenuşie, parcă ar fi fost prăfuită după un drum lung.

8 Piotr o aduse pe maică-sa acasă, o aşeză pe pat şi se lăsă pe un scaun alături de ea.

Nu scoaseră o vorbă vreun ceas. Piotr asculta urletul înfiorător, aproape omenesc, al cîinelui care se zbătea în curte să scape din lanţ.

— Ce-o fi acolo ? întrebă în cele din urmă maică-sa, cu glas stins, dar liniştit.

Piotr înţelese ce întreba şi răspunse :

— Nu ştiu. Pesemne că s-o fi isprăvit. Lumea iese din club.

Anisia se ridică în capul oaselor şi rămase astfel cîteva clipe, apoi se duse încetişor în bucătărie. Curînd

după aceea, ieşi în ogradă. Uşa se trînti uşor în urma ei.

„Unde s-o fi dus ?" se întrebă Piotr îngrijorat şi alergă după ea. N-o zări nicăieri în preajma casei. Privi buimac de jur împrejur şi o luă la fugă spre club.

Acolo, oamenii se îngheşuiau, parcă aşteptînd ceva. Ajuns în fugă la club, Piotr înţelese ce se petrecea : taică-său, Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov erau scoşi de miliţieni afară. Grigori păşea cu capul în pămînt, descheiat la haină. De astă dată, nu-şi mai ţinea mîinile în buzunare, ca de obicei, aşa cum Piotr îl văzuse totdeauna, ci strînse la spate.

Deodată, Grigori se opri şi întoarse capul. Piotr îi urmări fără voie privirile. Maică-sa ieşea în fugă din hudiţă, cu o bocceluţă în mînă. Piotr se repezi spre ea şi-i strigă din mers :

— Mamă, să nu faci aşa ceva !

Anisia se opri resemnată, lăsîndu-şi mîinile în jos.

— Ce i-ai adus, mamă ?

— Să aibă, la drum... Iartă-mă, Petenka... Totuşi e... bîigui Anisia.

Cînd Piotr ajunse în fugă lîngă maică-sa, aceasta era zguduită de un plîns mut, amarnic, cu capul lipit de pieptul Veselovei. Evdokia o mîngîia uşor pe umăr, spunîndu-i :

— Ei, gata, Anisia, ajunge. Ai plîns destul în viaţă. Apoi se întoarse spre Piotr, care ajunsese lîngă ele : Acum, Petenka, să ai grijă de ea.

Grigori Borodin trecu pe lîngă ei, însoţit de doi miliţieni. Se opri şi, fără să-şi ia mîinile de la spate, o privi pe Evdokia, îşi privi nevasta, fiul. Miliţienii stăteau nehotărîţi neştiind ce să facă.

Atunci Piotr luă cu băgare de seamă, dar cu hotărîre, bocceluţa cu merinde din mîinile maică-si şi o cercetă cu luare-aminte.

— Ce i-ai adus, mamă ? întrebă el din nou. Nu merită aşa ceva...

Şi zvîrli bocceluţa cît colo. Apoi cuprinse cu braţul umerii maică-si şi plecă spre casă, împreună cu ea, prin mulţimea care le făcea loc.

— Dă-i drumul, cetăţene, rosti unul dintre miliţieni.

Borodin porni înainte, supus, uitîndu-se însă tot timpul îndărăt, ca şi cînd ar mai fi aşteptat pe cineva. Deodată, se opri în loc, nemişcat.

Un cîine lătra în depărtare abia auzit, şi Grigori îl recunoscu. Mustăţile îi zvîcniră. Pe faţa lui flutură umbra unui zîmbet.

Făcînd salturi mari, dulăul uriaş, roşcat, îşi croia drum prin mulţime, tîrînd prin zăpadă o parte din lanţul rupt. Sări din goană la Grigori, cît pe ce să-l dea peste cap, în zăpadă, scheunînd, vrînd să-l lingă pe obraz.

Fără să spună o vorbă, Grigori îl mîngîie pe spinare, îl trase uşor de urechi, apoi se întoarse şi porni gheboşat, însoţit de miliţieni, de cîine şi de privirile foştilor săi consăteni. Păşea tot mai repede, ca împuns în spate de ochii colhoznicilor.

★

Cîinele nu se mai întoarse acasă. Nimeni nu ştia ce se întîmplase cu el. Toată iarna se auzi însă în pădure, noaptea, un urlet prelung, tînguitor. Poate că urlau lupii flămînzi...

NOVOSIBIRSK

1955—1958

Redactor responsabil : STĂNESCU NATALIA
Tehnoredactor : ANTONESCU ION

Dat la cules 18.05.1962. Bun de tipar 09.08.1962. Apărut 1962. Tiraj 15.150 ex. Hîrtie Ediţii tip B de 65 g/m².Format 600×920/16. Coli ed. 28,39. Coli tipar 36,75. A. nr. 0349. C.Z. pentru bibliotecile mari 8S. C.Z. pentru bibliotecile mici 8S–31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 93–95,
Bucureşti, R.P.R. Comanda nr. 1399

12,20 LEI

